ΤΡΑΓΩΔΙΑΙ

ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΑΙ ΜΕΤΑ ΣΧΟΛΙΩΝ

ΥΠΟ

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΜΙΣΤΡΙΩΤΟΥ

ΤΑΚΤΙΚΟΥ ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ
ΕΝ ΤΩΙ ΕΘΝΙΚΩΙ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΩΙ

1

ΑΝΤΙΓΟΝΗ

ΕΚΔΟΣΙΣ ΔΕΥΤΕΡΑ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ Π. Δ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ
ΟΔΟΣ ΑΘΗΝΑΣ ΑΡΙΘΜΟΣ 88

1891

Πᾶν ἀντίτυπον μὴ φέρον τὴν ἰδιόχειρον ὑπογραφήν μου θεωρεῖται κλοπιμαῖον καὶ καταδιώκεται κατὰ τὸν νόμον.

Γ. Μιστριώτης

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ἡ μὲν ἐθνοποιὸς τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων δύναμις ἀνομολογεῖται ὑπὸ πάντων, ἡ δ' ἐκ τούτων ὠφέλεια τίθεται εἰς ἀμφιβολίαν μόνον ὑπὸ τῶν θεωρούντων τὴν κλασικὴν παίδευσιν ὡς ἀντικειμένην δῆθεν εἰς τὸ πρακτικὸν τοῦ ἡμετέρου αἰῶνος πνεῦμα. Ἡ πρόληψις δ' ὅμως αὕτη οὐ μόνον ὑπὸ τῆς θεωρίας διαψεύδεται, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τῆς πείρας ἀριδήλως ἐλέγχεται, ἥτις καταδεικνύει, ὅτι ἐκεῖνα τὰ ἔθνη εἰς τὸν πολιτισμὸν μᾶλλον προάγονται, ὅσα περὶ τὰ ἑλληνικὰ γράμματα κατ' ἐξοχὴν ἀσχολοῦνται. Ἂν τὸ ἐναντίον συνέβαινε, δικαίως ἠδύνατό τις νὰ θαυμάσῃ, ὅτι ὁλόκληροι ἐκεῖνοι οἱ θησαυροὶ τοῦ καλοῦ, τοῦ ἀληθοῦς καὶ τοῦ ἀγαθοῦ δὲν συμβάλλονται εἰς προαγωγὴν τῆς πράξεως, ἀλλὰ ταύτην διακωλύουσιν. Ἡ πρᾶξις οὔτε ἄλογος τριβή, οὔτε χειροτεχνία εἶναι, ἀλλὰ γνήσιον τῆς θεωρίας προϊόν.

Παρ' ἡμῖν τύχῃ ἀγαθῇ ἀπό τινος χρόνου ἐκράτησεν ἡ γνώμη, ὅτι τὸ μέλλον τοῦ Ἑλληνικοῦ γένους κεῖται ἐν τῇ ἐκπολιτιστικῇ αὐτοῦ δυνάμει. Τὴν ὑψηλὴν ταύτην ἀρχὴν πολλοὶ τῶν ἡμετέρων λογίων καὶ πολιτευομένων ἀνακηρύττουσι μέν, πάνυ δ' ὅμως ὀλίγοι ἀκριβῶς ἐμελέτησαν, πόσον ἡ ἔκδοσις Ἑλλήνων ποιητῶν καὶ πεξογράφων εἶναι λυσιτελὴς πρὸς τὸν ἐπαινούμενον σκοπόν, ὡσεὶ ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς ἦτο δυνατὸν νὰ κρατήσῃ ἐν τῇ Ἀνατολῇ διὰ λόγων κενῶν. Ὑπάρχουσιν οἱ νομίζοντες, ὅτι ὁ σκοπὸς οὗτος διὰ μεταφράσεων

δύναται πρακτικώτερον νὰ ἐπιτευχθῇ, ἀλλ' ἡ γνώμη αὕτη κατέστη κτῆμα ἀνθρώπων μὴ δυναμένων, ὅπως ἐννοήσωσιν, ἡλίκη ὑπάρχει ἡ διαφορὰ τοῦ πρωτοτύπου πρὸς τὴν μετάφρασιν. Πολυπληθέστεροι καὶ κατά τι λογιώτεροι εἶναι οἱ μὴ ἔχοντες σαφῆ γνώμην περὶ φιλολογίας, ἀλλὰ τὴν ἐπιστήμην ταύτην μετὰ τῆς γραμματικῆς συγχέοντες. 'Επειδὴ δ' ἡ σύγχυσις αὕτη οὐχὶ σμικρὸν βλάπτει τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἑλληνικῶν σπουδῶν παρ' ἡμῖν, ἐνόμισα σκόπιμον, ἵνα ἐν τῷδε τῷ προλόγῳ δημοσιεύσω ὀλίγας λέξεις, ἃς πρό τινος χρόνου ἐν τῷ ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ πρὸς ὁρισμὸν τοῦ σκοποῦ ταύτης τῆς ἐπιστήμης ἔλεγον.

'Εάν τις ἀπίδῃ εἰς τὸ πρακτικὸν τοῦ ἡμετέρου αἰῶνος πνεῦμα, ἴσως ἀπορήσει, ὅτι πολλαὶ φιλοπόνων ἀνδρῶν μυριάδες ἀσχολοῦνται περὶ ἡμιβρώτους παπύρους, συγκομίζουσιν ἡμιθραύστους λίθους, ἀνορύττουσιν ἀρχαίους τύμβους, ὡς σῆτες ἐπικάθηνται κεκονιαμένων βίβλων καὶ μετὰ πολλοῦ τοῦ πόνου τὸν βίον τῶν παρελθουσῶν γενεῶν ἀνερευνῶσιν. Ἔχουσιν ἆρά γε οὗτοι σπουδαῖον σκοπὸν ἢ μάτην τὸν χρόνον κατατρίβουσι περὶ τὴν ἐπιστήμην ἐκείνην, ἣν φιλολογίαν ὀνομάζουσιν; Ἆρά γε ἡ ἐπιστήμη αὕτη δὲν εἶναι σχολαῖον τῶν ἰδεῶν παίγνιον; Δὲν εἶναι ἀφειδὴς τοῦ χρόνου σπατάλη; Ἂν μὴ τοιοῦτον ἦναι, πρὸς τί αὕτη συμβάλλεται καὶ τίνα σκοπὸν πληροῖ;

Πρὸς τί συμβάλλεται καὶ τίνα σκοπὸν πληροῖ; Θαυμάζω, ὅτι ὁ τοιαῦτα ἐρωτῶν οὐδέποτε ἠρώτησε, πρὸς τί συμβάλλονται καὶ τίνα σκοπὸν πληροῦσιν αἱ μέγισται καὶ λυσιτελέσταται τοῦ πρακτικοῦ ἡμῶν αἰῶνος ἀνακαλύψεις. 'Ερωτῶ οὕτω, διότι τὸν σκοπόν, ὃν ὁ ἀτμὸς καὶ τὸ ἤλεκτρον, οἱ δολιχοδρομοῦντες ἀτμοδρόμονες καὶ οἱ παμμήκεις τηλέγραφοι πληροῦσιν ἐν τῷ χώρῳ, τὸν αὐτὸν καὶ ἔτι μείζονα πληροῖ ἡ ἡμετέρα ἐπιστήμη ἐν τῷ χρόνῳ. Ἂν οἱ μηχανικοὶ τοῦ ἡμετέρου αἰῶνος σεμνύ-

νωνται, ὅτι τὰς μεγάλας τοῦ χώρου ἀποστάσεις ἐξεμηδένισαν καὶ ὅτι τὰς πόρρω ἀφεστώσας πόλεις πρὸς ἀλλήλας προσήγγισαν, πόσου θαυμασμοῦ ἄξιοι εἶναι ἐκεῖνοι, οἵτινες τὰς ἀπείρους τοῦ χρόνου διαστάσεις εἰς τὸ παρὸν συστέλλουσι, τοὺς αἰῶνας καὶ τὰς χιλιετηρίδας εἰς ψιλὰς λέξεις καταβιβάζουσι, τοὺς πρὸ χιλιετηρίδων τεθνεῶτας εἰς ἀνάστασιν ἐξαναγκάζουσι, τὰς σκιὰς μετὰ τῶν ζώντων συναγελάζουσι καὶ τὰ βασίλεια τῆς Περσεφόνης εἰς τὸ φῶς ἀνάγουσιν! Ὡς οἱ ἀρχαιότεροι Ἕλληνες μὴ δυνάμενοι νὰ ἄρωσι τὰς ἐν τῷ χώρῳ διαστάσεις ἐνόμιζον, ὅτι οἱ πόρρω αὐτῶν οἰκοῦντες ἔτριζον, ἔκριζον καὶ ἐχελιδόνιζον, ὡς ἐκεῖνοι ἐπίστευον, ὅτι ἐν πολλαῖς νῦν πεπολιτισμέναις χώραις ὑπῆρχε Σκυθικὸν κρύος ἢ πέλαγος πεπηγός[1], ὡς ἐστεροῦντο πλείστων προϊόντων τέως ἀγνώστων χωρῶν, οὕτως οἱ σύγχρονοι ἡμῶν, εἰ μὴ διὰ τῆς φιλολογίας συνέστελλον τὰς τοῦ χρόνου ἀποστάσεις, ἔμελλον στερεῖσθαι τῶν βαρυτίμων τῆς ἀρχαιότητος προϊόντων νομίζοντες, ὅτι οἱ τεθνεῶτες ἦσαν ἀμενηνὰ κάρηνα. Τοὐναντίον οἱ σύγχρονοι ἡμῶν ἔμελλον εἶναι ὄντως τοιαῦτα, εἰ μὴ ἡ φιλολογία τὸ πνεῦμα ἐκ τῶν κεφαλῶν ἐκείνων ἀντλοῦσα εἰς τὰς ἡμετέρας διοχέτευεν. Ἡ δαιμονία αὕτη ἐπιστήμη τὰς ἰδέας ἐκ τῶν κεφαλῶν τῶν ἤδη τεθνεώτων παραλαμβάνουσα, εἰς τὰς τῶν ζώντων μεταγγίζουσα καὶ διὰ τῆς μετοχετεύσεως τοῦ πνεύματος πολλῶν ὁμοῦ γενεῶν ὑποτρέφουσα καὶ διαπλάσσουσα τὰς πνευματικὰς τῶν διαφόρων λαῶν ἡλικίας προάγει αὐτοὺς ἀπὸ τῆς νηπιακῆς εἰς τὴν παιδικὴν καὶ ἐντεῦθεν εἰς τὴν ἀνδρικὴν μέχρι τοῦ ὑψηλοῦ ἐκείνου βάθρου, ὅπερ ἀκμὴν τῶν λαῶν ὀνομάζομεν. Ὁ χρόνος λοιπὸν καὶ ὁ χῶρος εἶναι δύο τυραννικοὶ φραγμοί, οἵτινες τὰς διαφόρους γενεὰς διαφράσσοντες καὶ τοὺς συγχρόνους λαοὺς ἀπ' ἀλλήλων διαχωρίζοντες δια-

[1] *Πλούταρχ. ἐν Βίῳ Θησέως κεφ. Ι.*

κωλύουσι τὴν τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος ἀνάπτυξιν. Μόνον διὰ τῆς διαρρήξεως τῶν φραγμῶν τούτων οἱ λαοὶ τῶν διαφόρων αἰώνων καὶ χωρῶν συναμιλλῶνται καὶ συναναπτύσσονται. Τοῦτο εἶναι τὸ αἰώνιον τῆς ἀνθρωπότητος πρόβλημα.

Μετὰ τὰ εἰρημένα ἐὰν μή τις κατανοῇ τὴν ὑψηλὴν ταύτης τῆς ἐπιστήμης ἐντολήν, ἂς καταλύσῃ αὐτὴν διὰ τῆς φαντασίας. Οὗτος εὐθέως θέλει ἰδεῖ, ὅτι κόπτονται αἱ ἀτέρμονες τηλεγραφικαὶ γραμμαὶ αἱ τοὺς διαφόρους αἰῶνας συνδέουσαι, ὑποσκάπτονται οἱ τηλέποροι καὶ πολύσχιστοι σιδηρόδρομοι οἱ τὰ πλούσια τῶν παρελθόντων αἰώνων προϊόντα εἰς ἡμᾶς ἀποκομίζοντες καὶ πνίγεται ὁ Χάρων ὁ ἡμᾶς τοὺς βροτοὺς μετὰ τῶν ἀθανάτων νεκρῶν συνδέων. Εἰ μὴ δ' ἐξ ἀρχῆς τὸ ἀνθρώπινον γένος ἐφιλολόγει, εἰς αἰώνιον διανοητικὸν ἔρεβος διέμενε καὶ εἰς διηνεκῆ νηπιότητα κατεδικάζετο.

Ἀλλὰ τὴν θείαν καὶ ὑψηλὴν ταύτην ἐντολὴν ἔχει ἡ φιλολογία, ἂν νοηθῇ ὑπὸ τὴν εὐρυτάτην αὐτῆς σημασίαν, ὡς ταύτην ὁ ἀείμνηστος Βοίκχιος ὥρισεν. Κατὰ τὸν πατριάρχην τοῦτον τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων φιλολογία εἶναι das Wiedererkennen des Erkannten, εἶναι ἡ ἀνάγνωσις τῶν ἐγνωσμένων. Δὲν εἶναι μὲν ὑπό τινα ἔποψιν δημιουργικὴ ἐπιστήμη, οὔτε θηρεύει ὅλως νέας κατακτήσεις, ἀλλ' εἶναι συντηρητικὴ καὶ φρουρὸς τῶν ἤδη κεκτημένων, δὲν πλανᾶται πρὸς νέα κέρδη, ἀλλὰ φροντίζει πρὸς διάσωσιν καὶ διαιώνισιν τῆς ὑπαρχούσης οὐσίας. Εἰ μὴ ἡ ἐπιστήμη αὕτη τὸν εἰρημένον σκοπὸν ἐπλήρου, τὸ ὅλον ἀνθρώπινον γένος ὡμοίαζε πρὸς ἄφρονα ἔμπορον, ὅστις Ὀδύσσειαν πλανῶν πρὸς μικροῦ κέρδους κτῆσιν ἀναδεχόμενος τὴν πλουσίαν αὐτοῦ κληρονομίαν εἰς βέβαιον ὄλεθρον ἀφειδῶς καταλείπει. Κατὰ τὸν ὁρισμὸν λοιπὸν τοῦ μεγάλου ἐκείνου ἀνδρὸς ἡ φιλολογία οὔτε ἐξέτασις τῶν δύο κλασικῶν γλωσσῶν, οὔτε ταμεῖον καὶ θησαυρὸς παιδαγωγικῶν παραγγελμάτων, οὔτε ἄλλο τι

εἶναι, ὡς ἄλλοι σοφοὶ ἄνδρες ἐνόμισαν, ἀλλ' ἡ γνῶσις πάντων, ὅσα οἱ πρὸ ἡμῶν ἐγνώρισαν.

Βεβαίως ἡ γλῶσσα εἶναι ἡ κλείς, εἶναι ἡ θύρα, δι' ἧς εἰς τὴν φιλολογίαν εἰσερχόμεθα, εἶναι τὸ τηλεσκόπιον, δι' οὗ τὰς ἀπείρους τοῦ χρόνου ἐκτάσεις διορῶμεν, αὕτη ὅμως δὲν εἶναι φιλολογία, ἀλλ' ὄργανον τῆς φιλολογίας. Ἀναμφιλέκτως ἡ γλῶσσα εἶναι ἡ γνησιωτάτη ἑκάστου λαοῦ εἰκών, ὅμως αὕτη δὲν εἶναι ἡ ὅλη φιλολογία, ἀλλὰ μόνον τῆς φιλολογίας μόριον. Δικαίως ἡ φιλολογία καὶ κατ' ἐξοχὴν ἡ ἑλληνικὴ εἶναι τὸ σπουδαιότατον παίδευμα τῶν νέων τῶν εὐγενεστάτων λαῶν, ὅμως διὰ τοῦτο δὲν καταβιβάζεται εἰς θεραπαινίδα τῆς παιδαγωγικῆς, ἀλλὰ διαμένει ὡς αὐτοτελὴς καὶ αὐθύπαρκτος ἐπιστήμη. Ὁμολογοῦμεν ὅτι ἡ παιδαγωγικὴ οὐδεμίαν ἄλλην ὕλην, οὐδεμίαν ἄλλην τροφὴν μέχρι τοῦδε ὑγιεινοτέραν εὗρεν, ὅπως διαθρέψῃ τὰς ἁπαλὰς τῶν νέων ψυχὰς ἢ τὰ κλασικώτερα τῆς ἑλληνικῆς διανοίας προϊόντα, διὰ τοῦτο ὅμως ἡ φιλολογία δὲν εἶναι δούλη, ἀλλὰ τροφὸς καὶ μήτηρ τῆς παιδαγωγικῆς. Ἡ φιλολογία δὲν εἶναι τῶν παίδων διδάσκαλος, ἀλλὰ πασῶν τῶν ἡλικιῶν καὶ πάντων τῶν ἀνθρώπων. Εἶναι ὁ πλούσιος τοῦ παρελθόντος θησαυρός, εἶναι τὸ αἰώνιον τῶν νεκρῶν πνευματικὸν ταμεῖον. Ταύτης καθηγουμένης οἱ ἄνθρωποι γινώσκουσι τοὺς συγχρόνους διὰ τῶν τεθνεώτων καὶ μανθάνουσιν ἑαυτοὺς διὰ τῆς γνώσεως τῶν ἄλλων. Ὀρθῶς δ' ὁ μέγας γλωσσολόγος Max Müller εἶπεν, ὅτι σκοπὸς τῆς φιλολογίας ἐν τῇ ὑψίστῃ αὐτῆς σημασίᾳ εἶναι μόνον εἷς, τὸ διδάξαι τί εἶναι ὁ ἄνθρωπος, ἐν ᾧ διδάσκει, τί αὐτὸς ἦτον.

Ἀλλ', ὡς ἤδη ἡ φιλολογία ὡρίσθη, εἶναι μέγα τι καὶ πολυσύνθετον τὰς μικρὰς ἑνὸς ἀτόμου δυνάμεις ἀπείρως ὑπερβαῖνον. Διὰ τοῦτο ὅμως δὲν πρέπει νὰ ἀθυμῶμεν· διότι ἡ Βοικχιανὴ φιλολογία δὲν εἶναι ἔργον ἑνὸς φιλολόγου, ἀλλ'

ὁλοκλήρου τοῦ κόσμου τῶν φιλολόγων. Εἶναι μὲν ἄπειρος, ἀλλὰ καὶ ἀπείρως διαιρεῖται καὶ πρὸς τὰς δυνάμεις ἑνὸς ἀτόμου σύμμετρος ἀναδεικνύεται. Φερ' εἰπεῖν, διαιρεῖται εἰς ἀρχαίαν καί νεωτέραν, εἰς κλασικὴν καὶ μή, εἰς Γαλλικήν, Γερμανικὴν καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς. Εἶτα ἑκάστη τούτων ὑποδιαιρεῖται εἰς πολλοὺς καὶ διαφόρους κλάδους καὶ αὖθις ἕκαστος τούτων εἰς μικροτέρους, μέχρις ὅτου καθίσταται ἀνάλογος πρὸς τὰς δυνάμεις τοῦ φιλολογικοῦ ἀτόμου.

'Αλλ' ἐν πάσαις ταύταις ταῖς φιλολογίαις ἡ ἑλληνικὴ διαπρέπει. Ἡ δὲ σπουδὴ ταύτης δικαίως τὰς ἐξοχωτέρας τοῦ ἀνθρωπίνου γένους διανοίας ἀπησχόλησε καὶ ἀπασχολεῖ. Αὕτη τὰ πυκνὰ τοῦ Μέσου αἰῶνος σκότη διεσκέδασεν, αὕτη τὸ τηλαυγὲς τῶν νεωτέρων χρόνων φῶς ἐπέχυσε καὶ αὕτη τοὺς περικλεεῖς τῶν ἡμετέρων αἰώνων ἄνδρας διεπαιδαγώγησεν. Διὰ ταῦτα οὐχὶ ἀτόπως ὁ ἐμὸς διδάσκαλος Βοίκχιος ἐξ ἕδρας ἔλεγεν, ὅτι οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες δὲν εἶναι πρόγονοι μόνον τῶν νῦν Ἑλλήνων, ἀλλὰ πάντων τῶν πεπολιτισμένων λαῶν τῶν νεωτέρων χρόνων. Ὁ *Hegel* καὶ ὁ *Schelling*, ὁ *Göthe* καὶ ὁ *Schiller* τοὺς ἀληθεῖς αὐτῶν προγόνους ἀνευρίσκουσιν οὐχὶ ἐν τοῖς Τεύτοσιν, ἀλλ' ἐν τῷ Πλάτωνι καὶ τῷ 'Αριστοτέλει, τῷ Αἰσχύλῳ καὶ τῷ Σοφοκλεῖ. 'Εν γένει τολμῶ εἰπεῖν, ὅτι μετὰ τὴν διαμόρφωσιν τῆς ἑλληνικῆς φιλολογίας ἡ ἀνάπτυξις τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος βαίνει κατ' εὐθὺν λόγον πρὸς τὴν μελέτην τῆς κλασικῆς ταύτης φιλολογίας. Ἡ πρὸς ταύτην ὀλιγωρία γεννᾷ γενικοὺς ἢ τοπικοὺς κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ζοφεροὺς Μεσαίωνας, ἡ δὲ σπουδὴ ταύτης ἀναδεικνύει ἄνδρας πρὸς τοὺς Πλάτωνας καὶ τοὺς 'Αριστοτέλεις ἐφαμίλλους. 'Ονομάζω δὲ μόνον τὴν ἑλληνικὴν φιλολογίαν, διότι ἡ ῥωμαϊκὴ ἦτο μίμησις, οἱ δὲ Ῥωμαῖοι ἦσαν οἱ *pontifices*, δι' ὧν ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς εἰς τοὺς νεωτέρους διεβιβάσθη.

Ἐντεῦθεν ἐξηγεῖται, ὅτι λαοί, οὓς ἀπὸ τῆς πατρίδος τοῦ Περικλέους χωρίζουσιν

οὔρεά τε σκιόεντα θάλασσά τε ἠχήεσσα

ἐπιμελῶς τὰ ἀθάνατα τῶν ἡμετέρων προγόνων μνημεῖα σπουδάζουσιν. Οὗτοι μελετῶντες τὰ ἑλληνικὰ γράμματα μανθάνουσι τοὺς νόμους τῆς ἀναπτύξεως τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος ἢ πάντων τῶν λαῶν ἢ τοὐλάχιστον τοῦ εὐγενεστάτου αὐτῶν καὶ γινώσκουσι τὰς τύχας καὶ τὰς περιπετείας αὐτοῦ. Ἕκαστον εἶδος τῆς ποιήσεως, ἕκαστον εἶδος τοῦ πεζοῦ λόγου, ἕκαστον τῆς φιλοσοφίας σύστημα ἐδημιουργήθη οὐ μόνον ὑπὸ τῆς ἁρμοδίας φυλῆς, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ προσηκούσῃ ἐποχῇ καὶ ἀναλόγως πρὸς τὰς πνευματικὰς τοῦ λαοῦ ἐκείνου ἀνάγκας. Τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα ὁμοιάζει πρὸς τὸν Αἰσχύλειον Προμηθέα, ὅστις, ἀφ' οὗ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ τὸ θεῖον τῆς σοφίας πῦρ ἔκλεψε καὶ τὸ ἀνθρώπινον γένος παντοίας τέχνας ἐδίδαξε, προσεδέθη ἐπὶ τοῦ σκληροῦ τῆς δουλείας Καυκάσου. Πάσχει μὲν ὑπὸ τὰ δεσμά, ἀλλ' ἀναμένεται ὁ νέος Ἡρακλῆς. Δικαίως λοιπὸν ἡ ἑλληνικὴ φιλολογία θεωρεῖται ὡς κῶδιξ τῶν νόμων τῆς ἀναπτύξεως τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος. Ἐν οὐδενὶ ἄλλῳ λαῷ δύναταί τις νὰ ἴδῃ τούτους φυσικώτερον καὶ ἐναρμονιώτερον ἀναπτυσσομένους ἢ ἐν τῷ ἑλληνικῷ. Μόνον οὗτος ἀνεπτύχθη κατὰ φύσιν. Διότι τὴν τῶν ἄλλων λαῶν ἀνάπτυξιν ἐξωτερικαὶ τοῦ πνεύματος ἐπιδρομαὶ διετάραξαν. Βεβαίως καὶ ἐπὶ τούτου ὅμοροι λαοὶ ἐπέδρασαν, ἀλλ' ἡ ἐπίδρασις αὐτῶν ἦτο τοσοῦτον μικρὰ καὶ ἀσθενής, ὅσον καὶ ἡ πνευματικὴ ἐκείνων ἀνάπτυξις. Τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα συνεκλείσθη ἐν τῇ συνειδήσει τοῦ ἰδίου μεγαλείου καὶ δὲν ἤκουε τοὺς χελιδονίζοντας τῶν ἄλλων λαῶν φθόγγους.

Δὲν προτίθεμαι διὰ μακροτέρων οὔτε τὴν φιλολογίαν νὰ ὁρίσω, οὔτε τὴν σπουδὴν τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων νὰ ἐπαι-

νέσω, ἀλλὰ μόνον ἐσκόπουν δι' ὀλίγων λέξεων νὰ δείξω, ὅτι ἡ ἐπιστήμη αὕτη ἔχει ὑψηλότερον σκοπὸν καὶ εὐγενεστέραν σημασίαν, ἢ ὅσον κοινῶς πιστεύεται. Τὰ ἀριστοτεχνήματα τῆς ἑλληνικῆς μεγαλοφυΐας δὲν εἶναι ψυχρὸν ταμεῖον ἀπηρχαιωμένων λέξεων, ἀλλ' αἰώνιοι διδάσκαλοι τοῦ καλοῦ, τοῦ ἀληθοῦς καὶ τοῦ ἀγαθοῦ. Πρὸ πάντων τὴν ἰδέαν τοῦ καλοῦ οἱ σύγχρονοι τοῦ Φειδίου καὶ τοῦ Σοφοκλέους ἀνέπτυξαν ἐπὶ τοσοῦτον, ὅσον οὐδεὶς λαὸς ἐν τοῖς νεωτέροις χρόνοις. Τοῦτο μαρτυρεῖ τὸ δρᾶμα, ὅπερ ἑρμηνεύομεν. Ὡς ἐν ταῖς ἄλλαις ἐκδόσεσί μου οὕτω καὶ ἐν τῇδε τῆς Ἀντιγόνης προσεθέμην παντοειδεῖς σημειώσεις, οἷον κριτικάς, γραμματικάς, ἱστορικάς, αἰσθητικὰς καί, καθ' ὅλου εἰπεῖν, πᾶν, ὅ τι συμβάλλεται πρὸς πληρεστέραν τοῦ Φειδίου τῆς δραματικῆς τέχνης κατάληψιν. Τὸ ἔργον μου δὲν ἐμέτρησα πρὸς οὐδεμιᾶς τάξεως τὰς διανοητικὰς δυνάμεις, ἀλλ' ἐπειράθην, ὅπως κατὰ τὸ ἐνὸν καταστήσω τὴν ἔκδοσίν μου χρήσιμον εἰς πλείονας κύκλους ἀναγνωστῶν. Ἂν ὁ δεινὸς γραμματικὸς ψέξῃ με, ὅτι κατέσπειρα πολλὰς γραμματικὰς σημειώσεις, ἂν ὁ ποιητὴς δὲν ἀρέσκηται εἰς τὰς ψυχρὰς τῆς κριτικῆς παρατηρήσεις καὶ ἂν ὁ ἀδαὴς τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης ἐπεθύμει πλειόνων ἑρμηνευτικῶν, ἕκαστος τούτων ἂς ἐνθυμηθῇ, ὅτι ἡ ἔκδοσίς μου δὲν ὡρίσθη πρὸς μόνον τὸν σκοπὸν αὐτοῦ. Ἀλλ' εἶναι ἆρά γε δύσκολόν νὰ λαμβάνῃ ἕκαστος τὸ ἑαυτῷ χρήσιμον; Πολλαχοῦ διέτριψα περὶ τὸ κριτικὸν μέρος, διότι τὸ κείμενον εἶναι ἐν τοῖς μάλιστα διεφθαρμένον. Ἕκαστος δ' ὅμως θέλει παρατηρήσει, ὅτι εὐσεβῶς μετεχειρίσθην τὰς ἀρχαίας γραφὰς σπανίως εἰς διορθώσεις καταφυγών, ὁσάκις μάλιστα ἀνάγκη τοῦτο ἐπέβαλλεν. Ἡ γλῶσσά μου κατὰ τὸ ἐνὸν εἶναι ὁμαλὴ καὶ καθαρά, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἀρχαιοπρεπής. Ἴσως ἀρχαιοπρεπεστέρα γλῶσσα ἠδύνατο ἐν πολλοῖς νὰ καταστήσῃ τὰς ἐκφράσεις μου βραχυτέρας, ἀλλ' ἀπέφυγον ταύτην, ὅπως τοῖς πᾶσι γέ-

νωμαι προσιτός. Ἔχω δὲ τὴν γνώμην, ὅτι τὸ ἑρμηνεύειν τοὺς ἀρχαίους συγγραφεῖς δι' ἀρχαίας γλώσσης σημαίνει ἐξηγεῖν τὰ ἄγνωστα διὰ τῶν ἀγνώστων. Ὁπωσδήποτε κατὰ τὰς ἀσθενεῖς μου δυνάμεις ἔπραξα πᾶν τὸ ἐπ' ἐμοί, ὅπως τὴν ἔκδοσίν μου ἀναδείξω χρησιμωτέραν εἰς τοὺς ἡμετέρους ὁμογενεῖς. Ἂν δέ τις νομίζῃ, ὅτι δύναται νὰ ποιήσῃ κρείττονας ἐκδόσεις, ἃς δημοσιεύσῃ τὸ ἔργον αὐτοῦ πεποιθώς, ὅτι οὗτος ἐμὲ πρῶτον θέλει ἔχει ἐπαινέτην καὶ εἰλικρινῆ θαυμαστήν. Ὅσοι ὅμως διὰ λόγων κενῶν ἑαυτοὺς ὡς σοφοὺς ὑποδεικνύοντες τὰ τῶν ἄλλων κακίζουσιν, εἰς τούτους καὶ τοὺς ὕθλους αὐτῶν οὐδόλως προσέχω τὸν νοῦν γινώσκων, ὅτι τοιούτους τινὰς εἶχεν ὑπ' ὄψει ὁ ἡμέτερος ποιητὴς εἰπὼν ἐν τῇδε τῇ τραγῳδίᾳ·

Ὅστις γὰρ αὐτὸς ἢ φρονεῖν μόνος δοκεῖ,
ἢ γλῶσσαν, ἣν οὐκ ἄλλος, ἢ ψυχὴν ἔχειν,
οὗτοι διαπτυχθέντες ὤφθησαν κενοί.

ΒΟΗΘΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

O. F. Gruppe, Die tragische Kunst der Griechen, Berlin 1834.

F. W. Ullrich, über die Religiöse und Sittliche Bedeutung der Antigone des Sophocles, Hamburg 1853.

Hermann Köchly, Ueber Sophocles Antigone, Dresden 1844.

Th. Bergk, Griechische Literaturgeschichte, Berlin 1884.

I. L. Klein, Geschichte des Drama's, Leipzig 1865.

F. W. Schmidt Kritische Studien zu den Griechichen Dramatikern nebst einem Anhang zur Kritik der Anthologie, Berlin 1886.

Hasper, Die Feinheit der Oekonomie und der Charakterzeichnung in den einzelnen Dramen des Sophokles und der Kern der sittlichen Anschauung des Dicchters, Glogau 1881.

C. Wex, Sophoclis Antigona, Lipsiae 1829.

Carl. Gottlob. Erfurdt, Antigona, Lipsiae 1830.

August Böckh, Sophocles Antigona, Berlin 1843.

Augut Jacob, Sophocles Antigona, Berlin 1849.

Georg. Thudichum zu Sophocles Antigone, Darmstadt 1850.

Eduardus Wunderus, Sophoclis Tragoediae, editio quinta, quam curavit N. Weeklein, Lipsiae 1878.

Ed. Tournier, Σοφοκλέους Τραγῳδίαι, *Paris* 1867.

G. Dindorfii, Sophoclis tragoediae superstites, Oxonii 1860.

N. Wecklein, die Tragödien des Sophoeles zum Schulgebrauch mit erklärenden Anmerkungen versehen, München 1887.

Gustav Wolff, Sophocles, vierte Auflage, bearbeitet von Ludwig Bellermann, Leipzig, 1885.

F. W. Schneidewin, Sophokles, neunte Auflage besorgt von August Nauck, Berlin, 1887.

C. Schmelzer, Sophokles Tragödien, dritter Band Antigone, Berlin, 1885.

Georg Kern, Sophokles Antigone, Gotha 1888.

Δημήτριος Χ. Σεμιτέλος, Σοφοκλέους τραγῳδίαι διώρθωσε καὶ ἐξηγήσατο, τόμος πρῶτος *'Αντιγόνη 'Αθήνησιν 1887.*

Α. Πάλλης, Σοφοκλέους *'Αντιγόνη* μετὰ κριτικῶν ὑπομνημάτων, *ἐν 'Αθήναις 1885.*

Fr. Ellendt, Lexicon Sophocleum, Berolini 1852.

Ἔγγραφον ἐν 'Αθήναις τῇ πρώτῃ Μαρτίου 1891.

G. Dindorfii, Sophoclis tragoediae superstites Oxonii 1860.

N. Wecklein, die Tragödien des Sophocles zum Schulgebrauch mit erklärenden Anmerkungen versehen, München 1887.

[illegible], Sophocles erklärt, [illegible] Auflage besorgt von Ludwig Bellermann, Leipzig 1885.

F. W. Schneidewin, Sophokles, neunte Auflage besorgt von August Nauck, Berlin, 1887.

C. Schmelzer, Sophokles Tragödien, dritter Band Antigone, Berlin, 1889.

[illegible] Sophokles Antigone, Berlin 1888.

[illegible] Σοφοκλέους τραγῳδίαι [illegible] Ἀθήνησι 1877.

Α. Βάλλη, Σοφοκλέους Ἀντιγόνη, μετὰ κριτικῶν ὑπομνημάτων, ἐν Ἀθήναις 1883.

Fr. Ellendt, Lexicon Sophocleum, Berolini 1872.

[illegible] ἐν Ἀθήναις τῇ πρώτῃ [illegible] 1890.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΕΙΣ ΤΟΝ

ΣΟΦΟΚΛΕΑ

ΚΑΙ ΤΗΝ ΔΡΑΜΑΤΙΚΗΝ ΑΥΤΟΥ ΤΕΧΝΗΝ

ΤΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων διαιροῦνται εἰς τρία μεγάλα γένη, τὸ ἔπος, τὸ μέλος καὶ τὸ δρᾶμα, ἐξ ὧν τὸ μὲν πρῶτον ἀπεικονίζει τὸν ἐξωτερικὸν κόσμον, τὸ δὲ δεύτερον τὸν ἐσωτερικόν. Ὁ μὲν ἐπικὸς ποιητὴς ἀφηγεῖται τούς τε λόγους καὶ τὰς πράξεις τῶν δρώντων προσώπων μήτε τὰ ἴδια πάθη ἐκφράζων, μήτε βαθὺ βλέμμα εἰς τὰ πόρρω αἴτια ῥίπτων, μήτε τοὺς μίτους τῆς ἀνθρωπίνης τύχης καὶ τῶν ἀνθρωπίνων περιπετειῶν παρακολουθῶν, ὁ δὲ λυρικὸς τὸν ἐξωτερικὸν κόσμον γνωστὸν προϋποτιθεὶς μετὰ πάθους ποιεῖ γνωστὰς τὰς κινήσεις τὰς παραγομένας ἐπὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ κόσμου ἐκ τῆς τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐπιδράσεως. Ἐν μὲν τῷ ἔπει αἱ γραμμαὶ ἄγονται ἐκ τῆς περιφερείας πρὸς τὸ κέντρον, ἐν δὲ τῷ μέλει τὸ κέντρον κατέχεται καὶ ἐκ τούτου ἄγονται αἱ γραμμαὶ πρὸς τὴν περιφέρειαν. Τὸ μὲν ἔπος ἀνήκει εἰς τὸ παρελθόν, τὸ δὲ μέλος κατ' ἐξοχὴν εἰς τό παρὸν ἢ τὸ μέλλον. Ἡ διάκρισις αὕτη ἔχει ὡς βάσιν μόνον τὸ ἡρωϊκὸν ἔπος, οὗ ὁ γνησιώτατος ἀντιπρόσωπος εἶναι ὁ Ὅμηρος, οὐχὶ δὲ τὸ διδακτικόν, ὅπερ ἀντιπροσωπεύει ὁ Ἡσίοδος. Διότι ὁ μὲν πρῶτος τὰ ἴδια αἰσθήματα ῥυθμίζει κατὰ τὸν ἐξωτερικὸν κόσμον,

οὗ ἡ ἀκριβὴς ἀπεικόνισις εἶναι τὸ μόνον πρόβλημα, ὁ δὲ δεύτερος πειρᾶται, ὅπως μεταβάλῃ τοῦτο κατὰ τὸ δοκοῦν αὐτῷ.

Τὸ ἔπος λοιπὸν καὶ τὸ μέλος ἔχουσι πρὸς ἄλληλα τὸν λόγον, ὃν ἔχει ὁ κόσμος πρὸς τὸ ἐγὼ καὶ τὸ ἐγὼ πρὸς τὸν κόσμον. Τὰ δύο ταῦτα μεγάλα τῆς ποιήσεως γένη κατ' ἀρχὰς ἦσαν παρεμφερῆ πρὸς ἄλληλα καὶ δὲν διεστέλλοντο οὕτως ἀποτόμως, ὡς μετὰ τὴν ἀνάπτυξιν αὐτῶν· διότι τὰ νήπια κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ὁμοιάζουσι πρὸς ἄλληλα, διαφέρουσι δὲ ἀλλήλων, ὅταν ταῦτα ἀναπτυχθῶσιν. Ἀφ' οὗ δ' ὅμως τὰ εἰρημένα γραμματολογικὰ νήπια ἔφθασαν εἰς ἀνδρικὴν ἡλικίαν, συνεζεύχθησαν καὶ συζευχθέντα παρήγαγον τρίτον γένος τῆς ποιήσεως, τὸ δρᾶμα. Τὰ δύο πρῶτα τῆς ποιήσεως γένη, ἅτε ἐν τῇ δημιουργικῇ τῶν Ἑλλήνων ἡλικίᾳ παραχθέντα, εἶναι μᾶλλον φυσικὰ προϊόντα, τὸ δὲ τρίτον μᾶλλον τεχνικόν. Ἐν τῷ δράματι ὁ μὲν διάλογος ἀνήκει εἰς τὸ ἔπος, ὁ δὲ χορὸς εἰς τὸ μέλος. Τὸ τεχνικὸν τοῦτο γένος δὲν εἶναι μὲν πρωτότυπον, ἀλλὰ περιέχει τὰ στοιχεῖα ἀμφοτέρων καὶ εἰς ἁρμονίαν ἄγει τὸν ἐξωτερικὸν κόσμον, ὅν ἀντιπροσωπεύει τὸ ἔπος, πρὸς τὸν ἐσωτερικόν, ὃν ἐκπροσωπεῖ τὸ μέλος. Ἐν ᾧ ἑκάτερον τῶν εἰρημένων γενῶν ἔχει τι μονομερές, τὸ δρᾶμα εἶναί τι τέλειον, οἱονεὶ μικρόκοσμος. Ἡ ἕνωσις ὅμως τῶν δύο γραμματολογικῶν γενῶν δὲν ἐγένετο δι' ἐπικαταλογισμοῦ, ἀλλ' ἐκ τύχης καὶ κατὰ φύσιν. Ἡ δὲ φύσις, ὡς πάντοτε, συνεβούλευσε τοῖς Ἕλλησι, τί ἔπρεπε νὰ πράξωσιν ἐν τῇ ἀκμῇ τοῦ πολιτισμοῦ αὐτῶν.

Ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας οἱ διθυραμβικοὶ ἐχόρευον τὸν κύκλιον χορὸν περὶ τὸν βωμὸν τοῦ Διονύσου, ὡς πανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος, καὶ ἐν Ἀθήναις. Ἐνταῦθα ὁ Θέσπις κατὰ τὸν χρόνον, καθ' ὃν οἱ χορευταὶ ἀνεπαύοντο, ὑποκρινόμενος πρόσωπα τοῦ μυθικοῦ κόσμου τὸ φιλοπερίεργον τῶν Ἀθηναίων

ἐκέντριζεν. Τὰ πρῶτα ταῦτα τῆς δραματικῆς τέχνης πειράματα ἐγένοντο ἐν τοῖς χρόνοις, καθ' οὓς ὁ Σόλων ἦτο ἤδη γέρων. Ἐπειδὴ δ' ὁ μέγας τῆς ἀρχαιότητος νομοθέτης καὶ ἐν τῷ γήρατι ἦτο φιλήκοος καὶ φιλομαθής, παρέστη θεατὴς τῆς ὑποκρίσεως τοῦ Θέσπιδος. Πόσον ἐξεπλάγη ὁ ἀρχαιοπρεπὴς ἐκεῖνος γέρων, ὅτε εἶδε τὸν Θέσπιν ὑποκρινόμενον! Πλησιάσας εἰς τὸν ὑποκριτὴν ἠρώτησεν αὐτόν, ἂν δὲν αἰσχύνηται πρὸ τοσούτων θεατῶν τηλικαῦτα ψευδόμενος. Ὁ Θέσπις ἀπεκρίνατο, ὅτι δὲν εἶναι κακόν, ἂν μετὰ παιδιᾶς λέγῃ καὶ πράσσῃ τὰ τοιαῦτα. Ταῦτα ἀκούσας ὁ σεμνὸς ἐκεῖνος νομοθέτης ἐπάταξε τὴν γῆν διὰ τῆς βακτηρίας ἐπειπών, ὅτι τὴν παιδιὰν ταύτην ἐπαινοῦντες καὶ τιμῶντες ταχέως θέλομεν εὑρεῖ ἐν τοῖς συμβολαίοις[1]. Ὁ Πλούταρχος, ἐξ οὗ τὴν εἴδησιν ταύτην ἠντλήσαμεν, ψέγεται ὡς θηρευτὴς ἀνεκδότων καὶ ἡ ἀλήθεια τοῦ ἱστορήματος ἀμφισβητεῖται, ὅμως δὲν ἀπᾴδει πρὸς τὸ ἠθικὸν τοῦ σοφοῦ ἐκείνου πολιτικοῦ ἦθος.

Ἴσως ὁ Σόλων διὰ τοῦ ἐλέγχου ἐκείνου ἐσκόπει, ὅπως ὑπαινιχθῇ τὸν δημοκόλακα Πεισίστρατον, ὅστις ὑποκρινάμενος, ὅτι οἱ ἐχθροὶ ἐπιβουλεύονται αὐτῷ, ἔπεισε τοὺς Ἀθηναίους, ἵνα δώσωσιν αὐτῷ κορυνηφόρους ὡς σωματοφύλακας[2]. Ὁ Πεισίστρατος διὰ τούτων τὴν ἀκρόπολιν καταλαβὼν ἐγένετο τύραννος τῶν Ἀθηνῶν. Ἐν ᾧ ταῦτα ἐμηχανᾶτο ὁ τυραν-

[1]) Πλούτ. ἐν Βίῳ Σόλωνος 29.

[2]) Ἡρόδοτ. I, 59 "τρωματίας ἑωυτόν τε καὶ ἡμιόνους ἤλασε ἐς τὴν ἀγορὴν τὸ ζεῦγος ὡς ἐκπεφευγὼς τοὺς ἐχθρούς, οἵ μιν ἐλαύνοντα ἐς ἀγρὸν ἠθέλησαν ἀπολέσαι δῆθεν, ἐδέετό τε τοῦ δήμου φυλακῆς τινος πρὸς αὐτοῦ κυρῆσαι, πρότερον εὐδοκιμήσας ἐν τῇ πρὸς Μεγαρέας γενομένῃ στρατηγίῃ, Νίσαιάν τε ἑλὼν καὶ ἄλλα ἀποδεξάμενος μεγάλα ἔργα. Ὁ δὲ δῆμος ὁ τῶν Ἀθηναίων ἐξαπατηθεὶς ἔδωκέ οἱ τῶν ἀστῶν καταλέξας ἄνδρας, τούτους οἳ δορυφόροι μὲν οὐκ ἐγένοντο Πεισιστράτου, κορυνηφόροι δέ· ξύλων γὰρ κορύνας ἔχοντες εἵποντό οἱ ὄπισθε. Συνεπιστάντες δὲ οὗτοι ἅμα Πεισιστράτῳ ἔσχον τὴν ἀκρόπολιν". Ἀριστοτέλ. Ἀθην. Πολιτ. κεφ. 14.

νησείων δημοκόλαξ, ὁ κοῦφος τῶν Ἀθηνῶν λαὸς ἐπλανᾶτο, ἀλλ' ὁ Σόλων τὸν σκοπὸν ἐκείνου ἐννοήσας καὶ ἐγγὺς ἐλθὼν εἶπεν, ὅτι κακῶς ὑποκρίνεται τὸν Ὁμηρικὸν Ὀδυσσέα, ὅστις αἰκισάμενος ἑαυτὸν ἠπάτησεν οὐχὶ τοὺς πολίτας, ἀλλὰ τοὺς πολεμίους[1]. Ὁ αὐτὸς Πεισίστρατος φυγὰς ὢν καὶ πρὸς τὸν πολιτικὸν αὐτοῦ ἀντίπαλον Μεγακλέα διαλλαγεὶς δι' ὑποκρίσεως αὖθις κατέλαβε τὴν τυραννίδα. Παραλαβὼν γυναῖκα εὔσωμον καὶ εὐειδῆ καὶ εἰς ἅρμα ἐμβαλὼν ἤλαυνε μετὰ τοῦ Μεγακλέους εἰς τὸ ἄστυ κήρυκας προπέμψας, ὅτι δῆθεν κατάγεται ὑπ' αὐτῆς τῆς Ἀθηνᾶς[2]. Ἐκ τῶν εἰρημένων τεκμηριοῦται, ὅτι ἡ ὑπόκρισις ἐν Ἀθήναις ἦτο συνήθης. Οὐδὲν δὲ τὸ παράδοξον, ὅτι ἐπῆλθεν εἰς τὸν νοῦν τοῦ Θέσπιδος, ὅπως ῥίψῃ τὰ πρῶτα τοῦ δράματος σπέρματα. Ἄλλως ἐν αὐτῇ τῇ διθυραμβικῇ ὀρχήσει ὑπῆρχον πολλὰ δραματικὰ στοιχεῖα. Διότι οἱ τὸν κύκλιον χορὸν ὀρχούμενοι, ἅτε σατύρους ὑποκρινόμενοι, ἀναγκαίως εἰς τούτους μετεμορφοῦντο.

Ἀπὸ τοῦ Θέσπιδος (536 π. Χ.) μέχρι τοῦ Ποσειδίπ-

[1]) Πλούταρχ. ἐν βίῳ Σόλωνος 30 " Ἐπεὶ δὲ κατατρώσας αὐτὸς ἑαυτὸν ὁ Πεισίστρατος ἧκεν εἰς ἀγορὰν ἐπὶ ζεύγους κομιζόμενος καὶ παρώξυνε τὸν δῆμον ὡς διὰ τὴν πολιτείαν ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν ἐπιβεβουλευμένος, καὶ πολλοὺς εἶχεν ἀγανακτοῦντας καὶ βοῶντας, προσελθὼν ἐγγὺς ὁ Σόλων καὶ παραστάς· οὐ καλῶς, εἶπεν, ὦ παῖ Ἱπποκράτους, ὑποκρίνῃ τὸν Ὁμηρικὸν Ὀδυσσέα· ταῦτα γὰρ ποιεῖς τοὺς πολίτας παρακρουόμενος, οἷς ἐκεῖνος τοὺς πολεμίους ἐξηπάτησεν αἰκισάμενος ἑαυτόν ".

[2]) Ἡρόδοτ. 1, 60 " Ἐν τῷ δήμῳ τῷ Παιανιέϊ ἦν γυνὴ τῇ οὔνομα ἦν Φύη, μέγαθος ἀπὸ τεσσέρων πηχέων ἀπολείπουσα τρεῖς δακτύλους καὶ ἄλλως εὐειδής. Ταύτην τὴν γυναῖκα σκευάσαντες πανοπλίῃ ἐς ἅρμα ἐσβιβάσαντες καὶ προδέξαντες σχῆμα οἷόν τι ἔμελλε εὐπρεπέστατον φανέεσθαι ἔχουσα, ἤλαυνον ἐς τὸ ἄστυ λέγοντες τοιάδε . . . "Ὦ Ἀθηναῖοι, δέκεσθε ἀγαθῷ νόῳ Πεισίστρατον, τὸν αὐτὴ ἡ Ἀθηναίη τιμήσασα ἀνθρώπων μάλιστα κατάγει ἐς τὴν ἑωυτῆς ἀκρόπολιν ". Οἱ μὲν δὴ ταῦτα διαφοιτέοντες ἔλεγον· αὐτίκα δὲ ἔς τε τοὺς δήμους φάτις ἀπίκετο ὡς Ἀθηναίη Πεισίστρατον κατάγει καὶ ἐν τῷ ἄστεϊ πειθόμενοι τὴν γυναῖκα εἶναι αὐτὴν τὴν θεὸν προσεύχοντό τε τὴν ἄνθρωπον καὶ ἐδέκοντο Πεισίστρατον ".

που[1] (250 π. Χ.) ἤκμασαν περὶ τοὺς 150 δραματικοὺς ποιητάς, οἵτινες κατά τινα μέτριον ὑπολογισμὸν ἐποίησαν περὶ τὰ 3350 δράματα, ἐξ ὧν 1468 τραγῳδίας καὶ σατυρικὰ δράματα καὶ 1882 κωμῳδίας. Ἂν ληφθῇ ὑπ' ὄψει, ὅτι ὑπὸ τὸν χθαμαλὸν τῆς Ἀκροπόλεως βράχον ἐν βραχεῖ διαστήματι χρόνου καὶ μόνον ἐν ταῖς τέσσαρσιν τοῦ Διονύσου ἑορταῖς παρήχθη τοσαύτη πληθὺς ἀριστοτεχνημάτων, καὶ ἡ ψυχροτέρα διάνοια ὀφείλει νὰ θαυμάσῃ τὴν καταπληκτικὴν τοῦ πνευματικοῦ βίου τῶν Ἀθηναίων δύναμιν.

Ἐν τῷ ἀστερόεντι τούτῳ τῆς δραματικῆς τέχνης οὐρανῷ διαλάμπει ὁ Σοφοκλῆς, οὗ ὁ βίος συμπίπτει τῇ ἀκμῇ τῆς Ἑλλάδος. Δὲν δύναται μὲν νὰ ὁρισθῇ ἀκριβῶς τὸ ἔτος τῆς γεννήσεως αὐτοῦ, ὅμως μετά τινος πιθανότητος εἰκάζεται, ὅτι ἐγεννήθη τὸ 493 π. Χ. ἐν Κολωνῷ τῷ Ἱππείῳ, δηλαδὴ ἦτο νεώτερος τοῦ Αἰσχύλου κατὰ τριάκοντα περίπου ἔτη. Ὁ πατὴρ αὐτοῦ Σόφιλλος[2] λέγεται μὲν μαχαιροποιός, ὅμως πρέπει νὰ νοῆται, ὅτι εἶχεν ἐργοστάσιον, ἐν ᾧ δοῦλοι εἰργάζοντο πρὸς κατασκευὴν μαχαιρῶν[3], ὡς τοῦτο δύναταί τις νὰ εἰκάσῃ ἐκ τῆς εὐπορίας αὐτοῦ καὶ ἐκ τῆς ἀνατροφῆς, ἧς ἔτυχεν ὁ υἱός. Διδάσκαλον ὁ ἡμέτερος τραγικὸς ἔσχε τὸν περιφανέστατον τῆς ἐποχῆς μουσικόν, Λάμπρον τὸν Ἑρμιονέα, ὅστις ἐν τῇ καθολικῇ λυρικῇ τῶν Ἑλλήνων ποιήσει κατέχει τὴν αὐτὴν ὑψηλὴν θέσιν, ἣν καὶ ὁ Πίνδαρος, ὁ Σιμωνίδης καὶ ὁ Βακχυλίδης. Φαίνεται, ὅτι καλῶς ταύτην ἐξε-

[1]) Ὁ κωμικὸς Ποσείδιππος γεννηθεὶς ἐν Κασσανδρείᾳ τῆς Μακεδονίας ἤκμασε μετὰ τὸν Μένανδρον.

[2]) Τὸ ὄνομα εἶναι ὑποκοριστικὸν τοῦ σοφός, ὡς τὸ Μέγιλλος, Κύριλλος Ἄρχιλλος κτλ.

[3]) Westermann, Βιογράφοι σελ. 126 „ Σοφοκλῆς τὸ μὲν γένος ἦν Ἀθηναῖος, υἱὸς δὲ Σοφίλλου, ὃς οὔτε, ὡς Ἀριστόξενός φησι, τέκτων ἢ χαλκεὺς ἦν, οὔτε ὡς Ἴστρος, μαχαιροποιὸς τὴν ἐργασίαν, τυχὸν δ' ἐκέκτητο δούλους χαλκεῖς ἢ τέκτονας „.

παιδεύθη· διότι μετὰ τὴν ἐν Σαλαμῖνι νίκην τῶν Ἑλλήνων περὶ τὸ τρόπαιον γυμνὸς καὶ ἀληλιμμένος ἐξῆρχε τῶν ἐπινικίων[1]. *Εἶναι δ' ἄξιον σημειώσεως, ὅτι ὁ βίος τῶν τριῶν μεγάλων τῆς Ἑλλάδος τραγικῶν συνδέεται μετὰ τῆς κοσμοϊστορικῆς ἐκείνης ναυμαχίας. Ὁ μὲν Μαραθωνομάχος Αἰσχύλος ἀνδρείως ἠγωνίσατο πρὸς τοὺς βαρβάρους ὑπὲρ ἐλευθερίας τῶν Ἑλλήνων, ὁ δὲ Σοφοκλῆς ἐξῆρχε τοῦ χοροῦ, τοῦ δὲ Εὐριπίδου οἱ ὀφθαλμοὶ τὸ πρῶτον εἶδον τὰς τηλαυγεῖς τῆς εὐκλεοῦς ἐκείνης ἡμέρας ἀκτῖνας. Ἀλλ' ἐν ᾧ ὁ υἱὸς τοῦ Σοφίλλου ἐγίνωσκε καλῶς μουσικήν, ἕνεκα τῆς ἀσθενείας τῆς φωνῆς δὲν παρίστατο ἐν τῇ σκηνῇ ὡς πρωταγωνιστής, καθ' ἃ ἦτο ἔθος, ἂν ἐξαιρέσῃ τις τὴν διδασκαλίαν τοῦ Θαμύριδος, ἐν ᾗ ἐκιθάρισεν*[2]. *Τούτου ἕνεκεν ἐν τῇ ποικίλῃ στοᾷ ὑπῆρχεν εἰκὼν τοῦ ποιητοῦ φέροντος ἐν χερσὶ κιθάραν. Πρὸς τούτοις ὁ ἀνώνυμος τοῦ Σοφοκλέους βιογράφος παραδίδει, ὅτι ὁ ποιητὴς ἐδιδάχθη παρὰ τοῦ Αἰσχύλου τὴν τραγῳδίαν. Διὰ τῆς φράσεως ὅμως ταύτης δὲν πρέπει νὰ νοῶμεν, ὅτι οὗτος ἔσχε διδάσκαλον τὸν ἐν Μαραθῶνι ἀγωνισάμενον τραγικόν, ἀλλὰ μόνον, ὅτι ἡ διδασκαλία τῶν δραμάτων ἐκείνου ἐπέδρασεν ἐπὶ τῆς διανοίας καὶ τῆς ποιήσεως τοῦ νέου ποιητοῦ. Καὶ ἐν ταῖς σῳζομέναις τραγῳδίαις ἡ κριτικὴ δύναται ἔτι καὶ νῦν νὰ δείξῃ, ὅτι ὁ Σοφοκλῆς πολλὴν μὲν ὕλην, ἀπείρους δ' εἰκόνας καὶ ἐπιτυχεῖς μεταφορὰς ἐκ τῶν δραμάτων τοῦ πρεσβυτέρου ποιητοῦ ἤντλησεν. Ἡ παίδευσις ὅμως τοῦ Σοφοκλέους ἦτο τόσῳ διάφορος τῆς τοῦ Αἰσχύλου, ὅσῳ διάφορος ἦτο ἡ ἐποχὴ τοῦ Μιλτιάδου πρὸς τὴν τοῦ Περικλέους.*

[1]) Westermann *σελ.* 127 "*Ἐδιδάχθη δὲ τὴν μουσικὴν παρὰ Λάμπρῳ, καὶ μετὰ τὴν ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίαν Ἀθηναίων περὶ τρόπαιον ὄντων μετὰ λύρας γυμνὸς ἀληλιμμένος τοῖς παιανίζουσι τῶν ἐπινικίων ἐξῆρχεν*".

[2]) *Αὐτόθι σελ.* 127 "*Φασὶ δ' ὅτι καὶ κιθάραν ἀναλαβὼν ἐν μόνῳ τῷ Θαμύριδί ποτε ἐκιθάρισεν, ὅθεν καὶ ἐν τῇ ποικίλῃ στοᾷ μετὰ κιθάρας αὐτὸν γεγράφθαι*".

Οἱ πρὸς τοὺς βαρβάρους ἐν Μαραθῶνι ἀγωνισάμενοι εἶχον μὲν τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν πατρίδα φλογεράν, ἀλλ' ἐστεροῦντο τῆς εὐρείας ἐκείνης παιδεύσεως, ἧς ἔτυχον οἱ σύγχρονοι τοῦ μεγάλου ἐκείνου πολιτικοῦ. Μετὰ τὴν ἧτταν τῶν βαρβάρων ἀριστοτέχναι, σοφισταὶ καὶ φιλόσοφοι ἐκ πασῶν τῶν Ἑλληνίδων πόλεων εἰς τὴν πόλιν τοῦ Περικλέους συρρέοντες τά τε ὅρια τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας ἐξέτεινον καὶ τὰ προϊόντα τῆς φύσεως εἰς τοὺς κανόνας τῆς τέχνης ὑπέβαλλον. Ἐντεῦθεν ὁ μὲν Αἰσχύλος διαπρέπει κατὰ τὴν φύσιν, ὁ δὲ Σοφοκλῆς κατὰ τὴν τέχνην. Τὴν διαφορὰν ἐγίνωσκε καὶ αὐτὸς ὁ Σοφοκλῆς λέγων πρὸς τὸν πρεσβύτερον ποιητήν· εἰ καὶ τὰ δέοντα ποιεῖς, ἀλλ' οὐκ εἰδώς γε[1]. *Ὄντως ἐν ᾧ ἡ ὑψίπορος τοῦ Αἰσχύλου φαντασία ἐπέδρα ἐπὶ τῶν θεατῶν διὰ τοῦ θαυμαστοῦ καὶ τοῦ ἀσυνήθους, ἔκρουε τὰ ὦτα καὶ προσέβαλλε τοὺς ὀφθαλμούς, ἡ τέχνη τοῦ Σοφοκλέους ἐσκόπει, ὅπως ἀποκαλύψῃ τὸν ἐσωτερικὸν κόσμον μετὰ τῶν ποικίλων κινήσεων τῶν ἀνθρωπίνων παθῶν. Καθ' ὅλου εἰπεῖν, ὁ υἱὸς τοῦ Σοφίλλου ἀπὸ τοῦ ὑπερφυσικοῦ ὕψους καὶ τῆς αὐστηρᾶς τοῦ Αἰσχύλου σεμνότητος κατέβη εἰς τὸ κομψὸν τῆς τέχνης τῶν συγχρόνων.*

Ὡς δ Σοφοκλῆς διέφερε τοῦ Αἰσχύλου, οὕτω καὶ οἱ ἡλικιῶται τούτων. Ὁ ἀγὼν ἐκρίθη ἐν τῇ πρώτῃ διδασκαλίᾳ τοῦ νέου τραγικοῦ, τὸ 28ον ἔτος τῆς ἡλικίας ἄγοντος. Ὅτε ὁ Αἰσχύλος ἐδίδασκε τὴν Οἰδιπόδειαν αὐτοῦ καὶ ὁ Σοφοκλῆς ἠγωνίζετο πρὸς τοῦτον, οἱ θεαταὶ διῃρέθησαν εἰς δύο, ἐξ ὧν οἱ μὲν πρεσβύτεροι προετίμων τὸν Μαραθωνομάχον ἀετόν, οἱ δὲ νεώτεροι ἐπεδοκίμαζον τοὺς νεωτερισμοὺς τοῦ νέου ἀριστοτέχνου. Φιλονεικίας δ' ἐγερθείσης ὁ ἄρχων Ἀψεφίων δὲν ἐκλήρωσε τοῦ ἀγῶνος κριτάς, ἀλλὰ τὸν Κίμωνα ἐλθόντα εἰς τὸ θέατρον, ἵνα προσενέγκῃ σπονδὰς εἰς τὸν θεόν,

[1]) *Ἀθήν. Ι, 22 Β. καὶ 428 Β. Στοβ. ἐν Ἀνθολογ.* 18, 33.

ἠνάγκασεν αὐτὸν μετὰ τῶν συστρατήγων, ὅπως κρίνῃ τὸν ἀγῶνα[1]. Κατὰ τὸν Πλούταρχον ὁ Κίμων ἐπανήρχετο ἐκ Σκύρου, ἀλλ' εἶναι πολὺ πιθανωτέρα ἡ γνώμη τοῦ Krüger, ὅτι ὁ υἱὸς τοῦ Μιλτιάδου τὰς σπονδὰς ἐτέλει διὰ τὴν περιφανῆ νίκην τῆς τε ναυμαχίας καὶ πεζομαχίας, ἃς ὁ περικλεὴς Ἀθηναῖος στρατηγὸς πρὸς τοὺς βαρβάρους ἠγωνίσατο. Ὁπωσδήποτε ὁ Κίμων εἰς τὴν γενεὰν των Μαραθωνομάχων μὴ ἀνήκων προετίμησε τὴν τέχνην τοῦ Σοφοκλέους τῆς μεγαλοφυΐας τοῦ Αἰσχύλου. Ὁ ἀγὼν ἐκεῖνος δὲν ἔκρινε δύο ποιητάς, ἀλλὰ δύο γενεὰς καὶ δύο ποιήσεως σχολάς.

Ὁ ἡττηθεὶς τραγικὸς τὴν ἧτταν βαρέως φέρων ἀπῆλθεν εἰς Συρακούσας, ἔνθα ἐδίδαξε πολλὰ δράματα. Ἀλλ' ἐν ᾧ οἱ πλεῖστοι καὶ μέγιστοι τῆς ἀρχαιότητος ποιηταὶ ἀπεδήμουν πρὸς ξένους τυράννους, ὡς ὁ Ἀνακρέων, ὁ Πίνδαρος, ὁ Σιμωνίδης, ὁ Βακχυλίδης, ὁ Εὐριπίδης καὶ ἄλλοι, ὁ δημοκρατικὸς Σοφοκλῆς ἀπέκρουσε προσκλήσεις πολλῶν ἡγεμόνων, οἵτινες ἐκάλουν τοῦτον εἰς τὰς ἑαυτῶν αὐλάς. Ὁ φιλαθηναιότατος οὗτος ποιητὴς ἐγίνωσκεν ἀκριβῶς, ὅτι ὁ πορευόμενος πρὸς τυράννους γίνεται δοῦλος αὐτῶν [2].

Ὁ βίος τοῦ ἀριστοτέχνου τούτου ἀνῆκεν ὅλως τῇ πόλει τῶν Ἀθηνῶν, ἣν οὐ μόνον ἐδίδασκε διὰ τῶν τραγῳδιῶν αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ ἄλλως ὑπηρέτει. Ἀριστοφάνης ὁ Βυζάντιος παραδίδει, ὅτι ὁ Σοφοκλῆς εὐδοκιμήσας ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τῆς

[1]) Πλούταρ. ἐν βίῳ Κίμων. Κεφ. 8 "Πρώτην γὰρ διδασκαλίαν τοῦ Σοφοκλέους ἔτι νέου καθέντος, Ἀψεφίων ὁ ἄρχων, φιλονεικίας οὔσης καὶ παρατάξεως τῶν θεατῶν, κριτὰς μὲν οὐκ ἐκλήρωσε τοῦ ἀγῶνος, ὡς δὲ Κίμων μετὰ τῶν συστρατήγων παρελθὼν εἰς τὸ θέατρον ἐποιήσατο τῷ θεῷ τὰς νενομισμένας σπονδάς, οὐκ ἀφῆκεν αὐτούς ἀπελθεῖν, ἀλλ' ὁρκώσας ἠνάγκασε καθίσαι καὶ κρῖναι δέκα ὄντας ἀπὸ φυλῆς μιᾶς ἕκαστον„.

[2]) Απόσπ. 788

Ὅστις γὰρ ὡς τύραννον ἐμπορεύεται,
κείνου 'στὶ δοῦλος, κἂν ἐλεύθερος μόλῃ.

Ἀντιγόνης ἠξιώθη τῆς κατὰ τῶν Σαμίων στρατηγίας[1]. Τότε οἱ Σάμιοι ἤριζον πρὸς τοὺς Μιλησίους περὶ τῆς Πριήνης, ἐπειδὴ δ' οὗτοι ἡττῶντο ὑπ' ἐκείνων, οἱ Μιλήσιοι ᾔτησαν τὴν βοήθειαν τῶν Ἀθηναίων, οἵτινες εἰς τὴν νῆσον μετὰ τεσσαράκοντα νεῶν πλεύσαντες, τὴν δημοκρατίαν ἀντὶ τῆς ὀλιγαρχίας κατασκευάσαντες, ὁμήρους τῶν Σαμίων πεντήκοντα μὲν παῖδας, ἴσους δὲ ἄνδρας λαβόντες, οὓς κατέθεντο ἐν Λήμνῳ, καὶ φρουρὰν καταλιπόντες ἀνεχώρησαν[2]. Οἱ ὀλιγαρχικοὶ ὅμως τῆς Σάμου εὗρον προστασίαν παρὰ τῷ Πισσούθνῃ, τῷ σατράπῃ τῶν Σάρδεων. Οὗτοι ἑπτακοσίους ἐπικούρους λαβόντες, τοῦ δήμου κρατήσαντες, τοὺς ὁμήρους ἐκ Λήμνου ἀφελόντες καὶ τοὺς φρουροὺς τῶν Ἀθηναίων καὶ τοὺς ἄρχοντας εἰς τὸν Πισσούθνην ἐκδόντες παρεσκευάζοντο, ὅπως στρατεύσωνται πάλιν κατὰ τῆς Μιλήτου. Ἀλλ' οἱ Ἀθηναῖοι τὰ γενόμενα μαθόντες ἀπέστειλαν αὖθις τὸν Περικλέα μετὰ τῶν συστρατήγων, ὅστις τοὺς Σαμίους νικήσας πολιορκεῖ τὴν νῆσον αὐτῶν. Ἐν ᾧ δ' οὗτος εἶχεν ἀντεπεξέλθει κατὰ τοῦ Φοινικικοῦ στόλου, ὁ Σάμιος φιλόσοφος καὶ πολιτικὸς Μέλισσος ἐξελθὼν καὶ τοὺς Ἀθηναίους νικήσας λύει τὴν πολιορκίαν. Ὁ Σουΐδας παραδίδει, ὅτι ὁ φιλόσοφος ἐναυμάχησε πρὸς τὸν ποιητὴν τῆς Ἀντιγόνης[3], ὅπερ ὁ Böckh[4] θεωρεῖ ἀπίθανον. Ὁπωσδήποτε οἱ Ἀθηναῖοι ἡττήθησαν. Ἐπανελθὼν δ' ὅμως ὁ Περικλῆς μετ' ὀλίγον ἐξεπολιόρκησε τοὺς Σαμίους, οἵτινες καθεῖλον τὸ τεῖχος, ἔδωκαν ὁμήρους, παρέδωκαν τὰς ναῦς καὶ ὑπέσχοντο, ὅπως τὴν δαπάνην τοῦ πολέμου

[1]) Ὑπόθεσ. Ἀντιγόν. "Φασὶ δὲ τὸν Σοφοκλέα ἠξιῶσθαι τῆς ἐν Σάμῳ στρατηγίας εὐδοκιμήσαντα ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τῆς Ἀντιγόνης„.

[2]) Θουκυδ. I, 115.

[3]) Σουΐδας ἐν λ. Μέλισσος "Καὶ ἀντεπολιτεύετο δὲ Περικλεῖ, καὶ ὑπὲρ Σαμίων στρατηγήσας ἐναυμάχησε πρὸς Σοφοκλῆν τὸν τραγικὸν Ὀλυμπιάδι πδ' „

[4]) Ueber die Antigone des Sophocles, erste Abhandlung σελ. 135.

ἐκτίσωσιν. Ἐν τῷ πολέμῳ τούτῳ ἐπέμφθη μὲν ὁ Σοφοκλῆς ὡς στρατηγός, ἀλλ' ἐπειδὴ εἶχε μᾶλλον γλυκὺ στόμα καὶ διαλλακτικὴν γλῶσσαν, ἢ στρατηγηματικὴν δεξιότητα, ὁ Περικλῆς, ὅστις ἐγίνωσκε νὰ ἀναθέτῃ ἑκάστῳ τὸ προσῆκον, ἔπεμψεν αὐτὸν κατὰ τὸν χρόνον τῆς στρατηγίας εἰς διπλωματικὰς πρὸς τοὺς Χίους καὶ Λεσβίους διαπραγματεύσεις, ἃς ἔστεψεν ἡ ἐπιτυχία. Ἐν Χίῳ συνήντησεν αὐτῷ ὁ τραγικὸς Ἴων ὁ πρὸς πολλαῖς τραγῳδίαις γράψας τὰς Ἐπιδημίας, ὧν μέγα ἀπόσπασμα διετήρησεν ἡμῖν ὁ Ἀθήναιος[1]. *Ἐν τῷ*

[1]) *Ἀθήν. XIII* 603 *E*—604. *«Ἴων ὁ ποιητὴς ἐν ταῖς ἐπιγραφομέναις Ἐπιδημίαις γράφει οὕτως· «Σοφοκλεῖ τῷ ποιητῇ ἐν Χίῳ συνήντησα, ὅτε ἔπλεε ἐς Λέσβον στρατηγός, ἀνδρὶ παιδιώδεϊ παρ' οἶνον καὶ δεξιῷ. Ἑρμησίλεω δὲ ξείνου οἱ ἐόντος καὶ προξείνου Ἀθηναίων ἱστιῶντος αὐτόν, ἐπεὶ παρὰ τῷ πῦρ ἑστεὼς ὁ τὸν οἶνον ἐγχέων παῖς ἐρυθριέων δῆλος ἦν εἶπέ τε· Βούλει με ἡδέως πίνειν ; φάντος δ' αὐτοῦ, βραδέως τοίνυν καὶ πρόσφερέ μοι καὶ ἀπόφερε τὴν κύλικα. Ἔτι πολὺ μᾶλλον ἐρυθρυήσαντος τοῦ παιδὸς εἶπε πρὸς τὸν συγκατακείμενον, ὡς καλῶς Φρύνιχος ἐποίησεν εἴπας*

λάμπει δ' ἐπὶ πορφυρέαις παρῇσι φῶς ἔρωτος.

καὶ πρὸς τόδε ἠμείφθη ὁ Ἐρετριεὺς γραμμάτων ἐὼν διδάσκαλος· σοφὸς μὲν δὴ σύ γε εἶ, ὦ Σοφόκλεες, ἐν ποιήσι· ὅμως μέντοι γε οὐκ εὖ εἴρηκε Φρύνιχος πορφυρέας εἰπὼν τὰς γνάθους τοῦ καλοῦ. Εἰ γὰρ ὁ ζωγράφος χρώματι πορφυρέῳ ἀναλείψειε τοῦδε τοῦ παιδὸς τὰς γνάθους, οὐκ ἂν ἔτι καλὸς φαίνοιτο. Οὐ κάρτα δεῖ τὸ καλὸν τῷ μὴ καλῷ φαινομένῳ εἰκάζειν. Ἀναγελάσας ἐπὶ τῷ Ἐρετριεῖ ὁ Σοφοκλέης οὐδὲ τόδε σοι ἀρέσκει ἄρα, ὦ ξεῖνε, τὸ Σιμωνιδήιον, κάρτα δοκέειν τοῖσι Ἕλλησι εὖ εἰρῆσθαι

πορφυρέου στόματος ἱεῖσα φωνὰν παρθένος.

οὐδ' ὁ ποιητής, ἔφη, λέγων χρυσοκόμαν Ἀπόλλωνα· χρυσέας γὰρ εἰ ἐποίησεν ὁ ζωγράφος τὰς τοῦ θεοῦ κόμας καὶ μὴ μελαίνας, χεῖρον ἂν ἦν τὸ ζωγράφημα. Οὐδὲ ὁ φὰς ῥοδοδάκτυλον· εἰ γάρ τις ἐς ῥόδεον χρῶμα βάψειε τοὺς δακτύλους, πορφυροβάφου χέρας καὶ οὐ γυναικὸς καλῆς ποιήσει. Ἐπιγελασάντων δὲ ὁ μὲν Ἐρετριεὺς ἐνωπήθη τῇ ἐπιραπίξι, ὁ δὲ πάλιν τοῦ παιδὸς τῶν λόγων εἴχετο. Εἴρετο γάρ μιν ἀπὸ τῆς κύλικος κάρφος τῷ μικρῷ δακτύλῳ ἀπαιρετέοντα, εἰ κατορᾷ τὸ κάρφος. Φάντος δὲ κατορᾶν, ἄπο τοίνυν φύσησον αὐτό· ἵνα μὴ πλύνοιτο ὁ δάκτυλος εὖ. Προσαγαγόντος δ' αὐτοῦ τὸ πρόσωπον πρὸς τὴν κύλικα, ἐγγυτέρω τὴν κύλικα τοῦ ἑαυτοῦ στόματος ἦγε, ἵνα δὴ ἡ κεφαλὴ τῇ κεφαλῇ ἀσσοτέρω γένηται. Ὡς δ' ἦν κάρτα πλησίον περιβαλὼν τῇ χειρὶ ἐφίλησε. Ἐπικροτησάντων δὲ πάντων ξὺν γέλωτι καὶ

συγγράμματι τούτῳ ὁ Σοφοκλῆς εὐτραπέλως πάνυ διαλέγεται πρός τινα γραμμάτων διδάσκαλον περὶ αἰσθητικῶν ζητημάτων, ὅπερ μαρτυρεῖ, ὅτι ὁ ποιητὴς ἐν ταῖς συναναστροφαῖς αὐτοῦ ἦτο εὔθυμος καὶ χαρίεις. Πλὴν τῆς ἀφηγήσεως ταύτης τοῦ Ἴωνος φέρονται καὶ ἄλλα ἀνέκδοτα περὶ στρατηγίας τοῦ ποιητοῦ [1]. Κατὰ τὸν Πλούταρχον [2] ὁ Νικίας ἠρώτησε τὸν Σοφοκλέα, ἵνα οὗτος εἴπῃ γνώμην ἅτε ὁ πρεσβύτερος τῶν συστρατήγων, ἀλλ' οὗτος ἀπεκρίθη, ἐγὼ παλαιότατός εἰμι, σὺ δὲ πρεσβύτατος. Ἴσως δὲν εἶναι ἀπίθανον, ὅτι ὁ Σοφοκλῆς ἀνῆκε εἰς τοὺς προβούλους, οἵτινες κατέστησαν τοὺς τετρακοσίους [3]. Ἔκ τινος δὲ παρανοήσεως καταρρέει ἡ εἴδησις τοῦ Ἰουστίνου [4], ὅτι ὁ Περικλῆς μετὰ τοῦ ἡμετέρου τραγικοῦ ἐδῄου τὴν Πελοπόννησον. Πρὸς δὲ ὁ τραγικὸς ἐγένετο καὶ Ἑλληνοταμίας.

Ἐκ τῶν εἰρημένων γίνεται δῆλον, ὅτι ὁ Σοφοκλῆς ἐν τῇ πολιτείᾳ δὲν ἔμενεν ἀπαθὴς θεατής, ἀλλὰ μετεῖχε τῶν πολιτικῶν, ὡς οἱ χρηστοὶ πολῖται Ἀθηναῖοι. Ἐπειδὴ δὲ ἐπὶ Πε-

βοῇ ὡς εὖ ὑπηγάγετο τὸν παῖδα, μελετῶ, εἶπε, στρατηγέειν, ὦ ἄνδρες· ἐπειδήπερ Περικλέης ποιέειν μὲν μ' ἔφη, στρατηγέειν δ' οὐκ ἐπίστασθαι. Ἆρ' ὦν οὐ κατ' ὀρθόν μοι πέπτωκε τὸ στρατήγημα; τοιαῦτα πολλὰ δεξιῶς ἔλεγέ τε καὶ ἔπρησεν, ὅτε πίνοι ἢ παίζοι· τὰ μέντοι πολιτικὰ οὔτε σοφὸς οὔτε ῥεκτήριος ἦν, ἀλλ' ὡς ἄν τις εἷς τῶν χρηστῶν Ἀθηναίων „

[1]) Οὐαλέριος Μάξιμος 4, 3 "Καί ποτε τοῦ Σοφοκλέους, ὅτε συστρατηγῶν ἐξέπλευσε μετ' αὐτοῦ παῖδα καλὸν ἐπαινέσαντος, οὐ μόνον ἔφη τὰς χεῖρας ὦ Σοφόκλεις, δεῖ καθαρὰς ἔχειν τὸν στρατηγόν, ἀλλὰ καὶ τὰς ὄψεις „.

[2]) Ἐν βίῳ Νικίου κεφ. 15

[3]) Ῥητορ. III, 18 "Σοφοκλῆς ἐρωτώμενος ὑπὸ Πεισάνδρου, εἰ ἔδοξεν αὐτῷ, ὥσπερ καὶ τοῖς ἄλλοις προβούλοις, καταστῆσαι τοὺς τετρακοσίους, ἔφη. "τί δέ; οὐ πονηρά σοι ταῦτα ἐδόκει εἶναι; "ἔφη„· οὐκοῦν σὺ ταῦτα ἔπραξας τὰ πονηρά; "ναί„ ἔφη· οὐ γὰρ ἦν ἄλλα βελτίω „. Κατὰ τὸν Bergk Σοφοκλῆς ἐνταῦθα μόνον ὁ τραγικός δύναται νὰ ἦναι καὶ οὐχὶ ὁ ὀλιγαρχικός, ὅστις βραδύτερον ἀνῆκε καὶ εἰς τοὺς τριάκοντα· διότι τοῦτον Ἀριστοτέλης διά τινος προσθήκης ἤθελε καταστήσει φανερόν. Νομίζει δ' ὅμως ὁ εἰρημένος φιλόλογος, ὅτι τὸ Πείσανδρος πρέπει νὰ μεταβληθῇ εἰς Τείσανδρος.

[4]) Ἰουστῖν III, 6, 12,

ρικλέους τὰ μέγιστα πολιτικὰ τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου ζητήματα ἐλύοντο ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ δήμου τῶν Ἀθηναίων, οἱ πολῖται τῆς ἡγεμονίδος ταύτης πόλεως ἦσαν οἱ πολιτικώτατοι τῶν ἄλλων Ἑλλήνων. Ἐκ τοῦ βίου τούτων ὁ ποιητὴς ἤντλησε πλεῖστα πολιτικὰ ἀξιώματα, ὧν ἐπλήρωσε τὰς τραγῳδίας αὐτοῦ. Διαφέρει δὲ πρὸς τοὺς πλείστους ποιητὰς καὶ πεζογράφους τῆς ἑαυτοῦ ἐποχῆς, ὄντας κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἀριστοκρατικούς. Ὁ συστράτηγος τοῦ Περικλέους δημοκρατικὸς ὢν λίαν τεχνηέντως ταπεινοῖ τοὺς τυράννους Ἐν τῇ Ἀντιγόνῃ γίνεται κατάδηλον, πόσον ταχέως ὁ ἀγαθὸς Κρέων μεταβάλλεται εἰς τύραννον, ὅτε τοὺς οἴακας τῆς πολιτείας καταλαβὼν ἐνόμισεν, ὅτι ἡ τυραννὶς κινδυνεύει. Ἐν δὲ τῇ ἀπεικονίσει τοῦ Αἰγίσθου, τοῦ Ἀγαμέμνονος, τοῦ Μενελάου καὶ τοῦ Οἰδίποδος καταδεικνύεται τὸ πρὸς τοὺς τυράννους μῖσος τοῦ Ἀθηναίου ποιητοῦ. Ἐπειδὴ δὲ οὗτος ἦτο δημοκρατικός, ἐπειδὴ εὑρίσκομεν αὐτὸν συστράτηγον τοῦ Περικλέους, ἴσως δὲν εἶναι ἀπίθανον, ὅτι ἦτο πολιτικὸς φίλος τοῦ υἱοῦ τοῦ Ξανθίππου καὶ ἴσως ἐν τῇ Ἀντιγόνῃ ἔχει ὑπαινιγμοὺς περὶ τοῦ πολιτικοῦ τούτου ἀνδρός, ὡς ἐν τῇ ἑπομένῃ ἀναλύσει τοῦδε τοῦ δράματος ἔσται λόγος. Δύναται δὲ νὰ θεωρηθῇ ὡς βέβαιον, ὅτι ὁ ποιητὴς εἶχε ἀκριβῆ γνῶσιν, ὅτι ἐν ταῖς χερσὶ τοῦ μεγάλου τούτου πολιτικοῦ ἔκειτο τὸ μέλλον τῆς ὅλης Ἑλλάδος. Διότι ἐν ταῖς Τραχινίαις[1] παραβάλλει τοῦτον πρὸς τὸν μυθικὸν Ἡρακλέα. Ἐπειδὴ δὲ τὸ δρᾶμα τοῦτο ἐδιδάχθη ὀλίγον χρόνον μετὰ τὸν θάνατον τοῦ μεγάλου ἐκείνου ἀνδρός, ἴσως ὁ ποιητὴς ἐποίει τοὺς στίχους τούτους κατὰ τὴν ὥραν ἐκείνην, καθ' ἣν ἐγνώσθη,

[1]) Ἐν στίχ. 1113

Ὦ τλῆμον Ἑλλάς, πένθος οἷον εἰσορῶ
ἕξουσαν, ἀνδρὸς τοῦδέ γ' εἰ σφαλήσεται.

ὅτι κινδυνεύει ὁ περικλεὴς ἐκεῖνος πολιτικός. Ὄντως τλήμων ἦτο ἡ Ἑλλάς, ὅτι ἐν ἀρχῇ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου ἐτελεύτα ὁ ἄριστος τῶν Ἀθηνῶν πολιτευτής.

Μετὰ τὴν ἑκουσίαν τοῦ Αἰσχύλου φυγὴν ὁ Σοφοκλῆς ἠγωνίζετο ἐν τῷ ἀττικῷ θεάτρῳ, εἰς δὲ τὸν ἀγῶνα κατήρχοντο πολλοὶ ἐπιφανεῖς ταύτης τῆς ἐποχῆς ποιηταί, ὡς Ἴων ὁ Χῖος, Ἀχαιὸς ὁ Ἐρετριεύς, Ἀγάθων ὁ Ἀθηναῖος, ὁ Φιλοκλῆς καὶ ἄλλοι, ἐν οἷς διαπρέπει ὁ υἱὸς τῆς λαχανοπώλιδος Εὐριπίδης. Αἱ σχέσεις τῶν δύο τούτων μεγάλων τραγικῶν ἦσαν εὐγενεῖς, ὡς δύναταί τις νὰ εἰκάσῃ καὶ ἐκ τῆς λύπης, ἥτις κατέλαβε τὸν Σοφοκλέα ἐπὶ τῷ θαιάτῳ τοῦ ἀνταγωνιστοῦ αὐτοῦ. Ἀκούσας, ὅτι ἐτελεύτησεν ὁ Εὐριπίδης προσῆλθεν εἰς τὸν ἀγῶνα ἔχων φαιὸν ἱμάτιον καὶ εἰσήγαγε τόν τε χορὸν καὶ τοὺς ὑποκριτὰς ἀστεφανώτους[1]. Πρὸς τὴν μαρτυρίαν ταύτην τοῦ βιογράφου δὲν ἀντίκεινται οἱ Βάτραχοι τοῦ Ἀριστοφάνους· διότι ἐνταῦθα λέγεται, ὅτι ὁ Αἰσχύλος ἦτο φίλος τοῦ Σοφοκλέους, ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἀποδεικνύει, ὅτι ὁ Σοφοκλῆς ἦτο καὶ ἐχθρὸς τοῦ Εὐριπίδου. Ὁ ποιητὴς τῆς Ἀντιγόνης εἶχε τοιοῦτον ἦθος, ὥστε ὑπὸ πάντων ἠγαπᾶτο καὶ ὑπὸ ὀλίγων ἢ οὐδενὸς ἐμισεῖτο. Ἄλλως ἡ Μοῦσα ηὐνόησεν αὐτὸν τοσοῦτον, ὥστε οὐδένα ἐφθόνει. Κατὰ μὲν τὸν Καρύστιον ἔλαβεν εἴκοσι νίκας, κατ' ἄλλους δὲ πλείονας, πολλάκις δευτερεῖα καὶ οὐδέποτε τρίτα, ὅπερ ἐθεωρεῖτο ἀποτυχία[2].

Τὰ κατὰ τὴν πρεσβυτικὴν ἡλικίαν τοῦ ποιητοῦ ἀγνοοῦμεν γινώσκοντες μόνον διένεξίν τινα πρὸς τὸν υἱὸν Ἰοφῶντα.

[1]) *Ὅρα* Westermann *σελ·* 135.

[2]) *Ὑπὸ τῶν συγχρόνων λίαν ἐτιμᾶτο ὁ τραγικός, Ξενοφ. ἐν Ἀπομν.* 1, 4, 3, "*Ἐπὶ μὲν τοίνυν ἐπῶν ποιήσει Ὅμηρον ἔγωγε μάλιστα τεθαύμακα, ἐπὶ δὲ διθυράμβῳ Μελανιππίδην, ἐπὶ δὲ τραγῳδίᾳ Σοφοκλέα, ἐπὶ δὲ ἀνδριαντοποιΐᾳ Πολύκλειτον, ἐπὶ δὲ ζωγραφίᾳ Ζεῦξιν*".

Ὁ Σοφοκλῆς ἐκ μὲν τῆς νομίμου γυναικὸς Νικοστράτης ἔσχε τὸν Ἰοφῶντα, ἐκ δὲ τῆς ἑταίρας Θεωρίδος[1] *τῆς Σικυωνίας τὸν Ἀρίστωνα, οὗ υἱὸς ἦτο ὁ νεώτερος Σοφοκλῆς. Οὗτος βραδύτερον δι' ἰδίων ἔργων καὶ διὰ τῶν τοῦ πάππου ἐκτήσατο μὲν κλέος, ἀλλ' ἐκ πολλῶν τεκμηριοῦται, ὅτι ἡ Μοῦσα τούτου δὲν ὡμοίαζε πρὸς τὴν ἐκείνου. Ὁπωσδήποτε ὅμως κατά τινα διήγησιν ὁ ποιητὴς ἠγάπα μᾶλλον τὸν ἔγγονον τὸν ἐκ τῆς ἑταίρας ἢ τὸν νόμιμον υἱὸν Ἰοφῶντα*[2], *ὅστις φθονήσας ἐνεκάλεσε τῷ πατρὶ πρὸ τῶν φρατόρων ὡς ὑπὸ γήρως παραφρονοῦντι. Οἱ φράτορες ἐπετίμησαν τῷ Ἰοφῶντι, κατὰ δὲ τὸν Σάτυρον ὁ μέγας ποιητὴς εἶπεν· “Εἰ μέν εἰμι Σοφοκλῆς, οὐ παραφρονῶ, εἰ δὲ παραφρονῶ, οὐκ εἰμὶ Σοφοκλῆς„. Πρὸς ἔνδειξιν δ', ὅτι δὲν παραφρονεῖ, ἀνέγνω τὸν Οἰδίποδα ἐπὶ Κολωνῷ ἢ ἓν χορικὸν ᾆσμα τούτου*[3]. *Τινὲς εἰκάζουσιν, ὅτι ὁ ποιητὴς ἐν τῷ δράματι τούτῳ ὑπενίσσεται τὴν ἀσέβειαν ταύτην τοῦ Ἰοφῶντος*[4]. *Φαίνεται ὅμως, ὅτι ἡ*

[1]) *Ἀθήν. XIII*, 592 “*Σοφοκλῆς δ ὁ τραγῳδιοποιὸς ἤδη γέρων ὢν ἠράσθη Θεωρίδος τῆς ἑταίρας*„.

[2]) *Αἰτία τούτου εἶναι, ὅτι ὁ Ἰοφῶν ἦτο ἄτεκνος. Ὅρα* Bergk. *σελ.* 365

[3]) Westermann *σελ.* 129 “*Ἔχων γὰρ ἐκ μὲν Νικοστράτης Ἰοφῶντα, ἐκ δὲ Θεωρίδος Σικυωνίας Ἀρίστωνα, τὸν ἐκ τούτου γενόμενον παῖδα Σοφοκλέα τοὔνομα πλέον ἔστεργεν. Καί ποτε . . ἐν δράματι εἰσήγαγε τὸν Ἰοφῶντα αὐτῷ φθονοῦντα καὶ πρὸς τοὺς φράτορας ἐγκαλοῦντα τῷ πατρὶ ὡς ὑπὸ γήρως παραφρονοῦντι. Οἱ δὲ τῷ Ἰοφῶντι ἐπετίμησαν. Σάτυρος δέ φησιν αὐτὸν εἰπεῖν* “*Εἰ μέν εἰμι Σοφοκλῆς, οὐ παραφρονῷ, εἰ δὲ παραφρονῶ οὐκ εἰμι Σοφοκλῆς* „ *καὶ τότε τὸν Οἰδίποδα παραναγνῶναι.*„ “Cicero Cat maj VII. 22 “Tum senex dicitur eam fabulam quam in manibus habebat et proxime scripserat, Oedipum Coloneum, recitasse judicibus quaesisseque, num illud carmen desipientis videretur. Quo recitato sententiis judicum est liberatus». *Παράβαλλ. Λουκιαν περὶ μακροβ.* 21

[4]) *Οἰδιπ. ἐπὶ Κολων.* 1189

. . . . . ὥστε μηδὲ δρῶντά σε
τὰ τῶν κακίστων κἀσεβεστάτων. πάτερ,
θέμις σέ γ' εἶναι κεῖνον ἀντιδρᾶν κακῶς.
ἀλλ ἔα νιν· εἰσὶ χἀτέροις γοναὶ κακαὶ

διήγησις ἀπορρέει ἔκ τινος κωμῳδίας, ἐξ ἧς ἤντλησαν μεταγενέστεροι συγγραφεῖς. Ἄλλως ὁ περιπατητικὸς Σάτυρος, εἰς ὃν ὁ βιογράφος παραπέμπει, εἶναι φίλος τῶν ἀνεκδότων, ὧν οὗτος ἐπλήρωσε τὰ γραμματολογικὰ καὶ βιογραφικὰ αὐτοῦ συγγράμματα.

Περὶ δὲ τοῦ τρόπου τοῦ θανάτου τοῦ Σοφοκλέους διαφωνοῦσιν αὐτοὶ οἱ ἀρχαῖοι, ἐξ ὧν ὁ μὲν Ἴστρος καὶ ὁ Νεάνθης λέγουσιν, ὅτι ὁ ποιητὴς βαλὼν εἰς τὸ στόμα ῥᾶγα σταφυλῆς ἔτι ὀμφακίζουσαν ἀπεπνίγη. Ὁ δὲ Σάτυρος παραδίδει, ὅτι ὁ ποιητὴς τὴν Ἀντιγόνην ἀναγινώσκων καὶ περὶ τὸ τέλος εἰς μακρὰν περίοδον ἐμπεσών, ἥτις δὲν εἶχεν οὔτε μέσην, οὔτε ὑποστιγμὴν πρὸς ἀνάπαυσιν, μετὰ τῆς φωνῆς καὶ τὴν ψυχὴν ἀφῆκεν[1]. Κατ' ἄλλους ὁ ποιητὴς ἐτελεύτησεν ἐκ χαρᾶς μετὰ τὴν νίκην τῆς τραγῳδίας. Πρὸς τὸν πρῶτον τρόπον τοῦ θανάτου τοῦ ποιητοῦ συμφωνεῖ καί τι ἐπίγραμμα τοῦ νεωτέρου Σιμωνίδου[2]. Ἐκ τῶν ποικίλων τούτων διηγήσεων ἀποβαίνει μὲν δυσχερὲς νὰ ἀνεύρῃ τις τὴν ἀλήθειαν, ὅμως εἶναι βέβαιον, ὅτι ὁ θάνατος τοῦ ποιητοῦ ἦτο ἀνώδυνος, ὡς μαρτυρεῖ ὁ Φρύνιχος ἐν ταῖς Μούσαις διδαχθείσαις ὀλίγους μῆνας μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ποιητοῦ[3].

καὶ θυμὸς ὀξύς, ἀλλὰ νουθετούμενοι
φίλων ἐπῳδαῖς ἐξεπᾴδονται φύσιν.

1) Ἡ εἴδησις αὕτη εἶναι ὅλως παράδοξος· διότι ὁ ποιητὴς ἐν τῇ πρώτῃ διδασκαλίᾳ τῆς Ἀντιγόνης δὲν ἔθανεν· ἂν δ' ἡ τραγῳδία αὕτη ἐδιδάχθη τὸ δεύτερον ἔν τινι δήμῳ τῆς Ἀττικῆς, οὔτε ὁ ποιητὴς ἠδύνατο νὰ ἀναγινώσκῃ ταύτην οὔτε νὰ χαρῇ διὰ τοιαύτην νίκην.

2) Ἀνθολογ. Παλ. 7, 20.

Ἐσβέσθης, γηραιὲ Σοφόκλεις, ἄνθος ἀοιδῶν,
οἰνωπὸν Βάκχου βότρυν ἐρεπτόμενος.

3) Meineke Com. II, σελ. 592.

Μάκαρ Σοφοκλέης, ὃς πολὺν χρόνον βιοὺς
ἀπέθανεν, εὐδαίμων ἀνὴρ καὶ δεξιός,
πολλὰς ποιήσας καὶ καλὰς τραγῳδίας·
καλῶς δ' ἐτελεύτησ', οὐδὲν ὑπομείνας κακόν.

Ὡσαύτως ἡ ταφὴ τοῦ Σοφοκλέους εἶναι συνδεδεμένη μετά τινος μύθου. Κατὰ τὸν βιογράφον ὁ ποιητὴς ἐτέθη ἐν τῷ πατρῴῳ τάφῳ, ὅστις ἔκειτο ἐπὶ τῇ ὁδῷ τῇ φερούσῃ πρὸς τὴν Δεκέλειαν καὶ ἀπεῖχε τοῦ τείχους ἕνδεκα στάδια. Ἐπειδὴ οἱ Λακεδαιμόνιοι ἐπολιόρκουν τότε στενῶς τὴν πόλιν τοῦ Θησέως καὶ οἱ πολιορκούμενοι δὲν ἠδύναντο νὰ θάψωσι τὸν ποιητὴν ἐν τῷ πατρῴῳ τάφῳ, ὁ Διόνυσος ἐπιστὰς τῷ Λυσάνδρῳ κατ' ὄναρ ἐκέλευσεν αὐτῷ, ἵνα ἐπιτρέψῃ τὴν ταφήν Τούτου δ' ὀλιγωρήσαντος ὁ θεὸς ἐπέστη καὶ τὸ δεύτερον τὸ αὐτὸ κελεύων. Τότε ὁ Λύσανδρος μαθὼν παρὰ φυγάδων, ὅτι ὁ τελευτήσας εἶναι ὁ Σοφοκλῆς, πέμψας κήρυκα ἐπέτρεψε τοῖς Ἀθηναίοις, ἵνα θάψωσι τὸν νεκρόν[1]. *Τὰ αὐτὰ περίπου ἐπαναλαμβάνει ὁ Πλίνιος*[2]. *Ἀμφότεροι ὅμως ἁμαρτάνουσιν ὀνομάζοντες τὸν Λύσανδρον, ἐν ᾧ ἔπρεπε νὰ εἴπωσι τὸν ἐν Δεκελείᾳ στρατηγὸν τῶν Λακεδαιμονίων*[3]. *Οὗτοι μετὰ τὴν ἐν Ἀργινούσσαις ναυμαχίαν εἶχον τὴν διάθεσιν, ἵνα ποιήσωσι συνθήκας πρὸς τοὺς Ἀθηναίους, ὁ δὲ ἐν τῇ Δεκελείᾳ στρατηγὸς τούτων ἐπέτρεψεν, ὡς φαίνεται, τὴν ταφήν, ὅπως τὴν τοιαύτην διάθεσιν ἐναργῆ καταστήσῃ. Ὁπωσδήποτε ὁ Σοφοκλῆς ἐτάφη ἐπὶ τῇ ὁδῷ τῇ ἀγούσῃ εἰς Δεκέλειαν. Ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ ποιητοῦ ἐτέθη Σειρὴν καὶ λίαν τιμητικὸν ἐπίγραμμα*[4]. *Οἱ Ἀθηναῖοι, ὡς ἠγάπων τὸν ποιητὴν ἐν τῷ βίῳ,*

[1]) *Ὅρα* Westermann *σελ·* 130.

[2]) *N. H.* 7 30

[3]) *Ὁ Παυσανίας παραδίδωσιν, ὅτι τοῦτο συνέβη ἐπί τινος εἰσβολῆς τῶν Λακεδαιμονίων· I*, 21, 1, “*Λέγεται δὲ Σοφοκλέους τελευτήσαντος ἐσβαλεῖν εἰς τὴν Ἀττικὴν Λακεδαιμονίους, καὶ σφῶν τὸν ἡγούμενον ἰδεῖν ἐπιστάντα οἱ Διόνυσον κελεύειν τιμαῖς, ὅσαι καθεστήκασι ἐπὶ τοῖς τεθνεῶσι τὴν Σειρῆνα τὴν νέαν τιμᾶν· καὶ οἱ τὸ ὄναρ Σοφοκλέα καὶ τὴν Σοφοκλέους ποίησιν ἐφαίνετο ἔχειν. Εἰώθασι δὲ καὶ νῦν ἔτι ποιημάτων καὶ λόγων τὸ ἐπαγωγὸν Σειρῆνι εἰκάζειν*„.

[4]) *Κρύπτω τῷδε τάφῳ Σοφοκλῆ πρωτεῖα λαβόντα*
τῇ τραγικῇ τέχνῃ, σχῆμα τὸ σεμνότατον·

οὕτως ἐτίμησαν αὐτὸν καὶ μετὰ θάνατον ὡς ἥρωα. Τεσσαράκοντα δὲ ἔτη μετὰ τὸν θάνατον τούτου ὁ ῥήτωρ Λυκοῦργος, ὅστις μετὰ τὸν Περικλέα εἶναι ὁ ἐπιφανέστατος κοσμήτωρ τῶν Ἀθηνῶν, εἰσήγαγε νόμον καὶ ἔτυχε τῆς ἐπιψηφίσεως αὐτοῦ, καθ' ὃν ἀνετέθησαν χαλκαῖ εἰκόνες τῶν τριῶν μεγάλων τραγικῶν, τοῦ Αἰσχύλου, τοῦ Σοφοκλέους καὶ τοῦ Εὐριπίδου, αἱ τραγῳδίαι τούτων ὑπὸ τῆς πολιτείας ἀντεγράφησαν καὶ ὁ τῆς πόλεως γραμματεὺς παρανεγίνωσκε ταύτας τοῖς ὑποκριταῖς.

Ὁ Σοφοκλῆς οὐ μόνον διέπρεψεν ἐν τῷ ἀττικῷ θεάτρῳ ὡς μέγας ποιητής, ἀλλὰ καὶ ἐβελτίωσε τὴν σκηνὴν καὶ τελειοτέραν ἀνέδειξε τὴν δραματικὴν τέχνην. Κατὰ τὸν Σάτυρον ὁ τραγικὸς οὗτος ἐπενόησε τὴν καμπύλην βακτηρίαν, ἣν οἱ γέροντες ἔφερον ἐν τῇ σκηνῇ, καὶ ἐξεῦρε τὰς λευκὰς τῶν ὑποκριτῶν καὶ τῶν χορευτῶν κρηπῖδας [1]. Πρὸ πάντων ἡ βελτίωσις τῆς δραματικῆς τέχνης τοῦ τραγικοῦ ὀφείλεται εἰς τὴν ἐπινόησιν τοῦ τρίτου ὑποκριτοῦ, ἐν ᾧ ὁ Θέσπις εἶχεν ἕνα μόνον, καὶ ὁ Αἰσχύλος δύο. Ἀπὸ Σοφοκλέους καὶ ἑξῆς ὁ ἀριθμὸς ἔμεινεν ἀμετάβλητος. Οὕτω τὸ πρῶτον πρόσωπον εἶχεν ὁ πρωταγωνιστής, ὅστις ἀνάπτυσσε τὴν κυρίαν τοῦ δράματος ἰδέαν ἀπεικονίζων τάς τε τοῦ βίου περιπετείας καὶ τὰ τοῦ ἐσωτερικοῦ κόσμου πάθη. Τούτου ὑποδεέστερον πρόσωπον ἦτο ὁ δευτεραγωνιστής, ὅστις ἐποίει ἀντίθεσιν πρὸς τὸν πρωταγωνιστήν. Οὗτος κατὰ τὴν ἐσωτερικὴν δύναμιν καὶ τὴν μιμητικὴν ἐμπειρίαν ὤφειλε νὰ ἦναι ὑποδεέστερος τοῦ πρώτου. Καὶ οὐ μόνον ὑπὸ ποιητικὴν ἔποψιν δὲν εἶχε τὴν πρώτην θέσιν, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ ἰδίᾳ τέχνῃ, τῇ ὑποκριτικῇ, ὤφειλε νὰ ὑποχωρήσῃ, ὅπως μὴ τὸν πρωταγωνιστὴν ἐπισκιάσῃ. Τοῦ δὲ τριγωνιστοῦ ἡ θέσις ἦτο οὕτω ταπεινή, ὥστε συχνάκις οὗτος ὑπὸ τῶν θεατῶν ἀπεδοκιμάζετο. Ὁ Σοφοκλῆς λοιπὸν ἔχων τὸν τρίτον ὑποκριτὴν ἠδυνήθη δι'

[1] Ὅρα Westermann σελ. 128.

ἀντιθέσεως νὰ εἰκονίσῃ τὰ ἤθη τῶν δρώντων προσώπων ἐναργέστερον ἢ ὁ Αἰσχύλος. Οὕτως ἡ Ἰσμήνη ἀντιτίθεται τῇ Ἀντιγόνῃ, ἡ Χρυσόθεμις τῇ Ἠλέκτρᾳ καὶ πρὸς τὸν πανοῦργον Ὀδυσσέα ὁ εὐθὺς Νεοπτόλεμος [1]. Πρὸ τοῦ Αἰσχύλου ὁ χορὸς συνίστατο ἐκ πεντήκοντα ἀνδρῶν, ὁ δὲ Μαραθωνομάχος ποιητὴς διετήρησε μὲν τὸν ἀριθμὸν τῶν χορευτῶν, διεῖλεν ὅμως αὐτοὺς εἰς τέσσαρα τμήματα, ὧν ἕκαστον ἐκ δώδεκα χορευτῶν συνιστάμενον ἀνῆκεν εἰς ἓν τῶν δραμάτων τῆς τετραλογίας Ὁ δὲ Σοφοκλῆς ηὔξησε τὸν ἀριθμὸν τοῦτον εἰς 15 [2]. Πρὸς τούτοις ὁ ἡμέτερος τραγικὸς ἤρξατο ἀγωνιζόμενος δρᾶμα πρὸς δρᾶμα, ἤτοι ἔλυσε τὴν ἐσωτερικὴν τῆς τριλογίας ἑνότητα. Αἱ τρεῖς τραγῳδίαι τοῦ Αἰσχύλου (δηλαδὴ πλὴν τοῦ σατυρικοῦ δράματος) ἀπετέλουν ἓν ὅλον, οὗ τὸ μὲν πρῶτον εἶχε τὴν πρότασιν, τὸ δὲ δεύτερον τὴν ἐπίτασιν, καὶ τὸ τρίτον τὴν κατάστασιν, ὡς φαίνεται ἐν τῇ σῳζομένῃ τριλογίᾳ. Ἐν τῷ Ἀγαμέμνονι ἡ Κλυταιμνήστρα φονεύει τὸν ἑαυτῆς ἄνδρα, ἐν ταῖς Χοηφόροις ὁ Ὀρέστης τὸ ἔγκλημα ἐπιτείνων φονεύει τὴν μητέρα, καὶ ἐν ταῖς Εὐμενίσιν ὁ μητραλοίας ἀθωοῦται. Ἡ διαίρεσις αὕτη τῆς σειρᾶς τῶν πράξεων κεῖται ἐν τῷ ἔπει, ἐν αὐτοῖς τοῖς μύθοις, ἐν τῇ φύσει τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἐν τοῖς νόμοις τοῦ κόσμου.

Οὐ μόνον τὴν σκηνήν, ἀλλὰ καὶ τὴν δραματικὴν τέχνην ἐβελτίωσεν ὁ τραγικὸς οὗτος. Ἐν ᾧ τὰ λυρικὰ τοῦ Αἰσχύλου ᾄσματα ἔχουσι μεγάλην περιοχήν, ὁ Σοφοκλῆς τὸ μέγεθος τούτων περιορίσας κατέστησε τὸ δρᾶμα τεχνικώτερον. Ὁ Αἰσχύλος ἐν τῷ δράματι εἶναι ὑψιπορώτερος καὶ μεγαλοπρεπέστερος, ἀλλ' ὁ Σοφοκλῆς εἶναι τεχνικώτερος ἐκείνου, εἶναι ὁ Φειδίας τῆς δραματικῆς τέχνης. Διὰ τοῦτο ὁ θέλων νὰ σπου-

[1] *Ὅρα εἰσαγωγὴν εἰς Φιλοκτ. σελ.* 56

[2] *Σουΐδας ἐν λ· χορὸς καὶ Σοφοκλῆς καὶ Τζέτζ Προλεγόμ. εἰς Λυκόφρ· σελ.* 254.

δάση τοὺς νόμους τῆς ἀρχαίας τραγῳδίας ὀφείλει νὰ μελετήσῃ ἀκριβῶς τὰ δράματα τοῦ μεγάλου τούτου ἀριστοτέχνου.

Κατὰ τὸν Σταγειρίτην ἡ τραγῳδία διαιρεῖται εἰς τέσσαρα μέρη, τὸν πρόλογον, τὸ ἐπεισόδιον, τὴν ἔξοδον καὶ τὸ χορικόν. Καὶ πρόλογος μὲν ὀνομάζεται τὸ πρὸ τῆς παρόδου μέρος τῆς τραγῳδίας, ἐπεισόδιον δὲ τὸ μεταξὺ τῶν χορικῶν κειμένων καὶ ἔξοδος ἐκεῖνο τὸ μέρος, μεθ' ὃ οὐδὲν χορικὸν ἀκολουθεῖ[1]. Πάροδος, ἥτις ὑπέστη πολλὰς καὶ ποικίλας μεταβολάς, ὀνομάζεται τὸ πρῶτον ᾆσμα τοῦ χοροῦ. Στάσιμον δὲ καλεῖται τὸ ὑπὸ τοῦ χοροῦ ᾀδόμενον ᾆσμα, ὅτε οὗτος ἐλάμβανε θέσιν παρὰ τῇ ὀρχήστρᾳ, ᾖδε δὲ τοῦτο οὐχὶ ἀκίνητος μένων[2]. Τοῦτο ἀποτελεῖ τὸν κατ' ἐξοχὴν λυρικὸν πυρῆνα καὶ παρὰ τῷ Αἰσχύλῳ καὶ τῷ Σοφοκλεῖ ἔχει ἄμεσον πρὸς τὴν ὑπόθεσιν τοῦ δράματος σχέσιν. Τὰ στάσιμα ὅμως τοῦ Ἀγάθωνος, ᾧ ἠκολούθησε καὶ ὁ Εὐριπίδης, ἦσαν ἐμβόλιμα[3], δηλ. ὁ χορὸς ἠδύνατο νὰ ᾄδῃ ταῦτα πάντοτε, ὅτε οἱ ὑποκριταὶ δὲν ἀπησχόλουν τοὺς θεατάς. Ὁ ἀριθμὸς τῶν στασίμων ἐν ἑκάστῃ τραγῳδίᾳ εἶναι διάφορος καὶ παρὰ μὲν τῷ Αἰσχύλῳ συχνότερον εὑρίσκονται καὶ μείζονα περιοχὴν

1) Ἀριστοτέλ. Ποιητικ. XII· "Κατὰ δὲ τὸ ποσὸν καὶ εἰς ἃ διαιρεῖται κεχωρισμένα, τάδε ἐστί, πρόλογος, ἐπεισόδιον, ἔξοδος, χορικόν". Ἐν Ῥητορ. III, 14 "τὸ μὲν οὖν προοίμιόν ἐστιν ἀρχὴ λόγου, ὅπερ ἐν ποιήσει πρόλογος καὶ ἐν αὐλήσει προαύλιον".

2) Ὅρα Τζέτζην I στίχ. 51

Ἄλλοι δὲ τὸ στάσιμον χοροῦ φασιν μέρος
ἄνευ ἀναπαίστου καὶ τροχαίου τῶν μέτρων·
πάλιν ὁ Εὐκλείδης δέ φησιν ὧδέ πως·
ὅταν χορὸς στάς τι κατάρχεται λέγων.

3) Ἀριστοτέλ. Ποιητ. κεφ. XVIII. "Καὶ τὸν χορὸν δὲ ἕνα δεῖ ὑπολαβεῖν τῶν ὑποκριτῶν, καὶ μόριον εἶναι τοῦ ὅλου, καὶ συναγωνίζεσθαι μὴ ὡς παρ' Εὐριπίδῃ, ἀλλ' ὡς παρὰ Σοφοκλεῖ. Τοῖς δὲ λοιποῖς τὰ ᾀδόμενα οὐ μᾶλλον τοῦ μύθου ἢ ἄλλης τραγῳδίας ἐστίν· διὸ ἐμβόλια ᾄδουσιν, πρώτου ἄρξαντος Ἀγάθωνος τοῦ τοιούτου. Καίτοι τί διαφέρει ἢ ἐμβόλιμα ᾄδειν ἢ ῥῆσιν ἐξ ἄλλου εἰς ἄλλο ἁρμόττειν ἢ ἐπεισόδιον ὅλον;"

ἔχουσι, παρὰ δὲ τῷ Σοφοκλεῖ σπανιώτερον καὶ εἶναι οὐχὶ μεγάλα. Ἐπειδὴ δὲ τὰ στάσιμα κατὰ τὸν ῥοῦν τῆς ὑποθέσεως ἔχουσι σπουδαῖον καὶ σεμνὸν ἦθος, αἱ τοῦ χοροῦ κινήσεις εἶναι ἀξιοπρεπεῖς. Εἰς τὴν φύσιν τοῦ σταςίμου ἁρμόζει καὶ ἡ ἐμμέλεια, ἐν ᾧ ἡ σπουδὴ τῆς παρόδου καὶ τὸ πάθος τῶν κομμῶν ἀπήτουν ζωηροτέρας χορικὰς καὶ ἐναργεῖς τῶν χειρῶν κινήσεις. Κομμοὶ δὲ ὀνομάζονται τὰ θρηνώδη ᾄσματα, ἅπερ ἀμοιβαίως ᾖδον οἱ ὑποκριταὶ μετὰ τοῦ χοροῦ. Τὰ δὲ ᾄσματα τὰ ὑπὸ τῶν ὑποκριτῶν ᾀδόμενα καλοῦνται ἀπὸ σκηνῆς, ὡς τὸ ὑφ' ἑνὸς μόνου ᾀδόμενον καλεῖται μονῳδία[1]. Κατὰ τὴν διαίρεσιν ταύτην ἀναλύομεν τὴν Ἀντιγόνην ἐν τοῖς ἔπειτα.

Ὁ Σοφοκλῆς περιορίσας τὰ χορικὰ ᾄσματα ἐπειρᾶτο νὰ πλέκῃ τὸν μῦθον τεχνικώτερον καὶ κατὰ τοῦτο ἐπέτυχεν ὑπὲρ πάντα ἄλλον, ὡς δεικνύουσι πᾶσαι αἱ τραγῳδίαι αὐτοῦ, κατ' ἐξοχὴν δὲ ὁ Οἰδίπους τύραννος. Ὅπως δὲ ἐννοήσῃ τις τὴν ἔξοχον τέχνην τοῦ μεγάλου τούτου τραγικοῦ, εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐνθυμηθῇ τὰς σοφὰς τοῦ Σταγειρίτου παρατηρήσεις. Κατὰ τοῦτον οἱ μῦθοι εἶναι ἁπλοῖ καὶ πεπλεγμένοι καὶ ἁπλοῖ μὲν ὀνομάζονται ἐκεῖνοι, ἐν οἷς ἄνευ περιπετείας ἢ ἀναγνωρισμοῦ ἡ μετάβασις γίνεται, πεπλεγμένοι δέ, ἐν οἷς αὕτη μετ' ἀναγνωρισμοῦ[2]. Καὶ περιπέτεια ὀνομάζεται ἡ μεταβολὴ εἰς τὸ ἐναντίον τῶν πραττομένων. Ἡ μεταβολὴ αὕτη πρέπει νὰ γίνηται κατὰ τὸ πιθανὸν ἢ τὸ ἀναγκαῖον, ὡς ἐν Οἰδίποδι τυράννῳ τοῦ Σοφοκλέους. Ἀναγνωρισμὸς δὲ ὀνομάζεται, ὡς καὶ τὸ ὄνομα δηλοῖ, ἡ μεταβολὴ ἐξ ἀγνοίας εἰς γνῶσιν ἢ πρὸς φιλίαν ἢ πρὸς ἔχθραν. Κάλλιστος δὲ ἀναγνωρισμὸς εἶναι ὁ μετὰ περιπετειῶν συνδεόμενος, ὡς ἐν Οἰδίποδι τυ-

[1]) Φώτ. ἐν λ. μονῳδία. Σουίδας ἐν λ. μονῳδία. Ἡσύχ. ἐν λ. μονῳδεῖν.
[2]) Ἀριστοτέλ. Ποιητ. κεφ. Χ.

ράννῳ συμβαίνει. Τοιοῦτος ἀναγνωρισμὸς παράγει ἔλεον καὶ φόβον, ἅπερ θηρεύει ἡ τραγῳδία. Ἐπειδὴ δὲ τὰ πρόσωπα δέον νὰ διεγείρωσι φόβον ἢ ἔλεον, δὲν ἁρμόζει οἱ τὰ τραγικὰ πράττοντες νὰ ἦναι ἐχθροὶ ἢ οὐδέτεροι πρὸς τοὺς πάσχοντας, ἀλλὰ πρέπει νὰ ἔχωσι φιλικὰς ἢ συγγενικὰς πρὸς ἄλληλα σχέσεις. Εἶναι πολὺ δραματικώτερον, ἂν γυνὴ φονεύσῃ τὸν ἄνδρα, ὡς ἡ Κλυταιμνήστρα τὸν Ἀγαμέμνονα, ἂν υἱὸς τὴν μητέρα, ὡς ὁ Ὀρέστης τὴν Κλυταιμνήστραν, ἂν υἱὸς τὸν πατέρα, ὡς ὁ Οἰδίπους τὸν Λάϊον, εἶναι, λέγω, πολὺ δραματικώτερον ἢ ἂν ἐχθρὸς φονεύσῃ ἐχθρόν. Ἡ δὲ τραγικὴ πρᾶξις κατὰ τρεῖς τρόπους δύναται νὰ γείνῃ· ά) ὑπὸ εἰδότων, ὡς ὑπὸ τῆς Μηδείας τοῦ Εὐριπίδου, ἥτις γινώσκουσα ἔκτεινε τὰ ἴδια τέκνα. β΄) ὑπὸ ἀγνοούντων μὲν τοὺς δεσμοὺς τοὺς συνδέοντας τοὺς δρῶντας μετὰ τῶν πασχόντων, βραδύτερον δὲ ἀναγνωριζόντων, οἷος ὁ Οἰδίπους τύραννος παρὰ Σοφοκλεῖ καὶ γ΄) οἱ μέλλοντες νὰ πράξωσί τι τῶν ἀνηκέστων ἀναγνωρίζουσι πρὸ τῆς πράξεως. Ὁ μὲν πρῶτος τρόπος ἔχει μικρὰν δραματικὴν ἀξίαν, ὁ δὲ δεύτερος μείζονα καὶ ὁ τρίτος εἶναι ὁ ἄριστος.

Ὡς ἐν τῇ πλοκῇ τοῦ μύθου ἐπιτυγχάνει ὁ Σοφοκλῆς, οὕτω καὶ ἐν τῇ ἀπεικονίσει τῶν ἠθῶν. Κατὰ τὸν Ἀριστοτέλη ἐν τῇ ἠθοποιΐᾳ ὀφείλει ὁ ποιητὴς κατ' ἐξοχὴν νὰ θηρεύῃ δύο τινά, τὸ ἁρμόζον καὶ τὸ ὁμαλόν.[1] Ἐνίοτε τὰ πρόσωπα τοῦ πραγματικοῦ κόσμου ἔχουσιν ἀνώμαλον ἦθος, ὁ δὲ ποιητὴς δύναται ν' ἀπεικονίσῃ καὶ ἀνωμάλους χαρακτῆρας. Ἀλλὰ καὶ τότε ἡ ἀνωμαλία πρέπει νὰ ἦναι ὁμαλὴ γινομένη κατὰ τὸ πιθανὸν καὶ τὸ ἀναγκαῖον. Ὁ Σοφοκλῆς διαφέρει τῶν δύο ἄλλων τραγικῶν, ὅτι τὰ πρόσωπα τῶν τραγῳδιῶν αὐτοῦ πλησιάζουσιν εἰς τὸν πραγματικὸν κόσμον,[2] ἐν ᾧ τὰ τοῦ Αἰ-

[1]) Ἀριστοτέλ. Ποιητικ. XV.

[2]) Ὅρα Ἠλέκτρ. 174. Φιλοκτ. 989. Ἀντιγόν. 605.

σχύλου ὑπερέχουσι κατὰ πολὺ τοῦτον καὶ τὰ τοῦ Εὐριπίδου εἶναι ὑποδεέστερα αὐτοῦ.

Πρὸς πᾶσι τούτοις ἡ γλῶσσα τοῦ Σοφοκλέους διαφέρει πρὸς τὴν τῶν ἄλλων δύο ὁμοτέχνων. Οἱ τραγικοὶ ποιηταὶ παραλαβόντες τὴν Ἰωνικὴν διάλεκτον καὶ ταύτην διὰ Δωρικῶν τύπων ἐπιρρώσαντες νέον ἰδίωμα γλώσσης μετὰ τοσαύτης ἐπιτυχίας ἐδημιούργησαν, ὥστε οὗτοι κατὰ πρῶτον τὸ ἀττικὸν ὕφος ὥρισαν καὶ τὴν περὶ τὴν διάλεκτον τῶν ἀρχαίων αἴσθησιν ἐμόρφωσαν. Ἡ Ἰὰς ἔχει μὲν τὸ εὔπλαστον, ἀλλὰ καὶ τὸ μαλθακόν, δηλ. ἡ Ἰωνικὴ διάλεκτος ὁμοιάζει πρὸς τὸ Ἰωνικὰ σώματα. Λοιπὸν τὴν χαλαρὰν καὶ ἄτονον τῶν Ἰώνων διάλεκτον οἱ τραγικοὶ ἐτόνισαν μὲν διὰ Δωρικῶν τύπων, ἀλλ' οὕτως ἐδημιούργησαν γλῶσσαν, ἣν δὲν ἐλάλει ὁ τότε ἀττικὸς λαός. Ὁ Αἰσχύλος τὴν συμμετρίαν τῆς φράσεως πρὸς τὰς ἐννοίας θηρεύων ἀνύψωσεν εἰς ὑψηλὴν σφαῖραν τὸν τύπον τῆς γλώσσης.[1] Οὐδεὶς τῆς ἀρχαιότητος τραγικὸς δύναται νὰ παραβληθῇ πρὸς τοῦτον κατὰ τὴν μεγαλοπρέπειαν καὶ τὴν πληθὺν νέων λέξεων. Ἡ τοῦ Εὐριπίδου γλῶσσα διακρίνεται κατὰ τὴν ποικίλην φρασεολογίαν καὶ ἔχει ῥητορικὴν χροιάν. Κατὰ ταύτην τὴν ἐποχὴν ἡ παντοδύναμος αὕτη τέχνη εἰσέδυσε πανταχοῦ καὶ οὐδεὶς θέλων νὰ ἐπιδράσῃ ἐπὶ τοῦ λαοῦ ἠδύνατο ταύτην νὰ διαφύγῃ. Βεβαίως ἡ γλῶσσα αὕτη παρήχθη ὑπὸ πολλῶν ποιητῶν καὶ ἀνομοίων πνευμάτων, ὅμως ἀντιπρόσωπος ταύτης κατ' ἐξοχὴν εἶναι ὁ Εὐριπίδης, ὅστις ἐγίνωσκε πάντας τοὺς τύπους τῆς ἐποχῆς αὐτοῦ νὰ σφετερισθῇ καὶ μετὰ εὐφυΐας εἰς τὴν ποίησιν νὰ μεταγγίσῃ. Ὡς ἐν πᾶσιν, οὕτω καὶ ἐν τῇ γλώσσῃ ὁ Σοφοκλῆς κεῖται μεταξὺ τῶν δύο τούτων τραγικῶν τὸ σεμνὸν πάθος μετὰ ἀνθηρᾶς ῥητορικῆς

[1]) Οἱ μεταγενέστεροι ἐποίησαν κατάχρησιν τοῦ τοιούτου ὕφους καὶ ἐντεῦθεν ἐγεννήθησαν αἱ φράσεις τραγικὸς λῆρος, θεατρικός, τραγῳδεῖν, παρατραγῳδεῖν.

συνδέων. Ὁ μέγας οὗτος ἀριστοτέχνης ἐπιτηδείως ἀναμιγνύει τὰ διάφορα τῆς γλώσσης χρώματα τὸ σύνηθες καὶ τετριμμένον διὰ νέων συνδέσεων ἀνυψῶν καὶ ἐξευγενίζων καὶ τὴν γλῶσσαν εἰς ἁρμονίαν πρὸς τὰ πρόσωπα ἄγων[1].

[1]) *Πλείονα περὶ τῆς γλώσσης τῶν τραγικῶν ἰδὲ παρὰ* Schneider, De dialecto Sophoclis ceterorumque tragicorum Graecorum jen. 1822. Kühlstedt, Observationes criticae de tragicorum Graecorum dialecto, Reval. 1872

ΑΝΑΛΥΣΙΣ

ΤΗΣ

ΑΝΤΙΓΟΝΗΣ ΤΟΥ ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ

Ἡ Ἑλλὰς ἀείποτε μέν, μάλιστα δὲ ἐν τῇ νηπιακῇ ἡλικίᾳ, ἐν ᾗ τῶν λαῶν ἡ πλαστικὴ δύναμις εἶναι ἀκμαιοτάτη, παρήγαγε πλουσιωτάτην καὶ καλλίστην μυθικὴν ὕλην, ἐξ ἧς ὁ θεσπέσιος Ὅμηρος ἐποίησε τὴν Ἰλιάδα καὶ τὴν Ὀδύσσειαν, ὁ δὲ Φειδίας ἐλάξευσε τοὺς θεοὺς αὐτοῦ καὶ οἱ μεγάλοι τραγικοὶ ἐδημιούργησαν τὰ ἑαυτῶν ἀριστοτεχνήματα. Ὁ μῦθος εἶναι ὁ πρωτότοκος τῆς καλλιτέκνου Ἑλλάδος γόνος, πρὸς ὃν οὐδενὸς ἄλλου λαοῦ ὅμοιον προϊὸν δύναται νὰ παραβληθῇ. Ἔνιοι τῶν νεωτέρων λαῶν ἐπιδεικνύουσιν ἔπη, ἅπερ μετὰ τόλμης παραβάλλουσι πρὸς τὰ τοῦ Ὁμήρου, δράματα, ἅπερ λέγουσι κρείττονα τῶν Αἰσχυλείων, καὶ φιλοσοφικὰς θεωρίας, ἃς νομίζουσιν ἴσας ἢ καὶ τελειοτέρας τῶν Ἀριστοτελικῶν καὶ Πλατωνικῶν· τίς ὅμως ἐτόλμησε νὰ παραβάλῃ τὴν ἰδίαν μυθολογίαν πρὸς τὴν ἑλληνικήν; Ὁ ἑλληνικὸς μῦθος ἠδυνήθη καὶ τὰς λεπτοτάτας ἰδέας νὰ ποιήσῃ αἰσθητὰς καὶ πάσαις ταῖς τάξεσι τοῦ λαοῦ νὰ καταστήσῃ προσιτάς. Ἐν τῷ μεγάλῳ τούτῳ θησαυρῷ διαπρέπουσι τρεῖς μεγάλοι μυθικοὶ κύκλοι, ὁ Ἀργοναυτικός, ὁ Θηβαϊκὸς καὶ ὁ Τρωϊκός. Ὡς οἱ Ἴωνες ἐπικοὶ ἠσχολήθησαν περὶ τὸν Τρωϊκόν, οὕτως οἱ ἀττικοὶ δραματικοὶ κατ' ἐξοχὴν περὶ τὸν Θηβαϊκόν. Ἴσως ἡ γειτνίασις τῶν Ἰώνων πρὸς τὸ Τρωϊκὸν πεδίον καὶ ἴσως τὸ ὅμορον τῶν Ἀθηναίων πρὸς τοὺς Βοιωτοὺς εἶναι ἡ αἰτία τῆς προ-

τιμήσεως τῆς ὑποθέσεως, ἀλλ' ἀναμφιλέκτως καὶ τεχνικὸς λόγος παρώτρυνε τοὺς τραγικοὺς ποιητὰς εἰς τοῦτο. Ὁ μὲν Τρωϊκὸς μυθικὸς κύκλος περιλαμβάνει κατ' ἐξοχὴν μάχας καὶ πλάνας ἥκιστα δραματικὰς οὔσας, ὁ δὲ Θηβαϊκὸς εἶναι μεστὸς ἐγκληματικῶν πράξεων κατὰ συγγενῶν διαπραχθεισῶν, αἵτινες κατὰ τὰ ἐν τῇ προηγουμένῃ εἰσαγωγῇ εἰρημένα ὁμολογοῦνται δραματικώταται. Ὁ τραγικὸς ποιητής, ἅτε μὴ δυνάμενος νὰ εἰσαγάγῃ εἰς τὴν σκηνὴν ὁλοκλήρους στρατοὺς μαχομένους, ἀναγκάζεται, ὅπως ἀναγγείλῃ τὴν ἔκβασιν τῆς μάχης εἰς τοὺς θεατὰς δι' ἀγγέλων, ὡς ποιεῖ ὁ Αἰσχύλος ἐν Πέρσαις. Ἀλλ' αἱ τοιαῦται μακραὶ διηγήσεις ἀποσοβοῦσαι τὸν διάλογον, ὅστις ἐπιχέει εἰς τὴν τραγῳδίαν ζωηρότητα καὶ ἀναδεικνύει αὐτὴν ὄντως δρᾶμα, μεταβάλλουσι ταύτην εἰς ἔπος ἐν τῷ θεάτρῳ ἀναγινωσκόμενον. Τούτου ἕνεκεν οἱ τραγικοὶ ποιηταὶ ὀρθῶς ποιοῦντες ἀπέφευγον ὅσον οἷόν τε τὰς μάχας, ἐκλέγοντες οἴκους, ὧν τὰ μέλη σειρὰ κακουργημάτων ἐμίανεν, ὡς τὰ τῶν Ἀτρειδῶν καὶ τῶν Λαβδακιδῶν. Βεβαίως οἱ ἀρχαιότεροι τραγικοὶ ἐλάμβανον ὡς δραματικὴν ὑπόθεσιν τοὺς τυχόντας μύθους, ἀλλὰ τῆς τέχνης ἀναπτυχθείσης κατενοήθη, ὅτι πάντες οἱ μῦθοι δὲν εἶναι ἐπιτήδεια πρὸς ποίησιν τραγῳδίας ὑπόθεσις [1]. Ὁ μὲν λυρικὸς ποιητὴς δύναται πανταχόθεν νὰ λάβῃ ὑπόθεσιν, ὁ τραγικὸς ὅμως καὶ ὁ ἐπικὸς ὀφείλουσι νὰ ἐκλέξωσιν αὐτήν, ἅτε ἐκ ταύτης κατὰ τὸ πλεῖστον ἐξαρτωμένης τῆς ἐπιτυχίας τοῦ δράματος ἢ τοῦ ἔπους.

Πρὸ πάντων ὁ μῦθος τῶν Λαβδακιδῶν παρέσχε τοῖς ἀρχαίοις τραγικοῖς καλὰς ὑποθέσεις πρὸς ποίησιν τραγῳδιῶν,

[1]) Ἀριστοτέλ. Περὶ ποιητ. XIII. „Πρὸ τοῦ μὲν γὰρ οἱ ποιηταὶ τοὺς τυχόντας μύθους ἀπηρίθμουν, νῦν δὲ περὶ ὀλίγας οἰκίας αἱ κάλλισται τραγῳδίαι συντίθενται, οἷον περὶ Ἀλκμαίωνα καὶ Οἰδίπουν καὶ Ὀρέστην καὶ Μελέαγρον καὶ Θυέστην καὶ Τήλεφον καὶ ὅσους ἄλλους συμβέβηκεν ἢ παθεῖν δεινὰ ἢ ποιῆσαι„.

ἐν αἷς καὶ ἡ Ἀντιγόνη. Τῆς τραγῳδίας ταύτης ὡς εἰσαγωγὴ δύνανται νὰ χρησιμεύσωσιν ὁ Οἰδίπους τύραννος τοῦ αὐτοῦ ποιητοῦ καὶ οἱ Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας τοῦ Αἰσχύλου Ὁ Λαβδακίδης Λάϊος παρὰ τοῦ χρηστηρίου τοῦ Ἀπόλλωνος μαθών, ὅτι ἦτο πεπρωμένον νὰ φονευθῇ ὑπὸ τοῦ υἱοῦ, παρέδωκε τὸ γεννηθὲν αὐτῷ βρέφος[1] εἰς ποιμένα, ὅπως ἐκθέσῃ τοῦτο ἐπὶ τοῦ Κιθαιρῶνος. Ἀλλ' οὗτος οἰκτείρας τὸ νήπιον ἔδωκε Κορινθίῳ ποιμένι ἐπὶ τοῦ εἰρημένου ὄρους διατρίβοντι, ὅστις ἐδωρήσατο εἰς τὸν ἄτεκνον τῶν Κορινθίων βασιλέα Πόλυβον καὶ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ Μερόπην. Τὸ νήπιον ἀνδρωθὲν μανθάνει παρὰ τοῦ ἐν Δελφοῖς μαντείου, ὅτι ἔμελλε νὰ γεννήσῃ τέκνα μετὰ τῆς ἰδίας μητρὸς καὶ φονεύσῃ τὸν πατέρα.[2]

Τὴν ἐπαλήθευσιν τοῦ χρησμοῦ ὁ Οἰδίπους φοβούμενος πλανᾶται ἀνὰ τὴν Φωκίδα, ἔνθα φονεύει τὸν Λάϊον. Μετὰ τὸν φόνον ὁ πατραλοίας ἐξακολουθῶν τὴν πορείαν καὶ εἰς Θήβας ἐλθὼν λύει τὸ πολυθρύλητον τῆς Σφιγγὸς αἴνιγμα[3]. Παρὰ τῶν Θηβαίων λαμβάνει ἀμοιβὴν τὸ σκῆπτρον καὶ τὴν Ἰοκάστην τὴν γυναῖκα τοῦ φονευθέντος Λαΐου, ἐξ ἧς ἐγένοντο αὐτῷ τέσσαρα τέκνα, δύο υἱοὶ καὶ δύο θυγατέρες, ὁ Ἐτεοκλῆς καὶ ὁ Πολυνείκης, ἡ Ἀντιγόνη καὶ ἡ Ἰσμήνη. Ἀφ' οὗ ἐπί τινα χρόνον ὁ Οἰδίπους εὐτυχῶς τὸν βίον διήγαγεν, ἀνεγνώρισεν,

1) *Λάϊε Λαβδακίδη, παίδων γένος ὄλβιον αἰτεῖς.*
δώσω τοι φίλον υἱόν· ἀτὰρ πεπρωμένον ἐστίν
σοῦ παιδὸς χείρεσσι λιπεῖν φάος· ὥς γαρ ἔνευσεν
Ζεὺς Κρονίδης Πέλοπος στυγεραῖς ἀραῖσι πιθήσας,
οὗ φίλον ἥρπασας υἱόν· ὁ δ' ηὔξατό σοι τάδε πάντα.

2) *Οἰδίπ. Τύρανν. 788 καὶ* 944.

3) *Ἀθην.* X. 456 B.

Ἔστι δίπουν ἐπὶ γῆς καὶ τετράπον, οὗ μία φωνή,
καὶ τρίπον· ἀλλάσσει δὲ φυὴν μόνον ὅσσ' ἐπὶ γαῖαν
ἑρπετὰ κινεῖται ἀνά τ' αἰθέρα καὶ κατὰ πόντον.
Ἀλλ' ὁπόταν πλείστοισιν ἐρειδόμενον ποσὶ βαίνῃ,
ἔνθα τάχος γυίοισιν ἀφαυρότατον πέλει αὐτοῦ.

ὅτι φονεὺς τοῦ ἰδίου πατρὸς ἐγένετο καὶ ὅτι ἐκ τῆς ἰδίας μητρὸς ἐκτήσατο τέκνα. Τούτου γνωστοῦ γενομένου ἡ μὲν Ἰοκάστη ἀπήγξατο, ὁ δὲ Οἰδίπους ἐτύφλωσεν ἑαυτόν. Οἱ υἱοὶ τούτου θέλοντες νὰ παραδώσωσιν εἰς λήθην τὸ μίασμα κατέκλεισαν τὸν γέροντα ἐν οἰκίσκῳ, ὅστις ἀγανακτήσας καταρᾶται αὐτοῖς, ὅπως διὰ σιδήρου λάβωσι τὴν βασιλείαν. Οὗτοι δὲ τὴν πατρικὴν κατάραν φοβούμενοι ἀπεφάσισαν, ἵνα ἑκάτερος ἐπὶ ἓν ἔτος βασιλεύῃ. Καὶ πρῶτος ἐβασίλευσεν ὁ Ἐτεοκλῆς· ἐπειδὴ δ' ὅμως οὗτος μετὰ τὸ τέλος τοῦ ἐνιαυτοῦ δὲν παρέδιδε τῷ ἀδελφῷ τῷ σκῆπτρον, ὁ Πολυνείκης εἰς Ἄργος ἐλθὼν καὶ τὴν θυγατέρα τοῦ Ἀδράστου εἰς γάμον λαβὼν μετὰ ἓξ ἄλλων στρατηγῶν ἐπὶ τὴν ἰδίαν πατρίδα στρατεύεται. Οἱ στρατηγοὶ οἱ μετὰ τοῦ Πολυνείκους στρατευσάμενοι ἀπειλοῦσι μετὰ κομπορρημοσύνης τὸν ἐμπρησμὸν τῶν Θηβῶν καὶ τὸν ἀνδραποδισμὸν τῶν κατοίκων. Αἱματηρᾶς δὲ μάχης γενομένης οἱ δύο υἱοὶ τοῦ πατραλοίου Οἰδίποδος φονεύουσιν ἀλλήλους. Κατὰ μὲν τὸν Αἰσχύλον[1] οἱ πρόβουλοι τῶν Θηβῶν, κατὰ δὲ τὴν προκειμένην τοῦ Σοφοκλέους τραγῳδίαν ὁ Κρέων ἀπεφάσισεν, ἵνα τὸ πτῶμα τοῦ Πολυνείκους, ἅτε κατὰ τῆς ἰδίας πατρίδος στρατευσαμένου, μείνῃ ἄταφον.

Ἐν τῷ Προλόγῳ (1—99) ἡ ἡρωῒς τοῦ δράματος διὰ φράσεων μαρτυρουσῶν τὸ φιλάδελφον αὐτῆς ἦθος ἀγγέλλει τῇ ἀδελφῇ Ἰσμήνῃ, ὅτι ὁ Κρέων ἐκέλευσεν, ἵνα τὸ πτῶμα τοῦ ἀδελφοῦ Πολυνείκους μηδεὶς θάψῃ. Πόσον ἀπαισία ἡ τιμωρία αὕτη ἐλογίζετο ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων τῶν μυθικῶν χρόνων, δύναταί τις ῥᾳδίως νὰ κρίνῃ, ἂν μνησθῇ τοῦ προοιμίου τῆς Ἰλιάδος, ἔνθα ὁ ποιητὴς τὴν προσοχὴν τοῦ ἀκροατοῦ θέλων νὰ διεγείρῃ οὐδεμίαν ἄλλην φοβερωτέραν ἰδέαν εὗρεν ἐπιτηδείαν πρὸς τοῦτο, ἢ ὅτι τὰ πτώματα πολλῶν ἡρώων ἐγένοντο τῶν κυ-

[1]) Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβ. 929.

νῶν καὶ τῶν οἰωνῶν σπαράγματα. Ἐν ᾧ δὲ ταῦτα ἡ Ἀντιγόνη ἀγγέλλει τῇ ἀδελφῇ, αἱ μεγάλαι τοῦ οἴκου τῶν Λαβδακιδῶν συμφοραὶ διαταράσσουσι τὴν διάνοιαν καὶ κρούουσι τὰς χορδὰς τῆς εὐγενοῦς καρδίας τῆς ἀδελφῆς τοῦ Πολυνείκους. Ἡ Ἰσμήνη οὐδὲν εἶχε μάθει, ἀφ' ὅτου ὁ φοβερὸς τῶν Ἀργείων στρατὸς ἐφθάρη, ἀλλὰ καὶ μαθοῦσα δὲν φαίνεται αἰσθανομένη τὸ ἀπαίσιον τοῦ κηρύγματος μετὰ τοῦ αὐτοῦ πάθους, μεθ' οὗ ἀγγέλλει ἡ Ἀντιγόνη. Συγκινεῖται μέν, ἀλλ' εἶναι γυνὴ κατὰ τὴν κυρίαν τῆς λέξεως σημασίαν ἀκριβῆ τῆς γυναικείας ἀσθενείας συνείδησιν ἔχουσα. Αἰτεῖ λοιπὸν ἡ Ἀντιγόνη τὴν βοήθειαν τῆς ἀδελφῆς, ἀλλ' αὕτη εἰς τὴν ἀπόφασιν τοῦ τυράννου μὴ τολμῶσα νὰ ἀντιστῇ καὶ ἀφροσύνην τὴν γυναικείαν ἀντίστασιν λογιζομένη ἀποτρέπει καὶ τὴν ἀδελφὴν ἀπὸ τοῦ τολμήματος. Ὑπὸ τῶν λόγων τῆς ἀδελφῆς τρωθεῖσα ἡ Ἀντιγόνη ἀνευρίσκει ἐν ἑαυτῇ τὴν ἡρωϊκὴν δύναμιν, ἵνα μόνη τὸ πρὸς τὸν ἀδελφὸν εὐσεβὲς καθῆκον τελέσῃ. Ἡ Ἰσμήνη νομίζει μέν, ὅτι ἡ ἀδελφὴ ἐπιθυμεῖ ἀμηχάνων καὶ ὅτι ἄνους πορεύεται εἰς τὸ ἔργον, ἀλλ' ὁμολογεῖ, ὅτι ποιεῖ προσφιλὲς ἔργον εἰς τὸν νεκρόν.

Ἀφ' οὗ ἀπεχωρίσθησαν αἱ δύο ἀδελφαί, προβαίνει εἰς τὴν ὀρχήστραν ὁ χορὸς συνιστάμενος ἐκ Θηβαίων γερόντων, οἵτινες ἐν τῇ π α ρ ό δ ῳ (100—161) προσαγορεύουσι τὸν ἀνατέλλοντα ἥλιον. Ἐν θριάμβῳ οὗτοι παρελθόντες καὶ ταχὺ βλέμμα εἰς τὸ ἐγγὺς παρελθὸν ῥίψαντες παραβάλλουσι τὸν στρατὸν τῶν Ἀργείων πρὸς ἀετὸν ὁρμηθέντα ἐκ τῆς φιλονεικίας τοῦ Πολυνείκους, ἐπικαθίσαντα ἐπὶ τῶν τῆς πόλεως μελάθρων καὶ διὰ τῆς βοηθείας τοῦ Διὸς φυγόντα. Διότι οἱ τοῦ Ἀδράστου συστράτηγοι ἐπαιρόμενοι ἐπὶ τῇ χρυσῇ αὐτῶν πανοπλίᾳ ἀλαζόνες καὶ κομπορρήμονες ἐπὶ τὴν πόλιν ἐφέροντο. Ἀλλ' ὁ Ζεὺς μισεῖ τοὺς ὑπεραύχους καὶ δὴ τὸν Καπανέα ἕτοιμον ὄντα, ὅπως ἀλαλάξῃ νίκην, βάλλει διὰ κεραυνοῦ, ὁ δὲ

βληθεὶς πίπτει βαρέως ἐπὶ τῆς γῆς. Οὕτως οἱ εὐσεβεῖς γέροντες δὲν ἀποδίδουσι τὴν νίκην εἰς τὴν ἀνδρείαν τῶν ἰδίων υἱῶν, ἀλλ' ἀπονέμουσιν εἰς τὸν ὑπέρτατον τῶν Ἑλλήνων θεόν. Ἐν τέλει εἰς λήθην τὸ παρελθὸν παραπέμποντες παροτρύνουσιν, ἵνα διὰ παννυχίων χορῶν τὴν νίκην πανηγυρίσωσιν.

Ὡσαύτως ὁ Κρέων ἐν τῷ πρώτῳ ἐπεισοδίῳ (162—331) ἀποδίδει τὴν σωτηρίαν τῆς πόλεως εἰς τοὺς θεούς, οἵτινες ἔσωσαν αὐτὴν ἐκ μεγάλου σάλου. Τὴν πίστιν τῶν γερόντων Θηβαίων πρὸς τὸ σκῆπτρον τοῦ Λαΐου ἐπαινῶν ὁ τύραννος ἀγγέλλει αὐτοῖς, ὅτι κατ' ἀγχιστείαν εἶναι βασιλεὺς τῆς πόλεως, καὶ ἀναπτύσσει τὰς πολιτικὰς αὐτοῦ ἀρχάς. Ἀλλ' ὁ Σοφοκλῆς οἱονεὶ ὑπαινισσόμενος ἐμβάλλει εἰς τὸ στόμα τοῦ τυράννου, ὅτι ἡ ἀρχὴ ἄνδρα δείκνυσι, καὶ εἰκονίζει αὐτὸν ἔχοντα ἰσχυρὰν θέλησιν. Ὁ Κρέων κηρύσσει πρὸ τῶν Θηβαίων γερόντων τὴν ὑψηλὴν πολιτικὴν ἀρχήν, ὅτι εἶναι οὐτιδανὸς ὁ νομίζων μείζονα τὸν φίλον τῆς ἑαυτοῦ πατρίδος. Ὀμνύει δέ, ὅτι οὐδέποτε θέλει θεωρήσει φίλον τὸν ἐχθρὸν τῆς πόλεως. Διότι γινώσκει, ὅτι τῆς πόλεως σῳζομένης ἕκαστος ποιεῖται φίλους[1]. Ἂν τις λάβῃ ὑπ' ὄψει τὴν ἀμετάτρεπτον τῆς ἡρωΐδος ἀπόφασιν καὶ τὴν αὐστηρότητα τοῦ πολιτικοῦ ἤθους τοῦ τυράννου προχείρως δύναται νὰ εἰκάσῃ τὴν σύγκρουσιν αὐτῶν καὶ τὴν πλοκὴν τοῦ μύθου. Μετὰ τὴν ἔκθεσιν τῶν πολιτικῶν ἀρχῶν ὁ τύραννος ἀναγγέλλει εἰς τοὺς γέροντας τὴν ἑαυτοῦ ἀπόφασιν, καθ' ἣν ὁ μὲν Ἐτεοκλῆς, ἅτε ὑπὲρ τῆς πόλεως ὑπερμαχήσας, μέλλει νὰ τύχῃ τῶν τιμῶν, ὅσαι προσήκουσιν εἰς τοὺς ἀρίστους νεκρούς, ὁ δὲ Πολυνείκης, ἅτε κατὰ τῆς ἰδίας πατρίδος στρα-

[1]) Παραπλήσια ὁ Περικλῆς λέγει τοῖς Ἀθηναίοις Θουκ. ΙΙ. 60· "Ἐγὼ γὰρ ἡγοῦμαι πόλιν πλείω ξύμπασαν ὀρθουμένην ὠφελεῖν τοὺς ἰδιώτας ἢ καθ' ἕκαστον τῶν πολιτῶν εὐπραγοῦσαν, ἀθρόαν δὲ σφαλλομένην. Καλῶς μὲν γὰρ φερόμενος ἀνὴρ τὸ καθ' ἑαυτὸν διαφθειρομένης τῆς πατρίδος οὐδὲν ἧσσον ξυναπόλλυται, κακοτυχῶν δὲ ἐν εὐτυχούσῃ πολλῷ μᾶλλον διασῴζεται".

τευσάμενος, μέλλει νὰ ἐκτεθῇ βορὰ τῶν οἰωνῶν. Οἱ γέροντες ὅμως τῶν Θηβῶν δὲν δέχονται μετὰ ζήλου τοὺς λόγους τοῦ τυράννου, ἀλλ' ὁμολογοῦσιν, ὅτι οὗτος ἔχει ἐξουσίαν ἐπί τε τῶν νεκρῶν καὶ ἐπὶ τῶν ζώντων. Μαθόντες δ', ὅτι οὗτος ἔταξε φύλακα, ὅπως φυλάττῃ τὸ πτῶμα τοῦ Πολυνείκους, νομίζουσιν, ὅτι οὐδεὶς εἶναι οὕτω μωρός, ὥστε ἐπιθυμεῖ νὰ ἀποθάνῃ. Ὁ Κρέων δ' ὅμως, ὡς πάντες οἱ τύραννοι, φοβεῖται μή τινες πειραθῶσι χάριν κέρδους. Ὥστε οὔτε οἱ γέροντες, οὔτε ὁ Κρέων ἀποβλέπει εἰς τὸ εὐγενὲς τῆς Ἀντιγόνης καθῆκον, ἐν ᾧ οἱ θεαταὶ ἐκ τῆς ἀρχῆς τοῦ δράματος ἐγίνωσκον τὴν ἀπόφασιν τῆς ἡρωΐδος, ὅπερ ἀποτελεῖ τραγικὴν εἰρωνείαν. Ὅσῳ δ' ἀπροσδόκητον εἶναι τὸ τόλμημα τῆς Ἀντιγόνης, τοσούτῳ διεγείρεται ἥ τε τοῦ Κρέοντος ὀργὴ καὶ ἡ τῶν γερόντων ἔκπληξις, ὅτε οὗτοι ἔμαθον τὴν παράβασιν τοῦ κηρύγματος. Οἱ δειλοὶ τῶν Θηβῶν γέροντες φοβοῦνται τὸν θάνατον, καίπερ τοῦ τάφου πολὺ μὴ ἀπέχοντες, ὁ δὲ τύραννος ἀφορᾷ εἰς ταπεινὰς αἰτίας ἐν ζωηρᾷ ἀντιθέσει πρὸς τὸ ἦθος τῆς Ἀντιγόνης εὑρισκομένας. Τοῦ χοροῦ διαλεγομένου πρὸς τὸν Κρέοντα περὶ τοῦ ἀπιθάνου τῆς ταφῆς τοῦ νεκροῦ, ἔρχεται φύλαξ ἀγγέλλων, ὅτι τὸ ἀπίθανον ἐτελέσθη. Ὁ δοῦλος μετ' ἀφελείας, δέους καὶ κουφότητος ἀφηγεῖται τῷ δεσπότῃ, ὅτι τολμητίας τις δὲν ἔθαψε μὲν τὸ σῶμα τοῦ Πολυνείκους, ἀλλ' ἐπέχυσεν ἐπ' αὐτοῦ κόνιν. Κατὰ τὴν ἀφήγησιν τούτου τὸ πεπραγμένον ἰδόντες οἱ φύλακες ἤλεγχον ἀλλήλους, ἀλλ' ἐκ τοῦ θορύβου τῶν φυλάκων δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἐξευρεθῇ ἡ ἀλήθεια· διότι πάντες ἦσαν ἕτοιμοι νὰ ὑποβληθῶσιν εἰς θεοδικίαν καὶ ὁμόσωσιν, ὅτι οὔτε ἔπραξαν, οὔτε γινώσκουσι τὸν βουλευσάμενον τὸ τόλμημα. Μετὰ μακρὸν θόρυβον ἀπεφασίσθη, ἵνα διὰ κλήρου ὁρισθῇ ὁ μέλλων νὰ ἀγγείλῃ τῷ τυράννῳ τὸ πεπραγμένον. Ἐκ τῶν λόγων τοῦ φύλακος ὁ χορὸς εἰκάζει, ὅτι θεός τις τὸ ἔργον ἐτέλεσεν. Ἡ εἰκασία αὕτη τῶν γε-

ρόντων εἶναι ὁ πρῶτος ὑπαινιγμὸς εἰς τὸ θεῖον δίκαιον. Διὰ τοῦτο ὁ τύραννος ὀργίζεται τιθεὶς αὐτοὺς εἰς τὸ δίλημμα, ἢ ὅτι οἱ θεοὶ ὑπερτιμῶσιν ὡς εὐεργέτην τὸν ἐλθόντα νὰ καύσῃ τοὺς ναοὺς αὐτῶν, ἢ ὅτι οὗτοι τιμῶσι τοὺς κακούς. Οὕτως ἡ ταπεινὴ τοῦ Κρέοντος διάνοια μὴ δυναμένη νὰ ἀναβῇ εἰς τὴν ὑψηλὴν τῶν αἰσθημάτων τῆς Ἀντιγόνης σφαῖραν ἀποδίδει τὴν πρᾶξιν εἰς τοὺς ἀντιπολιτευομένους αὐτῷ, ὡς συνήθως πράττουσιν οἱ τύραννοι. Ἐν τέλει μεθ' ὅρκου ὁ Κρέων ἀπειλεῖ τοὺς φύλακας, ὅτι δὲν θέλει ἀρκέσει ὁ θάνατος, ἂν μὴ οὗτοι δείξωσι τὸν δράστην τοῦ τολμήματος. Πρὸς τὴν ὀργὴν καὶ τὴν φοβερὰν τοῦ τυράννου ἀπειλὴν ποιεῖ ζωηρὰν ἀντίθεσιν ὁ περιδεὴς φύλαξ, ὅστις εὔχεται μὲν νὰ εὑρεθῇ ὁ δράστης, ἀλλ' ἀποφασίζει, ὅπως μὴ ἐπανέλθῃ.

Ἐκ τῶν συμβαινόντων ὁ χορὸς ἐν τῷ *πρώτῳ στασίμῳ* (332—375) ἀνυψοῦται εἰς γενικὰς ἰδέας, δι' ὧν ἐξαίρει τὸ ἐπινοητικὸν καὶ τὴν δύναμιν τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας. Τὸ χορικὸν τοῦτο ᾆσμα εἶναι ὁ ἀριπρεπέστατος τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος ὕμνος, ὡς τοῦτο εἶχεν ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Σοφοκλέους. Διὰ γενικῶν φράσεων ὁ χορὸς ὑπαινίσσεται τὴν τόλμην τοῦ θάψαντος τὸν νεκρὸν τοῦ Πολυνείκους. Ἐν τέλει εὔχεται, ἵνα μηδεμίαν κοινωνίαν ἔχῃ πρὸς ἐκεῖνον, ὅστις χάριν τόλμης πράττει ταῦτα. Οἱ μὲν γέροντες λέγουσι ταῦτα ἄνευ συνειδήσεως, οἱ θεαταὶ ὅμως γινώσκουσιν, εἰς τίνα οἱ λόγοι αὐτῶν ἀναφέρονται.

Ἐν τῷ *δευτέρῳ ἐπεισοδίῳ* (384—581) ὁ χορὸς τὸ μὲν πρῶτον ἀμφιβάλλει ἐπ' ὀλίγον, εἶτα δ' ἀναγνωρίσας, ὅτι τὴν ταφὴν ἐξετέλεσεν ἡ θυγάτηρ τοῦ Οἰδίποδος, θρηνεῖ τὴν τύχην ταύτης. Τοὐναντίον ὁ φύλαξ ἐν θριάμβῳ τὴν ἡρωΐδα πρὸ τοῦ Κρέοντος ἄγων χαίρει, ὅτι μέλλει νὰ ἀπαλλαγῇ τῆς τιμωρίας. Τούτου διηγουμένου εἰς τὸν δεσπότην τὸν τρόπον τῆς συλλήψεως τῆς παραβάτιδος τοῦ κηρύγματος,

ἡ θυγάτηρ τοῦ Οἰδίποδος νεύει τὴν κεφαλὴν πρὸς τὴν γῆν οὐχὶ ἐκ φόβου ἢ ἐκ σεβασμοῦ πρὸς τὸν τύραννον, ἀλλ' ἐξ ἀγανακτήσεως πρὸς τὸν μὴ σεβόμενον τὸ δίκαιον τῶν νεκρῶν. Ὁ Κρέων τῆς εὐθύνης τὸν φύλακα ἀπαλλάσσων ὑποβάλλει εἰς ἀνάκρισιν τὴν γενναίαν τοῦ Πολυνείκους ἀδελφήν, ἥτις οὐ μόνον ὁμολογεῖ τὴν πρᾶξιν, ἀλλὰ καὶ οὐδεμίαν ἀμφιβολίαν καταλείπει, ὅτι ἐγίνωσκε τὸ κήρυγμα. Τούτου δ' ἀποροῦντος, ὅτι ἡ νεᾶνις ἐτόλμησε νὰ παραβῇ τοὺς νόμους, αὕτη ἀποκρίνεται ὑπερηφάνως, ὅτι τὰ κηρύγματα τοῦ τυράννου δὲν εἶναι οὕτως ἰσχυρά, ὥστε θνητὸς νὰ παραβῇ τὰ ἄγραπτα καὶ ἀσφαλῆ νόμιμα τῶν θεῶν[1]. Ὁσονδήποτε ὑψηλὴ καὶ ἂν ὁμολογῆται ἡ ἰδέα αὕτη τῆς Ἀντιγόνης, δὲν εἶναι Αἰσχύλειος ἀρετή, ἀλλ' Εὐριπίδειος κακία. Ὁ ἀληθὴς δραματικὸς ἥρως δὲν πρέπει νὰ εἰκονίζῃ ἑαυτὸν ὡς μεγάλων καὶ ὑψηλῶν ἰδεῶν μάρτυρα, οὔτε ὡς ἀπόστολον θρησκευτικῶν ἢ ἠθικῶν παραγγελμάτων καὶ ὑποθηκῶν, ἀλλ' ὀφείλει νὰ ἀκολουθῇ τῇ ἰδίᾳ φύσει, ἥτις πρέπει νὰ ἦναι τοιαύτη. Διὰ τοῦτο οὗτος δὲν πρέπει νὰ εἰσάγῃ εἰς τὴν σκηνὴν πρόσωπα περὶ ὑψηλῶν ἰδεῶν μεγαλορρημονοῦντα, ἀλλὰ νὰ διαπλάσσῃ ταῦτα, ὡς ὁ δημιουργός. Ἡ σκηνὴ δὲν ἔχει ἀνάγκην φιλοσόφων, ἀλλὰ προσώπων σοφῶς δεδημιουργημένων. Κατὰ ταῦτα ἡ ἰδέα αὕτη τῆς Ἀντιγόνης εἶναι μὲν ὑψηλή, ἀλλὰ δραματικῶς δὲν ὁμολογεῖται ὡς ἐπαινετή[2]. Τοὺς

[1]) Στίχ. 450

Οὐ γάρ τί μοι Ζεὺς ἦν ὁ κηρύξας τάδε,
οὐδ' ἡ ξύνοικος τῶν κάτω θεῶν Δίκη
τοιούσδ' ἐν ἀνθρώποισιν ὥρισεν νόμους·
οὐδὲ σθένειν τοσοῦτον ᾤόμην τὰ σὰ
κηρύγμαθ', ὥστ' ἄγραπτα κἀσφαλῆ θεῶν
νόμιμα δύνασθαι θνητὸν ὄνθ' ὑπερδραμεῖν.
οὐ γάρ τι νῦν γε κἀχθές, ἀλλ' ἀεί ποτε
ζῇ ταῦτα, κοὐδεὶς οἶδεν ἐξ ὅτου 'φάνη.

[2]) Παράβαλλ. Klein, Geschichte des Dramas τόμ. I, σελ. 386·

λόγους τῆς ἡρωΐδος ὁ μὲν χορὸς μὴ ἐπιδοκιμάζων λέγει, ὅτι αὕτη δὲν γινώσκει νὰ ὑποχωρῇ εἰς τὰ κακά, ὁ δὲ Κρέων ὀργισθεὶς καταδικάζει εἰς κάκιστον θάνατον τὴν βασιλόπαιδα.

Τοῦ τυράννου ζωηρῶς διαλεγομένου πρὸς τὴν ἡρωΐδα περὶ τῆς εὐσεβείας τοῦ ἔργου καὶ ἐν τέλει ἐπιλέγοντος, ὅτι αὐτοῦ ζῶντος δὲν θέλει ἄρξει γυνή, ἔρχεται ἡ ἀγαθὴ Ἰσμήνη, ἧς τὰς ὀφρῦς περικαλύπτει νεφέλη δακρυχεύμων. Ναί· ἡ Ἰσμήνη ἐκείνη, ἡ πρὶν φοβουμένη νὰ μετάσχῃ τῆς ταφῆς τοῦ νεκροῦ, ἐπιθυμεῖ νῦν, ἵνα παραβάτις τοῦ κηρύγματος θεωρηθεῖσα συναποθάνῃ τῇ ἀδελφῇ. Ἡ Ἀντιγόνη ὅμως βαρέως φέρουσα, ὅτι ἡ ἀδελφὴ δὲν ἐτίμησε τὸ θεῖον δίκαιον, ἀλλ' ἐφρόντισε περὶ τῶν κηρυγμάτων τοῦ θνητοῦ, περιφρονεῖ ταύτην τὸν ἑκούσιον αὐτῆς θάνατον ἀποκρούουσα. Ἀλλ' ὁ Κρέων μὴ δυνάμενος νὰ ἐννοήσῃ τὴν τρυφερότητα τῶν ἀδελφικῶν δεσμῶν ἀναφωνεῖ, ὅτι ἡ μὲν εἶναι ἄνους, ἀφ' ὅτου ἐγεννήθη, ἡ δὲ ἀρτίως ἐγένετο τοιαύτη. Ἐπειδὴ δὲ ἡ Ἰσμήνη δὲν δύναται νὰ μαλάξῃ τὴν καρδίαν τοῦ τυράννου, ἐρωτᾷ τοῦτον, ἂν διανοῆται νὰ φονεύσῃ τὴν μνηστὴν τοῦ υἱοῦ. Ὁ Κρέων ψυχρὰν τὴν καρδίαν ἔχων ἀποκρίνεται, ὅτι ὑπάρχουσι καὶ ἄλλαι γυναῖκες, ὅτι μισεῖ τὰς κακὰς καὶ ἐν τέλει κελεύει τοὺς δούλους, ἵνα κομίσωσιν εἰς τὰ ἀνάκτορα τὰς δύο ἀδελφάς.

Τὸ *δεύτερον στάσιμον* (582—625) περιέχει ἐποπτείαν τοῦ κόσμου ὅλως διάφορον τῆς τοῦ πρώτου. Ἐκεῖ ἐξαίρεται ἡ δύναμις τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας, ἐνταῦθα καταδεικνύεται ἡ ἀσθένεια τῶν θνητῶν. Εὐδαίμονες, λέγει, εἶναι, ὧν ὁ βίος ἄγευστος κακῶν· διότι, ὅταν ἡ ἄτη καταλάβῃ οἶκόν τινα, ἕρπει ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεὰν μέχρι παντελοῦς ὀλέθρου, ὡς τὰ κύματα τῆς θαλάσσης ὑπὸ δυσπνόων ἀνέμων κυλινδοῦνται. Τοῦτο συνέβη ἐν τῷ οἴκῳ τῶν Λαβδακιδῶν, οὗ καὶ ὁ τελευταῖος βλαστὸς κόπτεται. Οὕτω δίδεται ἀφορμή, ἵνα γένηται ζωηρὰ ἀντίθεσις τῆς παντοδυναμίας τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς

πρὸς τὴν ἀσθένειαν τῶν βροτῶν. Τὴν μὲν δύναμιν ἐκείνου οὔτε θνητός, οὔτε ὁ τὰ πάντα γηράσκων ὕπνος, οὔτε ὁ πανδαμάτωρ χρόνος δύναται νὰ δαμάσῃ, οἱ δ' ἄνθρωποι τρέφονται δι' ἀπατηλῶν ἐλπίδων, αἵτινες πολλοὺς μὲν ὠφέλησαν, πολλοὺς δὲ καὶ ἔβλαψαν.

Ἐν τῷ τρίτῳ ἐπεισοδίῳ (626—780) ὁ χορὸς βλέπει ἐρχόμενον εἰς τὴν σκηνὴν τὸν μνηστῆρα τῆς Ἀντιγόνης, ὅστις τὸ πρῶτον δείκνυται εὐπειθὴς ὁμολογῶν, ὅτι οὐδένα γάμον θέλει προτιμήσει τοῦ πατρός, ἂν ἡ συμβουλὴ αὐτοῦ ἦναι καλή. Ὥστε ἡ τοῦ Αἵμονος εὐπείθεια δὲν εἶναι ἀπεριόριστος, ἀλλ' ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς φρονήσεως τοῦ πατρός. Ἐπειδὴ ὅμως οὗτος λέγει διὰ δισήμων φράσεων, ὁ Κρέων χαίρων προτρέπει τὸν υἱόν, ἵνα μισήσῃ τὴν μνηστήν. Μετὰ πικρᾶς δ' εἰρωνείας λέγει, ὅτι τὴν Ἀντιγόνην, ἅτε μόνην τὸ κήρυγμα παραβᾶσαν, προτίθεται νὰ νυμφεύσῃ ἐν Ἅδου. Ἂν δ' οἱ συγγενεῖς γίνωνται ἀπειθεῖς πρὸς τοὺς ὑπ' αὐτοῦ τεθειμένους νόμους, οἱ ἔξω τοῦ γένους ἔσονται ἀπειθέστεροι. Καλῶς δὲ γινώσκει ὁ τύραννος, ἵνα τὰ κατὰ τῆς ἀπειθείας ἀξιώματα μεταχειρισθῇ πρὸς κύρωσιν τῆς ἑαυτοῦ ἀποφάσεως. Ἀλλ' ὁ Αἵμων πάνυ εὐσεβῶς ποιεῖ γνωστὸν τῷ πατρί, ὅτι ἡ πόλις θρηνεῖ τὸν θάνατον τῆς Ἀντιγόνης προτρέπων αὐτόν, ἵνα μὴ μείνῃ ἄκαμπτος, ἀλλ' ὑποχωρήσῃ τῇ δημοσίᾳ γνώμῃ. Οὗτος ὀργίζεται, ὅτι νέος ἐπιχειρεῖ νὰ διδάξῃ γέροντα λέγων, ὅτι ἡ πόλις οὐδὲν δικαίωμα ἔχει νὰ ἐπιτάσσῃ τῷ ἄρχοντι. Ἐντεῦθεν ὁρμώμενος ὁ δημοκρατικὸς ποιητὴς κηρύσσει ἐν τῷ θεάτρῳ, ὅτι δὲν ὑπάρχει πόλις εἰς ἕνα ἄνδρα ἀνήκουσα. Μετὰ τὴν ἀνταλλαγὴν πικρῶν λόγων ὁ Αἵμων ὑπαινίσσεται, ὅτι ὁ τῆς Ἀντιγόνης θάνατος φονεύσει τινὰ ἐννοῶν ἑαυτόν, ἀλλ' ὁ Κρέων ὑπολαμβάνει, ὅτι ὁ υἱὸς ἀπειλεῖ τὸν πατέρα. Οὕτως ὁ τύραννος μαινόμενος ὑπ' ὀργῆς κελεύει, ἵνα ἡ Ἀντιγόνη φονευθῇ παρὰ τῷ νυμφίῳ. Ταῦτα ἀκούσας ὁ τῆς ἡρωΐδος μνηστὴρ μεστὸς

ὀργῆς ἀπέρχεται, ὁ δὲ χορὸς ἐκ τοῦ τρόπου τοῦ Αἵμονος εἰκάζει βαρύ τι. Καὶ ὅμως ὁ πατὴρ δὲν κάμπτεται, ἀλλ' ἐπιμένει, ὅπως θάψῃ ζῶσαν τὴν μνηστὴν τοῦ υἱοῦ ἐπιλέγων, ὅτι εἶναι περισσὸς πόνος τὸ σέβεσθαι τὰ ἐν Ἅδου. Οὕτως ὁ ἔρως τοῦ Αἵμονος πρὸς τὴν Ἀντιγόνην ἐγένετο ἀφορμὴ διενέξεως τοῦ πατρὸς πρὸς τὸν υἱόν.

Ἐκ τῆς εἰδικῆς ταύτης περιστάσεως ὁ χορὸς ἐν τῷ τρίτῳ στασίμῳ (781—805) εἰς γενικὰ συμπεράσματα ἀνυψούμενος θαυμάζει τὴν παντοδυναμίαν τοῦ Ἔρωτος. Τὸ στάσιμον τοῦτο εἶναι ὁ ἀριπρεπέστατος ὕμνος εἰς τὴν μικρὰν μὲν καὶ τρυφερὰν θεότητα, ὅμως ἀνίκητον. Αὕτη ὑπάρχει πανταχοῦ, ἔν τε τῇ ξηρᾷ καὶ πέραν τῆς θαλάσσης, ἔν τε τοῖς ἀθανάτοις θεοῖς καὶ ἐν τοῖς θνητοῖς ἀνθρώποις. Ὁ δὲ τρωθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἔρωτος γίνεται μανιώδης· διότι οὗτος πλανᾷ τὴν διάνοιαν καὶ τῶν δικαίων πρὸς ὕβριν, ὡς νῦν ἤγειρε τὸ νεῖκος τῶν συγγενῶν.

Ἐν τῷ τετάρτῳ ἐπεισοδίῳ (806—944) οἱ γέροντες τῶν Θηβῶν βλέποντες τὴν ἡρωΐδα ἀγομένην εἰς τὸν θάνατον δακρύουσιν. Δὲν ἔχει δ' αὕτη τὸ ἦθος, ὃ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν εἴδομεν, ἀλλὰ θρηνεῖ τὴν ἑαυτῆς τύχην, ὅτι κατέρχεται εἰς τὸν Ἅδην μὴ τυχοῦσα ὑμεναίων. Ὁ χορὸς παραμυθούμενος ταύτην λέγει, ὅτι οὔτε ὑπὸ φθινάδων νόσων, οὔτε ὑπὸ ξιφῶν, ἀλλ' αὐτόνομος θνήσκει. Τοῦτο ὑπομιμνήσκει τὴν Ἀντιγόνην τὴν τύχην τῆς Νιόβης, ἀλλὰ τὴν παραβολὴν ὁ χορὸς θεωρεῖ ὡς ἀλαζονείαν. Ἡ ἡρωῒς ὑπολαβοῦσα, ὅτι καταγελᾶται ὑπὸ τοῦ χοροῦ, ἐπικαλεῖται μάρτυρας τὴν πόλιν καὶ τοὺς πολίτας, τὰς Διρκαίας κρήνας καὶ τὸ ἱερὸν τῆς Θήβης ἄλσος, ὅτι ἀδίκως θνήσκει. Ὁ χορὸς ὁμολογεῖ μέν, ὅτι ἡ πρᾶξις τῆς ἀδελφῆς τοῦ Πολυνείκους εἶναι εὐσεβής, ὅμως ὑπομιμνήσκει, ὅτι ἡ παράβασις τῶν νόμων τοῦ κρατοῦντος δὲν ἐπιτρέπεται. Ἐν ᾧ δ' ἡ ἡρωῒς ἄπελπις θρηνεῖ, ὅτι οὐδεὶς στενάζει τὴν ἑαυτῆς συμφοράν, ὁ τύραννος πάνυ

ὀργίλως κελεύει τοὺς θεράποντας, ἵνα ὡς οἷόν τε τάχιστα ἀπαγάγωσιν εἰς τὸν θάνατον τὴν παραβάτιδα τοῦ κηρύγματος. Ἐνταῦθα (889) κεῖται τὸ ὕψιστον τῆς ὀργῆς κατὰ τῆς Ἀντιγόνης, σύναμα δὲ καὶ τὸ πρῶτον τῆς μετανοίας. Οἱονεὶ πειρώμενος νὰ πείσῃ ἑαυτόν, ὅτι εἶναι ἁγνὸς ὡς πρὸς τὴν κόρην ταύτην, ὑποδεικνύει, ὅτι ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ ἤρξαντο ἀναβλαστάνοντα τὰ πρῶτα τῆς μετανοίας σπέρματα. Τοὐναντίον ἡ ἀδελφὴ τοῦ Πολυνείκους ῥίπτουσα βλέμμα εἰς τὰς σχέσεις αὐτῆς πρὸς τοὺς νεκροὺς εὑρίσκει, ὅτι αὗται εἶναι φιλικαί· διότι καὶ τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα καὶ τὸν ἀδελφὸν Ἐτεοκλέα ἔλουσε καὶ ἐκόσμησε καὶ τὰς ἐπιτυμβίους χοὰς αὐτοῖς προσήνεγκεν, ὁ δὲ Πολυνείκης ἐγένετο ἡ αἰτία, δι' ἣν κατέρχεται εἰς τὸν Ἅδην. Τοιαῦτα ἡ ἡρωῒς διανοουμένη καὶ νομίζουσα, ὅτι ἐποίησε τοῖς θεοῖς ἔργα εὐσεβῆ, παραμυθεῖται καὶ τὴν προτέραν τοῦ ἤθους εὐστάθειαν ἀνακτᾶται. Τέλος ἀπάγεται εἰς τὸν τάφον τοῦ τυράννου ἀκάμπτου μένοντος.

Τῆς Ἀντιγόνης εἰς τὸν θάνατον ἀπαγομένης ὁ χορὸς ἐν τῷ τ ε τ ά ρ τ ῳ σ τ α σ ί μ ῳ (944—987) παραμυθεῖται αὐτὴν φέρων τρία παραδείγματα, ὅπως δείξῃ, ὅτι ἡ δύναμις τῆς μοίρας εἶναι φοβερά. Αὐτὴ ἡ Δανάη, ἥτις ἐκ τοῦ Διὸς ἔτεκε τὸν Περσέα, ἐκλείσθη ἐν τυμβήρει θαλάμῳ· ὁ δὲ Λυκοῦργος, ὁ τῶν Ἠδωνῶν βασιλεύς, ὑβρίσας τὸν Διόνυσον καὶ τὰς Μούσας ἐρεθίσας δεινῶς ἐτιμωρήθη. Ἐν τέλει ὁ ποιητὴς κολακεύων τὴν φιλοτιμίαν τῶν Ἀθηναίων διὰ βραχέων καὶ κατὰ λυρικὸν τρόπον μνημονεύει τοῦ μύθου τῆς Κλεοπάτρας, ἥτις ἦτο θυγάτηρ Ὠρειθυίας τῆς τοῦ Ἐρεχθέως. Τοὺς υἱοὺς ταύτης τοὺς ἐκ τοῦ Φινέως γεννηθέντας ἡ μητρυιὰ Εἰδοθέα τυφλώσασα ἐν τάφῳ καθεῖρξεν. Οὕτως ὁ χορός, ὅστις ἤλεγξε πικρῶς τὴν θυγατέρα τοῦ Οἰδίποδος, ὅτι παρέβαλε τὴν ἑαυτῆς τύχην πρὸς τὴν τῆς Νιόβης, καμφθείς, ὡς φαίνεται, ἐκ τῆς συμφορᾶς τῆς ἡρωΐδος παραβάλλει πρὸς θεογενεῖς. Ἀλλ' ἡ Δανάη καὶ ἡ Κλε-

οπάτρα πάσχουσιν ἀδίκως, ἐν ᾧ ὁ Λυκοῦργος δείκνυται ἀσεβὴς πρὸς τὸ θεῖον. Τὸ μὲν πρῶτον καὶ τρίτον παράδειγμα ἔχουσι σχέσιν πρὸς τὴν τύχην τῆς Ἀντιγόνης, τὸ δὲ δεύτερον ὑπαινίσσεται τὴν ἀσέβειαν τοῦ τυράννου.

Ἐν τῷ πέμπτῳ ἐπεισοδίῳ (988—1114) ἔρχεται ὁ Τειρεσίας, οὗ τὰ μαντεύματα ἄλλοτε ἀκούσας ὁ Κρέων ὠφελήθη. Τοῦτον ὁ γέρων προτρέπει νὰ ἦναι εὐπειθής, ὅστις μετὰ σεβασμοῦ δέχεται τὴν προτροπήν. Τούτου γενομένου ὁ μάντις ἀγγέλλει εἰς τὸν ἡγεμόνα τῶν Θηβαίων τὴν ὀργὴν τῶν θεῶν, ὅτι οἱ βωμοὶ καὶ αἱ ἐσχάραι αὐτῶν ἐμιάνθησαν ὑπὸ τῶν κυνῶν καὶ τῶν οἰωνῶν τῶν βιβρωσκόντων τὸ πτῶμα τοῦ Πολυνείκους. Διὰ τοῦτο συμβουλεύει τῷ τυράννῳ, ὅπως καμφθεὶς τὴν ταφὴν τοῦ νεκροῦ ἐπιτρέψῃ· διότι καὶ ἄλλως οὐδεμία ἀλκὴ εἶναι, ἄν τις ἐπιφονεύῃ τὸν νεκρόν. Ἀλλ' ὁ Κρέων ἀκούσας, ὅτι τὸ μάντευμα σκοπεῖ τὴν τιμὴν τοῦ κατὰ τῆς ἰδίας πατρίδος στρατευσαμένου, καταλαμβάνεται ὑπὸ δεινῆς ὀργῆς νομίζων πάλιν, ὅτι ὁ χρυσὸς εἶναι ἡ αἰτία τοῦ μαντεύματος. Οὕτως ὁ τύραννος ἄλλας εὐγενεῖς ἀφορμὰς παραγνωρίζων ἐν τῇ μανίᾳ αὐτοῦ λέγει, ὅτι δὲν θέλει ἐπιτρέψει τὴν ταφὴν τοῦ νεκροῦ, καὶ ἂν οἱ ἀετοὶ ἁρπάζοντες τὸ πτῶμα κομίσωσιν εἰς τοὺς θρόνους τοῦ Διός. Διὰ τῶν φράσεων τούτων ὁ Κρέων καὶ πρὸς αὐτὸν τὸν ὑπέρτατον θεὸν τῆς καθεστώσης θρησκείας ἀσεβῶν καὶ κολάσεως ἄξιος γενόμενος προπαρασκευάζει τὴν κάθαρσιν τοῦ δράματος. Δὲν νομίζει δὲ τοῦτο ἱκανόν, ἀλλὰ τὸν μάντιν καὶ ὁλόκληρον τὸ μαντικὸν γένος ὡς φιλαργυρον ὑβρίζων ἀναγκάζει τὸν Τειρεσίαν, ὅπως μαντεύσῃ αὐτῷ τὰς μεγάλας τοῦ οἴκου συμφοράς. Οὕτως ὁ ὅλος κόσμος κατέστη δυσμενὴς τῷ τυράννῳ, οἱ κάτω θεοὶ μετὰ τῶν νεκρῶν διὰ τὸ ἄταφον τοῦ πτώματος τοῦ Πολυνείκους, ἡ Ἀντιγόνη μετὰ τῆς Ἰσμήνης καὶ τοῦ Αἵμονος, ὁλόκληρος ἡ πόλις τῶν Θηβῶν μετὰ τῶν γερόντων καὶ ὁ ὑπέρτατος τῶν Ἑλλήνων θεὸς μετὰ

τοῦ Τειρεσίου καὶ τοῦ μαντικοῦ γένους. Διὰ τούτων ὁ ποιητὴς ἐπειράθη παντὶ σθένει, ἵνα καταδείξῃ τῷ θεατῇ, ὅτι ὁ τύραννος κατὰ πάντα εἶναι ἄξιος τιμωρίας. Ὁ μὲν μάντις τὸ φοβερὸν μάντευμα εἰπὼν ἀπῆλθεν, οἱ δὲ γέροντες τῶν Θῆβῶν μαρτυροῦσιν, ὅτι, ἀφ' ὅτου ἡ μέλαινα αὐτῶν θρὶξ ἐγένετο λευκή, ὁ Τειρεσίας οὐδέποτε ἐψεύσθη. Ἐκ τῶν λόγων τούτων ὁ Κρέων τὸν νοῦν ταραχθεὶς μετανοεῖ μηδόλως εἰς τὴν ἄτην τολμῶν νὰ ἀντιστῇ. Ἐν τῇ μετανοίᾳ λήγει ἡ πλοκὴ τοῦ μύθου καὶ ἄρχεται ἡ λύσις τούτου κατὰ τοὺς ἐν τῇ ἡγουμένῃ εἰσαγωγῇ ἐκτεθέντας Ἀριστοτελικοὺς νόμους. Τούτῳ μετανοήσαντι οἱ γέροντες συμβουλεύουσιν, ἵνα τὴν μὲν Ἀντιγόνην ἐξαγάγῃ τοῦ θαλάμου, ἐν ᾧ καθείρχθη, τῷ δὲ ὑβρισθέντι νεκρῷ κτίσῃ τάφον. Ταῦτα δ' ὤφειλε νὰ πράξῃ ὡς οἷόν τε τάχιστα, διότι αἱ Ἐρινύες βαίνουσι ταχέως. Ὁ Κρέων δὲν δείκνυται ἀπειθής, ἀλλὰ μετὰ τῶν θεραπόντων χωρεῖ τάχιστα ἐπὶ τὸ ἔργον.

Τούτου εἰς ἐκτέλεσιν τῶν δεδογμένων σπεύδοντος ὁ χορὸς ἐν τῷ π έ μ π τ ῳ σ τ α σ ί μ ῳ (1115—1152), ὅπερ ἔχει ὑπορχηματικὸν χαρακτῆρα, ἐπικαλεῖται τὸν προστάτην τῶν Θηβῶν Διόνυσον, ἵνα τὴν πόλιν ἀπὸ τοῦ μιάσματος καθαρίσας σώσῃ. Ἀλλ' ἡ παράκλησις αὕτη κατέχει δευτερεύουσαν θέσιν, ἐν ᾧ οἱ ἔπαινοι τοῦ θεοῦ λίαν τονιζόμενοι ἀναδεικνύουσι τὸ ᾆσμα ἀληθῆ διθύραμβον. Οὗτος ἥρμοζεν οὐ μόνον εἰς τὸ στόμα τῶν Θηβαίων, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἑορτήν, καθ' ἣν ἡ τραγῳδία ἐδιδάσκετο.

Μετὰ τὸ τέλος τοῦ ᾄσματος ἐν τῇ ἐ ξ ό δ ῳ (1152—1313) ὁ ἄγγελος ἀφηγεῖται εἰς τοὺς γέροντας τῶν Θηβῶν τὴν αὐτοκτονίαν τοῦ Αἵμονος ἐπιλέγων, ὅτι, ὅταν ἀπῇ ἡ χαρά, τὰ ἄλλα δὲν ἀγοράζει οὐδὲ ἀντὶ σκιᾶς καπνοῦ. Ὁ ἄγγελος τοιαῦτα ἔλεγε τῷ χορῷ, ὅτε ἡ γυνὴ τοῦ Κρέοντος Εὐρυδίκη τῶν μεγάρων ἐξερχομένη, ὅπως προσενέγκῃ εὐχὰς τῇ Ἀθηνᾷ, ἤκουσε

φθόγγον οἰκείου κακοῦ. Κατὰ παράκλησιν τῆς μητρὸς τοῦ Αἵμονος ἀφηγεῖται ὁ ἄγγελος, ὅτι ὁ Κρέων μετὰ τῶν θεραπόντων, ἐν οἷς καὶ οὗτος, τάφον τῷ πτώματι τοῦ Πολυνείκους χώσας καὶ πορευόμενος, ὅπως ἐλευθερώσῃ τὴν Ἀντιγόνην, εὗρε τὴν μὲν ἡρωΐδα κρεμαμένην, τὸν δὲ μνηστῆρα ταύτης ἀποιμώζοντα διὰ τὰ ἔργα τοῦ πατρός. Ὁ μετανοήσας τύραννος ἱκετεύει τὸν υἱὸν παραφρονοῦντα νὰ ἐξέλθῃ τοῦ τύμβου, οὗτος ὅμως ἀγρίως ἰδών, κατὰ τοῦ προσώπου τοῦ ἰδίου πατρὸς πτύσας καὶ τὸ ξίφος ἑλκύσας ὁρμᾷ κατὰ τοῦ φονέως τῆς μνηστῆς, ἀλλ' ἀποτυχὼν καὶ ἄγαν ὀργισθεὶς αὐτοκτονεῖ. Ταῦτα ἡ μήτηρ τοῦ ἀθλίου υἱοῦ ἀκούσασα ἀπέρχεται σιγῶσα, ὁ δὲ χορὸς μετὰ τοῦ ἀγγέλου εἰκάζει κακόν τι.

Μέρη τῆς Ἐξόδου εἶναι τὰ μ έ λ η τ ὰ ἀ π ὸ σ κ η ν ῆ ς (1261—1346), ἐν οἷς ὁ μετανοήσας τύραννος θρηνεῖ τὴν ἑαυτοῦ τύφλωσιν γενομένην αἰτίαν τῆς αὐτοκτονίας τοῦ υἱοῦ. Ἀλλ' ἡ τύφλωσις τοῦ Κρέοντος ἦτο οὕτω μεγάλη καὶ ἡ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους ἀδικία καὶ ἡ πρὸς τοὺς ἀθανάτους ἀσέβεια οὕτω δεινή, ὥστε ὁ θάνατος τοῦ Αἵμονος δὲν ἦτο ἱκανὴ τιμωρία. Ἐξάγγελος λέγει τῷ τυράννῳ, ὅτι ἡ γυνὴ τούτου Εὐρυδίκη, ἀφ' οὗ ἐθρήνησε τὸν θάνατον τοῦ τε Μεγαρέως καὶ τοῦ Αἵμονος καὶ ἀρὰς κατὰ τοῦ παιδοκτόνου εἶπεν, ηὐτοκτόνησεν. Διὰ τοῦ ἐκκυκλήματος ἤχθη τὸ πτῶμα τῆς αὐτοκτονησάσης πρὸ τῶν ὀμμάτων τοῦ συζύγου, ὅστις εὔχεται, ἵνα τάχιστα θανὼν ἀπαλλαγῇ τῶν κακῶν. Τοῦτο δὲν συμβαίνει, διότι ἤθελεν εἶναι ἀνακούφισις τῆς συμφορᾶς. Τοῦ τυράννου βαρυθυμοῦντος καὶ εἰς τὰ ἀνάκτορα ἀγομένου, ὁ χορὸς διδάσκει τοὺς θεατάς, ὅτι ἡ εὐδαιμονία τῶν θνητῶν κεῖται ἐν τῇ φρονήσει, ὅτι οὐδόλως πρέπει νὰ ἦναί τις ἀσεβὴς πρὸς τοὺς θεοὺς καὶ ὅτι ἡ ἀλαζονεία γίνεται ἀφορμὴ μεγάλων συμφορῶν τοῖς ὑπεραύχοις, οἵτινες διὰ τῆς τιμωρίας βραδέως διδάσκονται.

Οὕτω διὰ βραχέων ἀνελύσαμεν τὸ δρᾶμα, ὅπερ κατ' ἐξο-

χὴν διαπρέπει ἐν τῇ ἠθοποιΐᾳ, ὡς ὁ Οἰδίπους τύραννος ἐν τῇ πλοκῇ τοῦ μύθου. Ἥρως τοῦ δράματος εἶναι τὸ φερώνυμον τῆς τραγῳδίας πρόσωπον. Ἐν δὲ τῇ τραγῳδίᾳ ὁ ἥρως ἢ μάχεται κατὰ δικαίου καὶ ἀπόλλυται μὴ δυνηθεὶς νὰ πληρώσῃ τὸν ἑαυτοῦ σκοπὸν ἢ τοῦ δικαίου προασπίζων ἐπιτυγχάνει τοῦ σκοποῦ, καὶ ἂν περιπέσῃ εἰς θάνατον[1]. Ἡ Ἀντιγόνη προασπίζει τοῦ θείου δκαίου καὶ τῶν ἀγράφων νόμων καὶ καταδικάζεται ὑπὸ τοῦ τυράννου, ὅπως θάνῃ· ἀλλὰ τὴν τύχην αὐτῆς φθονεῖ ἡ Ἰσμήνη, ὁ μνηστὴρ ἀποδίδει αὐτῇ τὸ δίκαιον, ἡ δημοσία γνώμη εἶναι ὑπὲρ τῆς ἀδικηθείσης, οἱ θεοὶ αὐτοὶ ἐπιδοκιμάζοντες τὴν πρᾶξιν τῆς ἡρωΐδος διὰ τοῦ στόματος τοῦ μάντεως ἀπειλοῦσι τὸν τύραννον, ὅστις δοὺς δίκην ὁμολογεῖ τὸ ἴδιον ἁμάρτημα. Ἐκείνη μὲν ἀποθνήσκουσα ἔχει τὴν ὑπερήφανον συνείδησιν, ὅτι τὸ ἑαυτῆς καθῆκον ἐξεπλήρωσεν, ὁ δὲ Κρέων ἔρημος τῶν τιμαλφεστάτων δὲν δύναται οὐδὲ νὰ ἀποθάνῃ. Οἱ δύο οὗτοι χαρακτῆρες ἐξ ἀρχῆς οὕτω διεπλάσθησαν, ὥστε εἰς τοιοῦτον τέλος ἔπρεπε νὰ φέρωσιν. Ἡ Ἀντιγόνη εἶναι ὑψηλοκάρδιος παρθένος, δείκνυται ἄκαμπτος πρὸς πάντα μὴ δυνάμενον νὰ σταδιοδρομήσῃ ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἐπιπέδου ὑψηλῶν αἰσθημάτων. Ἀγαπᾷ μὲν τὴν ἀδελφὴν Ἰσμήνην, ἀλλὰ περιφρονεῖ ταύτην, ὅτε ἐπείσθη, ὅτι δὲν ἔχει τὸ θάρρος, ἵνα τὸ πτῶμα τοῦ Πολυνείκους θάπτουσα προασπίσῃ τοῦ θείου δικαίου. Πρὸς μὲν τὸν δειλὸν καὶ αὐθάδη φύλακα οὐδὲ λέξιν ἀνταλλάσσει, πρὸς δὲ τὸν τύραννον εὐθὺς ἐν ἀρχῇ οὐδὲ τὸ βλέμμα στρέφει. Ἡ Ἰσμήνη μετανοοῦσα θέλει νὰ ἀποθάνῃ μετὰ τῆς παραβάτιδος τοῦ κηρύγματος, ἀλλ' ἡ ἡρωῒς τὸν ἑκούσιον αὐτῆς θάνατον μετὰ πικρᾶς εἰρωνείας ἀποκρούει. Ἡ ἀδελφὴ τοῦ Πολυνείκους ἠγάπα τὸν Αἵμονα καὶ ἠγαπᾶτο ὑπ' αὐτοῦ, ἀλλ' εἰς τοὺς ἀγράφους νόμους ἀφωσιωμένη γίνεται

[1]) Ὅρα τὴν ἔκδοσιν τῆς Ἀντιγόνης ὑπὸ Gustav Wolff σελ. 130.

ἀμνήμων τοῦ μνηστῆρος, μέχρις ὅτου τὸ καθῆκον πληρώσασα ἐνθυμεῖται, ὅτι θνήσκει ἄγαμος καὶ ἀνυμέναιος. Πρὸς τὸν χορόν, δεικνύοντα εἶδός τι ψυχρότητος πρὸς τὰς ἰδίας συμφορὰς ἢ μὴ προσφέροντα τὸν προσήκοντα πρὸς τὴν βασιλόπαιδα σεβασμόν, διαρρήδην λέγει, ὅτι ὑβρίζεται. Ἐν τέλει δὲν περιμένει, ἵνα ὁ θάνατος ἐπέλθῃ τοιοῦτος, οἷον ἡ τοῦ τυράννου σκληρότης παρεσκεύασεν αὐτῇ, ἀλλ' ἔχει τὸ ἀνδρικὸν θάρρος, ἵνα ἐπισπεύσῃ τοῦτον.

Ἀλλ' ἆρά γε τὸ τοιοῦτον τῆς ἡρωΐδος ἦθος ἔχει τι ἐπαινετὸν ἢ ἀξιόμεμπτον.; Ἐν τοῖς πρώτοις προσκρούει τις, ὅτι ἡ Ἀντιγόνη τὴν γυναικείαν φύσιν παραγνωρίσασα λαμβάνει ἀνδρικὸν καὶ ἄκαμπτον ἦθος. Ὁ Solger ὅμως παρατηρεῖ, ὅτι αἱ εὐγενεῖς γυναῖκες ἔχουσι τὸ ἔμφυτον τῆς ἰδίας φύσεως εἰς τὸν ὕπατον βαθμὸν ἀνεπτυγμένον. Διὰ τοῦτο ἀντὶ νὰ μεμφώμεθα τὸν ποιητήν, ὅτι τὴν γυναικείαν φύσιν ὡς σκληρὰν καὶ ἀνδρικὴν εἰκόνισε, πρέπει πολὺ μᾶλλον νὰ θαυμάζωμεν, ὅτι ταύτην νικηφόρως εἰς τὴν ὑψίστην καὶ ἱερωτάτην βαθμίδα ἀνύψωσεν. Μόλις δύναταί τις νὰ ἐλέγξῃ τὴν Σοφόκλειον Ἀντιγόνην, ὅτι δείκνυται τραχεῖα πρὸς τὴν ἀδελφήν, τὸν θεῖον καὶ ὑπέρτατον τῆς πολιτείας ἄρχοντα καὶ ὅτι γίνεται ἀμνήμων τοῦ μνηστῆρος. Διότι ὁμοίαν τραχύτητα πρὸς τὸν ἑαυτῆς βίον δεικνύουσα ἀριδήλως μαρτηρεῖ, ὅτι τὸν θεῖον νόμον θεωρεῖ ὑπέρτατον παντὸς ἀνθρωπίνου αἰσθήματος[1]. Ἄν τις λάβῃ ὑπ' ὄψει τοὺς θρήνους, οὓς θρηνεῖ ἡ ἡρωΐς, ὅτι θνήσκει ἄγαμος καὶ ἀνυμέναιος, ὀφείλει νὰ ἀποδώσῃ τὸν προσήκοντα σεβα-

[1]) Κατὰ τὸν Hasper ἡ ἡρωΐς ὑπερβαίνει τὸ προσῆκον μέτρον· διότι ὁ ἀλαζονικὸς καὶ εὐερέθιστος τρόπος πρὸς τὸν ἀγανακτήσαντα βασιλέα δὲν ἀνήκει εἰς τὸ εὐσεβὲς καθῆκον, ὅπερ ἔχει πρὸς τὸν ἀδελφόν. Ἂν πρὸ τῆς πράξεως ἱκέτευε τὸν βασιλέα, ὅπως οἰκτείρῃ τὸν θανόντα ἀδελφὸν καὶ ἂν τῆς ἱκεσίας μὴ εἰσακουσθείσης μετὰ τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ εὐσεβοῦς καθήκοντος ἄνευ ἀλαζονείας καὶ ὀργῆς τὴν τιμωρίαν ὑπέμενεν, ἤθελεν εἶναι ἄμεμπτος.

σμὸν εἰς τὴν ἱερὰν καὶ ἄκαμπτον πεποίθησιν τῆς ἀδελφῆς τοῦ Πολυνείκους. Τοὺς θρήνους τούτους τῆς ἡρωΐδος, οὓς ποιεῖ διὰ τὴν ἀπώλειαν τοῦ γάμου, ἐλέγχουσί τινες τὸ μέν, ὅτι ἀναδεικνύουσιν ἀνώμαλον τὸ ἦθος αὐτῆς, τὸ δέ, ὅτι παρθένος τὴν ἀπώλειαν τῶν ἑαυτῆς γάμων ὀλοφυρομένη προσβάλλει πως τὴν αἰδημοσύνην. Ἀναντιρρήτως οἱ χαρακτῆρες ἐν τῷ δράματι, ὡς ἐν τῇ πρώτῃ εἰσαγωγῇ εἴπομεν, πρέπει νὰ ἦναι ὁμαλοί· ἂν δὲ ἀνώμαλοι, πρέπει νὰ διαπλάσσωνται κατὰ τὸ πιθανόν. Ἀνωμαλία τις βεβαίως ἐνταῦθα ὑπάρχει, ἀλλ' ἔγκειται ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει. Ἀνάλογος ἀνωμαλία ὑπάρχει καὶ ἐν τῷ ἤθει τῆς Ἰσμήνης· ἡ Ἀντιγόνη ἐν μὲν τῇ ἀρχῇ εἶναι ἀνδρική, ἰσχυρὰ καὶ ἄκαμπτος, ἐν δὲ τῷ τέλει γίνεται ἀσθενεστέρα καὶ μᾶλλον γυναικεία· τοὐναντίον ἡ Ἰσμήνη πρὸ τῆς πράξεως παρίσταται ὡς πραεῖα καὶ εὐπειθής, κατὰ τὴν τιμωρίαν ὅμως ἀνδρικὴ καὶ γενναία. Ἀλλ' ἡ Ἀντιγόνη δὲν εἶναι φιλόσοφος ἀκάμπτως ἐμμένων ἐν ταῖς ἀρχαῖς αὐτοῦ, ἀλλὰ παρθένος τὸ θρησκευτικὸν αἴσθημα ἀκμαῖον ἔχουσα καὶ ὑπὸ τούτου ἀγομένη εἰς τὴν τήρησιν τῶν θείων νόμων. Θρηνεῖ μέν, ὅτι θνήσκει ἄγαμος, δὲν μετανοεῖ ὅμως διὰ τὴν ἑαυτῆς πρᾶξιν. Τοὐναντίον ἤθελεν εἶναι μεμπτὸς ὁ ποιητής, ἂν ἡ Ἀντιγόνη ἔμενε ψυχρὰ πρὸς τὰς σχέσεις τοῦ γένους. Οὕτως ἡ ἡρωῒς θρηνοῦσα τὴν ἀπώλειαν τοῦ γάμου δεικνύει τῷ θεατῇ τὴν θυσίαν, ἣν ὑπέστη, χάριν τοῦ εὐσεβοῦς καθήκοντος, καὶ καθίστησι τὸν θάνατον λυπηρότερον, διότι ἡ θνήσκουσα ἀποχωρίζεται τοῦ μνηστῆρος. Ἡ αἰδὼς δὲν προσβάλλεται, ἂν ἀνέλθωμεν διὰ τῆς φαντασίας εἰς τοὺς ἀρχαίους χρόνους, καθ' οὓς ὁ ἄγαμος καὶ ἀπογόνους μὴ καταλείπων ἐθεωρεῖτο οἰκτρός.

Ἡ αὐτοκτονία κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Χριστιανισμοῦ εἶναι μὲν παράβασις θείων νόμων καὶ βδελυρόν τι, ἀλλ' ὀφείλομεν νὰ κρίνωμεν τὴν Σοφόκλειον Ἀντιγόνην κατὰ τὸ πνεῦμα τῆς τότε ἐποχῆς. Ἡ αὐτοκτονία παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησιν, ἂν

τις βεβαίως ἐξαιρέση τὸν Σωκράτη[1], καὶ τοῖς Ῥωμαίοις ἐθεωρεῖτο ὡς δικαίωμα, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν, ὡς καθῆκον παντὸς ἐλευθέρου, οὐ μόνον ὅπως οὗτος διαφύγῃ σκληρὸν καὶ βασανιστήριον θάνατον, ἀλλὰ καὶ ὅπως μὴ παρατείνῃ ἐπονείδιστον βίον. Βεβαίως ὁ διὰ τῆς κρεμάσεως θάνατος καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις δὲν ἐλογίζετο καθαρός, ἀλλ' ἡ ἡρωῒς δὲν εἶχεν ἄλλα πρόχειρα θανατηφόρα ὅπλα[2]. Ἂν τις κακίζῃ τὴν ἡρωΐδα, ὅτι μετὰ ἐμπαθοῦς καὶ ἀξιομέμπτου σπουδῆς καθαιρεῖ τὸν βίον, ἂς ἐνθυμηθῇ, ὅτι αὕτη οὐδεμίαν ἐλπίδα σωτηρίας εἶχεν.

Ἡ Σοφόκλειος Ἀντιγόνη ἀναμφιλέκτως ἤθελεν ἔχει μεγάλην κηλῖδα, ἂν στίχοι τινὲς τῆς τραγῳδίας ἦσαν γνήσιοι. Ἐν τούτοις[3] ἡ ἡρωῒς λέγει, ὅτι, ἂν ὁ θανὼν ἦτο ἀνὴρ ἢ τέκνα, δὲν ἤθελεν ἀναλάβει τοιοῦτον πόνον· διότι καὶ ἄνδρα ἠδύνατο νὰ λάβῃ ἄλλον καὶ τέκνα νὰ ἀποκτήσῃ ἐκ τοῦ νέου ἀνδρός. Ἀφ' οὗ ὅμως ὁ πατὴρ καὶ ἡ μήτηρ ἐτελεύτησαν, δὲν γεννᾶται ἄλλος ἀδελφός. Ἐν τοῖς πρώτοις ὅμως ὁ ἔξοχος τῆς Γερμανίας ποιητής, ὁ Göthe, ὀρθῶς παρετήρησεν, ὅτι τοιαῦται ἰδέαι τιθέμεναι ἐν τῷ στόματι τῆς ἡρωΐδος ταπεινοῦσιν αὐτήν· ποιητής, ὡς ὁ Σοφοκλῆς, δὲν ἠδύνατο νὰ ὑποπέσῃ εἰς ἁμάρτημα μηδενίζον ὅ τι διὰ μεγαλοφυΐας καὶ ἐξόχου τέχνης ἐδημιούργησεν. Διὰ τοῦτο πολλοὶ κριτικοὶ δέχονται, ὅτι οἱ στίχοι οὗτοι ἐποιήθησαν ὑπὸ τοῦ Ἰοφῶντος, ὅπερ δὲν εἶναι ἀπίθανον. Κατὰ τὸν Bergk τὸ ἁμάρτημα ἀνήκει αὐτῷ τῷ Σοφοκλεῖ, ὅστις κατὰ τὸν Λογγῖνον πολλάκις πίπτει ἀτυχέστατα[4]· Ἐνίοτε ὁ τραγικὸς οὗτος ἁμαρτάνει, ἀλλ' ἁμαρτάνει μεγαλο-

[1]) Πλάτ. ἐν Φαίδων. 62Β.

[2]) Παράβαλλ. Hermann Köchly, Ueber Sophocles Antigone, Dresden 1844 σελ. 53.

[3]) Παράβαλλ. τὰς σημειώσεις τῆς ἐκδόσεως ἡμῶν καὶ τὴν ἔκδοσιν τοῦ August Jacob, Berlin 1849 ἐν τῇ εἰσαγωγῇ, ἣν ἐπιγράφει Entiwickenung der Hauptgedanken und der Charaktere in der Antigone.

[4]) Λογγῖν. Περὶ ὕψους κεφ. 33 "ὁ δὲ Πίνδαρος καὶ ὁ Σοφοκλῆς ὁτὲ

πρεπῶς. Δυσκόλως δὲ δύναταί τις νὰ δεχθῇ, ὅτι εἰς τοιοῦτον ἁμάρτημα περιέπεσεν. Ἡ Ἀντιγόνη καὶ ἡ Ἠλέκτρα εἶναι τὰ κάλλιστα τῶν προσώπων τοῦ Σοφοκλέους καὶ οἱ τηλαυγέστατοι ἀδάμαντες οἱ τὴν διάνοιαν τοῦ ἐξόχου τούτου ποιητοῦ διακοσμοῦντες.

Πρὸς τὸν ἄκαμπτον τῆς Ἀντιγόνης χαρακτῆρα ποιεῖ ἀντίθεσιν ὁ τῆς Ἰσμήνης, ὅστις σκοπεῖ, ὅπως ἐπιχύσῃ πλείονας ἀκτῖνας φωτὸς ἐπὶ τοῦ προσώπου τῆς ἡρωΐδος τοῦ δράματος. Αὕτη ἔχει τὴν τοῦ ἤθους ἀσθένειαν τὴν συνήθως ταῖς γυναιξὶ ἐμπεφυκυῖαν. Ἡ Ἰσμήνη καὶ τὸν Πολυνείκη ἀγαπᾷ καὶ τὸ θεῖον δίκαιον σέβεται, ἀλλὰ γινώσκει, ὅτι πέφυκε γυνὴ καὶ ὅτι ὀφείλει νὰ ὑπακούῃ εἰς τοὺς κρείσσονας, ὅπως μὴ πάθῃ χείρονα. Δὲν διάκειται ψυχρῶς πρὸς τὴν τύχην τῆς ἀδελφῆς, ἀλλὰ δεικνύει φλογερὸν ζῆλον, ὅπως μετ' αὐτῆς συναποθάνῃ, τὸν βίον ἄνευ τῆς Ἀντιγόνης ἀδύνατον θεωροῦσα. Δὲν δύναται μὲν νὰ ἀνέλθῃ εἰς τὸ ἡρωϊκὸν τῆς Ἀντιγόνης ἦθος, ἀλλὰ πειρᾶται τοῦτο παντὶ σθένει νὰ μετριάσῃ. Ἡ Ἰσμήνη ἔχει ἰσχυρὰν δύναμιν, ἵνα πάσχῃ, ὡς συνήθως αἱ γυναῖκες, καὶ εἶναι ἀσθενής, ὅπως ἐνεργῇ, ὡς ἡ Ἀντιγόνη, δηλ. ὑπό τινα ἔποψιν ἡ Ἰσμήνη ἔχει λόγον πρὸς τὴν Ἀντιγόνην, ὃν λόγον ἔχει ἡ Χρυσόθεμις πρὸς τὴν Ἠλέκτραν[1].

Κατὰ τὴν κρατοῦσαν γνώμην ἐν τῷδε τῷ δράματι ὁ ποιη-

μὲν οἷον πάντα ἐπιφλέγουσι τῇ φορᾷ, σβέννυνται δ' ἀλόγως πολλάκις καὶ πίπτουσιν ἀτυχέστατα.

[1]) *Βεβαίως ὑπάρχει καί τις διαφορά διότι ὑπὸ ἠθικὴν ἔποψιν ἡ Ἰσμήνη εἶναι εὐγενεστέρα τῆς Χρυσοθέμιδος (Ἐν τῇ Ἠλέκτρᾳ), ὡς ὀρθῶς παρατηρεῖ ὁ* Hasper· *διότι ἡ μὲν Χρυσόθεμις εἶναι δειλὴ καὶ οὐδόλως θέλει νὰ κινδυνεύσῃ, ταπεινοῦται δ' ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε κατ' ἐντολὴν τῆς μητρὸς προσφέρει θυσίας εἰς τὸν τάφον τοῦ πατρός, ἃς αὐτὴ αὕτη θεωρεῖ ὡς βλασφημίαν. Ἡ Ἰσμήνη τοὐναντίον δὲν εἶναι δειλή, ἀλλὰ πρόθυμος, ὅπως συναποθάνῃ τῇ ἀδελφῇ (στίχ. 545), τὴν παράβασιν δ' ὅμως τοῦ νόμου τῆς πόλεως θεωρεῖ ὡς μὴ ἐπιτρεπομένην.*

τῆς ἀπεικονίζει τὴν σύγκρουσιν τοῦ φυσικοῦ δικαίου πρὸς τὸ θετόν, τοὺς ἀγράφους νόμους πρὸς τὰ κηρύγματα καὶ τὴν ὑπεροχὴν τῶν πρώτων. Τοῦ μὲν φυσικοῦ δικαίου προασπίζει ἡ Ἀντιγόνη, τοῦ δὲ θετοῦ ὁ Κρέων, ὅστις κηρύσσων, ἵνα τὸ πτῶμα τοῦ Πολυνείκους μείνῃ ἄταφον, ἐνεργεῖ οὐχὶ ἐκ κακῆς προθέσεως ἢ ἐκ προσωπικῶν ἀφορμῶν, ἀλλ' ἐξ ἐλλείψεως εὐγενεστέρων αἰσθημάτων καὶ ὑψηλοτέρας διανοίας. Ἐπίστευεν ὁ δυστυχής, ὅτι εἶναι ἀγαθὸς βασιλεὺς καὶ φιλόπολις, ἂν καταισχύνῃ τὸ πτῶμα τοῦ κατὰ τῆς ἰδίας πατρίδος στρατευσαμένου. Ὁ Πολυνείκης ὡς τοιοῦτος ἦτο προδότης, οἱ δὲ προδόται, ὡς καὶ οἱ ἱερόσυλοι, δὲν ἐθάπτοντο ἐν τῇ ἑαυτῶν πατρίδι[1], ἀλλὰ τὰ σώματα τούτων ἐξήγοντο τῶν ὁρίων καὶ κατελείποντο ἄταφα. Βραδύτερον τὸ σκληρὸν τοῦτο ἔθος ἐγένετο ἠπιώτερον, καθ' ὅσον τὰ τῶν προδοτῶν πτώματα ἐν ἀλλοτρίᾳ γῇ ἐθάπτοντο. Καὶ τότε ὅμως τὰ ὀστᾶ τούτων ἡ πόλις δὲν ἐπέτρεπε νὰ κομισθῶσι καὶ ταφῶσι καὶ διὰ τοῦτο οἱ τοῦ Θεμιστοκλέους συγγενεῖς κρύφα ἔθαψαν ἐν τῇ Ἀττικῇ[2]. Ὁ Κρέων λοιπὸν δὲν ἔπραξέ τι σκληρότερον τοῦ ἔθους τῶν Ἑλλήνων καὶ τῆς ἑαυτοῦ ἐποχῆς. Ἀλλὰ καὶ οὕτω προσβάλλει τὰ ἱερὰ τῆς Ἀντιγόνης καθήκοντα πρὸς τὸ πτῶμα τοῦ ἀδελφοῦ καὶ δείκνυται ἀσεβὴς πρὸς τοὺς κάτω θεούς. Πρὸς δὲ πιέζει τοὺς γέροντας τῶν Θηβῶν, περιφρονεῖ τὴν δημοσίαν γνώμην καὶ διανοεῖται, ὅπως φονεύσῃ τὴν ἡρωΐδα πρὸ τῶν ὀμμάτων τοῦ μνηστῆρος, δὲν δέχεται τὴν συμβουλὴν τοῦ Τειρεσίου, ὑβρίζων

[1]) Διόδωρ. Σικελ. XVI, 25,2 "Παρὰ πᾶσι τοῖς Ἕλλησι κοινὸς νόμος ἀτάφους ῥίπτεσθαι τοὺς ἱεροσύλους„ Ξενοφ. ἐν Ἑλλην. I, 7,22 "κατὰ δὲ τὸν νόμον κρίνατε, ὅς ἐστιν ἐπὶ τοῖς ἱεροσύλοις καὶ προδόταις, ἐάν τις ἢ τὴν πόλιν προδιδῷ ἢ τὰ ἱερὰ κλέπτῃ, κριθέντα ἐν δικαστηρίῳ, ἂν καταγνωσθῇ μὴ ταφῆναι ἐν τῇ Ἀττικῇ„.

[2]) Θουκυδίδ. I. 138 "Τὰ δὲ ὀστᾶ φασι κομισθῆναι αὐτοῦ οἱ προσήκοντες οἴκαδε κελεύσαντος ἐκείνου καὶ τεθῆναι κρύφα Ἀθηναίων ἐν τῇ Ἀττικῇ· οὐ γὰρ ἐξῆν θάπτειν ὡς ἐπὶ προδοσίᾳ φεύγοντος„.

τόν τε μάντιν καὶ τὸ μαντικὸν γένος καὶ μὴ μετανοῶν, μέχρις οὗ ὁ χορὸς εἶπεν αὐτῷ, ὅτι τὰ φοβερὰ τοῦ μάντεως μαντεύματα θέλουσι πραγματωθῇ. Διὰ τὰ ἁμαρτήματα ταῦτα ὁ Κρέων δὲν ἠδυνήθη νὰ διαφύγῃ τὴν θείαν τιμωρίαν, ἀλλ' ἔδωκε δίκην τῶν ἑαυτοῦ πράξεων. Τοιαῦτα δὲ φρονῶν καὶ τοιαῦτα πράττων δὲν ἠδύνατο νὰ κρατήσῃ ἐν τῷ δράματι· διότι ἐταπεινοῦτο τὸ θεῖον δίκαιον καὶ ἐμειοῦτο τὸ σέβας τῶν Ἀθηναίων πρὸς τὸν Θησέα, ὅστις κατὰ τῶν Θηβῶν ἐστρατεύσατο πρὸς ταφὴν τῶν νεκρῶν τῶν Ἀργείων. Καθ' ὅλου εἰπεῖν, ὁ Σοφόκλειος Κρέων οὔτε κατὰ τὴν ἀρετὴν, οὔτε κατὰ τὴν κακίαν διαπρέπει, ἀλλ' ἐγένετο δυστυχὴς δι' ἁμαρτίαν. Οὕτω τὸ πρόσωπον τοῦτο τοῦ δράματος εἶναι πεποιημένον κατὰ τὸν νόμον τῆς Ποιητικῆς τοῦ Ἀριστοτέλους[1].

Ὡσαύτως ὁ Σοφοκλῆς ἐπέτυχεν ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ φύλακος, ὅστις εἰκονίζεται ὡς ἀφελής, κοῦφος καὶ δειλὸς ἢ μᾶλλον θρασύδειλος. Οὗτος δὲν ἔχει τὴν δύναμιν τοῦ νοός, ἵνα εἴπῃ τῷ ἑαυτοῦ δεσπότῃ τὰ κεφαλαιωδέστερα, ἀλλὰ πολὺν χρόνον κατατρίβει μάτην. Ἐν τῇ καρδίᾳ μένει ἀναίσθητος μήτε τὸ ἄταφον τοῦ Πολυνείκους οἰκτείρων, μήτε τὴν συμφορὰν τῆς βασιλόπαιδος βαρέως φέρων, εἶναι δ' ἕτοιμος, ὅπως γείνῃ θρασὺς καὶ αὐθάδης, ἂν μὴ κολάζηται ὑπὸ τῆς αὐστηρότητος τοῦ τυράννου. Ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ οὐδὲν ἄλλο αἰσθάνεται ἢ τὸν φόβον, ὡς πάντες οἱ δοῦλοι. Τὸ ταπεινὸν αὐτοῦ ἦθος ἔνθεν μὲν ποιεῖ ζωηρὰν ἀντίθεσιν πρὸς τὸ ὑψηλὸν τῆς Ἀντιγόνης, ἔνθεν δὲ διὰ τῆς δειλίας ποιεῖ καταφανεστέραν τοῦ τυράννου τὴν σκληρότητα. Ἐν τῷ δράματι τούτῳ ὡς ἔν τινι μικροκόσμῳ δύναταί τις νὰ ἴδῃ σαφῶς, τίνα αἰσθη-

[1]) *Περὶ ποιητ. Κεφ.* XIII *"ὁ μήτε ἀρετῇ διαφέρων καὶ δικαιοσύνῃ μήτε διὰ κακίαν καὶ μοχθηρίαν μεταβάλλων εἰς τὴν δυστυχίαν, ἀλλὰ δι' ἁμαρτίαν τινά, τῶν ἐν μεγάλῃ δόξῃ ὄντων καὶ εὐτυχίᾳ" Παράβαλλ.* Held, Ueber den Charakter Kreon' s in der Antigone des Sophokles, Bayreuth 1842.

σιν παράγουσι τὰ αὐτὰ αἴτια. Ἡ ἐλευθέρα τῆς ἡρωΐδος ψυχὴ εἰς αἰθέρια ὕψη ἀνιπταμένη περιφρονεῖ τὸν τύραννον καὶ τὰς ταπεινὰς τούτου ἀπειλάς, ἐν ᾧ ὁ δοῦλος ἄγει τὴν δέσποιναν εἰς κακόν, ὅπως αὐτὸς σωθῇ. Ὑπὸ ἠθικὴν ἔποψιν ἡ Ἀντιγόνη ἔχει λόγον πρὸς τὸν φύλακα, ὃν λόγον ἔχει ὁ Ἀχιλλεὺς πρὸς τὸν Θερσίτην. Καθ' ὅλου εἰπεῖν, ὁ χαρακτὴρ τοῦ φύλακος εἶναι οὕτω διαγεγραμμένος, ὥστε κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τοῦ δράματος συχνάκις διήγειρε τὸν γέλωτα τῶν θεατῶν. Οὕτω τὸ φοβερόν, ὅπερ ἐκ τῆς ὅλης τοῦ δράματος ὑποθέσεως παράγεται, ὀλίγον διὰ τοῦ γελοίου ἤθους τοῦ φύλακος μαλάσσεται. Ὁ Αἰσχύλος δὲν ἠδύνατο οὕτως εὐστόχως νὰ εἰκονίζῃ δευτερεύοντα τῆς τραγῳδίας πρόσωπα, ἅτε εἰς πάντα τὸ αὐτὸ πάθος ἐμπνέων καὶ εἰς πάντα τὸ αὐτὸ ὕψος ἰδεῶν ἐμβάλλων. Τούτου ἕνεκεν δυσκόλως δύναταί τις νὰ ἀνακαλύψῃ παρ' αὐτῷ διαφόρους τῆς ἐκφράσεως βαθμῖδας, ὡς παρὰ τῷ Σοφοκλεῖ.

Ὁ δὲ Αἵμων ἔχει τὴν αὐτὴν τοῦ ἤθους εὐγένειαν, ἣν καὶ ἡ μνηστὴ αὐτοῦ, ὅμως δὲν ἐξαίρεται λίαν, ὅπως μὴ ἡ ἡρωῒς τοῦ δράματος ταπεινωθῇ. Οὗτος εἶναι φιλότιμος καὶ εὐπειθὴς καὶ πρὸς τὸν πατέρα δεικνύει σεβασμὸν πειρώμενος, ὅπως ἀποτρέψῃ τοῦτον ἀπὸ ἀσεβῶν πράξεων. Πρὸς σωτηρίαν ὅμως τῆς μνηστῆς δὲν προβάλλει τὸν ἴδιον ἔρωτα, ὡς ἤθελε πράξει κατὰ νεώτερον ποιητήν, ἀλλὰ λόγους πολιτικούς. Ὑπομιμνήσκει τὸν πατέρα, ὅτι ὁ τύραννος ἕνεκα τῆς ὑψηλῆς πολιτικῆς θέσεως δὲν δύναται νὰ γινώσκῃ τὴν δημοσίαν γνώμην, ὡς ὁ υἱὸς τούτου. Ποιεῖ δ' αὐτῷ γνωστόν, ὅτι πᾶσα ἡ πόλις θρηνεῖ τὴν Ἀντιγόνην ἀδίκως θνήσκουσαν. Ὁ τύραννος ὅμως ἔχει τὴν γνώμην, ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁλόκληρος ἡ πολιτεία. Οὕτως ὁ πατὴρ συγκρούεται πρὸς τὸν υἱόν, ἐξ ὧν ἐκεῖνος μὲν ἀναπτύσσει μοναρχικὰς ἰδέας, ὁ δὲ Αἵμων δημοκρατικάς. Οἱ προτασσόμενοι ὅμως πολιτικοὶ λόγοι εἶναι ἡ πρόφασις καὶ οὐχὶ ἡ

αἰτία. Διότι ἂν ἄλλος εἰς θάνατον κατεδικάζετο, ὁ Αἵμων δὲν ἤθελεν ἀναλάβει τὴν προστασίαν αὐτοῦ, τὸ προσῆκον πρὸς τὸν πατέρα σέβας ἀποβαλών. Τὸ εὐσεβὲς τοῦτο αἴσθημα, ὅπερ λίαν τονίζει ὁ μνηστὴρ τῆς Ἀντιγόνης, δὲν εἶναι κενὴ φράσις· διότι, εἰ μὴ τὸν πατέρα ἐσέβετο, ἤθελε πειραθῇ, ὅπως διὰ τοῦ ξίφους σώσῃ τὴν μνηστήν. Ὁ Αἵμων λοιπὸν δὲν προβάλλει τὸν ἴδιον ἔρωτα πρὸς σωτηρίαν τῆς μνηστῆς, ἀλλ' ἕκαστος ὀφείλει τούτῳ νὰ ἀποδώσῃ τὴν αἰτίαν τῆς διενέξεως πρὸς τὸν πατέρα, ὡς πράττει ὁ χορὸς ἐν τῷ ὕμνῳ αὐτοῦ πρὸς τὴν παντοδυναμίαν τοῦ Ἔρωτος. Ἀλλ' ὁ ἀτυχὴς μνηστὴρ ἐκείνην, ἣν σιωπηλῶς μέν, φλογερῶς δὲ ἠγάπα, εἶδε σκληρῶς καὶ ἀδίκως θανοῦσαν. Ὁ δὲ πατὴρ ὢν αὐτῷ τὸ ἀντικείμενον τοῦ σεβασμοῦ καὶ τῆς ἀγάπης ἐγένετο ἀντικείμενον μίσους. Οὕτως ὁ Αἵμων ἀπώλεσε τὰ τιμαλφέστατα ἐν τῷ βίῳ. Ἄνθρωπος δὲ μὴ κατεχόμενος ὑπὸ τῶν ὑψηλῶν τοῦ Χριστιανισμοῦ ἰδεῶν εὐκόλως ἠδύνατο νὰ καταφύγῃ εἰς αὐτοκτονίαν. Ὁ αὐτοκτόνος ὅμως εἶναι παράφρων ἢ τοὐλάχιστον γίνεται τοιοῦτος ἐν τῇ στιγμῇ τῆς αὐτοκτονίας. Καὶ ὁ ἀτυχὴς μνηστὴρ παραφρονήσας ὑβρίζει τὸν πατέρα καὶ πειρᾶται, ὅπως φονεύσῃ αὐτόν. Ἂν ὁ κατὰ τοῦ πατρὸς φόνος ἦτο προμεμελετημένος[1], τοῦτο ἤθελεν εἶναι ἀνεξίτηλος ἐν τῷ μετώπῳ τοῦ Αἵμονος κηλίς. Τοῦτο ὅμως πράττει ἐν στιγμῇ παραφροσύνης. Ὁπωσδήποτε ὅμως ὁ Ἀριστοτέλης[2] τὴν μελέτην καὶ ἀποτυχίαν βδε-

[1]) Παράβαλλ. Hermann Köchly, Ueber Sophocles Antigone σελ. 54.

[2]) Περὶ ποιητικ. κεφαλ. XIV "Τούτων δὲ τὸ μὲν γινώσκοντα μελλῆσαι καὶ μὴ πρᾶξαι χείριστον. Τό τε γὰρ μιαρὸν ἔχει, καὶ οὐ τραγικόν· ἀπαθὲς γάρ [Διόπερ οὐδεὶς ποιεῖ ὁμοίως, εἰ μὴ ὀλιγάκις, οἷον ἐν Ἀντιγόνῃ τὸν Κρέοντα ὁ Αἵμων]." Ὁ συνάδελφός μου κ. Σεμιτέλος, ὅστις ἐν τῇ ἐκδόσει αὐτοῦ τῆς Ἀντιγόνης ἔδειξεν ἀσυνήθη φιλοπονίαν καὶ μεγάλην πολυμάθειαν, νομίζει, ὅτι ὁ Ἀριστοτέλης ψέγει τὴν ἀμφιταλάντευσιν τοῦ Αἵμονος· "ὑπολείπεται δὲ μόνον τὸ μιαρὸν τῆς ἐπιχειρήσεως καὶ προσέτι ἡ κηλὶς ἐν τῷ ἤθει τοῦ Αἵμονος ὡς ἀνδρὸς ταλαντευομένου καὶ οὐχὶ σταθεροῦ καὶ ἡρωϊκοῦ τὸ φρόνημα" (Εἰσαγωγ. σελ. 51). Νομίζομεν ὅμως,

λυρᾶς πράξεως ἀποδοκιμάζει ὡς μιαρὰν καὶ οὐχὶ τραγικήν, ἂν τὸ χωρίον ὑποτεθῇ γνήσιον.

Ταῦτα εἶναι τὰ σπουδαιότερα πρόσωπα. Ἐκ τῶν ἄλλων ὁ μὲν Τειρεσίας ἔχει τὴν πεποίθησιν εἰς τὰ μαντεύματα αὐτοῦ, ὡς καὶ ἐν ἄλλαις τραγῳδίαις, ἡ δὲ Εὐρυδίκη ἀγαπᾷ τὸν υἱὸν αὐτῆς, ὡς συνήθως αἱ μητέρες. Ὁ δὲ Ἄγγελος καὶ ὁ Ἐξάγγελος ἐν ταῖς ἀφηγήσεσιν αὐτῶν μόλις διαγράφουσιν ἴδιον ἦθος. Τὸ πρόσωπον τῆς Ἀντιγόνης, τοῦ Τειρεσίου, τοῦ Ἀγγέλου καὶ τοῦ Ἐξαγγέλου ἔχει ὁ πρωταγωνιστής, ὁ δὲ δευτεραγωνιστὴς τὸ τῆς Ἰσμήνης, τοῦ Φύλακος, τοῦ Αἵμονος καὶ Εὐρυδίκης, ὁ δὲ τριταγωνιστής τὸ τοῦ Κρέοντος.

Ὁ δὲ χορὸς συνίσταται ἐκ γερόντων Θηβαίων οὔτε τῆς αὐτῆς ἡλικίας οὔτε τοῦ αὐτοῦ γένους μετὰ τοῦ ἥρωος τοῦ δράματος ὄντων. Ἴσως δὲν ἥρμοζεν, ἵνα ὁ χορὸς ἀπαρτίζηται ἐκ Θηβαΐδων παρθένων, διότι ἀπῃτεῖτο φρόνησις πρὸς μετρίασιν τῶν παθῶν τοῦ τε Κρέοντος καὶ τῆς Ἀντιγόνης. Οἱ γέροντες δὲν ἐπιδοκιμάζουσι τὸ κήρυγμα τοῦ Κρέοντος, ἀλλ' ὡς ὑπήκοοι ἀναγνωρίζουσι τὴν δύναμιν τοῦ ἀπολύτου ἄρχοντος. Ὁ χορὸς ἐν τῷ δράματι ἀντιπροσωπεύει τὴν δημοσίαν γνώμην, ἥτις ἀμφιταλαντεύεται μεταξὺ τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἡγεμόνος τῆς πόλεως καὶ τῶν καθηκόντων τῆς ἀδελφῆς

ὅτι ἡ παρατήρησις αὕτη δὲν εἶναι ὀρθή· διότι ἐντεῦθα δὲν πρόκειται περὶ ἀμφιταλαντεύσεως, ἀλλὰ περὶ ἀποτυχίας, ἣν ψέγει ὁ φιλόσοφος. Ὅτι οὕτως ἔχει, διαρρήδην λέγει αὐτὸς ὁ ποιητὴς ἐν στίχ. 1234 "ξίφους ἕλκει διπλοῦς κνώδοντας, ἐκ δ' ὁρμωμένου πατρὸς φυγαῖσιν ἤμπλακ'". Κεῖται δὲ ἡ κηλὶς οὐχὶ ἐν τῇ ἀμφιταλαντεύσει, ἀλλ' ἐν τῇ βδελυρᾷ προθέσει, ἥτις ἀπέτυχεν. Ὁ Αἵμων οὐ μόνον δὲν ἀμφιταλαντεύεται, ἀλλὰ καὶ εἶναι οὕτως ὠργισμένος, ὥστε καὶ πτύει εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ πατρός. Ἀλλ' ὁ Ἀριστοτέλης λέγει μ ε λ λ ῆ σ α ι, ὅπερ ὁ συνάδελφός μου ἐξηγεῖ διὰ τοῦ ὀκνεῖν· "ὤκνησε καὶ δὲν ἐξέπραξεν". Ἀλλ ἀφ' οὗ ἡ ἔννοια τοῦ ὄκνου δὲν ὑπάρχει παρὰ Σοφοκλεῖ, δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἐμβάλῃ ταύτην ὁ Ἀριστοτέλης. Διὰ ταῦτα τὸ μ έ λ λ ε ι ν ἐνταῦθα, ἂν μὴ πλανώμεθα, σημαίνει μελετᾶν, ἔχειν κατὰ νοῦν, ἔρχεσθαι πράττοντα, im Begriff seyn, etwas eben thun, ὡς ἐξηγεῖ ὁ Passow ἐν λέξει.

πρὸς τὸ πτῶμα τοῦ ἀδελφοῦ. Συχνάκις ἐπέρχεται εἰς τὴν διάνοιαν τῶν γερόντων τὸ πρὸς τοὺς θεοὺς καθῆκον, ἀλλ' οὗτοι δὲν τολμῶσι νὰ προασπίσωσι τούτου μετὰ τοῦ θάρρους, ὅπερ δεικνύει ἡ τοῦ δράματος ἡρωΐς. Δὲν ἐπιδοκιμάζει ὅμως ὁ χορὸς καὶ τὴν πρᾶξιν τῆς Ἀντιγόνης φρονῶν, ὅτι κατ' οὐδένα τρόπον δύναταί τις νὰ παραβῇ τὴν θέλησιν τῶν κρατούντων. Ἀλλ' ἠδυνήθη νὰ πείσῃ τὸν Κρέοντα, ὅπως τοῦ θανάτου ἀπαλλαγῇ ἡ Ἰσμήνη. Οὕτως ἡ δημοσία γνώμη ἀμφιταλαντεύεται, μέχρις ὅτου ἐγένετο γνωστόν, ὅτι οἱ θεοὶ βδελύσσονται τὴν πρᾶξιν τοῦ τυράννου. Τότε οἱ γέροντες τῶν Θηβῶν διαρρήδην ὁμολογοῦσιν, ὅτι ἡ ἀδικηθεῖσα τοῦ Πολυνείκους ἀδελφὴ ἔχει τὸ δίκαιον καὶ ὁ τύραννος μετανοεῖ. Ἕκαστον τοῦ χοροῦ ᾆσμα ὅλως ἁρμόζει εἰς τὴν θέσιν, ἐν ᾗ κεῖται, ὡς ὀρθῶς παπαρατηρεῖ ὁ Bergk[1], *καὶ στενῶς συνδέεται τῇ ἡγουμένῃ ὑποθέσει ἢ τὰ ἑπόμενα ὑπαινίσσεται. Κατὰ τοῦτον τὸ δεύτερον στάσιμον ἀνήκει εἰς τὰ ἐξοχώτατα μελικὰ ᾄσματα τοῦ Σοφοκλέους.*

Ἐν τῇ τραγῳδίᾳ λοιπὸν ταύτῃ ὁ εὐσεβὴς ποιητὴς τὸ φυσικὸν ἢ τὸ θεῖον δίκαιον πρὸς τὸ θετὸν συγκρούων διδάσκει τοὺς Ἀθηναίους, ὅτι ἐκεῖνο εἶναι πολὺ τούτου ὑπέρτερον. Ὥστε ἡ Ἀντιγόνη καὶ ὁ Κρέων εἶναι ὄργανα τὴν εἰρημένην ἀλήθειαν κυροῦντα. Ἀλλ' ἆρά γε αἱ πολιτικαὶ σκηναὶ τῆς πατρίδος τοῦ Σοφοκλέους δὲν ἐπέδρασαν ἐπὶ τῆς διανοίας αὐτοῦ; Ἂν τις ἀναμνησθῇ, ὅτι ὁ Ἀθηναῖος ποιητὴς ἦτο δημοκρατικὸς καὶ ἴσως πολιτικὸς τοῦ Περικλέους φίλος, ἂν λάβῃ ὑπ' ὄψει, ὅτι ἐγένετο συστράτηγος αὐτοῦ ἐν τῷ πρὸς τοὺς Σαμίους πολέμῳ διὰ τὰς ἐν τῇ Ἀντιγόνῃ ἰδέας, ἴσως δὲν θέλει εὑρεῖ ἀπιθάνους τοὺς ὑπαινιγμούς, οὓς ὁ Adolf Schöll *μετ' ἄλλων ἀνακαλύπτει ἐν τῷδε τῷ δράματι. Μετὰ τὴν προ-*

[1]) *Ἐν τῷ εἰρημένῳ συγγράμματι τόμ. III, σελ. 405.*

δοσίαν τοῦ Παυσανίου καὶ τὴν δυσμένειαν τῶν Ἑλλήνων πρὸς τοὺς Λακεδαιμονίους οἱ Ἀθηναῖοι ἐγένοντο ἡγεμόνες τῶν Ἰώνων, ἐν οἷς καὶ οἱ Μιλήσιοι. Οἱ Σάμιοι διὰ τὴν Πριήνην πόλεμον κατὰ τούτων ἐγείραντες ἐκράτησαν αὐτῶν, ὡς ἐν τοῖς ἔμπροσθεν εἴρηται. Ἐπειδὴ δ' οἱ τῶν Μιλησίων νικηταὶ ἐκέκτηντο τὸ ἀξιολογώτατον τῶν ναυτικῶν, οἱ Ἀθηναῖοι εἶχον πολιτικὸν συμφέρον, ἵνα ταπεινώσωσιν αὐτούς. Οὕτως ὁ κατὰ τῶν Σαμίων πόλεμος ἐπεβάλλετο ὑπὸ τῶν συμφερόντων τῆς πόλεως καὶ οὐχὶ ὑπὸ προσωπικῶν αἰτιῶν. Ἀλλὰ κατὰ τύχην ἡ Ἀσπασία, ἧς τὸ ὄνομα κατέστη παροιμιῶδες διά τε τὸ κάλλος καὶ τὴν εὐφυΐαν, ἐκπρεπὴς κατὰ τὸ εἶδος γενομένη καὶ χάριν μετὰ δεινότητος ἔχουσα ἐσπουδάζετο ὑπὸ τοῦ Περικλέους. Οἱ κωμικοὶ οἱ τὸν περικλεῆ ἐκεῖνον πολιτευτὴν πρὸς τὸν Ὀλύμπιον Δία παραβάλλοντες δὲν ἐδίσταζον νὰ ἴδωσιν ἐν τῷ προσώπῳ τῆς Ἀσπασίας ἄλλην Ἥραν μετὰ τῶν ἰδιοτήτων αὐτῆς. Ὅτι ἡ εὐειδὴς Μιλησία ἠδύνατο νὰ παρακαλέσῃ τὸν ἀστράπτοντα καὶ κεραυνοβολοῦντα θαυμαστὴν αὐτῆς, οὐδεὶς δύναται νὰ ἀμφιβάλλῃ, ἂν ἀπίδῃ εἰς τὸ γυναικεῖον ἦθος· ἀλλ' εἶναι λίαν ἀπίθανον, ὅτι οὗτος προτιμῶν τὰ ἑαυτοῦ συμφέροντα τῶν τῆς πόλεως ἤθελεν ἐπιχειρήσει πόλεμον δεινόν, τοὐλάχιστον τοῦτο δὲν δύναται νὰ νοηθῇ περὶ ἀνδρὸς φιλοπόλιδος, οἷος ὁ Περικλῆς[1]. *Οἱ Ἀθηναῖοι ὅμως συνήθως ἔψεγον τοῦτον, ὁσάκις μάλιστα τὰ τῆς πόλεως δὲν ἐχώρουν κατ' εὐχήν*[2]. *Τούτου ἕνεκεν οὐδὲν τὸ παράδοξον, ὅτι οἱ πολιτικοὶ*

[1]) *Οὗτος λέγει περὶ ἑαυτοῦ παρὰ Θουκυδ. ΙΙ*, 60 "*Καίτοι ἐμοὶ τοιούτῳ ἀνδρὶ ὀργίζεσθε ὃς οὐδενὸς οἴομαι ἥσσων εἶναι γνῶναί τε τὰ δέοντα καὶ ἑρμηνεῦσαι ταῦτα, φιλόπολίς τε καὶ χρημάτων κρείσσων*".

[2]) *Αὐτόθι* 59 "*Μετὰ δὲ τὴν δευτέραν ἐσβολὴν τῶν Πελοποννησίων οἱ Ἀθηναῖοι, ὡς ἥ τε γῆ αὐτῶν ἐτέτμητο τὸ δεύτερον καὶ ἡ νόσος ἐπέκειτο ἅμα καὶ ὁ πόλεμος. ἠλλοίωντο τὰς γνώμας, καὶ τὸν μὲν Περικλέα ἐν αἰτίᾳ εἶχον ὡς πείσαντα σφᾶς πολεμεῖν καὶ δι' ἐκεῖνον ταῖς ξυμφοραῖς περιπεπτωκότες, πρὸς δὲ τοὺς Λακεδαιμονίους ὥρμηντο ξυγχωρεῖν*".

τούτου ἐχθροὶ ἔλεγον εἰς τὰ πλήθη, ὅτι ὁ Περικλῆς χάριν τῆς Μιλησίας Ἀσπασίας ἤγειρε τὸν κατὰ τῶν Σαμίων πόλεμον[1]. Ἂν πάντα ταῦτα ληφθῶσιν ὑπ' ὄψει, δὲν εἶναι ἀπίθανον, ὅτι ὁ πολιτικὸς τοῦ Περικλέους φίλος ἐπειράθη, ὅπως ἀπαλλάξῃ αὐτὸν τῆς διαβολῆς διδάσκων τοὺς Ἀθηναίους, ὅτι οὗτος τὸν πρὸς τοὺς Μιλησίους πόλεμον ἐγείρει οὐχὶ χάριν γυναικός, ἀλλὰ χάριν τῶν συμφερόντων τῆς πόλεως. Οὕτως ὁ μὲν Κρέων, ὅταν ὑψηλὰς τῆς πολιτείας ἀρχὰς ἀνακηρύσσῃ, ἀντιπροσωπεύει τὸν Περικλέα, ἡ δὲ Ἀντιγόνη διὰ τῆς φροντίδος τῆς δεικνυομένης ὑπὲρ τοῦ ἀδελφοῦ Πολυνείκους ἐκπροσωπεῖ τὴν Ἀσπασίαν ὑπὲρ τῶν πολιτῶν Μιλησίων μεριμνῶσαν. Ὁ ἡγεμὼν τῶν Θηβῶν διὰ τῶν πράξεων αὐτῶν μαρτυρεῖ καὶ διαρρήδην λέγει, ὅτι οὐδὲν νομίζει ὑπέρτερον τοῦ συμφέροντος τῆς πολιτείας[2]. Ἄν τις παραβάλῃ τοὺς λόγους τούτους τοῦ Κρέοντος πρὸς τοὺς τοῦ Περικλέους, πάντως εὑρήσει μεγίστην ὁμοιότητα[3]. Κατ' ἐξοχὴν δ' ὁ ὅρκος, ὃν ποιεῖται ὁ Κρέων,

[1]) Πλούταρχ. ἐν Βίῳ Περικλ. XXIV. "Ἐπεὶ δ' Ἀσπασίᾳ χαριζόμενος δοκεῖ πρᾶξαι τὰ πρὸς Σαμίους, ἐνταῦθ' ἂν εἴη καιρὸς διαπορῆσαι μάλιστα περὶ τῆς ἀνθρώπου, τίνα τέχνην, ἢ δύναμιν τοσαύτην ἔχουσα, τῶν τε πολιτικῶν τοὺς πρωτεύοντας ἐχειρώσατο καὶ τοῖς φιλοσόφοις οὐ φαῦλον, οὐδ' ὀλίγον ὑπὲρ αὐτῆς παρέσχε λόγον„. Αὐτόθι XXV "Τὸν δὲ πρὸς Σαμίους πόλεμον αἰτιῶνται μάλιστα τὸν Περικλέα ψηφίσασθαι διὰ Μιλησίους, Ἀσπασίας δεηθείσης„.

[2]) Στίχ. 182.

καὶ μείζον' ὅστις ἀντὶ τῆς αὑτοῦ πάτρας
φίλον νομίζει, τοῦτον οὐδαμοῦ λέγω.
Ἐγὼ γάρ, ἴστω Ζεὺς ὁ πάνθ' ὁρῶν ἀεί,
οὔτ' ἂν σιωπήσαιμι τὴν ἄτην ὁρῶν
στείχουσαν ἀστοῖς ἀντὶ τῆς σωτηρίας,
οὔτ' ἂν φίλον ποτ' ἄνδρα δυσμενῆ πόλεως
θείμην ἐμαυτῷ, τοῦτο γιγνώσκων, ὅτι
ἥδ' ἐστὶν ἡ σῴζουσα καὶ ταύτης ἔπι
πλέοντες ὀρθῆς τοὺς φίλους ποιούμεθα.
Τοιοῖσδ' ἐγὼ νόμοισι τήνδ' αὔξω πόλιν.

[3]) Θουκυδ. ΙΙ, 60 "Ἐγὼ γὰρ ἡγοῦμαι πόλιν πλείω ξύμπασαν ὀρθου-

τότε δύναται καλῶς νὰ νοηθῇ, ἂν θεωρηθῇ ὡς διαβεβαίωσις τοῦ Ἀθηναίου πολιτικοῦ, ὅτι ἐπ' οὐδενὶ δύναται νὰ ἀνεχθῇ τὸν ὄλεθρον τῆς πόλεως. Ὁ δὲ στίχος, ἐν ᾧ ὁ τῶν Θηβαίων ἡγεμὼν λέγει, ὅτι διὰ τοιῶνδε νόμων αὔξει τὴν πόλιν, ἁρμόζει μᾶλλον εἰς τὸ στόμα τοῦ Περικλέους[1], *ὅστις ὄντως ηὔξησε τὴν δύναμιν τῆς πόλεως· διότι ὁ Κρέων μόλις πρὸ ὀλίγων ὡρῶν τύραννος τῶν Θηβαίων γενόμενος δὲν εἶχεν ἱκανὸν χρόνον, ὅπως τὴν πόλιν αὐξήσῃ. Γινώσκων δ' ὁ Περικλῆς, ὅτι τὰ δῶρα καὶ τὰ χρήματα διαφθείρουσι τὸν πολιτικόν, ἐγένετο ἀδωρότατος καὶ χρημάτων κρείσσων, ὡς λέγει περὶ αὐτοῦ ὁ Θουκυδίδης. Ὁμοίαν πρὸς τὰ χρήματα περιφρόνησιν δεικνύει ὁ Σοφόκλειος Κρέων*[2]. *Παρατηρεῖ δ', ὅτι ἐφ' ὅσον ζῇ, δὲν θέλει ἄρξει γυνή*[3], *διότι προτιμᾷ νὰ ἐκπέσῃ τῆς ἀρχῆς ὑπ' ἀνδρὸς ἢ νὰ ὀνομασθῇ ἥττων γυναικῶν. Καθ' ὅλου εἰπεῖν, πανταχοῦ ὁ Κρέων δείκνυται ἄκαμπτος πρὸς τὰς παρακλήσεις*

μένην ὠφελεῖν τοὺς ἰδιώτας ἢ καθ' ἕκαστον τῶν πολιτῶν εὐπραγοῦσαν, ἀθρόαν δὲ σφαλλομένην. Καλῶς μὲν γὰρ φερόμενος ἀνὴρ τὸ καθ' ἑαυτὸν διαφθειρομένης τῆς πατρίδος οὐδὲν ἧσσον ξυναπόλλυται, κακοτυχῶν δὲ ἐν εὐτυχούσῃ πολλῷ μᾶλλον διασῴζεται„.

[1]) *Πλούταρχ. ἐν βίῳ Περικλ.* XV. *“ἀδωροτάτου περιφανῶς γενομένου, καὶ χρημάτων κρείττονος· ὃς τὴν πόλιν ἐκ μεγάλης μεγίστην καὶ πλουσιωτάτην ποιήσας, καὶ γενόμενος δυνάμει πολλῶν βασιλέων καὶ τυράννων ὑπέρτερος, ὧν ἔνιοι καὶ ἐπὶ τοῖς υἱέσι διέθεντο, ἐκεῖνος μιᾷ δραχμῇ μείζονα τὴν οὐσίαν οὐκ ἐποίησεν ἧς ὁ πατὴρ αὐτῷ κατέλιπε„.*

[2]) *Ἀντιγόν. στίχ.* 295

Οὐδὲν γὰρ ἀνθρώποισιν οἷον ἄργυρος
κακὸν νόμισμ' ἔβλαστε. τοῦτο καὶ πόλεις
πορθεῖ, τόδ' ἄνδρας ἐξανίστησιν δόμων·
τόδ' ἐκδιδάσκει καὶ παραλλάσσει φρένας
χρηστὰς πρὸς αἰσχρὰ πράγμαθ' ἵστασθαι βροτῶν

[3]) *Στιχ.* 524

Κάτω νυν ἐλθοῦσ', εἰ φιλητέον, φίλει
κείνους· ἐμοῦ δὲ ζῶντος οὐκ ἄρξει γυνή.

Καὶ Στίχ. 679

Κρεῖσσον γάρ, εἴπερ δεῖ, πρὸς ἀνδρὸς ἐκπεσεῖν,
κοὐκ ἂν γυναικῶν ἥσσονες καλοίμεθ' ἄν.

τῆς Ἰσμήνης καὶ τοῦ Αἵμονος. Τοιαῦται ἰδέαι πρὸ τοῦ Σαμιακοῦ πολέμου ἐν τῷ θεάτρῳ τῶν Ἀθηνῶν ῥιπτόμεναι ἐσκόπουν νὰ ἄρωσι τὰς κατὰ τοῦ Περικλέους συκοφαντίας. Μόλις δὲ εἶναι πιστευτόν, ὅτι ὁ Σοφοκλῆς ἠδύνατο νὰ ἐκλεχθῇ συστράτηγος τοῦ Περικλέους, εἰ μὴ οὗτος συνεβάλετο διὰ τῶν πολιτικῶν αὐτοῦ φίλων. Ὁ υἱὸς τοῦ Σοφίλλου ἐθαυμάζετο μὲν ἐν τῷ θεάτρῳ, ἀλλὰ δὲν ἴσχυεν ἐν τῇ πόλει, ὅπως ἐπὶ τῶν ἐκλογῶν ἐπιδράσῃ. Ἂν ταῦτα θεωρηθῶσι πιθανά, ἐξηγεῖται ῥᾳδίως, ὅτι ὁ Αἵμων δὲν ὑπερασπίζει τὴν Ἀντιγόνην τοῦ ἔρωτος ἕνεκεν, ἀλλὰ προβάλλει πολιτικοὺς λόγους. Πρὸς πᾶσι τούτοις ἡ Ἀντιγόνη ἐν τῷ δράματι εἰκονίζεται τόσῳ ὑψηλογνώμων, ὑψηλοκάρδιος καὶ ὑψηλολόγος, ὅσῳ οὐδεμία ἡρωῒς ἐν τοῖς Ὁμηρικοῖς ἔπεσιν. Ὁ Περικλῆς οὕτως ἠγάπα Ἀσπασίαν, τὴν εὐειδῆ τοῦ Ἀξιόχου θυγατέρα, ὥστε ἐξερχόμενος καὶ εἰσερχόμενος ἠσπάζετο καὶ κατεφίλει αὐτήν. Εἶναι δὲ γνωστόν, ὅτι οἱ κωμικοὶ οἱ τῷ Περικλεῖ ἀντιπολιτευόμενοι καὶ πανταχόθεν ψόγους ἀντλοῦντες ὠνόμαζον ταύτην Ὀμφάλην καὶ Δηϊάνειραν καὶ Ἥραν[1]. Καὶ ὅμως ἡ Ἀντιγόνη, ὑφ' ἣν λανθάνει ἡ Μιλησία Ἀσπασία, δὲν καθικετεύει τὸν Ὀλύμπιον Περικλέα, ὡς ἡ Ἥρα τὸν Δία, ἀλλ' ὑπερήφανος, ὅτι ἀδελφικὸν καθῆκον πληροῖ, δὲν ἀνέχεται νὰ ταπεινωθῇ μέχρι παρακλήσεων. Τοιαύτην εἰκονίζων ὁ Σοφοκλῆς τὴν Ἀντιγόνην ἤθελεν ἴσως νὰ δείξῃ τοῖς Ἀθηναίοις, ὅτι ἡ φίλη τοῦ Περικλέους καίπερ τοὺς ἀδελφοὺς Μιλησίους ἀγαπῶσα, ὅμως δὲν καταπίπτει μέχρις ἱκεσιῶν.

Ὁ δὲ χορός, ὅστις ἐκπροσωπεῖ τὴν δημοσίαν γνώμην, φρονεῖ μέν, ὅτι ὁ Ἔρως δύναται νὰ πλανήσῃ τὴν διάνοιαν

[1]) Πλούταρχ. ἐν Βίῳ Περικλ. XXIV "Καὶ γὰρ ἐξιών, ὥς φασι, καὶ εἰσιὼν ἀπ' ἀγορᾶς, ἠσπάζετο καθ' ἡμέραν αὐτὴν μετὰ τοῦ καταφιλεῖν. Ἐν δὲ ταῖς κωμῳδίαις Ὀμφάλη τε νέα καὶ Δηϊάνειρα καὶ πάλιν Ἥρα προσαγορεύεται".

καὶ τῶν δικαίων[1] *καὶ ὅτι ὁ Περικλῆς ἄνευ ἀντιστάσεως γίνεται θῦμα τῆς Ἀσπασίας, ἀλλ' ἐν τέλει πείθεται, ὅτι ἡ Ἀντιγόνη ἔχει τὸ δίκαιον. Τινὲς εἰκάζουσιν, ὅτι ὁ χορὸς τὸ ἐπινοητικὸν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ἐπαινῶν εἶχεν ὑπ' ὄψει τὰς πολεμικὰς τοῦ Ἀρτέμωνος μηχανάς, ἃς μετ' ὀλίγον ὁ Περικλῆς μετεχειρίσθη ἐν τῷ Σαμιακῷ πολέμῳ*[2]. *Βεβαίως κατὰ πάντα δὲν δύναταί τις νὰ παραβάλῃ τὸν τύραννον τῶν Θηβαίων πρὸς τὸν Ἀθηναῖον πολιτικόν, οὔτε τὴν ἀδελφὴν τοῦ Πολυνείκους πρὸς τὴν θυγατέρα τοῦ Ἀξιόχου· δὲν πρόκειται ὅμως περὶ πλήρους ὁμοιότητος, ἀλλὰ μόνον περὶ ὑπαινιγμῶν. Ἴσως δὲ οἱ σύγχρονοι ἀκούοντες τὸ δρᾶμα ἐν τῷ θεάτρῳ διδασκόμενον πολὺ πλείονας ἠδύναντο νὰ διΐδωσιν.*

Τὴν τραγῳδίαν ταύτην οἵ τε ἀρχαῖοι καὶ οἱ νεώτεροι ἐπαινοῦσιν ὡς οἷόν τε μάλιστα καὶ διὰ τὴν ὑπόθεσιν καὶ διὰ τὴν ἠθοποιΐαν καὶ διὰ τὰ χορικά. Ὁ μέγας τῆς Γερμανίας φιλόσοφος, ὁ Hegel, *θεωρεῖ τὴν Ἀντιγόνην ὡς τὸ ἄριστον καὶ χαριέστατον τεχνούργημα πάντων τῶν δραμάτων τοῦ τε ἀρχαίου καὶ νεωτέρου κόσμου*[3]. *Τὴν ὑπόθεσιν τοῦ δράματος ὁ Σοφοκλῆς δὲν παρέλαβε παρά τινος ἀρχαιοτέρου τραγικοῦ, ἀλλ' αὐτὸς διέπλασε κατὰ τὴν τέχνην αὐτοῦ. Βεβαίως τὰ ὀνόματα*

1) *Στίχ.* 791

Σὺ καὶ δικαίων ἀδίκους
φρένας παρασπᾷς ἐπὶ λώβᾳ·
σὺ καὶ τόδε νεῖκος ἀνδρῶν
ξύναιμον ἔχεις ταράξας.
Νικᾷ δ' ἐναργὴς βλεφάρων ἵμερος εὐλέκτρου
νύμφας, τῶν μεγάλων πάρεδρος [ἐν ἀρχαῖς]
θεσμῶν· ἄμαχος γὰρ ἐμπαίζει θεὸς Ἀφροδίτα.

2) *Πλούταρχ. ἐν βίῳ Περικλ.* XXVII *"Ἔφορος δὲ καὶ μηχαναῖς χρήσασθαι τὸν Περικλέα, τὴν καινότητα θαυμάσαντα, Ἀρτέμωνος τοῦ μηχανικοῦ πορίζοντος, ὃν χωλὸν ὄντα, καὶ φορείῳ πρὸς τὰ κατεπείγοντα τῶν ἔργων προσκομιζόμενον ὀνομασθῆναι Περιφόρητον". Παράβαλλ.* Hermann Köchly, Ueber Sophocles Antigones. 16.

3) Hegel, Aesthetik.

τῆς Ἀντιγόνης καὶ τῆς Ἰσμήνης, τοῦ Κρέοντος καὶ τοῦ Αἵμονος ἦσαν γνωστά, ἀλλὰ κατὰ τὴν παράδοσιν τῶν Θηβαίων, ᾗ ἠκολούθησε καὶ ὁ Πίνδαρος[1], *ἀνήφθησαν ἑπτὰ πυραί, ὅπως ἐπὶ τούτων τεθῶσι τὰ ἑπτὰ πτώματα τῶν στρατηγῶν τῶν πολεμίων. Ἡ Ἀντιγόνη καὶ ἡ ἀδελφὴ αὐτῆς ἐπέζησαν καὶ ἐπεῖδον τὴν τῶν ἐπιγόνων στρατείαν*[2]. *Τοὐναντίον ὁ Αἵμων πρὸ τῆς βασιλείας τοῦ Οἰδίποδος ἔπεσε θῦμα τῆς Σφιγγός. Μόνον παρὰ τοῦ Αἰσχύλου ὀλίγα τινα ἔλαβεν ὁ ἡμέτερος τραγικός. Ἡ ἀξία τῆς τραγῳδίας ταύτης γίνεται καταφανεστέρα, ἂν ἀπίδη τις εἰς ἄλλους ποιητὰς τὸν αὐτὸν μῦθον πραγματευθέντας. Ἐν τῇ Ἀντιγόνῃ τοῦ Ἀττίου οἱ φύλακες πρὸ τῶν ὀμμάτων τῶν θεατῶν φρουροῦντες συνέλαβον τὴν ἡρωΐδα τὸ ἀδελφικὸν καθῆκον πληροῦσαν. Ἐντεῦθεν εἰκάζεται, ὅτι ὁ τοῦ Σοφοκλέους διασκευαστὴς μέγα μέρος τοῦ κάλλους τῆς τραγῳδίας ἔφθειρεν. Καὶ ὁ Εὐριπίδης ἄλλως τὸν μῦθον ἐν τῇ Ἀντιγόνῃ αὐτοῦ πραγματευόμενος τὸ πάθος τῶν δρώντων προσώπων ἐμείωσεν. Παρὰ τούτῳ ἡ Ἀντιγόνη ἔθαπτε τὸν νεκρὸν τοῦ Πολυνείκους οὐχὶ μόνη, ἀλλὰ μετὰ τοῦ μνηστῆρος. Ἡ ἡρωῒς ἐπ' αὐτοφώρῳ συλληφθεῖσα καὶ πρὸ τοῦ Κρέοντος ἀχθεῖσα τῇ ἐνεργείᾳ τοῦ Διονύσου δίδει τὴν δεξιὰν εἰς τὸν υἱὸν τοῦ τυράννου*[3]. *Οὕτως ἡ ὑπόθεσις καὶ ὁ σκοπὸς τοῦ δράματος τὸ παράπαν ἀλλοιοῦνται. Παρὰ τῷ Εὐριπίδῃ διὰ τῆς λύσεως τοῦ μύθου τὸ φυσικὸν δίκαιον δὲν συγκρούεται πρὸς τὸ θετὸν οὐδὲν θριαμβεύει, ἀλλὰ τοὺς κρυφίους τῆς καρδίας παλμοὺς στέφει ἡ ἐπιτυχία, ὡς συνήθως γίνεται ἐν τῇ νεωτέρᾳ κωμῳδίᾳ. Τὸ πρόβλημα ὅμως μεγάλου τραγικοῦ ποιητοῦ δὲν εἶναι ἡ λύσις τοιούτων ψυχολογικῶν ζητημάτων, ἀλλ' ἡ ἑρμηνεία τῶν ἀντιφάσεων τῶν ἀνευρισκομένων ἐν τῷ*

[1]) *Ἐν Ὀλυμπ.* VI, 15 *καὶ ἐν Νεμ.* IX, 24

[2]) *Μίμνερμ. ἀπόσπασμ.* 21 *καὶ Ἴων. ἀπόσπασμ.* 12

[3]) *Ὅρα* Schneidewin, Einleitung zur Antigone *σελ.* 28.

ἠθικῷ κόσμῳ, τῷ ἀνθρωπίνῳ βίῳ καὶ τῇ ἀνθρωπίνῃ ἱστορίᾳ καὶ ἡ ἐξήγησις τῶν ὑποτιθεμένων ἀντιφάσεων τῶν ἀνθρωπίνων περιπετειῶν πρὸς τὴν θείαν πρόνοιαν καὶ δικαιοσύνην. Τὸ ὑψηλὸν τοῦτο τῆς τραγῳδίας πρόβλημα κατ' ἐξοχὴν ἔλυσεν ὁ Αἰσχύλος.

Περὶ δὲ τοῦ χρόνου τῆς πρώτης διδασκαλίας τοῦ δράματος οὐδὲν ἡμῖν ὑπὸ τῶν ἀρχαίων παρεδόθη, ἀλλὰ δυνάμεθα μετά τινος βεβαιότητος νὰ εἰκάσωμεν τοῦτον· διότι Ἀριστοφάνης ὁ Βυζάντιος ἐν τῇ ὑποθέσει παραδίδωσιν, ὅτι ὁ Σοφοκλῆς ἠξιώθη τῆς ἐν Σάμῳ στρατηγίας, διότι ηὐδοκίμησεν ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τῆς Ἀντιγόνης. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Σαμιακὸς πόλεμος ἐγένετο ἐπὶ ἄρχοντος Τιμοκλέους, εἰκάζεται, ὅτι ἡ τραγῳδία ἐδιδάχθη κατὰ τὸ 441 ἢ 440 π. Χ., καθ' ὅσον εἶναι ἀμφίβολον, ἂν ὁ ἡμέτερος τραγικὸς ἐγένετο στρατηγὸς κατὰ τὴν πρώτην ἢ τὴν δευτέραν στρατείαν[1].

[1]) Ὁ κ. Σεμιτέλος ἐν τῇ εἰσαγωγῇ σελ. 84 νομίζει, ὅτι ἡ Ἀντιγόνη εἶναι τὸ ἀρχαιότατον τῶν σῳζομένων δραμάτων τοῦ Σοφοκλέους, ὅπερ καθ' ἡμᾶς δὲν εἶναι πιθανόν. Διότι τὸ ἀρχαιότατον εἶναι ὁ Αἴας, ὡς ἐδείξαμεν ἐν τῇ εἰσαγωγῇ ταύτης τῆς τραγῳδίας σελ. 47 καὶ ἑξῆς.

I. ΑΡΙΣΤΟΦΑΝΟΥΣ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΟΥ

Ἀντιγόνη παρὰ τὴν πρόσταξιν τῆς πόλεως θάψασα τὸν Πολυνείκην ἐφωράθη, καὶ εἰς μνημεῖον κατάγειον ἐντεθεῖσα παρὰ τοῦ Κρέοντος ἀνῄρηται· ἐφ' ᾗ καὶ Αἵμων δυσπαθήσας διὰ τὸν εἰς αὐτὴν ἔρωτα ξίφει ἑαυτὸν διεχειρίσατο. Ἐπὶ δὲ τῷ τούτου θανάτῳ καὶ ἡ μήτηρ Εὐρυδίκη ἑαυτὴν ἀνεῖλεν.

Κεῖται δὲ ἡ μυθοποιία καὶ παρὰ Εὐριπίδῃ ἐν Ἀντιγόνῃ· πλὴν ἐκεῖ φωραθεῖσα μετὰ τοῦ Αἵμονος δίδοται πρὸς γάμου κοινωνίαν καὶ τέκνον τίκτει, τὸν Μαίονα.

Ἡ μὲν σκηνὴ τοῦ δράματος ὑπόκειται ἐν Θήβαις ταῖς Βοιωτικαῖς· ὁ δὲ χορὸς συνέστηκεν ἐξ ἐπιχωρίων γερόντων. Προλογίζει Ἀντιγόνη. Ὑπόκειται δὲ τὰ πράγματα ἐπὶ τῶν Κρέοντος βασιλείων. Τὸ δὲ κεφάλαιόν ἐστι τάφος Πολυνείκους καὶ Ἀντιγόνης ἀναίρεσις καὶ θάνατος Αἵμονος καὶ μόρος Εὐρυδίκης, τῆς Αἵμονος μητρός. Φασὶ δὲ τὸν Σοφοκλέα ἠξιῶσθαι τῆς ἐν Σάμῳ στρατηγίας, εὐδοκιμήσαντα ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τῆς Ἀντιγόνης· λέλεκται δὲ τὸ δρᾶμα τοῦτο λβ΄.

II. ΣΑΛΟΥΣΤΙΟΥ ΑΝΤΙΓΟΝΗΣ ΥΠΟΘΕΣΙΣ.

Τὸ μὲν δρᾶμα τῶν καλλίστων Σοφοκλέους· στασιάζεται δὲ τὰ περὶ τὴν ἡρωΐδα ἱστορούμενα καὶ τὴν ἀδελφὴν αὐτῆς Ἰσμήνην. Ὁ μὲν γὰρ Ἴων ἐν τοῖς διθυράμβοις καταπρησθῆναί φησιν ἀμφοτέρας ἐν τῷ ἱερῷ τῆς Ἥρας ὑπὸ Λαοδάμαντος τοῦ Ἐτεοκλέους· Μίμνερμος δέ φησι τὴν μὲν Ἰσμήνην προσομιλοῦσαν Θεοκλυμένῳ ὑπὸ Τυδέως κατὰ Ἀθηνᾶς ἐγκέλευσιν τελευτῆσαι.

Ταῦτα μὲν οὖν ἐστι τὰ ξένως περὶ τῶν ἡρωΐδων ἱστορούμενα. Ἡ μέντοι κοινὴ δόξα σπουδαίας αὐτὰς ὑπείληφε καὶ φιλαδέλφους δαιμονίως, ᾗ καὶ οἱ τῆς τραγῳδίας ποιηταὶ ἑπόμενοι τὰ περὶ αὐτὰς διατέθεινται. Τὸ δὲ δρᾶμα τὴν ὀνομασίαν ἔσχεν ἀπὸ τῆς παρεχούσης τὴν ὑπόθεσιν Ἀντιγόνης.

Ὑπόκειται δὲ ἄταφον τὸ σῶμα Πολυνείκους. Καὶ Ἀντιγόνη, θάπτειν αὐτὸν πειρωμένη, παρὰ τοῦ Κρέοντος κωλύεται, φωραθεῖσα δὲ αὐτὴ θάπτουσα ἀπόλλυται. Καὶ Αἵμων δέ, ὁ Κρέοντος, ἐρῶν αὐτῆς καὶ ἀφορήτως ἔχων ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ συμφορᾷ, αὐτὸν διαχειρίζεται· ἐφ' ᾧ καὶ ἡ μήτηρ Εὐρυδίκη τελευτᾷ τὸν βίον ἀγχόνῃ.

III

Ἀποθανόντα Πολυνείκη ἐν τῷ πρὸς τὸν ἀδελφὸν μονομαχίῳ Κρέων ἄταφον ἐκβαλὼν κηρύττει, μηδένα αὐτὸν θάπτειν, θάνατον τὴν ζημίαν ἀπειλήσας. τοῦτον Ἀντιγόνη ἡ ἀδελφὴ θάπτειν πειρᾶται. Καὶ δὴ λαθοῦσα τοὺς φύλακας ἐπιβάλλει χῶμα· οἷς ἐπαπειλεῖ θάνατον ὁ Κρέων, εἰ μὴ τὸν τοῦτο

δράσαντα ἐξεύροιεν. Οὗτοι τὴν κόνιν τὴν ἐπιβεβλημένην καθαίροντες οὐδὲν ἧττον ἐφρούρουν. Ἐπελθοῦσα δὲ ἡ Ἀντιγόνη καὶ γυμνὸν εὑροῦσα τὸν νεκρὸν ἀνοιμώξασα ἑαυτὴν εἰσαγγέλλει. Ταύτην ὑπὸ τῶν φυλάκων παραδεδομένην Κρέων καταδικάζει καὶ ζῶσαν εἰς τύμβον καθεῖρξεν. Ἐπὶ τούτοις Αἵμων, ὁ Κρέοντος υἱός, ὃς ἐμνᾶτο αὐτήν, ἀγανακτήσας ἑαυτὸν προσεπισφάζει τῇ κόρῃ ἀπολομένῃ ἀγχόνῃ, Τειρεσίου ταῦτα προθεσπίσαντος· ἐφ' ᾧ λυπηθεῖσα Εὐρυδίκη, ἡ Κρέοντος γαμετή, ἑαυτὴν ἀποσφάζει. Καὶ τέλος θρηνεῖ Κρέων τὸν τοῦ παιδὸς και τῆς γαμετῆς θάνατον.

ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ

ΑΝΤΙΓΟΝΗ

ΤΑ ΤΟΥ ΔΡΑΜΑΤΟΣ ΠΡΟΣΩΠΑ.

ΑΝΤΙΓΟΝΗ
ΙΣΜΗΝΗ
ΧΟΡΟΣ ΘΗΒΑΙΩΝ ΓΕΡΟΝΤΩΝ
ΚΡΕΩΝ
ΦΥΛΑΞ
ΑΙΜΩΝ
ΤΕΙΡΕΣΙΑΣ
ΑΓΓΕΛΟΣ
ΕΥΡΥΔΙΚΗ
ΕΞΑΓΓΕΛΟΣ

ΑΝΤΙΓΟΝΗ

ΑΝΤΙΓΟΝΗ.

Ὦ κοινὸν[1] αὐτάδελφον[2] Ἰσμήνης κάρα[3],

[1]) *Τὸ μὲν δρᾶμα ἄρχεται πρὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου (στχ.* 103*), ἡ δὲ σκηνὴ ὑπόκειται ἐν Θήβαις πρὸ τῶν ἀνακτόρων τῶν Λαβδακιδῶν, ἐν οἷς νῦν οἰκεῖ ὁ Κρέων. Ἡ παρουσία τῆς Ἀντιγόνης καὶ τῆς Ἰσμήνης ἐξηγεῖται ἐκ τοῦ στίχ.* 18. *Καὶ τὰ δύο ἐπίθετα κοινὸν καὶ αὐτάδελφον δεικνύουσι τῷ θεατῇ εὐθὺς ἐν ἀρχῇ, ὅτι ἡ ἡρωῒς εἶναι φιλάδελφος καὶ ὅτι περὶ ἀδελφικοῦ καθήκοντος πρόκειται. Ὀρθῶς δ' ὁ Πλούταρχος περὶ τοῦ ποιητοῦ τούτου λέγει, Ἠθικ.* 248 D· " *Οἶδε δὲ καιρὸν συμμετρῆσαι καὶ πράγματα, ὥστ' ἐκ μικροῦ ἡμιστιχίου ἢ λέξεως μιᾶς ὅλον ἠθοποιεῖν πρόσωπον· ἔστι δὲ τοῦτο μέγιστον ἐν τῇ ποιητικῇ δηλοῦν ἦθος ἢ πάθος* ". *Οἱ κριτικοὶ προσκρούουσιν εἰς τὸ ἐπίθετον κοινὸν παρατηροῦντες, ὅτι ὀρθαὶ μὲν εἶναι αἱ φράσεις κοινὸς πατήρ, κοινοὶ παῖδες, κοινὸν αἷμα, κοινὸν σπλάγχνον, ὅπου ὄντως ὁ λόγος εἶναι περί τινος κοινοῦ, δὲν δύναται ὅμως ἡ Ἀντιγόνη νὰ ὀνομάσῃ τὴν ἀδελφὴν κοινὴν Ἰσμήνην ἢ κοινὸν Ἰσμήνης κάρα. Διά τοῦτο τὴν γραφὴν θεωροῦσιν ὡς πλημμελῆ καὶ δὴ ὁ* Wecklein *τρέπει εἰς κλεινόν. Βεβαίως τὸ μέτρον οὐδεμίαν δυσκολίαν παρέχει, ἀλλὰ μόλις εἶναι πιστευτόν, ὅτι ὁ ποιητὴς τὴν ἀπράγμονα καὶ γυναικεῖον ἦθος ἔχουσαν Ἰσμήνην ὠνόμασε κλεινήν. Λέγει μὲν ὁ Ὀρέστης ἐν Ἠλέκτρ.* 117 "*ἦ σὸν τὸ κλεινὸν εἶδος Ἠλέκτρας τόδε;* " *ἀλλὰ τὸ κάλλος τῆς Ἠλέκτρας ἦτο γνωστὸν καὶ λέγεται, ὅπως γείνῃ ἀντίθεσις πρὸς τὴν παροῦσαν αὐτῆς δυσμορφίαν καὶ κάκωσιν. Ὁ κ. Σεμιτέλος ἑρμηνεύει·* " *Ὥστε τὸ μὲν κοινὸν ἐμφαίνει τὴν συγγένειαν καθολικώτερον, τὸ δὲ αὐτάδελφον εἰδικώτερον καὶ ἀκριβέστερον* ". *Νομίζομεν, ὅτι ἡ δήλωσις τῆς καθολικότητος καὶ τῆς εἰδικότητος ἐνταῦθα πρὸς οὐδὲν χρησιμεύει, ἐν ᾧ ὁ Σοφοκλῆς δὲν εἶναι ἐκ τῶν ποιητῶν, οἵτινες ἄνευ σκοποῦ τινος παρεμβάλλουσιν ἐπίθετα. Καθ' ἡμᾶς ἂν λάβωμεν τὸ ἐπίθετον ἐν τῇ κυρίᾳ αὐτοῦ σημασίᾳ, τὸ χωρίον παρέχει ἔννοιαν ἐμφαίνουσαν τρυφερότητα καὶ ἁρμόζουσαν ἐνταῦθα. Ἐν τῇ οἰκογενειακῇ γλώσσῃ λέγομεν μετὰ πολλῆς τρυφερότητος τοῦτο τὸ χεράκι, τοῦτο τὸ κεφαλάκι εἶναι καὶ ἰδικόν σου καὶ ἰδικόν μου =κοινόν. Λοιπὸν ἡ Ἀντιγόνη ἐξ*

ἆρ' οἶσθ' ὅ τι[1] Ζεὺς τῶν ἀπ' Οἰδίπου[2] κακῶν

ἄκρας ἀδελφικῆς ἀγάπης λέγει τὴν κεφαλὴν τῆς ἀδελφῆς κοινὴν ἀμφοτέραις. Ἂν τὸ ἐπίθετον ἐξηγήσωμεν διὰ τοῦ προσφιλής, πρέπει νὰ ἔχωμεν ἐν νῷ, ὅτι ἡ ἐξήγησις εἶναι ἀσθενεστέρα.

2) Ἀλλαχοῦ ὁ ποιητὴς τὰ τοιαῦτα ἐπίθετα συνδέει, ὡς ἐν Ἠλέκτρ. 12 "Πρὸ σῆς ὁμαίμου καὶ κασιγνήτης" καὶ Αἰσχύλ. ἐν Εὐμενίσι 89 "σὺ δ' αὐτάδελφον αἷμα καὶ κοινοῦ πατρός". Τὸ ἐνταῦθα τεθειμένον ἀσύνδετον ἔχει μείζονα ἔμφασιν. Αὐτάδελφος ὀνομάζεται ὁ ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ πατρὸς καὶ ὁ ἀπὸ τῆς αὐτῆς μητρὸς γεννηθείς, ὡς καὶ ὁ αὐτοκασίγνητος. Ἔπρεπε τὸ ἐπίθετον τοῦτο νὰ συμφωνήσῃ τῇ γενικῇ Ἰσμήνης, ἀλλ' εἶναι ἡ καλουμένη ἐναλλαγὴ ἐπιθέτου, ὡς ἐν Αἴαντι 8 "κυνὸς λακαίνης ὥς τις εὔρινος βάσις" καὶ Εὐριπίδ. ἐν Φοινίσσ. 1360 "Λευκοπήχεις κτύπους χεροῖν". Ὁ Σοφοκλῆς τὸ κατηγορούμενον τοῦ ὅλου ἀποδίδει εἰς τὸ μέρος καὶ ἀλλαχοῦ, ὡς ἐν Οἰδίποδ. Τυράννῳ 321 "μόνης τόδ' ἔστ' ἀδελφὸν Ἰσμήνης κάρα" καὶ Ἀντιγόν. 899 "φίλη δὲ σοί, κασίγνητον κάρα".

3) Αἱ λέξεις κάρα, κάρηνον, κρανίον, κράνος, κάρανος, καρανόω, κρήνη εἶναι συγγενεῖς. Ἡ περίφρασις τοῦ Ἰσμήνης κάρα ἀντὶ Ἰσμήνη ἐλέχθη πρὸς δήλωσιν ἀγάπης. Τοιοῦτον εἶναι τὸ ὁμηρικόν· "Τεῦκρε, φίλη κεφαλὴ" ἐν Ἰλιάδ. Θ, 281.

1) Ἐν τοῖς χειρογράφοις εὕρηται ὡς σύνδεσμος καὶ ὡς ἀντωνυμία, ὅπερ δικαίως ἐκράτησε παρὰ τοῖς νεωτέροις. Οὕτως ἐξηγεῖ καὶ ὁ Σχολιαστής· "τὸ ὅτι ἀντὶ τοῦ δ· ὁ δὲ νοῦς· ἆρά γε ἐστὶ τῶν ἀπ' Οἰδίπου κακῶν, ὁποῖον οὐχὶ ὁ Ζεὺς ἔτι ζώσαις τελεῖ;" Παραπλήσιον εἶναι τὸ παρὰ Θουκυδίδ. 3,39 "τίνα οἴεσθε ὅντινα οὐ βραχείᾳ προφάσει ἀποστερήσεσθαι". Ἂν δ' αἱ λέξεις ἐτίθεντο καθ' ὁμαλὴν σειράν, ἤθελον ἔχει οὑτωσί· ἆρ' οἶσθ', ὅ,τι ἔστι τῶν ἀπ' Οἰδίπου κακῶν, ὁποῖον Ζεὺς οὐχὶ νῷν ἔτι ζώσαιν τελεῖ;. Ἐπειδὴ δὲ ὁ ποιητὴς ἠθέλησε νὰ θέσῃ τὸ ὄνομα Ζεὺς ἐν ἀρχῇ πρὸς ἔμφασιν, προέκυψεν ἡ μικρὰ αὕτη ἀνωμαλία.

2) Οἱ ἀρχαῖοι ἐπίστευον, ὅτι τὰ ἁμαρτήματα τῶν γονέων γίνονται αἰτία τῆς τιμωρίας τῶν τέκνων, ὡς καὶ νῦν λέγεται· "ἁμαρτίαι γονέων παιδεύουσι τέκνα". Ἡ φράσις εἶναι βραχυλογικὴ ἀντὶ τῶν κακῶν τῶν ἐμπεφυκότων ἀπ' Οἰδίποδος νῷν. Ὁ συνάδελφός μου κ. Σεμιτέλος προσκρούων εἰς τὴν φράσιν ἀπ' Οἰδίπου προτείνει, ὅπως τὰ δύο τρίμετρα συστείλωμεν εἰς ἕν· ἆρ οἶσθ' ὅ,τι Ζεὺς οὐχὶ νῷν ζώσαιν τελεῖ; Ἡ πρότασις εἶναι ἀτυχής· διότι καὶ τὸ ἀπ' Οἰδίπου καὶ τὸ κακῶν εἶναι ἀναγκαῖον. Ἂν ἔλειπε τὸ πρῶτον, ὁ Ζεὺς ἤθελεν εἰκονισθῇ ὡς ἄδικος, ὅπερ δὲν ἁρμόζει τῇ εὐσεβεῖ Ἀντιγόνῃ. Αὕτη θέλει νὰ εἴπῃ· Ὁ Ζεὺς ἐτέλεσεν εἰς ἡμᾶς κακά, ἀλλ' ἐτιμώρησεν ἁμαρτήματα τοῦ πατρός. Ἂν δὲ ἐξαλειφθῇ τὸ κακῶν, ἡ φράσις μένει ἀσαφής. Εἰς τὴν πρότασιν ταύτην ἔφθασεν ὁ ἐλλόγιμος ἀνὴρ νομίσας, ὅτι τὸ ἀπ' Οἰδίπου ἔθηκεν ὁ ποιητής, ὅπως ὁρίσῃ τὰ κακὰ καὶ καταστήσῃ ταῦτα γνωστὰ

ὁποῖον οὐχὶ νῷν[1] ἔτι ζώσαιν τελεῖ;
οὐδὲν γὰρ οὔτ' ἀλγεινὸν οὔτ' ἄτης[2] ἄτερ,
οὔτ[3] αἰσχρὸν οὔτ' ἄτιμον ἔσθ', ὁποῖον οὐ
τῶν σῶν[4] τε κἀμῶν οὐκ ὄπωπ' ἐγὼ κακῶν.

τῇ Ἰσμήνῃ, ἐν ᾧ οὗτος σκοπεῖ, ὅπως δείξῃ, ὅτι τὰ πεμφθέντα κακὰ δὲν εἶναι ἀδικία, ἀλλὰ θεία δικαιοσύνη.

[1]) Τὴν πτῶσιν ταύτην οἱ μὲν ἑρμηνεύουσιν ὡς γενικήν, οἱ δὲ ὡς δοτικήν, ἣν προτιμῶμεν. Ὁ ποιητὴς δὲν σκοπεῖ νὰ εἴπῃ, ὅτι ὁ Ζεὺς ἐκτελεῖ, ἐν ᾧ ἡμεῖς ζῶμεν, δηλαδὴ ἐπὶ τῆς ζωῆς ἡμῶν, ἀλλὰ τελεῖ πρὸς βλάβην ἡμῶν, ἐν ᾧ ἀκόμη αἱ δύο περιεσώθημεν ἐκ τοῦ γένους τοῦ Οἰδίποδος. Παραπλήσιον λέγει ἐν στίχ. 58 „νῦν αὖ μόνα δὴ νὼ λελειμμένα σκόπει„. Ὑπαινίσσεται δὲ τὸν τραγικὸν θάνατον τῆς μητρός, τὸν τοῦ πατρὸς θάνατον καὶ τὰ νωπὰ ἔτι αἵματα τῶν δύο ἀδελφῶν.

[2]) Ἄτη εἶναι τὸ ἁμάρτημα καὶ ὁ ἐκ τούτου προερχόμενος ὄλεθρος. Ἂν αὕτη καταλάβῃ οἶκόν τινα, διήκει ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν, ὡς συνέβη ἐν τοῖς Λαβδακίδαις. Ἀντὶ τοῦ ἄ τ η ς ἄ τ ε ρ λογικῶς ἔπρεπέ τις νὰ περιμένῃ τὸ ἐναντίον, ὡς ἄ τ η ς γ έ μ ο ν, ὡς παρετήρησεν ἤδη ὁ Δίδυμος κατὰ τὸν Σχολιαστήν· „Δίδυμός φησιν, ὅτι ἐν τούτοις τὸ ἄτης ἄτερ ἐναντίως συντέτακται τοῖς συμφραζομένοις„. Πρὸς ἄρσιν τῆς δυσκολίας ταύτης ἐγένοντο ἀναρίθμητοι διορθώσεις, π. χ. ἀτήριον, ἀτήσιμον, ἄτῃ σαγέν, ἄγης ἄτερ, ἄτης ἔχον, ἄτης πλέον, ἄτης γέμον, ἄτης μέτα, ἄτης πέρα, ἀτηρὸν ὧδ', ἀτηρὸν αὖ, ἀτηρὸν ἔν, ἄτην φέρον, ἄτην ἄγον κ. τ. λ. Ἀλλὰ κατὰ τὸν Bellermann πᾶσαι αὗται αἱ διορθώσεις εἶναι ἀπιθανώταται. Κατὰ τοῦτον ὁ ποιητὴς ἕνεκα τῶν πολλῶν ἀρνήσεων ἠπατήθη, ὡς ἠπατήθησαν καὶ νεώτεροι συγγραφεῖς. Ἡ γνώμη αὕτη ἴσως δὲν εἶναι ἀπίθανος καὶ ταύτην ἐδέξαντο ἔνιοι τῶν ἑρμηνευτῶν.

[3]) Αἰσχρὰ καὶ ἄτιμα εἶναι ἡ αἱμομιξία, ἡ τύφλωσις τοῦ πατρὸς καὶ ὁ δ ι' ἀ γ χ ό ν η ς θάνατος τῆς μητρός. Παραπλήσια λέγει ὁ Οἰδίπους ἐν Οἰδίπ. Τυράνν. 1284 „νῦν δὲ τῇδε θἠμέρᾳ στεναγμός, ἄτη, θάνατος, αἰσχύνη, κακῶν ὅσ' ἔστι πάντων ὀνόματ', οὐδέν ἐστ' ἀπόν„ καὶ Λουκιαν Ζεὺς τραγῳδ ἐν ἀρχῇ· „Οὐκ ἔστιν οὐδὲν δεινόν, ὧδ' εἰπεῖν ἔπος, οὐδὲ πάθος, οὐδὲ ξυμφορὰ τραγῳδική, ἧς οὐκ ἂν ἄραιτ' ἄχθος ἡ τῶν θεῶν φύσις„.

[4]) Τινὲς τὰς γενικὰς ἐξαρτῶσιν ἐκ τοῦ ὁποῖον, ἀλλὰ πιθανώτερον ὁ κ. Σεμιτέλος ἐξαρτᾷ „ἀλλ' ἐκ τοῦ ἐξυπακουομένου ὄν, τουτέστιν οὐκ ὂν μέρος τῶν σῶν τε κἀμῶν κακῶν = ἐλλεῖπον τοῖς σοῖς τε κἀμοῖς κακοῖς„ Ἐτράπη μὲν τὸ ἑπόμενον ἂν εἰς ὄν, ἀλλ' ἡ διόρθωσις δὲν εἶναι ἀναγκαία. Τὴν ἄρνησιν ἐπαναλαμβάνει πρὸς μείζονα ἔμφασιν, ὡς ἐν Τραχιν. 1014 „οὐ πῦρ, οὐκ ἔγχος τις ὀνήσιμον οὐκ ἐπιτρέψει;„ καὶ ἐν Φιλοκτ. 416 „ἀλλ' οὐχ ὁ Τυδέως γόνος οὐδ' οὑμπολητὸς Σισύφου Λαερτίου, οὐ μὴ θάνωσι„ καὶ Αἰσχύλ. ἐν Αγαμέμν. 1634.

καὶ νῦν[1] τί τοῦτ' αὖ φασὶ πανδήμῳ[2] πόλει
κήρυγμα θεῖναι[3] τὸν στρατηγὸν[4] ἀρτίως ;
ἔχεις[5] τι κεἰσήκουσας ; ἤ σε λανθάνει
πρὸς τοὺς φίλους[6] στείχοντα τῶν ἐχθρῶν[7] κακά ;

[1]) *Διὰ τοῦ καὶ νῦν θέλει ὁ ποιητὴς νὰ δηλώσῃ τὴν ἐφαρμογὴν τῆς γενικῆς παρατηρήσεως, ἥτις προηγήθη. Οὐχὶ ὀρθῶς λέγει ὁ κ. Σεμιτέλος· "θαυμάζει νῦν ἂν καὶ πάλιν μέλλουσι νὰ πάθωσι νέον τι". Δὲν θαυμάζει διὰ τοῦτο, ἀλλὰ διὰ τὴν ποιότητα τοῦ κηρύγματος, δηλ. ὅτι ὁ Πολυνείκης πρέπει νὰ μείνῃ ἄταφος καὶ ἄκλαυτος καὶ ὅτι ἐν τῷ κηρύγματι περιλαμβάνονται καὶ αἱ ἀδελφαί, ὡς αὐτὴ ἡ Ἀντιγόνη λέγει ἐν στίχ.* 21 *καὶ ἑξῆς.*

[2]) *Ἰσοδυναμεῖ περίπου πρὸς τὸ πάσῃ πόλει, ὡς καὶ ἐν στιχ* 733 *"Θήβης ὁμόπτολις λεώς" καὶ ἐν Αἴαντι* 844 *"πάνδημος στρατός".*

[3]) *Ὡς καὶ τὸ νόμον τιθέναι λέγεται ἐπὶ ἀπολύτου ἄρχοντος. Ἀντὶ δὲ νόμου εἶπε κήρυγμα, διότι διὰ κηρύκων ἐν τῇ ἀρχαιοτάτῃ ἐποχῇ ἐγίνοντο γνωσταὶ αἱ ἀποφάσεις τῶν κρατούντων.*

[4]) *Στρατηγὸς ὀνομάζεται ὁ Κρέων, ἐν δὲ τῷ ὀνόματι τούτῳ ὁ* Schneidewin *εὑρίσκει εἰρωνείαν, ὅτι μετὰ τὸν θάνατον τῶν δύο ἀδελφῶν παρέστη ὁ Κρέων ὡς στρατηγός. Ὁσονδήποτε εὐφυὴς καὶ ἂν ἦναι ἡ ἑρμηνεία αὕτη, νομίζομεν, ὅτι ἄλλως ἔχει· ἡ ἡγεμονὶς καὶ θυγάτηρ τοῦ Οἰδίποδος δὲν θέλει νὰ ἀναγνωρίσῃ τὸ βασιλικὸν ὄνομα ἐν τῷ Κρέοντι καὶ ἐπὶ τῇ ὑποθέσει, ὅτι εἶχε μάθει, ὅτι οὗτος ἔλαβε τὸ σκῆπτρον τοῦ πατρός. Κατὰ τὰ* Schmelzer *ἡ Ἀντιγόνη δὲν ἦτο συνειθισμένη νὰ ἀποδίδῃ τῷ Κρέοντι τὸ βασιλικὸν ὄνομα, τὸ δὲ σφοδρὸν μῖσος ἐκώλυεν αὐτὴν νὰ ὀνομάσῃ διὰ τοῦ ἰδίου ὀνόματος ἢ δι' ὀνόματος δηλοῦντος τὴν πρὸς αὐτὸν συγγένειαν. Οὕτω κατ' αὐτὸν δὲν ἔμενεν ἄλλο ὄνομα ἢ τὸ τοῦ στρατηγοῦ.*

[5]) *Τὸ ἔχειν σημαίνει ἐνταῦθα γινώσκειν, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ παρὰ Σοφοκλεῖ, ἐν Τραχιν.* 318 *"οὐδ' ὄνομα πρός του τῶν ξυνεμπόρων ἔχεις;" ἐν Φιλοκτ.* 560 *καὶ* 789. *Εἶναι δὲ πρωθύστερον, διότι πρῶτον ἥρμοζε νὰ εἴπῃ τὸ κεἰσήκουσας καὶ ἔπειτα τὸ ἔχεις.*

[6]) *Φίλοι εἶναι ὁ Πολυνείκης καὶ οἱ συγγενεῖς αὐτοῦ, οἵτινες πάσχουσι διὰ τὴν ἔκθεσιν τοῦ σώματος ἐκείνου. Ἄλλως οἱ τραγικοὶ συχνάκις μεταχειρίζονται τὸν πληθυντικὸν ἀντὶ τοῦ ἑνικοῦ ἀριθμοῦ. Ἡ Ἀντιγόνη ὡς γυνὴ οὐδόλως λαμβάνει ὑπ' ὄψει τὸ πολιτικὸν ἔγκλημα τοῦ Πολυνείκους τοῦ στρατευσαμένου κατὰ τῆς ἰδίας πατρίδος.*

[7]) *Ἡ γενικὴ αὕτη δύναται νὰ ἑρμηνευθῇ διττῶς ἢ ὡς ἐξαρτωμένη ἐκ τοῦ στείχοντα, δηλαδὴ παρὰ ἐχθρῶν, ἢ ὡς συντασσομένη μετὰ τοῦ κακά. Ἐπειδὴ δὲ ὑπάρχει τὸ ἄρθρον, κατὰ τὴν πρώτην ἑρμηνείαν νοεῖται ὁ Κρέων. Ὀνομάζεται δὲ ἐχθρὸς διὰ τὸ κατὰ τοῦ πτώματος τοῦ Πολυνείκους κήρυγμα. Ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ ἐν τῇ δευτέρᾳ ἑρμηνείᾳ τὸ ἄρθρον δὲν εἶναι περισσόν, ἴσως αὕτη ὡς μᾶλλον ἔντονος εἶναι πιθανωτέρα, δηλ. κακά,*

ΙΣΜΗΝΗ [1].

'Εμοὶ μὲν[2] *οὐδεὶς μῦθος, 'Αντιγόνη, φίλων*[3]

ἅπερ ἀνήκουσιν ἢ ἐπιβάλλονται εἰς τοὺς ἐχθρούς, ἔρχονται εἰς τοὺς φίλους. Ὁ ἡμέτερος Σεμιτέλος ἄλλως συντάσσει καὶ ἑρμηνεύει τὸ χωρίον· "Καθ' ἡμᾶς αἴρονται πᾶσαι αἱ δυσχέρειαι, κάλλιστος (!) δὲ ἀποδείκνυται καὶ ὁ νοῦς καὶ ἡ φράσις, ἂν τὴν γενικὴν τῶν ἐχθρῶν συνάψωμεν πρὸς τοὺς φίλους, ὧδε· ἢ λ α ν θ ά ν ε ι σ ε κ α κ ὰ σ τ ε ί χ ο ν τ α π ρ ὸ ς τ ο ὺ ς φ ί λ ο υ ς τ ῶ ν ἐ χ θ ρ ῶ ν; = ἢ ἀγνοεῖς τὰ κακά, ἅπερ ἔρχονται πρὸς τοὺς φίλους τῶν ἐχθρῶν;" Μόνον ἡ ἑρμηνεία αὕτη δὲν δύναται νὰ ἦναι ὀρθή. Ἂν οὕτως ἠρώτα ἡ 'Αντιγόνη, ἡ 'Ισμήνη, ὡς πᾶς τις οὕτως ἐρωτώμενος, ἤθελεν ἀποκριθῇ, ὅτι ἀδιαφορεῖ διὰ τοὺς φίλους τῶν ἐχθρῶν. 'Αλλ' ὁ ἑρμηνευτὴς παρατηρεῖ· "Ἡ αἰτία ἀκριβῶς, δι' ἣν ἐγένετο τὸ κήρυγμα κατὰ τοῦ Πολυνείκους, ἦτο αὐτὴ αὕτη, ὅτι ἦτο φίλος τῶν ἐχθρῶν, δῆλον ὅτι τῶν 'Αργείων". Καὶ τοῦτο δὲν εἶναι ἀκριβές, διότι ὁ Πολυνείκης ἦτο ὁ ἐχθρός, οἱ δὲ 'Αργεῖοι ἐπίκουροι τούτου. Πρὸς δὲ ἡ εἰρημένη σύνταξις φθείρει καλλίστην ἔννοιαν. Ἡ 'Αντιγόνη οἱονεὶ ὑπελέγχει τὴν ὑποτιθεμένην ἄγνοιαν τῆς 'Ισμήνης, ἥτις ὤφειλε νὰ γινώσκῃ, ὅτι οἱ ἐχθροὶ βλάπτουσι τοὺς φίλους, καὶ τούτοις ὤφειλε νά βοηθῇ. Τοιαύτη ἔννοια ὄντως ἁρμόζει εἰς τὸ ἦθος τῆς 'Αντιγόνης. 'Επὶ πᾶσι τούτοις πρὸς τὴν εἰρημένην σύνταξιν ἀντίκειται τὸ φ ί λ ω ν τοῦ ἑπομένου στίχου, ὅπερ ὁ ἡμέτερος κριτικὸς τρέπει εἰς φ ί λ η, διότι· "δυσαρεστεῖ καὶ ἡ ξηρὰ καὶ ψυχρὰ προσφώνησις 'Α ν τ ι γ ό ν η ἀπέναντι τῆς δαψιλοῦς καὶ θερμοτάτης προσφωνήσεως τῆς ἀδελφῆς ἐν τῷ 1 στίχῳ". Δὲν δυσαρεστεῖ διὰ τὸν ἁπλούστατον λόγον, ὅτι οὕτω ψυχρὰν τὴν 'Ισμήνην ἐπιτηδεύεται νὰ εἰκονίσῃ ὁ ποιητής. Καλῶς ἄρα ἐποίησε μεταβαλὼν τὸ φ ί λ ω ν εἰς φ ί λ η καὶ διὰ τὸν εἰρημένον λόγον καὶ διότι οὕτω τὸν λόγον κατέστησεν ἀτελῆ. Διότι εἰδήσεις περὶ ἄλλων ὑποθέσεων, ὡς περὶ τῶν διαφόρων περιπετειῶν τῆς μάχης, δὲν ἦτο ἀπίθανον νὰ μάθῃ, ἀλλὰ μόνον περὶ φίλων δὲν ἔμαθέ τι.

1) Ἡ 'Ισμήνη κατὰ πάντα ἔχει ἦθος ἀσθενέστερον τοῦ τῆς 'Αντιγόνης. Οὔτε κατὰ τὴν ἀγάπην, οὔτε κατὰ τὸ ἰδεῶδες μεγαλεῖον, οὔτε κατὰ τὴν τόλμην, οὔτε κατὰ τὴν ὀξύτητα τοῦ νοὸς καὶ τὴν φιλοπραγμοσύνην δύναται νὰ παραβληθῇ πρὸς τὴν ἀδελφήν, ἀλλ' ἔχει θετικώτερον νοῦν καὶ πάσχει σιωπηλῶς.

2) Μετεχειρίσθη τὸ μέν, ὅπως δείξῃ, ὅτι ἄλλοις ἴσως ἵκετο μῦθος ὡς καὶ ἐν Αἴαντι 80 " ἐμοὶ μὲν ἀρκεῖ τοῦτον ἐν δόμοις μένειν".

3) 'Ενίοτε μετὰ ὀνομάτων ἐχόντων λεκτικήν τινα σημασίαν προστίθεται γενική, ἐν ᾧ συνηθέστερον ὑπάρχει γενικὴ μετὰ τῆς περί, ὡς ἐν στίχ. 632. "Ὦ παῖ, τελείαν ψῆφον ἆρα μὴ κλύων τῆς μελλονύμφου πατρὶ θυμαίνων πάρει;" Εὐριπίδ. ἐν 'Ιφιγεν. ἐν Αὐλίδ. 499 " Κόρης σῆς θέσφατα" καὶ Θουκυδ. VIII, 39 " ἀγγελίαν ἔπεμπον ἐπὶ τὰς ἐν τῇ

οὔθ' ἡδὺς οὔτ' ἀλγεινὸς ἵκετ', ἐξ ὅτου[1]
δυοῖν ἀδελφοῖν ἐστερήθημεν δύο[2],
μιᾷ[3] θανόντων[4] ἡμέρᾳ διπλῇ χερί·
ἐπεὶ[5] δὲ φροῦδός ἐστιν Ἀργείων στρατὸς
ἐν νυκτὶ τῇ νῦν[6], οὐδὲν οἶδ' ὑπέρτερον[7],
οὔτ' εὐτυχοῦσα μᾶλλον οὔτ' ἀτωμένη[8].

ΑΝΤΙΓΟΝΗ.

Ἤιδη[9] καλῶς, καὶ σ' ἐκτὸς αὐλείων πυλῶν[10]

Μιλήτῳ ναῦς τοῦ ξυμπαρακομισθῆναι„.

1) Τῶν δύο ἀδελφῶν ὁ φόνος ἐγένετο τὴν προηγουμένην ἡμέραν.

2) Ὁ Σοφοκλῆς τὰς παραθέσεις τῶν αὐτῶν λέξεων ἀγαπᾷ, ὡς ἐν Αἴαντι 267 "ἢ κοινὸς ἐν κοινοῖσι λυπεῖσθαι ξυνών;„ 620 "μόνος μόνοις„ 1283 "ἄφιλα παρ' ἀφίλοις„ Παράβαλλ. Φιλοκτ. 135.

3) Τοῦτο λέγεται μετ' ἐμφάσεως.

4) Ἐν ᾧ προηγεῖται γενικὴ δυϊκοῦ ἀριθμοῦ, ἕπεται ἐνταῦθα γενικὴ πληθυντικοῦ. Τὸ θνήσκειν ἐπὶ βιαίου θανάτου εὕρηται πολλάκις παρὰ τοῖς ἀρχαίοις. Ὁ Σχολιαστὴς παρατηρεῖ· "Τῇ ὑπ' ἀλλήλων· τοῦτο γὰρ δηλοῖ τὸ διπλῇ, οἷον. ὑπ' ἀλλήλων ἀναιρεθέντων τῶν ἀδελφῶν„ Κατὰ τοῦ Schmelzer τὸ χ ε ὶ ρ κεῖται ἀντὶ τοῦ φόνος, τὸ ὄργανον ἀντὶ τῆς πράξεως.

5) Δὲν διαφέρει τοῦ ἐ ξ ὅ τ ο υ ὡς παρ' Αἰσχύλ. ἐν Ἀγαμέμν. 40 "δέκατον μὲν ἔτος τόδ' ἐπεὶ Μενέλαος ἄναξ„ Ἡ λέξις φροῦδος εἶναι σύνθετος ἐκ τῆς πρό-ὁδός, ὡς φρουρὸς ἐκ τοῦ πρό-ὁράω καὶ φροίμιον ἐκ τοῦ προοίμιον. Σημαίνει δέ, ὅτι ὁ στρατὸς τῶν Ἀργείων ἀπῆλθεν, ἔφυγεν.

6) Ἐπειδὴ δὲν εἶχεν ἔτι ἀνατείλει ὁ ἥλιος, ὅπερ συμβαίνει ἐν στίχ. 100, ἠδύνατο νὰ εἴπῃ τ ῇ ν ῦ ν, ὡς μὴ ληξάσης ἔτι τῆς νυκτός.

7) Πέρα τῆς φυγῆς τοῦ στρατοῦ τῶν Ἀργείων οὐδὲν γνωρίζω.

8) Ὁ Σχολιαστὴς ἑρμηνεύει· "ἄτῃ συνεχομένη„. Δὲν γνωρίζω πλέον τούτου, ἂν ἔγεινα περισσότερον εὐτυχὴς ἢ περισσότερον δυστυχής.

9) Δηλαδὴ οὐδέν σε ἀκηκουῖαν. Ὁ Σχολιαστὴς παρατηρεῖ· "Ἀντὶ τοῦ, ᾔδεα· καὶ ᾔδειν σε καλῶς τὰ τοιαῦτα μὴ πολυπραγμονοῦσαν„. Ἡ Ἀντιγόνη καλῶς γινώσκει τὸ ἦθος τῆς ἀδελφῆς καὶ τούτου ἕνεκεν πειρᾶται νὰ διεγείρῃ τὸ ἐνδιαφέρον αὐτῆς. Ὀρθῶς δὲ παρατηρεῖ ὁ κ. Σεμιτέλος· "Ἡ ἀπραγμοσύνη ὅμως τῆς Ἰσμήνης ἐν τοῖς παροῦσι καιροῖς οὐδαμῶς ἠδύνατο νὰ ἀρέσκῃ τῇ πολυπράγμονι Ἀντιγόνῃ· ὅθεν καὶ ἡ φράσις ᾔδη καλῶς ληπτέα ὡς μετά τινος μομφῆς καὶ εἰρωνείας λεγομένη„. Ἀλλ' ὀρθῶς καὶ ἐγὼ ἔλεγον πρὸ ὀλίγου, ὅτι ἡ Ἀντιγόνη ὑπελέγχει τὴν ἄγνοιαν τῆς Ἰσμήνης, ὅπερ δὲν ἔλαβεν ὑπ' ὄψει ἐν τῇ ἑρμηνείᾳ ἐκείνῃ ὁ ἑρμηνευτής.

10) Αὔλειαι πύλαι ὀνομάζονται αἱ πρὸς τὴν ὁδὸν κείμεναι, ὡς γίνεται δῆλον ἐκ τῆς φράσεως, ὡ ς μ ό ν η

τοῦδ' οὕνεκ' ἐξέπεμπον[1], *ὡς μόνη κλύοις*[2].

ΙΣΜΗΝΗ

Τί δ' ἔστι[3]; *δηλοῖς γάρ τι καλχαίνουσ'*[4] *ἔπος.*

ΑΝΤΙΓΟΝΗ.

Οὐ γὰρ τάφου[5] *νῷν τὼ κασιγνήτω*[6] *Κρέων*

κλύοις. Ἡ Ἰσμήνη ἠδύνατο νὰ ἀκούσῃ περὶ τοῦ κηρύγματος ἐν τῇ ὁδῷ καὶ οὐχὶ ἐν τῇ αὐλῇ. Ἡ πύλη ἡ ἄγουσα ἐκ τῆς αὐλῆς εἰς τὸν οἶκον ἐλέγετο μέταυλος, Πλούταρχ. ἐν βίῳ Ἀράτ. 26.

[1]) Ὁ Σχολιαστὴς παρατηρεῖ· "Ἀντὶ τοῦ, διὰ τοῦτό σε ἤγαγον ἐνταῦθα· τὸ δὲ ἐξέπεμπον ἀντὶ τοῦ, μετεπεμπόμην„. Ἐπὶ τοιαύτης σημασίας ὁ ποιητὴς μεταχειρίζεται τὸν μέσον τύπον, Οἰδίπ. Τύρανν. 951. "Τί μ' ἐξεπέμψω δεῦρο τῶνδε δωμάτων;„

[2]) Εὐστόχως παρατηρεῖ ὁ ἡμέτερος Σεμιτέλος· "ὅπως εἴπῃ ἡ Ἀντιγόνη τῇ ἀδελφῇ ἀπόρρητόν τι, δὲν ἦτο πάντως ἀναγκαῖον νὰ ἐξέλθωσιν ἐκτὸς τῶν αὐλείων πυλῶν, ἀλλὰ ταῦτα λέγονται τοῦτο μὲν ὅπως αἰτιολογηθῇ ἡ χάριν τῆς πράξεως τοῦ δράματος ἀναγκαία ἔξοδος τῶν παρθένων εἰς τὴν ὁδόν, ἥτις ἄλλως ἄνευ ἀνάγκης γενομένη ἦν ἐπίμεμπτος καὶ οἰκεία ἀνειμένων γυναικῶν (πρβλ. 579 καὶ Ἠλέκτρ. 516), τοῦτο δὲ ὅπως δηλωθῇ καὶ διὰ τῆς λέξεως τοῦ δράματος ὁ τόπος, ἐν ᾧ τὰ πραττόμενα ἐπράττοντο„.

[3]) Ἡ φράσις αὕτη δεικνύει τὴν ἔκπληξιν τῆς Ἰσμήνης.

[4]) Κατὰ τὸν Σχολιαστήν· "Καλχαίνουσα· ἀντὶ τοῦ, πορφύρουσα, καὶ τεταραγμένως φροντίζουσα· κάλχη γάρ ἐστιν ὁ κόχλος τῆς πορφύρας, ἥτις ἐκ τοῦ βυθοῦ τῆς θαλάσσης ἀνιοῦσα βάπτει τὴν καλλίστην πορφύραν„, δηλ. σημαίνει μεριμνῶ περί τινος, ἀγωνιῶ, Λυκόφρων ἐν Ἀλεξάνδρ. στίχ. 1457 "ὧν ἐκάλχαινεν τυχεῖν„. Οἱ ἑρμηνευταὶ παραβάλλουσι τὴν ὁμηρικὴν φράσιν· "πολλὰ δὲ οἱ κραδίη πόρφυρε κιόντι„. Τὸ δὲ ῥῆμα τοῦτο συντάσσεται ἀλλαχοῦ τῇ ἀμφὶ καὶ δοτικῇ, Εὐριπίδ. Ἡρακλ 40 "ἀμφὶ τοῖσδε καλχαίνων τέκνοις„· Ἡ αἰτιατικὴ παρέχει δυσκολίαν τοῖς ἑρμηνευταῖς, ἐξ ὧν ἄλλοι μὲν θεωροῦσιν ὡς ἐπέκτασιν τοῦ ἐτυμολογικοῦ σχήματος καλχαίνειν κάλχασίν τινα, ὁ δὲ Schmelzer συντάσσει πρὸς τὸ *δηλοῖς*. Τὸ δηλοῦν, ὡς καὶ τὸ δεικνύναι, συντάσσεται μετοχῇ, ὡς Εὐριπίδ ἐν Μηδ. 548 "ἐν τῷδε δείξω πρῶτα μὲν σοφὸς γεγώς, ἔπειτα σώφρων, εἶτα σοὶ μέγας φίλος„ Ἡρόδοτ. III, 72 "δεικνύσθω ἐνθαῦτα ἐὼν πολέμιος„.

[5]) Ἡ γενικὴ αὕτη κατὰ τὸν Wunder ἀνήκει εἰς τὰς μετοχὰς προτίσας καὶ ἀτιμάσας, αἵτινες συντάσσονται γενικῇ, ὡς τὸ ἀξιοῦν καὶ οὐκ ἀξιοῦν τάφου, Οἰδίπ. ἐπὶ Κολων. 49 "μή μ' ἀτιμάσῃς τοιόνδ' ἀλήτην, ὧν σε προστρέπω φράσαι.„ Κατὰ

τὸν μὲν προτίσας[1], *τὸν δ' ἀτιμάσας*[2] *ἔχει*[3] ;
Ἐτεοκλέα μέν, ὡς[4] *λέγουσι, σὺν δίκῃ*

τὸν Bellermann ὅμως καὶ ἄλλους ἡ γενικὴ ἀνήκει μόνον εἰς τὸ ἀ τ ι μ ά σ α ς, ὅπερ εἶναι τὸ σπουδαιότερον τῆς ἐννοίας, τὸ δὲ προτίσας κεῖται δ ι ὰ μ έ σ ο υ.

[6]) Κυρίως ἡ λέξις ἐσήμαινε τὸν ἀδελφὸν τὸν ἐκ τῆς αὐτῆς μητρός, ὡς δεικνύει τὸ Ὁμηρικὸν Ἰλιάδ. Λ. 257 "κασίγνητοι καὶ ὄπατροι„. Ἡ αἰτιατικὴ ἥρμοζε νὰ τεθῇ κατὰ γενικήν, ἀλλ' εἶναι σχῆμα καθ' ὅλον καὶ μέρος, ὡς ἐν στίχ. 561 "τὼ παῖδέ φημι τώδε τὴν μὲν ἀρτίως ἄνουν πεφάνθαι, τὴν δ' ἀφ' οὗ τὰ πρῶτ' ἔφυ„.

[1]) Ἡ πρόθεσις ἐτέθη ἕνεκα τῆς παραλειφθείσης γενικῆς Πολυνείκους.

[2]) Ὁ Πολυνείκης ἀτιμάζεται, ἅτε μὴ τυχὼν ταφῆς.

[3]) Ἡ περίφρασις διὰ τοῦ ἔχειν μετὰ μετοχῶν γίνεται, ὅπως δηλωθῇ μακρὰ διάρκεια καταστάσεως ἢ ἐνεργείας, ὡς ἐν Ἠλέκτρ. 590 "τοὺς δὲ πρόσθεν εὐσεβεῖς κἀξ εὐσεβῶν βλαστόντας ἐκβαλοῦσ' ἔχεις„. Ἡ τοιαύτη χρῆσις ὑπάρχει καὶ παρὰ τοῖς πεζογράφοις καὶ θεωρεῖται ὡς σχῆμα ἀττικόν, Θουκυδ. VI 39 "ὀλιγαρχία δὲ τῶν μὲν κινδύνων τοῖς πολλοῖς μεταδίδωσι, τῶν δ' ὠφελίμων οὐ πλεονεκτεῖ μόνον, ἀλλὰ καὶ ξύμπαν ἀφελομένη ἔχει„.

[4]) Συνάπτεται τῇ ἑπομένῃ φράσει σ ὺ ν δ ί κ ῃ δ ι κ α ί ᾳ κ α ὶ ν ό μ ῳ κατὰ τὴν γνώμην τῶν πλείστων ἑρμηνευτῶν. Κατὰ τὸν Wecklein ἐτέθη πρὸς δήλωσιν, ὅτι ἡ διάκρισις ἐν τῇ χρήσει τοῦ δικαίου παρίσταται ὡς ἀλλόκοτον ἐν τῇ διανοίᾳ τῆς λεγούσης. Ὁ δὲ κ. Σεμιτέλος συνάπτων τὴν φράσιν τῷ ἔ κ ρ υ ψ ε περιέρχεται εἰς ἀμήχανον δυσκολίαν· "Περὶ δὲ τῆς φράσεως ὡ ς λ έ γ ο υ σ ι ν, ἥτις δηλοῦσα ὅτι ἡ Ἀντιγόνη δὲν παρευρέθη εἰς τὴν ταφὴν εὑρίσκεται μαχομένη πρὸς ὅσα αὐτὴ ἡ Ἀντιγόνη λέγει κατωτέρω (899—902) παρατηροῦμεν„ δηλ. προτείνει, ὅπως ἐξαλείψωμεν τὸ χωρίον, ἐν ᾧ λέγεται, ὅτι ἡ Ἀντιγόνη ἔθαψε τὸν Ἐτεοκλέα ἤ, ἂν θεωρήσωμεν γνήσιον τὸ χωρίον, νὰ ἀποδώσωμεν εἰς λησμοσύνην τοῦ ποιητοῦ. Ἐνταῦθα ἔχει κῦρος τὸ λεγόμενον ἑ ν ὸ ς ἀ τ ό π ο υ δ ο θ έ ν τ ο ς μ υ ρ ί α ἕ π ο ν τ α ι. Ἦτο δυνατὸν ἡ Ἀντιγόνη νὰ μὴ θάψῃ τὸν Ἐτεοκλέα; Ἂν οὕτως ἐποίει, τὸ ἦθος αὐτῆς οὐδεμίαν ἀξίαν ἠδύνατο νὰ ἔχῃ· διότι ἐσήμαινεν, ὅτι ἠγάπα μὲν τὸν Πολυνείκη, ἐμίσει δὲ τὸν Ἐτεοκλέα καὶ ἄρα δὲν ἠγωνίζετο ὑπὲρ τοῦ θείου νόμου. Ἡ φράσις, ὡ ς λ έ γ ο υ σ ι, σ ὺ ν δ ί κ ῃ χ ρ η σ θ ε ὶ ς δ ι κ α ί ᾳ κ α ὶ ν ό μ ῳ κ α τ ὰ χ θ ο ν ό ς, ὑπὸ πλείστων κριτικῶν θεωρεῖται ὡς ὕποπτος καὶ ἐξοβελιστέα ἢ μέρη τινα αὐτῆς. Αἱ σπουδαιότεραι δυσχέρειαι αἱ ἐν τῇ φράσει ταύτῃ ὑπάρχουσαι εἶναι, ὅτι τὸ μὲν δίκῃ δικαίᾳ εἶναι πλεοναστικόν, ὁ δὲ παθητικὸς τύπος χρησθεὶς πρέπει νὰ ληφθῇ ἀντὶ τοῦ χρησάμενος καὶ τέλος ὅτι ἡ σὺν κεῖται μετὰ τοῦ ῥήματος χρῆσθαι. Οἱ θέλοντες νὰ διατηρήσωσι τὸ χωρίον διώρθωσαν τοῦτο ἢ παρήνεσαν παντοίας διορθώσεις· ὁ μὲν Seyffert ἀντὶ τῆς μετοχῆς χρησθεὶς

χρησθεὶς δικαίᾳ καὶ νόμῳ κατὰ χθονὸς[1]
ἔκρυψε τοῖς ἔνερθεν[2] *ἔντιμον νεκροῖς·*
τὸν δ' ἀθλίως[3] *θανόντα Πολυνείκους νέκυν*[4]

γράφει χρηστός, ὁ δὲ Wolff χρηστοῖς, ὁ δὲ Schneidewin εἰκάζει, ὅτι ἠδύνατο νὰ γραφῇ κρίσει, καὶ ὁ Ullrich προτείνει νὰ στίξωμεν οὑτωσί· Ἐτεοκλέα μέν, ὡς λέγουσι σὺν δίκῃ, χρησθεὶς δικαίᾳ καὶ νόμῳ κατὰ χθονός. Εὐστόχως, ὡς νομίζομεν, ὁ ἀείμνηστος διδάσκαλος ἡμῶν Böckh ἐπειράθη νὰ ἄρῃ τὰς εἰρημένας δυσχερείας. Ἡ φράσις δίκῃ δικαίᾳ δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς πλεονασμός, διότι ὁ ποιητὴς θέλει νὰ ἐξάρῃ τὴν φράσιν καὶ ἐπὶ τούτῳ προσέθηκε καὶ τὴν δοτικὴν νόμῳ, δηλ. ἡ Ἀντιγόνη ὑποδεικνύει, ὅτι τὸ νὰ μείνῃ ἄταφος ὁ Πολυνείκης εἶναι δίκῃ ἄδικος. Ἄλλως καὶ ὁ Livius λέγει (21, 3, 1) justo jure. Βεβαίως οὐχὶ μικρὰ δυσκολία, εἶναι, ὅτι ἀναγκαζόμεθα, ὅπως λάβωμεν τὸν παθητικὸν τύπον ἀντὶ τοῦ μέσου. Ἐπειδὴ ὅμως οἱ ἀρχαῖοι μεταχειρίζονται τὸ μνήσασθαι καὶ μνησθῆναι, τὸ διαλέξασθαι καὶ διαλεχθῆναι, τὸ στρατεύσεσθαι καὶ στρατευθῆναι, τὸ δυνήσασθαι καὶ δυνηθῆναι ἄνευ διαφορᾶς σημασίας, ἠδύνατό τις καὶ ἐνταῦθα νὰ δεχθῇ ὅμοιόν τι. Ἡ δὲ σὺν μετὰ δοτικῆς εἶναι προσδιορισμὸς τοῦ ῥήματος χρησθείς, οὗ τὸ ἀντικείμενον αὐτῷ πρέπει νὰ ληφθῇ ἐκ τῆς αἰτιατικῆς Ἐτεοκλέα. Ὥστε δὲν εἶναι ἀντικείμενον, ὡς ἐνόμιζεν ὁ ἀρχαῖος Σχολαστὴς λέγων· "Δικαίᾳ κρίσει χρησάμενος„ Ἀλλὰ καὶ ἂν μὴ θελήσωμεν νὰ ἐννοήσωμεν τὴν δοτικὴν αὐτῷ, δύναται νὰ χρησιμεύσῃ καὶ ἡ αἰτιατικὴ Ἐτεοκλέα, ὡς καὶ παρὰ Ξενοφῶντι ἐν Ἱερ. XI, 11 "καὶ τὸ μεγαλόφρον οὐ σὺν ὕβρει, ἀλλὰ σὺν γνώμῃ ἐχρῆτο„. Νόμος εἶναι ἡ θρησκευτικὴ συνήθεια.

1) Ἡ κατὰ μετὰ γενικῆς σημαίνει τὸ ὑποκάτω, ὡς καὶ παρ' Ἡροδότῳ 2, 6 "ἀφανίζεσθαι κατὰ θαλάσσης„ καὶ Ἀριστοφάν. ἐν Νεφέλ. 188 "ζητοῦσιν οὗτοι τὰ κατὰ γῆς„. Τὸ κατὰ χθονὸς ἔκρυψε εἶναι περίφρασις ἀντὶ τοῦ ἔθαψε. Κατὰ τὸν Schmelzer εἶναι βραχυλογία ἀντὶ ἐκήρυξε κρύψαι, διότι ὁ Ἐτεοκλῆς δὲν εἶχεν ἔτι ταφῇ.

3) Κυρίως σημαίνει κάτωθεν, εἶτα δὲ ἁπλῶς κάτω, ὡς ἤδη παρ' Ὁμήρῳ ἐν Ἰλιάδ. Ξ, 274 "ἵνα νῶϊν ἅπαντες μάρτυροι ὦσ' οἱ ἔνερθε θεοὶ Κρόνον ἀμφὶς ἔοντες„. Τὸ ἑπόμενον εἶναι κατὰ πρόληψιν, ὡς καὶ παρ' Αἰσχύλ. ἐν Ἀγαμέμν. 1258 "εὔφημον, ὦ τάλαινα, κοίμησον στόμα„ δηλ. κοίμησον στόμα, ὥστε εὔφημον εἶναι, Σοφοκλ. ἐν Οἰδίποδ. τυράνν. 1200 "τῶν σῶν ἀδέρκτων ὀμμάτων τητώμμενος„ καὶ ἐν Αἴαντι 69. Ὁ νεκρὸς ὁ μὴ τυχὼν ταφῆς δὲν ἠδύνατο νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸν Ἅδην, ἀλλ' ἐπλανᾶτο Ἰλιάδ. Ψ, 71 "θάπτε με ὅττι τάχιστα, πύλας Ἅδου περήσω· τῆλέ με εἴργουσι ψυχαί, εἴδωλα καμόντων, οὐδέ μέ πω μίσγεσθαι ὑπὲρ ποταμοῖο ἐῶσιν, ἀλλ' αὔτως ἀλάλημαι ἀν' εὐρυπυλὲς Ἄϊδος δῶ„.

3) Ὁ κ. Σεμιτέλος παρατηρεῖ· "Τὸ ἀθλίως ληπτέον οὐχὶ ὡς προσ-

ἀστοῖσι φασὶν ἐκκεκηρῦχθαι[1] *τὸ*[2] *μὴ*
τάφῳ καλύψαι[3], *μηδὲ κωκῦσαί*[4] *τινα,*
ἐᾶν δ' ἄκλαυτον, ἄταφον[5], *οἰωνοῖς γλυκὺν*
θησαυρὸν[6] *εἰσορῶσι*[7] *πρὸς χάριν βορᾶς*[8].

τεθειμένον ὑπὸ τῆς Ἀντιγόνης οἰκτειρούσης τὸν ἀδελφὸν ἐπὶ τῇ μετὰ θάνατον προσγενομένῃ αὐτῷ ἀτιμίᾳ, ὡς δηλονότι πολλοὶ λαμβάνουσιν, ἀλλ' ὀρθότερον ὡς ἀγγελθὲν αὐτῇ ὅτι ἐλέγετο ἐν τῷ κηρύγματι.... ἀθλίως θανόντα = ἀθλίως καὶ ἀδόξως ἢ προδοτικῶς θανόντα„. Ἀλλὰ τὸ ἀθλίως σημαίνει οἰκτρῶς (Ἠλέκτρ. 1178) *καὶ διὰ τοῦτο τὴν ἀποδιδομένην σημασίαν ὁ ἑρμηνευτὴς ἔπρεπε νὰ βεβαιώσῃ διά τινος παραδείγματος. Πρὸς δὲ μόλις εἶναι πιστευτόν, ὅτι ἡ Ἀντιγόνη ἤθελε μνημονεύσει ὕβρεων κατὰ τοῦ ἀποθανόντος ἀδελφοῦ. Ἂν δὲ ἔπραττε τοῦτο, πάντως κατά τινα τρόπον ἤθελεν ἀποδοκιμάσει.*

4) *Αἱ ἑλληνικαὶ λέξεις νέκυς, νεκυία, νεκρὸς καὶ αἱ λατινικαὶ* nex *καὶ* neco *εἶναι συγγενεῖς. Ἡ μετοχὴ ἥρμοζεν εἰς τὴν γενικὴν Πολυνείκους, ἀλλ' εἶναι ἐναλλαγὴ ἐπιθέτου καὶ παρ' Ὁμήρῳ κεῖται νέκυς τεθνηὼς καὶ νέκυς κατατεθνηώς. Ὁ δὲ Εὐριπίδης λέγει ἐν Τρῳάσι* 91 *“θανοντων σώματα νεκρῶν„. Ἄξιον σημειώσεως, ὅτι τὸ τοιοῦτον εὕρηται καὶ παρὰ Θουκυδίδ. ΙΙ,* 52 *“ἀλλὰ καὶ νεκροὶ ἐπ' ἀλλήλοις ἀποθνήσκοντες ἔκειντο„ καὶ αὐτόθι “τά τε ἱερὰ ἐν οἷς ἐσκήνηντο νεκρῶν πλέα ἦν, αὐτοῦ ἐναποθνησκόντων„.*

1) *Τὸ μετὰ τῆς προθέσεως σύνθετον δὲν κεῖται ἀντὶ τοῦ ἁπλοῦ, ὡς νομίζει ὁ* Wunder, *ἀλλ' ἐτέθη, ὅπως ἐξάρῃ τὴν ἔννοιαν τῆς δημοσιότητος. Ἐν τοιαύτῃ σημασίᾳ κεῖται μετ' ὀλίγον* 203 *«τοῦτον πόλει τῇδ' ἐκκεκηρῦχθαι λέγω μήτε κτερίζειν μήτε κωκῦσαί τινα„.*

2) *Ἐνίοτε τίθεται ἀπαρέμφατον μετὰ τοῦ ἄρθρου, ὅταν τοῦτο ἦναι ὑποκείμενον ἢ ἀντικείμενον, ἐν ᾧ συνηθέστερον ἦτο τὸ ἄναρθρον ἀπαρέμφατον, ὡς Ἀριστοφάν. ἐν Βατράχ.* 68 *“οὐδείς γέ μ' ἂν πείσειεν ἀνθρώπων τὸ μὴ οὐκ ἐλθεῖν ἐπ' ἐκεῖνον„. Ὡσαύτως μετὰ τὰ ῥήματα λέγειν, πιστεύειν, ὡς Ἀριστοφάν. ἐν Νεφέλ.* 1084 *“ἕξει τινὰ γνώμην λέγειν τὸ μὴ εὐρύπρωκτος εἶναι;„*

3) *Τὸ ὑποκείμενον τοῦ ἀπαρεμφάτου τούτου εἶναι κοινὸν μετὰ τοῦ ἑπομένου.*

4) *Τὸ κωκύω σημαίνει φωνάζω δυνατά κλαίων, θρηνῶ, ὀδύρομαι. Τὰ τοιαῦτα ἀνήκουσιν εἰς τὴν τιμὴν τῶν νεκρῶν.*

5) *Ἐν τῶν χειρογράφων ἔχει ἄταφον, ἄκλαυτον, ὅπερ καὶ ῥυθμικῶς ἧττον ἁρμόζει καὶ κατὰ τὴν φυσικὴν σειρὰν τῶν ἐννοιῶν εἶναι πρωθύστερον καὶ παρὰ τὴν συνήθη ἔκφρασιν τῶν ποιητῶν, ὡς Ἰλιάδ. Χ,* 386 *“κεῖται πὰρ νήεσσι νέκυς ἄκλαυτος ἄθαπτος„, Ὀδυσσ. Λ* 54 *καὶ* 72 *“μή μ' ἄκλαυτον ἄθαπτον ἰὼν ὄπισθεν καταλείπειν„ καὶ Εὐριπ. ἐν Ἑκάβ.*30.

6) *Ὁ Σχολιαστὴς ἑρμηνεύει διὰ τοῦ “ἕρμαιον, εὕρημα„.*

τοιαῦτά φασι τὸν ἀγαθὸν[1] *Κρέοντα σοὶ*[2]
κἀμοί, λέγω γὰρ κἀμέ[3], *κηρύξαντ' ἔχειν*[4],

[7]) *Οὐχὶ ὀλίγοι κριτικοὶ προσκρούουσιν εἰς τὴν λέξιν ταύτην, ἐξ ὧν ἄλλοι μὲν γράφουσιν εἰσορμῶσι, ἄλλοι ἄλλως καὶ ὁ ἡμέτερος Σεμιτέλος ὡς φέρωσιν = ὅπως φέρωσιν αὐτὸν εἰς τροφήν, ὡς ἐν στίχ.* 1040 "*οὐδ' εἰ θέλουσ' οἱ Ζηνὸς ἀετοὶ βορὰν φέρειν νιν ἁρπάζοντες ἐς Διὸς θρόνους*". *Νομίζομεν, ὅτι τὸ παρατιθέμενον τοῦτο χωρίον εἶναι ὅλως διάφορον τοῦ ἡμετέρου. Διότι ἐκεῖ μὲν ἦτο ἀνάγκη τοῦ φέρειν, ὅπως λεχθῇ ἡ μόλυνσις τοῦ θρόνου τοῦ Διός, ἐνταῦθα ὅμως ἡ Ἀντιγόνη ἐνδιαφέρεται νὰ δηλώσῃ, ὅτι τὸ πτῶμα τοῦ ἀδελφοῦ θὰ φάγωσι τὰ ὄρνεα· ἂν θὰ κομίσωσι καὶ ἀλλαχοῦ, εἶναι ὅλως ἀδιάφορον αὐτῇ· Ἐν ᾧ λοιπὸν ἡ διόρθωσις προστίθησι περιττόν τι, τὸ εἰσορῶσι τῶν χειρογράφων καθ' ἡμᾶς εἶναι ἀναγκαῖον, ὡς γίνεται δῆλον ἐκ τῶν ἑξῆς· Οἱ ἀρχαῖοι ἐφοβοῦντο μὲν μὴ μείνωσιν ἄταφοι, πρὸ πάντων δὲ μὴ γείνωσι βορὰ τῶν ὀρνέων. Λοιπὸν ἡ Ἀντιγόνη θέλουσα νὰ διεγείρῃ τὴν ἀδελφὴν πρὸς σύμπραξιν ἐπισωρεύει λέξεις καὶ φράσεις σκοπούσας, ὅπως δείξωσιν, ὅτι τὸ πτῶμα τοῦ ἀδελφοῦ δὲν θέλει διαφύγει τὴν βορὰν τῶν ὀρνέων. Ἐπὶ τούτῳ μεταχειρίζεται καὶ τὸ εἰσορῶσι (τὰ ὁποῖα ἀπλήστως προσβλέπουσι χάριν τροφῆς). Ἐν ἄλλαις λέξεσιν ἡ Ἀντιγόνη λέγει· τὸ πτῶμα τοῦ ἀδελφοῦ δὲν θέλει διαφύγει τὴν φοβερὰν τῶν ὀρνέων βοράν, διότι εἶναι πλούσιον ἕρμαιον καὶ τοῦτο εἶναι γλυκὺ καὶ τὰ ὄρνεα μετὰ προσοχῆς παρατηροῦσιν, ὅπως εὕρωσι τροφήν. Κακὰς ἄρα ὑπηρεσίας προσφέρουσι τῷ Σοφοκλεῖ οἱ ἐξαλείφοντες τὸν στίχον ἢ διορθοῦντες τοῦτον.*

[8]) *Βορᾶς ἕνεκα, ὡς καὶ Εὐριπίδ. ἐν Μηδ.* 541 "*πρὸς ἰσχύος χάριν*" *καὶ κατωτέρω στίχ.* 908 "*τίνος νόμου δὴ ταῦτα πρὸς χάριν λέγω;*"

[1]) *Τοῦτο λέγει ἡ ἡρωῒς μετὰ πικρᾶς εἰρωνείας. Ὁ τοιαῦτα κηρύξας κατὰ τοῦ θείου δικαίου δὲν εἶναι ἀγαθός, ἀλλὰ κακὸς ἐν τῷ πνεύματι τῆς Ἀντιγόνης.*

[2]) *Ἡ κοινὴ γραφὴ ἦτο Κρέοντά σοι πρῶτος δὲ ὁ* Schaefer *διώρθωσεν εἰς Κρέοντα σοί. Ὁ Κρέων ἐποίησε κήρυγμα γενικὸν (στίχ.* 7 *πανδήμῳ πόλει), ἡ Ἀντιγόνη ὅμως διὰ τῶν ἀντωνυμιῶν τούτων θέλει νὰ δείξῃ, ὅτι τὸ κήρυγμα περιλαμβάνει καὶ τὰς δύο ἀδελφὰς τοῦ νεκροῦ, ἐν ᾧ δὲν ἔπρεπε.*

[3]) *Ἥρμοζε μᾶλλον νὰ εἴπῃ, λέγω γὰρ κἀμοί. Ὀρθῶς λέγει ὁ Σχολιαστής·* "*Τὸ δὲ λέγω γὰρ κἀμὲ διὰ μέσου μετὰ πάθους ἀνεφώνησεν. λέγω γάρ, φησίν, ὅτι κἀμὲ προσπεριείληφε τῷ κηρύγματι*". *Ἐν ἄλλαις λέξεσι λέγει ἡ ἡρωΐς. Ὁ Κρέων ὀλίγον μ' ἀγνοεῖ περιλαμβάνων με εἰς κήρυγμα, ὅπερ ἀφορᾷ εἰς τὴν τιμὴν τοῦ πτώματος τοῦ ἀδελφοῦ μου. Ἐνταῦθα ἡ Ἀντιγόνη ἄρχεται ὑποδηλοῦσα τὸ σχέδιον αὐτῆς.*

[4]) *Ὁ Σχολιαστὴς παρατηρεῖ·* "*Ἀντὶ τοῦ, κεκηρυχέναι, ὡς τὸ σιγήσας ἔχω, ἀντὶ τοῦ σιγῶ*". *Ἐν τοῖς ἔμπροσθεν εἴπομεν περὶ τούτου τὰ δέοντα. Παραπλήσιον εἶναι τὸ ἐν* 794

καὶ δεῦρο νεῖσθαι[1] ταῦτα τοῖσι μὴ εἰδόσιν[2]
σαφῆ προκηρύξοντα· καὶ τὸ πρᾶγμ'[3] ἄγειν[4]
οὐχ ὡς παρ' οὐδέν[5], ἀλλ' ὃς ἂν τούτων τι δρᾷ[6],
φόνον προκεῖσθαι[7] δημόλευστον[8] ἐν πόλει.
οὕτως[9] ἔχει σοι ταῦτα, καὶ δείξεις τάχα[10],

" σὺ καὶ τόδε νεῖκος ἀνδρῶν ξύναιμον ἔχεις ταράξας " καὶ 1068.

1) Ἐνταῦθα ἔρχεσθαι.

2) Τὰ χειρόγραφα ἔχουσι τοῖς μὴ εἰδόσιν, ἀλλ' ὁ μὲν Brunck γράφει τοῖς μὴ οὐκ εἰδόσιν, ὁ δὲ Schaefer τοῖς οὐκ εἰδόσιν. Ἀλλ' ἐνταῦθα ἀπαιτεῖται τὸ μὴ καὶ οὐχὶ τὸ οὐ· διότι ὁ ποιητὴς δὲν ἐννοεῖ οὔτε τὴν Ἀντιγόνην, οὔτε τὸν χορόν, ἀλλ' ἐκφράζεται γενικῶς, ἄν τις μὴ γνωρίζῃ. Τὸ τοῖς τῶν χειρογράφων ὁ Heath ἔτρεψεν εἰς τοῖσι, ὅπερ ἐδέξαντο οἱ κριτικοί. Ἡ πρόθεσις ἐν τῷ ἐκκηρύσσειν καὶ προκηρύσσειν τίθεται πρὸς δήλωσιν τῆς δημοσιότητος. Τὴν αὐτὴν σημασίαν παρελάβομεν καὶ ἡμεῖς λέγοντες προκήρυξιν.

3) Δηλαδὴ τὸ τάφῳ καλύψαι καὶ κωκῦσαί τινα, περὶ ὧν ἔλεγεν ἐν τοῖς ἔμπροσθεν.

4) Ὑποκείμενον τοῦ ἀπαρεμφάτου τούτου, ὡς καὶ τῶν ἡγουμένων, εἶναι ἡ αἰτιατικὴ Κρέοντα. Τὸ ἄγειν ἔχει ἐνταῦθα τὴν σημασίαν τοῦ νομίζειν, θεωρεῖν, ὡς Ἡρόδοτ. I, 134 " ἥκιστα δὲ τοὺς ἑωυτῶν ἑκαστάτω οἰκημένους ἐν τιμῇ ἄγονται, νομίζοντες ἑωυτοὺς εἶναι ἀνθρώπων μακρῷ τὰ πάντα ἀρίστους " καὶ II, 8 " καὶ τότε μάλιστα ἐν τιμῇ ἄγονται πάντων τῶν μαντηίων " καὶ Σοφοκλ. Οἰδ. Τυράνν. 783 " ἠγόμην ἀνὴρ ἀστῶν ἄριστος " Εὐριπίδ. ἐν Βάκχ. 1035.

5) Νεώτερος Ἕλλην ἤθελεν εἰπεῖ, ὅτι καὶ τὸ πρᾶγμα ὁ Κρέων δὲν θεωρεῖ ὡς τίποτε. Ἀνάλογα χωρία ὑπάρχουσι καὶ ἀλλαχοῦ παρὰ Σοφοκλεῖ, ὡς ἐν Ἠλέκτρ. 1327 " πότερα παρ' οὐδὲν τοῦ βίου κήδεσθ' ἔτι, ἢ νοῦς ἔνεστιν οὔτις ὗμιν ἐγγενής ", καὶ κατωτέρω λέγει ἡ Ἀντιγόνη 466 " οὕτως ἔμοιγε τοῦδε τοῦ μόρου τυχεῖν παρ' οὐδὲν ἄλγος ".

6) Ἡ ἀοριστολογικὴ αὕτη πρότασις ἰσοδυναμεῖ πρὸς δοτικήν, ὡς καὶ ἐν Αἴαντι 1059 " δοκοῦντ' ἐμοί, δοκοῦντα δ' ὃς κραίνει στρατοῦ ".

7) Δηλαδὴ εἰς τὸν παραβάτην τοῦ κηρύγματος ἐπίκειται ζημία θανάτου, ὡς καὶ παρ' Αἰσχύλ. ἐν Πέρσ. 371 " πᾶσι στέρεσθαι κρατὸς ἦν προκείμενον " καὶ Θουκυδ. III, 45 " θανάτου ζημία πρόκειται ".

8) Οὕτως ὀνομάζεται ὁ διὰ λιθοβολίας θάνατος. Ὁ αὐτὸς παρ' Αἰσχύλῳ ὀνομάζεται ἄλλως ἐν Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβ. 183 " λευστῆρα δήμου δ' οὔτι μὴ φύγῃ μόρον " καὶ Σοφοκλ. ἐν Αἴαντι 254 " πεφόβημαι λιθόλευστον Ἄρη ξυναλγεῖν μετὰ τοῦδε τυπείς ". Ἡ φράσις ἐν πόλει δηλοῖ δημοσίᾳ.

9) Συγκεφαλαιοῖ τὰ προηγούμενα, ὡς καὶ ἐν Ἠλέκτρ. 761 " τοιαῦτά σοι ταῦτ' ἔστιν ".

10) Ἐπίρρημα κατὰ συγκοπὴν ἐκ τοῦ ταχέα, ὡς καὶ τὸ ὦκα ἐκ τοῦ ὠκέα, καὶ τὸ σάφα ἐκ τοῦ σαφέα.

εἴτ'[1] εὐγενὴς πέφυκας, εἴτ' ἐσθλῶν[2] κακή.

ΙΣΜΗΝΗ.

Τί[3] δ', ὦ ταλαῖφρον, εἰ τάδ' ἐν τούτοις[4], ἐγὼ
λύουσ' ἂν ἢ 'φάπτουσα[5] προσθείμην πλέον;

Ἐνταῦθα ἴσως σημαίνει τὸ παρευθύς, παραχρῆμα καὶ οὐχὶ τὸ ἴσως, ὡς ἀλλαχοῦ. Ἂν δὲ ληφθῇ ἐν τῇ σημασίᾳ τοῦ ἴσως, πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς σχῆμα λιτότητος.

1) Ἐν τοῖς τοιούτοις ὑπάρχει ποικιλία· ἢ τίθεται τὸ εἴτε — εἴτε, ὡς ἐνταῦθα, ἢ ἐν μὲν τῷ πρώτῳ κώλῳ κεῖται τὸ εἰ, ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ τὸ εἴτε, Εὐριπίδ. Ἄλκ. 137 "εἰ δ' ἔτ' ἐστὶν ἔμψυχος γυνή, εἴτ' οὖν ὄλωλεν εἰδέναι βουλοίμεθ' ἄν". Ἐνίοτε τίθεται τὸ εἴτε μόνον ἐν τῷ δευτέρῳ κώλῳ, ὡς Σοφοκλ. ἐν Τραχιν. 236 "ποῦ γῆς; πατρῴας εἴτε βαρβάρου, λέγε". Τὸ εὐγενὴς ἐνταῦθα σημαίνει γενναία, ὡς ἦτο ἡ Ἀντιγόνη.

2) Τὰ ῥήματα εἶναι, γίνεσθαι, φύειν καὶ τὰ τοιαῦτα συντάσσονται γενικῇ πρὸς δήλωσιν τοῦ ἐξ οὗ κατάγεταί τις, ὡς Ξενοφ. Κυρ. Παιδ. 1, 2, 1 "πατρὸς μὲν δὴ λέγεται Κῦρος γενέσθαι Καμβύσου, μητρὸς δὲ ὁμολογεῖται Μανδάνης" Εὐριπίδ ἐν Ἑκάβ. 383 "δεινὸς χαρακτὴρ κἀπίσημος ἐν βροτοῖς ἐσθλῶν γενέσθαι" καὶ κατωτέρω 486. Τίθεται ὅμως καὶ ἡ ἐκ μετὰ γενικῆς, ὡς Εὐριπίδ. Ἰφιγέν. ἐν Αὐλίδ. 406 "δείξεις δὲ ποῦ μοι πατρὸς ἐκ ταὐτοῦ γεγώς". Τὸ πλῆρες ἤθελεν εἶναι· ἀλλ' ἐσθλῶν πεφυκυῖα κακὴ εἶ. Ἡ δὲ γενικὴ ἐσθλῶν ποιεῖ ἀντίθεσιν πρὸς τὸ κακή. Διὰ τοῦ ἐπαίνου τῶν ἀρετῶν τῶν τεκόντων πειρᾶται ἡ Ἀντιγόνη νὰ παροτρύνῃ τὴν Ἰσμήνην εἰς σύμπραξιν.

3) Ὀρθῶς ποιήσας ὁ Brunck συνέδεσε τὸ τί μετὰ τοῦ πλέον, ὡς δεικνύουσιν αἱ φράσεις πλέον τι ἔχω, πλέον τι ποιῶ, οὐδέν σοι πλέον ἔσται· Τὰ δύο δὲ ὁμοῦ προσδιορίζουσι τὸ προσθείμην, ὡς δέχεται καὶ ὁ Σχολιαστής· "Τί δ' ἂν σοι ἐγὼ προσθείμην πλέον; ἀντὶ τοῦ, σοὶ γενοίμην χρήσιμος, εἰ ταῦτα οὕτως ἔχοι, λύουσα τὸν νόμον καὶ θάπτουσα τὸν ἀδελφόν Εἰ δὲ γρ. ἢ 'φάπτουσα, ἀντὶ τοῦ, λύουσα τὸν νόμον, ἢ βεβαιοῦσα αὐτόν". Ὁ Erfurdt ἀποδίδων τὸ τί εἰς τὰς μετοχὰς (quid negligens vel observans proficere aliquid possim?) δίδει κακὴν ἑρμηνείαν· διότι πῶς ἡ Ἰσμήνη ἀμελοῦσα ἢ μὴ πράττουσά τι δύναται νὰ ὠφελήσῃ;

4) Τί δύναμαι νὰ κάμω ἐγώ, ἀφ' οὗ ταῦτα (ἅπερ πρὸ ὀλίγου εἶπες) ἔχουσι τοιουτοτρόπως; Ἐντεῦθεν ἡ Ἰσμήνη ἄρχεται δεικνύουσα δειλίαν.

5) Ἡ ἀρχαία γραφὴ θάπτουσα δικαίως ὑπὸ πάντων ἀποδοκιμάζεται. Ἀντὶ τοῦ 'φάπτουσα ὁ Schneidewin γράφει ἅπτουσα, ὅπερ δὲν παρέχει διάφορον ἔννοιαν. Μείζων ὅμως εἶναι δυσκολία νὰ ὁρίσωμεν τὸ ἀντικείμενον τῶν μετοχῶν. Ὁ Σχολιαστής, ὡς εἴδομεν, νοεῖ τὸν νόμον. Ἀλλ' ὁ παραβάτης ἴσως λύει τὸν νόμον, δύναται ὅμως καὶ νὰ δέσῃ; Διὰ τοῦτο ὀρθῶς ποιῶν ὁ ἀοίδιμος Boeckh θεωρεῖ τὴν φράσιν

ΑΝΤΙΓΟΝΗ.

Εἰ[1] ξυμπονήσεις καὶ ξυνεργάσει, σκόπει.

ΙΣΜΗΝΗ.

Ποῖόν τι κινδύνευμα[2]; ποῦ[3] γνώμης ποτ' εἶ;

ΑΝΤΙΓΟΝΗ.

Εἰ[4] τὸν νεκρὸν ξὺν τῇδε κουφιεῖς[5] χερί[6].

ΙΣΜΗΝΗ.

Ἦ γὰρ νοεῖς θάπτειν σφ'[7], ἀπόρρητον πόλει;

παροιμιώδη, ὡς αἱ φράσεις κάθαμμα καὶ δύσλυτον ἅμμα καὶ Σοφοκλ. ἐν Αἴαντι 1317 " *εἰ μὴ συνάπτων, ἀλλὰ συλλύσων πάρει*" *Παράβαλλ. καὶ Πλούταρχ. ἐν βίῳ Ἀλκιβιάδ κεφ.* 14. *Ὥστε λύειν καὶ ἐφάπτειν περιπίπτουσιν εἰς τὴν σημασίαν τοῦ κωλύειν καὶ βοηθεῖν. Τὰς τοιαύτας ἀντιθέσεις ἀγαπῶσιν οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες.*

[1]) *Εἶναι τὸ ἀντικείμενον τοῦ σκόπει. Ἡ δὲ πρόθεσις ξὺν ὑπονοεῖ τὴν δοτικὴν ἐμοί.*

[2]) *Τὸ ὄνομα δεικνύει τὸ δειλὸν ἦθος τῆς Ἰσμήνης, ὡς καὶ ὁ Σχολιαστὴς παρετήρησεν·* " *Ἐκ τούτου ἤδη τὸ ἦθος ὅρα, κινδύνευμα καλούσης τὸ ἔργον τὸ δὲ ποῦ γνώμης ποτ' εἶ, ὡς ἀδυνάτοις ἐπιχειρούσης λέγει*"

[3]) *Τὰ τοιαῦτα τοπικὰ ἐπιρρήματα οἱ ἀρχαιοι συντάσσουσι γενικῇ, ὡς ἐν Οἰδίπ. ἐπὶ Κολωνῷ* 170 " *θύγατερ, ποῖ τις φροντίδος ἔλθῃ;*" *καὶ ἐν Τραχιν* 705 " *ὥστ' οὐκ ἔχω τάλαινα ποῖ γνώμης πέσω;*". *Τὸ εἶ ἀνήκει εἰς τὸ ἰέναι, δηλ. εἰς ποίαν γνώμην τέλος πάντων θὰ καταντήσῃς; Διὰ τῆς φράσεως ταύτης ἡ Ἰσμήνη σκοπεῖ, ὅπως ἡ ἀδελφὴ ἐξηγήσῃ τὴν ἑαυτῆς ἀπόφασιν, ὅπερ ὄντως ποιεῖ ἐν τῷ ἑπομένῳ στίχῳ.*

[4]) *Ἐξαρτᾶται πάλιν ἐκ τοῦ σκόπει.*

[5]) *Τὸ ῥῆμα τοῦτο περιέχει τρυφερωτέραν ἔννοιαν ἐκείνης, ἣν ἡ Ἰσμήνη διὰ τοῦ θάπτειν δηλοῖ. Ἡ διάφορος φράσις δεικνύει τὸ διάφορον ἦθος ἑκατέρας ἀδελφῆς. Διὰ τοῦ κουφιεῖς γίνεται ὑπαινιγμός τις εἰς τὴν ἀνακούφισιν τοῦ νεκροῦ ἐκ τῆς ἀτιμίας, εἰς ἣν ἔρριψε τὸ κήρυγμα τοῦ Κρέοντος.*

[6]) *Ὁ* Schaefer *χωρίζει τὴν δοτικὴν χερὶ ἀπὸ τῆς ἀντωνυμίας τῇδε, ἐξ ὧν τὸ μὲν τῇδε ἀποδίδει εἰς τὴν Ἀντιγόνην, τὸ δὲ χερὶ εἰς τὴν Ἰσμήνην. Βεβαίως ἡ ἀντωνυμία τρίτου προσώπου δύναται νὰ ἀναφέρηται εἰς τὸ πρῶτον, ἀλλὰ τὸ χερὶ ἠθέλομεν ἀναγκασθῇ νὰ θεωρήσωμεν ὡς πλεονασμόν. Ὁ λόγος βαίνει φυσικώτερον καὶ γίνεται ζωηρότερος, ἂν συνάψωμεν τὰς δύο δοτικὰς καὶ ἀποδώσωμεν εἰς τὴν Ἀντιγόνην. Εἰκάζομεν δέ, ὅτι ὁ πρωταγωνιστὴς ἐν τῷ θεάτρῳ λέγων ἐπέδειξε τὴν ἑαυτοῦ χεῖρα.*

[7]) *Κατὰ τὸν* Bellermann *οἱ τρα-*

ΑΝΤΙΓΟΝΗ.

Τὸν γοῦν ἐμὸν καὶ τὸν σόν, ἢν σὺ μὴ θέλῃς[1],
ἀδελφόν[2]· *οὐ γὰρ δὴ προδοῦσ' ἁλώσομαι.*

ΙΣΜΗΝΗ.

ὦ σχετλία, Κρέοντος ἀντειρηκότος[3];

γικοὶ μεταχειρίζονται τὸ σφὲ καὶ νὶν ἀντὶ πάντων τῶν γενῶν καὶ τῶν ἀριθμῶν. Τὸ δὲ ἑπόμενον ἐπίθετον δὲν εἶναι γένους ἀρσενικοῦ, ὡς νομίζει ὁ Σχολιαστής, ἀλλ' οὐδετέρου, ὅπερ πρέπει νὰ ληφθῇ ὡς παράθεσις εἰς τὸ θάπτειν. Περὶ δὲ τῆς σημασίας τοῦ ἐπιθέτου ὁ Σχολιαστὴς παρατηρεῖ· " Τὸν ἀπηγορευμένον καὶ κεκωλυμένον ὑπὸ τῆς πόλεως τολμᾷς θάπτειν σύ; " Δηλαδὴ τὴν δοτικὴν πόλει θεωρεῖ ὡς ποιητικὸν αἴτιον τοῦ ἀπόρρητον. Ὄντως ἐν τῇ διανοίᾳ τῆς Ἰσμήνης, ὅ,τι λέγει ὁ Κρέων λέγει αὐτὴ ἡ πόλις, ἀλλ' ἡ αὐτὴ μετ' ὀλίγον λέγει Κρέοντος ἀντειρηκότος. Καὶ ὁ φύλαξ μετ' ὀλίγον στίχ. 404 *" ταύτην γ' ἰδὼν θάπτουσαν ὃν σὺ τὸν νεκρὸν ἀπεῖπας ". Διὰ τοῦτο ἠδύνατό τις νὰ ἐννοήσῃ ἔξωθεν τὸ ποιητικὸν αἴτιον (τῷ Κρέοντι) καὶ νὰ συντάξῃ τὴν ἐν τῷ κειμένῳ δοτικὴν ὡς συντακτικήν, ὡς καὶ παρὰ Πλάτωνι ἐν Νομ.* XI, *σελ.* 932 *" ἀπόρρητόν τινι ποιεῖσθαι πρὸς μηδένα λέγειν ἄλλον ".*

[1]) *Ὁ Σχολιαστὴς ἑρμηνεύει κατὰ δύο τρόπους· "Εἰ μὴ σὺ θέλεις θάπτειν, ἐγὼ τοῦτο ποιήσω μόνη. "Η οὕτω· κἂν μὴ προσποιῇ αὐτὸν εἶναι σὸν ἀδελφόν, ἀλλ' ἀλλοτριοῖς σαυτὴν τῆς συγγενείας, ἐγὼ θάψω τὸν ἐμὸν καὶ σὸν ἀδελφόν. Δίδυμος δὲ φησὶν ὑπὸ τῶν ὑπομνηματιστῶν τὸν ἑξῆς στίχον νενοθεῦσθαι ". Ὅτι ἡ δευτέρα ἑρμηνεία δὲν εἶναι ὀρθή, ἕκαστος ἐννοεῖ. Ἡ Ἀντιγόνη λέγει, θὰ θάψω τὸν ἐμὸν καὶ τὸν σὸν ἀδελφόν, ἂν σὺ δὲν θελήσῃς νὰ πράξῃς τὸ κατὰ σαυτήν, δηλ. θὰ ἐκτελέσω καὶ τὸ σὸν καθῆκον. Ἡ ἀντωνυμία τὸν ἐμὸν ποιεῖ ἀντίθεσιν πρὸς τὸ ἀπόρρητον πόλει, δηλ. οὐδεὶς ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ἀπαγορεύσῃ τὰ ἐμά.*

[2]) *Ὁ στίχος οὗτος κατὰ τοὺς ὑπομνηματιστάς, οὓς ὁ Δίδυμος εἶχεν ὑπ' ὄψει, ἐθεωρεῖτο νόθος. Τοῦτον οἱ πλεῖστοι τῶν νεωτέρων ἐκδοτῶν κατὰ τὴν πρότασιν τοῦ* Benetict *ἐξαλείφουσιν ὡς τὴν στιχομυθίαν βλάπτοντα, ὅπερ δὲν εἶναι ἰσχυρὸς λόγος πρὸς ἐξάλειψιν. Κατὰ τὸν* Bellermann *ὁμοία διατάραξις ὑπάρχει καὶ ἀλλαχοῦ π. χ. ἐν στίχ.* 404 *καὶ ἐν Οἰδίπ. τυράνν.* 369 *καὶ οἱ ἀρχαῖοι ποιηταὶ δὲν ἦσαν οὕτω μικρολόγοι, ὡς οἱ ἑρμηνευταὶ αὐτῶν. Ἂν δὲ ἐξαλειφθῇ ὁ στίχος, ὁ προηγούμενος μένει ἀτελής· διότι τὸ οὐσιαστικὸν ἀδελφὸν εἶναι ἀναγκαῖον. Πρὸς δὲ καὶ ἡ ἔννοια τῆς ἑπομένης προτάσεως δὲν εἶναι περιττή· διότι ἐν ταύτῃ λέγεται, ὅτι ἡ κατάλειψις τοῦ πτώματος εἶναι προδοσία.*

[3]) *Τὸ ῥῆμα ἐννοεῖται ἔξωθεν, δηλαδὴ νοεῖς θάπτειν ἢ θάψεις. Ὁ στίχος οὗτος δεικνύει σαφέστερον τὴν δειλίαν τῆς Ἰσμήνης καὶ τὸ σέ-*

ΑΝΤΙΓΟΝΗ.

Ἀλλ' οὐδὲν αὐτῷ τῶν ἐμῶν μ' εἴργειν μέτα[1].

ΙΣΜΗΝΗ.

Οἴμοι· φρόνησον[2], ὦ κασιγνήτη, πατὴρ
ὡς νῷν ἀπεχθὴς δυσκλεής τ' ἀπώλετο[3],
πρὸς[4] αὐτοφώρων ἀμπλακημάτων διπλᾶς

βας αὐτῆς πρὸς τὸν ἡγεμόνα τῆς πόλεως.

1) Καὶ ἐνταῦθα ὁ Σχολιαστὴς διττῶς ἑρμηνεύει· "Οὐ μετέστιν αὐτῷ εἴργειν με ἀπὸ τῶν ἐμῶν. Ἢ οὕτως· οὐ μετέστιν αὐτῷ τὰ ἡμέτερα βουλεύματα εἴργειν„ Ἡ πρώτη ἑρμηνεία εἶναι ὀρθή· ἐν ἄλλαις λέξεσιν ὁ Κρέων δὲν ἔχει κανὲν δικαίωμα τοῦ νὰ μ' ἐμποδίζῃ ἀπὸ τοῦ θάπτειν τοὺς ἐμούς. Παράβαλλ. καὶ Ἠλέκτρ. 536, ἔνθα ἡ Κλυταιμνήστρα λέγει· "ἀλλ' οὐ μετῆν αὐτοῖσι τήν γ' ἐμὴν κτανεῖν„. Κατὰ τὸν Nauck τὸ ἐ μ ῶ ν εἶναι οὐδετέρου γένους, ὅστις παρατηρεῖ, ὅτι τὸ τ ὰ ἐ μ ὰ εἶναι ἐντονώτερον τοῦ οἱ ἐμοί. Τοῦτο δὲν εἶναι ἀπίθανον, ἀλλ' ὁ ἑρμηνευτὴς ἐξ ἀνάγκης ἦλθεν εἰς τοιαύτην γνώμην, ἀφ' οὗ ἐξήλειψε τὸν 46 στίχον, ἐν ᾧ ὑπάρχει ἡ λέξις ἀ δ ε λ φ ό ς

2) Ἐνταῦθα ὁ Σχολιαστὴς παρατηρεῖ "τὰς συμφορὰς σκόπησον τοῦ παντὸς γένους, καὶ πῶς ὁ πατὴρ ἀκλεὴς ἀπώλετο· οὐ μόνον δὲ ἀκλεής, ἀλλὰ καὶ ἀπεχθής, διὰ τὸν γενόμενον λοιμόν„.

3) Ὁ Schneidewin ἔχων ὑπ' ὄψει τὸν Ὑγῖνον λέγοντα Fab. 242 "Oedipus ipse se occidit ablatis oculis„ νομίζει, ὅτι ἡ ἐξόρυξις τῶν ὀφθαλμῶν συμπίπτει τῷ θανάτῳ αὐτοῦ, ὅπερ ἀντίκειται εἰς τὴν παράδοσιν τοῦ Ὁμήρου, ᾧ συνήθως ἀκολουθεῖ ὁ Σοφοκλῆς. Ἀλλ' ὀρθῶς παρατηρεῖ ὁ Thudichum (Zu Söphocles Antigone, Darmstad 1857 s. 19), ὅτι τὸ ἀπώλετο οὐδὲν ἄλλο σημαίνει, ἢ ὅτι κατεστράφη μετὰ τὴν ἀναγνώρισιν. Ὄντως ἡ ἀτιμία ἡ ἐκ τῆς πατροκτονίας καὶ αἱμομιξίας προκύψασα ἦτο ἴση πρὸς ὄλεθρον.

4) Ὁ Wex μετ' ἄλλων τὸ κόμμα τίθησιν οὐχὶ μετὰ τὸ ἀπώλετο, ἀλλὰ μετὰ τὴν λέξιν ἀμπλακημάτων. Διότι ἡ πρὸς μετὰ γενικῆς εἶναι τὸ αἴτιον τοῦ ἀπώλετο, ὡς ἐν Οἰδίπ. Τυράνν. 1236 "πρὸς τίνος ποτ' αἰτίας;„ Οἱ πλεῖστοι ὅμως τῶν ἐκδοτῶν ἀφαιροῦντες τὸ κόμμα τὸν προσδιορισμὸν τοῦτον συνάπτουσι τῷ δράξας. Αὐτόφωρος ἀλλαχοῦ λέγεται ὁ συλλαμβανόμενος, ἐν ᾧ κλέπτει ἢ πράττει ἄλλην κακὴν πρᾶξιν. Ἐνταῦθα αὐτόφωρον ἀμπλάκημα ὀνομάζεται ἐκεῖνο, ἐν ᾧ αὐτὸς ὁ πράξας ἐλέγχει ἑαυτόν, ὡς ὀρθῶς παρατηρεῖ ὁ Wex. Τὴν ἑρμηνείαν ταύτην δὲν δέχονται πολλοὶ τῶν ἑρμηνευτῶν λέγοντες, ὅτι ἡ ἀποκάλυψις τῶν ἁμαρτημάτων ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Οἰδίποδος ἐπενοήθη ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ ἐν τῷ βραδύτερον ποιηθέντι Οἰδίποδι τυράννῳ, ἀλλὰ δὲν εἶναι ἀποδεδειγμένον, ὅτι ὁ Σοφοκλῆς δὲν ἐστηρίχθη ἐπὶ ἀρχαιοτέρας τινὸς παραδόσεως. Ἂν δὲ δεχθῶμεν

ὄψεις ἀράξας[1] αὐτὸς αὐτουργῷ χερί·
ἔπειτα[2] μήτηρ καὶ γυνή, διπλοῦν ἔπος[3],
πλεκταῖσιν ἀρτάναισι[4] λωβᾶται[5] βίον·
τρίτον δ' ἀδελφὼ δύο μίαν καθ' ἡμέραν[6]
αὐτοκτονοῦντε[7], τὼ ταλαιπώρω, μόρον
κοινὸν[8] κατειργάσαντ' ἐπ' ἀλλήλοιν[9] χεροῖν·

τὴν ἄλλην ἑρμηνείαν, δηλ. ὅτι τὰ ἁμαρτήματα ἠλέγχθησαν ἐν αὐτῇ τῇ πράξει, γεννῶνται δυσκολίαι· πρῶτον ὁ φόνος τοῦ πατρὸς δὲν ἀπεκαλύφθη ἐν αὐτῇ τῇ πράξει καὶ δεύτερον εἶναι ἀπίθανον, ὅτι ὁ ποιητὴς ἠδύνατο νὰ μεταχειρισθῇ τοιαύτην λέξιν, διότι ὁ Οἰδίπους ἔτι συνῆν τῇ μητρί.

[1]) *Ἀράσσω σημαίνει πετῶ ἐκτός, ῥίπτω ἔξω.*

[2]) *Ὀρθῶς παρατηρεῖ ὁ κ. Σεμιτέλος· "Τὸ ἔπειτα ἀναφέρεται οὐχὶ εἰς τὴν κατὰ χρόνον ἀκολουθίαν τῆς πράξεως, διότι κατὰ τὰ ἐν Οἰδίποδι Τ. καὶ παρ' Ὁμήρῳ λεγόμενα προηγήθη ἡ αὐτοχειρία τῆς Ἰοκάστης (Ἐπικάστης) τῆς τοῦ Οἰδίποδος τυφλώσεως καὶ πολλῷ μᾶλλον τοῦ θανάτου, ἀλλ' εἰς τὴν τάξιν τῆς διηγήσεως, διότι εἰποῦσα πρῶτον περὶ τῶν παθημάτων τοῦ πατρός, ἔρχεται ἔπειτα ἐπὶ τὰ τῆς μητρός".*

[3]) *Διὰ τῆς φράσεως ταύτης ὁ ποιητὴς θέλει νὰ δείξῃ τὴν διπλῆν σχέσιν τῆς Ἰοκάστης, ἥτις ἦτο μήτηρ καὶ σύναμα γυνὴ τοῦ Οἰδίποδος περὶ οὗ ὁ Τειρεσίας ἐν στίχ. 457 λέγει· "φανήσεται δὲ παισὶ τοῖς αὑτοῦ ξυνὼν ἀδελφὸς αὐτὸς καὶ πατήρ, κἀξ ἧς ἔφυ γυναικὸς υἱὸς καὶ πόσις, καὶ τοῦ πατρὸς ὁμοσπόρος τε καὶ φονεύς".*

[4]) *Ἀρτάναι εἶναι τὰ σχοινία, δι' ὧν ἐκρεμάσθη ἡ Ἰοκάστη, ὅτε κατενόησε τὴν αἱμομιξίαν. Ὁ Οἰδίπους τύραννος τοῦ Σοφοκλέους εἶναι ὁ μεγαλείτερος σχολιαστὴς τοῦ χωρίου τούτου.*

[5]) *Τὸ λωβᾶται βίον δεικνύει, ὅτι τὸ τέλος τοῦ βίου τῆς Ἰοκάστης ἦτο ἐπονείδιστον. Ἐν τῷ Ὁμηρικῷ αἰῶνι ὁ δι' ἀγχόνης θάνατος δὲν ἦτο ἔντιμος, Οἰδίπ. τύρανν. 1263 "οὗ δὴ κρεμαστὴν τὴν γυναῖκ' ἐσείδομεν πλεκταῖσιν ἀρτάναισιν αἰωρουμένην".*

[6]) *Ὁμοιόν τι εἶπε καὶ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν στίχ. 14 "μιᾷ θανόντων ἡμέρᾳ διπλῇ χερί".*

[7]) *Τὰ χειρόγραφα εἶχον τὴν γραφὴν αὐτοκτενοῦντε, ἣν μάτην ἐπειράθη νὰ ὑπερασπίσῃ ὁ* Buttmann. *Ὁ ἡμέτερος Κοραῆς εἰς Ἡλιόδωρ. 2, σελ. 7 διώρθου τὸ ῥῆμα ὀρθῶς ποιῶν· διότι καὶ ὁ μέλλων δὲν ἁρμόζει ἐνταῦθα καὶ ῥῆμα αὐτοκτείνω δὲν ὑπάρχει. Ὁ Ἕλλην ὅμως κριτικὸς ἔγραφε αὑτοκτονοῦντε, δηλ. μετὰ δασείας, ὅπερ ἡ ἀναλογία δὲν ὑποστηρίζει· διότι οἱ ἀρχαῖοι ἔλεγον αὐτοδίδακτος, αὐτοκράτωρ, αὐτοκινησία καὶ οὐχὶ ἑαυτοδίδακτος, ἑαυτοκράτωρ, ἑαυτοκινησία. Ὥστε ἡ διόρθωσις τοῦ Κοραῆ εἶναι ὀρθὴ πλὴν τῆς δασείας. Κεῖται δὲ ἀντὶ τοῦ ἀλληλοκτονοῦντες.*

[8]) *Δηλαδὴ φόνον συγγενικόν, ὡς καὶ Εὐριπίδ. ἐν Φοινίσσ. 1565 "εὗρε*

νῦν δ' αὖ μόνα[1] δὴ νὼ λελειμμένα σκόπει
ὅσῳ κάκιστ'[2] ὀλούμεθ', εἰ νόμου βίᾳ[3]
ψῆφον τυράννων ἢ κράτη[4] παρέξιμεν.

δὲ ἐν Ἠλέκτραισι πύλαις τέκνα λωτοτρόφον κατὰ λείμακα λόγχαις κοινὸν ἐνυάλιον μάτηρ „.

[9]) Ὁ Hermann συνῆπτε τὰς δύο λέξεις εἰς μίαν ἐπαλλήλοιν κατὰ τὸ Αἰσχύλειον εἰς Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβ 932 " ἐτελεύτασαν ὑπ' ἀλλαλοφόνοις χερσὶν ὁμοσπόροισιν „. Ἡ διόρθωσις δὲν εἶναι εὔστοχος, διότι ὀρθῶς παρατηρεῖ ὁ κ. Σεμιτέλος· "παρ' οὐδενὶ τῶν δοκίμων κεῖται ἡ λέξις ἐπάλληλος ἐπὶ τοιαύτης χρήσεως, ἀλλ' ἀεὶ ἐπὶ τῆς πυκνῆς ἀκολουθίας τῶν πραγμάτων, ὥσπερ καὶ τὸ Ὁμηρικὸν ἀγχιστῖνος καὶ ἐπασσύτερος, οἷον ἐπάλληλοι πληγαὶ εἶνε αἱ πυκνῶς ἀλλήλαις ἀκολουθοῦσαι, οὐχὶ δὲ αἱ ἀμοιβαῖαι „. Ἄνευ τῆς μεταβολῆς ταύτης τὸ χωρίον δύναται νὰ ἑρμηνευθῇ. Ἡ ἐπὶ μετὰ δοτικῆς σημαίνει, ὅ,τι καὶ ἐν πολλοῖς ἄλλοις χωρίοις, ὡς Εὐριπίδ. ἐν Φοινίσσ. 1262 " ἔσταν δὲ λαμπρὼ χρῶμα τ' οὐκ' ἠλλαξάτην μαργῶντ' ἐπ' ἀλλήλοισιν ἱέναι δόρυ „, Σοφοκλ. ἐν Φιλοκτ. 197 " τοῦ μὴ πρότερον τόνδ' ἐπὶ Τροίᾳ τεῖναι τὰ θεῶν ἀμήχανα βέλη „ Ἡ δὲ δοτικὴ χεροῖν εἶναι ὀργανική. Ἀλλ' ὁ Nauck παρατηρεῖ, ὅτι τὸ ἐπ' ἀλλήλοιν μετὰ τὸ προηγούμενον αὐτοκτονοῦντε φαίνεται ἀφόρητος ταὐτολογία καὶ διὰ τοῦτο προτείνει, ὅπως γραφῇ δαΐοιν χεροῖν. Ἐντεῦθεν λαβὼν θάρρος καὶ ὁ κ. Σεμιτέλος ἔγραψε πολεμίαιν χεροῖν. Νομίζομεν, ὅτι δὲν ὑπάρχει ἀφόρητος ταὐτολογίας, ἀλλ' ἡ Ἀντιγόνη παρέχει τὴν φράσιν ὅσον οἷόν τε πληρεστέραν, ὅπως εἰκονίσῃ τὸ φοβερὸν τῆς ἀλληλοκτονίας. Ὡς δὲ ἐγένετο ἡ διόρθωσις, ἴσως δύναται νὰ παρέχῃ καὶ διάφορον ἔννοιαν,δηλ. ὅτι ἐφόνευσαν ἀλλήλους, οὐχὶ διὰ τῶν ἰδίων, ἀλλὰ διὰ πολεμίων χειρῶν.

[1]) Ἐνταῦθα ὁ Σχολιαστὴς παρατηρεῖ "Μηδενὸς ἐπικούρου ὄντος ἡμῖν„· Ὡς ἐπίκουροι βεβαίως πρέπει νὰ νοηθῶσιν οἱ θανόντες συγγενεῖς.

[2]) Κατὰ μὲν τὸν Nauck δηλοῖ τὸν διὰ λιθοβολίας θάνατον στίχ. 36, ὁ δὲ Bellermann ἐπινοεῖ ὡς δεύτερον ὅρον τῆς συγκρίσεως τῶν μελῶν τοῦ βασιλικοῦ οἴκου στίχ. 895. Ἡμῖν πιθανώτερον φαίνεται τὸ πρῶτον. Ἐν ᾧ αἱ μετοχαὶ προηγοῦνται κατὰ δυϊκὸν ἀριθμόν, τὸ ῥῆμα ἐτέθη εἰς πληθυντικόν. Ἀλλ' ἐν τούτῳ ὑπάρχει μεγάλη ἐλευθερία καὶ ποικιλία παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, ὡς παρὰ Πλάτων. ἐν Φαίδρ. 256 "τὼ ἀκολάστω αὐτοῖν ὑποζυγίω λαβοντε τὰς ψυχὰς ἀφρούρους, συναγαγόντε εἰς ταὐτόν, τὴν ὑπὸ τῶν πολλῶν μακαριστὴν αἵρεσιν εἱλέσθην τε καὶ διεπράξαντο, καὶ διαπραξαμένω τὸ λοιπὸν ἤδη χρῶνται μὲν αὐτῇ, σπανίᾳ δέ „.

[3]) Ἰσοδυναμεῖ πρὸς τὸ βιαζόμεναι νόμον, ὡς κατωτέρω στίχ. 79 "τὸ δὲ βίᾳ πολιτῶν δρᾶν ἔφυν ἀμήχανος„ καὶ ἐν Οἰδίποδ. ἐπὶ Κολωνῷ 854 "οὔτε πρόσθεν εἰργάσω βίᾳ φίλων„.

[4]) Ὁ Wieseler οὐχὶ ἀφυῶς εἰ-

ἀλλ' ἐννοεῖν χρὴ τοῦτο μὲν[1] γυναῖχ' ὅτι
ἔφυμεν[2], ὡς πρὸς ἄνδρας[3] οὐ μαχουμένα·
ἔπειτα δ' οὕνεκ'[4] ἀρχόμεσθ' ἐκ κρεισσόνων[5],

κάζει, ὅτι ἡ φράσις ἠδύνατο νὰ διορθωθῇ εἰς ψῆφον τυράννων ἐγκρατῆ παρέξιμεν. Ὑπομιμνήσκει δὲ τὸ ὑπὸ τῆς Ἀντιγόνης λεγόμενον ἐν στίχ. 453 "οὐδὲ σθένειν τοσοῦτον ᾠόμην τὰ σὰ κηρύγματα" καὶ τὸ ὑπὸ τοῦ Κρέοντος ἐν στίχ. 632 "ὦ παῖ, τελείαν ψῆφον ἆρα μὴ κλύων τῆς μελλονύμφου πατρὶ θυμαίνων πάρει;" Ἂν μὴ θελήσωμεν νὰ δεχθῶμεν τὴν διόρθωσιν ταύτην, ὅπερ δὲν ἐπιθυμοῦμεν, διὰ μὲν τοῦ ψήφου πρέπει νὰ ἐννοήσωμεν τὸ παράγγελμα, διὰ δὲ τοῦ κράτη τὴν ἰσχυρὰν τοῦ τυράννου δύναμιν.

[1]) Ὁ μὲν ἔχει τὴν ἀπόδοσιν εἰς τὸ ἔπειτα δέ. Ὁμαλῶς ἔπρεπε νὰ εἴπῃ τοῦτο δέ, ἀλλ' ἐν τῇ τοιαύτῃ χρήσει ὑπάρχει πολλὴ ποικιλία, ὡς ἐν Φιλ. 1345 "κριθέντ' ἄριστον τοῦτο μὲν παιωνίας ἐς χεῖρας ἐλθεῖν, εἶτα τὴν πολύστονον Τροίαν ἑλόντα κλέος ὑπέρτατον λαβεῖν". Παράβαλλ. Οἰδ. Τύραννν. 605 καὶ Ἀντιγόν. 167.

[2]) Παραπλήσιον λέγεται ἐν Ἠλέκτρ. 997, ἔνθα ἡ Χρυσόθεμις λέγει πρὸς τὴν ἡρωΐδα τοῦ δράματος "γυνὴ μὲν οὐδ' ἀνὴρ ἔφυς, σθένεις δ' ἔλασσον τῶν ἐναντίων χερί"·

[3]) Τὸ ὡς ἀνήκει εἰς τὴν ἑπομένην μετοχήν· συνήθως τὸ ὡς τίθεται μετὰ τελικῶν μετοχῶν μετὰ τὸ ῥῆμα παρασκευάζεσθαι, ὡς Ξενοφ. ἐν ἑλλην. VII, 5, 7 "ἐπεὶ μέντοι ὁ Ἐπαμεινώνδας ἤκουσε τοὺς Ἀθηναίους τὸ μὲν κατὰ γῆν πορεύεσθαι ἀπεγνωκέναι, κατὰ θάλατταν δὲ παρασκευάζεσθαι (πορεύεσθαι), ὡς διὰ Λακεδαίμονος βοηθήσοντας τοῖς Ἀρκάσιν" Ἡρόδοτ. VII 209 "Ξέρξης οὐκ εἶχε συμβαλέσθαι τὸ ἐόν, ὅτι παρασκευάζοιντο ὡς ἀπολεόμενοί τε καὶ ἀπολέοντες". Κατά τινα τρόπον καὶ ἐνταῦθα ὑπάρχει εἶδός τι παρασκευῆς, δηλ. δὲν ἔχομεν τὰς φυσικὰς ἰδιότητας, ἵνα πολεμήσωμεν ἐναντίον ἀνδρῶν.

[4]) Ἐνταῦθα οἱ ἑρμηνευταὶ διχογνωμοῦσιν, ἐξ ὧν οἱ μὲν τὸ οὕνεκα θεωροῦσιν ὡς ἰσοδύναμον πρὸς τὸ ὅτι, οἱ δὲ διατηροῦντες τὴν σημασίαν τῆς λέξεως τὸ ἑπόμενον ἀπαρέμφατον ἀκούειν ἐξαρτῶσιν οὐχὶ ἐκ τοῦ ἀρχόμεσθα, ὡς οἱ πρῶτοι, ἀλλ' ἐννοοῦσιν ἀπρόσωπόν τι ῥῆμα, πρὸς ὃ συντάσσουσι τὸ ἀπαρέμφατον. Παρὰ τοῖς νεωτέροις ἐκράτησεν ἡ πρώτη ἑρμηνεία, καθ' ἣν τὸ ἀπαρέμφατον ἀκούειν ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ ἀρχόμεσθα. Τὸ οὕνεκα κεῖται ἐν τῇ σημασίᾳ τοῦ ὅτι, ὡς ἐν Φιλοκτήτ. 839 "ἐγὼ δ' ὁρῶ οὕνεκα θήραν τήνδ' ἁλίως ἔχομεν τόξων" καὶ ἐν στίχ. 232 "ἴσθι τοῦτο πρῶτον οὕνεκα Ἕλληνές ἐσμεν" καὶ ἐν Οἰδίποδι τυράνν 608. Ὁ Σοφοκλῆς ἠδύνατο νὰ εἴπῃ ὁμαλῶς οὑτωσί· ἐννοεῖν χρή, ὅτι δεῖ ἡμᾶς, τοῦτο μὲν ὡς γυναῖκας μὴ μάχεσθαι πρὸς ἄνδρας, εἶτα δέ, ὡς ἀρχομένας ἐκ κρεισσόνων, ἀκούειν καὶ ταῦτα καὶ ἔτι ἀλγίονα. Τὴν οὕτως ἀνεπτυγμένην πρότασιν ὁ ποιητὴς ἔτρεψεν εἰς τὴν ὑπάρχουσαν χάριν βραχυλογίας.

[5]) Ἐνίοτε τίθεται ἡ ἐκ ἐκεῖ, ἔνθα συνηθέστερον τίθεται ἡ ὑπό, ὡς

καὶ ταῦτ' ἀκούειν[1] κἄτι τῶνδ' ἀλγίονα.
ἐγὼ μὲν οὖν αἰτοῦσα τοὺς[2] ὑπὸ χθονὸς
ξύγγνοιαν ἴσχειν[3], ὡς βιάζομαι[4] τάδε,
τοῖς ἐν τέλει βεβῶσι[5] πείσομαι· τὸ γὰρ
περισσὰ[6] πράσσειν οὐκ ἔχει νοῦν οὐδένα.

ἐν Ὀδυσσ· Η, 70 " τετίμηται ἔκ τε φίλων παίδων „ Ἰλιάδ. Ε. 106 "ἀπολέσθαι ἔκ τινος „, Ἡροδότ. VII, 175 " τὰ λεχθέντα ἐξ Ἀλεξάνδρου „ Ἀλλ ὁπωσδήποτε ἡ ἐκ μετὰ γενικῆς σημαίνει τὴν ἀπό τινος ἀφορμήν. Ἀστόχως ὁ κ. Σεμιτέλος τὴν φράσιν ἐκ κρεισσόνων ἔτρεψεν εἰς ὡς κρεῖσσον ὂν καὶ ἑρμηνεύει· "Ἔπειτα δὲ ὅτι, ἐπειδὴ ἀρχόμεθα, εἶνε προτιμότερον καὶ εἰς ταῦτα νὰ ὑπακούωμεν καὶ εἰς ἔτι λυπηρότερα τούτων „. Διὰ τῆς διορθώσεως ταύτης ὁ ἡμέτερος κριτικὸς ἐνέβαλεν εἰς τὸ στόμα τῆς Ἰσμήνης κακὴν ἔννοιαν καὶ ἀντικειμένην πρὸς τὰ προηγούμενα. Ἡ Ἰσμήνη δὲν ἤθελε συμβουλεύσει ὑπακοὴν εἰς τοὺς ἄρχοντας, ἂν οὗτοι ἦσαν ἥσσονες· πράττει δὲ τοῦτο μόνον καὶ μόνον, διότι ἄρχονται ἐκ κρεισσόνων. Ὅτι δ' οὕτως ἔχει, δηλοῖ ἡ προηγουγένη πρότασις ὡς πρὸς ἄνδρας οὐ μαχουμένα. Ἄρα κακῶς μετεβλήθη ἀναγκαιοτάτη φράσις εἰς φράσιν περιττὴν καὶ ἀσθενῆ.

[1]) Τὸ ἀκούειν ἐνταῦθα ἔχει τὴν σημασίαν τοῦ ὑπακούειν, ὡς ἐν Αἴαντ. 591 " τοῖς ἀκούουσιν λέγε „ ἐν Οἰδ. ἐπὶ Κολωνῷ 1645 " τοσαῦτα φωνήσαντος εἰσηκούσαμεν ξύμπαντες „. Εἰς τὴν σημασίαν ταύτην περιπίπτει καὶ τὸ κλύειν καὶ ἀκροᾶσθαι, Πλάτ. Γοργ. 488 "πότερον τοὺς ἰσχυροτέρους κρείττους καλεῖς καὶ δεῖ ἀκροᾶσθαι τοῦ ἰσχυροτέρου τοὺς ἀσθενεστέρους„.

[2]) Ὁ Jacob νομίζει, ὅτι ὁ πληθυντικὸς ἀριθμὸς ἠδύνατο νὰ ἦναι ἀντὶ τοῦ ἑνικοῦ, ὅπως νοῆται ὁ Πολυνείκης, ἀλλ' ἡ Ἰσμήνη ἐννοεῖ τούς τε χθονίους θεοὺς καὶ τὸν Πολυνείκη. Παράβαλλ. καὶ κατωτέρω στίχ. 74.

[3]) Ὀρθῶς ὁ Σχολιαστὴς ἑρμηνεύει· " Συγγνώμην ἔχειν, ὅτι βίᾳ πράσσω ταῦτα „. Κατὰ τὸν Bellermann οἱ τραγικοὶ συχνάκις ἀντὶ ῥήματος μεταχειρίζονται τὸ ἀντίστοιχον οὐσιαστικὸν μετὰ τοῦ ἔχειν, ἴσχειν, νέμειν, τίθεσθαι.

[4]) Τὸ βιάζεσθαι συντάσσεται αἰτιατικῇ, ὡς καὶ τὸ ἀναγκάζειν, Πλάτ. Πρωταγόρ. 336 Δ. " ὁ νόμος πολλὰ βιάζεται „ καὶ ἐν Πολιτ. V, 473 Α, " τοῦτο μὲν δὴ μὴ ἀνάγκαζέ με „.

[5]) Ἀλλαχοῦ τὸ ῥῆμα συντάσσεται μετὰ τῆς ἐπὶ καὶ γενικῆς, ὡς Εὐριπίδ. ἐν Ἡρακλ. 630 " ὧδ ἔβη τ' ἐπὶ ξυροῦ „. Εὕρηται ὅμως καὶ μετὰ τῆς ἐν, ὡς ἐν Ἠλέκτρ 1057 "ὅταν ἐν κακοῖς βεβήκῃς „ καὶ ἐν Οἰδίποδ. ἐπὶ Κολων· 1359. Σημαίνει δὲ τοῖς ἄρχουσιν.

[6]) Τὸ περισσὰ ἐνταῦθα σημαίνει τὸ παρὰ δύναμιν, ὡς ὁ Σχολιαστὴς παρετήρησεν· " Γνωμολογικῶς

ΑΝΤΙΓΟΝΗ.

Οὔτ' ἂν κελεύσαιμ'[1], *οὔτ' ἄν, εἰ θέλοις ἔτι*
πράσσειν, ἐμοῦ γ' ἂν ἡδέως[2] *δρῴης μέτα.*
ἀλλ' ἴσθ'[3], *ὁποῖά σοι δοκεῖ· κεῖνον δ' ἐγὼ*
θάψω. καλόν[4] *μοι τοῦτο ποιούσῃ θανεῖν·*
φίλη μετ' αὐτοῦ[5] *κείσομαι, φίλου μέτα,*
ὅσια[6] *πανουργήσασ'· ἐπεὶ πλείων χρόνος*[7],

ἀπήλλακται· τὸ γὰρ παρὰ δύναμίν τι πράσσειν ἠλίθιον„.

[1]) *Ἐννοεῖται τὸ πράσσειν* ... *τῶν ἑπομένων. Κατὰ τὸν* Nauck *ἐννοεῖται καὶ τὸ ἔτι.*

[2]) *Τινὲς προσκρούουσιν εἰς τὴν λέξιν ταύτην, ἥν ἐπεθύμουν νὰ ἀντικαταστήσωσι διὰ τῆς ἀσμένης. Ἡ διόρθωσις δὲν εἶναι ἀναγκαία, ἂν ἐννοήσωμεν τὴν δοτικὴν ἐμοί. Τὸ μετ' ἐμοῦ δρᾶν εἶναι ταὐτόσημον τῷ συμπράττειν. Ἡ Ἀντιγόνη περιέμενε παρὰ τῆς ἀδελφῆς οὐχὶ ξηρὰν συνεργασίαν, ἀλλ' ἴσον ἐνθουσιασμὸν πρὸς πρᾶξιν εὐγενῆ. Ἐπειδὴ δ' ἀπέτυχε, γίνεται ψυχρὰ καὶ χαλεπὴ πρὸς τὴν ἀγεννῶς σκεπτομένην ἀδελφήν, ὡς λέγει ὁ* Wecklein.

[3]) *Ὁ Σχολιαστὴς γράφει· "Γίνωσκε ὁποῖά σοι θέλεις, τὸ πείθεσθαι τοῖς τυράννοις· ἢ τοιαύτη γενοῦ, ὁποία καὶ βούλει„. Ἡ πρώτη ἑρμηνεία εἶναι ὀρθή· διότι εἶναι προστακτικὴ τοῦ* ε ἰ δ έ ν α ι *καὶ οὐχὶ τοῦ εἶναι. Τούτου ἕνεκεν ἡ ἑπομένη ἀντωνυμία πρέπει νὰ γραφῇ μετὰ περισπωμένης πρὸς δήλωσιν τοῦ οὐδετέρου γένους. Γίνωσκε ὁποῖα οἶσθα ἢ φῂς εἰδέναι. Διὰ τῆς φαινομένης ταύτης ὑποχωρήσεως ἀποκρούει τὰ σοφὰ διδάγματα τῆς ἀδελφῆς. Ὅμοια λέγει ἡ Χρυσόθεμις πρὸς τὴν Ἠλέκτραν ἐν στίχ.* 1055 *"ἀλλ' εἰ σεαυτῇ τυγχάνεις δοκοῦσά τι φρονεῖν, φρόνει τοιαῦθ'· ὅταν γὰρ ἐν κακοῖς ἤδη βεβήκῃς, τἄμ' ἐπαινέσεις ἔπη„.*

[4]) *Τὰ ἀσύνδετα δίδουσιν ἔμφασιν εἰς τὸν λόγον καὶ μαρτυροῦσι τὴν στερεὰν ἀπόφασιν τῆς ἡρωΐδος.*

[5]) *Παραπλήσια λέγονται παρὰ Πλάτ. ἐν Μενεξ. σελ.* 247 *"καὶ ἐὰν μὲν ταῦτα ἐπιτηδεύσητε, φίλοι παρὰ φίλους ἡμᾶς ἀφίξεσθε, ὅταν δὴ ὑμᾶς ἡ προσήκουσα μοῖρα κομίσῃ· ἀμελήσαντας δὲ ὑμᾶς καὶ κακισθέντας οὐδεὶς εὐμενῶς ὑποδέξεται„. Ὁ κ. Σεμιτέλος ἐξήλειψε τὸ μετὰ τὸ κείσομαι κόμμα καὶ τὸ* μ ε τ ' α ὐ τ ο ῦ *ἔτρεψεν εἰς* μ ε τ ' α ὐ τ ό. *Δὲν ἐσκέφθη, ὡς φαίνεται, ὅτι καὶ ἡ ἐπανάληψις καὶ τὸ ἀσύνδετον δηλοῦσι τὴν ζωηρὰν τῆς Ἀντιγόνης χαράν, ὅτι προσφιλὴς θὰ κεῖται μὲ αὐτόν, μετὰ τοῦ ἀγαπητοῦ της ἀδελφοῦ. Καὶ ὅμως ἡ παραδεδομένη γραφὴ ἐφάνη* ἀ φ ό ρ η τ ο ς *τῷ ἡμετέρῳ κριτικῷ.*

[6]) *Ὅσια λέγονται τὰ πρὸς τοὺς θεοὺς δίκαια. Τὸ ὅσιον παραβαλλόμενον πρὸς τὸ πανουργεῖν ποιεῖ σχῆμα ὀξύμωρον, ὡς τὸ* δ ί κ α ι ο ς *δόλος. Ἡ ταφὴ τοῦ πτώματος τοῦ Πολυνεί-*

ὃν δεῖ μ' ἀρέσκειν τοῖς κάτω τῶν ἐνθάδε[1].
ἐκεῖ γὰρ ἀεὶ κείσομαι· σοὶ[2] δ' εἰ δοκεῖ,
τὰ τῶν θεῶν ἔντιμ'[3] ἀτιμάσασ' ἔχε.

ΙΣΜΗΝΗ.

Ἐγὼ μὲν οὐκ ἄτιμα ποιοῦμαι[4]· τὸ δὲ
βίᾳ πολιτῶν δρᾶν[5] ἔφυν ἀμήχανος.

ΑΝΤΙΓΟΝΗ.

Σὺ μὲν τάδ' ἂν προὔχοι'[6]· ἐγὼ δὲ δὴ τάφον

κους κατὰ μὲν τὴν Ἀντιγόνην εἶναι ὅσιον, κατὰ δὲ τὴν Ἰσμήνην πανούργημα.

7) Κατὰ τὸν Jacob τὸ πλῆρες ἤθελεν εἶναι· ἐπεὶ πλείων χρόνος, ὃν δεῖ μ' ἀρέσκειν τοῖς κάτω, ἐκείνου, ὃν δεῖ μ' ἀρέσκειν τοῖς ἐνθάδε. Δηλαδὴ ὀφείλει νὰ ἀρέσκῃ περισσότερον εἰς τοὺς κάτω· διότι μετὰ τούτων θὰ ἦναι πλείονα χρόνον. Ὁ Σοφοκλῆς πολλαχοῦ δεικνύει τὴν εὐσέβειαν αὐτοῦ.

1) Κεῖται ἀντὶ τοῦ ἢ τοῖς ἐνθάδε, ὅπερ ἀπαντᾷ καὶ ἐν τῷ πεζῷ λόγῳ, Ξενοφ. ἐν Ἀναβάσ. 1,9,25 "ὅτι οὔπω τούτου ἡδίονι οἴνῳ ἐπιτύχοι„.

2) Ἡ ἀντωνυμία ἔπρεπε νὰ προσαρμοσθῇ πρὸς τὸ ἀνεξάρτητον ῥῆμα. Τούτου ἕνεκεν ὁ Elmsley ἔτρεψεν εἰς σὺ δ', εἰ δοκεῖ, ἀλλ' ἡ διόρθωσις δὲν εἶναι ἀναγκαία, διότι παραπλήσια ὑπάρχουσιν, ὡς ἐν στίχ. 98.

3) Τὴν φράσιν ὁ Σχολιαστὴς ἑρμηνεύει οὑτωσί· " Τὰ παρὰ θεοῖς τίμια ἀτίμαζε· τετίμηται γὰρ παρὰ θεοῖς, καὶ ὅσιον νενόμισται τὸ θάπτειν νεκρούς· οἷς μᾶλλον δεῖ πείθεσθαι, ἢ τοῖς τοῦ Κρέοντος κηρύγμασιν„. Ἡ γενικὴ θεῶν ἀνήκει εἰς τὸ ἔντιμα· πολλάκις ἐπίθετα ἔχοντα παθητικὴν ἢ οὐδετέραν σημασίαν συντάσσονται γενικῇ πρὸς δήλωσιν παντοίων σχέσεων, ὡς Οἰδίπ. Τύρανν. 83 " οὐ γὰρ ἂν κάρα πολυστεφὴς ὧδ' εἷρπε παγκάρπου δάφνης„. Οἰδίπ. ἐπὶ Κολων. 1519 " Ἐγὼ διδάξω, τέκνον Αἰγέως, ἅ σοι γήρως ἄλυπα τῇδε κείσεται πόλει„ ἐν Φιλοκτ. 1067.

4) Δηλαδὴ τὰ τῶν θεῶν ἔντιμα. Εἶναι δὲ περίφρασις ἀντὶ τοῦ ἀτιμάζειν, ὡς τὸ τὴν μάθησιν ποιεῖσθαι ἀντὶ τοῦ μανθάνειν καὶ ὑπόμνησιν ποιεῖσθαι ἀντὶ ὑπομιμνήσκειν.

5) Τὸ ἀπαρέμφατον ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ ἀμήχανος = ἄπορος, ἀσθενής.

6) Τὸ προέχομαι σημαίνει θέτω τι ἔμπροσθέν μου, δηλ. προφασίζομαι, ὡς καὶ ὁ Σχολιαστὴς παρατηρεῖ· " Σὺ μὲν τοιαῦτα προφασίζου· τὰς γὰρ προφάσεις, προχάνας ἐκάλουν, ὡς καὶ Καλλίμαχος. Ἀγροδέτω πάσῃσιν ἐπὶ προχάναισιτ ἐφοίτα „. Θουκ. Ι, 140 " εἰ τὸ Μεγαρέων ψήφισμα μὴ καθέλοιμεν, ὅπερ μάλιστα προὔχονται εἰ καθαιρεθείη, μὴ ἂν γίγνεσθαι τὸν πόλεμον„.

χώσουσ' ἀδελφῷ φιλτάτῳ πορεύσομαι.

ΙΣΜΗΝΗ.

Οἴμοι ταλαίνης[1], ὡς ὑπερδέδοικά σου.

ΑΝΤΙΓΟΝΗ.

Μὴ 'μοῦ[2] προτάρβει· τὸν σὸν ἐξόρθου πότμον[3].

ΙΣΜΗΝΗ.

'Αλλ' οὖν προμηνύσῃς[4] γε τοῦτο μηδενὶ
τοὔργον, κρυφῇ δὲ κεῦθε· σὺν[5] δ' αὔτως ἐγώ.

ΑΝΤΙΓΟΝΗ.

Οἴμοι, καταύδα. πολλὸν[6] ἐχθίων ἔσει
σιγῶσ', ἐὰν[7] μὴ πᾶσι κηρύξῃς τάδε.

[1]) Ταλανίζει οὐχὶ ἑαυτήν, ἀλλὰ τὴν 'Αντιγόνην. Διότι ἂν ἦτο τὸ πρῶτον, κατὰ τοὺς ἑρμηνευτὰς ἔπρεπε νὰ εἴπῃ οἴμοι τάλαινα, ὡς ἐν Οἰδίποδ. ἐπὶ Κολων. 1427 καὶ ἐν Αἴαντ. 340 καὶ 800 Ὁ Stephanus μετ' ἄλλων στίζει οἴμοι, ταλαίνης ὡς ὑπερδέδοικά σου, ὅπερ ὡς ἀσθενέστερον δὲν ἐπιδοκιμάζεται ὑπὸ τῶν πλείστων κριτικῶν. Ὁ Σχολιαστὴς λέγει περὶ τῆς ἠθοποιΐας· "Φιλόστοργον καὶ ταύτης τὸ ἦθος, ἀλλ' εὐλαβές· δέδοικεν οὖν καὶ περὶ τῇ ἀδελφῇ, καὶ ἀναβοᾷ περιπαθῶς".

[2]) Εἶναι διόρθωσις, διότι ἡ παράδοσις εἶναι μή μου. Τῇ διορθώσει ἀκολουθοῦσι πλεῖστοι ἐκδόται διὰ τὴν ἀντίθεσιν πρὸς τὸ ἑπόμενον, εἰ καὶ ἐπὶ ἀντιθέσεως εὕρηται ἡ ἀντωνυμία ἐγκλινομένη, ὡς ἐν Οἰδίποδ. Τυράνν 64 "ἡ δ' ἐμὴ ψυχὴ πόλιν τε κἀμὲ καὶ σ' ὁμοῦ στένει". Παράβαλλ, Φιλοκτ. 46 Ἰλιάδ. Ψ. 724

[3]) Ἡ ὑψηλόφρων 'Αντιγόνη δὲν θεωρεῖ ἑαυτὴν οἰκτράν, ἀλλὰ τὴν ἀδελφὴν μὴ θέλουσαν νὰ ἐκτελέσῃ τὸ πρὸς τὸν νεκρὸν καθῆκον.

[4]) Ἡ 'Ισμήνη ἄπελπις συμβουλεύει τῇ ἀδελφῇ, ὅπως μηδενὶ τὸ πρᾶγμα φανερώσῃ πρὸ τῆς ἐκτελέσεως Ἡ ἄρνησις ἐτέθη μετὰ τὸ ῥῆμα, ὡς πολλαχοῦ, ἐν Ἠλέκτρ. 432.

[5]) Ἡ πρόθεσις κεῖται ἐπιρρηματικῶς. Δύναται ὅμως νὰ νοηθῇ καὶ ἡ δοτικὴ σοί, ὡς ἐν τοῖς παραλλήλοις χωρίοις, ἐν Αἴαντ. 957 καὶ 1288.

[6]) Ὁ 'Ιωνικὸς τύπος πολλὸν εἶναι ἀσυνήθης τῇ τραγῳδίᾳ εὑρισκόμενος ἐνταῦθα καὶ ἐν Τραχινίαις στίχ. 1196. Διὰ τοῦτο ὁ μὲν Porson γράφει πλεῖον ἢ μᾶλλον ἐχθίων, ὁ δὲ Blaydes πολὺ γὰρ ἐχθίων. Διὰ τοιαύτης μεθόδου ἐξηλείφθησαν πολλοὶ 'Ιωνισμοί.

[7]) Ἡ ὑποθετικὴ πρότασις δὲν εἶναι πλεονασμός, ἀλλ' ἐπιτείνει τὴν ἔννοιαν τὴν δηλουμένην διὰ τῆς με-

ΙΣΜΗΝΗ.

Θερμὴν ἐπὶ ψυχροῖσι[1] *καρδίαν ἔχεις.*

ΑΝΤΙΓΟΝΗ.

Ἀλλ' οἶδ' ἀρέσκουσ', οἷς μάλισθ' ἁδεῖν με χρή[2].

ΙΣΜΗΝΗ

Εἰ καὶ δυνήσει γ'· ἀλλ' ἀμηχάνων ἐρᾷς[3].

ΑΝΤΙΓΟΝΗ.

Οὐκοῦν[4], *ὅταν δὴ μὴ σθένω, πεπαύσομαι.*

ΙΣΜΗΝΗ.

Ἀρχὴν[5] *δὲ θηρᾶν οὐ πρέπει τἀμήχανα.*

ΑΝΤΙΓΟΝΗ.

Εἰ ταῦτα λέξεις[6], *ἐχθαρεῖ μὲν ἐξ ἐμοῦ,*

τοχῆς καὶ διὰ τοῦ π ᾶ σ ι καὶ διὰ τοῦ κ η ρ ύ ξ η ς.

[1]) *Τὸ χωρίον ἐξηγεῖται διαφόρως. Ἡ ἑρμηνεία "ἔχεις θερμὴν τὴν καρδίαν διὰ τοὺς νεκρούς, οἵτινες εἶναι ψυχροί" δέν μοι φαίνεται πιθανή· διότι οὕτω λίαν ταπεινοῦται ἡ Ἰσμήνη, ἥτις ἀγαπῶσα τὸν Πολυνείκη δὲν ἠδύνατο νὰ ὀνομάσῃ τὸν νεκρὸν αὐτοῦ ψυχρόν. Διὰ τοῦτο προτιμοτέρα εἶναι ἡ ἄλλη ἑρμηνεία· ἔχεις θερμὴν τὴν καρδίαν διὰ πράγματα, ἅπερ ἀπαιτοῦσι ψυχρότητα, διότι εἶναι φοβερά. Ὁ φόβος εἶναί τι ψυχρόν. Ἐντεῦθεν παρ' Ὁμήρῳ λέγεται κρυερὸς καὶ κρυόεις ἐν Ἰλιάδ. Ι, 2.*

[2]) *Ἀλλὰ γινώσκω, ὅτι ἀρέσκω εἰς ἐκείνους, εἰς τοὺς ὁποίους κατ' ἐξοχὴν ἔχω χρέος νὰ ἀρέσκω. Οὕτως ἡ Ἀντιγόνη ἐξηγεῖ, διὰ τί ἔχει ἐνθουσιασμὸν διὰ πράγματα φοβερά.*

[3]) *Ἡ φράσις αὕτη εἶναι παροιμιώδης, Λουκιαν. Διάλ. θεῶν* VIII *καὶ Εὐριπίδ. ἐν Ἡρακλ.* 318. *Πλὴν ταύτης τῆς φράσεως ὑπάρχει καὶ ἡ ἀδύνατα θηρᾷς.*

[4]) *Ὁ* Schneidewin *μετὰ τὸ πεπαύσομαι τίθησιν ἐρωτηματικόν, ὅπερ ἄγαν ἐξαίρει τὸ ἦθος τῆς Ἀντιγόνης· διότι λέγει, ὅτι δὲν θὰ παύσῃ καὶ ὅταν δὲν ἔχῃ τὴν δύναμιν νὰ ἐκτελέσῃ. Ἡ τοιαύτη ὅμως ἔννοια δὲν συμφωνεῖ πρὸς τὸν ἑπόμενον λόγον τῆς Ἰσμήνης. Κατὰ τὸν* Bellermann *ὁ μετ' ὀλίγον μέλλων κεῖται ἀντὶ τοῦ ἁπλοῦ μέλλοντος, ὅπερ δὲν φαίνεται πιθανόν· διότι δηλοῖ παρευθὺς ἢ βεβαίως θὰ παύσω.*

[5]) *Ἡ λέξις ληπτέα ἐπιρρηματικῶς, ὡς ἐν Φιλοκτ.* 1239 *"ἀρχὴν κλύειν ἂν οὐδ' ἅπαξ ἐβουλόμην". Ἐξ ἀρχῆς ἢ οὐδόλως δὲν πρέπει νὰ κυνηγᾷς τὰ ἀδύνατα.*

[6]) *Ὁ κ. Σεμιτέλος παρατηρεῖ· "Τὰ λεγόμενα ἐνταῦθα ὑπὸ τῆς Ἀν-*

ἐχθρὰ δὲ τῷ θανόντι[1] προσκείσει δίκῃ.
ἀλλ' ἔα[2] με καὶ τὴν ἐξ ἐμοῦ δυσβουλίαν[3]
παθεῖν τὸ δεινὸν τοῦτο[4]· πείσομαι γὰρ οὐ
τοσοῦτον οὐδέν[5], ὥςτε μὴ οὐ καλῶς θανεῖν.

ΙΣΜΗΝΗ.

'Αλλ' εἰ δοκεῖ σοι, στεῖχε· τοῦτο δ' ἴσθ', ὅτι

τιγόνης οὐδαμῶς μάχονται τοῖς ἔμπροσθεν (86) *εἰρημένοις. Διότι ἐκεῖ μὲν κελεύουσα τὴν 'Ισμήνην νὰ μὴ κρύπτῃ, ἀλλὰ νὰ κηρύττῃ πᾶσι τὸ εὐσεβὲς αὐτῆς ἔργον, ἤθελε νὰ δηλώσῃ τὴν ἐκ τῆς παραβάσεως τοῦ κηρύγματος ἀφοβίαν αὐτῆς· ἐνταῦθα δὲ οὐχὶ τὴν τιμωρίαν φοβουμένη λέγει ταῦτα, ἀλλὰ μὴ ἡ 'Ισμήνη προμηνύσασα ματαιώσῃ τὸ ἔργον, πρὶν τελεσθῇ „. Δὲν εἶναι ἀμφιβολία, ὅτι ὁ λόγιος συνάδελφος παρενόησε τὸ χωρίον, ὅπερ σημαίνει· ἂν ἐξακολουθήσῃς νὰ λέγῃς τοὺς ἀποτρεπτικοὺς τούτους λόγους, θὰ μισηθῇς μὲν ἀπὸ ἐμέ. Πρὸς τὴν τοιαύτην ἔννοιαν συνᾴδει καὶ ἡ ἑπομένη· Μή μ' ἀποτρέπῃς, ἀλλ' ἄφες με νὰ πάθω τὸ φοβερὸν τοῦτο. Κατὰ ταῦτα καὶ ἡ 'Ισμήνη ἀποκρίνεται· ἀφ' οὗ δὲν θέλεις ἀποτρεπτικοὺς λόγους, πήγαινε. Ὅτι δ' ἡ ἐμβαλλομένη ἔννοια τῇ 'Αντιγόνῃ εἶναι ἀνάρμοστος, γίνεται δῆλον καὶ ἐκ τούτου, ὅτι αὐτὴ ἡ 'Ισμήνη προτρέπει τὴν ἀδελφὴν νὰ μὴ προμηνύσῃ τὸ ἔργον* 85. *Ἄρα δὲν εἶχεν ἀνάγκην παραινέσεως. Κακῶς δὲ καὶ ὁ* Schmelzer *ἐξήλειψε τοὺς δύο στίχους* (*εἰ ταῦτα - δίκῃ*)*· διότι δὲν ἀρέσκουσιν αὐτῷ οἱ μέλλοντες. Τὸ μέσον ἐχθαρεῖ ἔχει παθητικὴν σημασίαν, ὡς ἐν Οἰδίποδ. Τυράνν.* 272 “*ἀλλὰ τῷ πότμῳ τῷ νῦν φθερεῖσθαι κἄτι τοῦδ' ἐχθίονι* „ *καὶ ἐν Αἴαντ.* 1155.

1) *Συντακτικῶς ἀνήκει καὶ εἰς τὸ ἐχθρὰ καὶ εἰς τὸ προσκείσει. Οὐχὶ ὀλίγοι κριτικοὶ νομίζουσιν, ὅτι τὸ δίκῃ κεῖται μάτην καὶ εἶναι ἀσθενές· διὰ τοῦτο ὁ μὲν* Dindorf *γράφει προσκείσει ἢ προστήσει κάσει, ὁ δὲ* Herwerden *πρὸς δίκης ἔσει καὶ ὁ κ. Σεμιτέλος γ' ἐκεῖ. 'Επειδὴ ὅμως ἔχθρα δύναται νὰ ἦναι καὶ δικαία καὶ ἄδικος, ἡ λέξις δὲν παρέλκει. Ὡς πρὸς δὲ τὴν διόρθωσιν τοῦ Ἕλληνος κριτικοῦ παρατηροῦμεν, ὅτι μετὰ τὸ θανόντι τὸ ἐκεῖ περιττεύει, ὁ δέ γε οὐδόλως ἁρμόζει.*

2) Εἶναι *συνίζησις, ὡς ἐν Οἰδίποδ. Τυράνν.* 1451 “*ἀλλ' ἐά με ναίειν* „ *παράβαλ. καὶ Τραχιν.* 1005.

3) *Διὰ τοῦ καὶ συνδέει τὴν ἰδιότητα τῷ προσώπῳ, ὡς ἐν Οἰδίπ. ἐπὶ Κολων.* 750 “ *ἀεί σε κηδεύουσα καὶ τὸ σὸν κάρα* „.

4) *Δηλαδὴ τοῦτο, ὅπερ σὺ θεωρεῖς φοβερόν· κατὰ τὴν γνώμην ὅμως τῆς 'Αντιγόνης δὲν εἶναι τοιοῦτον.*

5) *Ὁ Σχολιαστὴς ἑρμηνεύει οὑτωσί· “ Οὐδὲν δεινόν, φησί, πείσομαι, ὅπερ με τῆς εὐκλείας τοῦ καλοῦ θανάτου ἀποστερήσει· ἀντὶ τοῦ, οὐδὲν τηλικοῦτον κακὸν πείσομαι, ὥστε μὴ οὐ καλῶς ἀποθανεῖν* „.

ἄνους μὲν ἔρχει, τοῖς φίλοις[1] *δ' ὀρθῶς φίλη.*

ΧΟΡΟΣ[2].

Στροφὴ ά.

'Ακτὶς ἀελίου[3], *τὸ*[4] *κάλ-*
λιστον ἑπταπύλῳ φανὲν

[1]) *Φίλους ἐννοεῖ ἡ Ἰσμήνη τὸν Πολυνείκη. Αὕτη ὁμολογεῖ, ὅτι ἡ πρᾶξις εἶναι προσφιλὴς τῷ νεκρῷ, ἀλλ' ἡ μέλλουσα νὰ πράξῃ ταύτην στερεῖται βιωτικῆς συνέσεως. Οὕτως ἐν τῷ τέλει τοῦ προλόγου σαφῶς εἰκονίζει τὸ ἦθος τῶν δύο ἀδελφῶν. Μετὰ τὰ εἰρημένα ἡ μὲν 'Αντιγόνη ἀπέρχεται πρὸς τέλεσιν τῆς ἀποφάσεως αὐτῆς, ἡ δὲ Ἰσμήνη εἰσέρχεται εἰς τὰ ἀνάκτορα καὶ ἡ σκηνὴ κενοῦται.*

[2]) *Ὁ χορὸς συνῆλθε κατὰ πρόσκλησιν τοῦ Κρέοντος, ὡς γίνεται δῆλον μετ' ὀλίγον στίχ.* 159 *"τίνα δὴ μῆτιν ἐρέσσων, ὅτι σύγκλητον τήνδε γερόντων προὔθετο λέσχην, κοινῷ κηρύγματι πέμψας;". Οἱ γέροντες συνελθόντες πρωῒ προσαγορεύουσι τὸν ἀνατέλλοντα ἥλιον μετὰ χαρᾶς· διότι δὲν ἤλπιζον, ὅτι ἔμελλον νὰ ἴδωσιν αὐτὸν διὰ τὰς φοβερὰς τῶν πολεμίων ἀπειλάς. Τί ἦτο φυσικώτερον ἢ μετὰ τοὺς φοβεροὺς τῆς παρελθούσης κινδύνους νὰ ἀσπασθῶσι τὸν ἥλιον καὶ τὰς ἀκτῖνας αὐτοῦ; Ὁ Σχολιαστὴς παρατηρεῖ "Σύνοδος τινῶν Θηβαίων γερόντων, ἐξ ὧν ὁ χορὸς συνέστηκεν. Μετάπεμπτοι δὲ ἐοίκασιν οὗτοι ὑπὸ τοῦ Κρέοντος γεγενῆσθαι, ἐπεὶ καὶ τὰς προφάσεις τῆς εἰσόδου τῶν χορῶν πιθανὰς εἶναι δεῖ· καὶ ἐπειδὴ κατωρθώκασι τῇ προτεραίᾳ οἱ Θηβαῖοι, καὶ οἱ ἄριστοι πάντες τῶν 'Αργείων ἀνῄρηνται, εἰκότως περιχαρεῖς εἰσι, καὶ τῇ παρούσῃ ἡμέρᾳ εὐχαριστοῦσιν· Ὁ δὲ λόγος· ὦ φίλη ἡμέρα παρὰ τὰς πρόσθεν ἡμέρας φαιδρὰ ἡμῖν φανεῖσα".*

[3]) *'Ορθῶς παρατηρεῖ ὁ* Schneidewin, *ὅτι ἡ μεγάλη τοῦ χοροῦ ἡδονὴ εἰκονίζεται ἐν τῇ ἐπισωρεύσει τῶν φράσεων, ἀκτὶς ἀελίου, τὸ κάλλιστον φάος, ἡμέρας βλέφαρον. Τὸ ἀκτὶς ἀελίου εἶναι περιγραφή, ὡς παρὰ Πινδάρ. ἐν ἀποσπάσμ.* 84, 1 *"ἀκτὶς ἀελίου, τί ἔθηκας; καὶ Εὐριπιδ. ἐν Μηδ.* 1252. *"Ἰὼ γᾶ τε καὶ παμφαὴς ἀκτὶς ἁλίου", Ἰσοδυναμεῖ πρὸς τὸ ἀκτινοβόλε ἥλιε.*

[4]) *Τὸ ἄρθρον κατά τινας μὲν ἀνήκει εἰς τὸ φανέν, κατ' ἄλλους δὲ εἰς τὸ κάλλιστον, ὃ καὶ προτιμῶμεν, δηλ. ἡ σύνταξις ἔχει οὑτωσί· 'Ακτὶς ἀελίου, φάος (παράθεσις) φανὲν ἑπταπύλῳ Θήβᾳ τὸ κάλλιστον τῶν προτέρων. Τὸ ὑπερθετικὸν κεῖται ἀντὶ τοῦ συγκριτικοῦ, ὡς κατωτέρω* 1212 *"ἆρα δυστυχεστάτην κέλευθον ἕρπω τῶν παρελθουσῶν ὁδῶν;" Φιλοκτ.* 1170 *"πάλιν παλαιὸν ἄλγημ' ὑπέμνασας, ὦ λῷστε τῶν πρὶν ἐντόπων" 'Οδυσσ. Λ,* 481 *"σεῖο δ' 'Αχιλλεῦ, οὔτις ἀνὴρ προπάροιθε μακάρτατος, οὔτ' ἄρ' ὀπίσω". Τὸ κάλλιστον εἶναι κατηγορούμενον εἰς τό φανέν.*

Θήβᾳ[1] τῶν προτέρων φάος,
ἐφάνθης[2] ποτ', ὦ χρυσέας[3] ἁμέρας βλέφαρον[4],
Διρκαίων[5] ὑπὲρ ῥεέθρων μολοῦσα[6],

[1]) Ὁ Ἀμφίων κτίσας τὰς Θήβας περιέβαλε ταύτας τεῖχος ἔχον ἑπτὰ πύλας, ἃς ἐκάλεσε διὰ τοῦ ὀνόματος τῶν ἑπτὰ αὐτοῦ θυγατέρων. Αἱ μὲν Βοιωτικαὶ Θῆβαι ἦσαν ἑπτάπυλοι, αἱ δὲ Αἰγύπτιαι ἑκατόμπυλοι.

[2]) Ταῦτα πρέπει νὰ νοηθῶσι λεγόμενα ἐν τῇ ἀνατολῇ τοῦ ἡλίου. Τὸ φανὲν φάος ἐφάνθης εἶναι παρήχησις.

[3]) Τὸ υ συνήθως εἶναι μακρὸν ἐν ταύτῃ τῇ λέξει, οἱ λυρικοὶ ὅμως ἐνίοτε μεταχειρίζονται ὡς βραχύ, ὅπερ γίνεται καὶ παρὰ τοῖς τραγικοῖς ἐν τοῖς λυρικοῖς χωρίοις, ὅταν τὸ ἐπίθετον δὲν ἦναι συνῃρημένον, ἀλλ' ἀσυναίρετον.

[4]) Ἡ τοιαύτη περίφρασις εἶναι συνήθης τοῖς τραγικοῖς, ὡς Εὐριπίδ. ἐν Φοινίσσ. 544 " νυκτός τ' ἀφεγγὲς βλέφαρον ἡλίου τε φῶς ἴσον βαδίζει τὸν ἐνιαύσιον κύκλον" Ἰφιγέν. ἐν Τ. 193 " ἱερᾶς ὄμμα αὐγᾶς, ἅλιος" Ἀριστοφάν. ἐν Νεφέλ. 236 " ὄμμα αἰθέρος" Ovid. Metam. III 531 "mundi oculus". Ἡ παραβολὴ εἶναι τολμηρὰ καὶ μόνον τοῖς λυρικοῖς ποιηταῖς δύναταί τις νὰ ἐπιτρέψῃ. Βλέφαρον κυριολεκτικῶς λέγεται τὸ ὀμματόφυλλον, Ἀνώνυμ. Εἰσαγωγ. Ἀνατομ. 116 " Οἱ ὀφθαλμοὶ κατὰ φύσιν δύο· τούτων μέρη ἑκατέρου βλέφαρα, τὸ ἄνω καὶ κάτω· τούτων τρίχες ἔσχατοι βλεφαρίδες". Ὁ Σχολιαστὴς ἐξηγεῖ " ὦ καλλίστη ἡμέρα, ἐφάνης ἐν Θήβαις, βάντα τὸν Ἀργολικὸν στρατὸν τὸν λεύκασπιν, πανσαγίᾳ, τουτέστι πάσῃ σάγῃ καὶ σκευῇ χρησάμενον, ὀξυτέρῳ κινήσασα χαλινῷ φυγάδα".

[5]) Δίρκη ὠνομάζετο κρήνη καὶ ποταμὸς ἐν Θήβαις. Ἡ Δίρκη ἦτο θυγάτηρ τοῦ Ἡλίου καὶ γυνὴ τοῦ Λύκου, βασιλέως τῶν Θηβῶν, ἥτις διὰ τοὺς ἀπανθρώπους αὐτῆς τρόπους πρὸς τὴν Ἀντιόπην προσεδέθη εἰς τὰ κέρατα ἀγρίου ταύρου ὑπὸ τοῦ Ζήθου καὶ τοῦ Ἀμφίονος, καὶ οὕτω τὸν βίον καταστρέψασα ἐρρίφθη εἰς τὴν κρήνην, ἥτις ἔλαβε τὸ ὄνομα. Ἐνταῦθα περιέμενέ τις τὸν Ἰσμηνόν· διότι οὗτος μὲν ῥέει ἐξ ἀνατολῶν τῆς πόλεως, ἡ δὲ Δίρκη ἐκ δυσμῶν. Ἀμφότεροι δ' οἱ ποταμοὶ συνενοῦνται πρὸς ἄρκτον τῆς πόλεως. Οἱ τραγικοὶ ποιηταὶ συχνάκις καὶ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ἐλέγχονται ὡς ἀγεωγράφητοι. Ἀλλ' ὁ Σοφοκλῆς ἠδύνατο νὰ γινώσκῃ καλῶς τὴν οὐχὶ πόρρω κειμένην Δίρκην. Ἴσως ὁ ποιητὴς ἠθέλησε νὰ εἴπῃ τὸν ἐπιφανέστερον τὸν Θηβῶν ποταμόν, ὡς ὄντως ἦτο ἡ Δίρκη, ὡς δὴ ὁ Εὐρώτας τῆς Σπάρτης καὶ ὁ Κηφισὸς τῶν Ἀθηνῶν.

[6]) Οὐχὶ ὀρθῶς ὁ Τρικλίνιος ἀποδίδει τὴν μετοχὴν εἰς τὸ βλέφαρον, νομίζων, ὅτι εἶναι σχῆμα πρὸς τὸ σημαινόμενον· διότι ἀποδίδοται εἰς τὸ ἀκτὶς ἀελίου, ὅπερ ἀποτελεῖ τὴν κυρίαν ἔννοιαν, τὸ δὲ ἁμέρας βλέφαρον εἶναι παράθεσις, ὡς παρατηρεῖ ὁ Wecklein.

τὸν λεύκασπιν[1] . . . *'Αργόθεν*[2]
φῶτα βάντα πανσαγίᾳ[3]
φυγάδα πρόδρομον[4] *ὀξυτέρῳ*[5]
κινήσασα χαλινῷ[6]·
ὃν[7] *ἐφ' ἁμετέρᾳ γᾷ Πολυνείκης*

[1]) *Λεύκασπις φὼς εἶναι ὁ ὅλος στρατὸς τῶν 'Αργείων ὡς παρ' Ἡροδότ. Ι.* 69 „*χρήσαντος τοῦ θεοῦ τὸν Ἕλληνα φίλον προσθέσθαι*„. *Ὅτι οἱ 'Αργεῖοι ἔφερον λευκὰς ἀσπίδας, γίνεται δῆλον ἔκ τε τοῦ Αἰσχύλου Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβ.* 88 „*ὁ λεύκασπις εὐπρεπὴς ὄρνυται λαὸς ἐπὶ πόλιν διώκων*„ *καὶ Εὐριπίδ. ἐν Φοινίσσ.* 1105 „*περγάμων δ' ἀπ' ὀρθίων λεύκασπιν εἰσορῶμεν 'Αργείων στρατόν*„.

[2]) *'Επειδὴ ἐν τῷ στίχῳ ἐλλείπει συλλαβή τις, ὑπὸ πολλῶν ἐγένοντο διορθώσεις. Ὁ μὲν* Hermann *διώρθου εἰς 'Αργόθεν ἔκ, ὁ δὲ* Erfurdt *ἀπ' 'Αργόθεν, ὁ δὲ* Böeckh *'Αργεΐον, ὁ δὲ* Ahrens *'Απιόθεν καὶ ὁ* Wolff *'Αργογενῆ κατ' ἀναλογίαν τῶν 'Ασιαγενῆ, Θηβαγενῆ, Καδμογενῆ, Λατογενῆ, Κρηταγενῆ, Πυλοιγενῆ, Συριηγενῆ καὶ τῶν τοιούτων. Ὅτι συλλαβή τις ἐξέπεσε τοῦ κειμένου, οὐδεμία ἀμφιβολία. Μὴ τολμήσαντες ὅμως νὰ προσθέσωμεν αὐτὴν λέγομεν μόνον, ὅτι ἐκ πασῶν τῶν εἰκασιῶν ἀρέσκει ἡμῖν ἡ ἀπ' Αργόθεν, ὡς 'Ιλιάδ. Ω* 492 *ἀπὸ Τροίηθε 'Ιλιάδ. Θ.* 365 *ἀπ' οὐρανόθεν 'Οδυσσ. Λ*, 18.

[3]) *Λέγεται καὶ πασσαγία (πᾶνσάγη). Ὁ* Curtius *θεωρεῖ τὰς λέξεις σάττω, σάκος καὶ σάγη συγγενεῖς. 'Ορθῶς δ' ὁ ἡμέτερος Δούκας παραβάλλει πρὸς τὸ παρ' ἡμῖν λεγόμενον σάγισμα. Σημαίνει δὲ τὴν πανοπλίαν. Τὸ δὲ βάντα πανσάγιᾳ εὑρίσκεται εἰς εἰρωνικὴν ἀντίθεσιν πρὸς τὸ φυγάδα πρόδρομον.*

[4]) *Ἐνταῦθα δὲν σημαίνει, ὡς συνήθως, τὸν προτρέχοντα ἄλλου τινός, ἀλλὰ τὸν φεύγοντα πάντοτε εἰς τὰ πρόσω καὶ οἱονεὶ μὴ στρέφοντα τὸ πρόσωπον πρὸς τὰ ὀπίσω.*

[5]) *Ἡ κοινὴ γραφὴ ἦτο ὀξυτόρῳ, ἥτις ὑπὸ πολλῶν κριτικῶν ἀποδοκιμάζεται. Ὁ μὲν* Blaydes *εἰκάζει ὀ ξ υ τ ό ν ῳ ὁ δὲ* Nauck *ὀ ξ υ κ ρ ό τ ῳ, ἀλλ' οἱ διορθωταὶ δὲν εὗρον ὀπαδούς. Σημαίνει δὲ ταχυτέρῳ, δηλ. ἔφυγε ταχύτερον, ἢ ὅσον ταχέως ἦλθεν. Οἱ Ἕλληνες μεταχειρίζονται τὸ ὀξὺς ὡς ἀντίθετον τοῦ β ρ α δ ὺ ς λέγοντες ὀ ξ ύ τ α τ α δ ρ α μ ε ῖ ν καὶ ὀ ξ ὺ ς δ ρ ό μ ο ς. Ὁ προσδιορισμὸς οὗτος ἀνήκει οὐχὶ εἰς τὸ κ ι ν ή σ α σ α, ἀλλ' εἰς τὸ π ρ ό δ ρ ο μ ο ν. Παρατηρητέον, ὅτι ὁ χαλινὸς δὲν εἶναι ταχύς, ἀλλὰ ποιεῖ τὸν ἵππον, ὅπως τρέχῃ ταχέως.*

[6]) *Διὰ τῆς προσεγγίσεως, δηλ. ἐπειδὴ προσήγγιζεν ἡ ἀνατολὴ τοῦ ἡλίου, οἱ ἡττηθέντες πολέμιοι ἠναγκάζοντο νὰ φεύγωσι ταχύτερον.*

[7]) *Ἡ αἰτιατικὴ αὕτη ἀναφέρεται εἰς τὸν στρατὸν τῶν 'Αργείων, (φῶτα), ὅστις ἔφυγε δρομαίως. Θεωρεῖται δὲ ὡς ἀντικείμενον ῥήματος, ὅπερ ἐξέπεσε τοῦ κειμένου. 'Επειδὴ ὁ Σχολιαστὴς γράφει· „Ὅντινα στρατὸν 'Αργείων, ἐξ ἀμφιλόγων νεικέων*

ἀρθεὶς[1] *νεικέων*[2] *ἐξ ἀμφιλόγων*[3],
. . . . *ὀξέα κλάζων*[4]

ἀρθείς, ἤγαγεν ὁ Πολυνείκης, οἷον ἀμφιλογίᾳ χρησάμενος πρὸς τὸν ἀδελφόν, διὰ βραχέων δὲ εἶπεν αὐτό, ὡς γνωρίμου οὔσης τῆς ὑποθέσεως„, ὁ Schneidewin *εἰκάζει, ὅτι τὸ ἤγαγεν ἐξέπεσε πρὸ τοῦ ὀξέα κλάζων. Ἄλλοι ὅμως ἄλλας διορθώσεις ἐπενόησαν· ὁ μὲν* Boeckh *γράφει ἀγαγὼν θούριος πρὸ τοῦ ὀξέα, ὁ δὲ* Hermann *συναγείρας πρὸ τοῦ ὑπερέπτα, καὶ ἄλλοι ἄλλως. Τὸ ἤγαγεν, ὅπερ εἶχεν ὑπ' ὄψει ὁ Σχολιαστής, εἶναι ἴσως τὸ πιθανώτερον. Ἂν τις ὅμως διορθώσῃ τὸ ὂν εἰς ὅς, ἡ σύνταξις βαίνει ὁμαλῶς. Τοῦτο ποιοῦσι πολλοὶ ἀπὸ τοῦ* Scaliger *καὶ ἑξῆς.*

¹) *Οὐχὶ ὀρθῶς, ὡς νομίζομεν, ὁ κ. Σεμιτέλος λέγει, ὅτι τὸ ῥῆμα κεῖται ἐπὶ ἀναζεύξεως στρατοῦ καὶ ἀναγωγῆς στόλου ἐξηγῶν οὑτωσί· " ὁ στρατὸς τῶν Ἀργείων ἀφορμὴν λαβὼν ἐκ τῶν ἐρίδων τοῦ Πολυνείκους ἤτοι ἕνεκα τῶν ἐρίδων τοῦ Π., ἤρθη, ἤτοι ἀνέζευξε, καὶ ἔπτη (!) ἐπὶ τὴν ἡμετέραν γῆν „. Ὁ ἀναζευγνύων, πάντως δὲν ἵπταται. Διὰ τῆς ἑρμηνείας ταύτης ὁ συνάδελφος φθείρει καλλίστην ἔννοιαν. Τὸν λεύκασπιν ἄνδρα ὁ ποιητὴς παραβάλλει πρὸς λευκὸν ἀετόν, οὗ ἡ φωλεὰ κεῖται ἐν τοῖς ἀμφιλόγοις νείκεσι τοῦ Πολυνείκους. Λοιπὸν ἐκ τῆς φωλεᾶς ταύτης μετεωρισθεὶς (ἀρθεὶς) ἐπέταξεν εἰς τὴν πατρίδα ἡμῶν (113) καὶ ἐστάθη ἄνωθεν τῶν οἰκιῶν ἡμῶν ἀνοίξας κύκλῳ τὸ στόμα αὐτοῦ (116), ἀλλ' ἔφυγε πρὶν νὰ καταφάγῃ ἡμᾶς. Ἐκ τούτων δῆλον γίνεται, ὅτι ὁ ποιητὴς μεταχειρίζεται τὰς λέξεις κατὰ τὸν ἀετὸν καὶ οὐχὶ κατὰ τὸν ἄνδρα.*

²) *Ὁ ποιητὴς ποιεῖ ὑπαινιγμὸν πρὸς τὸ ὄνομα τοῦ Πολυνείκους, ὡς ποιοῦσι πολλοὶ ποιηταὶ ἀπὸ τοῦ Ὁμήρου, Ὀδυσσ. Τ. 407. Σοφοκλ. Ἀπ. "Ὀρθῶς δ' Ὀδυσσεὺς εἰμ' ἐπώνυμος κακοῖς, πολλοὶ γὰρ ὠδύσσαντο δυσμενεῖς ἐμοί„ Αἰσχύλ. ἐν Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβ. 658 "ἐπωνύμῳ δὲ κάρτα Πολυνείκη λέγω, τάχ' εἰσόμεσθα τἀπίσημ' ὅπῃ τελεῖ„ καὶ 829 "οἳ δῆτ' ὀρθῶς κατ' ἐπωνυμίαν καὶ πολυνεικεῖς ὤλοντ' ἀσεβεῖ διανοίᾳ„. Εὐριπίδ. ἐν Φοινίσσ. 636. "Ἀληθῶς δ' ὄνομα Πολυνείκην ἔθετό σοι θείᾳ προνοίᾳ νεικέων ἐπώνυμον„ 1493 "Ὦ Πολύνεικες, ἔφυς ἄρ' ἐπώνυμος, ὤμοι, Θήβαις„· Σοφοκλ. ἐν Αἴαντ. 430.*

³) *Τὸ ἀμφίλογος ἔχει τὴν σημασίαν τοῦ ἀμφίλεκτος, ἀμφισβητήσιμος, Εὐριπίδ. ἐν Φοινίσσ. 500 "εἰ πᾶσι ταὐτὸ καλὸν ἔφυ σοφόν θ' ἅμα οὐκ ἦν ἂν ἀμφίλεκτος ἀνθρώποις ἔρις„. Διὰ τῆς εἰρημένης παρετυμολογίας τοῦ Πολυνείκους ὑποδεικνύει, ὅτι οὗτος εἶχε τὸ ἄδικον.*

⁴) *Οἱ ποιηταὶ μεταχειρίζονται τὸ κλάζειν ἐπὶ τοῦ κρωγμοῦ τῶν πτηνῶν, ὡς Ἰλιάδ. Μ. 125 "τοὶ δ' ἅμ' ἕποντο ὀξέα κεκληγῶτες Ρ. 88 "βῆ δὲ διὰ προμάχων ὀξέα κεκληγὼς„ Π. 429 "οἳ δ', ὥστ' αἰγυπιοὶ γαμψώνυχες, ἀγκυλοχεῖλαι, πέτρῃ ἐφ' ὑψηλῇ μεγάλα κλάζοντε μάχωνται,- ὡς οἱ κεκληγῶτες ἐπ' ἀλλήλοισιν ὄρουσαν„*

αἰετὸς[1] ἐς γᾶν ὥς ὑπερέπτα,
λευκῆς χιόνος[2] πτέρυγι στεγανός[3],
πολλῶν μεθ' ὅπλων[4]
ξύν θ' ἱπποκόμοις[5] κορύθεσσιν.

Ἀντιστροφὴ ά.

στὰς[6] δ' ὑπὲρ μελάθρων φονώ-

[1]) Ἡ παραβολὴ τῶν ἀγερώχων πολιορκητῶν τῶν Θηβῶν πρὸς ἀετὸν εἶναι ἐπιτυχεστάτη. Τὸ κείμενον ἔχει, ὡς ἐν τοῖς χειρογράφοις, ἀλλ' οἱ κριτικοὶ προσκρούοντες διορθοῦσι τὸ χωρίον καὶ ὁ μὲν Dindorf ἐξαλείφει τὸ ὥ ς, ὁ δὲ Nauck εἰκάζει αἰετὸς ὥς γῆν ὑπερέπτη καὶ ὁ κ. Σεμιτέλος γράφει αἰετὸς ἀργὴς ἅπερ ἔπτη· διότι "Τὸ γᾶν ἢ ἔπρεπε παντάπασι νὰ λείπῃ μετὰ τὸ προειρημένον ἐφ' ἡμετέρᾳ γῇ, ἢ τοὐλάχιστον νὰ ἐπαναλαμβάνηται δι' ἀντωνυμίας, εἴπερ ἦν χρεία„. Λοιπὸν ἐπιθυμεῖ νὰ ἄρῃ πλεονασμόν, ἀλλ' εἰσάγει ἕτερον· διότι τὴν ἔννοιαν τοῦ λευκοῦ χρώματος τοῦ ἀετοῦ ὁ ποιητὴς δηλώσας διὰ τῆς φράσεως λευκῆς χιόνος πτέρυγι στεγανὸς δὲν εἶχεν ἀνάγκην τοῦ ἐπιθέτου ἀργής. Καὶ ὅμως τὸ ἐς γᾶν δὲν παρέλκει, διότι ἡ ἐπανάληψις ἐξηγεῖται ἐκ τούτου, ὅτι τὸ ἐς γᾶν εἶναι ἡ κυριωτέρα ἔννοια τῆς προτάσεως καὶ διότι ἐτέθη χάριν τῶν ἑπομένων· ὁ ἀετὸς ἐπέταξεν εἰς τὴν πατρίδα μας καὶ ἐστάθη ἄνωθεν τῶν οἰκιῶν μας.

[2]) Εὐφυῶς ὁ ποιητὴς παραβάλλει τὰς λευκὰς τῶν Ἀργείων ἀσπίδας πρὸς χιόνα, ὡς καὶ ὁ Σχολιαστὴς παρετήρησεν. Ἡ γενικὴ χιόνος κεῖται ἀντὶ ἐπιθέτου ὡς Εὐριπίδ. ἐν Φοινίσσ. 1592 "στολὶς τρυφᾶς„ 1567 "μαστοὶ γάλακτος„ = γαλακτοῦχοι 1616 τραύματα αἵματος = αἱματόεντα.

[3]) Δηλαδὴ κεκαλυμμένος, ὡς δεικνύουσιν καὶ αἱ συγγενεῖς λέξεις, στέγη, τέγη, στέγος, τέγος καὶ αἱ λατινικαί, tego, tectum, tegimem κτλ.

[4]) Ὁ Σοφοκλῆς συχνάκις συγχέει τὰ πράγματα τοῖς παραβαλλομένοις.

[5]) Τὸ ἐπίθετον ἱππόκομος εἶναι σχεδὸν ἰσοδύναμον πρὸς τὸ ἱππόδασυς· ἱππόκομος δὲ κόρυς εἶναι ἡ ἔχουσα τρίχας ἵππου, ὡς συνήθως ἔφερον οἱ τοῦ ἡρωϊκοῦ αἰῶνος ἄνθρωποι. Ἡ ἐξήγησις τῆς πρώτης στροφῆς εἶναι ἥδε· Ἀκτὶς τοῦ ἡλίου, φῶς φανὲν τὸ κάλλιστον ἀπὸ τὰ πρότερον διὰ τὰς ἑπταπύλους Θήβας, ἐφάνης τέλος πάντων, ὦ χρυσῆς ἡμέρας ὀφθαλμέ, ἐλθοῦσα ἄνωθεν τῶν ὑδάτων τῆς Δίρκης, ἀφ' οὗ τὸν ἐκ τοῦ Ἄργους ἐλθόντα ἄνδρα μετὰ πανοπλίας ἐξεδίωξας, ὥστε νὰ φύγῃ δρομαίως ταχύτερον παρ' ὅσον ἦλθε· τοῦτον ὡδήγησεν ἐναντίον τῆς πατρίδος ἡμῶν ὁ Πολυνείκης ὑψωθεὶς ἐξ ἀμφιβόλων φιλονεικιῶν, μεγαλοφώνως κράζων ὡς ἀετὸς ἐπάνω εἰς τὴν χώραν ἐπέταξε, κεκαλυμμένος ὑπὸ πτέρυγος λευκῆς ὡς χιόνος, μετὰ πολλῶν ὅπλων καὶ μετὰ περικεφαλαιῶν ἐχουσῶν οὐρὰν ἵππου.

[6]) Ἐν τῇ ἀντιστροφῇ ὁ χορὸς

σαισιν[1] ἀμφιχανὼν[2] κύκλῳ
λόγχαις[3] ἑπτάπυλον στόμα

ῥίπτει βλέμμα εἰς τὴν μανίαν τῶν πολιορκητῶν, οἵτινες ἔφυγον διὰ τὴν ἀνδρίαν τῶν Θηβαίων. Διατηρεῖ δὲ τὴν ἐκ τοῦ ἀετοῦ μεταφορὰν, ὡς ὁ Σχολιαστὴς παρατηρεῖ· " ἐνέμεινε δὲ τῇ μεταφορᾷ„. Οὐχὶ ὀρθῶς ὁ Struwe ἔτρεψεν εἰς πτάς· διότι περὶ πτήσεως ἐγένετο ἤδη λόγος. Ὁ δὲ κ. Σεμιτέλος παρατηρεῖ· " Εἶπε δὲ οὕτως, ἐπειδὴ προσκαθεζόμενοι τὴν πόλιν οἱ Ἀργεῖοι τρόπον τινὰ ὑπερίσταντο αὐτῆς ἐπὶ τῶν πλησίον ἄκρων, οἷον τοῦ Ἰσμηνίου λόφου, ὑπερκαθήμενοι· οὐδαμῶς δὲ τὸ παράπαν αἰνίττονται ταῦτα εἰς τὴν ὕστερον γενομένην προσβολὴν καὶ τὴν ἐπὶ τὸ τεῖχος ἀνάβασιν (πρβλ. στ 130), ὡς τινες τῶν νεωτέρων ὑπομνηματιστῶν βούλονται„. Δὲν πρόκειται περὶ τοιούτων, ὡς νομίζομεν, διότι ὁ ποιητὴς ἐμμένει τῇ μεταφορᾷ τοῦ ἀετοῦ· ὁ ἀετὸς ἐξῆλθεν ἐκ τῆς φωλεᾶς αὐτοῦ, ἐπέταξεν εἰς τὴν πατρίδα ἡμῶν καὶ ἐστάθη ἄνωθεν τῶν ἡμετέρων οἰκιῶν ἀνοίξας τὸ στόμα, ὅπως καταφάγῃ ἡμᾶς. Ἐν τούτῳ κεῖται τὸ ποιητικόν, ὅπερ φθείρει ἡ ἑρμηνεία τοῦ συναδέλφου. Ὥστε τὸ στὰς ὑπὲρ μελάθρων δὲν σημαίνει προσκαθίσας τῇ πόλει ὡς οὗτος ἐξηγεῖ. Ὡς πρὸς δὲ τὸ πρᾶγμα δηλοῖ μόνον, ὅτι ὁ κίνδυνος ἐκρεμάσθη ἄνωθεν τῶν οἰκιῶν τῶν Θηβαίων.

[1]) Ἡ γραφὴ φονίαισιν, ἣν εἰσήγαγεν ὁ Erfurdt εἰς τὴν ἔκδοσιν αὐτοῦ, δὲν εἶναι ἰσοδύναμος πρὸς τὸ κάλλιστον τῆς πρώτης στροφῆς, ἐν ᾧ τὸ φονώσαισιν, ὅπερ ὑποστηρίζουσιν ὁ Bothe καὶ Boeckh, συμφωνεῖ. Πρὸς δὲ τούτοις παρέχει ἔννοιαν μᾶλλον ἁρμόζουσαν εἰς τὸ χωρίον, ὡς γίνεται δῆλον ἐκ τοῦ Ἡσυχίου λέγοντος· "φονᾶν, τὸ ἐπὶ φόνον μαίνεσθαι· φονῶσα, φόνου ἐπιθυμοῦσα. φονώντων, πρὸς φόνον θρασυνομένων καὶ μαινομένων„.

[2]) Ἀμφιχαίνω σημαίνει, χάσκω, περιτριγυρίζω μὲ ἀνοικτὸν στόμα. Διὰ τοῦ ῥήματος τούτου δεικνύει τὴν μεγάλην μανίαν τῶν Ἀργείων, ἣν ὄντως βλέπομεν ἐν τοῖς Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας τοῦ Αἰσχύλου.

[3]) Ἀντὶ λόγχαις ὁ Blaydes γράφει χηλαῖς, ὅπερ δὲν εἶναι ἀτυχές, διότι μᾶλλον ἁρμόζει τῷ ἀετῷ. Οἱ κριτικοὶ προσκρούουσιν εἰς τὸ ἑπτάπυλον στόμα καὶ ἄλλοι μὲν ἄλλας διορθώσεις ποιοῦσιν, ὁ δὲ Nauck γράφει ἑπτάπυλον πόλισμα, ὁ δὲ κ. Σεμιτέλος ἀμφιχανὼν κύκλῳ λόγχαις ἑπταπύλῳ στόμα καὶ ἐξηγεῖ "ἀνοίξας τὸ στόμα περὶ τὸν ἑπτάπυλον τῶν Θηβῶν περίβολον„. Βεβαίως ἂν τὸ ἑπτάπυλον ἀπεδίδετο τῇ πόλει, οὐδεμία δυσκολία ὑπῆρχε· διότι αὕτη εἶχεν ἑπτὰ πύλας. ἐπειδὴ ὅμως ἀποδίδεται εἰς τὸν ἀετόν, παρέχει τὴν δυσκολίαν, ὅτι τὸ στόμα δὲν ἔχει ἑπτὰ ὀπάς. Τοῦτο εἶναι παρὰ φύσιν, ἀλλὰ καὶ ἡμεῖς λέγομεν ἑπταγλώσσου θέλοντες νὰ δηλώσωμεν τὴν ἔχουσαν μεγάλην γλῶσσαν. Οὕτω λοιπὸν καὶ ἐνταῦθα σημαίνει μέγα στόμα. Ἴσως δὲ προετίμησε τὸν ἀριθμὸν ἑπτὰ διὰ τὰς ἑπτὰ τῆς πόλεως πύλας.

ἔβα[1], πρὶν ποθ' ἁμετέρων αἱμάτων[2] γένυσιν[3]
πλησθῆναί τε καὶ στεφάνωμα πύργων[4]
πευκάενθ'[5] Ἥφαιστον ἑλεῖν.
τοῖος[6] ἀμφὶ νῶτ' ἐτάθη
πάταγος[7] Ἄρεος, ἀντιπάλῳ[8]

1) *Δὲν λέγει ἡττήθη, ὅπως διατηρήσῃ τὴν μεταφορὰν τοῦ ἀετοῦ.*

2) *Ὁ Σοφοκλῆς μόνον ἐνταῦθα μεταχειρίζεται τὸν πληθυντικὸν ἀριθμόν, ὁ δ' Αἰσχύλος καὶ ὁ Εὐριπίδης πολλάκις.*

3) *Αἱ λέξεις γένυς, γένειον, γνάθος, γναθμὸς εἶναι συγγενεῖς. Ἰδίως σημαίνει τὰς σιαγόνας, συνεκδοχικῶς δὲ καὶ τὸ ὅλον στόμα. Ὁ ποιητὴς ἐξελέξατο τὸ ὄνομα τοῦτο κατὰ τὸν* Wunder· *διότι καὶ εἰς τὸν ἀετὸν καὶ εἰς τὸν πολέμιον ἁρμόζει. Φαίνεται ὅμως, ὅτι ὁ ποιητὴς εἶχεν ὑπ' ὄψει τὸν ἀετόν, ὡς ὁ Τρικλίνιος παρετήρησεν· "Ἰστέον ὅτι πρὸς τὸ ἀετὸς εἶπε τὸ γένυσι„· διότι ὁ ποιητὴς ἐμμένει τῇ μεταφορᾷ.*

4) *Πύργους τὴν πόλιν στεφανοῦντας, Οἰδ. ἐπὶ Κολωνῷ 14 "πύργοι μὲν οἵ πόλιν στέγουσιν (στέφουσιν)„.*

5) *Δηλαδὴ πῦρ γεγενημένον ἐκ ξύλων πεύκης, ὡς καὶ ὁ Σχολιαστὴς παρετήρησεν· "Τὸν ἐκ πεύκης ἐγειρόμενον„. Ἰλιάδ. Β, 426 "σπλάγχνα δ' ἄρ' ἀμπείροντες ὑπερεῖχον Ἡφαίστοιο„.*

6) *Τὸ τοῖος παρὰ Σοφοκλεῖ αἰτιολογεῖ τὸ προηγούμενον, ὡς ἐν Οἰδίποδ. τυράνν. 1706 "ἀλλ' οὐδ' ἐπιδεῖν δύναμαί σε . . . τοίαν φρίκην παρέχεις μοι„. Τοῖς κριτικοῖς φαίνεται παράδοξον τὸ ἀμφὶ νῶτα, διότι ἡ τοῦ πολέμου ταραχὴ ἡ τοὺς Ἀργείους εἰς φυγὴν ἐξαναγκάσασα δὲν ἠδύνατο νὰ ἦναι εἰς τὰ νῶτα αὐτῶν. Ἀλλ' ὁ ποιητὴς μετεχειρίσθη πρὸ ὀλίγου τὸ ἔβα καὶ διὰ τοῦτο εἶπεν ἀμφὶ νῶτα. Κατὰ τὸν* Bellermann *εἶναι εἶδός τι προλήψεως. Ἐπειδὴ λοιπὸν οὕτω δύναται νὰ ἀρθῇ ἡ δυσκολία, εἶναι περιττὴ ἡ διόρθωσις τοῦ* M. Schmidt *εἰς ἀμφὶ φῶτ', ἥτις ὑφαιρεῖ τὴν παραβολὴν πρὸς τὸν ἀετόν, ἐν ᾧ αὕτη εἶναι ἀναγκαία τοῖς ἑπομένοις. Ἡ δὲ διόρθωσις τοῦ* Kern *εἰς ἀμφὶ τῶν καὶ ἡ τοῦ κ. Σεμιτέλου εἰς ἀμφ' αἰνῷ (= περὶ τὸν δεινόν, ἐπὶ τῷ δεινῷ) εἶναι ὅλως ἀτυχεῖς. Τὸ δὲ ἐτάθη μετεχειρίσθη ὁ ποιητὴς κατὰ τὰς Ὁμηρικὰς φράσεις, ὡς ἐν Ἰλιάδ. Ρ, 543 "ἂψ δ' ἐπὶ Πατρόκλῳ τέτατο κρατερὴ ὑσμίνη„ καὶ Λ, 336 "κατὰ ἶσα μάχην ἐτάνυσσε Κρονίων„.*

7) *Πάταγος Ἄρεως εἶναι ἡ ταραχὴ τῆς μάχης ἤτοι ἡ μάχη αὐτή.*

8) *Ὅτι ὁ δράκων εἶναι ἀντίπαλος τοῦ ἀετοῦ, ὁ Ὅμηρος ἤδη παρετήρησεν Ἰλιάδ. Μ. 200 "ὄρνις γάρ σφιν ἐπῆλθε περησέμεναι μεμαῶσιν αἰετὸς ὑψιπέτης, φοινήεντα δράκοντα φέρων ὀνύχεσσι πέλωρον, ζωόν, ἔτ' ἀσπαίροντα„ Νίκανδρ. Θηρ. 448 "πολέμιον δὲ ζῷόν ἐστιν ὁ δράκων πρὸς τὸν ἀετὸν„ Αἰσχύλ. ἐν Χοηφόρ. 244. Τινὲς προτιμῶσι ἀντιπάλου δράκοντος, ὅπερ ὑπέρκειται τῆς δοτικῆς*

δυσχείρωμα[1] *δράκοντι.*
Ζεὺς[2] *γὰρ μεγάλης γλώσσης*[3] *κόμπους*
ὑπερεχθαίρει[4]*· καί σφας ἐσιδὼν*[5]

ἐν ἑνὶ χειρογράφῳ. Νομίζομεν ὅμως, ὅτι πρέπει νὰ ἐμμείνωμεν ἐν τῇ γραφῇ, ἣν εἶχεν ὑπ' ὄψει ὁ Σχολιαστής· "τὸ δὲ ἀντιπάλῳ ἀντὶ τοῦ, ὑπὸ τοῦ ἀντιπάλου δράκοντος, ὡς Ἀχιλῆϊ δαμασθείς. Ἢ οὕτως· τῷ ἀντιπάλῳ δράκοντι τοσαύτη μάχη συνεστάθη, ἣ ἐποίησεν αὐτὸν μὴ δύνασθαι ἡμᾶς χειρώσασθαι· ἵνα δράκοντα λέγῃ τὸν τῶν Ἀργείων στρατόν, ὡς θανατηφόρον, ἢ τὸν Πολυνείκη ὡς καὶ αὐτὸν Θηβαῖον ὄντα." Μετὰ μεγάλης λεπτότητος καὶ ἐναργείας ὁ κ. Σεμιτέλος δεικνύει τὰς δυσκολίας τοῦ χωρίου τούτου. "Καὶ πρῶτον μὲν ὅπως ἔχει ἡ παράδοσις, τὸ δυσχείρωμα δὲν δύναται εἰς ἄλλο τι νὰ ἀναφέρηται εἰμὴ εἰς τὸν πάταγον τοῦ Ἄρεως, ὡς καὶ οἱ ἀρχαῖοι καὶ οἱ νεώτεροι σχολιασταὶ δικαίως λαμβάνουσιν. Ἀλλ' ὅμως κατὰ ποῖόν ποτε τρόπον ἠδύνατο ὁ Σοφοκλῆς νὰ καλέσῃ τὸν πάταγον τοῦ Ἄρεως ἤτοι τὴν μάχην δυσχείρωμα τῷ δράκοντι, δὲν δύναμαι ἐγὼ νὰ ἐννοήσω. Οὕτως ἠδύνατο νὰ καλέσῃ τὸν ἀετόν, τουτέστι τοὺς Ἀργείους δυσχειρώτους τοῖς Θηβαίοις, ἢ τἀνάπαλιν, οὐδαμῶς ὅμως τὸν πάταγον τοῦ Ἄρεως, διότι ἡ μάχη οὐδαμῶς δύναται νὰ λέγηται εὐχείρωτος ἢ δυσχείρωτος, ὅπως οὐδὲ ἁπλῶς ὅτι ἡττᾶται. Εἶτα δὲ τίνος ἀντίπαλος εἶναι ὁ δράκων; τοῦ ἀετοῦ; ἀλλὰ τοῦτο δὲν ὑπάρχει ἐν τῷ λόγῳ". Ἀλλ' ἡ διόρθωσις εἰς δυσχίμῳ τε δράκοντι δὲν φαίνεται πιθανή, διότι ὁ τὲ εἶναι περιττός· ἔπρεπε νὰ εἴπῃ ἀντιπάλῳ δυσχίμῳ δράκοντι. Νομίζομεν δ', ὅτι τὰς τολμηρὰς φράσεις καὶ συντάξεις δὲν πρέπει νὰ μεταβάλλωμεν ὑπὸ ψυχρᾶς κριτικῆς ἀγόμενοι. Κατὰ τὸν Bellelmann ἡ φράσις εἶναι παράθεσις εἰς τὸ πάταγος Ἄρεος καὶ σημαίνει ἀνυπόστατον, ἀκατάσχετον προσβολήν. Εὐφυῶς δ' οἱ μὲν Ἀργεῖοι παραβάλλονται πρὸς ἀετόν, οἱ δὲ Θηβαῖοι πρὸς δράκοντα, οἵτινες δὴ καὶ ἐλέγοντο δρακοντογενεῖς ὡς γεννηθέντες ἐκ τῶν σπαρέντων ὀδόντων τοῦ δράκοντος.

[1]) Ἐν τοῖς ἑπομένοις στίχοις λέγει τὴν αἰτίαν, δι' ἣν ὁ Ζεὺς ἠθέλησεν, ἵνα οἱ ἀλαζόνες Ἀργεῖοι ἡττηθῶσιν. Ἡ σύνταξις εἶναι παρατακτική πως· ὁ ποιητὴς ἠδύνατο νὰ εἴπῃ· Ζεὺς γάρ, ὃς ὑπερεχθαίρει, ῥιπτεῖ.

[2]) Ἡ ἀρχαία ποίησις εἶναι μεστὴ φράσεων δεικνυουσῶν, ὅτι ὁ Ζεὺς μισεῖ τοὺς ἀλαζόνας καὶ μεγαλορρήμονας Αἰσχύλ. ἐν Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβ. 483 "ὡς ὑπέραυχα βάζουσιν ἐπὶ πτόλει μαινομένᾳ φρενί, τώς νιν Ζεὺς νεμέτωρ ἐπίδοι κοταίνων" ἐν Πέρσ. 27 "Ζεύς τοι κολαστὴς τῶν ὑπερκόμπων ἄγαν φρονημάτων ἔπεστιν" καὶ Ἡρόδοτ. VII, 10 "φιλέει γὰρ ὁ θεὸς τὰ ὑπερέχοντα πάντα κολούειν". Μεγάλη γλῶσσα εἶναι τὸ αὐτὸ τῷ μεγάλοι λόγοι, ὅπερ ἔχει κατωτέρω 1349 "μεγάλοι δὲ λόγοι, μεγάλας πληγὰς τῶν ὑπεραύχων ἀποτίσαντες τὸ φρονεῖν ἐδίδαξαν"

[3]) Ἡ ὑπὲρ ἐνταῦθα δηλοῖ ἐπίτασιν.

πολλῷ ῥεύματι[1] προσνισσομένους
χρυσοῦ καναχῆς ὑπερόπτας[2].

1) Ὁ Nauck γράφει ἐπιδών, ὅπερ ἴσως δὲν εἶναι ἀτυχές.

1) Ἐπιτυχῶς παραβάλλει τὴν ὁρμὴν τῶν πολεμίων πρὸς τὸ ῥεῦμα τοῦ ποταμοῦ. Τὴν παραβολὴν καὶ ἄλλοι ποιηταὶ μετεχειρίσθησαν, ὡς ὁ Αἰσχύλ. ἐν Πέρσ. 410 "τὰ πρῶτα μέν νυν ῥεῦμα Περσικοῦ στρατοῦ ἀντεῖχεν". Οὐχὶ ἀφυῶς ὁ συνάδελφός μου κ. Λάκων γράφει ἀντὶ ῥεύματι χεύματι καὶ ἐξηγεῖ· προσερχομένοις ἐν ὅπλοις, οἷς ἦτο περικεχυμένος χρυσός. Ἡ διόρθωσις αὕτη ἴσως ποιεῖ τὴν ἔννοιαν ἀσθενεστέραν, ἀλλὰ συμβάλλεται, ὅπως στηριχθῇ ἡ δευτερα διόρθωσις τοῦ καναχῆς εἰς κενεαυχεῖς, ὅπερ συμφωνεῖ τοῖς ἔμπροσθεν. Οὗτος παρατηρεῖ· "ἐὰν τὰ μόνα τῶν Ἀργείων ἐγκλήματα ἦσαν ὅτι προσήρχοντο πολλοὶ ἐν εἴδει ῥεύματος καὶ ὅτι ἐθρύπτοντο ἐπὶ τοῖς χρυσοῖς αὐτῶν ὅπλοις, ταῦτα βεβαίως δὲν ἦσαν ἱκανὰ νὰ ἐγείρωσι τὴν ὀργὴν τοῦ Διός. Ἡ κυρία αἰτία τῆς ὀργῆς τούτου ἦτο βεβαίως τὸ μεγάλαυχον τῶν Ἀργείων" (Ἀθην. τόμ. Γ΄. σελ. 179.

2) Ἐν τοῖς χειρογράφοις ἀναγινώσκεται χρυσοῦ καναχῆς ὑπεροπτίας, ἐν ἑνὶ δὲ πρόσκειται τὸ ὑπερόπτας. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Σχολιαστὴς καὶ ὁ Τρικλίνιος γνωρίζουσι μόνον τὴν γραφὴν ὑπεροπτείας "καὶ ἰδὼν αὐτοὺς προσνισσομένους μετὰ χρυσοῦ καὶ καναχῆς καὶ ὑπεροπτίας, ὅ ἐστιν ὑπερηφανίας, οὐκ ἠνέσχετο, ἀλλ' ἐνεμέσησε τῷ κόμπῳ αὐτῶν", ὁ ἀοίδιμος Boeckh διετήρησε τὴν γραφὴν ταύτην. Κατὰ τοῦτον, ὡς ἐκ τοῦ ἐπόπτης σχηματίζεται ἐποπτεία, οὕτω καὶ ἐκ τοῦ ὑπερόπτης ὑπεροπτεία, ὅπερ μόνον ὀρθογραφικῶς διαφέρει πρὸς τὸ ὑπεροπτία. Ἀλλ' ἡ λέξις αὕτη δὲν ἀπαντᾷ ἀλλαχοῦ. Ὀρθῶς δὲ λέγει ὁ κ. Σεμιτέλος· "ἀμφότεραι αἱ λέξεις αὗται, ὅ τε ὑπεροπτίας καὶ ἡ ὑπεροπτία, εἶνε ἀνύπαρκτοι καὶ ἀνήκουστοι, οἱ δὲ παλαιοὶ ἀντὶ μὲν τῆς πρώτης ἔλεγον ὑπερόπτης, ἀντὶ δὲ τῆς δευτέρας ὑπεροψία". Ἡμεῖς διετηρήσαμεν μὲν τὴν παράδοσιν, ἀλλ' ἐδεξάμεθα τὸ ὑπερόπτας, ὅπερ πρόσκειται, ὡς καὶ ὁ Wecklein καὶ ἄλλοι. Ἡ γενικὴ καναχῆς ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ ὑπερόπτας καὶ δηλοῖ τὸ αἴτιον. Σημειωτέον, ὅτι ἐγένοντο πολλαὶ διορθώσεις κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἀτυχεῖς, τὴν δὲ τολμηροτάτην ἐποίησεν ὁ κ. Σεμιτέλος γράψας Καπανῆ στυγερώπην· διότι νομίζει, ὅτι ἐνταῦθα τὸ ὄνομα τοῦ Καπανέως οὐδόλως δύναται νὰ λείπῃ, ὡς μαρτυρεῖ τὸ ἑπόμενον ὁρμῶντα. Ἴσως ὁ λόγος οὗτος δὲν εἶναι ἀσθενής, ἀλλὰ πάντως οἱ Ἕλληνες ἐγίνωσκον, ὅτι ὁ Καπανεὺς ὥρμησεν, ὅπως καύσῃ τὴν πόλιν, Οἰδίπ. ἐπὶ Κολων. 1318 "ὁ πέμπτος δ' εὔχεται κατασκαφῇ Καπανεὺς τὸ Θήβας ἄστυ δῃώσειν πυρί". Οὗτος κατὰ τὸν Αἰσχύλον ἐν Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβ 415 εἶχεν ἐγγράψει ἐπὶ τῆς ἀσπίδος αὐτοῦ χρυσοῖς γράμμασι Πρήσω πόλιν. Λοιπὸν καὶ ἡ παράλειψις τοῦ ὀνόματος τοῦ Καπανέως ἔχει τι ποιητικὸν καὶ ἡ εἰρωνεία, ὅτι οἱ Ἀργεῖοι ἦσαν ὑπερόπται διὰ τὸν κρότον τοῦ χρυσοῦ, εἶναι

παλτῷ[1] ῥιπτεῖ πυρὶ βαλβίδων[2]
ἐπ' ἄκρων[3] ἤδη
νίκην ὁρμῶντ'[4] ἀλαλάξαι·

Στροφὴ β'.

ἀντιτύπᾳ[5] δ' ἐπὶ γᾷ πέσε τανταλωθεὶς[6]

καλλίστη, ἣν φθείρει ἡ τολμηρὰ τοῦ συναδέλφου διόρθωσις.

[1]) Παλτὸν πῦρ ὀνομάζει τὸν κεραυνὸν τὸν ἄνωθεν παλθέντα κατὰ τὸν Σχολιαστήν. Τινὲς γράφουσι ῥίπτει.

[2]) Ἡ μεταφορὰ ἐλήφθη ἐκ τῶν δρομέων. Ἐνταῦθα λέγει βαλβῖδας τὰς ἐπάλξεις τοῦ τείχους.

[3]) Οὕτως ἀναγινώσκεται ἐν τοῖς χειρογράφοις, ἀλλ' ὁ μὲν Blaydes γράφει ἀπ' ἄκρων, ὁ δὲ ἡμέτερος Πάλλης κατ' ἄκρων, ἅπερ οὔτε ἄλλοι, οὔτε ἡμεῖς δεχόμεθα· διότι ὁ ποιητὴς ἐσκόπει νὰ εἴπῃ, οὐχὶ πόθεν ἔρριψεν ὁ Ζεύς, ἀλλὰ ποῦ εἶχεν ἀναβῇ ὁ τολμηρὸς Καπανεύς.

[4]) Ἀποδίδεται εἰς τὸν νοούμενον Καπανέα, ὃν ἐν ταῖς πύλαις τῆς Ἠλέκτρας ἐκεραύνωσεν ὁ Ζεύς, Παυσαν. IX, 8 "ἐρχομένῳ δὲ ἐκ Πλαταίας ἔσοδος ἐς τὰς Θήβας κατὰ πύλας ἐστὶν Ἠλέκτρας· καὶ ταύτῃ Καπανέα τὸν Ἱππόνου βιαιοτέρας ποιούμενον πρὸς τὸ τεῖχος τὰς προσβολὰς βληθῆναι κεραυνῷ λέγουσι„ Εὐριπίδ. ἐν Φοινίσσ. 1135 "Ὁ δ' οὐκ ἔλασσον Ἄρεος εἰς μάχην φρονῶν Καπανεὺς προσῆγε λόχον ἐπ' Ἠλέκτραις πύλαις σιδηρονώτοις δ' ἀσπίδος τύποις ἐπῆν Γίγας ἐπ' ὤμοις γηγενὴς ὅλην πόλιν φέρων μοχλοῖσιν ἐξανασπάσας βάθρων, ὑπόνοιαν ἡμῖν οἷα πείσεται πόλις„. Κατὰ τὸν Σχολιαστὴν ἀλάλαγμα εἶναι ἐπινίκιος ᾠδή. Ἐξήγησις τῆς πρώτης ἀντιστροφῆς. Ἀφ' οὗ δ' ἐστάθη ἄνωθεν τῶν οἰκιῶν ἡμῶν ἀνοίξας κύκλῳ ἑπτάπυλον στόμα μὲ φονικὰς λόγχας ἀπῆλθε, πρὶν νὰ χορτάσῃ καμμίαν φορὰν ἐκ τῶν αἱμάτων ἡμῶν εἰς τὸ στόμα καὶ πρὶν τὸ ἐκ πεύκης πῦρ νὰ καύσῃ τοὺς πύργους τοὺς στεφανοῦντας τὴν πόλιν. Διότι εἰς τὰ νῶτα αὐτοῦ ἐξηπλώθη τοιαύτη φοβερὰ μάχη, ἥτις εἶναι ἀκατάσχετος προσβολὴ τοῦ ἀντιπάλου δράκοντος. Διότι ὁ Ζεὺς ὑπερβολικὰ μισεῖ τὰς καυχήσεις τῶν ὑπερηφάνων λόγων καὶ ἐπειδὴ εἶδεν, ὅτι οὗτοι ἤρχοντο μετὰ μεγάλης ὁρμῆς ὑπερηφανευόμενοι διὰ τὸν κρότον τοῦ χρυσοῦ κτυπᾷ τὸν Καπανέα διὰ κεραυνοῦ, ἐν ᾧ πλέον οὗτος ἐπὶ τοῦ ἄκρου τῶν πύργων ὥρμα νὰ φωνάξῃ νίκην.

[5]) Τὸ ἐπίθετον ἀντίτυπος ἀποδίδεται εἰς σώματα σκληρά, τὰ ὁποῖα ἀντιτυποῦσιν, ὡς ὁ ἄκμων, ὡς γίνεται δῆλον ἐν τῷ ἑπομένῳ χρησμῷ τῆς πυθίας, Ἡρόδοτ. I, 67. "Ἔστι τις Ἀρκαδίης Τεγέη λευρῷ ἐνὶ χώρῳ, ἔνθ' ἄνεμοι πνείουσι δύο κρατερῆς ὑπ' ἀνάγκης, καὶ τύπος ἀντίτυπος καὶ πῆμ' ἐπὶ πήματι κεῖται„. Λουκιαν. ἐν Ἔρωτ. 13 "τὴν ἀντίτυπον οὕτω καὶ καρτερὰν τοῦ λίθου

πυρφόρος ὃς[1] *τότε μαινομένᾳ ξὺν ὁρμᾷ*
βακχεύων ἐπέπνει[2] *ῥιπαῖς ἐχθίστων ἀνέμων.*
εἶχε δ' ἄλλᾳ τὰ μέν[3],
ἄλλα δ' ἐπ' ἄλλοις ἐπενώμα στυφελίζων μέγας Ἄρης
δεξιόσειρος[4].

φύσιν". Τὸ ἐπίθετον κεῖται κατηγορηματικῶς· ἔπεσεν ἐπὶ τῆς γῆς, ἡ ὁποία τὸν ἀντεκτύπησεν. Ἡ λέξις εἰκονίζει οὐ μόνον τὴν ἰσχυρὰν πτῶσιν τοῦ Καπανέως, ἀλλὰ καὶ τὸ πάγιον τούτου σῶμα· διότι τὰ μαλθακὰ καὶ ἀσθενῆ σώματα δὲν ἀντιτυποῦνται, ἀλλὰ κολλῶσιν. Ἡ κοινὴ γραφὴ εἶναι ἀ ν τ ί τ υ π α δ' ἐ π ὶ γ ᾷ, ἀλλ' ὁ Porson *ἔγραψεν ἀ ν τ ι τ ύ π ᾳ, ὅπερ οἱ πλεῖστοι καὶ κράτιστοι τῶν ἐκδοτῶν ἐδέξαντο. Τινὲς τῶν νεωτέρων κριτικῶν ἄλλως διορθοῦσι τὴν λέξιν, τὴν δὲ τολμηροτάτην διόρθωσιν ἐποίησεν ὁ ἡμέτερος Σεμιτέλος γράψας, ἀ ν τ ι τ υ π ε ῖ δ' ἐ π ὶ γ ᾷ, π έ σ ε τ' α ἰ θ α λ ω θ ε ὶ ς καί ἐξηγεῖ. " ἀντικτυπεῖ δὲ ἡ γῆ τῷ κεραυνῷ " καὶ προστίθησιν " ἐνταῦθα ὁ κτύπος τῆς γῆς οὐδὲν ἄλλο εἶνε εἰμὴ ἀντήχησις τοῦ κτύπου τοῦ κεραυνοῦ ". Δὲν πρόκειται ἐνταῦθα περὶ ἀντιχήσεως, ἀλλὰ περὶ πτώσεως, οἵαν εἴπομεν πρὸ ὀλίγου.*

[6]) *Ὁ Σχολιαστὴς λέγει "Ὅτι δὲ τανταλωθεὶς σημαίνει τὸ διασεισθείς, μαρτυρεῖ καὶ Ἀνακρέων. "Μελαμφύλλῳ δάφνᾳ χλωρᾷ τ' ἐλαίᾳ ταντελίζει".*

[1]) *Προέταξε τὸ πυρφόρος ἀντί, ὃς πυρφόρος. Παραπλήσιον εἶναι τὸ ἐν στίχ.* 178.

[2]) *Τὴν αὐτὴν μεταφορὰν μετεχειρίσθη ἐν τοῖς ἔπειτα στίχ* 928 *"ἔτι τῶν αὐτῶν ἀνέμων ῥιπαὶ τήνδε γ' ἔχουσιν". Ὑπακούεται ἡ δοτικὴ τ ῇ π ό λ ε ι.*

[3]) *Τὸ χωρίον τοῦτο εἶναι ἐν τοῖς μάλιστα τεταραγμένον καὶ οἱ κριτικοὶ πολλαχῶς διορθοῦσιν. Ὁ* Wolff *ἀναφέρει τὴν φράσιν εἰς τὸν Δία, περὶ οὗ ὁ Φιλόστρατος λέγει· " Ἀπώλοντο δ' οἱ μὲν ἄλλοι δόρασι καὶ λίθοις καὶ πελέκεσι, Καπανεὺς δὲ λέγεται κεραυνῷ βεβλῆσθαι, πρότερος κόμπῳ βαλὼν τὸν Δία". Εἰκόνες Ι,* 26. *Πρὸς τὴν γραφὴν ὅμως ταύτην ἀντίκειται ἡ ἑρμηνεία τοῦ Σχολιαστοῦ λέγοντος· "Τὸ εἶχεν οὐκέτι ἐπὶ τοῦ Καπανέως, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ Ἄρεως ἔστιν, ὅτι ὁ Ἄρης βοηθῶν ἡμῖν πανταχοῦ τροπὰς ἐποιεῖτο τῶν πολεμίων". Νομίζομεν δ', ὅτι τὰ περὶ Διὸς καὶ Καπανέως ἔληξαν καὶ ὅτι ἐνταῦθα γίνεται λόγος περὶ τῆς μάχης, καθ' ἣν τὰ διάφορα τμήματα τοῦ στρατοῦ εἰς ἄλλα μέρη διεσκορπίσθησαν.*

[4]) *Ἡ μεταφορὰ ἐλήφθη ἐκ τοῦ τεθρίππου, οὗ ὁ δεξιὸς ἵππος ἔπρεπε νὰ ἦναι δυνατώτερος τῶν ἄλλων· διότι ἐν τοῖς ἱπποδρόμοις, ἐν οἷς αἱ ἅμαξαι ἔστρεφον πρὸς ἀριστερά, ὁ δεξιόσειρος ὤφειλε νὰ ποιήσῃ μεῖζον τόξον. Ὁ πρὸς τὰ ἀριστερὰ ἐξευγμένος ἵππος ἠδύνατο νὰ ἦναι ἀσθενέστερος, διότι ἔμελλε νὰ ποιήσῃ μικρότερον τόξον. Οἱ ἐν τῷ μέσῳ ἵπποι ἐλέγοντο ζύγιοι. Καὶ παρ' Αἰσχύλῳ κεῖται ἐν μεταφορικῇ σημασίᾳ ἐν Ἀγαμέμν.* 850. *"Μόνος δ'*

ἑπτὰ[1] λοχαγοὶ γὰρ ἐφ' ἑπτὰ πύλαις
ταχθέντες, ἴσοι πρὸς ἴσους, ἔλιπον
Ζηνὶ τροπαίῳ[2] πάγχαλκα τέλη[3],
πλὴν τοῖν στυγεροῖν[4], ὣ πατρὸς ἑνὸς
μητρός τε μιᾶς φύντε καθ' αὑτοῖν[5]
δικρατεῖς[6] λόγχας στήσαντ' ἔχετον
κοινοῦ θανάτου μέρος ἄμφω.

Ὀδυσσεύς, ὅσπερ οὐχ ἑκὼν ἔπλει, ζευχθεὶς ἕτοιμος ἦν ἐμοὶ σειραφόρος„. Ἐνταῦθα ὁ Ἄρης ὀνομάζεται δεξιόσειρος οἱονεὶ ὁ εὐγενέστερος ἵππος ὁ εἰς τοὺς Θηβαίους τὴν νίκην ἄγων. Διὰ τοῦ πρώτου συνθετικοῦ μέρους τῆς λέξεως ποιεῖ ὑπαινιγμὸν εἰς τὴν εὐτυχῆ ἔκβασιν τῆς μάχης.

[1]) Τοὺς ἑπτὰ λοχαγοὺς καὶ τοὺς ἀντιπάλους αὐτῶν ὀνομάζει ὁ Αἰσχύλος ἐν τοῖς Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας. Παράβαλλ καὶ Οἰδίποδ. ἐπὶ Κολων. 1308.

[2]) Οἱ παλαιοὶ τοὺς ἐχθροὺς νικῶντες ἀνήρτων τὰ ὅπλα αὐτῶν ἐν τῷ ναῷ τοῦ τροπαίου θεοῦ, ἤτοι τοῦ ποιήσαντος τὴν τροπήν.

[3]) Τέλη κυρίως ὀνομάζονται οἱ φόροι οἱ διδόμενοι τῇ πολιτείᾳ· ἐνταῦθα μεταφορικῶς λέγονται τὰ εἰς τοὺς θεοὺς ἀφιερώματα, ὡς καὶ ἐν Τραχιν. 238 "ἔνθ' ὁρίζεται βωμοὺς τέλη τ' ἔγκαρπα Κηναίῳ Διΐ„. Ἡ φράσις πάγχαλκα τέλη εἴρηται μετὰ πολλῆς εἰρωνείας καὶ ποιεῖ ἀντίθεσιν πρὸς τὸ φ ῶ τ α β ά ν τ α π α ν σ α γ ί ᾳ.

[4]) Ἐννοεῖ τὸν Ἐτεοκλέα καὶ τὸν Πολυνείκη, ὧν τὰ ὅπλα δὲν ἀνετέθησαν τῷ τροπαίῳ Διΐ· διότι ὁ ἀγὼν τούτων ἔμεινεν ἄκριτος, ὡς ὀρθῶς παρατηρεῖ ὁ Τρικλίνιος "Οὗτοι γὰρ εἰ καὶ ἀπέθανον, ἀλλὰ διότι οὐ διεκρίθη αὐτῶν ἡ νίκη, διὰ τοῦτο οὐκ ἀνετέθη τὰ ὅπλα αὐτῶν τοῖς θεοῖς„.

[5]) Ἡ αὐτοπαθὴς ἀντωνυμία κεῖται ἀντὶ τῆς ἀλληλοπαθοῦς, ὡς Πλάτ. ἐν Παρμενίδ. 134 Α "αὐτὰ αὑτῶν καὶ πρὸς αὑτὰ ἐκεῖνά ἐστι„ ἀντὶ νὰ εἴπῃ, ἀλλήλων καὶ πρὸς ἄλληλα.

[6]) Τὰς λόγχας ὀνομάζει δικρατεῖς, ὅτι ἀμφότεραι ἐκράτησαν. Ὅμοιον εἶναι τὸ ἐν Αἴαντι 250 "τοίας ἐρέσσουσιν ἀπειλὰς δικρατεῖς Ἀτρεῖδαι καθ' ἡμῶν„. Ἐξήγησις τῆς β'. στροφῆς· Ἀποκρουσθεὶς δὲ ἔπεσεν ἐπὶ τῆς γῆς, ἡ ὁποία τὸν ἀντεκτύπησεν, ὅστις πρὸ ὀλίγου πῦρ φέρων μὲ μανιώδη ὁρμὴν ἐνθουσιώδης ὥρμα διὰ πνοῶν μισητοτάτων ἀνέμων. Εἶχε δ' ἄλλα εἰς ἄλλο μέρος, ἄλλα δὲ εἰς ἄλλο διεσκόρπιζεν ἀποδιώκων ὁ μέγας γενναῖος Ἄρης. Δηλαδὴ ἑπτὰ λοχαγοὶ ἀφ' οὗ ἐτάχθησαν ἐναντίον ἑπτὰ πυλῶν, ἴσοι ἐναντίον ἴσων, κατέλιπον εἰς τὸν τρόπαιον Δία ὁλόχαλκα ἀφιερώματα ἐκτὸς τῶν μισητῶν, οἵτινες, ἂν καὶ ἐγεννήθησαν ἐκ τοῦ αὐτοῦ πατρὸς καὶ ἐκ τῆς αὐτῆς μητρός, ὅμως ὑψώσαντες λόγχας, αἵτινες ἐκράτησαν, μετέσχον ἀμφότεροι συγγενικοῦ θανάτου.

Ἀντιστροφὴ β΄.

ἀλλὰ γὰρ[1] ἁ μεγαλώνυμος ἦλθε Νίκα
τᾷ πολυαρμάτῳ[2] ἀντιχαρεῖσα[3] Θήβᾳ,
ἐκ[4] μὲν δὴ πολέμων τῶν νῦν θέσθε λησμοσύναν.
θεῶν δὲ ναοὺς χοροῖς
παννυχίοις[5] πάντας ἐπέλθωμεν, ὁ Θήβας δ' ἐλελίχθων[6]

1) Ἀλλ' ὅμως. Ἡ ἀδελφοκτονία εἶναι ὑπόθεσις λυπηρὰ διαταράσσουσα τὴν εὔθυμον ψυχικὴν διάθεσιν τῶν νικητῶν. Διὰ τοῦτο οὗτοι διακόπτουσι τὴν ὑπόθεσιν ταύτην καὶ ἐπανέρχονται εἰς τὴν προτέραν χαράν. Μεγαλώνυμος εἶναι ἡ μ ε γ ά λ η ν π ε ρ ι π ο ι ο ῦ σ α δ ό ξ α ν κατὰ τὸν Σ χ ο λ ι α σ τ ή ν.

2) Ὁ Κριτίας παρ' Ἀθηναίῳ I, 28 λέγει· "Θήβη δ' ἁρματόεντα δίφρον συνεπήξατο πρώτη„. Τὰ ἄριστα ἅρματα εἶχον οἱ Θηβαῖοι, ὡς λέγει ὁ Πίνδαρος ἐν Ἀποσπ. 3. καὶ συχνάκις παρὰ τούτῳ ἡ Θήβη ὀνομάζεται φιλάρματος, πλάξιππος, εὐάρματος καὶ χρυσάρματος ἐν Ἰσθμ. 7, 20. ἐν Ὀλυμπ. 6, 85. Εὐριπίδ. ἐν Ἡρακλ. 467. καὶ Οἰδίπους ἐπὶ Κολων. 1062. Τὸ ἐπίθετον τὸ ἀνῆκον τῇ πόλει ἀπέδωκε τῇ ἡρωΐνῃ.

3) Ὁ Σχολιαστὴς κατὰ δύο τρόπους ἑρμηνεύει τὴν πρόθεσιν· "Ἀντὶ τοῦ, ἴσον αὐτῇ χαρεῖσα, ὡς ἀντίθεος· θέλει δὲ εἰπεῖν, ὅτι ὅσον ἐφίλει τὴν νίκην, καὶ ἡ νίκη αὐτὴν ἀντεφίλησεν. Πρὸς χαίρουσαν γὰρ αὐτὴν καὶ αὐτὴ χαρεῖσα ἦλθεν· ἢ ἀντὶ τῶν κακῶν χαρεῖσα„. Κατὰ τὸν Schneidewin ἡ ἀντὶ σημαίνει τὸ ἀπέναντι, ὡς καὶ ἐν τοῖς ῥήμασιν ἀντιβλέπειν, ἀντιβαίνειν καὶ τοῖς τοιούτοις. Ὁ μὲν M. Schmidt γράφει ἄ ρ τ ι φ α ν ε ῖ σ α, ὁ δὲ Blaydes ἄ ρ τ ι χ α ρ ε ῖ σ α, ἀλλὰ πᾶσα διόρθωσις εἶναι περιττή.

4) Ἐνταῦθα ἡ πρόθεσις σημαίνει τὸ ὕ σ τ ε ρ ο ν, post bella. Περιέμενέ τις τῶν πρίν. Τινὲς πειρῶνται, ὅπως διορθώσωσι τὸ χωρίον, ἐξ ὧν ὁ μὲν Schneidewin εἰκάζει, ὅτι πρέπει νὰ γραφῇ χρὴ νῦν, ἄλλοι δὲ χρεών. Τὸ νῦν ἀναφέρεται καὶ εἰς τὸ ἐγγὺς παρελθόν. Τὸ δὲ θέσθαι λησμοσύναν ἰσοδυναμεῖ πρὸς τὸ λαθέσθαι, ὡς τὰ θέσθαι σπουδήν, πρόνοιαν, συγγνώμην, ἐπιστροφὴν καὶ τὰ τοιαῦτα.

5) Τὸ ἐπίθετον ἑρμηνεύει ὁ Ἀθήναιος λέγων XV, 668 "ἐν ταῖς παννυχίσιν, ἐν αἷς πλεῖστον ὅσον χρόνον διηγρύπνουν χορεύοντες„.

6) Παραπλήσιον εἶναι τὸ ὁμηρικὸν ἐ ν ο σ ί χ θ ω ν. Κατὰ τὸν Σχολιαστήν· "Ὁ κινησίχθων· ἐλελίχθονα δὲ τὸν Διόνυσόν φησι, διὰ τὰς ἐν ταῖς βακχείαις κινήσεις· ἢ τὸν τὴν γῆν σείοντα καὶ ἀναβακχεύοντα ταῖς χορείαις„. Τὸ Βάκχιος ἀντὶ τοῦ Βάκχος εὕρηται καὶ παρ' Εὐριπίδῃ ἐν Βάκχαις 225. 366 καὶ 529. Ὁ Διόνυσος ἐνομίζετο ὡς ὁ ἔξαρχος τοῦ χοροῦ, Ἀπόσπ. 752 "Διόνυσος, ὅς . . . πεύκαισι Παρνασὸν κάτα πηδᾷ χορεύων παρθένοις σὺν Δελφῖσιν„. Ἀριστοφ. ἐν Νεφέλ.

Βάκχιος ἄρχοι.
ἀλλ' ὅδε[1] *γὰρ δὴ βασιλεὺς χώρας,*
Κρέων ὁ Μενοικέως, νέον εἰληχὼς[2]
ἀρχήν, νεοχμὸς νεαραῖσι θεῶν
ἐπὶ συντυχίαις[3] *χωρεῖ, τίνα*[4] *δὴ*
μῆτιν ἐρέσσων, ὅτι σύγκλητον[5]
τήνδε γερόντων προὔθετο[6] *λέσχην.*

603 "*Παρνασίαν θ' ὃς κατέχων πέτραν σὺν πεύκαις σελαγεῖ κωμαστὴς Διόνυσος*".

[1]) Ὁ Σχολιαστὴς παρατηρεῖ· "Ἄριστα καὶ μεγαλοφρόνως διεσκεύασται αὐτῷ ὁ χορός· ἕτερος γὰρ ἂν ταῦτα πρῶτον εἰσήγαγεν, ὅτι ἡμεῖς συνήχθημεν ὑπὸ Κρέοντος· χάριεν δὲ τὸ πρῶτον μὲν εὐχὴν αὐτοὺς ποιήσασθαι, ἑξῆς δὲ δηλῶσαι ὑπὸ τίνος συνηθροίσθησαν. Παρατήρει δέ, ὅτι πάντη ἐπιμελῶς διαγίνεται δηλῶν ἡμῖν τὰ πράγματα ὁ ποιητής, ὥστε ἐσπάρθαι μὲν αὐτὰ καὶ παρακεῖσθαι ἑτέροις προσώποις, πάντα δὲ δηλοῦσθαι. Καὶ τὸ τοῦ βασιλέως ὄνομα εὐθὺς παρατηρεῖ, Κρέων ὁ Μενοικέως, καὶ τὸ νεοχμὸς δὲ οὐκ ἔστιν ἀργόν".

[2]) Ἐνταῦθα ὑπάρχει χάσμα. Τῶν κριτικῶν ἄλλοι ἄλλως πληροῦσιν, ἀλλ' οὐδεὶς δύναται νὰ ἐξεύρῃ τὸ ἐκπεσὸν ἐκ τοῦ κειμένου. Πρὸς πλήρωσιν τοῦ χάσματος ἐδεξάμεθα τὴν φράσιν, νέον εἰληχὼς ἀρχήν, ἣν ἔγραψεν ὁ ἀείμνηστος Boeckh. Καὶ οὗτος ὁμολογεῖ, ὅτι δὲν ἔχει τὴν γνώμην, ὅτι εὗρε τὸ ἀληθές. Διϊσχυρίζεται ὅμως, ὅτι ὁ Σοφοκλῆς ἠθέλησε νὰ ἐξάρῃ, ὅτι ὁ Κρέων νεωστὶ ἀνέλαβε τὴν ἀρχήν, ὅπως αἰτιολογήσῃ τὸν ὑπερβολικὸν ζῆλον καὶ τὴν ὀξεῖαν τούτου ὁρμήν, Αἰσχύλ. ἐν Προμηθ. 35 "ἅπας δὲ τραχὺς ὅστις ἂν νέον κρατῇ".

[3]) Ἐννοεῖ τὴν νίκην τῶν Θηβαίων καὶ τὴν κατάληψιν τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας ὑπὸ τοῦ Κρέοντος.

[4]) Εὕρηται καὶ ἡ γραφὴ τινὰ δή, ἣν οἱ κριτικοὶ ἀποδοκιμάζουσιν. Ἡ μεταφορὰ ἐλήφθη ἐκ τῶν κωπηλατῶν, ὡς καὶ ὁ Σχολιαστὴς παρετήρησεν εἰπών· "Ἐν ἑαυτῷ κινῶν καὶ μεριμνῶν· ἐκ μεταφορᾶς τῶν ἐρεσσόντων". Ἀντὶ τοῦ ἐρέσσων ὁ Johnson γράφει ἑλίσσων, ὡς καὶ ἐν στίχ. 231. Ἀλλὰ παραπλήσιον πρὸς τὸ ἡμέτερον χωρίον εἶναι τὸ ἐν Αἴαντ. 251 "τοίας ἐρέσσουσιν ἀπειλάς".

[5]) Ἡ φράσις ἐσχηματίσθη κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὸ σύγκλητος ἐκκλησία. Οὕτως ἐκαλοῦντο αἱ ἔκτακτοι ἐκκλησίαι πρὸς διαφορὰν τῶν τακτικῶν, αἵτινες ὠνομάζοντο κύριαι, Ἁρποκρατ. 173, 15 ἔκδ. Bekker "Τῶν ἐκκλησιῶν αἱ μὲν ἐξ ἔθους καὶ κατὰ μῆνα ἐγίνοντο· εἰ δέ τι ἐξαίφνης καταπείξειεν, ὥστε γενέσθαι ἐκκλησίαν, αὕτη ἐκαλεῖτο σύγκλητος ἐκκλησία".

[6]) Τὸ μέσον εἶναι ἀντανακλώμενον, διότι ἡ πρᾶξις ἐγένετο πρὸς τὸ συμφέρον τοῦ τυράννου. Ἄλλως εἰ-

κοινῷ[1] *κηρύγματι πέμψας;*

ΚΡΕΩΝ[2].

Ἄνδρες[3], *τὰ μὲν δὴ πόλεος ἀσφαλῶς*[4] *θεοὶ*
πολλῷ σάλῳ[5] *σείσαντες ὤρθωσαν πάλιν·*
ὑμᾶς δ' ἐγὼ πομποῖσιν[6] *ἐκ πάντων δίχα*[7]

ναι ἐν χρήσει ὁ ἐνεργητικὸς τύπος Λουκιαν. Νεκυομ. 19 "προὔθεσαν οἱ πρυτάνεις ἐκκλησίαν„.

1) Τὸ κήρυγμα λέγει κοινόν, διότι ἦτο τὸ αὐτὸ δι' ὅλους τοὺς γέροντας τῶν Θηβαίων. Τὸ δὲ πέμψας σημαίνει μεταστειλάμενος, μεταπεμψάμενος. Ἐξήγησις τῆς β' ἀντιστροφῆς· Ἀλλ' ὅμως ἦλθεν ἡ μεγαλώνυμος Νίκη ἐξ ἴσου χαρεῖσα μὲ τὴν πολυάρματον Θήβην. Λοιπὸν τοὺς μὲν παρόντας πολέμους λησμονήσατε, ἂς ἐπέλθωμεν δὲ εἰς ὅλους τοὺς ναοὺς τῶν θεῶν μὲ ὁλονυκτίους χορούς· ὁ δὲ τὰς Θήβας σείων Βάκχος ἂς ἦναι ἀρχηγὸς τοῦ χοροῦ. Ἀλλ ὅμως ἰδοὺ ὁ βασιλεὺς τῆς χώρας, Κρέων ὁ υἱὸς τοῦ Μενοικέως, νεωστὶ καταλαβὼν τὴν ἐξουσίαν, νέος μὲ νέας εὐτυχίας τῶν θεῶν προβαίνει, ποίαν δὰ σκέψιν κινῶν, διότι τοῦτο δὰ τὸ συγκεκλημένον συνέδριον τῶν γερόντων προεκήρυξε προσκαλέσας διὰ κοινοῦ κηρύγματος;

2) Ἐκ τῶν ἀνακτόρων ἐξῆλθεν εἰς τὴν σκηνὴν ὁ Κρέων διὰ τῆς μέσης θύρας ἀκολουθούμενος ὑπὸ δύο κηρύκων. Ὁ δημοκρατικὸς ποιητὴς τὸν τύραννον εἰκονίζει τὸ πρῶτον μὲν ὡς ἤπιον, κατ' ὀλίγον δὲ τραχυνόμενον. Τοῦτο πολλαχοῦ ἐπιτηδεύεται ὁ Σοφοκλῆς. Περὶ τοῦ ἤθους τοῦ Κρέοντος ὅρα Εἰσαγωγ. σελ. 45.

3) Τὸ πληρέστερον ἤθελεν εἶναι ἄνδρες π α λ ῖ τ α ι, ἄ ν δ ρ ε ς Θ η β α ῖ ο ι.

4) Ὀρθῶς μετεχειρίσθη τὸ ἐπίρρημα ἀσφαλῶς ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν σάλον.

5) Σάλος εἶναι τὸ ἀνήσυχον πέλαγος, ὅπερ σαλεύει. Ὁ Σοφοκλῆς παραβάλλει τὴν πολιτείαν πρὸς σαλεῦον πλοῖον καὶ ἐν Οἰδίποδ. τυράνν. 22 "πόλις γάρ, ὥσπερ καὐτὸς εἰσορᾷς ἄγαν ἤδη σαλεύει κἀνακουφίσαι κάρα βυθῶν ἔτ' οὐχ οἷα τε φοινίου σάλου„ καὶ ὁ Πλούταρχ. ἐν βίῳ Φωκ. κεφ. III "Τῆς πατρίδος πολὺν χειμῶνα καὶ σάλον ἐχούσης„· καὶ ἐν βίῳ Φαβ. Μαξίμ. XXVII "τὴν ἡγεμονίαν ὡς ἀληθῶς πολλῷ σάλῳ σεισθεῖσαν ὤρθωσεν πάλιν„.

6) Κατὰ τὸν Σχολιαστήν· "Διὰ τῶν πομπῶν ὑμᾶς μετεκαλεσάμην χωρὶς ἁπάντων, ἐξαιρέτως πρὸς ὑμᾶς μόνον ἀπεστάλη ἡ ἀγγελία. Ὁ δὲ λόγος ἐστὶ μὲν καὶ σημαντικὸς τοῦ πράγματος, ἐστὶ δὲ καὶ τεχνικός· ἐγκωμιάζει γὰρ πρῶτον αὐτούς· ἀναγκαῖον δὲ τῷ παριόντι πρῶτον ἐπὶ πολιτικὴν ἀρχήν, εὔνους ἑαυτῷ καταστῆσαι τοὺς ὑπηκόους· μετεπεμψάμην οὖν, φησίν, ὑμᾶς, εἰδώς, ὅτι ἄνωθεν πρὸς Λάϊον καὶ Οἰδίποδα εὐνοϊκῶς εἴχετε· ὡς δήπου καὶ πρὸς αὐτὸν τοιούτων φανησομένων. Δηλοῖ δὲ διὰ τούτων καὶ τὴν ἡλικίαν τῶν κατὰ τὸν χορὸν γερόντων, καὶ ἔτι ἄνωθεν ἀπὸ Λαΐου ὄντων ἐν πολιτείᾳ„.

7) Τὸ δίχα συνήθως συντάσσεται ἁπλῇ γενικῇ, ὡς ἐν Αἴαντ. 768 "ἐγὼ

ἔστειλ'[1] ἱκέσθαι, τοῦτο μὲν τὰ Λαΐου
σέβοντας[2] εἰδὼς εὖ θρόνων[3] ἀεὶ κράτη,
τοῦτ' αὖθις[4], ἡνίκ' Οἰδίπους ὤρθου πόλιν,
κἀπεὶ διώλετ'[5], ἀμφὶ τοὺς κείνων[6] ἔτι
παῖδας μένοντας ἐμπέδοις[7] φρονήμασιν.
ὅτ' οὖν ἐκεῖνοι πρὸς διπλῆς μοίρας[8] μίαν
καθ' ἡμέραν ὤλοντο, παίσαντές τε καὶ
πληγέντες[9] αὐτόχειρι σὺν μιάσματι[10],

δὲ καὶ δίχα κείνων πέποιθα τοῦτ' ἐπισπάσειν κλέος„ καὶ ἐν Φιλοκτ. 195 "καὶ νῦν ἃ πονεῖ δίχα κηδεμόνων„.

[1]) Συνήθως τὴν ἔννοιαν τοῦ προσκαλεῖν τινα ἢ μεταπέμπεσθαι οἱ ἀρχαῖοι δηλοῦσι διὰ τοῦ μέσου τύπου, ὡς ἐν Οἰδίποδ. Τυράνν. 434 "οὐ γάρ τί σ' ᾔδη μῶρα φωνήσοντ', ἐπεὶ σχολῇ σ' ἂν οἴκους τοὺς ἐμοὺς ἐστειλάμην„. Σπανίως ὅμως εὑρίσκεται καὶ τὸ ἐνεργητικὸν ἐπὶ τῆς αὐτῆς σημασίας, ὡς Σοφοκλ. ἐν Φιλοκτ. 494 "πολλὰ γὰρ τοῖς ἱγμένοις ἔστελλον αὐτὸν ἱκεσίους πέμπων λιτὰς„ καὶ 60 "οἱ σ' ἐν λιταῖς στείλαντες ἐξ οἴκων μολεῖν„.

[2]) Κατηγορηματικὴ μετοχὴ εἰς τὸ ὑμᾶς.

[3]) Σύμβολον τῆς ἡρωϊκῆς βασιλείας ἦτο τὸ σκῆπτρον. Ἰσοδυναμεῖ πρὸς τὸν κρατερὸν θρόνον.

[4]) Συνήθως μετὰ τὸ τοῦτο μὲν ἕπεται τὸ τοῦτο δέ. Ἀλλ' ἐν τῇ τοιαύτῃ συντάξει ὑπάρχει μεγάλη ποικιλία, ὡς τοῦτο μέν-τοῦτο ἄλλο, Οἰδίπ. Τύραν. 603. "Τοῦτο οὖν-ἔπειτα„ ἐν Φιλοκτ. 1344.

[5]) Κατὰ τὸν Οἰδίποδα ἐπὶ Κολωνῷ, ὅστις ἐποιήθη βραδύτερον, τὸν πατέρα διεδέξαντο οἱ υἱοὶ πρὸ τοῦ θανάτου. Ἀλλὰ κατὰ τὸν Bellermann τὸ διώλετο δὲν δηλοῖ ἀναγκαίως τὸν θάνατον. Ὅρα καὶ στίχ. 50

[6]) Δηλαδὴ τοῦ Λαΐου καὶ τοῦ Οἰδίποδος Τὸ παῖδας ἀνήκει μόνον εἰς τὸν Οἰδίποδα διότι τοῦ Λαΐου ἦσαν ἔγγονοι. Διὰ τὴν δυσκολίαν ταύτην ὁ μὲν Brunck τρέπει εἰς κείνου τότε, ὁ δὲ Bothe εἰς κείνου γ' ἔτι.

[7]) Ἔμπεδος ὀνομάζεται ὁ μένων στερεός, ἀκλόνητος, ὡς ἐν Αἴαντ. 640 "οὐκ ἔτι συντρόφοις ὀργαῖς ἔμπεδος„. Ἀντὶ τοῦ ἐμπέδοις ὁ Beiske ἔγραψεν ἐμπέδους, ὅπερ ἐδέξαντο καὶ ἄλλοι, ὡς ὁ Nauck.

[8]) Ἡ πρὸς μετὰ γενικῆς σημαίνει τὸ αἴτιον.

[9]) Ὁ ἀόριστος παθητικὸς ἐπαίσθην εὕρηται μὲν παρ' Αἰσχύλ. ἐν Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβ. 932 καὶ ἐν Χοηφόρ. 187, ἀλλ' οἱ Ἀττικοὶ ἀντὶ τούτου μεταχειρίζονται τὸ ἐπλήγην.

[10]) Ἡ ἀρὰ τοῦ Οἰδίποδος ἐγένετο ἐν Οἰδίποδ. ἐπὶ Κολωνῷ 1388 "ἀλλὰ συγγενεῖ χερὶ θανεῖν κτανεῖν θ' ὑφ' οὗπερ ἐξελήλασαι„. Ἡ σὺν μετὰ δοτικῆς σημαίνει ὅ,τι καὶ παρὰ Πινδάρῳ Ὀλυμπ. II, 42 "Ἐρινὺς ἔπεφνέ οἱ σὺν ἀλλαλοφωνίᾳ γένος ἀ-

ἐγὼ κράτη δὴ πάντα καὶ θρόνους[1] *ἔχω*
γένους κατ' ἀγχιστεῖα τῶν ὀλωλότων[2].
ἀμήχανον δὲ παντὸς ἀνδρὸς ἐκμαθεῖν[3]
ψυχήν τε καὶ φρόνημα καὶ γνώμην[4], *πρὶν ἂν*
ἀρχαῖς[5] *τε καὶ νόμοισιν*[6] *ἐντριβὴς*[7] *φανῇ.*
ἐμοὶ[8] *γάρ, ὅστις πᾶσαν*[9] *εὐθύνων πόλιν*
μὴ τῶν ἀρίστων ἅπτεται βουλευμάτων,

ρήιον„. Ἡ φράσις ἰσοδυναμεῖ πρὸς τὴν σὺν μιάσματι αὐτοχειρίας. Προσδιορίζει δὲ τὸ ὤλοντο

1) *Διὰ τῆ φράσεως ταύτης ἐννοεῖ τὴν ὅλην ἐξουσίαν, ὡς καὶ ἐν Οἰδίποδ. Τυράνν.* 237 “*ἧς ἐγὼ κράτη τε καὶ θρόνους νέμω*„ *καὶ Οἰδίπ. ἐπὶ Κολων.* 425 “*ὡς οὔτ' ἂν ὃς νῦν σκῆπτρα καὶ θρόνους ἔχει*„. *Παράβαλλ. καὶ Αἰσχύλ. Ἀγαμέμν.* 43.

2) *Σύνταξον οὑτωσί· κατ' ἀγχιστεῖα γένους τῶν ὀλωλότων. Ἡ ἔννοια τοῦ κατ' ἀγχιστεῖα ἐκφράζεται καὶ ἐπιρρηματικῶς ἀγχιστίνδην, δηλ. κατὰ τὸν βαθμὸν καὶ τὸ δίκαιον τῆς πλησιεστάτης συγγενείας. Ὁ* Kern *τὴν γενικὴν ὀλωλότων συντάσσει τῷ ὀνόματι θρόνους, ὅπερ διὰ τὴν θέσιν τῶν λέξεων εἶναι ἀπίθανον.*

3) *Ἡ ἐν τῷ ῥήματι πρόθεσις σημαίνει ἐπίτασιν*

4) *Κατὰ μὲν τὸν* Ellendt *δηλοῖ* animum, sentiendi rationem, consilia, *κατὰ δὲ τὸν* Kern *τὴν κλίσιν, τὴν νόησιν καὶ τὴν κρίσιν. Ὁ Κρέων ἐν τῷ λόγῳ αὐτοῦ βαίνει φυσικῶς· πρῶτον ἀγγέλλει, ὅτι ἀνέλαβε τὴν ἐξουσίαν, εἶτα δὲ θέλων νὰ χαρακτηρίσῃ ἑαυτὸν ἄρχεται ἐξ ἀξιώματος.*

5) *Ὁ Σοφοκλῆς ταῦτα λέγων ἔχει ἐν νῷ τὴν γνώμην τοῦ Χίλωνος ἢ τοῦ Βίαντος, ὅτι ἀρχὴ ἄνδρα δείκνυσιν, Ἀριστοτέλ. ἐν Ἠθικ. Νικομαχ.* 5, 3 “*εὖ δοκεῖ ἔχειν τὸ τοῦ Βίαντος ὅτι ἀρχὴ ἄνδρα δείξει*„. *Ἀρχαὶ εἶναι τὰ ἀξιώματα τῶν ἀρχόντων.*

6) *Νόμοι ἐν τῷ ἡρωϊκῷ αἰῶνι δὲν ὑπῆρχον. Ἐνταῦθα ἐννοεῖ τὴν ἀπόφασιν τῶν ἀρχόντων.*

7) *Ἡ μεταφορὰ ἐλήφθη ἐκ τῆς Λυδίας λίθου, πρὸς ἣν παραβάλλονται αἱ ἀρχαὶ καὶ οἱ νόμοι. Ἐντριβὴς εἶναι ὁ δεδοκιμασμένος, ὁ ἔμπειρος.*

8) *Ἡ ἀντωνυμία ἀνήκει εἰς τὸ ἑπόμενον δοκεῖ. Ὁ Κρέων ἀναπτύσσει τὸ βασιλικὸν αὑτοῦ πρόγραμμα. Ὁ δὲ ἑπόμενος γὰρ ἔχει ἐπεξηγηματικὴν σημασίαν, ὡς καὶ κατωτέρω* 405 “*τοιοῦτον ἦν τὸ πρᾶγμ'· ὅπως γὰρ ἥκομεν.*„ *Παράβαλλ. καὶ Οἰδίπ. Τύρανν.* 711. *Ἀλλ' ὁ σύνδεσμος παρέχει πράγματα τοῖς κριτικοῖς, ἐξ ὧν ὁ* Tournier *τρέπει εἰς ἐμοὶ μὲν ὅστις.*

9) *Ὁ μὲν* Blaydes *διορθοῖ εἰς πρύμναν εὐθύνων πόλεως, ὁ δὲ* Kern *παρατηρεῖ, ὅτι ἰσοδυναμεῖ πρὸς πᾶσαν τὴν πόλιν, ὡς πολλαχοῦ.*

ἀλλ' ἐκ φόβου του γλῶσσαν ἐγκλήσας ἔχει[1],
κάκιστος εἶναι νῦν τε καὶ πάλαι[2] *δοκεῖ.*
καὶ μεῖζον[3] *ὅςτις ἀντὶ*[4] *τῆς αὑτοῦ πάτρας*
φίλον νομίζει, τοῦτον οὐδαμοῦ λέγω[5].
ἐγὼ γάρ[6], *ἴστω Ζεὺς ὁ πάνθ' ὁρῶν ἀεί,*
οὔτ' ἂν σιωπήσαιμι τὴν ἄτην ὁρῶν
στείχουσαν ἀστοῖς ἀντὶ τῆς σωτηρίας[7],

[1]) *Περὶ τοῦ ἔχειν μετὰ μετοχῆς εἴπομεν τὰ δέοντα ἐν στίχ.* 22.

[2]) *Διὰ τῆς φράσεως ταύτης δεικνύει, ὅτι ὁ Κρέων εἶναι ἐμπεδόμυθος καὶ ἔπρεπε νὰ ἦναι τοιοῦτος, ὅπως προβῇ μέχρι θανάτου τῆς συγγενοῦς αὐτοῦ. Τὸ δοκεῖ συνετάχθη κατὰ τὸ νῦν, εἰς δὲ τὸ πάλαι πρέπει νὰ νοηθῇ τὸ αὐτὸ ῥῆμα κατὰ παρῳχημένον χρόνον οὕτω καὶ ἐν Ἠλέκτρ.* 676 "*θανόντ' Ὀρέστην νῦν τε καὶ πάλαι λέγω*" *καὶ* 907 "*καὶ νῦν θ' ὁμοίως καὶ τότ' ἐξεπίσταμαι*". *Παράβαλλ. καὶ Φιλοκτ.* 966.

[3]) *Ἡ ὁμαλὴ σειρὰ τῶν λέξεων εἶναι αὕτη· καὶ ὅστις μεῖζόν τι τὸν φίλον ἀντὶ τῆς αὑτοῦ πάτρας νομίζει, τοῦτον οὐδαμοῦ λέγω.*

[4]) *Ὁ δεύτερος ὅρος τῆς συγκρίσεως ἐνίοτε λαμβάνει τὴν πρὸ ἢ ἀντί, ὡς Ἡρόδοτ. Ι,* 62 "*οἷσιν ἡ τυραννὶς πρὸ ἐλευθερίης ἦν ἀσπαστότερον*" *Πλάτ. ἐν Φαίδ.* 99 Α "*δικαιότερον ᾤμην καὶ κάλλιον εἶναι πρὸ τοῦ φεύγειν τε καὶ ἀποδιδράσκειν ὑπέχειν τῇ πόλει δίκην*". *Εὐριπίδ. ἐν Ἱκέτ.* 421 "*ὁ γὰρ χρόνος μάθησιν ἀντὶ τοῦ τάχους κρείσσω δίδωσιν*" *καὶ Πλάτ. ἐν Τιμ.* 26 Ε "*τίνα μᾶλλον ἀντὶ τούτου μεταλάβοιμεν ἄν;*".

[5]) *Τὴν φράσιν ταύτην γραμματικός τις ἐν τοῖς Ἀνεκδότοις τοῦ* Bekker *ἑρμηνεύει σελ.* 54 "*οὐδαμοῦ λέγω τοῦτον· ἐν οὐδεμιᾷ ψήφῳ τίθεμαι, οὐδενὸς ἄξιον ἡγοῦμαι*". *Οἱ ἀρχαῖοι εἶχον πολλὰς ταὐτοσήμους φράσεις, ὡς ἐν οὐδεμιᾷ ψήφῳ τίθεσθαι, οὐδενὸς ἄξιον ἡγεῖσθαι, οὐδαμοῦ θεῖναι, οὐδαμοῦ τάξαι, οὐκ ἐν λόγῳ θέσθαι,* nullo loco *ἢ* nullo numero esse. *Παράβαλλ. Ξενοφ. Ἀπομν. ΙΙ,* 1, 52, *καὶ Πλάτ. ἐν Φαίδ.* 183.

[6]) *Ὁ σύνδεσμος αἰτιολογεῖ παραλειφθεῖσαν πρότασιν· δύναμαι νὰ λέγω τοῦτο· διότι ἐγώ..* Ἡ *ἑπομένη πρότασις κεῖται διὰ μέσου καὶ δηλοῖ ἐπίσημον ὅρκον, ὡς παρ' Εὐριπίδ. ἐν Ἱκέτισ* 1174, "*Ζεὺς δὲ ξυνίστωρ οἵτ' ἐν οὐρανῷ θεοί*".

[7]) *Ποιεῖ ἀντίθεσιν πρὸς τὴν ἄτην· αἱ δὲ τοιαῦται ἀντιθέσεις γίνονται ζωηρότεραι μετὰ τῆς ἀντὶ προθέσεως, ὡς ἐν Αἴαντ.* 1020 "*δοῦλος λόγοισιν ἀντ' ἐλευθέρου φανεὶς*" *ἐν Τραχιν.* 267 "*φανεὶς δὲ δοῦλος ἀνδρὸς ἀντ' ἐλευθέρου ῥαίοιτο*" *καὶ* 148 "*ἐς τοὐνθ' ἕως τις ἀντὶ παρθένου γυνὴ κληθῇ*" *Παράβαλλ. καὶ Ξενοφ. Ἀπομν.* Ι, 3, 11. *Σωτηρίαν δὲ ἐννοεῖ οὐχὶ τὴν ἑαυτοῦ, ἀλλὰ τὴν τῆς πόλεως.*

οὔτ' ἂν φίλον ποτ' ἄνδρα δυσμενῆ χθονὸς[1]
θείμην ἐμαυτῷ, τοῦτο[2] γιγνώσκων, ὅτι
ἥδ'[3] ἐστὶν ἡ σῴζουσα, καὶ ταύτης ἔπι
πλέοντες ὀρθῆς[4] τοὺς φίλους ποιούμεθα.
τοιοῖσδ' ἐγὼ νόμοισι τήνδ' αὔξω[5] πόλιν.
καὶ νῦν[6] ἀδελφὰ[7] τῶνδε κηρύξας ἔχω

[1]) Οὔτε δύναμαι νὰ κάμω προσωπικὸν φίλον τὸν ἐχθρὸν τῆς πόλεως. Ἡ γενικὴ αὕτη ἀρχὴ ἀφορᾷ εἰς τὸν Πολυνείκη, ὅστις εἶναι μὲν συγγενὴς τοῦ Κρέοντος, ἀλλ' ἐχθρὸς τῆς πόλεως, ὡς παρετήρησε καὶ ὁ Σχολιαστὴς εἰπών· "Οὐκ ἂν κτησαίμην φίλον τῆς ἐμῆς πόλεως δυσμενῆ· τοῦτο δὲ εἰς Πολυνείκην συντείνει„. Ὁ ποιητὴς προπαρασκευάζει τὸ ἦθος τοῦ Κρέοντος πρὸς τὴν μέλλουσαν ἐνέργειαν.

[2]) Τὸ τοῦτο ἀναφέρεται εἰς τὰ ἑπόμενα, ὡς καὶ ἐν Ἠλ. 988 "τοῦτο γινώσκουσ' ὅτι ζῆν αἰσχρὸν αἰσχρῶς τοῖς καλῶς πεφυκόσιν„.

[3]) Δηλαδὴ ἡ πόλις.

[4]) Τὴν αὐτὴν γνώμην τῷ ποιητῇ εἶχε καὶ ὁ μέγας τῆς ἀρχαιότητος πολιτικός, ὁ Περικλῆς, Θουκυδ. II. 60 "ἐγὼ γὰρ ἡγοῦμαι πόλιν πλείω ξύμπασαν ὀρθουμένην ὠφελεῖν τοὺς ἰδιώτας ἢ καθ' ἕκαστον τῶν πολιτῶν εὐπραγοῦσαν, ἀθρόαν δὲ σφαλλομένην. Καλῶς μὲν γὰρ φερόμενος ἀνὴρ τὸ καθ' ἑαυτὸν διαφθειρομένης τῆς πατρίδος οὐδὲν ἧσσον ξυναπόλλυται, κακοτυχῶν δὲ ἐν εὐτυχούσῃ πολλῷ μᾶλλον διασῴζεται„. Καὶ ὁ Κικέρων ad fam. XII, 25 "una navis est jam bonorum omnium; quam quidem nos damus operam ut rectam teneamus„. Ἔθηκε τὸ ἄρθρον ἐν τῷ ἑπομένῳ ὀνόματι πρὸς δήλωσιν τῶν φίλων, οὓς κτώμεθα, ὡς παρὰ Θουκυδίδ. II, 40, 4 "οὐ πάσχοντες εὖ, ἀλλὰ δρῶντες κτώμεθα τοὺς φίλους„.

[5]) Διὰ τοῦ ἐνεστῶτος δεικνύει, ὅτι ἡ αὔξησις εἶναι ἤδη ἐν ἐνεργείᾳ. Ἴσως καὶ ἐκ τούτου κρατύνεται ἡ εἰκασία, ὅτι ὑπὸ τὸ πρόσωπον τοῦ Κρέοντος λανθάνει ὁ Περικλῆς, ὡς λέγομεν ἐν τῇ εἰσαγωγῇ σελ. 53.

[6]) Οἱ ἀρχαῖοι συνήθως τὴν ἐφαρμογὴν γενικῆς τινος ἀρχῆς δηλοῦσι διὰ τοῦ καὶ νῦν.

[7]) Ὅμοια, παραπλήσια. Τὸ ἀδελφὸς συνηθέστερον συντάσσεται δοτικῇ, ὡς ἐν Οἰδ. ἐπὶ Κολων. 1162 "ἀδελφὰ δ', ὡς ἔοικε, τούτοισιν φορεῖ τὰ τῆς ταλαίνης νηδύος θρεπτήρια„. Λυσ. II, 64 "ἀδελφὰ τὰ βουλεύματα τοῖς ἔργοις τῶν ἐνθάδε κειμένων ἐπιδεικνύντες„. Συντάσσεται ὅμως καὶ γενικῇ, ὡς Ἰσοκρ. 4, 71 "ἀδελφὰ τῶν εἰρημένων„. Ὁ Σχολιαστὴς παρατηρεῖ· "Μέλλων δὲ περὶ ἀπεχθοῦς κηρύγματος λέγειν μακροτέρῳ χρῆται τῷ λόγῳ· καὶ πρῶτον μὲν ἐγκωμιάζει τὸν Ἐτεοκλέα ὕστερον δὲ ἐλέγχει τὸν Πολυνείκη, καὶ δείκνυσιν αὐτὸν μίσους ἄξιον, καὶ τῆς τοιαύτης τιμωρίας„.

ἀστοῖσι παίδων τῶν ἀπ'[1] Οἰδίπου πέρι·
Ἐτεοκλέα μέν, ὃς πόλεως ὑπερμαχῶν
ὄλωλε τῆςδε, πάντ'[2] ἀριστεύσας δορί,
τάφῳ τε κρύψαι καὶ τὰ πάντ' ἐφαγνίσαι[3],
ἃ τοῖς ἀρίστοις ἔρχεται κάτω[4] νεκροῖς·
τὸν δ' αὖ ξύναιμον[5] τοῦδε, Πολυνείκην λέγω,
ὅς[6] γῆν πατρῴαν καὶ θεοὺς τοὺς ἐγγενεῖς[7],
φυγὰς κατελθών[8], ἠθέλησε μὲν πυρὶ

[1]) Ὁ Σοφοκλῆς συχνάκις μεταχειρίζεται γενικὴν μετὰ τῆς ἐξ ἢ ἀπό, ἐν ᾧ συνήθως τίθεται ἁπλῆ γενική, ὡς ἐν Ἠλέκτρ. 544 "τῷ πανώλει πατρὶ τῶν μὲν ἐξ ἐμοῦ παίδων πόθος παρεῖτο„ ἐν Τραχιν. 631 "λέγοις ἂν τὸν πόθον τὸν ἐξ ἐμοῦ„ ἐν Φιλοκτ. 260 "Ὦ τέκνον, ὦ παῖ πατρὸς ἐξ Ἀχιλλέως„.

[2]) Κατὰ πᾶν ἀριστεύσας διὰ τοῦ δόρατος. Ἡ τοιαύτη σύνταξις τοῦ ἀριστεύειν εὕρηται καὶ ἀλλαχοῦ παρὰ τῷ Σοφοκλεῖ, ὡς ἐν Τραχιν. 488 "ὡς τἄλλ' ἐκεῖνος πάντ' ἀριστεύων χεροῖν„ ἐν Αἴαντ. 1300 "ὅστις στρατοῦ τὰ πρῶτ' ἀριστεύσας ἐμὴν ἴσχει ξύνευνον μητέρ'„.

[3]) Δηλαδὴ ἁγνίσαι ἐπὶ τῷ τάφῳ· τὴν αὐτὴν σημασίαν ἔχει καὶ τὸ ῥῆμα ἐφαγιστεύειν, ὅπερ μετ' ὀλίγον μεταχειρίζεται ὁ ποιητής. Σημαίνει δὲ ἐνταῦθα τὸ προσφέρειν τὰς νενομισμένας θυσίας τοῖς νεκροῖς. Παράβαλλ. Εὐριπίδ. Ἀλκ. 76. Ἰφιγέν. ἐν Ταύρ. 705. Τὰ ἀπαρέμφατα κρύψαι καὶ ἐφαγνίσαι ἐξαρτῶνται ἐκ τοῦ κηρύξας ἔχω.

[4]) Ὁ Φιλόστρατος παρατηρεῖ ἐν βίῳ Ἀπολλωνίου VI, 2 "θεοὶ γὰρ χθόνιοι βόθρους ἀσπάζονται καὶ τὰ ἐν κοίλῃ τῇ γῇ δρώμενα„. Οἱ ἀρχαῖοι ἐπίστευον, ὅτι αἱ ἐπιτύμβιοι χοαὶ φθάνουσιν εἰς τοὺς νεκρούς, ὡς λέγεται παρ' Αἰσχύλ. ἐν Πέρσ. 624 "πέμπε χοὰς θαλάμους ὑπὸ γῆς„.

[5]) Ὁ Κρέων δὲν εἶχε προσωπικὸν μῖσος κατὰ τοῦ Πολυνείκους τοῦ συναίμου τοῦ Ἐτεοκλέους, ἀλλὰ μετ' ἀκραδάντου πεποιθήσεως ἐπίστευεν, ὅτι ἡ σωτηρία τῆς πατρίδος εἶναι ὑπερτέρα παντὸς συγγενικοῦ δεσμοῦ.

[6]) Ἡ ἀναφορικὴ αὕτη πρότασις περιέχει τὴν αἰτίαν, δι' ἣν τὸ πτῶμα τοῦ Πολυνείκους πρέπει νὰ μείνῃ ἄταφον.

[7]) Οὕτως ὀνομάζονται οἱ θεοὶ οἱ προστατεύοντες τόπον τινὰ καὶ τιμώμενοι ὑπ' αὐτοῦ. Οἱ αὐτοὶ ὀνομάζονται καὶ πατρῷοι, Ἠλέκτρ. 428 "πρός νυν θεῶν σε λίσσομαι τῶν ἐγγενῶν ἐμοὶ πιθέσθαι μηδ' ἀβουλίᾳ πεσεῖν„ Παράβαλλ. καὶ Αἰσχύλ. ἐν Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβ. 588. Τοῦτο λέγει μετά τινος ὑπερβολῆς· διότι ὁ Πολυνείκης ἔμελλε νὰ καύσῃ οὐχὶ τοὺς θεούς, ἀλλὰ τὰ ἱερὰ καὶ τὰ ἀγάλματα τῶν θεῶν.

[8]) Τὸ ῥῆμα τοῦτο, ἐξ οὗ ἡ κάθοδος, μεταχειρίζονται οἱ ἀρχαῖοι συνήθως ἐπὶ ἐπιστροφῆς εἰς τὴν πατρίδα τῶν ἐν ἐξορίᾳ εὑρισκομένων, Αἰσχύλ. ἐν Χοηφόρ. "ἥκω γὰρ εἰς

πρῆσαι κατ' ἄκρας[1], *ἠθέλησε δ'*[2] *αἵματος*
κοινοῦ[3] *πάσασθαι, τοὺς δὲ*[4] *δουλώσας ἄγειν,*
τοῦτον πόλει τῇδ' ἐκκεκηρῦχθαι λέγω[5]
μήτε κτερίζειν, μήτε κωκῦσαί τινα,
ἐᾶν δ' ἄθαπτον καὶ[6] *πρὸς οἰωνῶν δέμας*[7]
καὶ πρὸς κυνῶν[8] *ἐδεστὸν αἰκισθέντ'*[9] *ἰδεῖν.*

γῆν τήνδε καὶ κατέρχομαι„ καὶ ἐν Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβ. 614.

[1]) *Μεταχειρίζονται οἱ ἀρχαῖοι τὴν φράσιν μετὰ τῶν ῥημάτων πέρθειν, ἑλεῖν, σμύχειν, ὅπως δείξωσιν, ὅτι τὸ κακὸν ἔρχεται ἐκ τῶν ἄνω (ἐκ τῆς ἀκροπόλεως) πρὸς τὰ κάτω Ὀδυσσ. Α,* 285. *Ὁ* Κρέων *ἀποδίδει πάντα, ὅσα διενοοῦντο νὰ πράξωσιν οἱ Ἀργεῖοι, εἰς τὸν Πολυνείκη, ὅπως δικαιώσῃ τὸ κήρυγμα αὐτοῦ.*

[2]) *Κατὰ τὴν ὀρθὴν παρατήρησιν τοῦ* Schneidewin *περιέμενέ τις μετὰ τό, ἠθέλησε δέ, κῶλον προϋποθέτον τὴν φράσιν γῆν πατρῴαν καὶ θεοὺς τοὺς ἐγγενεῖς. Ἡ ὑπάρχουσα ὅμως δὲν προϋποτίθησι τοιοῦτόν τι. Τοιαῦται ὅμως ἀνακολουθίαι δὲν εἶναι ἀσυνήθεις τῇ ἑλληνικῇ γλώσσῃ.*

[3]) *Δηλαδὴ ἀδελφικοῦ ἢ συγγενικοῦ αἵματος, ὡς καὶ ἐν στίχ.* 57. *Ἡ φράσις αὕτη δεικνύει τὸν ὕψιστον βαθμὸν τῆς πολεμικῆς μανίας Ἰλιάδ. Δ,* 34 *"Εἰ δὲ σύγ', εἰσελθοῦσα πύλας καὶ τείχεα μακρά, ὠμὸν βεβρώθοις Πρίαμον Πριάμοιό τε παῖδας„, καὶ περὶ τοῦ Τυδέως ὁ Σοφοκλῆς ἐν Ἀποσπ.* 726 *λέγει· "ὠμοβρὼς ἐδαίσατο τὸν Ἀστάκειον παῖδα διὰ κάρα τεμών„.*

[4]) *Μετεχειρίσθη ἐνταῦθα τοὺς δέ, ὡσεὶ προηγεῖτο ἐν τοῖς ἔμπροσθεν τῶν μὲν αἵματος πάσασθαι. Ὅμοιον ὑπάρχει καὶ ἐν Τραχιν.* 116 *"Οὕτω δὲ τὸν Καδμογενῆ στρέφει, τὸ δ' αὔξει βιότου πολύπονον, ὥσπερ πέλαγος Κρήσιον„. καὶ Αἰσχύλ. ἐν Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβ.* 326 *"οἰκτρὸν γὰρ πόλιν ὧδ' ὠγυγίαν Ἀΐδᾳ προϊάψαι, τὰς δὲ κεχειρωμένας ἄγεσθαι, νέας τε καὶ παλαιάς„.*

[5]) *Τὰ μὲν χειρόγραφα ἔχουσιν ἐκκεκηρύχθαι τάφῳ, ὁ δὲ* Musgrave, *ἔγραψεν ἐκκεκήρυκται τάφῳ, ὅπερ ἐδέξαντο καὶ ἄλλοι. Πιθανώτερον ὅμως ὁ* Nauck *τὸ τάφῳ τρέπει εἰς λέγω κατά τινα παρῳδίαν τοῦ φιλοσόφου Καρνεάδου "τοῦτον σχολῆς τῆσδ' ἐκκεκηρῦχθαι λέγω„. Ὁ Κρέων ἤθελε νὰ συνδέσῃ τὰ κατὰ τοὺς δύο ἀδελφοὺς μετὰ τοῦ κηρύξας ἔχω, ὡς ἐν στίχ.* 194 *"Ἐτεοκλέα μέν, — τὸν δ' αὖ ξύναιμον„. Ἐπειδὴ δὲ διέτριψε πολὺ περὶ τὸν Πολυνείκη, διεσκοτίσθη ἡ ἐξάρτησις καὶ ἠναγκάσθη νὰ ἐπαναλάβῃ τὸ ἐκκεκηρῦχθαι λέγω.*

[6]) *Ἡ ὁμαλὴ σειρὰ τῶν λέξεων (δηλαδὴ ἄνευ μεταθέσεων) ἤθελεν εἶναι· καὶ (ἐᾶν) αἰκισθέντ' ἰδεῖν δέμας ἐδεστὸν πρὸς οἰωνῶν καὶ πρὸς κυνῶν.*

[7]) *Εἶναι πτώσεως αἰτιατικῆς ὡς ἀντικείμενον τοῦ ἰδεῖν.*

[8]) *Τὸ ποιητικὸν αἴτιον τοῦ ἐπι-*

τοιόνδ' [1] ἐμὸν φρόνημα, κοὔποτ' ἔκ γ' ἐμοῦ
τιμὴν προέξουσ' [2] οἱ κακοὶ τῶν ἐνδίκων.
ἀλλ' ὅς τις εὔνους τῇδε τῇ πόλει, θανὼν
καὶ ζῶν ὁμοίως ἐξ ἐμοῦ τιμήσεται [3].

ΧΟΡΟΣ

Σοὶ [4] ταῦτ' ἀρέσκει, παῖ Μενοικέως Κρέον,

θέτου ἐδεστὸν ἔχοντος παθητικὴν σημασίαν, ὡς καὶ ἐν Αἴαντ. 830 "καὶ μὴ πρὸς ἐχθρῶν του κατοπτευθεὶς πάρος ῥιφθῶ κυσὶ πρόβλητος οἰωνοῖς θ' ἕλωρ„. Οἱ ἄνθρωποι τοῦ ἡρωϊκοῦ αἰῶνος ἐφοβοῦντο μᾶλλον τὸ ἄταφον καὶ τὴν βορὰν τοῦ πτώματος ὑπὸ τῶν κυνῶν καὶ τῶν ὀρνέων ἢ αὐτὸν τὸν θάνατον Ἰλιάδ. Α, 4 "αὐτοὺς δ' ἑλώρια τεῦχε κύνεσσιν οἰωνοῖσί τε πᾶσι„ Παράβαλλ. Αἰσχύλ. Ἱκέτ. 800.

[9]) Ἡ αἰτιατικὴ αὕτη ἀναφέρεται εἰς τὸν Πολυνείκη. Σημειωτέον, ὅτι πολλοὶ ἐκδόται προτιμῶσι τὸ αἰκισθέν τ', ὅπερ εὕρηται ἐν ἑνὶ χειρογράφῳ.

[1]) Ἐνταῦθα λήγει ἡ ἀνάπτυξις τῶν ἀρχῶν τοῦ τυράννου, ἥτις ἤρξατο ἐκ τοῦ στίχου 174

[2]) Τὸ ῥῆμα τοῦτο σπανίως μεταχειρίζονται οἱ τραγικοί, οἱ ἄλλοι ὅμως συγγραφεῖς συχνάκις. Θὰ προτιμηθῶσιν οἱ κακοὶ ἀπὸ τοὺς δικαίους. Λίαν σαφῶς ἑρμηνεύει τὸ προκείμενον χωρίον ὁ κ. Σεμιτέλος· "Τοῦτο ἐκ πρώτης ὄψεως φαίνεται ῥητορικὴ ὑπερβολή, ἐπειδὴ οὐδεὶς ἀπῄτει νὰ προτιμηθῇ ὁ Πολυνείκης τοῦ Ἐτεοκλέους, ἀλλ' ἴσαι νὰ ἀπονεμηθῶσι αὐτῷ θανόντι τιμαί. Ἀλλ' ὅμως τοῦτο φαίνεται ἐννοῶν ὁ Κρέων, ὅτι, ὅταν ἴση τοῖς τε ἀγαθοῖς καὶ τοῖς κακοῖς ἀπονεμηθῇ τιμή, μειονεκτοῦσι μὲν οἱ ἀγαθοί, δικαιούμενοι νὰ λάχωσι μείζονος τῶν κακῶν τιμῆς, πλεονεκτοῦσι δὲ οἱ κακοὶ τῶν ἀγαθῶν, οὐδεμιᾶς ἄξιοι ὄντες τιμῆς„.

[3]) Ὁ μέσος μέλλων οὐχὶ σπανίως παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἔχει παθητικὴν σημασίαν Ἰλιάδ. Ν, 100 "θαῦμα — ὃ οὔποτ' ἔγωγε τελευτήσεσθαι ἔφασκον„ Σοφοκλ. Ἀντιγόν. 890 "μετοικίας δ' οὖν τῆς ἄνω στερήσεται„. Ἠλέκτρ. 1247 "Οὐδέποτε λησόμενον ἁμέτερον οἷον ἔφυ κακόν„. Παράβαλλ. Ἡρόδοτ. v, 35. Θουκυδ. Ι, 142. Ξενοφ. ἐν Κύρ. Ἀναβάσ. VII, 3. 3.

[4]) Ὁ χορὸς δὲν τολμᾷ μὲν νὰ ἀντείπῃ εἰς τὸν Κρέοντα, προτάσσων ὅμως τὸ σοὶ ὑποδεικνύει, ὅτι ἄλλοι ἄλλως περὶ τούτου κρίνουσιν. Ὁ Boeckh καὶ ἐν τῇ βραχύτητι τῆς ἐκφράσεως ἀνευρίσκει κρυφίαν ἀποδοκιμασίαν τοῦ χοροῦ. Διότι ὁ κρυφίως ἀποδοκιμάζων συνήθως διὰ βραχέων ἀποκρίνεται. Τὸ ταῦτ' ὁ Brunck ἔτρεψεν εἰς ταὔτ', ὅπερ ὁ κ. Σεμιτέλος μετ' ἐνθουσιασμοῦ ἐδέξατο ἐξηγῶν τὰ αὐτὰ ἐμοὶ ἢ ἡμῖν, δηλ. τὰ αὐτὰ ἀρέσκουσι καὶ εἰς τὸν χορόν. Νομίζομεν, ὅτι τοιαύτη παράλειψις δὲν ἠδύνατο νὰ γείνῃ, ἀλλ' ἔπρεπε νὰ εἴπῃ ὁ ποιητής, ταὐτὰ σοὶ

τὸν[1] *τῇδε δύσνουν καὶ τὸν εὐμενῆ πόλει.*
νόμῳ δὲ χρῆσθαι παντί πού γ' ἔνεστί σοι[2]
καὶ τῶν θανόντων χὠπόσοι ζῶμεν πέρι[3].

κἀμοὶ ἀρέσκει. Προτιμᾷ δὲ τὴν διόρθωσιν, διότι νομίζει ὅτι ὁ χορὸς ἐπιδοκιμάζει τὸ κήρυγμα τοῦ Κρέοντος, ὅπως μείνῃ ἄταφον τὸ σῶμα τοῦ Πολυνείκους· "Προσποιοῦντες δὲ οἱ νεώτεροι ὑπομνηματισταὶ τῷ χορῷ ἀποδοκιμασίαν τοῦ κηρύγματος τοῦ Κρέοντος, προσποιοῦσιν αὐτῷ πρᾶγμα ἀλλότριον τοῦ χαρακτῆρος αὐτοῦ. Διότι οὐδαμοῦ ἐμφαίνεται τοῦτο δι' ὅλου τοῦ δράματος, ἀλλ' ὁ χορὸς πλανᾶται (!) μετὰ τοῦ Κρέοντος, μέχρις οὗ ἐκ τῶν λόγων τοῦ Τειρεσίου ἀνέῳξε τὰ ὄμματα τῆς διανοίας καὶ ἤρξατο νὰ βλέπῃ ἄλλως τὰ πράγγατα ἢ ὡς πρότου ἔβλεπεν αὐτά„. Ἡ γνώμη αὕτη, ἣν καὶ ἐν τῇ εἰσαγωγῇ ὑποστηρίζει, δὲν δύναται νὰ ἦναι ὀρθὴ διὰ τὸν ἁπλούστατον λόγον, ὅτι ἡ κοινὴ τῶν Ἑλλήνων συνείδησις, ἣν ἐκπροσωπεῖ ὁ χορός, τὸ ἄταφον τῶν νεκρῶν ὡς ἀνόσιον ἀπεδοκίμαζεν. Ὁ κ. συνάδελφος λέγει, ὅτι ἡ ἀποδοκιμασία εἶναι ἀλλοτρία τοῦ χαρακτῆρος τοῦ χοροῦ. Ἀλλὰ πάντα τὰ ἐφεξῆς ἀποδοκιμαστικὰ εἶναι καὶ δὴ τὴν παράβασιν τοῦ κηρύγματος εἰκονίζει ὁ χορὸς οὐχὶ ὡς κακὴν, ἀλλ' ὡς ἀπροσδόκητον διὰ τὸν φόβον (στίχ. 220*) Ὅτι ὁ χορὸς ἀποδοκιμάζει τὴν ἀνοσίαν πρᾶξιν, πρόδηλον καὶ ἐκ τοῦ στίχ.* 276, *ἔνθα τὴν ταφὴν τοῦ Πολυνείκους θεωρεῖ ὡς θεήλατον. Ἀλλ' ὁ κ. Σεμιτέλος παρατηρεῖ, ὅτι ἂν ὁ χορὸς ἐξεδήλου ἀπαρέσκειαν, ἤθελε διεγείρει τὴν ὀργὴν τοῦ Κρέοντος, ἐκτὸς ἂν οὗτος δὲν εἶχε τὴν ὀξύτητα τῆς διανοίας. Νομίζομεν, ὅτι ἡ παρανόησις συμβαίνει διὰ τὴν λεπτότητα τῆς ἐκφράσεως τοῦ χοροῦ. Ἄλλως τὸ ἀρχαῖον δρᾶμα εἶναι μεστὸν τοιούτων παρανοήσεων. Μόνον τὸν Κρέοντα τὸν διακρινόμενον διὰ τὴν ἀμβλυωπίαν αὐτοῦ θέλει νὰ ἀπαλλάξῃ τῆς παρανοήσεως ὁ ἡμέτερος συνάδελφος ;*

[1]) *Ἡ βραχυλογικὴ αὕτη φράσις παρέσχε πράγματα τοῖς τε κριτικοῖς καὶ τοῖς ἑρμηνευταῖς. Ὁ* Dindorf *διορθοῖ τὸ καὶ εἰς κἀς, δηλαδὴ εἰς τὸν δύσνουν καὶ εἰς τὸν εὐμενῆ. Ὁ* Schneidewin *εἰκάζει, ὅτι τὸ ἁμάρτημα κεῖται ἐν τῇ φράσει, σοὶ ταῦτ' ἀρέσκει. Ὁ* Martin *τὸ Κρέον εἰς ποιεῖν μετέβαλεν. Ἡ διόρθωσις αὕτη δέν μοι φαίνεται ἀδόκιμος, ὥστε, ἂν ἠθέλομεν νὰ διορθώσωμεν τὸ χωρίον, ἠδυνάμεθα νὰ δεχθῶμεν αὐτήν. Εἶναι ὅμως δυνατὸν νὰ ἐννοήσωμεν ἔξωθεν τὸ ἀπαρέμφατον ποιεῖν ἄνευ διορθώσεως.*

[2]) *Τὰ χειρόγραφα ἔχουσι πού τ' ἔνεστι, ὁ δὲ* Dindorf *διορθοῖ εἰς παντί που πάρεστί σοι, ὅπερ δὲν φαίνεται ἀναγκαῖον. Ἀρκεῖ νὰ τρέψωμεν τὸ τ εἰς γ. Ὁ* Boeckh *ἐν τῷ στίχῳ τούτῳ ἀνευρίσκει ἐλαφράν τινα εἰρωνείαν.*

[3]) *Ὁ χορὸς δεικνύει τυφλὴν ὑποταγὴν εἰς τὴν θέλησιν τοῦ ἄνακτος, ἥτις δὲν φαίνεται ἐν τοῖς ὁμηρικοῖς ἔπεσιν. Ἴσως ὁ δημοκρατικὸς ποιητὴς ἐκ προθέσεως ἐταπείνωσε τοὺς ὑπηκόους πρὸ τοῦ ἄνακτος, ὅπως κακίσῃ τὸ μοναρχικὸν*

ΚΡΕΩΝ

Ὡς[1] ἂν σκοποὶ νῦν ἦτε τῶν εἰρημένων.

ΧΟΡΟΣ

Νεωτέρῳ τῳ τοῦτο βαστάζειν[2] πρόθες.

ΚΡΕΩΝ

Ἀλλ' εἴσ' ἕτοιμοι τοῦ νεκροῦ γ' ἐπίσκοποι[3].

ΧΟΡΟΣ

Τί δῆτ' ἂν ἄλλῳ[4] τοῦτ' ἐπεντέλλοις[6] ἔτι;

πολίτευμα. Ἡ περὶ ἀνήκει καὶ εἰς τὸ πρῶτον καὶ εἰς τὸ δεύτερον μέρος, ὅπερ ἀνέλυσεν.

¹) Αὕτη εἶναι ἡ τῶν χειρογράφων γραφή, εἰς ἣν οἱ κριτικοὶ προσκρούουσιν. Ὁ μὲν Schneidewin ἐνταῦθα περιέμενε τὸν στίχον οὑτωσί· Καλῶς· σκοποὶ νῦν ἔστε τῶν εἰρημένων, ὁ δὲ Dindorf μετά τινος τόλμης μετέβαλεν αὐτὸν εἰς, πῶς ἂν σκοποὶ νῦν εἶτε τῶν εἰρημένων; καὶ ὁ Todt προτείνει, ὅ π ω ς γραφῇ σ κ ο π ο ὶ δ' ἔσεσθε. Οἱ διορθωταὶ πειρῶνται νὰ ἄρωσι τὴν δυσκολίαν, ὅτι τὸ ὡς φέρεται εἰς ὑποτακτικὴν, ἐν ᾧ περιεμένομεν ὁριστικήν, ὡς τοῦτο γίνεται μετὰ τὰ ῥήματα τὰ δηλοῦντα παρακέλευσιν ἢ παραίνεσιν. Κατὰ τὸν γραμματικὸν Kühner δὲν πρέπει νὰ μεταβληθῇ τὸ χωρίον, ἀλλὰ νὰ ἐξυπακούσωμεν τὸ ὁρᾶτε ἢ σκοπεῖτε. Ἐκδόται τινὲς νομίζοτσιν, ὅτι ὁ λόγος τοῦ Κρέοντος διακόπτεται ὑπὸ τοῦ χοροῦ καὶ διὰ τοῦτο θέτουσι γραμμὴν μετὰ τὴν λέξιν ε ἰ ρ η μ έ ν ω ν. Ὁ Κρέων παρατηρήσας, ὅτι οἱ Θηβαῖοι γέροντες εἶναι εὐπειθεῖς, προτρέπει αὐτοὺς νὰ ἦναι ἐπιτηρηταὶ τῆς ἀποφάσεως αὐτοῦ. Ἐπειδὴ ὅμως λέγει ἀσαφῶς, γεννᾶται παρανόησις, αἱ δὲ παρανοήσεις ἐν τῷ θεάτρῳ ἔχουσί τι ἡδύ.

²) Τὸ ῥῆμα σημαίνει, ὅτι καὶ ἐν τῇ νεωτέρᾳ ἡμῶν γλώσσῃ, δηλ. ἀνέχω, στηρίζω, φέρω ἐπάνω μου. Οὕτως ἡ φύλαξις εἰκονίζεται ὡς βάρος τι, ὅπερ οἱ γέροντες δὲν θέλουσι νὰ ὑποβαστάξωσιν. Καὶ ἡ ὑπεκφυγὴ αὕτη τοῦ χοροῦ δηλοῖ, ὅτι οὗτος μετὰ ψυχρότητος ἀποδέχεται τὸ ψήφισμα τοῦ Κρέοντος.

³) Ἐπίσκοπος ἐνταῦθα εἶναι ὁ φύλαξ. Ὁ Κρέων διὰ τὴν παρανόησιν τῶν γερόντων ἠναγκάσθη νὰ δηλώσῃ τὴν ἔννοιαν σαφέστερον.

⁴) Τινὲς προτιμῶσι τὴν γραφὴν ἄλλο, ἥτις δὲν ἀρέσκει ἡμῖν· διότι ὁ λόγος εἶναι μᾶλλον περὶ ἄλλου προσώπου. Εἶναι σύμπτυξις δύο προτάσεων, αἵτινες ἤθελον ἔχει οὑτωσί· τί δῆτ' ἂν εἴη τοῦτο, ὃ ἄλλῳ ἐπεντέλλοις ἔτι;

⁵) Ἡ ἐν τῷ ῥήματι πρόθεσις σημαίνει προσθήκην· τί λοιπὸν εἰς ἄλλον δύνασαι νὰ διατάξῃς περισσότερον;

ΚΡΕΩΝ

Τὸ μὴ 'πιχωρεῖν [1] τοῖς ἀπιστοῦσιν [2] τάδε.

ΧΟΡΟΣ

Οὐκ ἔστιν οὕτω μῶρος [3], ὃς θανεῖν ἐρᾷ.

ΚΡΕΩΝ

Καὶ μὴν ὁ μισθός γ' οὗτος [4]· ἀλλ' ὑπ' ἐλπίδων [5]
ἄνδρας τὸ κέρδος πολλάκις διώλεσεν [6].

ΦΥΛΑΞ [7].

Ἄναξ, ἐρῶ [8] μὲν οὐχ ὅπως τάχους ὕπο

[1]) Ἐννοεῖται ἐκ τοῦ ἡγουμένου στίχου τὸ ἐπεντέλλω. Τὸ ἐπιχωρεῖν ἐνταῦθα ἔχει τὴν σημασίαν τοῦ ἐπιτρέπειν.

[2]) Τὸ ἀπιστεῖν εἶναι ἰσοδύναμον τῷ ἀπειθεῖν, ὡς καὶ ἐν στιχ. 381 "οὐ δή που σέ γ' ἀπιστοῦσαν τοῖς βασιλείοισιν ἄγουσι νόμοις καὶ ἐν ἀφροσύνῃ καθελόντες;"

[3]) Ἀττικῶς ἀντὶ μωρός. Μετὰ τὰς λέξεις οὕτω, ὧδε, τηλικοῦτος καὶ τοιοῦτος τίθεται ἐνίοτε ἡ ἀντωνυμία, ὃς ἢ ὅστις ἀντὶ τοῦ ὥστε Ἡρόδ. IV, 52 "Κρήνη πικρή, οὕτω δή τι ἐοῦσα πικρή, ἤ, μεγάθεϊ σμικρὴ ἐοῦσα, κιρνᾷ τὸν Ὕπανιν". Πλάτ. ἐν Πολιτ. II, 360· "οὐδεὶς ἂν γένοιτο οὕτως ἀδαμάντινος, ὃς ἂν μένοιεν ἐν τῇ δικαιοσύνῃ". Ξενοφ. ἐν Κύρ. Ἀναβάσ. II, 5, 12. Ὁ Κρέων ἐν τῷ λόγῳ αὐτοῦ πρὸς τοὺς γέροντας δὲν εἶπε περὶ τιμωρίας τοῦ παραβάτου τοῦ κηρύγματος. Φαίνεται λοιπόν, ὅτι ἐγίνωσκε ταύτην ἐκ τοῦ κηρύγματος στίχ. 36.

[4]) Δηλαδὴ μισθὸς τῆς παραβάσεως τοῦ κηρύγματος ἔσται θάνατος.

[5]) Εἶναι τὸ ἀναγκαστικὸν αἴτιον. Διὰ τῆς προσθήκης τῆς φράσεως ταύτης δηλοῦται, ὅτι καὶ τὸ κέρδος δὲν εἶναι ἀσφαλές, ἀλλὰ μόνον ἐλπίδες κέρδους. Καὶ ὁ Ἀριστώνυμος παρὰ Στοβαίῳ ἐν Ἀνθολογ. 110, 21 λέγει "αἱ πονηραὶ ἐλπίδες ὥσπερ οἱ κακοὶ ὁδηγοὶ ἐπὶ τὰ ἁμαρτήματα ἄγουσιν". Ὁ Nauck εὑρίσκων τὴν φράσιν ἀσαφῆ προτείνει, ὅπως γραφῇ ὑπαργύρους.

[6]) Εἶναι ἐμπειρικὸς ἀόριστος, ὅστις ὡς διὰ τῆς πείρας βεβαιῶν τὸ ὑπὸ τοῦ ῥήματος δηλούμενον σημαίνει τι θετικώτερον τοῦ ἐνεστῶτος. Οὕτως οὐδεὶς ἀποβλέπει εἰς τὴν Ἀντιγόνην, ἐν ᾧ οἱ θεαταὶ ἐκ τοῦ προλόγου τοῦ δράματος γινώσκουσιν, ὅτι οὐχὶ κέρδος, ἀλλ' εὐσεβὲς καθῆκον ὠθεῖ αὐτήν, ὅπως θάψῃ τὸν νεκρὸν τοῦ ἀδελφοῦ.

[7]) Ἐν τοῖς χειρογράφοις φέρεται ἡ γραφὴ Ἄγγελος, ἀλλ' ὁ Brunck ἀντικατέστησε τὸ Φύλαξ, ὅπερ καὶ ἔν τινι χειρογράφῳ φέρεται, πρὸς διαστολὴν τοῦ ἐν στίχ. 1155 ἀγγέλου. Μάλα ἐπιτυχῶς ὁ Σοφοκλῆς

δύσπνους[1] ἱκάνω, κοῦφον ἐξάρας πόδα.
πολλὰς γὰρ ἔσχον φροντίδων ἐπιστάσεις[2],
ὁδοῖς[3] κυκλῶν ἐμαυτὸν εἰς ἀναστροφήν[4].
ψυχὴ[5] γὰρ ηὔδα πολλά μοι μυθουμένη[6]·
τάλας, τί χωρεῖς οἷ μολὼν δώσεις δίκην[7];
τλήμων, μενεῖς αὖ;[8] κεἰ τάδ'[9] εἴσεται Κρέων
ἄλλου παρ' ἀνδρός, πῶς σὺ δῆτ' οὐκ ἀλγυνεῖ;[10]

ἀπεικονίζει τὴν ἁπλότητα τῶν τοιούτων ἀνθρώπων. Ἐν τῇ κουφότητι τοῦ φύλακος ὑπάρχουσι πολλὰ τὰ γελοῖα, ἅπερ ἐπιχέουσιν εὐθυμίαν εἰς τοὺς θεατάς. Τὴν ἀνάμιξιν τοῦ γελοίου καὶ τραγικοῦ οἱ νεώτεροι ἐπιτηδεύονται ἐν μείζονι βαθμῷ, ἀλλὰ δὲν εἶναι ἀκριβὴς ἡ παρατήρησις τοῦ κ. Σεμιτέλου, ὅτι ἡ ἀνάμιξις τοῦ τραγικοῦ καὶ κωμικοῦ "εἶνε ἀλλοτρία τῆς παλαιᾶς δραματικῆς τέχνης, ἥτις διέκρινεν αὐστηρῶς ἀπ' ἀλλήλων τὰ εἴδη τοῦ δράματος καὶ ἀμιγῆ ἐτήρει αὐτά"· διότι ἡ ἀνάμιξις ὑπάρχει ἐν τῇ ἱλαροτραγῳδίᾳ, ὡς δύναται νὰ ἴδῃ ἐν τῇ Ἀλκήστιδι τοῦ Εὐριπίδου.

[8]) Ὁ Σχολιαστὴς παρατηρεῖ· "Οὐ τοῦτο λέγω, ὅτι μετὰ σπουδῆς ἀσθμαίνων πρὸς σὲ πεπόρευμαι· πολλάκις γὰρ ἐπιστάς, ἐλογισάμην πότερον ἔλθω πρὸς σέ, ἢ μή".

[1]) Δύσπνους εἶναι ὁ βαρέως καὶ δυσκόλως ἀναπνέων. Ὁ φύλαξ ἦλθε δύσπνους πρὸς τὸν Κρέοντα, ἡ αἰτία ὅμως δὲν κεῖται ἐν τῇ ταχύτητι, ἀλλ' ἐν τῇ ἀγωνίᾳ καὶ τῷ φόβῳ.

[2]) Ἡ λέξις ἐπίστασις ἔχουσα ἐνεργητικὴν σημασίαν (ἐκ τοῦ ἐφίστημι) σημαίνει διακώλυσιν, παῦσιν, μέσην δὲ (ἐκ τοῦ ἐφίσταμαι) σημαίνει ἀργοπορίαν, διατριβήν. Ξενοφ. ἐν Κύρ. Ἀναβάσ. II, 4, 26 "ὅσον χρόνον τὸ ἡγούμενον τοῦ στρατεύματος ἐπιστήσειε, τοσοῦτον ἦν ἀνάγκη χρόνον δι' ὅλου τοῦ στρατεύματος γίγνεσθαι τὴν ἐπίστασιν". Πλούταρχ. ἐν Ἠθικ. 861 "τὸ συνεχὲς τῆς πορείας καὶ μὴ πολλὰς διὰ μέσου ποιούμενον ἐπιστάσεις"

[3]) Εἶναι δοτικὴ τοπική.

[4]) Ἡ εἰς μετὰ αἰτιατικῆς ἐνταῦθα σημαίνει τελικὸν αἴτιον. Τὸ ὄνομα δηλοῖ στροφὴν εἰς τὸν τόπον, ἐξ οὗ ὥρμησεν.

[5]) Ὁ φύλαξ εἶναι οὕτως ἁπλοῦς, ὥστε εἰσάγει τὸν Κρέοντα εἰς τὰς μυχίας τῆς διανοίας αὐτοῦ κινήσεις.

[6]) Εἶναι εἶδός τι πλεονασμοῦ, ὡς καὶ ἐν Αἴαντ. 755 "ὡς ἔφη λέγων".

[7]) Παθητικὸν τοῦ λαμβάνειν δίκην.

[8]) Διὰ τῶν φράσεων τούτων θέλει ὁ ποιητὴς νὰ ἀπεικονίσῃ τὰς ἀντιθέτους ἰδέας, αἵτινες ἐπήρχοντο εἰς τὴν κεφαλὴν τοῦ φύλακος.

[9]) Δηλαδὴ ταῦτα, ἅπερ ὁ φύλαξ εἶχεν ἐν τῷ νῷ, ἵνα εἴπῃ τῷ Κρέοντι.

[10]) Ἐνταῦθα τὸ ῥῆμα ἔχει παθητικὴν σημασίαν ἀντὶ τοῦ τιμωρηθήσῃ ἢ ἀντὶ τοῦ κλαύσει ἢ οἰμώξει.

τοιαῦθ' ἑλίσσων ἤνυτον[1] σχολῇ ταχύς[2],
χοὔτως ὁδὸς βραχεῖα γίγνεται μακρά[3].
τέλος γε μέντοι δεῦρ' ἐνίκησεν μολεῖν[4]
σοί[5]· κεἰ τὸ μηδὲν[6] ἐξερῶ, φράσω δ' ὅμως·
τῆς ἐλπίδος γὰρ ἔρχομαι δεδραγμένος[7]
τὸ μὴ παθεῖν[8] ἂν ἄλλο πλὴν τὸ μόρσιμον[9].

1) *Ἐννόησον ἔξωθεν ὁδὸν ἢ πορείαν.*

2) *Τὰ μὲν χειρόγραφα ἔχουσι βραδύς, ὁ δὲ Σχολιαστὴς ταχύς, ὅπερ εἶναι πιθανώτερον· «Καίτοι ταχὺς ὤν, βραδέως ἤνυον τὴν ὁδόν„. Ἥρμοζεν εἰς τὸ ἦθος τοῦ κούφου φύλακος νὰ ἐπαινέσῃ ἑαυτόν. Οἱ πλεῖστοι ὅμως τῶν ἐκδοτῶν διατηροῦσι τὴν γραφὴν τῶν χειρογράφων.*

3) *Ὁ φύλαξ ἐκ τῆς εἰδικῆς περιστάσεως ἀνυψώθη εἰς γενικὸν συμπέρασμα κατὰ τὸν τρόπον, καθ' ὃν ποιοῦσιν οἱ κοινοὶ ἄνθρωποι.*

4) *Τὸ ἀπαρέμφατον ἐπέχει θέσιν ὀνόματος, ὡς Αἰσχύλ. Ἀγαμέμν.* 188 *"καὶ παρ' ἄκοντας ἦλθε σωφρονεῖν„ Ἡρόδοτ. III,* 71 *"ἐπεί τε δὲ εἰς Δαρεῖον ἀπίκετο γνώμην ἀποφαίνεσθαι„. Τὸ ἐνίκησεν ἐνταῦθα ἰσοδυναμεῖ τῷ ἔδοξεν.*

5) Ὁ Schneidewin *μετ' ἄλλων συνδέει τὸ σοὶ μετὰ τοῦ φράσω, ὅπερ δὲν φαίνεταί μοι πιθανόν. Πιθανώτερον συνδέεται τῷ μολεῖν.*

6) *Οἱ ἀρχαῖοι συχνάκις θέτουσι τὸ ἄρθρον μετὰ τοῦ οὐδὲν καὶ μηδὲν πρὸς μείζονα ἔμφασιν, Σοφοκλ. ἐν Αἴαντ.* 1231 *"ὅτ' οὐδὲν ὢν τοῦ μηδὲν ἀντέστης ὕπερ„ καὶ* 1272 *"ἤδη τὸ μηδὲν ὄντος„ Εὐριπίδ. ἐν Ἡρακλ.* 168 *"γέροντος — τὸ μηδὲν ὄντος„ ἐν Τρῳάσ.* 415 *"ἀτὰρ τὰ σεμνὰ καὶ δοκήμασιν σοφὰ οὐδέν τι κρείσσω τῶν τὸ μηδὲν ἦν ἄρα„. Ὁ φύλαξ τὴν ἀγγελίαν αὐτοῦ ὀνομάζει τὸ μηδέν, διότι οὗτος δὲν γινώσκει τοὺς παραβάντας τὸ κήρυγμα.*

7) *Ἄλλοι προτιμῶσι τὸ πεφαργμένος ἢ πεφραγμένος, ἀλλ' οἱ πλεῖστοι τῶν ἐκδοτῶν τὸ δεδραγμένος = ἀπρὶξ ἐχόμενος.*

8) *Ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ ἐλπίδος δεδραγμένος, ὅπερ ἰσοδυμεῖ πρὸς τὸ ἐλπίζων. Ἐνταῦθα ἠδύνατο νὰ θέσῃ τὸ ἀπαρέμφατον ἄνευ ἄρθρου, ἀλλὰ παράλληλα ὑπάρχουσιν ἄπειρα παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Θουκυδ. II,* 53 *"τὸ μὲν προσταλαιπωρεῖν τῷ δόξαντι καλῷ οὐδεὶς πρόθυμος ἦν„ Ξενοφ. ἐν Ἑλλην.* VII, 1, 8. *"τὸ πείθεσθαι τοῖς ἄρχουσιν οὗτοι μὲν κράτιστοι κατὰ γῆν, ὑμεῖς δὲ κατὰ θάλατταν„. Καὶ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν* 78 *"τὸ δὲ βίᾳ πολιτῶν δρᾶν ἔφυν ἀμήχανος„.*

9) *Μόρσιμον (ἐκ τοῦ μόρος = μοῖρα) σημαίνει τὸ εἱμαρμένον, τὸ πεπρωμένον. Ὁλόκληρος μὲν ἡ ἀρχαιότης, κατ' ἐξοχὴν δὲ οἱ τῆς κατωτέρας διανοητικῆς ἀναπτύξεως ἄνθρωποι ἐτίμων τὴν τύχην. Ὁ Σωκράτης τὴν πίστιν ταύτην ἀποδίδει ταῖς γυναιξί, παρὰ Πλάτ. ἐν Γοργ.* 512 Ε *"πιστεύσαντα ταῖς γυναιξὶν ὅτι τὴν εἱμαρμένην οὐδ' ἂν εἷς ἐκφύγοι„.*

ΚΡΕΩΝ

Τί δ' ἔστιν, ἀνθ' οὗ[1] *τήνδ' ἔχεις ἀθυμίαν;*

ΦΥΛΑΞ.

Φράσαι θέλω σοι πρῶτα τἀμαυτοῦ· τὸ γὰρ
πρᾶγμ' οὔτ' ἔδρασ', οὔτ' εἶδον ὅστις ἦν ὁ δρῶν[2],
οὐδ' ἂν δικαίως ἐς κακὸν πέσοιμί τι

ΚΡΕΩΝ.

Εὖ γε στοχάζει[3] *κἀποφράγνυσαι*[4] *κύκλῳ*
τὸ πρᾶγμα· δηλοῖς δ' ὥς[5] *τι σημανῶν νέον.*

[1]) *Ἡ ἀντὶ μετὰ γενικῆς περιπίπτει εἰς τὴν σημασίαν τοῦ αἰτίου, ὡς ἐν Ἠλέκτρ.* 586 “ *δίδαξον, ἀνθ' ὅτου τὰ νῦν αἴσχιστα πάντων ἔργα δρῶσα τυγχάνεις* „.

[2]) *Τὸ αὐτὸ ἠδύναντο νὰ εἴπωσι καὶ πάντες οἱ φύλακες περὶ ἑαυτῶν, διότι οὐδεὶς ἐγίνωσκε περὶ τοῦ πράγματος,* 266 “*καὶ θεοὺς ὁρκωμοτεῖν, τὸ μήτε δρᾶσαι μήτε τῳ ξυνειδέναι τὸ πρᾶγμα βουλεύσαντι μηδ' εἰργασμένῳ*„. *Ὁ φύλαξ ὅμως φροντίζει μόνον περὶ ἑαυτοῦ.*

[3]) *Ἡ φράσις αὕτη παρέσχε πράγματα τοῖς κριτικοῖς καὶ ἑρμηνευταῖς καὶ πολλαὶ ἐγένοντο διορθώσεις. Ὁ μὲν* Jacobs *θέλει νὰ διορθώσωμεν* σ τ ε γ ά ζ ε ι, *ὁ δὲ* Emperius *σκεπάζει, ἄλλοι δὲ στοχίζει, καὶ ὁ* Bergk *τί φροιμιάζῃ. Ὁ τελευταῖος οὗτος ἔχει ὑπ' ὄψει τὸ χωρίον τοῦ Ἀριστοτέλους ἐν Ῥητορ.* III, 14, *ἔνθα ὁ φιλόσοφος λέγει·* “*καὶ οἱ πονηρὸν τὸ πρᾶγμα ἔχοντες ἢ δοκοῦντες (φόβους ἀπολύονται ἐν τοῖς προοιμίοις)· πανταχοῦ γὰρ βέλτιον διατρίβειν ἢ ἐν τῷ πράγματι· διὸ οἱ δοῦλοι οὐ τὰ ἐρωτώμενα λέγουσιν, ἀλλὰ τὰ κύκλῳ, καὶ προοιμιάζονται*„, *Ἂν ἐμέλλομεν νὰ δεχθῶμεν διόρθωσίν τινα, ἡ τελευταία ἔπρεπε νὰ προτιμηθῇ· διότι καὶ ὁ Εὐριπίδης λέγει ἐν Ἰφιγεν. ἐν Ταύρ.* 1162 “ *τί φροιμιάζει νεοχμόν;* „. *Δύναται ὅμως νὰ διατηρηθῇ καὶ ἡ ὑπάρχουσα γραφή, δηλ. καλῶς ἀποβλέπεις πρὸς τὸν σκοπόν σου, ὅπως μὴ τιμωρηθῇς. Βεβαίως ἔπρεπε νὰ ὑπάρχῃ καί τις γενική, ἀλλὰ δύναται νὰ παραλειφθῇ.*

[4]) *Περιφράσσεις τὸ πρᾶγμα πρὸς τὸ συμφέρον σου. Ὁ Κρέων λέγει ὡσεὶ ἐγίνωσκε τὴν πρᾶξιν, περὶ ἧς πρόκειται· λέγει δὲ ἐν σχέσει πρὸς τὴν φράσιν τοῦ φύλακος·* “*τὸ γὰρ πρᾶγμ' οὔτ' ἔδρασ' οὔτ' εἶδον* „.

[5]) *Συνήθως τὰ ῥήματα εἰδέναι, νοεῖν, διακεῖσθαι τὴν γνώμην, ἔχειν γνώμην, ἐπίστασθαι καὶ τὰ τοιαῦτα συντάσσονται μετοχῇ μετὰ τοῦ ὡς, Ἡρόδοτ.* I, 91 “ *τοῦτο ἐπιστάσθω Κροῖσος ὡς ὕστερον τοῖσι ἔτεσι τούτοισι ἁλοὺς τῆς πεπρωμένης.* „ *Σοφοκλ. ἐν Αἴαντι.* 281 “ *ὡς ὧδ' ἐχόντων τῶνδ' ἐπίστασθαί σε χρή* „. *Ὁμοίαν σύνταξιν δέχεται καὶ τὸ δηλοῦν, ὡς ἐν Αἴαντ.* 326 “ *δῆλός ἐστιν ὥς τι*

ΦΥΛΑΞ.

Τὰ δεινὰ γάρ[1] *τοι προστίθησ' ὄκνον πολύν.*

ΚΡΕΩΝ.

Οὔκουν ἐρεῖς[2] *ποτ', εἶτ' ἀπαλλαχθεὶς*[3] *ἄπει;*

ΦΥΛΑΞ.

Καὶ δὴ λέγω[4] *σοι· τὸν*[5] *νεκρόν τις ἀρτίως*
θάψας βέβηκε κἀπὶ χρωτὶ διψίαν[6]

δρασείων κακόν.„ καὶ ἄνευ τοῦ ὡς ἐν τοῖς ἔμπροσθεν εἴδομεν 20 "δηλοῖς γάρ τι καλχαίνουσ' ἔπος„. Ὁ κ. Σεμιτέλος μάτην προσκρούσας εἰς τὴν λέξιν νέον διορθοῖ τὸν ὅλον στίχον εἰς τί πρᾶγα δ' ἦλθες ἄστυ σημανῶν νέον; Δὲν δύναται δὲ νὰ ἐξηγήσῃ τὸ νέον κατὰ τὴν συνήθη σημασίαν, διότι πρὸ πολλοῦ ἦτο φανερόν, ὅτι ὁ φύλαξ ἤρχετο νέον τι νὰ σημάνῃ, δὲν λαμβάνει δὲ τὸ ἐπίθετον καὶ ἐν τῇ σημασίᾳ τοῦ δεινὸν διὰ τὸν λόγον· "Ἡ τοιαύτη ὅμως ἐκδοχὴ οὐχὶ εὐθὺς ἐπέρχεται τῷ ἀκροατῇ ἢ ἀναγνώστῃ, ἀλλὰ μετά τινα σκέψιν„. Παρ' ἡμῖν τοῖς νεωτέροις βεβαίως ἡ τοιαύτη σημασία ἐπέρχεται μετὰ σκέψιν, οὐχὶ δὲ καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, παρ' οἷς τὸ νέον ἀπειράκις σημαίνει κακόν. Ἂν δὲ διὰ τοιοῦτον λόγον ἦτο πρέπον νὰ διορθῶμεν τοὺς ἀρχαίους συγγραφεῖς, ἠθέλομεν ἀναγκασθῆ νὰ ποιήσωμεν ἀπείρους διορθώσεις,

1) *Αἰτιολογεῖ παραλειφθεῖσαν πρότασιν· βεβαίως πράττω τοῦτο· διότι τὰ δεινὰ προσθέτουσι μεγάλην δειλίαν.*

2) *Ὁ μέλλων τῆς ὁριστικῆς ἰσοδυναμεῖ πρὸς προστατικήν· ἀλλ' ἡ φράσις δεικνύει, ὅτι πρέπει νὰ γείνῃ μετὰ ταχύτητος, ὡς Πλάτ. ἐν Γοργ. 456 Ε "οὔκουν ἀποδείξεις τοὺς ῥήτορας νοῦν ἔχοντας;„ ἐν Συμποσ. 201 Ε "οὐκ εὐφημήσεις;„ Σοφοκλ. ἐν Αἴαντ. 75 "οὐ σῖγ' ἀνέξει, μηδὲ δειλίαν ἀρεῖ;„. Ἐπειδὴ ὁ φύλαξ ἤρξατο μακρὰ προοιμιαζόμενος, ὁ Κρέων δὲν δύναται ἐπὶ πλέον νὰ ὑπομένῃ, ἀλλ' ἐπιθυμεῖ νὰ μάθῃ ταχέως, ὡς παρατηρεῖ καὶ ὁ Σχολιαστής "Τοῦ ἀγγέλου περιπλέκοντος τὸν λόγον, καὶ εὐλαβουμένου σημῆναι τὸ πραχθέν, ἐπιθυμῶν ὁ Κρέων ἀκοῦσαι εὔελπιν αὐτὸν ποιεῖ ὡς ὅτι οὐδὲν πείσεται„.*

3) *Τὸ ἀπαλλαχθεὶς ἔχει τι προσβλητικόν, ὡς παρ' Εὐριπίδ. ἐν Φοινίσσ. 972 "φεῦγ' ὡς τάχιστα τῆσδ' ἀπαλλαχθεὶς χθονός„.*

4) *Ὅμοιόν τι ὑπάρχει ἐν Ἠλέκτρ. 317 "καὶ δή σ' ἐρωτῶ· τοῦ κασιγνήτου τί φής;„.*

5) *Δὲν συνδέεται τῷ ἡγουμένῳ ὡς ἐπεξήγησις.*

6) *Δηλαδὴ ξηράν, στεγνὴν γῆν. Ἀντὶ τοῦ ἐπιθέτου τούτου ὁ Αἰσχύλος μεταχειρίζεται τὸ διψὰς ἐν Ἱκέτισ. 785 "τὸ πᾶν δ' ἄφαντος ἅμ' πνοαῖς διψὰς ὡς κόνις ἄτερθε πτερύγων ὀλοίμαν.„ Καὶ ἐν Ἀγαμέμν. 495.*

κόνιν παλύνας[1] *κἀφαγιστεύσας*[2], *ἃ χρή.*

ΚΡΕΩΝ.

Τί φῄς;[3] *τίς ἀνδρῶν*[4] *ἦν ὁ τολμήσας τάδε;*

ΦΥΛΑΞ.

Οὐκ οἶδ'· ἐκεῖ γὰρ οὔτε του γενῇδος ἦν[5]
πλῆγμ', οὐ[6] *δικέλλης*[7] *ἐκβολή· στύφλος*[8] *δὲ γῆ*
καὶ χέρσος, ἀρρὼξ οὐδ' ἐπημαξευμένη[9]
τροχοῖσιν, ἀλλ' ἄσημος οὐργάτης τις[10] *ἦν.*

[1]) *Παλύνω σημαίνει ἐπιπάσσω, ἤ, ὡς λέγομεν, πασπαλίζω, Ἰλιάδ. Κ, 7 "ἢ νιφετόν, ὅτε πέρ τε χιὼν ἐπάλυνεν ἀρούρας„. Οἱ ἀρχαῖοι ἐπίστευον, ὅτι τό ἐπιπάσσειν κόνιν ἐπὶ τῶν νεκρῶν εἶχε τὴν αὐτὴν δύναμιν, ὡσεὶ οὗτοι ἐθάπτοντο.*

[2]) *Ἡ λέξις παράγεται ἐκ τοῦ ἅγιος, ἅγιστος καὶ σημαίνει, ὅτι ἐκτελῶ τὰ ἅγια ἢ ἱερὰ νόμιμα πρός τι, ὡς ἐνταῦθα πρὸς τὸν νεκρόν. Ἄλλοι μὲν νομίζουσιν, ὅτι προῆλθεν ἐκ τοῦ ἐφαγιστεύσας, ἄλλοι δὲ ἐκ τοῦ ἀφαγιστεύσας. Τοῦτο ἐν τοῖς ἔμπροσθεν εἶπεν ἐφαγνίζειν.*

[3]) *Τοῦτο λέγει ὁ Κρέων μετὰ μεγάλης ἐκπλήξεως.*

[4]) *Ὁ τύραννος οὐδόλως ἀποβλέπει εἰς γυναῖκας, ὡς καὶ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν* 222.

[5]) *Γενῇς, ῖδος καὶ γενῇδος καὶ γένις. γένιδος σημαίνει τὴν ἀξίνην. Συνηρέθη δέ, ὡς κερχνής, κερχνῇδος, Ἀριστοφάν. ἐν Ὄρνισι* 1181 *καὶ τὰ Καδμῇδες, Βρισῇδες, Χρυσῇδες.*

[6]) *Ἐν ᾧ προηγεῖται τὸ οὔτε, ἕπεται μόνον οὐ, ἀλλ' ὑπάρχουσι πολλὰ ὅμοια παραδείγματα, ὡς Οἰδ. Τύρανν.* 972 *" ὃς οὔτε βλάστας πω γενεθλίου πατρός, οὐ μητρὸς εἶχον„. καὶ Εὐριπιδ. ἐν Ἱππ.* 133 *" ὃς οὔτε πίστιν οὔτε μάντεων ὄπα ἔμεινας, οὐδ' ἤλεγξας, οὐ χρόνῳ μακρῷ σκέψιν γ' ἔνειμας„.*

[7]) *Δίκελλα εἶναι τὸ παρὰ τοῖς νεωτέροις καλούμενον δ ι κ έ λ λ ι, ὄργανον, δι' οὗ σκάπτομεν τὴν γῆν, ἔχον δύο μακρὰ ὀδόντια. Εἶναι γενικὴ ἐξ ὑποκειμένου, ἡ δὲ φράσις σημαίνει χῶμα ἐκβεβλημένον ὑπὸ δικέλλης.*

[8]) *Αἱ λέξεις στύπος, στύπη, στυφελός, ἐξ οὗ τὸ στυφλὸς ἢ στύφλος, εἶναι συγγενεῖς. Τὸ ἐπίθετον σημαίνει σκληρός.*

[9]) *Ἐπαμαξεύω σημαίνει διέρχομαι διὰ τῆς ἁμάξης καὶ κάμνω αὐλακιὰς διὰ τῶν τροχῶν. Ὁ φύλαξ ἐπειράθη νὰ ἐξαντλήσῃ πάντα τὰ ἴχνη, δι' ὧν ἠδύνατο νὰ εὑρεθῇ ὁ δράσας. Ἐν ᾧ τὸ ὄνομα ἅμαξα δασύνεται παρὰ τοῖς Ἀττικοῖς, τὸ σύνθετον δὲν ἔχει ἐφαμαξεύω, ἀλλ' ἐπαμαξεύω, ὡς καὶ τὰ ἀ ν τ ή λ ι ο ς, ἀ π η λ ι ώ τ η ς, ἱ π π α ρ μ ο σ τ ή ς, λ ε ύ κ ι π π ο ς. Καὶ ἡμεῖς λέγομεν ἀ ν τ η λ ι ά δ α.*

[10]) *Ἡ ἀόριστος ἀντωνυμία συν-*

ὅπως[1] δ' ὁ πρῶτος ἡμὶν ἡμεροσκόπος
δείκνυσι, πᾶσι θαῦμα[2] δυσχερὲς παρῆν.
ὁ μὲν[3] γὰρ ἠφάνιστο, τυμβήρης[4] μὲν οὔ,
λεπτὴ δ', ἄγος φεύγοντος[5] ὥς, ἐπῆν κόνις.

τακτέα οὐχὶ τῷ ἐργάτης, ὡς πολλοὶ συντάσσουσιν, ἀλλὰ τῷ ἄσημος, ὡς σηνήθως ἡ ἀντωνυμία συντάσσεται μετὰ ἐπιθέτων σημαινόντων ποιότητα, πλῆθος ἢ μέγεθος, Ἡρόδοτ. IV, 198 "*δοκέει μοι οὐδ' ἀρετὴν εἶναί τις ἡ Λιβύη σπουδαίη*". *Πλάτ. ἐν Πολιτ.* II, 358 *B* "*ἐγώ τις, ὡς ἔοικε, δυσμαθής*" *Ἀριστοφάν. ἐν Πλούτ.* 726 "*ὡς φιλόπολίς τις ἔσθ' ὁ δαίμων καὶ σοφός*".

[1]) *Τὸ ὅπως ἐνταῦθα ἔχει χρονικὴν σημασίαν, ὡς καὶ παρ' ἡμῖν τὸ καθώς. Τοιαύτην σημασίαν ἔχει καὶ ἐν στίχ.* 407 *καὶ ἐν Ἠλέκτρ.* 749 "*Στρατὸς δ' ὅπως ὁρᾷ νιν ἐκπεπτωκότα δίφρων, ἀνωλόλυξε τὸν νεανίαν*". *Οἱ φύλακες, ὅπως μὴ πάντες καταπονῶνται, διεῖλον τὸν χρόνον εἰς φυλακὰς καὶ ἐφύλαττον κατὰ διαδοχήν. Διὰ τοῦτο λέγει πρῶτον ἡμεροσκόπον. Κατὰ τὸν* Belermann *ἐπειδὴ τὸ πρῶτον κατὰ ταύτην τὴν ἡμέραν ἐτέθησαν οἱ φύλακες, εἶναι ὁ πρῶτος φύλαξ. Λοιπὸν κατὰ τὸν ἑρμηνευτὴν ἡ Ἀντιγόνη ὄρθρου βαθέος προσῆλθεν εἰς τὸν νεκρὸν πρὶν παραστῇ φύλαξ τις· μόνον οὕτως ἐξηγεῖται, ὅτι αὕτη ἔμεινεν ἀπαρατήρητος. Καὶ ὅμως νομίζομεν, ὅτι ἡ ἐξήγησις δὲν εἶναι πιθανή· διότι ἂν ἡ Ἀντιγόνη ἔθαπτε τὸν νεκρὸν πρὸ τῆς ἀφίξεως τῶν φυλάκων, οὔτε οὗτοι ἠδύναντο νὰ ἐλέγχωσιν ἀλλήλους, ὡς λέγεται ἐν τοῖς ἑξῆς, οὔτε ὁ Κρέων εἶχε δικαίωμα νὰ αἰτιᾶται τοὺς φύλακας, ἀλλ' ἑαυτόν, ὅτι βραδέως ἀπέστειλε τούτους. Ἡ Ἀντιγόνη ἔμεινεν ἀπαρατήρητος καὶ διὰ τὸν βαθὺν ὄρθρον, ἀλλὰ πρὸ πάντων διὰ τὴν ἀμέλειαν τῶν φυλάκων, ὡς γίνεται δῆλον ἐκ τῆς ἔριδος αὐτῶν τούτων.*

[2]) *Λίαν ἀπιθάνως ὁ* Nauck *εἰκάζει φάσμα. Δυσχερὲς εἶναι τὸ δυσεξήγητον, ὡς δεικνύει ἡ ἑπομένη αἰτιολογικὴ πρότασις.*

[3]) *Ὁ μὲν ἔχει τὴν ἀπόδοσιν αὐτοῦ εἰς τὸ σημεῖα δέ, ὁ δὲ ἑπόμενος εἰς τὸ λεπτὴ δέ.*

[4]) *Ὁ Σχολιαστὴς παρατηρεῖ· "Οὐ κατὰ βάθος τεθαμμένος, ἀλλ' ὡς ἔχει ἐπιβεβλημένη ἦν ἡ ἄμμος. Τοῦτο δὲ ἐποίησεν ὁ θάψας νόμου χάριν· οἱ γὰρ νεκρὸν ὁρῶντες ἄταφον καὶ μὴ ἐπαμησάμενοι κόνιν, ἐναγεῖς εἶναι ἐδόκουν. Ὥσπερ οὖν τὸ τῆς ἀσεβείας τις ἔγκλημα φεύγων λεπτὴν κόνιν ἐπιχέει τοῖς νεκροῖς, οὕτως οὖν καὶ ἐπάνω τοῦ Πολυνείκους· καὶ τοῦτο δὲ ἡ Ἀντιγόνη καθαρσίων ἕνεκα πεποίηται. Λόγος δέ, ὅτι Βουζύγης Ἀθήνησι κατηράσατο τοῖς περιορῶσιν ἄταφον σῶμα".*

[5]) *Τὸ ὑποκείμενον τῆς γενικῆς ἀπολύτου σπανίως παραλείπεται· τοῦτο δὲ γίνεται, ὅταν τὸ ὑποκείμενον ἦναι ἀόριστον, ὡς ἐνταῦθα, ἢ ἐννοῆται ἐκ τῆς σειρᾶς τοῦ λόγου, Εὐριπίδ. Ἀνδρομάχ.* 100 "*ἣν πάρος μὲν οὐκ ἐρῶ, τελουμένων δὲ (τῶν πραγμάτων) Δελφὶς εἴσεται πέτρα*".

σημεῖα δ' οὔτε θηρὸς οὔτε του[1] κυνῶν
ἐλθόντος, οὐ σπάσαντος[2] ἐξεφαίνετο.
λόγοι δ' ἐν ἀλλήλοισιν ἐρρόθουν[3] κακοί,
φύλαξ ἐλέγχων φύλακα[4]· κἂν ἐγίγνετο[5]
πληγὴ τελευτῶσ'[6], οὐδ' ὁ κωλύσων[7] παρῆν.
εἷς γάρ τις ἦν[8] ἕκαστος οὑξειργασμένος,

Θουκυδ. Ι, 116 „Περικλῆς — ᾤχετο κατὰ τάχος ἐπὶ Καύνου καὶ Καρίας, εἰσαγγελθέντων, ὅτι Φοίνισσαι νῆες ἐπ' αὐτοὺς πλέουσιν„. Εἶναι ὅμως δυνατὸν τὴν γενικὴν νὰ μὴ θεωρήσωμεν ὡς ἀπόλυτον, ἀλλ' ἐξαρτωμένην ἐκ τοῦ ὀνόματος κόνις, δηλ. κόνις τινὸς ὡς φεύγοντος ἄγος· διότι ἡ κόνις ἀνῆκεν εἰς τὸν θέλοντα νὰ φύγῃ τὸ ἄγος.

1) Ἡ ἀόριστος ἀντωνυμία ἀνήκει καὶ εἰς τὸ προηγούμενον θηρός.

2) Ἂν τὸ χῶμα προήρχετο ἐκ κυνῶν ἢ θηρίων, ταῦτα ἤθελον καταλίπει ἴχνη ἐπὶ τῆς γῆς ἢ σημεῖα ἐπὶ τοῦ πτώματος.

3) Ῥόθος, ἐξ οὗ τὸ ῥοθέω, κυρίως σημαίνει τὸν ἦχον τὸν προερχόμενον ἐξ ὁρμητικῶς ῥέοντος ποταμοῦ. Συνεκδοχικῶς δὲ σημαίνει καὶ τὰς συγκεχυμένας φωνὰς ἀνθρώπων κατεχομένων ὑπ' ἀγανακτήσεως ἢ ἄλλου βιαίου πάθους.

4) Ἐνταῦθα ἔχει τὴν σύνταξιν, ὡσεὶ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν προηγεῖτο τὸ ἐρροθοῦμεν. Τὸ σχῆμα εἶναι ἀνακόλουθον. Ὅμοια παραδείγματα δὲν ἐλλείπουσιν ἐν τῇ ἑλληνικῇ γλώσσῃ, ὡς Αἰσχύλ. ἐν Προμηθ. 200 „στάσις τ' ἐν ἀλλήλοισιν ὠροθύνετο, οἳ μὲν θέλοντες ἐκβαλεῖν ἕδρας Κρόνον, ὡς Ζεὺς ἀνάσσοι δῆθεν, οἳ δὲ τοὔμπαλιν„ Εὐριπίδ. ἐν Φοινίσσ. 1462 „ἦν δ' ἔρις στρατηλάταις οἳ μὲν πατάξαι πρόσθε Πολυνείκην δορί, οἳ δ' ὡς θανόντων οὐδαμοῦ νίκη πέλοι„. Θουκυδ. IV, 23 „τὰ περὶ Πύλον ὑπ' ἀμφοτέρων κατὰ κράτος ἐπολεμεῖτο, Ἀθηναῖοι μὲν περιπλέοντες, Πελοποννήσιοι δὲ προσβολὰς ποιούμενοι„. καὶ Νόνν. Διονυσιακ. 37, 445 „ἦν δ' ἔρις ἀμφοτέρων ἑτερόθροος, ὃς μὲν Ἀχάτην κυδαίνων, ἕτερος δὲ χερείονα Φαῦνον ἐλέγχων„.

5) Ἡ ὑπόθεσις λείπει, ἥτις ἠδύνατο νὰ νοηθῇ οὕτως, εἰ μή τις ἔλεξε, ὅπερ δύναται νὰ ἐξαχθῇ ἐκ τῆς ἑπομένης φράσεως, τέλος δ .... λέγει τις εἷς. Ἀντὶ δὲ τοῦ παρατατικοῦ ἥρμοζε μᾶλλον ὁ ἀόριστος. Παράβαλλ. Ἀντιγ. 390 καὶ Οἰδίποδ. ἐπὶ Κολων. 271.

6) Ἡ μετοχὴ κεῖται ἀντὶ ἐπιρρήματος· καὶ ἐπὶ τέλους ἠδυνάμεθα νὰ φθάσωμεν καὶ εἰς κτυπήματα.

7) Ὅμοιον εἶναι τὸ παρ' Αἰσχύλῳ ἐν Προμηθ. 27 „ὁ λωφήσων γὰρ οὐ πέφυκέ που„. καὶ Σοφοκλ. ἐν Ἠλέκτρ. 1197 „οὐδ οὑπαρήξων οὐδ' ὁ κωλύσων πάρα„. Ἐπειδὴ ἕκαστος ἐθεώρει πάντας τοὺς ἄλλους ἐνόχους καὶ ἐπειδὴ πάντες ἔμελλον νὰ τύπτωσιν ἀλλήλους, βεβαίως δὲν ἠδύνατο νὰ εὑρεθῇ ὁ κωλύσων.

8) Δηλαδὴ κατὰ τὴν γνώμην

κοὐδεὶς ἐναργής, ἀλλ' ἔφευγε μὴ εἰδέναι[1].
ἦμεν δ' ἕτοιμοι καὶ μύδρους αἴρειν χεροῖν[2],
καὶ πῦρ διέρπειν[3], *καὶ θεοὺς ὁρκωμοτεῖν,*
τὸ μήτε δρᾶσαι, μήτε τῳ ξυνειδέναι
τὸ[4] *πρᾶγμα βουλεύσαντι μήτ' εἰργασμένῳ.*
τέλος[5] *δ', ὅτ' οὐδὲν ἦν ἐρευνῶσιν πλέον,*
λέγει τις[6] *εἷς, ὃς πάντας ἐς πέδον κάρα*

τῶν ἄλλων. Ὁ Σχολιαστὴς λέγει· "Ἕκαστος μὲν γὰρ τὸν πλησίον ἐδόκει πεπραχέναι, ἀκριβῶς δὲ αὐτὸν κατελέγχειν οὐκ ἠδύνατο„.

[1]) *Τὰ μὲν χειρόγραφα ἔχουσιν, ἀλλ' ἔφευγε τὸ μὴ εἰδέναι, ὁ δὲ* Dindorf *διορθοῖ εἷς, ἔφευγε πᾶς τὸ μή, παραπέμπων εἰς ἀνάλογα χωρία Ἀντιγ.* 443 *"καὶ φημὶ δρᾶσαι κοὐκ ἀπαρνοῦμαι τό μή„ καὶ ἐν Αἴαντ.* 96 *"κόμπος πάρεστι κοὐκ ἀπαρνοῦμαι τὸ μή„. Ἡ διόρθωσις ὅμως αὕτη παλαιογραφικῶς ἀπέχει πολὺ τῆς γραφῆς τῶν χειρογράφων. Διὰ τοῦτο προετιμήσαμεν τὴν γνώμην τοῦ* Böckh *καὶ πολλῶν ἄλλων ἐξαλειφόντων μόνον τὸ ἄρθρον χάριν τοῦ μέτρου. Τὸ δὲ μὴ μετὰ τοῦ φεύγειν εἶναι σύνηθες τοῖς ἀρχαίοις, ὡς Οἰδ. ἐπὶ Κολων.* 1739 *"τὰ σφῷν ἀπέφυγε τὸ μὴ πίτνειν κακῶς„ Εὐριπίδ. ἐν Ἡρακλ.* 506 *"παρὸν σεσῶσθαι φευξόμεσθα μὴ θανεῖν„. Ὑποκείμενον τοῦ ἔφευγε εἶναι τὸ ἕκαστος, ὅπερ ἐξάγεται ἐκ τοῦ ἡγουμένου οὐδείς.*

[2]) *Ὄντως τιμᾷ τὸν πολιτισμὸν τῶν Ἑλλήνων, ὅτι ἡ θεοκρισία τούτοις δὲν ἦτο συνήθης. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Σοφοκλῆς ἐμβάλλει ταύτην εἰς τὸ στόμα τοῦ ἁπλοϊκοῦ φύλακος, δύναταί τις νὰ εἰκάσῃ, ὅτι τὸ ἔθος τοῦτο ἀνῆκε τοῖς κοινοτέροις τῶν Ἑλλήνων, ἐν ᾧ τοῖς βορείοις λαοῖς κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα ἡ θεοκρισία ἦτο συνηθεστάτη. Καὶ νῦν οἱ ἁπλούστεροι τῶν Ἑλλήνων ἔχουσι φράσεις τινὰς δεικνυούσας θεοκρισίαν π. χ. λέγουσι, βάλλω τὸ χέρι μου 'στὴ φωτιά. Ὁ Παυσανίας ἀφηγεῖται* (VII, 25, 8), *ὅτι ἡ ἱέρεια τῆς Γῆς ὑπεβάλλετο εἰς παράδοξον εἶδος θεοκρισίας· "Γυνὴ δὲ ἡ ἀεὶ τὴν ἱερωσύνην λαμβάνουσα ἁγιστεύει μὲν τὸ ἀπὸ τούτου, οὐ μὴν οὐδὲ τὰ πρότερά ἐστι πλέον ἢ ἑνὸς ἀνδρὸς ἐς πεῖραν ἀφιγμένη. Πίνουσαι δὲ αἷμα ταύρου δοκιμάζονται· ἣ δ' ἂν αὐτῶν τύχῃ μὴ ἀληθεύουσα, αὐτίκα ἐκ τούτου τὴν δίκην ἔχει„. Κατὰ ταῦτα οἱ φύλακες ἦσαν ἕτοιμοι νὰ λάβωσιν ἐν ταῖς χερσὶ πεπυρακτωμένα σώματα. Οὕτως ὁ μὲν ἀθῷος οὐδὲν ἤθελε πάθει, ὁ δ' ἔνοχος ἤθελε καῇ.*

[3]) *Νὰ διέλθωσι διὰ τοῦ πυρός, ὅπως διὰ τῆς θεοκρισίας ἀποδείξωσι τὴν ἀθῳότητα αὐτῶν.*

[4]) *Ἐννοεῖται ἐκ τῶν ἑπομένων τὸ μήτε.*

[5]) *Ἡ λέξις κεῖται ἐπιρρηματικῶς, τὸ δὲ ἑπόμενον ὅτε ἔχει αἰτιολογικὴν σημασίαν, ἐπειδή.*

[6]) *Συνήθως οἱ ἐκδόται θέτουσι τὸ κόμμα μετὰ τὸ εἷς, ἀλλ' ὁ* Mei-

νεῦσαι φόβῳ προὔτρεψεν[1]· οὐ γὰρ εἴχομεν
οὔτ' ἀντιφωνεῖν, οὔθ' ὅπως δρῶντες καλῶς
πράξαιμεν[2]· ἦν δ' ὁ μῦθος[3], ὡς ἀνοιστέον
σοὶ τοὔργον[4] εἴη τοῦτο κοὐχὶ κρυπτέον.
καὶ ταῦτ' ἐνίκα, κἀμὲ τὸν δυσδαίμονα
πάλος καθαιρεῖ[5] τοῦτο τἀγαθὸν[6] λαβεῖν.
πάρειμι δ' ἄκων οὐχ ἑκοῦσιν[7], οἶδ' ὅτι·
στέργει γὰρ οὐδεὶς ἄγγελον κακῶν ἐπῶν.

ΧΟΡΟΣ.

Ἄναξ, ἐμοί τοι, μή τι καὶ θεήλατον[8]

neke *παρατηρεῖ, ὅτι ὁ Σοφοκλῆς μεταχειρίζεται τὸ εἷς τις, ὅταν ἡ ἔννοια τοῦ ἑνὸς ἐξαίρηται. Διὰ τοῦτο οὗτος καὶ ὁ* Seyffert *στίζουσι μετὰ τὸ τίς. Ὁ* Nauck *τρέπει τὸ ὅ ς εἰς ὅ καὶ ὁ* Blaydes *εἰκάζει λ έ γ ε ι τ ι ς ἔπος, ὅ π ά ν τ α ς. Ἀλλ' ἡ φράσις δὲν εἶναι ἀσυνήθης τοῖς ἀρχαίοις, ὡς παρὰ Θουκυδ.* VI, 61 *"καί τινα μίαν νύκτα κατέδαρθον"· καὶ Πλάτ. ἐν Σοφιστ.* 235 *B "τοῦ γένους εἶναί τις εἷς". Ὁ φύλαξ πρὶν νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν πρότασιν, περιγράφει τὸ πάθος, ὅπερ αὕτη διήγειρεν.*

1) *Ὁ λόγος τοῦ εἰπόντος ἦτο τοιοῦτος, ὥστε ἠνάγκασε πάντας νὰ κλίνωσιν ἐκ φόβου τὴν κεφαλὴν πρὸς τὴν γῆν.*

2) *Ἐκ τοῦ ε ἴ χ ο μ ε ν ἐξαρτᾶται καὶ τὸ ἀπαρέμφατον καὶ ὁ διὰ τοῦ ὅπως λόγος, ὡς ἐν Αἴαντ* 428 *"οὔτοι σ' ἀπείργειν οὔθ' ὅπως ἐῶ λέγειν ἔχω". Τὸ καλῶς πράξαιμεν ὁ* Bellermann *ἐξηγεῖ διὰ τοῦ εὖ ἔχοιμεν, σῳζοίμεθα.*

3) *Ἀφ' οὗ ὁ φύλαξ περιέγραψε τὸν φόβον, ἔρχεται εἰς τὴν πρότασιν, ἧς ἤρξατο ἐν τοῖς ἔμπροσθεν, δηλαδὴ τὸ ἦ ν ὁ μ ῦ θ ο ς ἐπαναλαμβάνει τὸ λέγει τις.*

4) *Δηλαδή, ὅτι ἔρριψέ τις χῶμα ἐπὶ τοῦ πτώματος τοῦ Πολυνείκους.*

5) *Τὸ ῥῆμα ἦτο σύνηθες ἐν τοῖς ἀττικοῖς δικαστηρίοις, Πολυδεύκ.* 8, 15, *Λυσίας κατὰ Ἀγοράτ.* 133. 13 *"τὴν μὲν καθαιροῦσαν ἐπὶ τὴν ὑστέραν, τὴν δὲ σῴζουσαν ἐπὶ τὴν προτέραν". Εὐριπίδ. ἐν Ὀρέστ.* 853 *"ἀτὰρ τίς ἀγών, τίνες ἐν Ἀργείοις λόγοι καθεῖλον ἡμᾶς κἀπεκύρωσαν θανεῖν, λέγ', ὦ γεραιέ".*

6) *Δηλαδὴ τὸ ἀγγεῖλαι τὸ πεπραγμένον τῷ Κρέοντι, ὅπερ εἰρωνικῶς ὀνομάζει ἀγαθόν.*

7) *Ἡ τοιαύτη φράσις εἶναι συνήθης τοῖς ἀρχαίοις, ὡς ἐν Τραχιν.* 198 *"οὐχ ἑκὼν ἑκοῦσι δὲ ξύνεστιν".*

8) *Ὁ χορὸς εἰκάζων, ὅτι τὸ πεπραγμένον δύναται νὰ ἦναι θεήλατον, ὑπαινίσσεται, ὅτι τὸ κήρυγμα τοῦ Κρέοντος δὲν εἶναι εὐσεβές. Ὁ κ. Σεμιτέλος ἐμμένων τῇ γνώμῃ,*

τοὔργον τόδ', ἡ ξύννοια βουλεύει πάλαι.

ΚΡΕΩΝ.

Παῦσαι, πρὶν ὀργῆς καί[1] *με μεστῶσαι λέγων,*
μὴ 'φευρεθῇς ἄνους τε καὶ γέρων[2] *ἅμα.*

ἣν καὶ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν (στίχ. 206 *ἀνεσκευάσαμεν, γράφει· "λέγει δῆλα δὴ ταῦτα οὐχὶ ὡς ἀνέκαθεν πεπεισμένος περὶ τοῦ ἀνοσίου τοῦ κηρύγματος καὶ τοῦτον λαβὼν καιρὸν ὅπως ἐξείπῃ τὴν γνώμην αὐτοῦ ἀναφανδὸν ἀποδοκιμάζων τὸ κήρυγμα, ἀλλ' οἷον αἴφνης φωτισθεὶς ἐξ ἀμυδρᾶς ἀκτῖνος θείου φωτός, καὶ ταῦτα κηδόμενος τοῦ Κρέοντος". Βεβαίως τοῦ Κρέοντος ἐκήδετο, ἀλλὰ δὲν ἐπεδοκίμαζε τὸ κήρυγμα τούτου διὰ τὰ ἀλλαχοῦ εἰρημένα. Ἂν δ' ἄλλως εἶχεν, ἠδύνατο ὁ χορὸς τὸν αἴτιον τῆς ταφῆς νὰ ἀνεύρῃ ἐν ἄλλῳ καὶ οὐχὶ ἐν τῷ θείῳ. Οὔτε ὁ φύλαξ, οὔτε ὁ χορός, οὔτε μετ' ὀλίγον ὁ Κρέων γινώσκει τὸν θάψαντα τὸ πτῶμα τοῦ Πολυνείκους, γινώσκει δὲ τοῦτον μόνον ὁ θεατής. Οὕτω παράγεται ἡ καλουμένη τραγικὴ εἰρωνεία, περὶ ἧς λέγομεν ἐν τῇ εἰσαγωγ. εἰς Οἰδίποδ. τύρανν. σελ.* 10 *"Μόνος ὁ θεατὴς γινώσκει τὴν ἀληθῆ τῶν πραγμάτων θέσιν καὶ οἱονεὶ πολλάκις ἐπέρχεται εἰς τὸν νοῦν αὐτοῦ νὰ ποιήσῃ νεῦμα εἰς τὰ δρῶντα πρόσωπα, ἅπερ ἐν τῇ νηπιώδει αὐτῶν διανοίᾳ δὲν αἰσθάνονται τὸν σφυρήλατον κεραυνόν, ὅστις κατὰ τῆς κεφαλῆς αὐτῶν παρασκευάζεται, οὐδὲ βλέπουσι τὴν ἀρπεδόνην, ἣν ἡ τύχη κατ' αὐτῶν ῥίπτει". Μετὰ τὰ ἵνα, ὅπως, μή, ὡς προστίθεται συνήθως τὸ καί, ὡς ἐν Φιλοκτ.* 13 *"ἀκμὴ γὰρ οὐ μακρῶν ἡμῖν λόγων, μὴ καὶ μάθῃ μ' ἥκοντα" Ἰλιάδ. Κ,* 509 *"νόστου δὴ μνῆσαι, μὴ καὶ πεφοβημένος ἔλθῃς".*

1) *Τὰ μὲν χειρόγραφα ἔχουσι* κ ά μ έ, *ὁ δὲ* Seidler *ἔγραψε* κ α ί μ ε, *ὅπερ ἐδέξαντο πλεῖστοι κριτικοί. Τοῦτο δ' ἐποίησεν, ὅπως μή τις συνάψῃ τὸν σύνδεσμον τῇ ἀντωνυμίᾳ. Γεννᾶται δὲ τὸ ζήτημα, τίνι νὰ συνάψωμεν τοῦτον. Κατὰ μὲν τὸν* Bellermann *ὁ σύνδεσμος ἀνήκει τῇ ὅλῃ προτάσει, κατὰ δὲ τὸν* Nauck *τῷ* π ρ ί ν, *κατὰ δὲ τὸν* Kern *καθ' ὑπερβατὸν τῷ* ὀ ρ γ ῆ ς *καὶ κατὰ τὸν κ. Σεμιτέλον διατηροῦντα τὴν γραφὴν τῶν χειρογράφων ἡ σύγκρισις γίνεται πρὸς τὸ ὑπὸ τοῦ χοροῦ εἰρημένον,* ἐ μ ο ί τ ο ι ἡ ξ ύ ν ν ο ι α β ο υ λ ε ύ ε ι, *ὅπερ δὲν στερεῖται πιθανότητος.*

2) *Ἡ ἄνοια καὶ τὸ γῆρας εἶναι δύο ἀντίθετα κακά. Συνήθως οἱ γέροντες εἶναι συνετοί, ἐνίοτε δ' ὅμως ἐξίστανται τῶν φρενῶν, Ἀριστοφάν. ἐν Νεφέλ.* 1417 *"παῖδές τε γὰρ τὴν ἀρχὴν ἦσαν ἄφρονες, καὶ νῦν ὑπὸ τοῦ τῶν ἐτῶν πλήθους παρατραπέντος αὐτοῖς τοῦ λογισμοῦ, παῖδές εἰσι τῷ νῷ πάλιν ληροῦντες". Ἰσοκράτ. πρὸς Φίλιππ.* 7 *"ἐξεπλάγησαν μὴ διὰ τὸ γῆρας ἐξεστηκὼς τοῦ φρονεῖν" καὶ Οἰδ. ἐπὶ Κολων. "καὶ σ' ὁ πληθύων χρόνος γέρονθ' ὁμοῦ τίθησι καὶ τοῦ νοῦ κενόν".*

λέγεις γὰρ οὐκ ἀνεκτὰ δαίμονας λέγων
πρόνοιαν ἴσχειν τοῦδε τοῦ νεκροῦ πέρι.
πότερον ὑπερτιμῶντες ὡς εὐεργέτην
ἔκρυπτον[1] αὐτόν, ὅστις ἀμφικίονας[2]
ναοὺς πυρώσων[3] ἦλθε κἀναθήματα

[1]) *Τοὺς τέσσαρας στίχους ἀπὸ τῆς λέξεως ἔκρυπτον μέχρι τοὺς θεοὺς ὁ* Schneidevin *θεωρεῖ ὡς νόθους· διότι παρατηρεῖ, ὅτι τὸ κρύπτειν ἄνευ ἄλλου προσδιορισμοῦ λαμβάνεται ἀντὶ τοῦ θάπτειν, προσκρούει εἰς τὴν φράσιν γῆν ἐκείνων, τὸ νόμους διασκεδῶν θεωρεῖ ἀμφίβολον καὶ τέλος νομίζει, ὅτι ἡ ἔννοια τοῦ στίχου ἢ τοὺς κακοὺς τιμῶντας εἰσορᾷς θεοὺς δὲν παρέχει οὐσιωδῶς διάφορον ἔννοιαν τοῦ, πότερον ὑπερτιμῶντες ὡς εὐεργέτην. Ἀλλ' οἱ λόγοι δέν μοι φαίνονται πολὺ ἰσχυροί· διότι τὸ κρύπτειν ἄνευ τοῦ γῇ ἐν τῇ σημασίᾳ τοῦ θάπτειν εὕρηται καὶ ἀλλαχοῦ, Σοφοκλ. ἐν Οἰδίπ. ἐπὶ Κολων.* 621 *"ἵν' οὑμὸς εὕδων καὶ κεκρυμμένος νέκυς ψυχρὸς ποτ' αὐτῶν θερμὸν αἷμα πίεται". Συνηθέστερον ἀπαντᾷ ἐν ἐπιγραφαῖς* rev. arch 1868 *ἀριθμ.* 8 *"Ἀδίστας Μενέδημος ἔην πόσις· ἦρσσε δ' αὐτὰν Βούτιχος. Αἰανὴ κρύψε καταφθιμέναν" καὶ* rhein. mus. 1872, 27 *σελ.* 465 *"παίδων σε φίλαι χέρες, ὡς θέμις ἐστί, κρύψαν" καὶ Ἀντίπατρος ἐν Ἀνθολογ. Παλ.* 7, 207 *" καί μου κρύψεν νέκυν". Ἡ δευτέρα δυσκολία δὲν εἶναι πραγματική, διότι οἱ προστάται πόλεώς τινος εἶναι καὶ τῆς χώρας, Πλάτ. ἐν Νόμ.* IV, 717 A *" τοὺς τὴν πόλιν ἔχοντας θεούς". Τὸ δὲ διασκεδαννύναι νόμους ἔχει ἀνάλογα, Οἰδίπ. ἐπὶ Κολων.* 618 *" ἐν αἷς τὰ νῦν ξύμφωνα δεξιώματα δόρει διασκεδῶσιν ἐκ σμικροῦ λόγου". καὶ Ξενοφ. ἐν Κύρ. Παιδ.* VIII, 5 25 *" Περσῶν νόμους διασπᾶν". Τέλος οἱ δύο ὑπὸ τοῦ* Schneidewin *παραβαλλόμενοι στίχοι δὲν παρέχουσι τὴν αὐτὴν ἔννοιαν. Ὁ Κρέων θέτει τὸν χορὸν εἰς δίλημμά τι. Ὁ Πολυνείκης ἢ εἶναι εὐεργέτης ἢ κακός· ἀλλὰ τὸ πρῶτον δὲν δύναται νὰ ἦναι, διότι ἦλθε νὰ καύσῃ τοὺς ναοὺς καὶ τὰ ἀναθήματα κτλ. ἂν δὲ ἦναι κακός, οἱ θεοὶ δὲν τιμῶσι τοὺς κακούς. Διὰ ταῦτα πάντα ἀποφαινόμεθα ὑπὲρ τῆς γνησιότητος τοῦ χωρίου.*

[2]) *Ἡ ἀμφὶ ἐνταῦθα δὲν σημαίνει τὸ ἀμφοτέρωθεν, ἀλλὰ τὸ πέριξ, ὡς καὶ ἐν τῷ ἀμφίαλος. Τοιοῦτοι ναοὶ βεβαίως ἐπὶ Κρέοντος δὲν ὑπῆρχον, ἀλλ' εἶναι ἀναχρονισμός, οὗ βρίθουσιν οἱ τραγικοί.*

[3]) *Περὶ τοῦ ῥήματος παρατηρεῖ ὁ Εὐστάθιος σελ.* 706, 22 *" ἰστέον δὲ καί, ὅτι παρὰ Ἡροδότῳ πυρῶσαι κεῖται τὸ ἐμπρῆσαι ἐν τῷ πυρώσω τὰς Ἀθήνας. Κεῖται δὲ ἡ λέξις καὶ παρὰ Σοφοκλεῖ ἐν τῷ ἀμφικίονας ναοὺς πυρώσων ἦλθεν, ἤγουν καύσων. Ἔνθα ναοὶ ἀμφικίονες ἐρρέθησαν οἱ, ὡς καὶ μέχρι νῦν ἐνιαχοῦ φαίνεται, κύκλῳ ὑπὸ κιόνων περιεχόμενοι, ταὐτὸν δ' εἰπεῖν, κυκληδόν, ὃ κεῖται παρὰ τοῖς παλαιοῖς"*

καὶ γῆν[1] ἐκείνων καὶ νόμους διασκεδῶν;
ἢ τοὺς κακοὺς τιμῶντας[2] εἰσορᾷς θεούς;
οὐκ ἔστιν. ἀλλὰ ταῦτα[3] καὶ πάλαι πόλεως
ἄνδρες[4] μόλις φέροντες ἐρρόθουν ἐμοί[5],
κρυφῇ κάρα σείοντες[6], οὐδ' ὑπὸ ζυγῷ
λόφον[7] δικαίως εἶχον, ὡς στέργειν ἐμέ[8].

[1]) *Εἰς τὴν φράσιν ταύτην καὶ ἄλλοι κριτικοὶ προσκρούουσι καὶ ὁ μὲν* Schmidt *εἰκάζει καὶ γῆν κενώσων, ὁ δὲ Πάλλης τιμάς τ' ἐκείνων καὶ ὁ κ. Σεμιτέλος καὶ γῆς ἐνοίκων τοὺς νόμους διασκεδῶν. Ἀλλ' ἐκ τοῦ διασκεδῶν δὲν εἶναι δύσκολον νὰ ἐννοήσωμεν ῥῆμα προσφυέστερον πρὸς τὸ ἀντικείμενον, π. χ. διαφθερῶν.*

[2]) *Τὸ παθητικὸν ἤθελεν εἶναι σαφέστερον ἢ τοὺς κακοὺς τιμωμένους εἰσορᾷς ὑπὸ τῶν θεῶν.*

[3]) *Οἱ ἑρμηνευταὶ εὑρίσκουσι δυσκολίαν ποῦ νὰ ἀποδώσωσι τὸ ταῦτα. Ὁ μὲν* Schneidewin *ἀποδίδει εἰς τὸ ἐρρόθουν, δηλ. τοῦτον τὸν ῥόθον, ὁ δὲ Πάλλης εἰς τὸ εἰργάσθαι, ἔνθα ἐπαναλαμβάνεται ὡς τάδε καὶ ὁ κ. Σεμιτέλος τρέψας τὸ ἑπόμενον κάρα εἰς κράτη εἰς ταύτην τὴν λέξιν ἀποδίδει τὴν ἀντωνυμίαν καὶ παρατηρεῖ· “Λέγων δὲ ὁ Κρέων ταῦτα ἐδείκνυεν ἅμα τὰ σύμβολα τῆς βασιλείας σκῆπτρα, ἅπερ ἔφερεν ἐν τῇ δεξιᾷ„ Νομίζομεν, ὅτι τὸ πάλαι δὲν σημαίνει πάντοτέ τι πρὸ πολλοῦ, ἀλλὰ καὶ τὸ προσφάτως, ὡς καὶ ὁ Εὐστάθιος παρατηρεῖ εἰς Ἰλαδ. Θ* 102 *“πάλαι.... οὐκ ἀεὶ μακρὸν χρόνον σημαῖνον, ἀλλ' ἔστιν οὗ καὶ πρόσφατον Ἀττικῶς,... παρὰ Σοφοκλεῖ ἀλλαχοῦ τε καὶ ἐν τῷ θανόντ' Ὀρέστην νῦν καὶ πάλαι λέγω„ καὶ ἐν τοῖς ἔπειτα* 1036 *“ἐξημπόλημαι κἀκπεφόρτισμαι πάλαι„. Οἰδίπ. τύραννν.* 1161 *“οὐ δῆτ' ἔγωγ', ἀλλ' εἶπον, ὡς δοίην, πάλαι„.*

[4]) *Ἰσοδυναμεῖ πρὸς τὸ πολιτῶν τινες· ἀνάλογον εἶναι καὶ τὸ ἐν Αἴαντι* 1044 *“ὅντιν' ἄνδρα προσλεύσσεις στρατοῦ;„ Ξενοφ. ἐν Κύρ. Παιδ.* II, 2, 23.

[5]) *Ὁ Σχολιαστὴς ἐξηγεῖ· “ἠρέμα ψιθυρίζοντες ὕβριζόν με„.*

[6]) *Οἱ ἐχθρικῶς πρὸν τὸν Κρέοντα διακείμενοι, δηλ. οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Πολυνείκους, δὲν εἶχον τὸ θάρρος νὰ δείξωσι τὸ ἑαυτῶν φρόνημα, ἀλλὰ κρυφίως ἠπείλουν τὴν κεφαλὴν σείοντες. Τὰ τοιαῦτα γίνονται ἐν τῇ τυραννίᾳ.*

[7]) *Ὁ* Schneidewin *γράφει, νῶτον δικαίως εἶχον, εὐλόφως φέρειν, ὅπερ λαμβάνει ἔκ τινος σημειώσεως τοῦ Εὐσταθίου εἰς Ὀδυσσ. Ε,* 285. *Ὁ ἑρμηνευτὴς ὅμως τοῦ Ὁμήρου ἀπέσπα ἐκ μνήμης, ὡς πράττουσι συχνάκις οἱ ἀρχαῖοι. Ἐντεῦθεν ἡ διαφορά. Τὸ δικαίως κεῖται ἐν τῇ σημασίᾳ τοῦ εὐπειθῶς.*

[8]) *Τὸ ἐμὲ δὲν εἶναι ὑποκείμενον τοῦ στέργειν (ὥστε νὰ στέργω ἐγώ), ὡς δέχεται ὁ* Dindorf, *ἀλλ' ἀντικείμενον, ὡς παρ' Αἰσχύλ. ἐν Προμηθ.* 10 *“ὡς ἂν διδαχθῇ τὴν*

ἐκ τῶνδε[1] τούτους ἐξεπίσταμαι καλῶς
παρηγμένους μισθοῖσιν εἰργάσθαι τάδε[2].
οὐδὲν γὰρ ἀνθρώποισιν, οἷον ἄργυρος,
κακὸν νόμισμ'[3] ἔβλαστε. τοῦτο[4] καὶ πόλεις
πορθεῖ, τόδ' ἄνδρας ἐξανίστησιν δόμων,
τόδ' ἐκδιδάσκει[5] καὶ παραλλάσσει φρένας
χρηστὰς[6] πρὸς αἰσχρὰ πράγμαθ' ἵστασθαι[7] βροτῶν·
πανουργίας δ' ἔδειξεν ἀνθρώποις ἔχειν[8]
καὶ παντὸς ἔργου δυσσέβειαν[9] εἰδέναι.
ὅσοι δὲ μισθαρνοῦντες[10] ἤνυσαν τάδε,

Διὸς τυραννίδα στέργειν „. Τὸ δὲ ὡς κεῖται ἐν τῇ σημασίᾳ τοῦ ὥστε.

¹) Οἵδε εἶναι οἱ ἄνδρες τῆς πόλεως, οὗτοι δὲ εἶναι οἱ φύλακες, ὡς παρατηρεῖ ὁ Σχολιαστής· "Ἀπὸ τούτων, φησί, τῶν δυσαρεστούντων μου τοῖς κηρύγμασιν, οἱ φύλακες μισθὸν λαβόντες ἔθαψαν τὸν νεκρόν „. Τὸ ἐξεπίστασθαι συντάσσει πρὸς ἀπαρέμφατον, ὡς ἐν στίχ. 1092.

²) Δηλαδὴ τὴν ταφὴν τοῦ πτώματος τοῦ Πολυνείκους.

³) Τὸ νόμισμα δὲν πρέπει νὰ ληφθῇ ἐν τῇ συνήθει σημασίᾳ, ἀλλ' ἐν τῇ γενικῇ, οἱονεὶ ἔθος, consuetudo, institutum, Αἰσχύλ. ἐν Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβ. 251 "ὀλολυγμὸν ἱερὸν παιάνισον, ἑλληνικὸν νόμισμα θυστάδος βοῆς „. ἐν Πέρσ. 859 "οἱ δὲ νομίσματα πύργινα πάντ' ἐπεύθυνον „. Εὐριπίδ. ἐν Ἀποσπάσμ. Οἰδίποδ. 5 "οὗτοι νόμισμα λευκὸς ἄργυρος μόνον καὶ χρυσός ἐστιν, ἀλλὰ κἀρετὴ βροτοῖς νόμισμα δεῖται πᾶσιν, ᾗ χρῆσθαι χρεών „. Ἡ λέξις ἔχει καλῶς καὶ μάτην ὁ μὲν Nauck εἰκάζει ἔναυσμα, ὁ δὲ Πάλλης νόσημα.

⁴) Τὸ οὐδέτερον τῆς δεικτικῆς ἀντωνυμίας ἀποδίδοται εἰς τὸ νόμισμα ἀντὶ νὰ ἀποδίδηται εἰς τὸν ἄργυρον.

⁵) Ἡ ἐκ σημαίνει τὸ ὅλως διόλου, ἐπίτασιν. Κατὰ τὸν Nauck τὴν κυρίαν ἔννοιαν ἀποτελεῖ τὸ ἐκδιδάσκει, τὸ δὲ παραλλάσσει κεῖται ἐπεξηγηματικῶς μόνον ἀντὶ τοῦ παραλλάσσουσα.

⁶) Τὸ χρηστὰς φρένας ποιεῖ ἀντίθεσιν πρὸς τὰ αἰσχρὰ πράγματα.

⁷) Τοιαύτη σύνταξις εἶναι συνήθης τοῖς ἀρχαίοις, Θουκυδ. IV, 56 "πρὸς τὴν ἐκείνων γνώμην ἀεὶ ἕστασαν „ καὶ VI, 34 "τῶν δὲ ἀνθρώπων πρὸς τὰ λεγόμενα αἱ γνῶμαι ἵστανται „. Τὸ ἵστασθαι κεῖται ἀντὶ τοῦ μεθίστασθαι.

⁸) Τὸν στίχον τοῦτον ὁ Herwerden θεωρεῖ νόθον, ὁ δὲ Πάλλης τὸ ἔχειν τρέπει εἰς τέχνας ἢ τέχνην.

⁹) Ἰσοδυναμεῖ πρὸς τὸ πᾶν ἔργον δυσσεβές. Τὸ εἰδέναι ὑπομιμνήσκει τὸ Ὁμηρικὸν Ὀδυσσ. Ι, 189 "ἀπάνευθε ἐὼν ἀθεμίστια ᾔδη „.

¹⁰) Τὸ ῥῆμα εἶναι σύνθετον ἐκ τοῦ μισθὸς καὶ ἄρνυμαι. Μισθάρνης

χρόνῳ[1] ποτ' ἐξέπραξαν[2] ὡς δοῦναι δίκην.
ἀλλ'[3] εἴπερ ἴσχει Ζεὺς ἔτ' ἐξ ἐμοῦ σέβας,
εὖ τοῦτ' ἐπίστασ', ὅρκιός[4] δέ σοι λέγω,
εἰ μὴ τὸν αὐτόχειρα[5] τοῦδε τοῦ τάφου
εὑρόντες[6] ἐκφανεῖτ' ἐς ὀφθαλμοὺς ἐμούς[7],
οὐχ ὑμὶν[8] Ἅιδης μοῦνος ἀρκέσει[9], πρίν ἂν

δὲ καὶ μίσθαρνος ὀνομάζεται ὁ λαμβάνων μισθόν. Ἀφ' οὗ ὁ Κρέων εἶπε γενικῶς περὶ ἀργύρου, ἐπανέρχεται εἰς τὴν δωροδοκίαν τῶν φυλάκων, περὶ ὧν ἔλεγεν ἐν στίχ. 293. Ἀλλ' ὁ κ. Σεμιτέλος νομίζει, ὅτι καὶ τὰ ἐνταῦθα (στίχ. 302—303) λεγόμενα λέγονται καθ' ὅλου περὶ τῶν φιλαργύρων. Ὅπως φθάσῃ δ' εἰς τοιαύτην ἔννοιαν, ἀναγκάζεται τοὺς ἀορίστους νὰ λάβῃ ὡς ἐμπειρικούς, τὸ χρόνῳ νὰ τρέψῃ εἰς χρόνοι καὶ τὸ τάδε νὰ ἐξηγήσῃ οὐχὶ ὡς τὴν ταφὴν τοῦ Πολυνείκους, ὅπερ ὑποδεικνύει ἡ συνέχεια τοῦ χωρίου, ἀλλ' ὡς τὰ κακὰ καθ' ὅλου.

1) Εἶναι δοτικὴ ὀργανικὴ εἰς τὸ ἐξέπραξαν.

2) Τὸ ῥῆμα κυρίως σημαίνει, φέρω εἰς πέρας τὸν σκοπόν μου. Ἀλλ' οἱ μισθαρνοῦντες δὲν ἐσκόπουν τὴν ἑαυτῶν τιμωρίαν, διότι οὐδεὶς ἐπιθυμεῖ τοῦτο. Ὁ Κρέων λέγει τοῦτο εἰρωνικῶς· διὰ τοῦ χρόνου κατώρθωσαν τέλος πάντων νὰ τιμωρηθῶσιν. Ἡ αὐτὴ εἰρωνεία ὑπάρχει παρὰ Ξενοφῶντι ἐν Κύρ. Ἀναβάσ. V, 7, 30 „ οἱ δὲ καταλεύσαντες τοὺς πρέσβεις διεπράξαντο ἡμῖν μόνοις τῶν Ἑλλήνων εἰς Κερασοῦντα μὴ ἀσφαλὲς εἶναι ἂν μὴ σὺν ἰσχύι ἀφικνεῖσθαι „.

3) Διὰ τοῦ ἀλλὰ διακόπτει τὸν λόγον καὶ μεταβαίνει εἰς ἄλλον.

4) Ἰσοδυναμεῖ τῷ σὺν ὅρκῳ.

5) Αὐτόχειρ λέγεται ὁ διὰ τῆς ἰδίας χειρὸς πράττων τι. Ὁ δὲ τάφος κεῖται ἀντὶ τῆς ταφῆς.

6) Ἡ μετοχή, ἂν καὶ ἀορίστου χρόνου, ὅμως ἀναφέρεται εἰς τὸ μέλλον· διότι ὁ χρόνος τῶν μετοχῶν ῥυθμίζεται πρὸς τοὺς χρόνους, οἷς συντάσσονται.

7) Ὁ τύραννος ἐπιθυμεῖ, ἵνα τὸν αὐτόχειρα φέρωσι καὶ στήσωσι πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ, ὅπερ καὶ ἐγένετο.

8) Ὀρθῶς ὁ Σχολιαστὴς λέγει· „ Οὐκ εὐθὺς ὑμᾶς τῷ Ἅδῃ παραδώσω, ἀλλὰ τιμωρίαις κρεμασταῖς παραδούς, βαρύτερον τὸ ζῆν τοῦ θανεῖν ὑμῖν ἀπεργάσομαι· παρὰ τὸ Ὁμηρικόν (Ἰλιάδ. Β, 392)· οὔ οἱ ἔπειτα ἄρκιον ἐσσεῖται φυγέειν κύνας ἠδ' οἰωνούς „.

9) Τοῦτο λέγει μετὰ πικρᾶς εἰρωνείας, ὡς καὶ ἐν τοῖς ἔπειτα „ 715 ὅστις ἐγκρατῆ ποδα τείνας ὑπείκει μηδέν, ὑπτίοις κάτω στρέψας τὸ λοιπὸν σέλμασιν ναυτίλλεται „ καὶ ἐν Αἴαντι 100 „ θανόντες ἤδη τἄμ' ἀφαιρείσθων ὅπλα „. καὶ ἐν Τραχιν. 1108 „ ἵν' ἐκδιδαχθῇ πᾶσιν ἀγγέλλειν, ὅτι κακοὺς ζῶν καὶ θανὼν ἐτισάμην „. Ἄνευ τῆς εἰρωνείας ὁ λόγος ἤθελεν ἔχει, οὐ πρότερον ἐς Ἅιδου ἴτε, πρὶν ἂν δηλώσητε.

ζῶντες κρεμαστοί[1] τήνδε δηλώσηθ' ὕβριν,
ἵν' εἰδότες τὸ κέρδος ἔνθεν οἰστέον,
τὸ λοιπὸν ἁρπάζητε, καὶ μάθηθ', ὅτι
οὐκ ἐξ ἅπαντος[2] δεῖ τὸ κερδαίνειν φιλεῖν.
ἐκ τῶν γὰρ αἰσχρῶν λημμάτων τοὺς πλείονας
ἀτωμένους ἴδοις ἂν ἢ[3] σεσῳσμένους.

ΦΥΛΑΞ.

Εἰπεῖν τι[4] δώσεις, ἢ στραφεὶς οὕτως[5] ἴω;

ΚΡΕΩΝ.

Οὐκ οἶσθα, καὶ νῦν[6] ὡς ἀνιαρῶς λέγεις;

[1]) *Οὕτω συνήθως ἐβασανίζοντο οἱ δοῦλοι, ὅπως μαρτυρήσωσιν ἐν τῷ δικαστηρίῳ. Ὕβρις εἶναι ἡ παράβασις τοῦ κηρύγματος, δι' ἣν ὑβρίζετο ὁ ἡγεμών.*

[2]) *Προσδιορίζει τὸ κερδαίνειν. Ἀνάλογον εἶναι τὸ ἐν Οἰδ. ἐπὶ Κολων.* 807 “ *ἄνδρα δ' οὐδὲν οἶδ' ἐγὼ δίκαιον, ὅστις ἐξ ἅπαντος εὖ λέγει* „.

[3]) *Ὁ* Schneidewin *ὑπονοεῖ ἐνταῦθα τὸ μᾶλλον, τοὺς πλείστους ἀτωμένους μᾶλλον ἂν ἴδοις ἢ σεσωσμένους. Ἀλλ' ὁ* Böeckh *θεωρεῖ τὴν ὑπονόησιν τοῦ μᾶλλον περιττήν, διότι ἀνάλογα χωρία ὑπάρχουσιν, ὡς Εὐριπίδ· ἐν Ἱππολύτ.* 471 “ *εἰ τὰ πλείω χρηστὰ τῶν κακῶν ἔχεις* „ *καὶ Οἰδίπ. ἐπὶ Κολ.* 759 “ *ἐν δὲ τῷ λέγειν κάκ' ἂν λάβοις πλείον' ἢ σωτήρια* „.

[4]) *Εὕρηται καὶ ἡ γραφὴ εἰπεῖν δὲ δώσεις, ὅπερ ἄλλοι προτιμῶσιν. Ὁ κ. Σεμιτέλος γράφει εἰπεῖν γε δώσεις, ὅπερ δέν μοι φαίνεται πιθανόν. Τοῦτο τὸ τὶ λέγει ὁ φύλαξ ἐν στίχ.* 319. *Τὸ διδόναι, ὅταν συντάσσηται ἀφῃρημένῳ ὀνόματι ἢ ἀπαρεμφάτῳ, σημαίνει ἐπιτρέπειν, ἐν Αἴαντ.* 538 “ *Δός μοι προσειπεῖν αὐτὸν ἐμφανῆ τ' ἰδεῖν* „

[5]) *Τὸ οὕτως συντάσσω τῷ στραφείς, ὑποθέτων, ὅτι ὁ φύλαξ διὰ τοῦ σώματος αὐτοῦ ἔδειξε τὸν τρόπον, ὡς συνειθίζουσιν οἱ ἁπλοϊκοὶ ἄνθρωποι. Τὸ τόλμημα τοῦτο δὲν εἶναι ἀλλότριον τοῦ θρασυδείλου ἤθους τοῦ φύλακος. Ὁ κ. Σεμιτέλος συντάσσει τῷ ἴω ἐξηγῶν·* “ *δηλονότι ὡς ἔχω, ἄνευ τοῦ εἰπεῖν ἢ ἀπολογήσασθαι, ἁπλῶς, ἄνευ ἄλλης ἐξετάσεως τοῦ πράγματος* „ *ὅπερ δὲν εἶναι πιθανόν.*

[6]) *Ἡ φράσις καὶ νῦν προσδιορίζει οὐχὶ τὸ οἶσθα, ἀλλὰ τὸ λέγεις. Ὁ φύλαξ ἐζήτησε νὰ εἴπῃ τι, ἄλλως θὰ ἀπέλθῃ. Πρὸς τοῦτο ὁ Κρέων ἐρωτᾷ· τί ἄλλο νὰ εἴπῃ, ἀφ' οὗ καὶ τώρα λέγει λυπηρῶς; Τί ἆρά γε λυπηρὸν εἶπεν ὁ φύλαξ; Ὁ* Nauck *εὑρίσκει τοῦτο ἐν τῷ τί, ὅπερ οὐδὲν προσβλητικὸν ἔχει. Ἡμεῖς τὸ προσβλητικὸν ἀνευρίσκομεν ἐν τῷ στραφεὶς οὕτως κατὰ τὴν ἡμετέραν ἑρμηνείαν.*

ΦΥΛΑΞ.

Ἐν τοῖσιν ὠσίν, ἢ 'πὶ τῇ ψυχῇ δάκνει;[1]

ΚΡΕΩΝ.

Τί δαὶ ῥυθμίζεις[2] *τὴν ἐμὴν λύπην ὅπου;*

ΦΥΛΑΞ.

Ὁ δρῶν σ' ἀνιᾷ τὰς φρένας, τὰ δ' ὦτ' ἐγώ.

ΚΡΕΩΝ.

Οἴμ'[3]*, ὡς ἄλημα δῆλον ἐκπεφυκὸς εἶ.*

ΦΥΛΑΞ.

Οὔκουν τό γ' ἔργον[4] *τοῦτο ποιήσας ποτέ.*

ΚΡΕΩΝ.

Καὶ ταῦτ' ἐπ' ἀργύρῳ[5] *γε τὴν ψυχὴν*[6] *προδούς.*

[1]) *Ὁ Ἡρόδοτος λέγει* VII, 39 " *εὖ νῦν τόδ' ἐξεπίστασο, ὡς ἐν τοῖσι ὠσὶ τῶν ἀνθρώπων οἰκέει ὁ θυμός, ὃς χρηστὰ μὲν ἀκούσας τέρψιος ἐμπιπλέει τό σῶμα, ὑπεναντία δὲ τουτέοισι ἀκούσας ἀνοιδέει* „.

[2]) *Δηλαδή πειρᾶσαι ν' ἀνεύρῃς τὴν ἕδραν τῆς λύπης μου. Ὁμαλώτερον ἤθελεν εἶναι· τί δὲ ῥυθμίζεις, ὅπου ἡ ἐμὴ λύπη ἐστίν; Παραπλήσιον εἶναι τὸ ἐν Αἴαντι* 33 " *τὰ δ' ἐκπέπληγμαι κοὐκ ἔχω μαθεῖν ὅπου*„ *καὶ* 103 " *ἦ τοὐπίτριπτον κίναδος ἐξήρου μ' ὅπου* „ *καὶ* 890 " *ἀλλ' ἀμενηνὸν ἄνδρα μὴ λεύσσειν ὅπου* „.

[3]) *Τινὲς δέχονται τὴν γραφὴν λάλημα ἀποβλέποντες εἰς τὸ φλύαρον τοῦ φύλακος, ὅστις ὄντως ἦτο τοιοῦτος, ἀλλ' οὐχὶ ἐνταῦθα, ὡς παρατηρεῖ ὁ* Boeckh. *Ἐν τῷδε τῷ χωρίῳ εἰκονίζεται ὡς πανοῦργος καὶ σοφιστής. Ἐν τῷ Αἴαντι ἄλημα ὀνομάζεται ὁ Ὀδυσσεὺς* 381 " *κακοπινέστατον τ' ἄλημα στρατοῦ* „ *καὶ* 389 " *πῶς ἂν τὸν αἱμυλώτατον ἐχθρὸν ἄλημα* „, *ἔνθα ὁ Σχολιαστὴς ἐξηγεῖ·* " *τρῖμμα, παραλογιστικὸν πανούργημα* „. *Ἄλημα (ἐκ τοῦ ἀλέω) κυρίως σημαίνει τὸ λεπτότατον ἄλευρον (ἀθέρας) καὶ ἐντεῦθεν πᾶν περίτριμμα, Ἀριστοφάν. ἐν Ὄρνισι* 430 " *πυκνότατον κίναδος, σόφισμα, κύρμα, τρῖμμα, παιπάλημα ὅλον* „. *Ἡ μετοχὴ ἐκπεφυκὸς καθ' ἕλξιν συνεφώνησε πρὸς τὸ κατηγορούμενον καὶ οὐχὶ πρὸς τὸ ὑποκείμενον.*

[4]) *Τὸ ῥῆμα ἐννοητέον ἐκ τοῦ λόγου τοῦ Κρέοντος, εἰμί. Ὁ φύλαξ λέγει· ἴσως εἶμαι περίτριμμα, ὡς λέγεις, ὅμως τοῦτο τοὐλάχιστον τὸ ἔργον οὐδέποτε ἔπραξα. Ἀντὶ τοῦ συλλογιστικοῦ συνδέσμου περιέμενέ τις ἐναντιωματικόν.*

[5]) *Ἡ ἐπὶ μετά δοτικῆς ἐνταῦθα σημαίνει τὸν ὅρον ἢ τὴν συνθήκην.*

[6]) *Κεῖται ἀντὶ τῆς ζωῆς, ὡς*

ΦΥΛΑΞ.

Φεῦ·
Ἦ δεινόν, ᾧ δοκεῖ γε[1]*, καὶ ψευδῆ δοκεῖν.*

ΚΡΕΩΝ.

Κόμψευε νῦν τὴν δόξαν[2]*· εἰ δὲ ταῦτα*[3] *μὴ*
φανεῖτέ μοι τοὺς δρῶντας, ἐξερεῖθ', ὅτι
τὰ δειλὰ[4] *κέρδη πημονὰς ἐργάζεται.*

ΦΥΛΑΞ.

Ἀλλ' εὑρεθείη[5] *μὲν μάλιστ'· ἐὰν δέ τοι*

καὶ ἐν Ἠλέκτρ. 980 "ψυχῆς ἀφειδήσαντε προὐστήτην φόνου„.

[1]) Ὁ φύλαξ παίζει διὰ τῆς διπλῆς σημασίας τοῦ δοκεῖν. Τὸ μὲν πρῶτον μεταχειρίζεται, ὡς ἐν ταῖς φράσεσιν ἔδοξε τῷ δήμῳ, τοῖς ἐφόροις, τὸ δὲ δεύτερον ἐπὶ κενῆς γνώμης, ἐπὶ ὑποψίας ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν γνῶσιν. Λοιπὸν ὁ φύλαξ λέγει· Εἶναι κακὸν οὗτος, ὅστις ἀποφασίζει, νὰ ἔχῃ καὶ ἡμαρτημένην κρίσιν. Οὐχὶ πολὺ διάφορον εἶναι τὸ ἐν Ἀποσπάσμ. Κριτ. 4 "δεινὸν δ', ὅταν τις μὴ φρονεῖν δοκῇ φρονεῖν„. ἐν Οἰδίποδ. Τυράνν. 316 "φρονεῖν ὡς δεινόν, ἔνθα μὴ τέλη λύῃ φρονοῦντι„. Παράβαλλ. Εὐριπίδ. ἐν Βάκχ. 311. Τὸ σοφιστικὸν τοῦ φύλακος αὐξάνει διὰ τῆς ἐπισωρεύσεως τῶν πολλῶν δ καὶ ἴσως οὐχὶ ὅλως κατὰ τύχην ὁ Κρέων ἀποκρίνεται διὰ φράσεως περιεχούσης πολλὰ τ, ὡς ὁ Wolff παρατηρεῖ. Τοῦτο καὶ ἀλλαχοῦ ἐπιτηδεύεται ὁ ποιητής, ὡς ἐν Τραχιν. 1256 "αὕτη τελευτὴ τοῦδε τἀνδρὸς ὑστάτη" καὶ ἐν Αἴαντ. 687 "ὑμεῖς θ', ἑταῖροι, ταὐτὰ τῇδέ μοι τάδε τιμᾶτε, Τεύκρῳ τ'..„ καὶ 1108 "τόνδε δ', εἴτε μὴ σὺ φῄς, εἴθ' ἅτερος στρατηγός, εἰς ταφὰς θήσω„. Ὁ κ. Πάλλης τὸ ᾧ τρέπων εἰς ὃς ἐξάγει διάφορον ἔννοιαν· "δεινὸν τῷ ὄντι πρᾶγμα ἵνε ἀνὴρ δόξαν ἔχων (=ἔνδοξος δόκιμος) νὰ ἔχῃ καὶ ψευδεῖς γνώμας ἢ δόξας„. Ἀλλὰ πρῶτον διὰ τί ἄραγε οἱ ἔνδοξοι δὲν δύνανται νὰ ἔχωσι ψευδῆ γνώμην; Εἶτα ὁ Κρέων κληρονομικῷ δικαιώματι ἐγένετο μὲν βασιλεύς, ἀλλὰ δὲν ἐγένετο καὶ δόκιμος.

[2]) Κατὰ τὸν Σχολιαστήν· "Σεμνογόγει, τὴν δόκησιν περιλάλει· κομψοὺς γὰρ ἔλεγον, οὓς νῦν ἡμεῖς περπέρους καὶ πολυλάλους φαμέν„. Κάμνε τώρα λογοπαίγνια, σοφίσματα μὲ τὸ δοκεῖν.

[3]) Ἡ ἀντωνυμία συντακτέα τῇ ἑπομένῃ μετοχῇ δρῶντας, ἥτις ἐτέθη εἰς πληθυντικὸν ἀριθμόν, διότι ὁ Κρέων πάντοτε ὑποθέτει, ὅτι εἶναι πολλοὶ οἱ δρῶντες, στίχ. 290

[4]) Ἀντὶ κέρδη δειλῶν, ὡς νόμοι σοφοὶ ἀντὶ νόμοι σοφῶν. Μετὰ τὸν λόγον τοῦτον ὁ Κρέων καταλιπὼν τὴν σκηνὴν εἰσέρχεται εἰς τὰ ἀνάκτορα.

[5]) Αἱ πρῶται λέξεις τοῦ φύλακος εἶναι τοιαῦται, ὥστε νὰ ἀρέσω-

ληφθῇ τε καὶ μή[1], *τοῦτο γὰρ*[2] *τύχη κρινεῖ,*
οὐκ ἔσθ' ὅπως ὄψει σὺ δεῦρ' ἐλθόντα με.
καὶ νῦν γὰρ ἐκτὸς ἐλπίδος γνώμης τ' ἐμῆς
σωθεὶς ὀφείλω τοῖς θεοῖς πολλὴν χάριν.

ΧΟΡΟΣ.

Στροφὴ α'

Πολλὰ τὰ δεινά[3], *κοὐδὲν ἀν-*
θρώπου δεινότερον πέλει·
τοῦτο[4] *καὶ πολιοῦ πέραν*

σιν εἰς τὸν τύραννον ὄντα ἐγγύς. Ὅσον ὅμως ἀφίσταται τούτου, τοσοῦτον ἀπαλλασσόμενος τοῦ φόβου μετὰ μείζονος ἐλευθερίας ἐκφράζει τὸ ἴδιον αἴσθημα, ὡς τοῦτο συνήθως ποιοῦσιν οἱ ἁπλοϊκοὶ ἄνθρωποι. Ὁ Σχολιαστὴς παρατηρεῖ· "ἀπιὼν ὁ θεράπων καθ' ἑαυτὸν ταῦτά φησιν· οὐ γὰρ δυνατὸν ἐπὶ τοῦ Κρέοντος ταῦτα λέγεσθαι, ὡς καὶ ἐν τοῖς κωμικοῖς". Τὸ ὑποκείμενον τοῦ ῥήματος εἶναι ὁ δ ρ ῶ ν, ὅπερ ἐξάγεται ἐκ τοῦ ἡγουμένου δ ρ ῶ ν τ α ς. Διὰ τοῦ μάλιστα δηλοῖ τὴν εὐχήν, τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ φύλακος, ὡς ἐν Φιλοκτήτ. 617 "μάλισθ' ἑκούσιον λαβών, εἰ μὴ θέλοι δ' ἄκοντα".

[1]) *Ἀντὶ νὰ εἴπῃ, ἐὰν ληφθῇ, ἐάν τε μή.*

[2]) *Πολλάκις ὁ γὰρ τίθεται παρενθετικῶς.*

[3]) *Ἐν τῷ πρώτῳ στασίμῳ, ὅπερ εἶναι ἔπαινος τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας, ὁ χορὸς ἀποφαίνεται, ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι τὸ ἰσχυρότερον τῶν ὄντων· διότι καὶ τὴν ἄψυχον καὶ τὴν ζωϊκὴν φύσιν δαμάζει καὶ πολιτείαν λογικῶν ὄντων καθιδρύει. Ἀφορμὴν πρὸς τοῦτο ἔλαβεν ὁ χορὸς ἐκ τοῦ θαυμαστοῦ τρόπου, καθ' ὃν ἐτάφη τὸ πτῶμα τοῦ Πολυνείκους. Ὁ ποιητὴς ἠδύνατο νὰ εἴπῃ· Πολλῶν ὄντων τῶν δεινῶν, οὐδέν ἐστιν ἀνθρώπου δεινότερον. Ἡ σύνταξις εἶναι παρατακτική. Παραπλήσια λέγει ὁ Αἰσχύλ. ἐν Χοηφόρ. 585 "πολλὰ μὲν γᾶ τρέφει δεινὰ δειμάτων ἄχη, ἀλλ' ὑπέρτολμον ἀνδρὸς φρόνημα τίς λέγοι;".*

[4]) *Ἡ ἀντωνυμία αὕτη δὲν ἀποδίδοται εἰς τὸν ἄνθρωπον, ἀλλ' εἰς τὸ δεινότερον, ὡς καὶ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν 296 "οὐδὲν γὰρ ἀνθρώποισιν, οἷον ἄργυρος, κακὸν νόμισμ' ἔβλαστε· τοῦτο καὶ πόλεις πορθοῖ". Μετ' ὀλίγον ὅμως ὁ ποιητὴς ἐπανέρχεται εἰς τὸ ἀρσενικὸν γένος, λέγων π ε ρ ῶ ν καὶ π ο λ ε ύ ω ν. Ἀνάλογα παραδείγματα δὲν ἐλλείπουσιν, ὡς τὸ ὁμηρικόν, ψ υ χ ὴ Τ ε ι ρ ε σ ί α ο, σκῆπτρον ἔ χ ω ν. Ὁ ἑπόμενος κ α ὶ ὑπό τινων ἑρμηνευτῶν θεωρεῖται ὡς ἐπιδοτικός, λατιν.* etiam, *ὑπ' ἄλλων δέ, ὡς ὑπὸ τοῦ* Schmelzer, *ὡς συμπλεκτικός, οὗ ἡ ἀπόδοσις κεῖται ἐν τῷ θ ε ῶ ν τ ε. Κατὰ*

πόντου χειμερίῳ νότῳ[1]
χωρεῖ, περιβρυχίοισιν[2]
περῶν ὑπ' οἴδμασιν[3],
θεῶν τε τὰν ὑπερτάταν[4], *Γᾶν*
ἄφθιτον, ἀκαμάταν ἀποτρύεται[5],
ἰλλομένων[6] *ἀρότρων ἔτος εἰς ἔτος, ἱππεί-*

τοὺς τελευταίους τούτους προέταξε τὸν καὶ ἀντὶ τοῦ τέ; Πρὸς δὲ ἡ φράσις ἤθελε σημαίνει οὐχὶ πέραν τῆς θαλάσσης (ultra pontum), ἀλλὰ περαιοῦται τὸν πόντον. Ἡ ἑρμηνεια αὕτη, καί περ λίαν ἐξητημένη, ἴσως δὲν εἶναι κακή.

[1]) Ὁ Ἡσίοδος συνεβούλευε τοῖς ναύταις, ἵνα μὴ πλέωσι διὰ τοιούτου ἀνέμου ἐν Ἔργ. 675 "μὴ μένειν χειμῶν' ἐπιόντα νότοιό τε δεινὰς ἀήτας, ὅστ' ὤρινε θάλασσαν ὁμαρτήσας Διὸς ὄμβρῳ πολλῷ ὀπωρινῷ, χαλεπὸν δέ τε πόντον ἔθηκεν". Τοιούτου ἀνέμου πνέοντος βεβαίως ὁ πλοῦς εἶναι ἐπικίνδυνος, ἀλλ' ὁ ποιητὴς δι' αὐτὸ τοῦτο λέγει, ὅπως δείξῃ τὴν τόλμην τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας.

[2]) Κατὰ τὸν Σχολιαστήν· "Τοῖς ἠχώδεσιν ἢ τοῖς καλύπτουσι τὴν ναῦν· τοῖς γὰρ ἐν τοιαύτῃ ὥρᾳ τοῦ ἔτους πλέουσι μόνον οὐχὶ (οὐ διὰ) τὰ κύματα φέρεται ἡ ναῦς". Ἡ δευτέρα ἑρμηνεία πάντως εἶναι ὀρθοτέρα.

[3]) Τὰ κύματα εἶναι οὕτως ὑψηλά, ὥστε ἡ ναῦς εἶναι κάτωθεν αὐτῶν, ἐν Αἴαντ. 351 "ἴδεσθέ μ' οἷον ἄρτι κῦμα φοινίας ὑπὸ ζάλης ἀμφίδρομον κυκλεῖται". Ἡ ὑπὸ μετὰ δοτικῆς εἶναι περιγραφικωτέρα ἢ ἡ ὁμηρικὴ φράσις π ε ρ ᾶ ν π ο υ λ ὺ ν ἐ φ' ὑ γ ρ ή ν.

[4]) Κατὰ τὸν Ἡσίοδον ἡ Γῆ ἐγεννήθη εὐθὺς μετὰ τὸ Χάος καὶ ἐγέννησε τὸν Οὐρανόν, ἐξ οὗ ὁ Κρόνος. Ὁ Σοφοκλῆς ἀλλαχοῦ ὀνομάζει τὴν Γῆν μητέρα αὐτοῦ τοῦ Διὸς ἐν Φιλοκτ. 391 "ὀρεστέρα παμβῶτι Γᾶ, μᾶτερ αὐτοῦ Διός, ἃ τὸν μέγαν Πακτωλὸν εὔχρυσον νέμεις". Ὁ δὲ Σόλων ἐν Ἀποσπ. 36, σελ. 350 λέγει αὐτὴν μεγίστην δαιμόνων Ὀλυμπίων καὶ ὑπὸ τοῦ Βιργιλίου ἐν Αἰνειάδ. 7,136 ὀνομάζεται prima deorum. Ὡσαύτως ὁ Πλάτων ἐν Τιμ. 40, ι "πρώτην καὶ πρεσβυτάτην θεῶν". Ἐν ᾧ ἐν τῷ ἡγουμένῳ στίχῳ ἔλεγε περὶ τῆς Γῆς ὡς περὶ θεᾶς, ἐνταῦθα λέγει ὡς περὶ ὕλης.

[5]) Ἀποτρίβει, καταπονεῖ. Ἡ ἔννοια τοῦ ῥήματος ποιεῖ ἀντίθεσιν πρὸς τὸ ἄφθιτον καὶ ἀκαμάταν. Ἂν καὶ εἶναι ἄφθιτος καὶ ἀκάματος, ὅμως ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου καταπονεῖται.

[6]) Ὁ Boeckh γράφει εἱλομένων, τὴν δὲ γραφὴν ὑποστηρίζει διά τινος Δελφικῆς ἐπιγραφῆς, Corp. Inscript 1688, 20, 48. Σημαίνει δέ, ὅτι τὰ ἄροτρα περιστρέφονται, ὡς λέγομεν, βουστροφηδόν. Παράβαλλ. Ἀριστοτέλ. Περὶ οὐραν. II, 14. Νίκανδρ. Θηρ. 478 "φεῦγε (ὄφιν) ἀεὶ σκολιήν τε καὶ οὐ μίαν ἀτραπὸν ἴλλων, δοχμὸς ἀνακρούων θηρὸς πάτον". Ἐν τοῖς χειρογράφοις ἀναγι-

φ[1] γένει πολεύων.

Ἀντιστροφὴ α΄.

κουφονόων[2] τε φῦλον ὀρ-
νίθων ἀμφιβαλὼν ἄγει[3],
καὶ θηρῶν ἀγρίων ἔθνη[4],
πόντου τ' εἰναλίαν φύσιν
σπείραισι δικτυοκλώστοις[5],
περιφραδὴς ἀνήρ[6]·

νώσκεται ἔτος εἰς ἔτος, ἀλλ' ἐκ τῆς φράσεως τοῦ Σχολιαστοῦ· "περικυκλούντων τῶν ἀρότρων ἔτος ἐξ ἔτους„ ὁ Musgrave γράφει ἔτος ἐξ ἔτους, ὅπερ μετ' ἐνθουσιασμοῦ δέχεται καὶ ὁ ἡμέτερος Πάλλης. Ἀλλ' ὀρθῶς παρατηρεῖ ὁ κ. Σεμιτέλος· "Ἀλλ' ὅμως τίς δύναται νὰ βεβαιώσῃ ὅτι καὶ ἔτος εἰς ἔτος δὲν ἔλεγον οἱ παλαιοί, ὅπως καὶ ἡμεῖς νῦν ἐν τῇ συνηθείᾳ λέγομεν χρόνο σε χρόνο (χρόνον εἰς χρόνον = ἔτος εἰς ἔτος);„.

[1]) Ὁ Σχολιαστὴς ἐννοεῖ ἡμιόνους παραπέμπων εἰς Ἰλιάδ. Κ, 352 "αἵ γάρ τε βοῶν προφερέστεραί εἰσιν ἑλκέμεναι νειοῖο βαθείης πηκτὸν ἄροτρον„. Ἀλλ' ὁ Bellermann ἐννοεῖ ἵππους καὶ ὁ Schmeidewin ἀμφότερα τὰ ζῷα. Ἐξήγησις τῆς ά. στροφῆς· Πολλὰ εἶναι τὰ διεγείροντα ἔκπληξιν, καὶ τίποτε δὲν εἶναι ἐκπληκτικώτερον τοῦ ἀνθρώπου. Οὗτος καὶ πέραν τῆς λευκῆς θαλάσσης μὲ χειμερινὸν νότον προχωρεῖ, περῶν κάτωθεν κυμάτων περιβρεχόντων τὸ πλοῖον, καὶ τὴν ὑπερτάτην τῶν θεῶν, τὴν Γῆν τὴν ἄφθαρτον, τὴν ἀκαταπόνητον καταπονεῖ, περιστρεφομένων τῶν ἀρότρων κατ' ἔτος, διὰ τοῦ γένους τῶν ἵππων ἀροτριῶν.

[2]) Ἐν τῇ ἀντιστροφῇ ὁ χορὸς μεταβαίνει ἐκ τῆς ἀψύχου φύσεως εἰς τὰ ζῷα, τὰ ἐν τῷ ἀέρι, τὰ ἐν τῇ θαλάσσῃ καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς,ὧν γίνεται κύριος διὰ μηχανῶν. Ἔνια δὲ τούτων καὶ τιθασεύει, ὡς τὸν ἵππον καὶ τὸν ταῦρον. Ἡ ἐξήγησις τοῦ γλωσσήματος· "κούφως καὶ ταχέως φερομένων„ δὲν εἶναι ὀρθή· διότι σημαίνει ἀνοήτων, ὡς καὶ ἡμεῖς λέγομεν κουφιοκέφαλος. Οὕτω λέγεται καὶ παρὰ Θεόγνιδ. 580 "σμικρῆς ὄρνιθος κοῦφον ἔχουσα νόον„.

[3]) Ὀρθῶς ἐξηγεῖ ὁ Σχολιαστής· "Περιβαλὼν τοῖς δικτύοις ἀγρεύει„. Τὸ ἀμφιβαλὼν προσδιορίζεται διὰ τοῦ σπείραισι δικτυοκλώστοις.

[4]) Κατὰ τὴν πιθανωτέραν γνώμην τὸ ἔθνος παράγεται ἐκ τοῦ ἔθος. Σημαίνει λοιπὸν ἔμψυχα ὄντα, ἅπερ ἔχουσι τὸ αὐτὸ ἔθος, Φιλοκτ. 1146 "ὦ πταναὶ θῆραι χαροπῶν τ' ἔθνη θηρῶν, οὓς ὅδ' ἔχει χῶρος οὐρεσιβώτας„.

[5]) Κατὰ τὸν Σχολιαστήν· "Τοῖς σχοινίοις τοῖς εἰς δίκτυον κεκλωσμένοις· ἀπὸ κοινοῦ δὲ τὸ ἀμφιβαλὼν ἄγει„.

[6]) Εἶναι παράθεσις εἰς τὸ ὑπο-

κρατεῖ δὲ μηχαναῖς[1] ἀγραύλου
θηρὸς ὀρεσσιβάτα[2], λασιαύχενά θ'[3]
ἵππον ὀχμάζεται[4] ἀμφιλόφῳ ζυγῷ οὐρει-
όν τ' ἀκμῆτα[5] ταῦρον,

Στροφὴ β'.

καὶ φθέγμα καὶ ἀνεμόεν φρόνημα[6] καὶ ἀστυνόμους

κείμενον τοῦ ῥήματος τῆς προηγηθείσης προτάσεως.

1) Κατὰ τὸν Σχολιαστήν· "Ἐπεὶ ἀνωτέρω εἶπεν, ὅτι περιγίνεται πάντων τῶν ζῴων ὁ ἄνθρωπος, ἐνταῦθα τὸ μηχαναῖς προσέθηκεν ἐπὶ τῶν τιθασευομένων· οὐ γὰρ μόνον κρατῆσαι δυνατός, ἀλλὰ καὶ τιθασεῦσαι„. Ὁ δωρικὸς τύπος εἶναι μαχαναῖς, ὃν μετεχειρίσθησαν οἱ τραγικοὶ μόνον ἐν ὀλίγοις χωρίοις.

2) Ἔχει τὴν αὐτὴν σημασίαν, ἣν καὶ τὸ ὀρειβάτης, ἐκ τοῦ ὄρος-βαίνειν.

3) Ἡ ἀπόστροφος ἐν τῷ τέλει τοῦ στίχου, ἤτοι ἡ ἐπισυναλοιφή, ἀπαντᾷ καὶ ἐν τοῖς λυρικοῖς στίχοις καὶ ἐν τῷ διαλόγῳ.

4) Τὰ χειρόγραφα ἔχουσιν ἄξεται, ὅπερ βεβαίως δὲν ἁρμόζει ἐνταῦθα. Οἱ κριτικοὶ διαφωνοῦσι περὶ τὴν διόρθωσιν, ἐξ ὧν ὁ Boeckh οὐδεμίαν τῶν ἐπινοηθεισῶν διορθώσεων πιθανὴν εὑρὼν ἐμμένει ἐν τῇ ἀρχαίᾳ γραφῇ. Ὁ μὲν Brunck εἰκάζει ὑπάξεται, ὁ δὲ Sommer ἐτάξαθ', ὁ δὲ Seyffert ἀνάσσεται, ὁ δὲ Schmelzer ζεύγνυται καὶ ἄλλοι ἄλλως. Ἡμεῖς προετιμήσαμεν τὸ ὀχμάζεται, ὅπερ προὔτειναν ὁ Schöne καὶ Franz καὶ ἐγένετο δεκτὸν ὑπὸ πλείστων κριτικῶν. Ἐπὶ ἵππων καὶ ὁ Εὐριπίδης μεταχειρίζεται τὸ ῥῆμα ὀχμάζειν ἐν Ἠλέκτρ. 815 "ὅστις ταῦρον ἀρταμεῖ καλῶς ἵππους τ' ὀχμάζει„. καὶ ἐν Ὀρέστ. 255 "μί' οὖσα τῶν ἐμῶν Ἐρινύων μέσον μ' ὀχμάζεις, ὡς βάλῃς εἰς Τάρταρον„. Ἡ μνεία, ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἐδάμασε τὸν ἵππον καὶ τὸν ταῦρον, ἐκολάκευε τοὺς Ἀθηναίους. Διότι ἐμυθολογεῖτο, ὅτι πρῶτος ὁ Ἐριχθόνιος ἐποίησε τοῦτο, Αἰλιαν. ἐν ποικιλ. ἱστορ. III, 38 "ἵππους ἔζευξε πρῶτος Ἐριχθόνιος„ καὶ Σχολιαστ. εἰς Ὅμηρ. Ἰλιαδ. 18, 483 "ἄροτρον πρῶτον (ἐν Ἐλευσῖνι) Ἐπιμενίδης ὁ καὶ Βουζύγης ἔζευξεν„

5) Ὁ Πίνδαρος ὀνομάζει τοὺς ἵππους ἀκάμαντας, Ὀλυμπ. I, 87. Ἐξήγησις τῆς α'. ἀντιστροφῆς· Καὶ τὸ γένος τῶν ἀνοήτων ὀρνέων διὰ δικτύων περιβαλὼν ἀγρεύει, καὶ τὰ ἔθνη τῶν ἀγρίων θηρίων καὶ τὰ ἐν τῇ θαλάσσῃ γεννώμενα διὰ σχοινίων κατεσκευασμένων εἰς δίκτυα (ἀγρεύει), ὁ πολυμήχανος ἀνήρ· δαμάζει δὲ διὰ μηχανημάτων τὰ ἄγρια θηρία τὰ ἐπὶ τῶν ὀρέων περιπατοῦντα καὶ τὸν ἵππον τὸν ἔχοντα λάσιον αὐχένα δαμάζει διὰ ζυγοῦ περιβάλλοντος τὸν λαιμὸν καὶ τὸν ὀρεινὸν ἀκαταπόνητον ταῦρον.

6) Ἐκ τῶν ἀγώνων τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὴν ἄψυχον καὶ ζωϊκὴν φύσιν ὁ χορὸς προβαίνει εἰς τὴν

ὀργὰς[1] *ἐδιδάξατο καὶ δυσαύλων*

διανοητικὴν ἀνάπτυξιν, δι' ἧς καὶ γλῶσσαν καὶ ἰδέας δημιουργεῖ καὶ πολιτείαν καθιδρύει. Ἡ φράσις αὕτη παρέχει μεγάλας δυσκολίας τοῖς ἑρμηνευταῖς, ἐξ ὧν ἄλλοι ἄλλως ἑρμηνεύουσιν. Τινὲς νομίζουσιν, ὅτι ὁ χορὸς θέλει νὰ εἴπῃ τὴν γνῶσιν τῶν μετεώρων. Ἀλλ' ἡ τοιαύτη μετάβασις ἤθελεν εἶναι ἀπότομος· ἀπὸ τῆς γλώσσης εἰς τὰ μετέωρα καὶ ἀπὸ τῶν μετεώρων εἰς τὴν πολιτείαν. Τοῦτο ἠδύνατό τις νὰ δεχθῇ, ἂν ὑπέθετεν, ὅτι ὁ χορὸς ἐκ προθέσεως ποιεῖ τοιαύτας μεταβάσεις, ὅπως δείξῃ τὴν ταχεῖαν ἐνέργειαν τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας. Ἄλλοι νομίζουσιν, ὅτι ὁ χορὸς ἐμμένει ἐν τῇ γλώσσῃ, ἣν ἐξέφρασε διὰ τοῦ καὶ φθέγμα. Κατὰ τὴν γνώμην ταύτην τὸ μὲν φθέγμα εἶναι οὕτως εἰπεῖν τὸ σῶμα τὸ δὲ ἀνεμόεν φρόνημα τὸ πνευματικὸν στοιχεῖον τοῦ ἀνθρωπίνου λόγου. Λοιπὸν ἀνεμόεν φρόνημα οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ αἱ ἰδέαι, αἵτινες εἶναι ταχεῖαι, ὡς ὁ ἄνεμος, ὡς λέγει ἤδη ὁ Ὅμηρος ἐν Ὀδυσσ. η, 36 "ὡς εἰ πτερὸν ἠὲ νόημα" καὶ ἐν Ἰλιάδ. Ο, 80 "ὡς δ' ὅτ' ἂν ἀΐξῃ νόος ἀνέρος, ὅστ' ἐπὶ πολλὴν γαῖαν ἐληλυθὼς φρεσὶ πευκαλίμῃσι νοήσῃ... ὣς κραιπνῶς μεμαυῖα διέπτατο". Τὸ χωρίον ὑγιαίνει καὶ μάτην ὁ μὲν Schneidewin εἴκασεν ἡ μ ε ρ ό φ ρ ο ν ν ό η μ α, ὁ δὲ Valckenauer ἀ ν ε μ ό ε ν φ ώ ν η μ α καὶ ὁ κ. Σεμιτέλος ἀ ν ε μ ό ε ν φ ρ ο ύ ρ η μ α, ὅπερ ἐξηγεῖ διὰ τοῦ ὑψηλὸν φρούριον ἢ ὀχύρωμα. Κατὰ τῆς διορθώσεως τοῦ Ἕλληνος κριτικοῦ πολλὰ ἠδύνατό τις νὰ εἴπῃ καὶ δὴ ἔπρεπε νὰ μνημονεύσῃ οὗτος πόλεων, αἵτινες ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ἐλέγοντο φρουρήματα. Βεβαίως πολλαὶ πόλεις ἐν τοῖς ἀρχαιοτάτοις χρόνοις ἐκτίζοντο ἐπὶ ὑψηλῶν χωρίων, ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν ἐκτίζοντο πᾶσαι, δὲν ἠδύνατο ὁ ποιητὴς νὰ μεταχειρισθῇ τὸ ἀνεμόεις ὡς κοινὸν κατηγορούμενον πασῶν τῶν πόλεων. Τὸ χωρίον τοῦτο ὑπομιμνήσκει τὰς πολλὰς τῶν ἀρχαίων ἔριδας, ἂν ἡ γλῶσσα παρήχθη φ ύ σ ε ι ἢ θ έ σ ε ι. Ἡ ἔρις ἐξετάθη καὶ εἰς τοὺς Ἀλεξανδρινούς, ἐξ ὧν ἄλλοι μὲν ἐδέχοντο τὴν ἀ ν α λ ο γ ί α ν, ἄλλοι δὲ τὴν ἀνωμαλίαν. Ὁ Σοφοκλῆς φαίνεται δεχόμενος τὸ θ έ σ ε ι, ὅπερ ὑπεστήριζον οἱ Ἐλεάται καὶ ὁ Πυθαγόρας. Ἡ εὕρεσις τῆς γλώσσης προηγεῖται τῶν ἄλλων ἀνακαλύψεων, Ἰσοκρατ. σελ. 27 D. "ἐγγενομένου δ' ἡμῖν τοῦ πείθειν ἀλλήλοις καὶ δηλοῦν πρὸς ἡμᾶς αὐτοὺς περὶ ὧν ἂν βουληθῶμεν, οὐ μόνον τοῦ θηριωδῶς ζῆν ἀπηλλάγημεν, ἀλλὰ καὶ συνελθόντες πόλεις ᾠκίσαμεν καὶ νόμους ἐθέμεθα καὶ τέχνας ηὕρομεν καὶ σχεδὸν ἅπαντα τὰ δι' ἡμῶν μεμηχανημένα λόγος ἡμῖν ἐστιν ὁ συγκατασκευάσας".

[1]) Κατὰ τὸν Σχολιαστήν· "Τὴν τῶν νόμων ἐμπειρίαν, δι' ὧν τὰ ἄστεα νέμονται, ὅ ἐστι διοικοῦνται". Ὁ Valckenaer εἴκαζεν, ὅτι ὁ Σχολιαστὴς ἀνέγνω ἀρχάς, ὅπερ ἤρεσκε καὶ τῷ ἡμετέρῳ Κοραῇ, Πρόδρομ. ἑλλην. Βιβλιοθήκ. σελ. Λ. Τὴν δυσκολίαν τῆς ἑρμηνείας τῆς λέξεως λίαν σαφῶς λέγει ὁ κ. Σεμιτέλος· "διότι ἡ λέξις ὀργὴ οὐδὲν ἄλλο σημαίνει ἢ τὸν σύμφυτον τῷ ἀνθρώπῳ τρόπον ἢ ποιάν τινα τῆς ψυχῆς διάθεσιν ἐν μικρᾷ ἢ καὶ ἐν μεγάλῃ

πάγων ὑπαίθρεια[1] *καὶ*
δύσομβρα φεύγειν βέλη[2],
παντοπόρος[3]· *ἄπορος*[4] *ἐπ' οὐδὲν ἔρχεται τὸ μέλλον*[5]·
Ἅιδα[6] *μόνον φεῦξιν οὐκ ἐπάξεται*[7],

κινήσει διατελούσης. Πῶς λοιπὸν ἠδύνατο ὁ Σοφοκλῆς νὰ λέγῃ ἐνταῦθα ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἐδίδαξεν ἑαυτὸν ἢ ἐφεῦρε τρόπον, ἦθος, ψυχικὴν διάθεσιν, τείνουσαν εἰς τὴν διοίκησιν τῶν πόλεων, πράγματα δηλονότι σύμφυτα αὐτῷ ὄντα; „Καὶ ὅμως τοῦθ'", ὅπερ λέγει ὁ ποιητής, εἶναι ἀκριβές, ὡς γίνεται δῆλον ἐκ τούτου, ὅτι πάντες οἱ λαοὶ δὲν ἔχουσι τὰ αὐτὰ πολιτικὰ ὁρμήματα καὶ ἄλλοι ἔχοντες ταῦτα ἀπώλεσαν. Βεβαίως ὁ ἄνθρωπος εἶναι φύσει πολιτικὸν ζῷον, ἀλλ' ὑπάρχουσι βαθμοί, ὧν ἡ κτῆσις προσγίνεται διά τινος πολιτικῆς ἀνατροφῆς καὶ διδασκαλίας. Ὀρθῶς ἄρα εἶπεν ὁ ποιητής, ὅτι ὁ εἷς ἐδίδαξε τὸν ἄλλον πολιτικὰς ὁρμάς. Διὰ ταῦτα οὐχὶ ἀναγκαίως ὁ κ. Σεμιτέλος τὸ ὀργὰς ἔτρεψεν εἰς ἀγορὰς, ὅπερ παρέχει ἄλλας δυσκολίας. Σημειωτέον, ὅτι δὲν εἶχε παρατηρήσει, ὅτι πρὸ αὐτοῦ τὴν διόρθωσιν εἶχε ποιήσει ὁ Mekler.

[1]) Ὁ Σχολιαστὴς ἀνέγνω αἴθρια, ὅπερ ἑρμηνεύει διὰ τοῦ ψυχρά. Ὁ Boeckh ἔγραψεν ὑπαίθρεια, κατὰ τὸ Αἰσχύλ. Ἀγαμέμν. 335 ὑπαίθρειοι πάγοι, ἐν ᾧ ἄλλοι γράφουσιν ἐναίθρεια. Τὸ ι ἐκτείνει εἰς ει, ὡς καὶ ἐν τῷ Ἐφέσειος, ἐπινίκειος, ἐπινύμφειος.

[2]) Κατὰ τὸν Bellermann ἡ σύνταξις ἔχει οὑτωσί· φεύγειν τὰ δυσαύλων πάγων ὑπαίθρεια βέλη καὶ τὰ δύσομβρα βέλη.

[3]) Τοῦτο εἶναι παράθεσις εἰς τὸ ὑποκείμενον τοῦ ἐδιδάξατο, ὡς καὶ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν τὸ περιφραδὴς ἀνήρ. Δηλοῖ δὲ τὴν ἔκπληξιν τοῦ χοροῦ διὰ τὰς ἀνακαλύψεις τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας. Τὸ παντοπόρος ποιεῖ ἀντίθεσιν πρὸς τὸ ἄπορος, ὡς καὶ τὸ ἑπόμενον ὑψίπολις πρὸς τὸ ἄπολις. Παράβαλλ. καὶ Αἰσχύλ. Ἀγαμέμν. 486.

[4]) Ληπτέον κατηγορηματικῶς. Τὸ ἀσύνδετον ἐνισχύει τὴν ἔμφασιν.

[5]) Εἰς οὐδὲν ἔρχεται ἄπορος ἐξ ἐκείνων, ἅπερ μέλλουσι· Ad nihil eorum, quae futura sunt. Κεῖται ἀντὶ τοῦ ἐπ' οὐδὲν τῶν μελλόντων. Ἔθηκε τὸ ἄρθρον μετὰ τὸ οὐδέν, ὡς ἐν στίχ. 728 καὶ παρὰ Πλάτ. ἐν Λάχητ. 197 "ἀνδρεῖα καλῶ οὔτε θηρία οὔτ' ἄλλο οὐδὲν τὸ ὑπὸ ἀνοίας μὴ φοβούμενον„.

[6]) Λέγει τὸν Ἅδην ἀντὶ τοῦ θανάτου, ὡς Αἰσχύλ. Ἀγαμέμν. 645 "Ἅδην πόντιον πεφευγότες„ καὶ Εὐριπίδ. Ἀλκ. 13. "Ἅδην τὸν παραυτίκ' ἐκφυγεῖν„.

[7]) Ὀρθῶς ὁ ποιητὴς μετεχειρίσθη τὸν μέλλοντα, διότι ὁ χορὸς ἔχει ἀκράδαντον πεποίθησιν, ὅτι ὁ ἄνθρωπος δὲν θέλει κατορθώσει τοῦτο. Ὁ δὲ μέσος τύπος ἐτέθη, διότι ἡ τοῦ θανάτου ἀποφυγὴ γίνεται πρὸς τὸ συμφέρον τοῦ ὑποκειμένου, Θουκυδ. III, 10, 2 "ἐπειδὴ ἑωρῶμεν αὐτοὺς τὴν ξυμμάχων δούλωσιν ἐπαγομένους„. Πολλοὶ κριτικοὶ προσέκρουσαν εἰς τὸ ῥῆμα τοῦτο, ἐξ ὧν ὁ μὲν Schneidewin τρέπει εἰς οὐκ ἐπά-

νόσων δ' ἀμηχάνων φυγὰς ξυμπέφρασται[1].

Ἀντιστροφὴ β'.

σοφόν[2] τι τὸ μηχανόεν τέχνας ὑπὲρ ἐλπίδ' ἔχων
ποτὲ μὲν[3] κακόν, ἄλλοτ' ἐπ' ἐσθλὸν ἕρπει·
νόμους γεραίρων[4] χθονός,

σεται, ὁ δὲ Heindorf εἰς οὐκ ἐπεύξεται, ὁ δὲ Wecklein εἰς οὐ πεπάσεται, ὁ δὲ M Schmidt εἰς οὐκ ἔπραξέ πᾳ, ὁ δὲ Πάλλης εἰς οὐκ ἐπίσταται καὶ ὁ κ. Σεμιτέλος εἰς τὸ μέλλον Ἅδην μόνον θέλξιν οὐκ ἐπάσεται. Νομίζομεν, ὅτι τὸ ἐπάξεται ἔχει ὀρθῶς, καθ' ὅσον ἡ ἐπὶ δηλοῖ τὴν προσθήκην, δηλ. ἐπὶ ταῖς γενομέναις ἀνακαλύψεσι. Τὸ δὲ φεῦξιν, ὅπερ ἐξαλείφει ὁ ἡμέτερος συνάδελφος, εἶναι ἀναγκαῖον, διότι ἕκαστος θέλει νὰ ἀποφύγῃ τὸν θάνατον. Ὅτι δ' ὁ ποιητὴς μετεχειρίσθη τὴν λέξιν, γίνεται δῆλον ἐκ τῆς ἀντιθέσεως φυγὰς ξυμπέφρασται, ἔνθα γίνεται χρῆσις τῆς αὐτῆς λέξεως πρὸς ἔξαρσιν τῆς ἀντιθέσεως. Ὁσάκις ἡ ἀνθρωπίνη διάνοια σεμνύνεται, ὅτι πολλὰ ἀνεκάλυψε, πάντοτε ἐπέρχεται ἡ λυπηρὰ ἰδέα, ὅτι δὲν ἠδυνήθη νὰ ἀποφύγῃ τὸν θάνατον.

[1]) Ὁ Σχολιαστὴς γράφει· "ἐπινενόηκεν καὶ γινώσκει„. Ἡ πρόθεσις δηλοῖ τὸ κοινῇ, ἀπὸ κοινοῦ Ἐξήγησις τῆς β' στροφῆς· Καὶ γλῶσσαν καὶ ταχείας ἰδέας, ὡς εἶναι ὁ ἄνεμος, καὶ σπουδὰς πρὸς διοίκησιν πόλεων ἐδίδαξεν ὁ εἷς τὸν ἄλλον καὶ τρόπους διὰ νὰ ἀποφεύγῃ τὰς ἐν ὑπαίθρῳ προσβολὰς τῶν πάγων, ἐν αἷς δυσκόλως δύναταί τις νὰ διανυκτερεύσῃ, καὶ τὰς προσβολὰς τῶν κακῶν βροχῶν ὁ παντομήχανος· ἀμήχανος δὲ εἰς οὐδὲν τῶν μελλόντων νὰ γείνωσιν ἔρχεται· μόνον τοῦ θανάτου ἀποφυγὴν δὲν θὰ ἐπινοήσῃ· ὅμως δυσθεραπεύτων ἀσθενειῶν θεραπείας ἐξεῦρει.

[2]) Ἀφ' οὗ ὁ χορὸς ὕμνησε τὴν ἀνθρωπίνην σοφίαν, ἐν τῇ δευτέρᾳ ἀντιστροφῇ παρατηρεῖ, ὅτι ὁ ἄνθρωπος δὲν ποιεῖται πάντοτε ἀγαθὴν χρῆσιν αὐτῆς, ὡς ἐν τῇ προκειμένῃ περιστάσει. Οὕτως ὁ ποιητὴς συνδέει τὸν ὕμνον τῆς ἀνθρωπίνης σοφίας τῇ ὑποθέσει τῆς τραγῳδίας. Τὸ ἐπίθετον πρέπει νὰ ληφθῇ κατηγορηματικῶς, τὸ δὲ μηχανόεν ποιεῖ ἀντίθεσιν πρὸς τὸ προηγούμενον ἀμηχάνων. Ἀντὶ τοῦ σοφὸν ὁ μὲν Heimsoeth εἰκάζει δεινόν, ὁ δὲ M. Schmidt τοῖον, ὅπερ εἶναι εὐστοχώτερον τοῦ πρώτου. Διότι τὸ μὲν δεινὸν περιέχει ταὐτολογίαν, τὸ δὲ τοῖον, ὡς συγκεφαλαιωτικόν, ἁρμόζει ἐνταῦθα.

[3]) Ἡ ἐπὶ ἐννοητέα ἐκ τῶν ἑπομένων, δηλ. ὁτὲ μὲν ἐπὶ κακόν, ἄλλοτ' ἐπ' ἐσθλὸν ἕρπει. Ὁμαλῶς ἔπρεπε νὰ ἕπηται τὸ δέ, ὅπερ παραλείπεται. Κατὰ τὸν Nauck τὴν κυρίαν ἔννοιαν ἀποτελεῖ τὸ ποτὲ μὲν κακόν, τὸ δὲ ἄλλοτ' ἐπ' ἐσθλὸν κεῖται χάριν παραλληλισμοῦ.

[4]) Τῶν χειρογράφων ἡ γραφὴ εἶναι παρείρων, ἣν εἶχεν ὑπ' ὄψει

θεῶν τ' ἔνορκον δίκαν,
ὑψίπολις[1]· ἄπολις[2], ὅτῳ τὸ μὴ καλὸν ξύνεστιν[3]
τόλμας χάριν. μήτ' ἐμοὶ παρέστιος[4]
γένοιτο μήτ' ἴσον φρονῶν[5], ὃς τάδ'[6] ἔρδει.

ὁ Σχολιαστὴς λέγων· "Νόμους παρείρων χθονός· ὁ πληρῶν τοὺς νόμους καὶ τὴν δικαιοσύνην ὑψίπολις γίνεται ὅ ἐστιν ἐν τῇ πόλει ὑψηλός„. Τὴν γραφὴν ταύτην ὑποστηρίζουσιν ὁ Boeckh καὶ ὁ Jacob. Τὸ παρείρειν ἔχον τὴν σημασίαν τοῦ παρεισβάλλειν, δηλ. διαταράττειν τοὺς νόμους, δὲν ἁρμόζει ἐνταῦθα. Ὁ μὲν Dindorf γράφει παραιρῶν, ὁ δὲ Wunder περαίνων, ὁ δὲ Πάλλης νόμους τε τηρῶν καὶ ἄλλοι ἄλλως. Ἀλλ' ἐὰν συγκρίνωμεν τὴν ἔννοιαν, ἣν πρέπει νὰ ἔχῃ ἡ μετοχή, πρὸς τὸ ὑψίπολις, γίνεται δῆλον, ὅτι αὕτη δὲν ἁρμόζει νὰ ἔχῃ κακὴν σημασίαν. Τούτου ἕνεκεν προετιμήσαμεν τὴν διόρθωσιν, ἣν προτείνουσιν ὁ Musgrave καὶ ὁ Reiske, δηλ ὁ τιμῶν τοὺς νόμους τῆς πατρίδος καὶ τὴν ἔνορκον δίκην τῶν θεῶν εἶναι ὑψίπολις. Τοῦτο λέγεται μὲν γενικῶς, ἀλλ' ἀναφέρεται εἰς τὸν Κρέοντα, πρὸς ὃν ὁ χορὸς λέγει, ὅτι πρέπει νὰ σέβηται οὐ μόνον τοὺς νόμους, ἀλλὰ καὶ τὴν δίκην τῶν θεῶν.

¹) Κατὰ τὸν Bellermann εἶναι οὐχὶ ὁ ὑψηλὸς ἐν τῇ πόλει, ἀλλ ἐκεῖνος, οὗ ἡ πόλις εἶναι ὑψηλή, ὡς δεικνύουσι τὰ ἀνάλογα ὑψίπους, ὑψίπυλος, ὑψίπυργος. Λοιπὸν ἐὰν ὁ ἄνθρωπος σέβηται τοὺς νόμους καὶ τὸ δίκαιον, καθίσταται ἡ πόλις ὑψηλὴ καὶ ἑπομένως ἕκαστος γίνεται ὑψίπολις

²) Τοῦτο ὁ χορὸς λέγει περὶ τοῦ παραβάτου τοῦ νόμου, ἐν ᾧ οὐδόλως ἐπέρχεται εἰς τὸν νοῦν αὐτοῦ, ὅτι ἠδύνατο νὰ ἦναι ἡ θυγάτηρ τοῦ Οἰδίποδος. Περὶ τῆς λέξεως ἄπολις εἶναι ἄξιον παραβολῆς τὸ χωρίον τοῦ Πλάτωνος ἐν Νόμ. VI, 766 d "πᾶσα. .. πόλις ἄπολις ἂν γίγνοιτο, ἐν ᾗ δικαστήρια μὴ καθεστῶτα εἴη κατὰ τρόπον„ καὶ Εὐριπίδ. ἐν Τρῳάσι 1291 "ἁ δὲ μεγαλόπολις ἄπολις ὄλωλεν. . . . Τροία„. Ἀντὶ τοῦ ἄπολις ὁ Jernstedt καὶ ὁ Nauck εἰκάζουσι ῥυσίπολις.

³) Ὁ ποιητὴς προσωποποιεῖ τὸ μὴ καλόν, ὡς καὶ ἐν Αἴαντ. 338 "Ἀνὴρ ἔοικεν ἢ νοσεῖν ἢ τοῖς πάλαι νοσήμασι ξυνοῦσι λυπεῖσθαι παρών„· Οἰδίπ. ἐπὶ Κολωνῷ 946.

⁴) Διὰ μὲν τοῦ παρέστιος περιλαμβάνει ὁ ποιητὴς τὸν ἰδιωτικόν, διὰ δὲ τοῦ ἴσον φρονῶν τὸν δημόσιον βίον, Εὐριπίδ. ἐν Ἀποσπ. 848 "ὅστις δὲ τὸν φύσαντα μὴ τιμᾶν θέλῃ, μή μοι γένοιτο μήτε συνθύτης ποτὲ μήτ' ἐν θαλάσσῃ κοινόπλουν στέλλοι σκάφος„, καὶ Καλλίμαχ. εἰς Δήμητρ 117 "Δάματερ, μὴ τῆνος ἐμὶν φίλος, ὅς τοι ἀπεχθής, εἴη μηδ' ὁμότοιχος„.

⁵) Εὔχεται ὁ χορός, ἵνα μὴ ὁ τοιοῦτος ἀνήκῃ εἰς τὸ ἑαυτοῦ πολιτικὸν σύστημα. Παραπλήσιαι φράσεις εἶναι τὰ τοῦ δήμου, τὰ Λακεδαιμονίων φρονεῖν, Ξενοφ. ἐν Ἑλλ. VII, 4, 40 "σὺν τοῖς τὰ ἡμέτερα φρονοῦσι πολεμήσομεν„.

ΧΟΡΟΣ[1].

ἐς δαιμόνιον τέρας[2] *ἀμφινοῶ*
τόδε· πῶς εἰδὼς[3] *ἀντιλογήσω*
τήνδ' οὐκ εἶναι παῖδ' Ἀντιγόνην;
ὦ δύστηνος,
καὶ δυστήνου πατρὸς Οἰδιπόδα[4],
τί ποτ'; οὐ δή που σέ γ' ἀπιστοῦσαν[5]
τοῖς βασιλείοις ἀπάγουσι νόμοις,
καὶ[6] *ἐν ἀφροσύνῃ καθελόντες;*

[6]) Ὁ Meineke *διορθοῖ εἰς ὃ ς κάκ' ἔρδει, διότι τὸ τάδε ἀναφέρεται εἰς τό, ὅ τ ῳ τ ὸ μ ὴ κ α λ ὸ ν ξ ύ ν ε σ τ ι καὶ τοῦτο εἶναι ἰσοδύναμον πρὸς τὸ ὃ ς κ α κ ὰ π ρ ά σ σ ε ι. Δὲν εἶναι ἀνάγκη διορθώσεως, διότι ἡ λυρικὴ γλῶσσα ἐπιτρέπει πολλὰ τοιαῦτα, ὡς αὐτὸς ὁ κριτικὸς παρατηρεῖ. Ἐξήγησις τῆς β' ἀντιστροφῆς· Τὸ ἐπινοητικὸν τῆς τέχνης ἔχων σοφόν τι, παρ' ὅσον ἠδύνατό τις νὰ ἐλπίζῃ, ἄλλοτε μὲν εἰς τὸ κακόν, ἄλλοτε δὲ εἰς τὸ ἀγαθὸν φέρεται· ἐὰν μὲν τιμᾷ τοὺς νόμους τῆς χώρας καὶ τὴν ἔνορκον δίκην τῶν θεῶν, οὗτος οἰκεῖ ἔντιμον πόλιν, γίνεται δὲ ἄπαιρις ἐκεῖνος, ὅστις δὲν μετέχει τοῦ καλοῦ ἕνεκα θρασύτητος. Εὔχομαι δὲ μήτε σύνοικος ἐμοῦ νὰ ἦναι, μήτε νὰ ἔχῃ ἴσα μὲ ἐμὲ πολιτικὰ φρονήματα, ὅστις πράττει ταῦτα.*

[1]) *Οἱ πλεῖστοι τῶν ἐκδοτῶν νομίζουσιν, ὅτι καὶ τὸ ἑπόμενον μέρος τοῦ χορικοῦ ἀνήκει εἰς τὸ στάσιμον. Ἀλλ' ὀρθότερον κρίνουσιν ὁ* Bellermann, *ὁ* Kern *καὶ ἄλλοι, ὅτι ἐντεῦθεν ἄρχεται τὸ δεύτερον ἐπεισόδιον.*

[2]) *Τέρας λέγεται τὸ ὑπερβαῖνον τοὺς φυσικοὺς νόμους, ἑπομένως τὸ ἀσύνηθες, τὸ ἀπροσδόκητον. Ὁ χορός, ἐν ᾧ κατηρᾶτο τῷ παραβάτῃ, αἴφνης βλέπει τὴν Ἀντιγόνην, πρὸς ἣν ἔχει συμπαθείας. Ὁ Σχολιαστὴς παρατηρεῖ· "Ὁρῶντες ἑλκομένην τὴν Ἀντιγόνην ἐκπλήττονται, ὅτι γυνὴ ἦν ἡ ὑπερβᾶσα τὸ κήρυγμα". Ἡ εἰς μετὰ αἰτιατικῆς δηλοῖ τὸ ὡς πρός τι, ὡς καὶ ἐν Τραχινίαις στίχ.* 1243 *"δείλαιος, ὡς ἐς πολλὰ τἀπορεῖν ἔχω". Οἰδ. τύρανν.* 980 *"σὺ δ' εἰς τὰ μητρὸς μὴ φοβοῦ νυμφεύματα". Ὁ* Kern *ἐννοεῖ τὴν μετοχὴν βλέπων.*

[3]) *Ἐκ τοῦ ἑπομένου ε ἶ ν α ι πρέπει νὰ ἐξαγάγωμεν τὴν μετοχὴν ο ὖ σ α ν. Ἐνταῦθα περιεμένομεν ἐναντιωματικὸν λόγον, ἀλλ' ἔθηκε τὸ ἀσύνδετον πρὸς δήλωσιν τῆς ταραχῆς τοῦ χοροῦ.*

[4]) *Ὁ χορὸς οὐδόλως ἀμφιβάλλων, ὅτι εἶναι ἡ Ἀντιγόνη, τρέπεται εἰς θρήνους. Ἐν τοῖς μελικοῖς μέρεσιν εὕρηται καὶ ὁ τύπος Οἰδιπόδας (Δωρ. ἀντὶ Οἰδιπόδης), ὡς ἐν Οἰδίποδ. τυράνν.* 1194.

[5]) *Τὴν κυρίαν ἔννοιαν τῆς προτάσεως ἀποτελοῦσιν αἱ μετοχαὶ καὶ οὐχὶ τὸ ῥῆμα.*

[6]) *Ὁ ποιητὴς συνδέει δύο ἀνο-*

ΦΥΛΑΞ

Ἥδ' ἔστ' ἐκείνη τοὔργον[1] ἡ 'ξειργασμένη·
τήνδ' εἵλομεν θάπτουσαν. ἀλλὰ ποῦ Κρέων;

ΧΟΡΟΣ.

Ὅδ' ἐκ δόμων ἄψορρος[2] εἰς δέον[3] περᾷ.

ΚΡΕΩΝ.

Τί δ' ἔστι; ποίᾳ ξύμμετρος[4] προὔβην τύχῃ;

μοίας μετοχὰς ἀπιστοῦσαν καὶ καθελόντες, ὡσεὶ ἔλεγεν ἁ λ ο ῦ σ α ν, ὡς ἐν Φιλοκτήτ. 170 "μή του κηδομένου βροτῶν μηδὲ ξύντροφον ὄμμ' ἔχων„. Τὸ τοιοῦτον ὑπάρχει συχνάκις παρὰ Θουκυδίδ. ὡς I, 2 " τῆς ἐμπορίας οὐκ οὔσης οὐδ' ἐπιμιγνύντες ἀλλήλοις„. Διὰ τοῦ ἀ φ ρ ο σ ύ ν η ὁ χορὸς δὲν ἐλέγχει τὴν πρᾶξιν καθ' ἑαυτήν, ἀλλὰ μόνον τὴν ἀνοησίαν, δι' ἣν ἡ ἡρωῒς ἐξέθετο τὴν ἑαυτῆς ζωὴν εἰς κίνδυνον. Ἐξήγησις· Τοῦτο δά, περὶ τοῦ ὁποίου ἀμφιβάλλω, εἶναι δαιμόνων θαῦμα. Πῶς, ἐν ᾧ γνωρίζω, ὅτι εἶναι ἡ Ἀντιγόνη, νὰ εἴπω, ὅτι δὲν εἶναι αὐτή; Ὦ ταλαίπωρος καὶ τοῦ ταλαιπώρου πατρὸς Οἰδίποδος, τί τέλος πάντων; Μήπως δά, ὡς νομίζω, σὲ βέβαια ἀπάγουσιν, διότι ἦσο ἀπειθὴς εἰς τοὺς νόμους τοῦ βασιλέως καὶ διότι σὲ συνέλαβον ἀνόητα ποιοῦσαν;

[1]) Εἰσέρχεται εἰς τὴν σκηνὴν ὁ φύλαξ ἄγων τὴν Ἀντιγόνην καὶ μὴ βλέπων πρὸς τὸν χορόν, ἀλλ' εἰς τὸ εὕρημα αὐτοῦ, ὡς ποιοῦσιν οἱ ἁπλοϊκοὶ ἄνθρωποι. Εὐστόχως δ' ὁ κ. Σεμιτέλος λέγει· "Αὐτίκα δὲ ὁ φύλαξ φαιδρὸς ἐπὶ τῇ εὑρέσει τῆς αὐτουργοῦ τῆς ταφῆς καὶ τῇ ἰδίᾳ σωτηρίᾳ πρῶτος ἀποτείνει τὸν λόγον πρὸς τὸν περίλυπον χορὸν δεικνύων ἅμα τὸ θήραμα, ὅπερ ἐν θριάμβῳ ἦγε, τὴν στυγνὴν μὲν τὸ πρόσωπον, μεγαλοπρεπῆ δὲ τὸ σχῆμα καὶ ἥσυχον τὴν ψυχὴν ὡς ἤδη τὸ ἑαυτῆς καθῆκον ἐκπληρώσασαν„. Ἡ σύνταξις ἔχει οὑτωσί· ἐκείνη ἡ τὸ ἔργον ἐξειργασμένη ἐστὶν ἥδε. Μεταχειρίζεται τὴν ἀντωνυμίαν ἐκεῖνος, διότι ἐν τῷ ἡγουμένῳ ἐπεισοδίῳ ἐζητεῖτο ὁ τὴν ταφὴν ἐξειργασάμενος.

[2]) Κατὰ συγκοπὴν ἀντὶ ἀψόρροος καὶ σημαίνει πάλιν, ἐκ νέου. Τὸ δεύτερον συνθετικὸν μέρος κατά τινας μὲν παράγεται παρὰ τὸ ὄρω, ὄρνυμι, κατ' ἄλλους δὲ παρὰ τὸ ῥέω.

[3]) Εὕρηται καὶ ἡ γραφὴ ε ἰ ς μ έ σ ο ν, ἣν δέχονται ἔνιοι ἐκδόται. Ὁ δὲ Nauck γράφει εἰς καιρόν. Κεῖται ἀντὶ ἐπιρρήματος, ὡς ἐν Οἰδ τυράνν. 1416. " Ἀλλ' ὧν ἐπαιτεῖς ἐς δέον πάρεσθ' ὅδε Κρέων τὸ πράσσειν καὶ τὸ βουλεύειν„.

[4]) Λέγει ξύμμετρος, διότι ἦλθεν εἰς τὸν προσήκοντα χρόνον.

ΦΥΛΑΞ.

Ἄναξ, βροτοῖσιν οὐδέν ἐστ' ἀπώμοτον[1]·
ψεύδει[2] γὰρ ἡ 'πίνοια τὴν γνώμην· ἐπεὶ
σχολῇ[3] γ' ἄν[4] ἥξειν δεῦρ' ἂν ἐξηύχουν ἐγώ,
ταῖς σαῖς ἀπειλαῖς[5], αἷς ἐχειμάσθην τότε[6].
ἀλλ'[7], ἡ γὰρ ἐκτὸς καὶ παρ' ἐλπίδας[8] χαρὰ
ἔοικεν ἄλλῃ μῆκος[9] οὐδὲν ἡδονῇ,

1) Ὁ φύλαξ εἶχεν ὁρκισθῆ νὰ μὴ ἐπανέλθῃ εἰς τὸν Κρέοντα. Τούτου ἕνεκεν νομίζει, ὅτι διά τινος γνωμικοῦ πρέπει νὰ δικαιολογήσῃ τὴν παρουσίαν αὐτοῦ. Ἀπώμοτος λέγεται ὁ μεθ' ὅρκου ἀρνούμενός τι.

2) Τὸ ψεύδει σημαίνει ψευδῆ ποιεῖ, τὸ δὲ ἐπίνοια τὴν δευτέραν γνώμην, τὴν ἐπιοῦσαν γνώμην, Εὐριπίδ. ἐν Ἱππολύτ. 436 „αἱ δεύτεραί πως φροντίδες σοφώτεραι„.

3) Ἐκαυχώμην, ὅτι δυσκόλως ἠδυνάμην νὰ ἔλθω ἐνταῦθα.

4) Ἐπειδὴ τὸ ἂν δὲν δύναται νὰ συντάσσηται τῷ ἐξηύχουν, ἀλλὰ τῷ ἥξειν, ὁ Meineke προσκρούει· διότι παρὰ τοῖς Ἀττικοῖς τὸ ἂν δὲν συντάσσεται μέλλοντι ἀπαρεμφάτου. Τούτου ἕνεκεν τρέπει τὸν μέλλοντα εἰς ἐνεστῶτα. Ἀλλ' ὁ Σοφοκλῆς ἐν Αἴαντ 430 λέγει „τίς ἂν ποτ' ᾤεθ' ὧδ' ἐπώνυμον τοὐμὸν ξυνοίσειν ὄνομα τοῖς ἐμοῖς κακοῖς;„ Σημειωτέον, ὅτι τὸ ἂν καὶ παρὰ τοῖς πεζογράφοις συχνάκις συντάσσεται μέλλοντι τῆς ὁριστικῆς, ὡς παρὰ Ξενοφῶντ. ἐν Κύρ. παιδ. 7, 5, 21 „πολὺ οὖν ἔτι μᾶλλον ἢ νῦν ἀχρεῖοι ἔσονται„ καὶ Θουκυδ. II, 80, 1 „ῥᾳδίως ἂν τῆς Ζακύνθου κρατήσουσιν„.

5) Ἡ δοτικὴ τίθεται μετὰ πάσης τάξεως ῥημάτων πρὸς δήλωσιν τοῦ οὗ ἕνεκα, Θουκυδ. III, 98 „Δημοσθένης δὲ περὶ Ναύπακτον καὶ τὰ χωρία ταῦτα ὑπελείφθη, τοῖς πεπραγμένοις φοβούμενος τοὺς Ἀθηναίους„. ὁ αὐτὸς IV, 35 „Οἱ Ἀθηναῖοι ἐπισπώμενοι περίοδον μὲν αὐτῶν καὶ κύκλωσιν χωρίου ἰσχύϊ οὐκ εἶχον„·

6) Δηλαδὴ ὅτε ἀνήγγειλε τῷ Κρέοντι τὴν ταφὴν τοῦ πτώματος τοῦ Πολυνείκους.

7) Ὁ Τρικλίνιος παρατηρεῖ· „Σύναπτε τὸ ἀλλὰ πρὸς τὸ ἥκω, τὰ λοιπὰ δὲ διὰ μέσου„. Ἀντὶ τοῦ ἐκτὸς ὁ μὲν Seyffert εἰκάζει ἄτοπος, ὁ δὲ Gleditsch ἄλογος. Κατὰ τὸν Bellermann ἔπρεπε νὰ εἴπῃ, τῇ παρ' ἐλπίδας χαρᾷ οὐκ ἔοικεν ἄλλη ἡδονή· διότι περὶ τοῦ μικροτέρου δύναταί τις νὰ εἴπῃ, ὅτι δὲν δύναται νὰ παραβληθῇ πρὸς τὸ μεγαλείτερον. Ἀλλ' ἡ τοιαύτη λογικὴ ἀναστροφὴ τῆς ἐννοίας παρὰ τῷ ἔοικα εἶναι συνήθης, ὡς παρὰ Θουκυδίδ. VII, 71, 2.

8) Ἐν ἄλλαις λέξεσιν ἡ ἀπροσδόκητος χαρὰ εἶναι ἡ μεγαλειτέρα ἀπὸ ὅλας. Παραπλήσιον εἶναι τὸ παρ' Εὐριπίδ. ἐν ἀποσπάσμ. 554 „Ἐκ τῶν ἀέλπτων ἡ χάρις μείζων βροτοῖς φανεῖσα μᾶλλον ἢ προσδοκώμενον„.

9) Κατὰ πολλοὺς ἑρμηνευτὰς

ἥκω, δι' ὅρκων[1] καίπερ ὢν ἀπώμοτος,
κόρην ἄγων τήνδ', ἣ καθευρέθη τάφον
κοσμοῦσα[2]. κλῆρος ἐνθάδ' οὐκ ἐπάλλετο[3],
ἀλλ' ἔστ' ἐμὸν θοὔρμαιον[4], οὐκ ἄλλου, τόδε.
καὶ νῦν, ἄναξ, τήνδ' αὐτός, ὡς θέλεις[5], λαβὼν
καὶ κρῖνε[6] κἀξέλεγχ'· ἐγὼ δ' ἐλεύθερος
δίκαιός[7] εἰμι τῶνδ'[8] ἀπηλλάχθαι κακῶν.

ΚΡΕΩΝ.

Ἄγεις δὲ τήνδε τῷ τρόπῳ πόθεν[9] λαβών;

μῆκος ἐνταῦθα σημαίνει τὸ μέγεθος, Ἐμπεδοκλ. 390 "ἐξ οἵης τιμῆς τε καὶ ὅσσου μήκεος ὄλβου ὧδε πεσών„. Εὐριπίδ. ἐν Ἰφιγεν. ἐν Αὐλ. 595 "ἐπὶ εὐμήκεις ἥκουσι τύχας„. Πίνδ. ἐν Πυθ. XI, 52 "εὑρίσκων τὰ μέσα μακροτέρῳ ὄλβῳ τεθαλότα„.

[1]) Ὁ Σχολιαστὴς παρατηρεῖ "Καίπερ ὀμωμοκὼς μὴ ἐλθεῖν„. Ἂν παραβληθῇ τὸ δι' ὅρκων πρὸς τὸ ἀπώμοτος, ἀνευρίσκεται τὸ πρῶτον πλεονάζον. Ἀλλὰ τοιοῦτοι πλεονασμοὶ ὑπάρχουσι πλεῖστοι παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, Οἰδίπ. ἐπὶ Κολων. 1624 "ὥστε πάντας ὀρθίας στῆσαι φόβῳ δείσαντας ἐξαίφνης τρίχας„, ἐν Φιλοκτ. 1401 "ἅλις γάρ μοι τεθρήνηται γόοις„. Τὸ ἀπώμοτος πρὸ ὀλίγου εἶχε παθητικὴν σημασίαν, ἐνταῦθα δὲ ἐνεργητικήν, ὡς παρά τινι τραγικῷ ἐν τοῖς ἀδεσπότ. 472 λέγει "νοῦς πάντα κηλεῖ, κἂν ἀπώμοτός τις ᾖ„.

[2]) Δηλαδὴ ποιοῦσα τάφον πρὸς κόσμον τοῦ νεκροῦ.

[3]) Ὁ φύλαξ ἐν τῇ ἁπλότητι αὐτοῦ εἶναι παμπόνηρος. Ἐν τοῖς ἔμπροσθεν, ὅτε προὔκειτο περὶ τιμωρίας, εἶπε· "κἀμὲ τὸν δυσδαίμονα πάλος καθαιρεῖ τοῦτο τἀγαθὸν λαβεῖν„. Νῦν ὅμως, ὅτε πρόκειται περὶ ἀμοιβῆς, δὲν ποιεῖται λόγον περὶ κληρώσεως.

[4]) Ἐκ τοῦ Ἑρμῆς σχηματίζεται τὸ ἐπίθετον ἑρμαῖος, α, ον καὶ δι' ἀναβιβασμοῦ τοῦ τόνου γίνεται τὸ οὐσιαστικὸν ἕρμαιον, ὡς τὸ κεφάλαιον ἐκ τοῦ κεφαλαῖον. Σημαίνει δὲ εὕρημα καὶ ἀλλαχοῦ ἀνέλπιστον κέρδος, ἀπροσδόκητον ὄφελος.

[5]) Ὁ Κρέων ἤθελε νὰ ἴδῃ τὸν δράστην πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν, στίχ. 306 "εἰ μὴ τὸν αὐτόχειρα τοῦδε τοῦ τάφου εὑρόντες ἐκφανεῖτ' ἐς ὀφθαλμοὺς ἐμούς„.

[6]) Ἔχει τὴν σημασίαν τοῦ ἀνακρίνειν, ὡς ἐν Ἠλέκτρ. 1445 "σέ τοι, σὲ κρίνω„.

[7]) Ἔτρεψε τὴν ἀπρόσωπον σύνταξιν εἰς προσωπικὴν ἀντὶ νὰ εἴπῃ, ἐμὲ δὲ δίκαιόν ἐστιν ἐλεύθερον τῶνδε τῶν κακῶν ἀπηλλάχθαι. Τὸ ἐλεύθερος ληπτέον κατηγορηματικῶς εἰς τὸ ἀπηλλάχθαι.

[8]) Δηλαδὴ τῶν κακῶν, ἅπερ προσήκουσι τῇ παραβάτιδι τοῦ κηρύγματος. Ὁ Κρέων ἀπαλλάσσει τὸν φύλακα μετὰ τὴν ἀνάκρισιν ἐν στίχ. 444.

[9]) Δύο ἐρωτήσεις ἐτέθησαν ἄνευ

ΦΥΛΑΞ.

Αὕτη τὸν ἄνδρ' ἔθαπτε· πάντ' ἐπίστασαι[1].

ΚΡΕΩΝ.

Ἦ καὶ ξυνίης[2] *καὶ λέγεις ὀρθῶς, ἃ φής;*

ΦΥΛΑΞ.

Ταύτην γ' ἰδὼν θάπτουσαν, ὃν σὺ τὸν νεκρὸν[3]
ἀπεῖπας. ἆρ' ἔνδηλα καὶ σαφῆ λέγω;[4]

ΚΡΕΩΝ.

Καὶ πῶς ὁρᾶται[5] *κἀπίληπτος*[6] *ᾑρέθη;*

συνδέσμου, ὡς συνήθως παρ' Ὁμήρῳ, τίς, πόθεν εἷς ἀνδρῶν; ἐν Τραχιν. 421 "τίς πόθεν μολὼν σοὶ μαρτυρήσει ταῦτ' ἐμοῦ κλύειν πάρα;" καὶ ἐν Φιλοκτ. 421 "τίνι στόλῳ προσέσχες τήνδε γῆν πόθεν πλέων;" Ἀντὶ τοῦ πόθεν περιεμένομεν π ο ῦ, ἀλλ' ὁ ποιητὴς μετέβαλε τὴν ἐν τόπῳ στάσιν εἰς τὴν ἀπὸ τόπου κίνησιν.

1) Ὁ φύλαξ ἐπαιρόμενος διὰ τὸ ἕρμαιον αὐτοῦ λέγει πρὸς τὸν ἄνακτα διὰ βραχέων. Ὁ κ. Σεμιτέλος παρατηρεῖ· "Τοιαύτας φράσεις, οἷον ἐνταῦθα τὸ πάντ' ἐπίστασαι, εὑρίσκονται συχνὰ μεταχειριζόμενοι συνήθως οἱ ἄγγελοι ἐπὶ τῷ τέλει μάλιστα μακρῶν ῥήσεων". Προδήλως ὅμως ἡ φράσις κεῖται οὐχὶ διὰ προηγηθέντα μακρὸν λόγον, ἀλλὰ διὰ τὸ περιεκτικὸν τῆς προηγουμένης.

2) Νομίζει ὁ Κρέων, ὅτι ὁ φύλαξ ἐκ παραβολῆς δεδομένων ἔφθασεν εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι ἡ Ἀντιγόνη ἔθαψε τὸν νεκρόν. Ὁ φύλαξ ὅμως ἀποκρίνεται, ὅτι εἶδε διὰ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτὴν θάπτουσαν. Νομίζομεν, ὅτι τὸ ὀρθῶς ἐννοεῖται καὶ παρὰ τὸ ξ υ ν ί η ς.

3) Τὸ ἀντικείμενον τοῦ θάπτουσαν εἰσῆλθεν εἰς τὴν ἀναφορικὴν πρότασιν, ὡς καὶ ὁ Σχολιαστὴς παρατηρεῖ· "Τὸν νεκρὸν ὃν σὺ ἀπεῖπας θάπτειν· οὕτω δὲ χρῶνται οἱ παλαιοί, ὥστε δύο ἄρθρα, προτακτικόν τε καὶ ὑποτακτικόν, κατὰ τοῦ αὐτοῦ ὀνόματος παραλαμβάνειν. Κρατῖνος· ὅνπερ Φιλοκλέης τὸν λόγον διέφθορεν". Οὕτως ἐν τοῖς ἔπειτα λέγει ὁ ποιητὴς 1156 "οὐκ ἔσθ' ὁποῖον στάντ' ἂν ἀνθρώπου βίον οὔτ' αἰνέσαιμ' ἄν" ἀντὶ οὐκ ἔστιν ἀνθρώπου βίος, ὁποῖος ἂν στῇ, ὃν αἰνέσαιμ' ἄν. Παράβαλλ. Πλάτ. ἐν Κρίτων. 48 c. ἐν Πολιτ. V, 477 c.

4) Κατὰ τὸν Nauck ὁ φύλαξ θριαμβευτικῶς τελευτᾷ τὸν λόγον δι' ἐρωτήσεως, ὡς ὁ Τεῦκρος ἐν Αἴαντ. 1158 "μῶν ᾐνιξάμην;"

5) Οἱ τραγικοὶ συχνάκις συνδέουσι τὸν ἐνεστῶτα ἱστορικοῖς χρόνοις, ὡς ἐν Αἴαντ. 32 "φράζει τε κἀδήλωσεν" ἐν Τραχιν, 364 "κτείνει τε καὶ ἔπερσε" καὶ 676.

6) Δηλαδὴ ἐπὶ τῷ ἔργῳ, ἐπ' αὐτοφώρῳ ἁλοῦσα. Τὰ χειρόγραφα ἔχουσιν εὑρέθη ἢ ηὑρέθη, ἀλλ' ὁ

ΦΥΛΑΞ.

Τοιοῦτον ἦν τὸ πρᾶγμ'· ὅπως γὰρ ἥκομεν[1]
πρὸς σοῦ[2] *τὰ δείν' ἐκεῖν'*[3] *ἐπηπειλημένοι,*
πᾶσαν κόνιν σήραντες[4], *ἣ κατεῖχε τὸν*
νέκυν, μυδῶν[5] *τε σῶμα γυμνώσαντες εὖ*[6],
καθήμεθ' ἄκρων ἐκ πάγων[7] *ὑπήνεμοι*[8],

Schäfer *ἔτρεψεν εἰς ἡρέθη κατὰ τὸν Σχολιαστήν.*

[1]) *Ζητεῖται, διὰ τί μετεχειρίσθη τὸν πληθυντικὸν ἀριθμόν, ἐν ᾧ μόνον ὁ ἀγγείλας φύλαξ ἦλθεν, οἱ δ' ἄλλοι ἔμενον παρὰ τῷ σώματι. Κατὰ τὸν* Bellermann *οἱ φύλακες ἀδημονοῦντες ἦλθον εἰς ὑπάντησιν τοῦ ἀγγείλαντος τὴν ταφὴν καὶ μετὰ τούτου ἐπανῆλθον εἰς τὸν τόπον, ἔνθα ἔκειτο ὁ νεκρός. Ὁ κ. Σεμιτέλος δέχεται σύγχυσιν τῶν προσώπων καὶ βραχυλογίαν· διότι ὁ ποιητὴς ἔπρεπε νὰ εἴπῃ· ὅπως γὰρ ἥκων ἤγγειλα τοῖς ἄλλοις φύλαξι τὰ δεινὰ ἐκεῖνα, ἃ ἠπείλησας ἡμῖν, πᾶσαν κόνιν σήραντες κτλ. Πιθανώτερον ὁ* Schmelzer *λέγει, ὅτι ὁ φύλαξ ὅλως ταυτίζει ἑαυτὸν τοῖς ἑταίροις αὐτοῦ.*

[2]) *Εἶναι τὸ ποιητικὸν αἴτιον τοῦ ἐπηπειλημένοι.*

[3]) *Ἐπειδὴ τὸ ὁμόφωνον τῶν δύο λέξεων ἐφάνη τῷ* Meineke *ὡς παιδιά τις, προτείνει νὰ διορθώσωμεν εἰς τὰ δεινὰ κεῖν'. Ὁ Κρέων ἠπείλησε τοὺς φύλακας δεινῶς ἐν στίχ.* 324.

[4]) *Σαρώσαντες, σκουπίσαντες. Τὸ ἄρθρον ἐν τῷ τέλει τοῦ τριμέτρου εὑρίσκεται καὶ ἀλλαχοῦ, Αἰσχύλ. Ἀγαμέμν.* 7. *Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβ.* 366. *Εὐμενίδ.* 140. *Σοφοκλ. ἐν Φιλοκτ.* 263. *ἐν Ἠλέκτρ.* 879.

[5]) *Δηλαδὴ τὸ ἀναλυόμενον, τὸ τηκόμενον σῶμα.*

[6]) *Ἡ λέξις αὕτη κατὰ τὸν* Bellermann *δεικνύει τὴν ἔμφυτον τῷ φύλακι ἀναισθησίαν. Δὲν εἶναι δ' ἀνάγκη νὰ τρέψωμεν τὸ εὖ εἰς αὖ, ὡς ἐποίησεν ὁ* Reiske..

[7]) *Περιεμένομεν τὴν φράσιν ἄκροις ἐν πάγοις, ἀλλ' οἱ παλαιοὶ συχνάκις μεταχειρίζονται προδιορισμοὺς δηλῶντας τὴν ἀπὸ τόπου κίνησιν ἀντὶ τῆς ἐν τόπῳ στάσεως, ὡς ἐν Ἠλέκτρ.* 742 "*ὀρθοῦθ' ὁ τλήμων ὀρθὸς ἐξ ὀρθῶν δίφρων*". *Εὐριπιδ. ἐν Τρῳάσι* 523 "*ἀνὰ δ' ἐβόασεν λεὼς Τρῳάδος ἀπὸ πέτρας σταθείς*".

[8]) *Ὁ Σχολιαστὴς γράφει· "Ἀντὶ τοῦ, ὑπὸ τὸν ἄνεμον, οὐκ ἐναντίον τοῦ ἀνέμου, ἀλλ' ἐστραμμένοι ἀπὸ τοῦ νεκροῦ, ὅπως μὴ φέρῃ πρὸς ἡμᾶς τὴν ὀσμήν". Ὑπήνεμος σημαίνει τὸν ὑπὸ τὴν σκέπην τοῦ ἀνέμου τυγχάνοντα ἢ ὄπισθεν αὐτὸν ἔχοντα. Τὴν σημασίαν ταύτην δέχεται ὁ* Nitzsch, Philologus VII, *σελ.* 3· *ὀρθῶς ὅμως ὁ* Meineke *παρατηρεῖ, ὅτι οὕτως οἱ φύλακες δὲν ἠδύναντο νὰ φρουρῶσι τὸ πτῶμα τοῦ Πολυνείκους. Τούτου ἕνεκεν νομίζει, ὅτι τὸ ἐπίθετον ἐξῆλθε τῆς πρώτης αὐτοῦ σημασίας καὶ σημαίνει, ὅ τι καὶ τὸ ὑπερήνεμος. Ὁ κ. Σεμιτέλος μὴ*

ὀσμὴν ἀπ' αὐτοῦ μὴ βάλοι πεφευγότες[1],
ἐγερτὶ κινῶν[2] *ἄνδρ' ἀνὴρ ἐπιρρόθοις*[3]
κακοῖσιν[4], *εἴ τις τοῦδ'*[5] *ἀκηδήσοι πόνου.*
χρόνον τάδ' ἦν τοσοῦτον, ἔστ' ἐν αἰθέρι
μέσῳ[6] *κατέστη λαμπρὸς ἡλίου κύκλος*
καὶ καῦμ' ἔθαλπε[7]*· καὶ τότ' ἐξαίφνης χθονὸς*[8]
τυφὼς[9] *ἀείρας σκηπτόν, οὐράνιον ἄχος*[10],
πίμπλησι πεδίον, πᾶσαν αἰκίζων φόβην[11]

δυνηθεὶς νὰ ἑρμηνεύσῃ τὴν λέξιν ἔτρεψεν εἰς σκοπούμενοι, ὅπερ παλαιογραφικῶς πολὺ ἀπέχει τῆς γραφῆς τῶν χειρογράφων. Πρὸς δὲ περιέγραψεν ἐν ἀγκύλαις τὸν ἑπόμενον στίχον ὡς πεζαίτερον. Ἀλλὰ τοῦ στίχου ἐξαλειφθέντος οὐδεὶς γινώσκει τὴν αἰτίαν, δι' ἣν οἱ φύλακες ἐφρούρουν μακρόθεν.

[1]) Κεῖται ἀντὶ τοῦ, πεφευγότες μὴ βάλοι ἡ ἀπ' αὐτοῦ ὀσμή.

[2]) Ἐγένετο μεταβολὴ συντάξεως ἐκ τοῦ πληθυντικοῦ εἰς τὸ ἑνικόν.

[3]) Κατὰ τὸν Σχολιαστήν· "Λοιδόροις, ὑβριστικοῖς".

[4]) Τὸ ἐπίθετον κακὸς κεῖται ἀντὶ οὐσιαστικοῦ καὶ δὴ ἐπὶ λόγων, ὡς ἐν Αἴαντ. 1244 "αἰὲν ἡμᾶς κακοῖς βαλεῖτε" καὶ ἐν Φιλοκτήτ. 374.

[5]) Τίς ἦτο ὁ πόνος, πρέπει νὰ ἐννοήσωμεν ἐκ τῆς συνεχείας τοῦ λόγου, ὅπερ φαίνεται παράδοξον τῷ Meineke. Διὰ τοῦτο εἰκάζει, ὅτι στίχος τις ἐξέπεσε τοῦ κειμένου. Νομίζομεν ὅμως, ὅτι δὲν ἔχομεν ἀνάγκην τοιούτων εἰκασιῶν. Διότι ἡ τοῦ λόγου συνέχεια ἐναργῶς δεικνύει, τίς ἦτο ὁ πόνος, δηλ. τὸ φυλάττειν. Τὰ χειρόγραφα ἔχουσιν ἀφειδήσοι, ἀνθ' οὗ Bonitz ἔγραψεν ἀκηδήσοι, ὅπερ δικαίως ἐκράτησε παρὰ τοῖς ἐκδόταις.

[6]) Τοῦτο εἶπε κατὰ τὸ Ὁμηρικὸν Ἰλιάδ. Θ, 68 "ἦμος δ' ἠέλιος μέσον οὐρανὸν ἀμφιβεβήκει". Ὁ ποιητὴς μετά τινος ταχύτητος μεταβαίνει ἐκ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου εἰς τὴν μεσημβρίαν.

[7]) Καὶ ὁ καύσων ἐξέσταινεν.

[8]) Ἡ γενικὴ αὕτη δηλοῖ τὸν τόπον, ἐξ οὗ ὡρμήθη ὁ σκηπτός, ὡς καὶ ἐν Φιλοκτ. 615 "εἰ μὴ τόνδε πείσαντες λόγῳ ἄγοιντο νήσου τῆσδ'" Ἠλέκτρ. 324.

[9]) Ὁ Σχολιαστὴς παρατηρεῖ "Τυφὼς λέγεται ὁ καταιγιδώδης ἄνεμος. Ἡσίοδος· ἐκ δὲ Τυφωέος ἔστ' ἀνέμων μένος ὑγρὸν ἀέντων. Σκηπτὸς δὲ λέγεται πᾶν πνεῦμα θυελλῶδες, ὅταν συνερείδῃ τῇ γῇ, καὶ πάλιν ἄνω αἴρῃ· τὸ δὲ τοιοῦτο καὶ στρόβιλόν τινες καλοῦσι, παρὰ τὸ στροβεῖν". Ἀντὶ τοῦ ὀνόματος σκηπτὸν περιεμένομεν κόνιν.

[10]) Εἶναι παρέθεσις εἰς τὸν σκηπτόν. Ὁ Blomfield ἑρμηνεύει calamitatem divinitus ortam. Ἄλλοι ἐξηγοῦσι οὐρανόμηκες, ὡς ἐν Αἴαντ. 195 "ἄταν οὐρανίαν φλέγων".

[11]) Οὕτως ὀνομάζει τὰ σπαρτά.

ὕλης πεδιάδος, ἐν[1] *δ' ἐμεστώθη μέγας*
αἰθήρ· μύσαντες[2] *δ' εἴχομεν*[3] *θείαν νόσον.*
καὶ τοῦδ'[4] *ἀπαλλαγέντος ἐν χρόνῳ μακρῷ*
ἡ παῖς ὁρᾶται[5], *κἀνακωκύει πικρᾶς*[6]
ὄρνιθος ὀξὺν φθόγγον, ὡς ὅταν κενῆς
εὐνῆς[7] *νεοσσῶν ὀρφανὸν*[8] *βλέψῃ λέχος·*
οὕτω δὲ[9] *χαὔτη, ψιλὸν*[10] *ὡς ὁρᾷ νέκυν,*

τὰ φύλλα τῶν δένδρων καὶ τὰ τοιαῦτα. Ἡ σύνταξις ἔχει οὑτωσί· πᾶσαν αἰκίζων φόβην ὕλης πεδιάδος, πίμπλησιν αὐτῆς πεδίον. Ὁ κ. Σεμιτέλος ὡς ἀντικείμενον τοῦ πίμπλησι ἐννοεῖ τὸ σ κ η π τ ο ῦ, ὅπερ δέν μοι φαίνεται πιθανόν.

1) Ἡ πρόθεσις κεῖται ἐπιρρηματικῶς, ὡς ἐν Ἠλ. 713 "ἐν δὲ πᾶς ἐμεστώθη δρόμος κτύπου κροτητῶν ἁρμάτων". ἐν Αἴαντ. 27 "ἐν δ' ὁ πυρφόρος θεὸς σκήψας ἐλαύνει" Παράβαλλ. καὶ Τραχιν. 207. Οὐχὶ ὀλίγοι ἑρμηνευταὶ νομίζουσιν, ὅτι εἶναι τμῆσις, ἀλλὰ ῥῆμα ἐμμεστόω δὲν ἀπαντᾷ ἀλλαχοῦ.

2) Οἱ φύλακες ἔκλεισαν τοὺς ὀφθαλμοὺς ἕνεκα τῆς πολλῆς κόνεως. Τὸ μύειν κατὰ τὸν Nauck ὑπομιμνήσκει τὸ μ ύ σ α ν τ α φ έ ρ ε ι ν, ὡς παρὰ Μενάνδρ. 4, 2 64 "καὶ τἀγαθὰ καὶ τὰ κακὰ δεῖ μύσαντα γενναίως φέρειν".

3) Ὀρθῶς ὁ Σχολιαστὴς ἐξηγεῖ· "Ἀντὶ τοῦ, ἀντείχομεν πρὸς τὴν κόνιν". Τὴν λέξιν νόσον μεταχειρίζονται οἱ τραγικοὶ ἐπὶ παντὸς σωματικοῦ ἢ ψυχικοῦ πάθους.

4) Δηλαδὴ τοῦ σκηπτοῦ. Κατὰ τὸν Bellermann ὅμως εἶναι γένος οὐδετέρου, ὅπερ περιλαμβάνει τὰ προηγούμενα. Ὁ Schaefer διώρθου εἰς ἀ π α λ λ α γ έ ν τ ε ς, ἐν ᾧ δὲν εἶναι ἀνάγκη διορθώσεως.

5) Ἐν ᾧ οἱ φύλακες ἐφοβήθησαν τὸν σκηπτόν, ἡ ἡρωῒς ἀδελφικὸν καθῆκον πληροῦσα δὲν ἀφίσταται τοῦ ἔργου. Ἡ περιγραφὴ ἐξαίρει τὸ ἦθος τῆς Ἀντιγόνης.

6) Ὁ Bothe γράφει πικρῶς, ὅπερ ἐδέξατο καὶ ὁ Nauck. Τὸ ἐπίθετον σημαίνει ἢ λυπουμένης ἢ ἐξωργισμένης διὰ τὴν σύλησιν τῶν νεοσσῶν, ὡς παρ' Αἰσχύλ. ἐν Χοηφόρ. 231 "τοὺς φιλτάτους γὰρ οἶδα νῦν ὄντας πικρούς".

7) Ἡ ὁμαλὴ τῶν λέξεων θέσις ἤθελεν εἶναι· ὅταν βλέψῃ λέχος εὐνῆς κενῆς ὀρφανὸν νεοσσῶν. Τὸ λέχος εὐνῆς εὑρίσκεται πλειστάκις παρὰ τοῖς τραγικοῖς, ὡς Αἰσχύλ. Πέρσ. 538 "λέκτρων εὐνὰς ἁβροχίτωνας" Εὐριπίδ. Μήδ. 435 "τᾶς ἀνάνδρου κοίτας ὀλέσασα λέκτρον".

8) Τὸ κ ε ν ῆ ς παραβαλλόμενον πρὸς τὸ ὀ ρ φ α ν ὸ ν ἐλέγχει πλεονασμόν, ὅστις εἶναι συνήθης τοῖς τραγικοῖς, Φιλοκτ. 31 "ὁρῶ κενὴν οἴκησιν, ἀνθρώπων δίχα".

9) Ὁ δὲ ἐτέθη ἐν τῷ δευτέρῳ μέρει τῆς ὁμοιωματικῆς προτάσεως, ὡς ἐν Ἠλέκτρ. 25 "ὥσπερ γὰρ ἵππος εὐγενής . . . ὡσαύτως δὲ σύ...". Τοῦτο γίνεται συχνάκις παρ' Ὁμήρῳ,

γόοισιν ἐξῴμωξεν, ἐκ[1] δ' ἀρὰς κακὰς
ἠρᾶτο τοῖσι τοὔργον[2] ἐξειργασμένοις.
καὶ χερσὶν εὐθὺς διψίαν[3] φέρει κόνιν,
ἔκ τ' εὐκροτήτου[4] χαλκέας ἄρδην[5] πρόχου
χοαῖσι τρισπόνδοισι[6] τὸν νέκυν στέφει[7].
χἡμεῖς δ' ἰδόντες ἱέμεσθα, σὺν δέ νιν
θηρώμεθ'[8] εὐθὺς οὐδὲν ἐκπεπληγμένην·
καὶ τάς τε πρόσθεν τάς τε νῦν[9] ἠλέγχομεν
πράξεις· ἄπαρνος[10] δ' οὐδενὸς καθίστατο,

ὡς ἐν Ἰλιάδ. Ζ, 146 "οἵη περ φύλλων γενεή, τοίη δὲ καὶ ἀνδρῶν".

10) Ὁ Σχολιαστὴς ἑρμηνεύει· "Γυμνὸν τῆς κόνεως".

1) Ἐνταῦθα εἶναι τμῆσις, ἥτις ἀπαντᾷ συνηθέστερον παρὰ τοῖς ποιηταῖς, σπανιώτατα δὲ παρὰ τοῖς Ἀττικοῖς πεζογράφοις, ὡς Θουκυδ. III 13 "μὴ ξὺν κακῶς ποιεῖν αὐτοὺς μετ' Ἀθηναίων, ἀλλὰ ξυνελευθεροῦν" Δημοσθ. περὶ Χερσονν. σελ. 105, 24 "μὴ σὺν εὖ πεπονθότων τῶν πολλῶν". Τὸ μὲν ἐξῴμωξεν κεῖται κατ' ἀόριστον ὡς στιγμιαῖον, τὸ δὲ ἐξηρᾶτο κατὰ παρατατικὸν ὡς διαρκέστερον.

2) Ἐννοεῖ τὸ σῆραι τὴν κόνιν, ἣν εἶχεν ἐπιρρίψει ἡ Ἀντιγόνη ἐπὶ τοῦ πτώματος τοῦ Πολυνείκους.

3) Τὸ ἐπίθετον σημαίνει ξηράν.

4) Εὐκρότητος λέγεται ὁ καλὰ κτυπημένος μὲ τὸ σφυρί, ὁ καλὰ σφυροκοπημένος. Παράβαλλ. Εὐριπίδ. Ἠλέκτρ. 819.

5) Κατὰ τὸν Bellermann κεῖται ἀντὶ τοῦ ἄρασα πρόχουν. Τὴν ἀνύψωσιν τῆς πρόχου δύναταί τις νὰ ἴδῃ ἔτι καὶ νῦν ἐν τοῖς ἔργοις τῆς τέχνης.

6) Τὰς χοὰς ὀνομάζει τρισπόνδους· διότι συνέκειντο ἐκ τριῶν οὐσιῶν, οἴνου, γάλακτος καὶ μέλιτος. Ἐνίοτε δ' οἱ ἀρχαῖοι μετεχειρίζοντο καὶ ὕδωρ, ὡς ἐν Ὀδυσσ. Λ, 26 "ἀμφ' αὐτῷ δὲ χοὰς χέομεν πᾶσιν νεκύεσσιν, πρῶτα μελικράτῳ, μετέπειτα δὲ ἡδέϊ οἴνῳ, τὸ τρίτον αὖθ' ὕδατι", Εὐριπίδ. Ὀρέστ. 115.

7) Κύκλῳ περιρραίνει, τὸ δὲ τοιοῦτον θεωρεῖ ὡς στέφανον καὶ κόσμον τοῦ νεκροῦ, Εὐριπίδ. ἐν Ἑκάβ. 126 "τὸν Ἀχίλλειον τύμβον στεφανοῦν αἵματι χλωρῷ".

8) Τοῦτο δεικνύει τὸν ἀγροῖκον τρόπον, μεθ' οὗ ἐπέπεσαν οἱ φύλακες κατὰ τῆς ἡρωΐδος, ἥτις ὅμως οὐδόλως ἐξεπλάγη, Φιλοκτ. 1005 "ὦ χεῖρες, οἷα πάσχετ' ἐν χρείᾳ φίλης νευρᾶς, ὑπ' ἀνδρὸς τοῦδε συνθηρώμεναι".

9) Ἡ Ἀντιγόνη δὶς περιέπεσεν εἰς τὸ αὐτὸ ἁμάρτημα.

10) Τὸ ἄπαρνος συντάσσεται γενικῇ ἐξ ἀντικειμένου, ὡς τὰ τοιαῦτα ἐνεργητικὰ ἐπίθετα, Ἰλιάδ. Χ 281 "ἐπίκλοπος μύθων" Ἡρόδοτ. II, 74 "ἱροὶ ὄφιες, ἀνθρώπων οὐδαμῶς δηλήμονες".

ἄμ'[1] ἡδέως ἔμοιγε κἀλγεινῶς ἅμα.
τὸ μὲν γὰρ αὐτὸν[2] ἐκ κακῶν πεφευγέναι
ἥδιστον, ἐς κακὸν δὲ τοὺς φίλους[3] ἄγειν
ἀλγεινόν. ἀλλὰ πάντα[4] ταῦθ' ἥσσω λαβεῖν
ἐμοὶ πέφυκεν τῆς ἐμῆς σωτηρίας.

ΚΡΕΩΝ.

Σὲ δή[5], σὲ τὴν νεύουσαν εἰς πέδον κάρα,

[1]) Ἐν τοῖς χειρογράφοις ἀναγινώσκεται ἀ λ λ', ὅπερ ὁ Dindorf ἔτρεψεν εἰς ἅ μ', ὅπερ ἐδέξαντο πλεῖστοι τῶν νεωτέρων ἐκδοτῶν. Οὗτος παρατηρεῖ, ὅτι οἱ Ἕλληνες μεταχειρίζονται τὸ ἅμα—ἅμα οὐ μόνον ἐν τῇ σημασίᾳ τοῦ μὲν—δέ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ τοῦ καί—καί, Πλάτ. Γοργ. 496 C "ἐὰν εὕρωμεν ἄρα ἅττα ὧν ἅμα τε ἀπαλλάττεται ἄνθρωπος καὶ ἅμα ἔχει„. καὶ 497 A "οὐχ ἅμα ἡδόμενος διὰ τοῦ πίνειν„. Εὐριπίδ. Ἑλέν. 586.

[2]) Ποιεῖ ἀντίθεσιν πρὸς τὸ ἑπόμενον φίλους.

[3]) Ὁ Scheidewin εἰκάζει, ὅτι ὁ φύλαξ πρότερον ἦτο δοῦλος τοῦ Οἰδίποδος. Τοῦτο οὐδαμοῦ τοῦ δράματος λέγεται. Πιθανώτερον λέγει ὁ ὁ Σχολιαστής· "Φίλους φησί, διὰ τὸ εἶναι τὴν Ἀντιγόνην τοῦ βασιλικοῦ γένους„.

[4]) Ἡ ὁμαλὴ σειρὰ τῶν λέξεων ἤθελεν εἶναι, ἀλλὰ πέφυκε ἐμοὶ λαβεῖν πάντα ταῦτα ἥσσω τῆς ἐμῆς σωτηρίας, Ἠλέκτρ. 1015 "προνοίας οὐδὲν ἀνθρώποις ἔφυ κέρδος λαβεῖν ἄμεινον οὐδὲ νοῦ σοφοῦ„. Τὸ ταπεινὸν ἦθος τοῦ φύλακος ποιεῖ ζωηρὰν ἀντίθεσιν πρὸς τὸ τῆς Ἀντιγόνης. Ὁ Blaydes ἀντὶ τοῦ τ α ῦ θ' ἔγραψε τἄλλ', ὅπερ ἐδέξατο καὶ ὁ Nauck. Βεβαίως ὑπάρχει μικρά τις δυσκολία, ὅτι τὸ ταῦτα ἀναφέρεται μόνον εἰς τὴν φράσιν ἐ ς κ α κ ὸ ν δ ὲ τ ο ὺ ς φ ί λ ο υ ς ἄ γ ε ι ν, ἀλλ' ὀρθῶς ἑρμηνεύει ὁ κ. Σεμιτέλος· "ἰσοδυναμεῖ τῷ πάντες οἱ τοιοῦτοι λόγοι, ἢ ὁ λόγος οὗτος καὶ εἴ τις ἄλλος„.

[5]) Ὁ μὲν Dindorf ἐννοεῖ τὸ ῥῆμα ἀ ν α κ ρ ί ν ω, ὁ δὲ Schneidewin τὸ κ α λ ῶ καὶ ὁ Kern τὸ λέγω. Φαίνεται, ὅτι ὁ Κρέων ἐπί τινας στιγμὰς ἐπειρᾶτο νὰ ἴδῃ τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς Ἀντιγόνης, ὅπως ἐπιβληθῇ διὰ τῆς ἀγρίας αὐτοῦ ὄψεως. Ἐπειδὴ δ' αὕτη εἶχεν ἐστραμμένους τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς τὴν γῆν, δὲν ἐπέτυχε τούτου. Ἡ ἡρωῒς δὲν προσβλέπει τὸν τύραννον οὔτε ἐξ αἰδοῦς, οὔτε ἐκ φόβου, ἀλλ' ἐκ περιφρονήσεως πρὸς ὄντα, ὅπερ δὲν σέβονται τὸν θεῖον νόμον. Ἄριστα ἀπεικόνισεν ἐνταῦθα ὁ ποιητὴς τὴν ἀγρίαν τοῦ τυράννου φύσιν καὶ τὴν ὑψηλοφροσύνην τῆς Ἀντιγόνης, Εὐριπίδ. Ἑλέν. 546 "Σὲ τὴν ὄρεγμα δεινὸν ἡμιλλημένην τύμβου 'πὶ κρηπῖδ' ἐμπύρους τ' ὀρθοστάτας μεῖνον„ Σοφοκλ. Ἠλέκτρ. 1445 "σέ τοι, σὲ κρίνω, ναὶ σέ, τὴν ἐν τῷ πάρος χρόνῳ θρασεῖαν„. ἐν Αἴαντι 360 "σέ τοι

φὴς[1] ἢ καταρνεῖ μὴ δεδρακέναι τάδε;

ΑΝΤΙΓΟΝΗ.

Καὶ φημὶ δρᾶσαι, κοὐκ ἀπαρνοῦμαι τὸ μή[2].

ΚΡΕΩΝ.

Σὺ μὲν κομίζοις ἂν[3] σεαυτόν, ᾗ θέλεις
ἔξω[4] βαρείας αἰτίας ἐλεύθερον.
σὺ δ' εἰπέ μοι μὴ μῆκος,[5] ἀλλὰ συντόμως,
ᾔδης[6] τὰ κηρυχθέντα[7], μὴ πράσσειν τάδε[8];

ΑΝΤΙΓΟΝΗ.

Ἤιδη· τί δ' οὐκ ἔμελλον; ἐμφανῆ γὰρ ἦν[9].

σέ τοι μόνον δέδορκα ποιμένων ἐπαρκέσοντ'„ Εὐριπίδ. ἐν Βάκχ. 919 "σέ, τὸν πρόθυμον ὄνθ', ἃ μὴ χρεὼν ὁρᾶν σπεύδοντα τ' ἀσπούδαστα, Πενθέα λέγω, ἔξιθι πάροιθε δωμάτων„.

[1]) Ἐννοεῖται ἐκ τοῦ ἑπομένου τὸ δεδρακέναι. Ὁ Κρέων ἐρωτᾷ τὴν Ἀντιγόνην ὡς ἀνακριτής. Τὸ ἑπόμενον μὴ πλεονάζει, ὡς ἐν τοῖς ῥήμασι τοῖς ἔχουσι τὴν σημασίαν τοῦ ἀπαγορεύειν καὶ κωλύειν.

[2]) Τὸ πλῆρες τῆς ἐκφράσεως μαρτυρεῖ τὴν εὐστάθειαν τοῦ ἤθους τῆς ἡρωΐδος. Τοιαῦται φράσεις ὑπάρχουσι πλεῖσται παρὰ τοῖς τραγικοῖς, ἐν Αἴαντ. 96 "κόμπος πάρεστι κοὐκ ἀπαρνοῦμαι τὸ μή„ Σοφοκλ. Ἠλέκτρ. 885 "ἐξ ἐμοῦ τε κοὐκ ἄλλης„.

[3]) Ἡ εὐκτικὴ μετὰ τοῦ ἂν κεῖται πρὸς μετριωτέραν ἔκφρασιν τῆς προστακτικῆς. Ὁ φύλαξ ἀπέρχεται, ἵνα ἔχῃ καιρόν, ὅπως γυναικεῖα ἐνδύματα περιβαλόμενος ἔλθῃ εἰς τὴν σκηνὴν ὡς Ἰσμήνη.

[4]) Τὸ ἔξω ἐτέθη πλεοναστικῶς, Παράβαλλ. καὶ 397. Ἀντὶ ἐλεύθερον ὁ Πάλλης γράφει ἐλεύθερος ὅπερ καὶ ὁ Nauck θεωρεῖ κρεῖττον τοῦ ἐν τοῖς χειρογράφοις.

[5]) Τὴν αἰτιατικὴν μετεχειρίσθη ὡς ἐπίρρημα, ὡς τὰ δίκην, τέλος, τάχος, ἀκμήν. Ὁ Αἰσχύλος ἐν Πέρσαις 699 τὸ αὐτὸ δηλοῖ κατὰ ὀλίγον διάφορον τρόπον· "μή τι μακιστῆρα μῦθον, ἀλλὰ σύντομον λέγων.„ Ἐν τῇ ἀπαιτήσει βραχυλογίας ἀπεικονίζεται τὸ τυραννικὸν τοῦ Κρέοντος ἦθος.

[6]) Ὁ Cobet ἀκολουθῶν τοῖς παλαιοῖς γραμματικοῖς γράφει ᾔδησθα κηρυχθέντα, ὅπερ ἐδέξαντο κράτιστοι ἐκδόται. Ἀλλὰ τὸ ἄρθρον ἐνταῦθα εἶναι ἀναγκαῖον.

[7]) Τὸν πληθυντικὸν ἀριθμὸν ἀντὶ τοῦ ἑνικοῦ μεταχειρίζονται οἱ ἀρχαῖοι συχνότερον ἐν τοῖς ἐπιθέτοις, καὶ σπανιώτερον ἐν ταῖς μετοχαῖς Ἡρόδοτ. I, 112 "οὕτω οὔτε σὺ ἁλώσεαι ἀδικέων, οὔτε ἡμῖν κακῶς βεβουλευμένα ἔσται„.

[8]) Δηλαδὴ ἃ ἔπραξεν, ἤτοι τὴν ταφὴν τοῦ σώματος τοῦ Πολυνείκους.

[9]) Διὰ τῆς βραχύτητος τοῦ λό-

ΚΡΕΩΝ.

Καὶ δῆτ' ἐτόλμας τούσδ' ὑπερβαίνειν νόμους;

ΑΝΤΙΓΟΝΗ

Οὐ γάρ[1] τί μοι Ζεὺς ἦν ὁ κηρύξας τάδε[2],
οὐδ' ἡ ξύνοικος[3] τῶν κάτω θεῶν Δίκη[4]
**τοιούσδ'[5] ἐν ἀνθρώποισιν ὥρισεν νόμους,*
οὐδὲ σθένειν τοσοῦτον ᾠόμην τὰ σὰ

γου ἀπεικονίζει ὁ ποιητὴς τὴν τελείαν τῆς ἡρωΐδος ἀπόφασιν.

[1]) *Ὁ γὰρ αἰτιολογεῖ παραλειφθεῖσαν πρότασιν· ἐτόλμων· οὐ γάρ τί μοι....*

[2]) *Ἡ Ἀντιγόνη ἐνταῦθα ποιεῖ διάκρισιν τοῦ φυσικοῦ καὶ τοῦ θετοῦ δικαίου. Ὁ μὲν Κρέων ἀκολουθεῖ τῷ θετῷ, ἡ δ' Ἀντιγόνη τῷ φυσικῷ δικαίῳ. Ὁ λόγος ταύτης καὶ ὑψηλὸς καὶ εὐγενὴς εἶναι, ὅμως ὑπὸ τεχνικὴν ἔποψιν ἐξεταζόμενος δύναται νὰ ψεχθῇ· διότι τὰ δρῶντα πρόσωπα δὲν ἁρμόζει νὰ ἔχωσι συνείδησιν τῶν ἰδεῶν, ὑπὲρ ὧν ἀγωνίζονζονται, ἀλλὰ πρέπει νὰ ἐνεργῶσιν ἀκολουθοῦντα τῇ ἰδίᾳ φύσει. Τὴν τοιαύτην μεγαληγορίαν ἔχουσι τὰ πρόσωπα τοῦ Εὐριπίδου, ἀλλ' οὗτος δὲν ἀνύψωσεν, ἀλλ' ἐταπείνωσε τὴν δραματικὴν τέχνην. Παράβαλλ. εἰσαγωγ. σελ. 32.*

[3]) *Ῥήματα καὶ ἐπίθετα συντεθειμένα ἐκ τῆς σὺν ἢ ὁμοῦ ἀντὶ δοτικῆς συντάσσονται γενικῇ πολλάκις παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, Εὐριπίδ. Ἑλέν. 503 "Τεῦκρος Σαλαμῖνα κατῴκισεν ὁμώνυμον ποιήσας τῆς προτέρον αὐτῷ πατρίδος οὔσης„, Ἀριστοφ. Ὄρνιθ. 676 "Ὦ φιλτάτη, ὀρνέων ξύννομε, τῶν ἐμῶν ὕμνων ξύντροφ' ἀηδοῖ„. Πλάτ. Νόμ. Χ 892 "τὰ ψυχῆς συγγενῆ„. Ὁ* Blaydes *καὶ ὁ* Nauck *νομίζουσιν, ὅτι πρέπει νὰ γραφῇ ξύνεδρος.*

[4]) *Ἡ Δίκη ἐλέγετο θυγάτηρ τοῦ Διὸς καὶ τῆς Θέμιδος. Ἐνίοτε συνδέεται μετὰ τῶν Ἐρινύων, ὡς ἐν Αἴαντ. 1389 "Μνήμων τ' Ἐρινὺς καὶ τελεσφόρος Δίκη κακοὺς κακῶς φθείρειαν„. Εὐριπίδ. Μήδ. 1389 "Ἀλλὰ σ' Ἐρινὺς ὀλέσειε τέκνων φονία τε Δίκη„. Ὁ Σχολιαστὴς παρατηρεῖ· "Ἡ Δίκη, φησί, καὶ ὁ Ζεὺς ὥρισαν, ὥστε θάπτεσθαι τοὺς νεκρούς. Εἰ οὖν ἦσαν αὐτοὶ τοῦτο ἀποκηρύξαντες καὶ κελεύσαντες μὴ θάπτεσθαι τὸν νεκρόν, ἐπείσθην ἂν αὐτοῖς. Θέλει δὲ εἰπεῖν, ὅτι ἀπὸ τῆς φύσεως δίκαιον ἥγημαι θάπτειν τὸν ἀδελφόν„.*

[5]) *Τὰ χειρόγραφα εἶχον, οἳ τούσδ' ἐν ἀνθρώποις ὥρισαν νόμους. Ἐδεξάμεθα τὴν διόρθωσιν, ἣν ἐποίησεν ὁ* Walckenaer *καὶ ἐδέξαντο οἱ πλεῖστοι τῶν νεωτέρων ἐκδοτῶν. Διότι ἡ ἀναφορικὴ πρότασις, ἥτις ὑπῆρχεν ἐν τοῖς χειρογράφοις, ἀπεδίδετο καὶ εἰς τὸν Δία, ἐν ᾧ περὶ αὐτοῦ εἶπεν ὁ ποιητὴς ὁ κηρύξας τάδε.*

κηρύγμαθ᾽, ὡς τἄγραπτα κἀσφαλῆ[1] θεῶν
νόμιμα δύνασθαι θνητὸν ὄνθ᾽[2] ὑπερδραμεῖν.
οὐ γάρ τι νῦν γε κἀχθές[3], ἀλλ᾽ ἀείποτε
ζῇ ταῦτα, κοὐδεὶς οἶδεν ἐξ ὅτου[4] 'φάνη.
τούτων[5] ἐγὼ οὐκ ἔμελλον, ἀνδρὸς οὐδενὸς[6]
φρόνημα δείσασ᾽, ἐν θεοῖσι τὴν δίκην[7]
δώσειν. θανουμένη[8] γὰρ ἐξῄδη· τί δ᾽ οὔ;

[1]) Οἱ μὲν ἄγραφοι νόμοι, ἤτοι οἱ φυσικοί, δὲν μεταβάλλονται, οἱ δὲ γεγραμμένοι συχνάκις, ὡς λέγει ὁ Ἀριστοτέλης ἐν Ῥητορικ. Ι, 15 "τὸ μὲν ἐπιεικὲς ἀεὶ μένει καὶ οὐδέποτε μεταβάλλει, οὐδ᾽ ὁ κοινὸς (κατὰ φύσιν γάρ ἐστιν), οἱ δὲ γεγραμμένοι πολλάκις· ὅθεν εἴρηται τὰ ἐν τῇ Σοφοκλέους Ἀντιγόνῃ· ἀπολογεῖται γὰρ ὅτι ἔθαψε παρὰ τὸν τοῦ Κρέοντος νόμον, ἀλλ᾽ οὐ παρὰ τὸν ἄγραφον".

[2]) Κατὰ δύο τρόπους ἑρμηνεύει ὁ Τρικλίνιος, ἢ ἀναφέρει εἰς τὸν Κρέοντα καὶ τὸ ὑπερδραμεῖν ἐξηγεῖ διὰ τοῦ κρείττονα τῶν θεῶν φανῆναι ἢ ἀναφέρει εἰς πάντα ἄνθρωπον καὶ ἄρα καὶ εἰς τὴν Ἀντιγόνην. Κατὰ τὴν δευτέραν ταύτην ἑρμηνείαν τὸ ὑπερδραμεῖν σημαίνει ὑπερβῆναι. Ὁ Τρικλίνιος μετὰ τῶν πλείστων νεωτέρων ἑρμηνευτῶν προτιμᾷ τὴν πρώτην ἑρμηνείαν, ἥτις δέον νὰ προτιμηθῇ. Ὑποκείμενον τοῦ δύνασθαι εἶναι τὸ σέ, ὅπερ ἐννοεῖται ἐκ τοῦ σὰ κηρύγματα, δηλ. ὥστε σὺ θνητὸς ὢν νὰ δυνηθῇς νὰ ὑπερνικήσῃς τοὺς ἀγράφους καὶ ἀσφαλεῖς νόμους τῶν θεῶν. Ὁ κ. Σεμιτέλος τρέπει εἰς κρείσσον᾽ ὄνθ᾽. Ἀλλ᾽ ἡ διόρθωσις οὐ μόνον παλαιογραφικῶς ἀπέχει πολὺ τῆς γραφῆς τῶν χειρογράφων, ἀλλὰ καὶ παρέχει πλεονασμόν. Διότι τὸ ὑπερδραμεῖν αὐτὸς ὁ διορθωτὴς ἐξηγεῖ διὰ τοῦ κρατῆσαι. Τὸ ῥῆμα τοῦτο ἐλήφθη κατὰ μεταφορὰν ἀπὸ τῶν σταδιοδρόμων.

[3]) Δηλαδὴ πρὸ ὀλίγου χρόνου, ὅπερ ποιεῖ ζωηρὰν ἀντίθεσιν πρὸς τὰ κηρύγματα τοῦ Κρέοντος, ἅπερ ἐγένοντο χθές, Ἰλιάδ. Β, 303 "χθιζά τε καὶ πρωιζά" Ἄλλαι φράσεις τῆς αὐτῆς ἐννοίας εἶναι χθὲς καὶ πρῴην, πρῴην καὶ χθές.

[4]) Ὁ Σχολιαστὴς παρατηρεῖ· "Οὐ γάρ τι σήμερον, φησί, ταῦτα ἐγένετο, ἀλλ᾽ ἔστιν ἀΐδια, καὶ ἀρχὴν αὐτῶν οὐδεὶς οἶδεν".

[5]) Δηλαδὴ τῶν νόμων, ἤτοι τῆς ὑπερβάσεως τούτων. Ἡ δὲ γενικὴ ἀνήκει εἰς τὸ δίκην.

[6]) Τοῦτο ποιεῖ ἀντίθεσιν πρὸς τὸ ἑπόμενον ἐν θεοῖς. Τὸ ἀνδρὸς οὐδενὸς κεῖται ἀντὶ τοῦ ἀνδρός τινος.

[7]) Δίδωμι δίκην εἶναι τὸ παθητικὸν τοῦ λαμβάνειν δίκην. Ἡ τιμωρία εἶναι βεβαία, ἀλλὰ τὸ ζήτημα εἶναι, ἂν τιμωρηθῶ ὑπ᾽ ἀνδρός, ὅπερ μικρόν, ἢ ἐνώπιον τῶν θεῶν. Οὕτως ἡ ἡρωῒς τεθεῖσα εἰς δίλημμα προτιμᾷ τὸ ἧττον κακόν.

[8]) Ἡ μετοχὴ εἶναι κατηγορηματικὴ εἰς τὸ ἐξῄδη, ὅπερ ἔχει τὴν πρόθεσιν πρὸς δήλωσιν μείζονος ἀκριβείας.

κεἰ μὴ σὺ προὐκήρυξας[1]. *εἰ δὲ τοῦ χρόνου*[2]
πρόσθεν θανοῦμαι, κέρδος αὔτ'[3] *ἐγὼ λέγω.*
ὅς τις γὰρ ἐν πολλοῖσιν, ὡς ἐγώ, κακοῖς
ζῇ, πῶς ὅδ' οὐχὶ κατθανὼν κέρδος φέρει[4]*;*
οὕτως ἔμοιγε τοῦδε τοῦ μόρου τυχεῖν
παρ' οὐδὲν ἄλγος[5]*· ἀλλ' ἄν*[6]*, εἰ τὸν ἐξ ἐμῆς*
μητρὸς θανόντ' ἄθαπτον ἠνσχόμην νέκυν,

1) *Λείπει ἡ ἀπόδοσις, ἥτις ἐξάγεται ἐκ τοῦ ἐξήδη. Τὸ δὲ ἀντικείμενον εἶναι τὸν θάνατον. Τοῦτο λέγεται μετὰ πικρᾶς εἰρωνείας. Ἐγνώριζον, ὅτι ἔμελλον νὰ ἀποθάνω, καὶ ἂν μὴ σὺ τοῦτο εἶχες προκηρύξει· διότι εἶμαι θνητή. Τὸ κήρυγμά σου θά με πέμψῃ εἰς τὸν Ἅιδην ταχύτερον, ὅπερ θεωρῶ κέρδος· διότι εὑρίσκομαι ἐν κακοῖς.*

2) *Δηλαδὴ τοῦ εἱμαρμένου.*

3) *Εὕρηται ὁ γραφὴ αὔτ' (= αὐτὸ) καὶ αὔτ' (= αὖτε), ὅπερ δικαίως ἐκράτησε παρὰ τοῖς νεωτέροις ἐκδόταις. Διότι ἡ ἀντίθεσις, ἣν ἔχει τὸ αὖτε, ἁρμόζει ἐνταῦθα· σὺ μὲν νομίζεις τὸν θάνατον τιμωρίαν, ἐγὼ δὲ πάλιν κέρδος.*

4) *Περιέμενέ τις τὸν μέσον τύπον φέρεται, ἀλλὰ τὸ ἐνεργητικὸν ἀντὶ τοῦ μέσου ἀπαντᾷ καὶ ἀλλαχοῦ Οἰδίπ. τύρανν.* 590 *"νῦν μὲν γὰρ ἐκ σοῦ πάντ' ἄνευ φόβου φέρω". Οἰδίπ. ἐπὶ Κολων.* 5 *"σμικρὸν μὲν ἐξαιτοῦντα, τοῦ μικροῦ δ' ἔτι μεῖον φέροντα;"*

5) *Τοῦτο δὲν θεωρῶ ἄλγος, ὡς ἐν στίχ.* 35 *"καὶ τὸ πρᾶγμ' ἄγειν οὐχ ὡς παρ' οὐδέν" καὶ Οἰδίπ. τύρανν.* 983. *"Ἀλλὰ ταῦθ' ὅτῳ παρ' οὐδέν ἐστι, ῥᾷστα τὸν βίον φέρει".*

6) *Οἱ τέσσαρες στίχοι* (465—469) *ὑπό τινων κριτικῶν λέγονται διεφθαρμένοι καὶ φράσεις τινὲς τούτων κατὰ πολλοὺς τρόπους διορθοῦνται. Ἀπαντᾷ μὲν τὸ ἂν δὶς καὶ τρίς, ἀλλ' ἡ παράθεσις τῶν δύο μορίων ἀλλ' ἂν εἶναι ἀσυνήθης. Εἶτα διὰ τὶ λέγεται περὶ τοῦ Πολυνείκους, ὅτι εἶναι ἐξ ἐμῆς μητρός, ἐν ᾧ εἶναι ὅμαιμος, ἐκ μιᾶς τε καὶ ταὐτοῦ πατρός; Πρὸς τούτοις τὸ ἐξ ἐμῆς μητρὸς παρέχει ἀσάφειάν τινα· διότι εἶναι οὕτω τεθειμένον, ὡσεὶ συνετάσσετο μετὰ τοῦ θανόντα. Τέλος τὸ ἠνσχόμην ἀντὶ τοῦ ἠνεσχόμην ἐν τοῖς τριμέτροις φαίνεται ἀπίθανον. Τούτων ἕνεκεν ὁ μὲν* Meineke *νομίζει, ὅτι τὸ χωρίον ἠδύνατο νὰ μεταβληθῇ εἰς ἀλλ' ἄν, εἰ τὸν ἐκ μιᾶς μητρὸς πατρός τ' ἄθαπτον, ὁ δὲ* Wolff *διώρθωσεν εἰς ἀλλ' ἄν, εἰ τὸν ἐξ ἐμῆς μητρὸς θ' ἑνὸς τ' ἄταφον ἀνεσχόμην νέκυν. Ἐκ δὲ τῶν ἡμετέρων κριτικῶν ὁ μὲν κ. Πάλλης γράφει, εἰ τὸν ἐξ ἐμῆς μητρὸς φανέντ' (ἢ τραφέντ') ἄθαπτον ἐξενεσχόμην, ὁ δὲ κ. Σεμιτέλος νομίζων, ὅτι ἡ φθορὰ περιορίζεται μόνον ἐν ταῖς λέξεσι ἠνσχόμην νέκυν τρέπει εἰς ᾔσχυναν κύνες.*

κείνοις[1] *ἂν ἤλγουν· τοῖσδε δ' οὐκ ἀλγύνομαι*[2].
σοὶ δ' εἰ δοκῶ[3] *νῦν μῶρα δρῶσα τυγχάνειν,*
σχεδόν τι[4] *μώρῳ μωρίαν ὀφλισκάνω*[5].

ΧΟΡΟΣ.

Δηλοῖ τὸ γέννημ'[6] *ὠμὸν ἐξ ὠμοῦ πατρὸς*
τῆς παιδός· εἴκειν δ' οὐκ ἐπίσταται κακοῖς.

ΚΡΕΩΝ.

Ἀλλ' ἴσθι τοι τὰ σκλήρ' ἄγαν[7] *φρονήματα*
πίπτει[8] *μάλιστα, καὶ τὸν ἐγκρατέστατον*
σίδηρον ὀπτὸν ἐκ πυρὸς[9] *περισκελῆ*[10],

1) *Μεταχειρίζεται τὴν ἀντωνυμίαν ἐκεῖνος, διότι τὸ ἄταφον τοῦ ἀδελφοῦ ἠθικῶς κεῖται μακρὰν τοῦ ἤθους τῆς Ἀντιγόνης.*

2) *Ἐπαναλαμβάνει τὸ ῥῆμα μετ' ἐμφάσεως.*

3) *Προετίμησε τὴν προσωπικὴν σύνταξιν ἀντὶ τῆς ἀπροσώπου.*

4) *Τοῦτο εἴρηται μετὰ πικρᾶς εἰρωνείας. Καὶ ἡ Ἠλέκτρα λέγει πρὸς τὴν ἑαυτῆς μητέρα, Ἠλέκτρ.* 609 "*Εἰ γὰρ πέφυκα τῶνδε τῶν ἔργων ἴδρις, σχεδόν τι τὴν σὴν οὐ καταισχύνω φύσιν*„. *Ἐπὶ τῆς λέξεως* μ ώ ρ ῳ *κεῖται ἡ ἔμφασις τῆς ὅλης προτάσεως.*

5) *Ἡ φράσις αὕτη εἶναι συνηθεστάτη τοῖς ἀρχαίοις, οἵτινες ἔλεγον ὀφλισκάνειν παράνοιαν, ὠμότητα, δειλίαν κτλ. Οἰδίπ. τύραννν.* 510 "*τῷ ἀπ' ἐμᾶς φρενὸς οὔποτ' ὀφλήσει κακίαν*„. *Παράβαλλ. Ἡρόδ.* VIII, 26.

6) *Οἱ Θηβαῖοι γέροντες δὲν ἐπιδοκιμάζουσι τοὺς πικροὺς λόγους τῆς νεάνιδος. Ὁ Σχολιαστὴς παρατηρεῖ· "Τὸ σκληρὸν αὐτῆς τοῦ φρονήματος ὁμολογεῖ πατέρα τὸν Οἰδίποδα*„. *Ἡ ὁμαλὴ θέσις τῶν λέξεων ἤθελεν εἶναι· τὸ γέννημα (ἡ φύσις) τῆς παιδὸς δηλοῖ ὠμὸν (ὂν) ἐξ ὠμοῦ πατρός. Εἰς τὴν φράσιν γέννημα παιδὸς προσκρούουσιν οἱ κριτικοί, ἐξ ὧν ὁ* Mekler *τὸ* τ ῆ ς π α ι δ ὸ ς *τρέπει εἰς* π ε φ υ κ ό ς.

7) *Τὸ ἄγαν τίθεται ἐπὶ ψεκτῆς ὑπερβολῆς. Τὸ ὑπὸ Πλουτάρχου λεγόμενον δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ὡς σχόλιον τοῦ ἡμετέρου χωρίου, Τόμ.* VIII, *σελ.* 201 *ἔκδ.* Reisk "*Τὸ γὰρ σκληρὸν ἐν κακίᾳ, καθάπερ ἐν φαύλῳ σιδήρῳ σαθρόν ἐστιν, καὶ τὸ ἀντίτυπον εὔθραστον*„. *Ὁ Κρέων ἀποκρίνεται πρὸς τὸν χορὸν καὶ οὐχὶ πρὸς τὴν Ἀντιγόνην, ἣν θεωρεῖ ἀναξίαν ἀποκρίσεως. Τὰ ὑπὸ τοῦ Κρέοντος λεγόμενα ἁρμόζουσιν αὐτῷ τούτῳ· διότι τιμωρηθεὶς θέλει πάθει, ὅσα λέγει περὶ τῆς ἡρωΐδος.*

8) *Συνήθως τὸ εἰδέναι συντάσσεται πρὸς μετοχήν, ἀλλ' εὕρηται καὶ πρὸς ἀπαρέμφατον, ὡς ἐν Φιλοκτήτ.* 1329 "*παῦλαν ἴσθι μή ποτ' ἂν τυχεῖν*„.

9) *Προσδιορίζει τὸ ὀπτόν, δηλ.*

θραυσθέντα καὶ ῥαγέντα πλεῖστ' ἂν εἰσίδοις·
σμικρῷ[1] χαλινῷ δ' οἶδα τοὺς θυμουμένους
ἵππους καταρτυθέντας[2]. οὐ γὰρ ἐκπέλει[3]
φρονεῖν μέγ' ὅστις δοῦλός[4] ἐστι τῶν πέλας.
αὕτη δ' ὑβρίζειν μὲν τότ'[5] ἐξηπίστατο[6],
νόμους ὑπερβαίνουσα τοὺς προκειμένους[7]·
ὕβρις δ', ἐπεὶ δέδρακεν, ἥδε δευτέρα,
τούτοις ἐπαυχεῖν καὶ δεδρακυῖαν[8] γελᾶν.
ἦ νῦν ἐγὼ μὲν οὐκ ἀνήρ, αὕτη δ' ἀνήρ[9],

ψημένον ὑπὸ τοῦ πυρός, ὥστε νὰ σκληρυνθῇ.

10) Περισκελὴς λέγεται ὁ σκληρός, ὡς καὶ ἐν Αἴαντι 648 "ἀλλ' ἁλίσκεται χὠ δεινὸς ὅρκος καὶ περισκελεῖς φρένες„, ἔνθα ὁ Σχολιαστὴς ἑρμηνεύει· "αἱ περισκελεῖς φρένες, αἱ ἄγαν σκληραὶ ψυχαί„

1) Ἡ μικρότης τοῦ χαλινοῦ ποιεῖ ἀντίθεσιν πρὸς τὸν θυμὸν τῶν ἵππων, ὡς ἐν Αἴαντ. 1253 "μέγας δὲ πλευρὰ βοῦς ὑπὸ σμικρᾶς ὅμως μάστιγος ὀρθὸς εἰς ὁδὸν πορεύεται„.

2) Τὸ παράγωγον τοῦ ῥήματος καὶ ὁ Πλούταρχος μεταχειρίζεται ἐν βίῳ Θεμιστοκλ. κεφ. 2 "τοὺς τραχυτάτους πώλους ἀρίστους ἵππους γίγνεσθαι, ὅταν ἧς προσήκῃ τύχωσι παιδείας καὶ καταρτύσεως„. Ἄλλως ἐξηγεῖ ὁ κ. Σεμιτέλος· "ἀντὶ τοῦ σωφρονισθέντας, ὁπόταν δηλαδὴ θυμωθέντες ἀπειθήσωσι καὶ παρεκτραπῶσιν„.

3) Ὁ Ἡσύχιος τὸ ἐκπέλει ἑρμηνεύει διὰ τοῦ ἔξεστι. Νομίζομεν, ὅτι σημαίνει, δὲν γίνεται μέχρι τέλους. Ὁ δοῦλος μέχρι τέλους δὲν δύναται νὰ μεγαλοφρονῇ, ἀλλὰ κάμπτεται ἐν τῷ μέσῳ.

4) Ὁ Κρέων ἐν τῇ ὀργῇ αὐτοῦ δι' ἄγαν ταπεινῆς φράσεως ὀνομάζει τὴν Ἀντιγόνην, ἥτις δὲν ἦτο δούλη αὐτοῦ.

5) Προσδιορίζεται ἀκριβέστερον ὁ χρόνος διὰ τοῦ ὑπερβαίνουσα = ὅτε ὑπερέβαινεν.

6) Ἡ πρόθεσις ἐπιτείνει τὴν ἔννοιαν τοῦ ῥήματος.

7) Ἰσοδυναμεῖ τῷ προτεθειμένους, ὡς ἐν Οἰδίπ. τυράνν. 865 "ἔργων τε πάντων, ὧν νόμοι πρόκεινται„. Εὐριπίδ. Ἰφιγεν. Ταύρ. 1189 "Τὸν νόμον ἀνάγκη τὸν προκείμενον σέβειν„.

8) Τὰ ῥήματα τὰ σημαίνοντα χαράν, λύπην καὶ τὰ τοιαῦτα δηλοῦσι τὸ αἴτιον τοῦ πάθους καὶ κατὰ μετοχήν, Εὐριπίδ. Ἱππολ. 7 "ἔνεστι γὰρ δὴ κἂν θεῶν γένει τόδε τιμώμενοι χαίρουσιν ἀνθρώπων ὕπο„. Σοφοκλ. Φιλοκτ. 879 "ἥδομαι μὲν σ' εἰσιδών„. Πλάτ. ἐν Φαίδων. 62 Ε "τοὺς μὲν φρονίμους ἀγανακτεῖν ἀποθνήσκοντας πρέπει, τοὺς δὲ ἄφρονας χαίρειν„. Ἴσως οὐχὶ ἀπιθάνως ὁ κ. Σεμιτέλος λαμβάνει τὴν μετοχὴν ὡς ἐναντιωματικήν.

9) Ἐν τῷ ἡρωϊκῷ αἰῶνι ἐλο-

εἰ ταῦτ' ἀνατὶ[1] τῇδε κείσεται κράτη.
ἀλλ' εἴτ' ἀδελφῆς[2] εἴθ' ὁμαιμονεστέρας[3]
τοῦ παντὸς ἡμῖν Ζηνὸς Ἑρκείου[4] κυρεῖ,
αὐτή τε χἠ ξύναιμος[5] οὐκ ἀλύξετον
μόρου κακίστου[6]· καὶ γὰρ οὖν κείνην ἴσον[7]

γίζετο ὡς μέγα ὄνειδος, ἄν τις ὠνομάζετο γυνή.

[1]) Ὁ Τρικλίνιος κατὰ δύο τρόπους ἑρμηνεύει· "Τὸ ταῦτα κράτη ἢ πρὸς τὴν 'Αντιγόνην νοητέον· ταῦτα κράτη, ἤγουν ἡ τοιαύτη ταύτης ὑπεροψία· ἢ πρὸς τὸν Κρέοντα, ἵν' ᾖ ταῦτα τὰ κράτη, ἤγουν ἡ ἐμὴ βασιλεία„. Οἱ νεώτεροι ἑρμηνευταὶ τὴν πρώτην ἑρμηνείαν δέχονται. Ἐὰν αὕτη ἡ ἐξουσία ταύτης δὲν μείνῃ ἀτιμώρητος. Ὁ Nauck νομίζων τὸ κείσεται ἡμαρτημένον εἰκάζει ἐάσεται, ὁ δὲ Blaydes πείσεται.

[2]) Ἡ μήτηρ τῆς Ἀντιγόνης Ἰοκάστη ἦτο ἀδελφὴ τοῦ Κρέοντος. Ὁ τύραννος ἐν τῇ ἄκρᾳ αὐτοῦ ὀργῇ ἐκφράζεται ὑπερβολικῶς, ὡς καὶ ἐν τῷ διαλόγῳ πρὸς τὸν Τειρεσίαν 1040 "οὐδ' εἰ θέλουσ' οἱ Ζηνὸς αἰετοὶ βορὰν φέρειν νιν ἁρπάζοντες ἐς Διὸς θρόνους„. καὶ Πλάτ. ἐν Λύσιδ. 210 C "ὁ πατὴρ καὶ ἡ μήτηρ καὶ εἴ τι τούτων οἰκειότερόν ἐστιν„. Παραπλήσιαι ὑπερβολικαὶ φράσεις εἶναι χρυσοῦ χρυσότερος, κακοδαιμονέστερος αὐτῆς τῆς κακοδαιμονίας.

[3]) Δηλαδὴ θυγάτηρ. Τὰ ῥήματα εἶναι, γίγνεσθαι, κυρεῖν καὶ τὰ τοιαῦτα συντάσσονται γενικῇ, Ξενοφ. ἐν Κύρ. Παιδ. Ι, 2, 1 "πατρὸς μὲν δὴ λέγεται Κῦρος γενέσθαι Καμβύσου, μητρὸς δὲ ὁμολογεῖται Μανδάνης γενέσθαι„. Εὐριπίδ. Ἑκάβ. 383 "δεινὸς χαρακτὴρ κἀπίσημος ἐν βροτοῖς ἐσθλῶν γενέσθαι„.

[4]) Εἴτε συγγενεστέρα πάντων τῶν συγγενῶν. Ὡς διὰ τοῦ Ἡφαίστου νοεῖται τὸ πῦρ καὶ διὰ τοῦ Ἄρεως ὁ πόλεμος, οὕτω διὰ τοῦ Ἑρκείου Διὸς ἡ ὅλη συγγένεια, Εὐστάθ. σελ. 1930 "χρῆσις δὲ Ἑρκείου Διὸς καὶ παρὰ Σοφοκλεῖ, ἔνθα Ἑρκεῖον Δία ἐκεῖνος τοὺς ἐν οἴκῳ πάντας δηλοῖ„. Ὁ Ζεὺς εἶχε καὶ τὰ ἐπώνυμα, γενέθλιος, φράτριος, ζύγιος, ὁμόγνιος καὶ τὰ τοιαῦτα.

[5]) Ὁ Κρέων ἐν τῇ ἀγανακτήσει αὐτοῦ ἄνευ ἱκανῆς ἀνακρίσεως λέγει ἔνοχον καὶ τὴν ἀθῴαν. Ἰσμήνην καταδικάζων αὐτὴν εἰς τὴν ἐσχάτην τῶν ποινῶν.

[6]) Τὸ ῥῆμα ἀλύσκειν συντάσσεται γενικῇ, ὅταν ἔχῃ τὴν σημασίαν τοῦ ἀπαλλάσσεσθαι, ἐλευθεροῦσθαι, ὡς καὶ τὸ διαφεύγειν, Εὐστάθιος σελ. 710, 57 "ὅτι δὲ τὸ ἀλύξαι οὐ μόνον κοινότερον αἰτιατικῇ συντάσσεται, ἀλλὰ καὶ γενικῇ, δηλοῖ Σοφοκλῆς ἐν τῷ οὐκ-κακίστου„ Σοφοκλ. ἐν Ἠλέκτρ. 626. "Ἀλλ οὐ μὰ τὴν δέσποιναν Ἄρτεμιν, θράσους τοῦδ' οὐκ ἀλύξεις„ Ξενοφ. ἐν Κύρ. Ἀναβάσ. Ι, 3, 2 "Κλέαρχος δὲ τότε μὲν μικρὸν ἐξέφυγε τοῦ μὴ καταπετρωθῆναι„.

[7]) Τὸ ἴσον κεῖται ἐπιρρηματικῶς, δηλ. ἐξ ἴσου.

ἐπαιτιῶμαι τοῦδε βουλεῦσαι[1] τάφου.
καί νιν καλεῖτ'· ἔσω γὰρ[2] εἶδον ἀρτίως
λυσσῶσαν αὐτὴν οὐδ' ἐπήβολον[3] φρενῶν.
φιλεῖ[4] δ' ὁ θυμὸς πρόσθεν ᾑρῆσθαι κλοπεὺς[5]
τῶν μηδὲν ὀρθῶς ἐν σκότῳ τεχνωμένων.
μισῶ γε μέντοι[6] χὤταν[7] ἐν κακοῖσί τις

[1]) Ἡ σύνταξις ὁμαλῶς ἤθελεν ἔχει· ἴσον ἐπαιτιῶμαι κείνην τοῦδε τάφου βουλεῦσαι, Σοφοκλ. Φιλοκτ 62 "οὐκ ἠξίωσαν τῶν Ἀχιλλείων ὅπλων ἐλθόντι δοῦναι κυρίως αἰτουμένῳ, ἀλλ' αὔτ' Ὀδυσσεῖ παρέδοσαν„. Τὸ βουλεῦσαι δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν ὡς αἰτιατικὴν τοῦ κατά τι. Οὕτως ὁ Κρέων νομίζει, ὅτι ἡ Ἰσμήνη εἶναι ἠθικὸς αὐτουργός. Ἀλλ' ὁ Nauck παρατηρεῖ, ὅτι μᾶλλον ἥρμοζε τὸ κοινωνεῖν.

[2]) Ἐν τῇ προτάσει ταύτῃ ὁ Κρέων λέγει τὴν αἰτίαν, δι' ἣν θεωρεῖ τὴν Ἰσμήνην ἔνοχον τοῦ ἐγκλήματος.

[3]) Κατὰ τὸν Σχολιαστήν· "Κυρίαν τῶν φρενῶν καὶ ἑστῶσαν ἐν αὑτῇ„ Αἰσχύλ. Προμηθ. 444 "ἀνθρώπους ἔννους ἔθηκα καὶ φρενῶν ἐπηβόλους„. Σοφοκλ. ἐν Ἀποσπ. 105. "εἰσίδοιμί πως φρενῶν ἐπήβολον καλῶν σε„. Μετὰ τὴν ἀποχώρησιν τῆς Ἀντιγόνης ἔμεινεν ἡ Ἰσμήνη ἐν τοῖς ἀνακτόροις τεταραγμένη, ὅπερ παρετήρησεν ὁ Κρέων. Καὶ ὀρθῶς μὲν οὗτος νομίζει, ὅτι ἡ Ἰσμήνη προεγίνωσκε τὴν πρᾶξιν, ἀλλὰ πλανᾶται ἐξ ἴσου ταύτην ἐπαιτιώμενος. Διότι αὕτη δὲν ἐβουλεύθη ἀπὸ κοινοῦ περὶ τῆς ταφῆς, ἀλλ' ἀπέτρεπε τὴν ἀδελφήν. Ἡ ταραχὴ τῆς Ἰσμήνης παρήχθη ἐκ τῆς ἀγωνίας περὶ τῆς τύχης τῆς ἀδελφῆς.

[4]) Τὸ φιλεῖν συντασσόμμενον ἀπαρεμφάτῳ ἔχει τὴν σημασίαν τοῦ συνειθίζειν.

[5]) Κλοπεὺς λέγεται ἐκεῖνος, ὅστις πράττει τι κρυφίως κατὰ τὴν ποιητικὴν χρῆσιν τοῦ κλέπτειν ὡς ἐν Ἠλέκτρ. 37 "δόλοισι κλέψαι χειρὸς ἐνδίκους σφαγὰς„ καὶ ἐν Αἴαντ. 1137 "πόλλ' ἂν καλῶς λάθρᾳ σὺ κλέψειας κακά„. Ὁ Σχολιαστὴς ἀναπτύσσει τὸ χωρίον οὑτωσί· "Εἴωθεν ἡ ψυχὴ τῶν λάθρᾳ τι κακῶν τεχνωμένων προαλίσκεσθαι, καὶ ἑαυτὴν ποιεῖν καταφανῆ πρὶν φωραθῆναι„. Ἐν ἄλλαις λέξεσιν ὁ θέλων νὰ πράξῃ τι κακὸν συνήθως προγινώσκεται.

[6]) Ταῦτα λέγονται περὶ τῆς Ἀντιγόνης. Ἡ ἀντίθεσις κεῖται ἐν τούτῳ, ὅτι ἡ μὲν Ἰσμήνη βουλευθεῖσα κοινῶς μετὰ τῆς ἀδελφῆς περὶ τοῦ ἐγκλήματος ἐκ τῶν ἀκουσίων αὐτῆς τρόπων ἐλέγχεται, ἐν ᾧ ἡ Ἀντιγόνη θέλει νὰ περικαλύψῃ τοῦτο διὰ τοῦ θείου δικαίου στιχ. 450. Ὀρθῶς δὲ ὁ Σχολιαστὴς παρατηρεῖ· "Μισῶ τὸν ἁμαρτάνοντα καὶ ἐπικοσμοῦντα τὴν ἁμαρτίαν αὐτοῦ. Τοῦτο δέ φησιν, ὅτι ἁλοῦσα ἡ Ἀντιγόνη ἔφασκε τῷ θείῳ νόμῳ ἐπαρκεῖν„.

[7]) Τὸ διὰ τῆς ἀναφορικῆς χρονικῆς προτάσεως ἐκπεφρασμένον ἔπρεπε νὰ ἔχῃ τὸν τύπον αἰτιατικῆς συντακτικῆς τοῦ μισῶ, ἀλλ' αἱ τοι-

ἁλούς, ἔπειτα[1] τοῦτο καλλύνειν θέλῃ.

ΑΝΤΙΓΟΝΗ.

Θέλεις τι μεῖζον ἢ κατακτεῖναί μ' ἑλών ;[2]

ΚΡΕΩΝ.

Ἐγὼ μὲν[3] οὐδέν· τοῦτ'[4] ἔχων ἅπαντ' ἔχω.

ΑΝΤΙΓΟΝΗ

Τί δῆτα μέλλεις ; ὡς ἐμοὶ τῶν σῶν λόγων
ἀρεστὸν οὐδέν, μηδ' ἀρεσθείη[5] ποτέ·
οὕτω δὲ καὶ σοὶ τἄμ' ἀφανδάνοντ'[6] ἔφυ[7].

αὗται ἀνωμαλίαι συμβαίνουσιν οὐχὶ σπανίως ἐν τῷ ἀναφορικῷ λόγῳ. Τὸ ἐν κακοῖσιν ἁλοὺς σημαίνει συλληφθεὶς ἐν τῷ πράττειν κακά, ἤτοι ἐπ' αὐτοφώρῳ.

[1]) Ἐνταῦθα ἔχει ἀντιθετικὴν σημασίαν, ὡς ἐν Οἰδίπ. ἐπὶ Κολων. 277 "μή θεοὺς τιμῶντες εἶτα τῶν θεῶν μοῖραν ποιεῖσθε μηδαμῶς„. Καλλύνειν σημαίνει κοσμεῖν, ὅπερ ἀλλαχοῦ τίθεται, παρ' Εὐριπίδ. ἐν Ἴων. 833 "οἴμοι κακούργους ἄνδρας ὡς ἀεὶ στυγῶ, οἳ συντιθέντες τἄδικ' εἶτα μηχαναῖς κοσμοῦσι„.

[2]) Εἶναι ἰσοδύναμον πρὸς τὸ λαβών, ὅπερ ἀλλαχοῦ τίθεται, ὡς ἐν τοῖς ἡγουμένοις 398 "τήνδ' αὐτός, ὡς θέλεις λαβὼν καὶ κρῖνε κἀξέλεγχ'„ Οἰδίπ. τύραννν. 641 "ἢ γῆς ἀπῶσαι πατρίδος ἢ κτεῖναι λαβών„.

[3]) Κεῖται ἀντὶ τοῦ μήν. Τὸ ῥῆμα ληπτέον ἐκ τῆς ἐρωτήσεως τῆς Ἀντιγόνης, ὡς καὶ παρὰ Πλουτάρχ. ἐν βίῳ Ἀλκιβιάδ. 3 "δάκνεις, ὦ Ἀλκιβιάδη, καθάπερ αἱ γυναῖκες. Οὐκ ἔγωγε, εἶπεν, ἀλλ' ὡς οἱ λέοντες„.

[4]) Δηλαδὴ τὸν φόνον τῆς Ἀντιγόνης.

[5]) Ἐκ τοῦ προηγουμένου οὐδὲν ἐξάγεται τὸ μηδέν, ὅπερ εἶναι ὑποκείμενον τοῦ ἀρεσθείη. Ὁ Wolff ἑρμηνεύει mihi probetur, ὡς παρ' Ἡροδότ. ἐν IX, 70 "ἐγὼ τούτου εἵνεκεν μήτε Αἰγινήτῃσι ἅδοιμι, μήτε τοῖσι ταῦτα ἀρέσκεται, ἀποχρᾷ τέ μοι Σπαρτιήτῃσι ἀρεσκόμενον„ καὶ VI, 128 "μάλιστα τῶν μνηστήρων ἠρέσκοντο οἱ ἀπ' Ἀθηναίων ἀπιγμένοι„. Ἀντὶ τοῦ ἀρεσθείη ὁ μὲν Elmsley εἰκάζει ἀρέστ' εἴη, ὁ δὲ Blaydes οὐδὲ μὴ ἀρέσῃ, ἀλλ' ἡ διόρθωσις δὲν ἐκρίθη ἀναγκαία ὑπὸ τῶν ἐκδοτῶν.

[6]) Ἔχει ἀντίθετον σημασίαν τοῦ ἁνδάνειν, δηλ. προξενεῖν δυσαρέσκειαν. Παραπλήσια εἶναι τὰ ἐν Ἠλέκτρ 1050 "Οὔτε γὰρ σὺ τἄμ' ἔπη τολμᾷς ἐπαινεῖν, οὔτ' ἐγὼ τοὺς σοὺς λόγους„ Εὐριπίδ. ἐν Ἱκέτ. 466 "σοὶ μὲν δοκείτω ταῦτ', ἐμοὶ δὲ τἀναντία„.

[7]) Τὸ ἔφυν συχνάκις συντάσσεται μετοχῇ, Οἰδίπ. τύραννν. 9 "ἐπεὶ πρέπων ἔφυς πρὸ τῶνδε φωνεῖν„

καίτοι πόθεν κλέος γ' ἂν εὐκλεέστερον[1]
κατέσχον, ἢ τὸν αὐτάδελφον ἐν τάφῳ
τιθεῖσα; τούτοις τοῦτο πᾶσιν ἁνδάνειν[2]
λέγοιτ' ἄν, εἰ μὴ γλῶσσαν ἐγκλῄοι[3] *φόβος.*

ΧΟΡΟΣ.

'Αλλ' ἡ τυραννὶς[4] *πολλά τ' ἄλλ' εὐδαιμονεῖ,*

Φιλοκτ. 1052 *"νικᾶν γε μέντοι πανταχοῦ χρῄζων ἔφυν".*

1) *Τοῦτο θεωρεῖται ὡς πλεονασμὸς ὑπὸ τῶν ἑρμηνευτῶν, οἵτινες παραβάλλουσιν ἄλλα ἀνάλογα, ὡς* 1277 *"ὦ πόνοι βροτῶν δύσπονοι" Εὐριπίδ. Τρῳάδ.* 75 *"δύσνοστον νόστον". Παρατηροῦμεν ὅμως, ὅτι τὸ κλέος εἶναι λέξις μέση καὶ τούτου ἕνεκεν λέγομεν εὐκλεὴς καὶ δυσκλεής.*

2) *Ἡ Ἀντιγόνη δὲν πειρᾶται, ὅπως διεγείρῃ τὸν χορόν, ἀλλ' ὄντως φρονεῖ, ὅτι οὗτος ἐπιδοκιμάζει τὴν πρᾶξιν αὐτῆς· διότι δὲν δύναται νὰ ἐννοήσῃ, ὅτι ὑπάρχουσι καὶ ἄλλοι ἄνθρωποι ἐπιδοκιμάζοντες τὴν παράβασιν τῶν θείων νόμων.*

3) *Κατ' εὐκτικὴν ἔγκλισιν, διότι ἡ Ἀντιγόνη δὲν ἔχει σαφῆ δεδομένα, ὅτι ὄντως ὁ χορὸς φοβεῖται τὸν Κρέοντα.*

4) *Οἱ δύο οὗτοι στίχοι ὑπὸ τῆς παραδόσεως ἀποδίδονται τῇ Ἀντιγόνῃ. Ἀλλ' ὁ Σχολιαστὴς εὗρεν ἀπορίαν, ἣν ἐπειρᾶτο νὰ λύσῃ λέγων· "Οὐκ ἐν ἐπαίνῳ τοῦτο τῆς τυραννίδος· ἀλλ' ἔχει τι εἰρωνείας ὁ λόγος". Τὸ χωρίον ὅμως οὔτε ὡς εἰρωνεία δύναται νὰ ληφθῇ, οὔτε νὰ συνδεθῇ τοῖς ἡγουμένοις καὶ ἑπομένοις. Διὰ ταῦτα πρῶτος ὁ* Jacob *καὶ κατὰ τοῦτον πλεῖστοι ἄλλοι, ὡς ὁ* Nauck *ὁ* Dindorf *καὶ ὁ* Meineke, *θεωροῦσι τοὺς στίχους νόθους καὶ δή τινες τούτων νομίζουσιν, ὅτι ἐλήφθησαν ἔκ τινος τραγῳδίας τοῦ Εὐριπίδου. Ὁ* Wolff *ὅμως δὲν θεωρεῖ ὡς τοιούτους, ἀλλ' ἀποδίδωσι τῷ χορῷ ὅπερ ἡμῖν φαίνεται λίαν πιθανόν. Τοὐναντίον ὁ* Bellermann *πειρᾶται νὰ ἀποδείξῃ, ὅτι οἱ στίχοι οὗτοι ἁρμόζουσιν εἰς τὸ στόμα τῆς Ἀντιγόνης, ἀλλ', ὡς νομίζομεν, ἀποτυγχάνει. Διότι ὁ τύραννος ὁ παραβαίνων τοὺς θείους νόμους δὲν ἠδύνατο νὰ θεωρηθῇ ἐν τῇ διανοίᾳ τῆς Ἀντιγόνης ὡς εὐδαίμων. Ἁρμόζουσι τοὐναντίον εἰς τοὺς γέροντας τῶν Θηβῶν, οἵτινες πάντοτε δεικνύουσι σεβασμὸν πρὸς τὸ τύραννον. Πρὸς δὲ εἶναι δύσκολον νὰ ὑποτεθῇ, ὅτι ὁ χορὸς ἐσιώπησεν, ἀφ' οὗ προεκλήθη. Ἂν δὲ ἐσιώπα, ἡ Ἀντιγόνη δὲν ἠδύνατο νὰ εἴπῃ περὶ αὐτοῦ ὑπίλλουσι. Φαίνεται δ', ὅτι ὁ χορὸς καὶ ἀπολογεῖται ὑπὲρ ἑαυτοῦ λέγων οἱονεί· δὲν φοβοῦμαι, ἀλλ' ὁ τύραννος ἔχει δικαίωμα καὶ νὰ πράττῃ καὶ νὰ λέγῃ, ὅ,τι καὶ ἂν θέλῃ. Οὕτως ἔνθεν μὲν ἀποκρούει τὸν ψόγον τοῦ φόβου, ἔνθεν δὲ εἰκονίζει τὰς πράξεις καὶ τοὺς λόγους τοῦ τυράννου ὡς αὐθαιρέτους. Τοιαύτη ἐπιφυλακτικὴ καὶ συνετὴ γλῶσσα ἁρμόζει εἰς τὸ στόμα τοῦ χοροῦ ὁλοκλήρου τοῦ ἀρχαίου δράματος καὶ οὐχὶ εἰς τὸ τῆς Ἀντι-*

κἄξεστιν[1] αὐτῇ δρᾶν λέγειν θ' ἃ βούλεται.

ΚΡΕΩΝ.

Σὺ τοῦτο μούνη[2] τῶνδε Καδμείων ὁρᾷς.

ΑΝΤΙΓΟΝΗ.

Ὁρῶσι χοὖτοι, σοὶ δ' ὑπίλλουσιν[3] στόμα.

ΚΡΕΩΝ.

Σὺ δ' οὐκ ἐπαιδεῖ, τῶνδε χωρὶς[4] εἰ[5] φρονεῖς;

ΑΝΤΙΓΟΝΗ.

Οὐδὲν γὰρ[6] αἰσχρὸν τοὺς ὁμοσπλάγχνους σέβειν.

ΚΡΕΩΝ.

Οὔκουν ὅμαιμος χὠ καταντίον[7] θανών;

γόνης, ἥτις πάντοτε εἶναι παρρησιαστική.

1) *Τὸ μὲν ἔξεστι μεταχειρίζονται οἱ ἀρχαῖοι, ὅταν τὰ κωλύματα ἦναι ἐξωτερικά, τὸ δὲ ἔνεστι, ὅταν ταῦτα ἦναι ἐσωτερικά.*

2) *Ἂν οἱ εἰρημένοι στίχοι ἀποδοθῶσιν εἰς τὸν χορόν, ὁ Κρέων ἔχει δεδομένον, ἵνα πιστεύῃ περὶ τῆς γνώμης τῶν Καδμείων. Συνετάχθη πρὸς γενικὴν κατ' ἀναλογίαν τῶν μόνος ἀπ' ἄλλων, μονωθείς τινος καὶ τῶνδε χωρὶς ἐν στίχ. 510.*

3) *Ὁ Σχολιαστής, ἐπειδὴ τοὺς δύο εἰρημένους στίχους ἀποδίδει εἰς τὴν Ἀντιγόνην καὶ οὐχὶ εἰς τὸν χορόν, τὸ ὑπίλλειν ἑρμηνεύει διὰ τοῦ σιωπᾶν. Τὸ ὑπίλλω σημαίνει πρὸς τὰ κάτω τυλίσσω, εἰς τὰ κάτω συστέλλω, ὡς παρ' Εὐριπίδῃ λέγεται περὶ τῆς Σφιγγὸς ἐν Ἀποσπ. 544 "οὐρὰν ὑπίλασ' ὑπὸ λεοντόπουν βάσιν καθέζετο„. Λοιπὸν ὅ,τι εἴρηται περὶ οὐρᾶς, δύναται νὰ λεχθῇ καὶ περὶ τῆς γλώσσης. Ὄντως ἐν τοῖς εἰρημένοις στίχοις οἱ γέροντες τῶν Θηβῶν δὲν εἶχον τὴν γλῶσσαν τεταμένην, ἀλλὰ συνεσταλμένην.*

4) *Τὸ ἀντίθετον εἶναι ἴσον φρονεῖν στίχ. 75. Σὺ νέα οὖσα δὲν ἐντρέπεσαι, ἂν ἔχῃς διάφορον γνώμην ἀπὸ τούτους τοὺς πολυπείρους γέροντας;*

5) *Ἡ διὰ τοῦ εἰ ἐκπεφρασμένη πρότασις δηλοῖ τὸ ἀναγκαστικὸν αἴτιον τοῦ ἐπαιδεῖ.*

6) *Αἰτιολογεῖ παραλειφθεῖσαν πρότασιν· δὲν ἐντρέπομαι, διότι δὲν εἶναι αἰσχρὸν τὸ νὰ σέβηταί τις τοὺς ὁμοσπλάγχνους. Ἡ ἡρωῒς πέποιθεν, ὅτι οἱ γέροντες τῶν Θηβῶν συμφωνοῦσιν ἑαυτῇ, ἀλλὰ καὶ ἂν διεφώνει πρὸς τούτους, πάλιν δὲν ἤθελεν ἐντραπῇ προκειμένου περὶ ἀδελφικοῦ καθήκοντος.*

7) *Δηλαδὴ τοῦ Πολυνείκους. Θανὼν εἶναι ὁ Ἐτεοκλῆς.*

ΑΝΤΙΓΟΝΗ.

Ὅμαιμος ἐκ μιᾶς[1] *τε καὶ ταὐτοῦ πατρός.*

ΚΡΕΩΝ.

Πῶς δῆτ' ἐκείνῳ[2] *δυσσεβῆ τιμᾷς χάριν ;*[3]

ΑΝΤΙΓΟΝΗ.

Οὐ μαρτυρήσει ταῦθ' ὁ κατθανὼν νέκυς[4].

ΚΡΕΩΝ.

Εἴ τοί σφε τιμᾷς ἐξ ἴσου τῷ δυσσεβεῖ[5].

ΑΝΤΙΓΟΝΗ.

Οὐ γάρ τι δοῦλος[6], *ἀλλ' ἀδελφὸς ὤλετο.*

[1]) *Ἐννοεῖται μητρὸς ἐκ τοῦ ἑπομένου πατρός, ὡς παρὰ Πλάτων. ἐν Νόμ. I*, 627 C "*Πολλοὶ ἀδελφοί που γένοιντ' ἂν ἑνὸς ἀνδρός τε καὶ μιᾶς υἱεῖς*". *Ὁ μὲν* Tournier *εἰκάζει καὶ ταὐτοῦ γεγώς, ὁ δὲ* Nauck *ὅμαιμος ἐξ ἑνός τε καὶ μιᾶς γεγώς.*

[2]) *Τῷ Ἐτεοκλεῖ· πῶς ἀποδίδεις τιμὴν εἰς τὸν Πολυνείκη μαρτυροῦσαν ἔλλειψιν σεβασμοῦ πρὸς τὸν Ἐτεοκλέα;*

[3]) *Ἠδύνατο νὰ εἴπῃ τιμᾶς τιμήν, ἀλλ' εἶναι ἐπέκτασις τοῦ ἐτυμολογικοῦ σχήματος, ὡς Σοφοκλ. ἐν Τραχιν.* 49 "*Δέσποινα Δηάνειρα, πολλὰ μὲν σ' ἐγὼ κατεῖδον ἤδη πανδάκρυτ' ὀδύρματα τὴν Ἡράκλειον ἔξοδον γοωμένην*". *Ἐνταῦθα γεννᾶται ὀξύμωρόν τι. Διὰ μὲν τὴν Ἀντιγόνην εἶναι τιμὴ καὶ σέβας ἡ ταφὴ τοῦ πτώματος τοῦ Πολυνείκους, διὰ δὲ τὸν Ἐτεοκλέα δυσσέβεια. Παραπλήσιον εἶναι τὸ ὅσια πανουργήσασα ἐν στιχ.* 74. *Κατὰ τὸν* Nauck *ἡ δοτικὴ ἐκείνῳ ποιεῖ πιθανόν, ὅτι ὁ Σοφοκλῆς ἔγραψεν οὐχὶ τιμᾷς, ἀλλὰ τίνεις ἢ νέμεις.*

[4]) *Εἶναι πλεονασμός, ὡς παρ' Ὁμήρῳ ἐν Ὀδυσσ. λ*, 37 "*νεκύων κατατεθνηώτων*" *καὶ Εὐριπίδ. ἐν Τρῳάσ.* 91 "*θανόντων νεκρῶν*". *Ἡ Ἀντιγόνη ἀποκρούει τὸν λόγον τοῦ Κρέοντος λέγουσα, ὅτι οὗτος ἐμβάλλει εἰς τὸν Ἐτεοκλέα ἰδέας, ἃς οὗτος δὲν δέχεται. Αἱ εὐφυΐαι αὗται τῆς στιχομυθίας δεικνύουσιν, ὅτι οἱ ἀρχαῖοι εἶχον, ὡς λέγομεν οἱ νεώτεροι, μεγάλην παρουσίαν πνεύματος.*

[5]) *Ὁμαλῶς ἔπρεπε νὰ εἴπῃ· τὸν δυσσεβῆ ἐξ ἴσου αὐτῷ. Ὁ Κρέων λέγει ἐνταῦθα, ὅτι ἡ Ἀντιγόνη προσήνεγκε τὰς προσηκούσας τιμὰς καὶ τῷ Ἐτεοκλεῖ, ὅπερ καὶ ἐν τοῖς ἔπειτα βεβαιοῦται* 899 "*κασίγνητον κάρα· ἐπεὶ θανόντας αὐτόχειρ ὑμᾶς ἐγὼ ἔλουσα κἀκόσμησα κἀπιτυμβίους χοὰς ἔδωκα*". *Ὁ ποιητὴς ὅμως δὲν κατατρίβει μακρὸν λόγον περὶ τούτου, διότι δὲν ἀφορᾷ εἰς τὴν κυρίαν ὑπόθεσιν.*

[6]) *Ἐν τῷ ἡγουμένῳ στίχῳ*

ΚΡΕΩΝ.

Πορθῶν γε τήνδε γῆν[1], *ὁ δ' ἀντιστὰς ὕπερ*[2].

ΑΝΤΙΓΟΝΗ.

Ὅμως ὅ γ' Ἅιδης τοὺς νόμους ἴσους[3] *ποθεῖ.*

ΚΡΕΩΝ.

Ἀλλ' οὐχ ὁ χρηστὸς τῷ κακῷ λαχεῖν ἴσος[4].

ΑΝΤΙΓΟΝΗ

Τίς οἶδεν, εἰ κάτωθεν[5] *εὐαγῆ*[6] *τάδε;*

ΚΡΕΩΝ.

Οὔτοι ποθ' οὐχθρός, οὐδ' ὅταν θάνῃ φίλος[7].

Κρέων εἶχε τὴν ἀξίωσιν, ὅπως ἡ Ἀντιγόνη ποιήσῃ διαστολὴν ἐν ταῖς ταῖς τιμαῖς. Ἀλλ' ἡ ἡρωῒς ἀποκρίνεται, ὅτι τοῦτο δὲν εἶναι δυνατόν· διότι ὁ εἷς δὲν ἦτο δοῦλος καὶ ὁ ἄλλος ἐλεύθερος, ἀλλ' ἀμφότεροι ἰσότιμοι ἀδελφοί.

1) *Τὸ ῥῆμα ἐννοητέον ἐκ τοῦ λόγου τῆς Ἀντιγόνης.*

2) *Ὁ δὲ ὤλετο ἀντιστὰς ὑπὲρ τῆσδε γῆς.*

3) *Τὰ χειρόγραφα ἔχουσι τούτους, ἐν ᾧ ὁ Σχολιαστὴς ἴσους, ὅπερ καὶ προτιμᾶται ὑπὸ τῶν ἐκδοτῶν. Ἀντὶ τοῦ ἴσους ὁ* Seyffert *ἔγραψε κοινούς.*

4) *Ἐν τοῖς χειρογράφοις ἀναγινώσκεται ἴσος, ὅπερ ὁ* Hermann *ἑρμηνεύει οὑτωσί·* "bonus non par est malo ad consequendum ea, quae debita sibi poscunt mortui„. *Ἡ σύνταξις ἔχει· Ἴσος ὥστε λαχεῖν τῆς δίκης ἢ τοῦ τάφου κατὰ τὸν* Kern. *Ὁ* Bergk *καὶ ὁ* Nauck *γράφουσιν ἴσα. Ἀλλ' ἡ παράδοσις κρατεῖ παρὰ τοῖς ἐκδόταις. Ὁ Κρέων νομίζει, ὅτι ὁ Ἐτεοκλῆς θέλει λυπηθῇ μανθάνων, ὅτι ὁ Πολυνείκης ἠξιώθη ἴσων τιμῶν, Εὐριπίδ. Ἑκάβ.* 306 *"ἐν τῷδε γὰρ κάμνουσιν αἱ πολλαὶ πόλεις, ὅταν τις ἐσθλὸς μηδὲν φέρηται τῶν κακιόνων πλέον„.*

5) *Τὸ κάτωθεν ἀντὶ τοῦ κάτω πολλαχοῦ ἀπαντᾷ οὐ μόνον παρὰ τοῖς ποιηταῖς, ἀλλὰ καὶ παρὰ τοῖς πεζογράφοις, Αἰσχύλ. Χοηφ,* 833 *"τοῖς θ' ὑπὸ χθονὸς φίλοισι τοῖς τ' ἄνωθεν„ Δημοσθ. κατὰ Ἀριστοκρ.* 529 *"ὁ κάτωθεν νόμος„.*

6) *Ὁ Σχολιαστὴς ἐξηγεῖ διὰ τοῦ εὐσεβῆ.*

7) *Οἱ ἀρχαῖοι ἐπίστευον, ὅτι τὰ μίση ἐξηκολούθουν ὑπάρχοντα καὶ μετὰ θάνατον, ὡς ἐν Αἴαντ.* 1372 *"οὗτος δὲ κἀκεῖ κἀνθάδ' ὢν ἔμοιγ' ὁμῶς ἔχθιστος ἔσται„.*

ΑΝΤΙΓΟΝΗ.

Οὔτοι συνέχθειν[1], *ἀλλὰ συμφιλεῖν ἔφυν*[2].

ΚΡΕΩΝ.

Κάτω νυν ἐλθοῦσ', εἰ φιλητέον, φίλει
κείνους· ἐμοῦ δὲ ζῶντος οὐκ ἄρξει γυνή[3].

ΧΟΡΟΣ.

Καὶ μὴν πρὸ πυλῶν ἥδ'[4] *'Ισμήνη*
φιλάδελφα[5] *κάτω δάκρυ' εἰβομένη·*
νεφέλη[6] *δ' ὀφρύων ὕπερ αἱματόεν*[7]

[1]) *Ἄριστα ἀπεικονίζει ὁ δαιμόνιος ποιητὴς τὴν ἀγαθὴν γυναικείαν φύσιν. Ἡ ἡρωῒς μετέχει μόνον τῆς ἀγάπης, οὐχὶ δὲ καὶ τοῦ μίσους. Ἐνταῦθα ὁ κ. Σεμιτέλος λέγει καλοὺς λόγους, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἀκριβεῖς, ὡς νομίζομεν. "Τὸ τελευταῖον δὲ τοῦτο πύρινον βέλος, ὅπερ ἐν τῇ διὰ τῆς στιχομυθίας περαινομένῃ σφοδρᾷ διαμάχῃ βάλλει ἡ Ἀντιγόνη, τοιαύτην ἔχει τὴν δύναμιν καὶ ῥοπήν, ὥστε ὁ Κρέων ἡττώμενος καταφεύγει εἰς τὸ μόνον ὑπολειπόμενον αὐτῷ ἀσθενὲς ὀχύρωμα ἐμοῦ ζῶντος οὐκ ἄρξει γυνή". Δὲν πιστεύομεν, ὅτι τὸ ὀχύρωμα τοῦ Κρέοντος εἶναι ἀσθενές· διότι φέρει δύο λόγους, πρῶτον, ὅτι αἱ τοιαῦται ἀρχαὶ δύνανται νὰ ἔχωσιν ἀξίαν ἐν τῷ ἄλλῳ κόσμῳ καὶ οὐχὶ ἐν τῷδε, ἐν ᾧ πρέπει νὰ ἔχῃ τις, μάλιστα ὁ κυβερνῶν, φίλους καὶ ἐχθρούς, καὶ δεύτερον, ὅτι τὰ τοιαῦτα αἰσθήματα ἐλέγχουσι γυναικεῖον ἦθος, ὅπερ δὲν πρέπει νὰ ἄρξῃ.*

[2]) *Τὸ φύειν, ὅπερ εὕρομεν μετοχῇ συντεταγμένον, συντάσσεται καὶ ἀπαρεμφάτῳ, Σοφοκλ. Φιλοκτ.* 80 *"ἔξοιδα καὶ φύσει σε μὴ πεφυκότα τοιαῦτα φωνεῖν, μηδὲ τεχνᾶσθαι κακὰ" καὶ* 88 *" ἔφυν γὰρ οὐδὲν ἐκ τέχνης πράσσειν κακῆς" Θουκυδ. ΙΙ,* 64 *"πάντα πέφυκε καὶ ἐλασσοῦσθαι".*

[3]) *Τοῦτο λέγει μετὰ περιφρονήσεως.*

[4]) *Τὴν Ἰσμήνην ἐκάλεσεν ὁ Κρέων ἐν στίχ* 491. *Οἱ ἀρχαῖοι μετεχειρίζονται τὴν δεικτικὴν ἀντωνυμίαν ὅδε, ἔνθα οἱ νεώτεροι ἐπίρρημα, Ἰλιάδ. Φ,* 532 *"ἦ γὰρ Ἀχιλλεὺς ἐγγὺς ὅδε κλονέων" Οἰδίπ. ἐπὶ Κολων·* 111 *"πορεύονται γὰρ οἵδε δή τινες"*

[5]) *Δάκρυα, ἅπερ ἡ ἀγάπη εἰς τὴν ἀδελφὴν προκαλεῖ. Εἶναι ἀντὶ δάκρυα φιλαδέλφου. Ἡ Ἰσμήνη ἐνταῦθα δακρύει οὐχί, διότι δὲν μετέσχε τῆς ταφῆς τοῦ ἀδελφοῦ, ἀλλὰ διὰ τὴν τύχην τῆς ἀδελφῆς. Τὰ χειρόγραφα ἔχουσι* δ ά κ ρ υ α λ α β ο μ έ ν α, *ὅπερ προτιμῶσιν ἐκδόται τινές· διότι τὸ εἴβεσθαι ἀγνοεῖται ὑπὸ τῶν τραγικῶν.*

[6]) *Ἡ μεταφορὰ εἶναι ἀρίστη· διότι ἡ μὲν σκυθρωπότης τῆς Ἰσμήνης παραβάλλεται πρὸς νεφέλην, τὰ δὲ δάκρυα πρὸς τὸν ἐκ ταύτης ὑε-*

ῥέθος[1] αἰσχύνει[2],
τέγγουσ' εὐῶπα παρειάν.

ΚΡΕΩΝ.

Σὺ δ'[3], ἣ κατ' οἴκους ὡς ἔχιδν' ὑφειμένη[4],
λήθουσά[5] μ' ἐξέπινες, οὐδ' ἐμάνθανον[6]

τόν. Ὁ Σχολιαστὴς παρατηρεῖ· "Ἀλληγορικῶς δὲ εἶπε τὴν νεφέλην· ὡς γὰρ ἡ νεφέλη στυγνὴν καὶ ὁμιχλώδη τὴν ἡμέραν ποιεῖ, οὕτω καὶ ταύτην διάδηλόν φησι γίνεσθαι ταῖς ὀφρύσι συμφοράζουσαν, καὶ τὸ πρόσωπον στυγνὸν καὶ κατηφέστερον πεποιηκυῖαν„ Αἰσχύλ. ἐν Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβ. 211 "ὕπερθ' ὀμμάτων κρημναμενᾶν νεφελᾶν„ Εὐριπίδ ἐν Ἱππολ. 173 "στυγνὸν δ' ὀφρύων νέφος αὐξάνεται„

7) Τὸ ῥέθος ὀνομάζεται αἱματόεν ἕνεκα τοῦ κοκκίνου χρώματος. Ἡ Ἰσμήνη γυνὴ οὖσα κατὰ τὴν κυρίαν τῆς λέξεως σημασίαν πάσχει ἐσωτερικῶς καὶ ἥρμοζε νὰ ἔχῃ τὸ πρόσωπον κόκκινον.

1) Ὁ Εὐστάθιος εἰς Ἰλιάδ. Π. σελ. 1090 γράφει "ἰστέον, ὅτι ῥέθεα οἱ μὲν ἄλλοι τὰ μέλη φασίν, Αἰολεῖς δὲ μόνοι κατὰ τοὺς παλαιοὺς τὸ πρόσωπον ῥέθος καλοῦσιν„ καὶ Ἀπολλ. Ῥόδ. ΙΙ, 68, ὅπου ὁ Σχολιαστὴς "ῥέθος ἅπαν μέλος, ἐνταῦθα δὲ τὸ πρόσωπον„.

2) Ποιεῖ ἄσχημον. Τὸ αἰσχρὸς παρὰ τοῖς ἀρχαίοις εἶναι ἀντίθετον τοῦ καλός.

3) Λέγει σὺ δὲ ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν Ἀντιγόνην. Συνάπτεται δὲ τῷ ἐπιφερομένῳ φέρ', εἰπέ· διότι τὰ ἄλλα κεῖνται διὰ μέσου. Ὁ κ. Πάλλης εἰκάζει σὲ δ' ἐννοῶν τὸ λέγω. Νομίζομεν, ὅτι λέγει κατ' οἴκους ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν Ἀντιγόνην, ἥτις ἔτρεχεν ἐν ταῖς ὁδοῖς.

4) Ὁ Hermann ἑρμηνεύει clam immissa, Σοφοκλ. ἐν Ἠλέκτρ. 785 "ἥδε γὰρ μείζων βλάβη ξύνοικος ἦν μοι, τοὐμὸν ἐκπίνουσ' ἀεὶ ψυχῆς ἄκρατον αἷμα„. Παραβάλλει λοιπὸν ὁ Κρέων τὴν Ἰσμήνην πρὸς ἔχιδναν κεκρυμμένην ἐν τοῖς οἴκοις. Τὴν καλλίστην ταύτην λέξιν ὁ κ. Σεμιτέλος ἄνευ αἰτίας ἔτρεψεν εἰς φοινία, ὡς τὸ ἐπίθετον τοῦτο ἀποδίδοται τῇ ἐχίδνῃ καὶ ἐν Τραχιν. 770. Ἀποδίδοται μέν, ἀλλ' ἐνταῦθα δὲν ἁρμόζει. Ἡ Ἰσμήνη δὲν ἔχει τι φονικόν, ἀλλὰ λαθραῖον. Τὴν προσοχὴν τῶν Ἑλλήνων διήγειρε πάντοτε τὸ κρύφιον τούτου τοῦ θηρίου, ὡς μαρτυρεῖ καὶ τὸ παρ' ἡμῖν τοῖς νεωτέροις λεγόμενον· Τί με τηρᾷς καὶ κρύβεσαι 'σὰν τὴν ὀχιὰ 'στὸ βάτο.

5) Τὸ συνηθέστερον εἶναι, ἔλαθές μ' ἐκπίνουσα, ὡς Ἡρόδοτ. VIII, 5 "αὐτός τε ὁ Θεμιστοκλέης ἐκέρδηνε, ἐλάνθανε δὲ τὰ λοιπὰ ἔχων„ καὶ ΙΙΙ, 40 "καί κως τὸν Ἄμασιν εὐτυχέων μεγάλως ὁ Πολυκράτης οὐκ ἐλάνθανε„. Εὕρηται ὅμως καὶ ἀντεστραμμένη ἡ σύνταξις Ἰλιάδ. Μ. 390 "ἂψ δ' ἀπὸ τείχεος ἆλτο λαθών„.

6) Τὴν πρότασιν ταύτην χαλαρῶς συνδέει τῇ προηγουμένῃ ἀνα-

τρέφων δύ' ἄτα[1] κἀπαναστάσεις[2] θρόνων.
φέρ', εἰπὲ δή μοι, καὶ σὺ[3] τοῦδε τοῦ τάφου
φήσεις μετασχεῖν, ἢ 'ξομεῖ τὸ[4] μὴ εἰδέναι;

ΙΣΜΗΝΗ.

Δέδρακα τοὔργον, εἴπερ ἥδ' ὁμορροθεῖ[5],
καὶ ξυμμετίσχω καὶ φέρω τῆς αἰτίας[6].

φορικῇ, ὡς ἐν Οἰδίπ. τυράνν. 1245 "μνήμην παλαιῶν σπερμάτων ἔχουσ', ὑφ' ὧν θάνοι μὲν αὐτός, τὴν δὲ τίκτουσαν λίποι τοῖς οἷσιν αὐτοῦ δύστεκνον παιδουργίαν„. Ἐνίοτε τὸ δεύτερον μέρος τῆς ἀναφορικῆς προτάσεως γίνεται ὅλως ἀνεξάρτητον, μάλιστα παρ' Ὁμήρῳ ἐν Ἰλιάδ. Α, 78 "ὃς μέγα πάντων Ἀργείων κρατέει καὶ οἱ πείθονται Ἀχαιοί„ Παράβαλλ. Ὀδυσσ. α, 78 Ἡρόδοτ. III, 34.

¹) Μετεχειρίσθη τὰ ἀφῃρημένα ἀντὶ τῶν συγκεκριμένων, ὡς ἐν Οἰδίπ. ἐπὶ Κολων. 530 "αὗται δύ' ἐξ ἐμοῦ παῖδε, δύο δ' ἄτα ματρὸς ἀπέβλαστον ὠδῖνος„ ἐν Αἴαντ. 68 "μηδὲ συμφορὰν δέχου τὸν ἄνδρα„.

²) Καὶ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ὁ ποιητὴς συνέδεσε δυϊκὸν πληθυντικῷ ἀριθμῷ στίχ. 14 "δυοῖν ἀδελφοῖν ἐστερήθημεν δύο, μιᾷ θανόντων ἡμέρᾳ διπλῇ χερί„.

³) Δηλαδὴ ὡς ἡ Ἀντιγόνη.

⁴) Τὸ ἄρθρον ἀλλαχοῦ μὲν τίθεται, ἀλλαχοῦ δὲ παραλείπεται, ὡς 442 "καταρνεῖ μὴ δεδρακέναι„ Οἰδ. τύρανν. 1740 "ἀπέφυγε τὸ πίτνειν κακῶς„. Ἡ μεθ' ὅρκου ἀρνεῖσαι, ὅτι δὲν ἔχεις γνῶσιν;

⁵) Ἐπειδὴ ὁ Nauck προσέκρουσεν εἰς τὸ χωρίον, διώρθωσεν οὑτωσί· Δέδρακα τοὔργον, εἴπερ ἥδ' ὁμορροθῶ καὶ ξυμμετίσχω... Κατὰ τὴν διόρθωσιν ταύτην εἰς τὴν ὑποθετικὴν πρότασιν νοεῖται τὸ δέδρακεν καὶ τὸ ὁμορροθῶ λαμβάνεται ἐν τῇ σημασίᾳ, ἣν ἀναπτύσσει μετ' ὀλίγον 541 "ξύμπλουν ἐμαυτὴν τοῦ πάθους ποιουμένη„. Δὲν ἔχομεν ὅμως ἀνάγκην διορθώσεως, ἂν τὸ ὁμορροθεῖν λάβωμεν ἐν τῇ μεταφορικῇ σημασίᾳ τοῦ ὁμολογεῖν· ἔπραξα τὸ ἔργον, ἂν αὕτη ὁμολογῇ, δηλ. ὅτι τὸ ἔπραξεν. Ἡ μεταφορὰ ἐλήφθη ἐκ τῶν κωπῶν, ὡς καὶ ἐν τῷ ὀνόματι ὑπηρέτης. Ἡ φράσις αὕτη ὑποδεικνύει κατὰ τὸν Bellermann, ὅτι ἡ Ἰσμήνη ἔχει συνείδησιν, ὅτι δὲν λέγει τὴν ἀλήθειαν. Ἡμεῖς νομίζομεν, ὅτι ἐνταῦθα δὲν πρόκειται περὶ ψεύδους. Ὅτι ἡ Ἰσμήνη δὲν ἔθαψε τὸν νεκρόν, πρόδηλον, διότι δὲν συνελήφθη θάπτουσα. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Κρέων δὲν ἐρωτᾷ περὶ δράσεως, ἀλλὰ περὶ μετοχῆς καὶ εἰδήσεως. Λοιπὸν ἡ Ἰσμήνη θέλουσα νὰ συναποθάνῃ τῇ ἀδελφῇ θεωρεῖ τὴν πρᾶξιν τῆς ἀδελφῆς καὶ ὡς ἰδίαν, ὅπως τύχῃ τῆς αὐτῆς τιμωρίας. Ὅτι οὕτως ἐννοεῖ τὸ πρᾶγμα, γίνεται δῆλον ἐκ τοῦ στίχ. 541.

⁶) Ὅταν δύο ἢ πλείονα ῥήματα ἔχοντα τὸ αὐτὸ ὑποκείμενον συντάσσωνται ἀντικειμένῳ διαφόρου πτώσεως, τοῦτο πρέπει νὰ ἐπαναλαμβάνηται κατὰ τὴν διάφορον πτῶσιν,

ΑΝΤΙΓΟΝΗ.

Ἀλλ' οὐκ ἐάσει τοῦτό[1] γ' ἡ δίκη σ', ἐπεὶ
οὔτ' ἠθέλησας οὔτ'[2] ἐγὼ 'κοινωσάμην[3].

ΙΣΜΗΝΗ.

Ἀλλ' ἐν κακοῖς τοῖς σοῖσιν οὐκ αἰσχύνομαι
ξύμπλουν[4] ἐμαυτὴν τοῦ πάθους ποιουμένη.

ΑΝΤΙΓΟΝΗ.

Ὧν[5] τοὔργον, Ἅιδης χοἰ κάτω ξυνίστορες.
λόγοις[6] δ' ἐγὼ φιλοῦσαν οὐ στέργω φίλην[7].

ἣν ἀπαιτεῖ ἕκαστον ῥῆμα. Ἐνίοτε ὁ κανὼν οὗτος παραβαίνεται, Πλάτ. Γοργ. 460 C " Μέμνησαι λέγων ὀλίγῳ πρότερον, ὅτι οὐ δεῖ τοῖς παιδοτρίβαις ἐγκαλεῖν οὐδ' ἐκβάλλειν ἐκ τῶν πόλεων, ἐὰν ὁ πύκτης τῇ πυκτικῇ μὴ καλῶς χρῆταί τε καὶ ἀδικῇ"; Ἐνίοτε τίθεται ἅπαξ ἡ συντακτικὴ πτῶσις, ἥτις συμφωνεῖ οὐχὶ πρὸς τὸ ἐγγύς, ἀλλὰ κατὰ τὸ πόρρω ῥῆμα, ὡς ἐνταῦθα. Ἰσοκράτ. Ἀρειοπαγ. 149 C "οἱ νεώτεροι ἐν τοῖς ἐπιτηδεύμασιν ἔμενον, ἐν οἷς ἐτάχθησαν, θαυμάζοντες καὶ ὁμιλοῦντες τοὺς ἐν τούτοις πρωτεύοντας".

[1]) Δηλαδὴ τὸ συμμετίσχειν τῆς αἰτίας.

[2]) Ὁ Meineke νομίζει, ὅτι τὸ χωρίον τοῦτο νοσεῖ, ἀλλὰ δὲν δύναται νὰ θεραπεύσῃ. Πειρᾶται ὅμως κατὰ διαφόρους τρόπους νὰ διορθώσῃ, ὡς ἀλλ' οὐκ ἐᾷ τοῦθ' ἡ δίκη σ', ἐπεὶ σύ τε οὐκ ἠθέλησας... ἢ ἀλλ' οὐκ ἐᾷ τοῦθ' ἡ δίκη σ', ἐπεὶ οὔτε σὺ τοῦτ' οὐκ ἠθέλησας " καὶ ἄλλους τοιούτους.

[3]) Δὲν σημαίνει ἀνεκοίνωσα, ἀλλὰ κοινωνὸν τοῦ ἔργου ἐποιησάμην.

[4]) Ἡ μεταφορὰ ἐκ τῆς ναυτιλίας, ὅπερ σύνηθες τοῖς ποιηταῖς, ὡς ἐν Αἴαντ. 1330 " ἔξεστιν οὖν εἰπόντι τἀληθῆ φίλῳ σοὶ μηδὲν ἧσσον ἢ πάρος ξυνηρετμεῖν ". Εὐριπίδ. ἐν Ἡρακλ. μαινομ. 1224 " ἐχθαίρω, τῶν καλῶν μὲν ὅστις ἀπολαύειν θέλει, συμπλεῖν δὲ τοῖς φίλοισι δυστυχοῦσιν οὔ". Ἰφιγέν. ἐν Ταύρ. 599 " ὁ ναυστολῶν εἰμ' ἐγὼ τὰς συμφοράς, οὗτος δὲ συμπλεῖ ".

[5]) Ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ ξυνίστορες. Ἐν ταῖς πλαγίαις ἐρωτήσεσι τίθενται αἱ ἀοριστολογικαὶ ἀντωνυμίαι ἢ αἱ ἁπλαῖ ἐρωτηματικαί, σπανιώτερον δὲ αἱ ἀναφορικαί, ὡς Οἰδίπ. τύραννν. 1273 " ἀλλ' ἐν σκότῳ τὸ λοιπὸν οὓς μὲν οὐκ ἔδει ὀψοίαθ', οὓς δ' ἔχρῃζεν οὐ γνωσοίατο " καὶ 1068.

[6]) Οἱ λόγοι ποιοῦσιν ἀντίθεσιν πρὸς τὰ πρὶν ἔργα.

[7]) Τὴν αἰτιατικὴν ληπτέον κατηγορηματικῶς.

ΙΣΜΗΝΗ.

Μήτοι, κασιγνήτη[1], μ' ἀτιμάσῃς[2] τὸ μὴ οὐ
θανεῖν τε σὺν σοὶ τὸν θανόντα θ' ἁγνίσαι[3].

ΑΝΤΙΓΟΝΗ.

Μή μοι θάνῃς[4] σὺ κοινά, μηδ' ἃ[5] μὴ 'θιγες,
ποιοῦ σεαυτῆς· ἀρκέσω[6] θνήσκουσ' ἐγώ.

ΙΣΜΗΝΗ.

Καὶ τίς βίος μοι σοῦ λελειμμένῃ φίλος[7];

[1]) *Ταῦτα λέγει ἡ Ἰσμήνη λίαν περιπαθῶς.*

[2]) *Ἀτιμάζειν ἐνταῦθα σημαίνει ἀρνεῖσθαι τὴν τιμήν.*

[3]) *Κατὰ δύο τρόπους δύναται νὰ ἐξηγηθῇ τὸ ἁγνίσαι, ἢ ἀντὶ τοῦ θάψαι (δηλ. ὅτι ἡ Ἰσμήνη ἔθαψε τὸν νεκρὸν μετὰ τῆς Ἀντιγόνης) ἢ ἀντὶ τοῦ ἐξιλάσασθαι τὸν νεκρὸν διὰ τοῦ θανάτου. Τὴν πρώτην ἑρμηνείαν δέχονται καὶ οἱ δύο Ἕλληνες ἐκδόται, ἐξ ὧν ὁ μὲν κ. Πάλλης ἐξηγεῖ· "Μή, ὦ ἀδελφή, μοῦ ἀρνηθῇς τὴν χάριν ν' ἀποθάνω μετὰ σοῦ ἀρνουμένη ὅτι καὶ ἐγὼ μετὰ σοῦ τὸν νεκρὸν ἥγνισα", ὁ δὲ κ. Σεμιτέλος· "ἡ Ἰσμήνη παρακαλεῖ τὴν Ἀντιγόνην νὰ μὴ ἀποστερήσῃ αὐτὴν τῆς τιμῆς τοῦ κοινοῦ θανάτου καὶ τῆς κοινῆς τοῦ θανόντος ταφῆς, ἧς καὶ ἡ Ἰσμήνη ἀντεποιεῖτο καίπερ μὴ συμπράξασα ἔργῳ". Ἀλλ' ἡ ἑρμηνεία αὕτη παρέχει τὴν δυσκολίαν, ὅτι τὸ μὲν θανεῖν πρέπει νὰ λάβωμεν ἐν μελλοντικῇ σημασίᾳ, τὸ δὲ ἁγνίσαι ἐν σημασίᾳ παρῳχημένου. Πρὸς δὲ διὰ τῆς ἑρμηνείας ταύτης γεννᾶται τὸ καλούμενον σχῆμα πρότερον ὕστερον, ὅπερ δὲν εἶναι ἀναγκαῖον. Λοιπὸν κατὰ τὴν δευτέραν ἑρμηνείαν, ἣν δεχόμεθα, ἡ φράσις δηλοῖ· Ἄφες με νὰ ἀποθάνω καὶ διὰ τοῦ θανάτου μου νὰ ἐκπληρώσω τὸ πρὸς τὸν θανόντα ἀδελφὸν καθῆκόν μου. Ἡ ἑρμηνεία αὕτη ἔχει καὶ τὴν ἀρετήν, ὅτι τὸ χωρίον τοῦτο συνάπτει στενῶς τοῖς ἡγουμένοις. Ἐπειδὴ ἡ Ἀντιγόνη ὑπέμνησε τοὺς ἐν Ἅδου, ἡ Ἰσμήνη ἐνταῦθα παρακαλεῖ, ὅπως ἐξιλεώσῃ τούτους.*

[4]) *Φαίνεταί πως ἡ Ἀντιγόνη παρῳδοῦσα τοὺς λόγους τῆς ἀδελφῆς αὐτῆς. Τὸ κοινὰ κεῖται ἐπιρρηματικῶς.*

[5]) *Τὸ θιγγάνειν συντάσσεται γενικῇ ἀλλαχοῦ, ὡς ἐν Φιλοκτ. 408 "ἔξοιδα γάρ νιν παντὸς ἂν λόγου κακοῦ γλώσσῃ θιγόντα καὶ πανουργίας". Εὕρηται ὅμως καὶ πρὸς αἰτιατικὴν συντεταγμένον τὸ ῥῆμα, ὡς παρὰ Θεοκρίτ. 1, 59 "οὐδέ τί πα ποτὶ χεῖλος ἐμὸν θίγεν". Ὁμοίαν σύνταξιν ἔχει καὶ τὸ ψαύειν 961 "κεῖνος ἐπέγνω μανίαις ψαύων τὸν θεὸν ἐν κερτομίοις γλώσσαις".*

[6]) *Ἀντὶ ἀρκέσει ἐμὲ θνήσκειν, ὡς ἐν Αἴαντ. 80 "ἐμοὶ μὲν ἀρκεῖ τοῦτον ἐν δόμοις μένειν" Πλάτ. Γοργ. 475 C "ἐμοὶ σὺ ἐξαρκεῖς εἷς ὢν μόνος καὶ ὁμολογῶν καὶ μαρτυρῶν".*

[7]) *Ἐν ἄλλαις λέξεσιν· οὐδεὶς*

ΑΝΤΙΓΟΝΗ.

Κρέοντ' ἐρώτα· τοῦδε γὰρ σὺ κηδεμών[1].

ΙΣΜΗΝΗ.

Τί ταῦτ' ἀνιᾷς[2] *μ', οὐδὲν ὠφελουμένη;*

ΑΝΤΙΓΟΝΗ.

'Αλγοῦσα[3] *μὲν δῆτ', εἰ γέλωτ' ἐν σοὶ γελῶ.*

ΙΣΜΗΝΗ.

Τί δῆτ' ἂν ἀλλὰ νῦν[4] *σ' ἔτ' ὠφελοῖμ' ἐγώ;*

ΑΝΤΙΓΟΝΗ

Σῶσον σεαυτήν· οὐ φθονῶ σ' ὑπεκφυγεῖν.

ΙΣΜΗΝΗ.

Οἴμοι τάλαινα, κἀμπλάκω[5] *τοῦ σοῦ μόρου*[6]*;*

βίος εἶναι προσφιλὴς δι' ἐμέ, ὅταν στερηθῶ σοῦ.

[1]) *'Επειδὴ ἡ 'Ισμήνη ἐφρόντιζε περὶ τοῦ κηρύγματος τοῦ Κρέοντος, ἡ 'Αντιγόνη ὀνομάζει ταύτην κηδεμόνα τοῦ τυράννου. Κατὰ τὸν* Wecklein *δύναται νὰ σημαίνῃ· διότι τούτου εἶσαι συγγενής. Νομίζομεν, ὅτι δὲν δύναται νὰ ἔχῃ τοιαύτην σημασίαν· διότι τὴν λέξιν οἱ ἀρχαῖοι δὲν μεταχειρίζονται ἐπὶ τῶν ἐξ αἵματος συγγενῶν.*

[2]) *Τὸ ἀνιᾶν ἐνταῦθα εἶναι συντεταγμένον διπλῇ αἰτιατικῇ. 'Ο* Wex *νομίζει, ὅτι ἡ σύνταξις ἐγένετο ἐκ βραχυλογίας· τί ταῦτα λέγουσα ἀνιᾷς με;*

[3]) *'Εκ τῆς ἡγουμένης ἐρωτήσεως ἐννοεῖται τὸ ἀνιῶ σε. 'Ο* Dindorf *διορθοῖ εἰς, ἀλγοῦσα μὲν δή, κεἰ γέλωτ' ἔν σοι γελῶ. 'Η 'Αντιγόνη περιεγέλασε τὴν ἀδελφὴν ὀνομάσασα αὐτὴν κηδεμόνα τοῦ Κρέοντος. Τὸ ἐγγελᾶν συντάσσεται πρὸς δοτικὴν παρ' Αἰσχύλ. ἐν Χοηφ.* 222 *"ἀλλ' ἐν κακοῖσι τοῖς ἐμοῖς γελᾶν θέλεις". 'Ο προηγούμενος λόγος τῆς 'Ισμήνης δὲν ἔμεινεν ἄνευ ἀποτελέσματος, διότι ἡ 'Αντιγόνη γίνεται ἠπιωτέρα.*

[4]) *'Αφ' οὗ πρότερον δὲν σε ἐβοήθησα εἰς τὴν ταφὴν τοῦ Πολυνείκους, ἀλλὰ τώρα τοὐλάχιστον τὶ δύναμαι πλέον νὰ σ' ὠφελήσω; Τὸ πλῆρες ἤθελεν εἶναι· εἰμὴ πρότερον, ἀλλὰ νῦν. Παραπλήσιον εἶναι τὸ ἐν στίχ.* 779 *"ἢ γνώσεται γοῦν ἀλλὰ τηνικαῦθ'" καὶ ἐν 'Ηλέκτρ.* 411 *"ὦ θεοὶ πατρῷοι, συγγένεσθέ γ' ἀλλὰ νῦν".*

[5]) *"Εθηκεν ὑποτακτικὴν διὰ τὴν ἀπορίαν, ἥτις πλησιάζει εἰς τὴν παράκλησιν. Μὴ θελήσῃς νὰ ἀποτύχω.*

[6]) *Δηλαδὴ τοῦ θανάτου, ὃν θνήσκεις.*

ΑΝΤΙΓΟΝΗ

Σὺ μὲν γάρ[1] εἵλου ζῆν, ἐγὼ δὲ κατθανεῖν.

ΙΣΜΗΝΗ.

Ἀλλ' οὐκ ἐπ' ἀρρήτοις[2] γε τοῖς ἐμοῖς λόγοις.

ΑΝΤΙΓΟΝΗ

Καλῶς σὺ μὲν τοῖς[3], τοῖς δ' ἐγὼ 'δόκουν φρονεῖν.

ΙΣΜΗΝΗ.

Καὶ μὴν ἴση[4] νῷν ἐστιν ἡ 'ξαμαρτία.

[1]) Ὁ γὰρ αἰτιολογεῖ παραλειφθεῖσαν πρότασιν· βεβαίως πρέπει νὰ ἀποτύχῃς τοῦ θανάτου· διότι σὺ μὲν προετίμησας νὰ ζῇς, ἐγὼ δὲ νὰ ἀποθάνω.

[2]) Δηλαδὴ εἱλόμην ζῆν· ἀλλὰ τοὐλάχιστον ἐπὶ ῥητοῖς λόγοις, ἤτοι διὰ λόγους, τοὺς ὁποίους εἶπον. Τότε εἶπον, ὅτι ὑποχωρῶ εἰς τὴν βίαν τοῦ τυράννου, κατ' οὐσίαν ὅμως συμφωνῶ μετὰ σοῦ. Ἡ ἐπὶ μετὰ δοτικῆς δηλοῖ τὸ αἴτιον, ὡς παρὰ Θουκυδίδ. I, 102 "οἱ δ' Ἀθηναῖοι ἔγνωσαν οὐκ ἐπὶ τῷ βελτίονι λόγῳ ἀποπεμπόμενοι".

[3]) Εἰ καὶ ἐν τοῖς χειρογράφοις ὑπάρχει διαφωνία περὶ τὴν γραφήν, ὅμως παρὰ τοῖς ἐκδόταις ἐκράτησεν ἡ ἐν τῷ κειμένῳ. Ὁ Meineke ἐπειράθη νὰ διορθώσῃ εἰς, καλῶς σὺ μὲν σοί, τῇ δ' ἐγὼ 'δόκουν φρονεῖν. Νομίζομεν ὅμως, ὅτι ὁ κριτικὸς μᾶλλον σκοτίζει ἢ διαφωτίζει τὸ χωρίον. Τινὲς τῶν ἑρμηνευτῶν τὰς δοτικὰς ἀναφέρουσιν εἰς πρόσωπα, δηλ. εἰς ἄλλους μὲν σὺ ἐφαίνεσο, ὅτι καλῶς φρονεῖς, εἰς ἄλλους δὲ ἐγώ, ἤτοι, ὡς ἐξηγεῖ ὁ Nauck, σὺ μὲν ἐζήτεις νὰ ἀρέσκῃς τῷ Κρέοντι, ἐγὼ δὲ τῷ ἀδελφῷ. Προτιμότερον ὅμως νὰ ληφθῶσιν ὡς δοτικαὶ ὀργανικαί, δηλ. δι' ἄλλων μὲν λόγων σὺ ἐφαίνεσο, ὅτι φρονεῖς καλῶς, δι' ἄλλων δὲ ἐγώ. Ἐν τῇ φράσει ὑπάρχει χιασμός, ὡς ἐν Οἰδίποδ. τυράνν. 320 "ῥᾷστα γὰρ τὸ σόν τε σὺ κἀγὼ διοίσω τοὐμόν".

[4]) Ὀρθῶς ἑρμηνεύει ὁ Σχολιαστής· "Ὅτι σὺ μὲν ἔπραξας, ἐγὼ δὲ συνήδειν". Ἀλλ' ὁ κ. Πάλλης δὲν εὑρίσκει ὀρθὴν τὴν ἑρμηνείαν παρατηρῶν· "Διότι οὔτε τὰ προηγούμενα φαίνονται δίδοντα ἀφορμὴν πρὸς τοιοῦτον λόγον οὔτε τὰ ἑπόμενα προϋποθέτουσι τοιοῦτόν τι. Ἴσως ἑρμηνευτέον. Ἀλλ' ἀμφότεραι ἀπετύχαμεν εἰς τοὺς σκοπούς μας". Ἡ ἔννοια τῆς ἀποτυχίας εἶναι ὅλως ἀλλοτρία τοῦ ἐνταῦθα χωρίου. Τὰ ἡγούμενα δίδουσιν ἀφορμὴν εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ Σχολιαστοῦ ἀποδιδομένην ἔννοιαν. Διότι ἡ Ἰσμήνη ἀποκρίνεται· βεβαίως κατὰ τοὺς λόγους ὑπῆρχε διαφωνία, ὅμως κατ' οὐσίαν ὡς πρὸς τὴν ταφὴν τοῦ ἀδελφοῦ συνεφωνοῦμεν· ἄρα τὸ ἁμάρτημα ἦτο ἴσον. Ὀρθῶς δ' ὁ Bellermann ἑρμηνεύει· Ἡ Ἰσμήνη τὸ ἁμάρτημα αὐτῆς ὀνομάζει ἴσον, διότι τὴν αὐτὴν γνώμην εἶχε καὶ μόνον τὸ θάρρος τῆς πρά-

ΑΝΤΙΓΟΝΗ.

Θάρσει· σὺ μὲν ζῇς, ἡ δ' ἐμὴ ψυχὴ[1] *πάλαι*
τέθνηκεν, ὥστε τοῖς θανοῦσιν ὠφελεῖν[2].

ΚΡΕΩΝ.

Τὼ παῖδέ φημι τώδε[3] *τὴν μὲν ἀρτίως*
ἄνουν[4] *πεφάνθαι, τὴν δ' ἀφ' οὗ τὰ πρῶτ' ἔφυ.*

ΙΣΜΗΝΗ.

Οὐ γάρ ποτ'[5], *ὦναξ, οὐδ'*[6], *ὃς ἂν βλάστῃ, μένει*
νοῦς τοῖς κακῶς πράσσουσιν[7], *ἀλλ' ἐξίσταται.*

ξεως ἔλειπεν αὐτῇ. Ὅτι δ' ἡ ἔννοια ἡ ὑπὸ τοῦ Σχολιαστοῦ ἀποδιδομένη συνάπτεται καὶ τοῖς ἑπομένοις, γίνεται δῆλον ἐκ τῆς ἑπομένης παρατηρήσεως.

[1]) *Μᾶλλον ἥρμοζε νὰ εἴπῃ, ἐγὼ δὲ πάλαι τέθνηκα. Σὺ μὴ θέλουσα νὰ θάψωμεν τὸ σῶμα τοῦ ἀδελφοῦ ἐφοβεῖσο τὸν θάνατον. Λοιπὸν θάρρει, διότι ζῇς. Ἐγὼ δὲ θέλουσα νὰ ὠφελήσω τοὺς θανόντας θνήσκω. Ὥστε ἑκατέρα μένει παρ' ἐκείνοις, οὓς ἀγαπᾷ. Αὗται εἶναι αἱ τελευταῖαι λέξεις, δι' ὧν ἀποκρούει τὴν συμμετοχὴν τῆς ἀδελφῆς. Ἡ ἡρωῒς μένει ἄκαμπτος πρὸς ὅ,τι δὲν εἶναι ὑψηλὸν καὶ γενναῖον, ὡς αὐτή. Ὅρα Εἰσαγωγ. σελ. 40.*

[2]) *Τὸ ὠφελεῖν συντάσσεται πρὸς αἰτιατικήν, ἀλλ' εὕρηται καὶ πρὸς δοτικὴν συντεταγμένον, ὡς τὰ ἀρήγειν, ἀμύνειν, βοηθεῖν, ἐπικουρεῖν, λυσιτελεῖν, ὠφελεῖν συντάσσονται δοτικῇ, Αἰσχύλ. Προμηθ.* 342 "*μάτην γάρ, οὐδὲν ὠφελῶν ἐμοί, πονήσεις, εἴτι καὶ πονεῖν θέλεις*„. *Πέρσ.* 839 "*ὡς τοῖς θανοῦσι πλοῦτος οὐδὲν ὠφελεῖ*„ *Εὐριπίδ. Ὀρέστ.* 658 "*τοὺς φίλους ἐν τοῖς κακοῖς χρὴ τοῖς φίλοισιν ὠφελεῖν*„.

[3]) *Σχῆμα καθ' ὅλον καὶ μέρος, ὡς καὶ ἐν στίχ.* 21 "*οὐ γὰρ τάφου νῷν τὼ κασιγνήτω Κρέων τὸν μὲν προτίσας, τὸν δ' ἀτιμάσας ἔχει;*„

[4]) *Ἡ τραχεῖα τοῦ τυράννου καρδία δὲν δύναται νὰ αἰσθανθῇ τὰς τρυφερὰς ἐκφράσεις τῶν ἀδελφῶν, ἀλλὰ θεωρεῖ ταύτας ἀνοησίας. Ὁ ὑποκριτὴς ἐν τῷ θεάτρῳ ἥρμοζε νὰ ἔχῃ πρόσωπον ἐκπεπληγμένον διὰ τὰς τοιαύτας ἀνοησίας. Ὀργὴ καὶ ἔκπληξις ἐπεκάθηντο ἐπὶ τοῦ μετώπου τοῦ Κρέοντος.*

[5]) *Ἡ Ἰσμήνη πειρᾶται νὰ ἐξευμενίσῃ τὸν τύραννον ἐξηγοῦσα τὴν ἄνοιαν.*

[6]) *Τὸ οὐδὲ ἰσοδυναμεῖ πρὸς τὸ καὶ—οὐ, ὁ δὲ καὶ εἶναι ἐπιδοτικὸς εἰς ἐλάττονα. Καὶ ὁ Ἄλεξις λέγει* 3, 522 "*αἱ μείζονες λῦπαι ποιοῦσι τῶν φρενῶν μετάστασιν*„ *Ὁ δὲ Εὐριπίδης ἐν τῇ ἀπολεσθείσῃ αὐτοῦ Ἀντιγόνῃ ἔλεγεν, Ἀποσπ.* 165 "*ἄκουσον· οὐ γάρ οἱ κακῶς πεπραγότες σὺν ταῖς τύχαισι τοὺς λόγους ἀπώλεσαν*„.

[7]) *Ὁ Πλούταρχος ἀποσπῶν τὸ*

ΚΡΕΩΝ.

Σοὶ γοῦν[1], *ὅθ' εἵλου ξὺν κακοῖς*[2] *πράσσειν κακά.*

ΙΣΜΗΝΗ

Τί γὰρ μόνῃ μοι τῆσδ' ἄτερ[3] *βιώσιμον;*

ΚΡΕΩΝ.

'Αλλ' ἥδε[4] *μέντοι μὴ λέγ'· οὐ γὰρ ἔστ' ἔτι.*

ΙΣΜΗΝΗ.

'Αλλὰ κτενεῖς νυμφεῖα[5] *τοῦ σαυτοῦ τέκνου;*

χωρίον ἔχει πράξασιν ἀντὶ πράσσουσιν.

¹) Σοὶ γοῦν ὁ νοῦς ἐξέστη, ὅτε κακὰ πράσσειν εἵλου. Ὁ Κρέων δὲν ὁμολογεῖ, ὅτι τὸ πρᾶγμα συμβαίνει συνήθως, ἀλλὰ περιορίζει μετ' εὐφυΐας ἐν τῇ Ἰσμήνῃ.

²) Δηλαδὴ ἀνθρώποις, ὡς ἡ Ἀντιγόνη. Οἱ ἑρμηνευταὶ παρατηροῦσιν, ὅτι ὁ Κρέων μετέστρεψε τὸν λόγον τῆς Ἰσμήνης. Ἐκείνη μὲν εἶπε κακῶς πράσσειν = δυστυχεῖν, οὗτος δὲ κακὰ πράσσειν = κακουργεῖν.

³) Ἐπεξηγεῖ τὸ μόνῃ, ὡς ἐν Αἴαντ. 750 " μεταστὰς οἷος Ἀτρειδῶν δίχα" καὶ 909 "οἷος, ἄφρακτος φίλων" Φιλοκτ. 31 "κενὴ οἴκησις, ἀνθρώπων δίχα".

⁴) Οἵδε λέγονται οἱ ζῶντες καὶ ἐκεῖνοι οἱ θανόντες. Ἐπειδὴ δὲ ἡ Ἰσμήνη μετεχειρίσθη τὴν ἥδε ἐπὶ τῆς Ἀντιγόνης, ὁ Κρέων ἐλέγχει τὴν φράσιν. Ἡ ὀνομαστικὴ αὕτη δὲν εἶναι ἀπόλυτος, ἀλλὰ λαμβάνεται ἀκλίτως. Ἐν τοιαύτῃ περιστάσει συνήθως προηγεῖται τὸ ἄρθρον, ὡς Πλάτ. ἐν Γοργ. 496 Δ "τὸ διψῶντα" Πολιτ. 292 C " προεληλύθαμεν, ἐπιστήμης οὐκ ἐπιλανθανόμενοι, τὸ δ' ἥτις οὐχ' ἱκανῶς που δυνάμενοι διακριβώσασθαι". Δημοσθέν. 18, 88 " τὸ δὲ ὑμεῖς ὅταν λέγω, τὴν πόλιν λέγω". Ἐνταῦθα ὅμως λείπει τὸ ἄρθρον καὶ τῷ Meineke ἐφάνη ὡς ἀνυπόφορος τραχύτης. Ἐπειδὴ δὲ τὰ ὑπὸ τῶν γραμματικῶν συλλεγέντα χωρία θεωρεῖ ὡς διάφορα τοῦ προκειμένου, ἐπιθυμεῖ νὰ διορθωθῇ οὕτω· "ἀλλ' ἥδε μέντοι—μὴ λέγ', οὐ γὰρ ἔστ' ἔτι". Ἀλλ' ἡ φράσις τοῦ Κρέοντος εἶναι φυσικὴ καὶ συμφωνεῖ πρὸς τὸ πνεῦμα τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης. Εἶναι δὲ λυπηρόν, ὅτι ὁ κ. Σεμιτέλος ἔφθειρε τὴν καλλίστην τοῦ στίχου ἔννοιαν μεταβαλὼν τοῦτον οὑτωσί· ἀλλ' ἥδε μέν σοι μὴ λέγ' ὡς ἄρ' ἔστ' ἔτι καὶ ἐξηγεῖ· "ἀλλ' αὕτη μὲν μὴ φρόνει ὅτι τάχα ὑπάρχει σοι ἔτι, ὅτι δηλαδὴ ὑπάρχει ἐν τοῖς ζῶσιν". Οὕτω τὸν ποιητικὸν λόγον ἔτρεψεν εἰς ἄγαν πεζόν.

⁵) Οὕτως ὀνομάζονται οἱ γάμοι, μετωνυμικῶς δὲ καὶ ἡ νύμφη αὐτή, ὡς ἐν Αἴαντ. 211 " σὲ λέχος δουριάλωτον στέρξας ἀνέχει Αἴας" Εὐριπίδ. Ἠλέκτρ. 479 " ἄνακτα ἔκανεν, ἃ λέχεα". Ἐνταῦθα κεῖ-

ΚΡΕΩΝ.

Ἀρώσιμοι[1] γὰρ[2] χἀτέρων εἰσὶν γύαι.

ΙΣΜΗΝΗ.

Οὐχ ὥς γ' ἐκείνῳ τῇδέ τ' ἦν ἡρμοσμένα[3].

ΚΡΕΩΝ.

Κακὰς ἐγὼ γυναῖκας υἱέσιν[4] στυγῶ.

ται σπουδαιότατον μέρος τῆς πλοκῆς τοῦ μύθου, διότι λέγεται περὶ τῆς τοῦ Αἵμονος καὶ τῆς Ἀντιγόνης μνηστείας, ἥτις φέρει εἰς τὴν κάθαρσιν τοῦ δράματος.

[1]) Ὁ Σχολιαστὴς ἀφαιρῶν τὴν μεταφορὰν ἑρμηνεύει· "Παιδοποιήσιμοι, εὐγεώργητοι„. Οἱ μὲν τραγικοὶ ἐπὶ μεταφορικῆς σημασίας μεταχειρίζονται τὸ ἀροῦν, οἱ δὲ πεζογράφοι τὸ σπείρειν. Ὁ τύραννος τοὺς μυστηριώδεις τῆς καρδίας παλμοὺς παραγνωρίζων ψυχρῶς θεωρεῖ τὸν γάμον μόνον ὑπὸ τὴν ἔποψιν, ὅτι εἶναι ὄργανον πρὸς διατήρησιν τοῦ γένους. Ἐπειδὴ ἡ ἔννοια τοῦ στίχου τούτου ἐφάνη ἀπρεπὴς τῷ κ. Σεμιτέλῳ, ἔτρεψεν αὐτὸν οὑτωσί· ἀλώσιμοι γὰρ χἀτέρων εἴσ' ἐγγύαι· διότι ἡ φράσις, ὡς λέγει· "φαίνεται ψυχρὰ καὶ ἀνελεύθερος καὶ παντάπασιν ἀνοίκειος τῷ Κρέοντι ὥστε νὰ λέγῃ τὰ ὑβριστικὰ ταῦτα ἐνώπιον παρθένων εὐγενῶν, καίπερ ἐξωργισμένος„. Ἀλλ' οἱ ἀρχαῖοι διῆγον βίον φυσικώτερον καί, ὡς εἰκός, αἱ φράσεις αὐτῶν ἦσαν φυσικώτεραι. Οἱ παλαιοὶ ποιηταὶ εἶναι μεστοὶ τοιούτων φράσεων καὶ ἤθελεν εἶναι πολὺ τὸ ἔργον, ἂν ἐπειρώμεθα τούτους νὰ καθάρωμεν. Ἡ τοιαύτη κριτικὴ τοῦ συναδέλφου ὑπομιμνήσκει τὸν Ἐφέσιον Ζηνόδοτον, ὅστις ἐξαλείφων ὁμηρικοὺς στίχους παρενέβαλλεν ἰδίους, ὅπως τὸν Ὅμηρον ἠθικώτερον ἑαυτοῦ ἀναδείξῃ.

[2]) Αἰτιολογεῖ παραλειφθεῖσαν πρότασιν· βεβαίως θὰ φονεύσω τὴν νύμφην τοῦ τέκνου, διότι οὗτος δύναται νὰ λάβῃ καὶ ἄλλην.

[3]) Προετίμησε τὴν ἀπρόσωπον σύνταξιν ἀντὶ τῆς προσωπικῆς, ὡς Θουκυδ. VII, 77 "ἱκανὰ τοῖς τε πολεμίοις εὐτύχηται„ ἀντί, ἱκανῶς οἱ πολέμιοι εὐτυχήκασιν. Πλάτ. Γοργ. 453 Δ "καλῶς ἂν σοι ἀπεκέκριτο„ ἀντί, καλῶς ἂν ἀπεκέκρισο. Ξενοφ. Ἑλλην. VI, 1, 2 "τῇ βουλῇ προβεβούλευται„ ἀντὶ ἡ βουλὴ προβεβούλευκε. Μετεχειρίσθη δὲ ὁ ποιητὴς τὸν πληθυντικὸν ἀριθμὸν ἀντὶ τοῦ ἑνικοῦ, ὡς καὶ 677 "οὕτως ἀμυντέ' ἐστὶ τοῖς κοσμουμένοις„. Ἀλλὰ κατὰ τὸν Kern ἡ σύνταξις ἔχει οὑτωσί· τὰ τοῦ γάμου οὐχ οὕτως ἡρμοσμένα ἔσται ὡς ἐκείνῳ τῇδέ τ' ἦν.

[4]) Δηλαδὴ διὰ τοὺς υἱούς, ὡς Ἰλιάδ. Η, 21 "Τρώεσσι δὲ βούλετο νίκην„ Θ, 205 "σὺ δέ σφισι βούλεο νίκην„. Ὁ Σχολιαστὴς ἐννοεῖ τὸ συνάπτεσθαι, ὅπερ ἀπίθανον.

ΑΝΤΙΓΟΝΗ[1].

Ὦ φίλταθ' Αἷμων, ὥς σ' ἀτιμάζει πατήρ.

ΚΡΕΩΝ.

Ἄγαν γε λυπεῖς καὶ σὺ καὶ τὸ σὸν λέχος[2].

ΧΟΡΟΣ.

Ἦ γὰρ στερήσεις τῆσδε τὸν σαυτοῦ γόνον;[3]

ΚΡΕΩΝ.

Ἅιδης ὁ παύσων τούσδε τοὺς γάμους ἔφυ[4]

[1]) *Τὰ χειρόγραφα ἀποδίδουσι τὸν ἑπόμενον στίχον τῇ Ἰσμήνῃ, ἐν ᾧ οἱ πλεῖστοι τῶν ἐκδοτῶν τῇ Ἀντιγόνῃ. Οἱ εἰς τὴν Ἰσμήνην τὸν στίχον ἀποδίδοντες λέγουσιν, ὅτι ἡ Ἀντιγόνη ἐν στίχῳ* 523 *τὸν πρὸς τὸν Κρέοντα διάλογον ἐπέρανε καὶ ἐν στίχῳ* 560 *λέγει, ὅτι δὲν ζῇ πλέον. Ταῦτα ὅμως δὲν κωλύουσι νὰ ἀποδοθῇ ὁ στίχος τῇ Ἀντιγόνῃ· διότι αὕτη ἐνταῦθα δὲν διαλέγεται πρὸς τὸν Κρέοντα, ἀλλὰ μόνον προσφωνεῖ τὸν μνηστῆρα. Ὁ κ. Πάλλης παρατηρεῖ· "Οἱ φρονοῦντες ἐναντία (δηλ. οἱ ἀποδίδοντες τὸν στίχον τῇ Ἀντιγόνῃ) παρεννοοῦσιν ἐξ ὁλοκλήρου τὴν σκληρὰν (!) τῆς Ἀντιγόνης φύσιν. Διότι παρίσταται ἐν τῷ δράματι τούτῳ ὑπὸ τοῦ Σοφοκλέους ὡς ἀναίσθητος (!) παντὸς ἄλλου παρὰ τὸ καθῆκον πρὸς τὸν νεκρὸν αὐτῆς ἀδελφόν". Ἀλλ' ὀρθῶς λέγει ὁ ἀείμνηστος* Boeckh· *Αὕτη (ἡ Ἀντιγόνη) ἤθελεν εἶναι ἀναίσθητος, ἐὰν ἐνταῦθα ἐσιώπα· ἀναίσθητον ὅμως δὲν ἤθελε νὰ εἰκονίσῃ ὁ ποιητής. Ὄντως ἂν ἡ ἡρωῒς ἦτο ἀναίσθητος, ἤθελεν ἀποβάλει πολὺ τῆς ἀξίας αὐτῆς. Αὕτη σέβεται τὸ θεῖον δίκαιον, ἀγαπᾷ τὸν μνηστῆρα καὶ λυπεῖται διὰ τὴν ἀπώλειαν τοῦ γάμου στίχ.* 917. *Δὲν ἐπιθυμοῦμεν νὰ ἐνδιατρίψωμεν εἰς πολλὰς δυσχερείας, ἃς παρέχει τὸ πρόσωπον τῆς Ἰσμήνης. Διότι τινὲς τούτων ἠδύνατο νὰ ἑρμηνευθῶσι· καὶ ἡ Ἰσμήνη ἠδύνατο νὰ προσαγορεύσῃ φίλτατον τὸν μνηστῆρα τῆς ἀδελφῆς καὶ τὸ σὸν λέχος ἠδύνατο νὰ ἦναι ἐκεῖνο, περὶ οὗ εἶπεν ἡ Ἰσμήνη, πάντοτε ὅμως εἶναι δυσκολίαι, ἃς τὸ πρόσωπον τῆς Ἀντιγόνης καθ' ὁλοκληρίαν αἴρει.*

[2]) *Ἀνάλογον εἶναι τὸ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν στίχ.* 95 *"ἀλλ' ἔα με καὶ τὴν ἐξ ἐμοῦ δυσβουλίαν" καὶ ἐν Αἴαντ.* 1147 *"καὶ σὲ καὶ τὸ σὸν λάβρον στόμα".*

[3]) *Ἐν τοῖς χειρογράφοις ὁ στίχος οὗτος ἀποδίδοται τῇ Ἰσμήνῃ, ἀλλ' ὑπὸ τοῦ* Boeckh, *ᾧ καὶ ἄλλοι ἐκδόται ἠκολούθησαν, προσηκόντως ἀπεδόθη τῷ χορῷ· διότι ἡ Ἰσμήνη τοιαύτην ἐρώτησιν ἐποίησεν ἐν στίχ.* 568 *καὶ διὰ τοῦτο ἡ ἔννοια τοῦ προκειμένου στίχου ἤθελεν εἶναι ἐπανάληψις.*

[4]) *Εὕρηται ἡ γραφὴ ἐμοὶ ἢ ἔφυ, ἀλλ' ἡ δευτέρα ἐκράτησε παρὰ*

ΧΟΡΟΣ.

Δεδογμέν', ὡς ἔοικε, τήνδε κατθανεῖν[1].

ΚΡΕΩΝ.

Καὶ σοί γε κἀμοί[2]. μὴ τριβὰς ἔτ'[3], ἀλλά νιν
κομίζετ' εἴσω, δμῶες· ἐκ δὲ τοῦδε χρὴ
γυναῖκας[4] εἶναι τάσδε, μηδ' ἀνειμένας.

τοῖς ἐκδόταις. Ὁ μὲν Meineke γράφει κυρεῖ, ὁ δὲ Nauck μόνος. Ὁ Κρέων ἐννοεῖ, ὅτι ὁ γάμος θέλει λυθῇ διὰ τοῦ θανάτου τῆς Ἀντιγόνης, ἀλλ' ἐλύθη καὶ διὰ τὸν θάνατον τοῦ Αἵμονος. Οὐχὶ σπανίως ὁ τραγικὸς ἐμβάλλει εἰς τὸ στόμα τῶν δρώντων προσώπων λόγους, οὓς αὐτὰ δὲν ἐννοοῦσιν.

[1]) Τὸν στίχον τοῦτον κατὰ πλεῖστα χειρόγραφα ὁ Jacob ἀποδίδει εἰς τὴν Ἰσμήνην, εἰς ἣν διὰ τὴν ψυχρότητα τῆς ἐννοίας δὲν ἁρμόζει. Πρὸς δὲ δὲν συμφωνεῖ πρὸς τὴν ἑπομένην ἀπόκρισιν τοῦ Κρέοντος.

[2]) Δηλαδὴ δεδογμένα ἐστί. Ὁ Κρέων διὰ τῆς φράσεως ταύτης θέλει νὰ διακόψῃ πᾶσαν συζήτησιν. Καὶ ὑπὸ σοῦ βέβαια καὶ ὑπ' ἐμοῦ εἶναι ἀποφασισμένον νὰ ἀποθάνῃ. Λέγει τοῦτο, διότι καὶ οἱ γέροντες κατ' ἀρχὴν ἐδέξαντο, ὅτι ὁ παραβάτης τοῦ κηρύγματος πρέπει νὰ φονευθῇ, στίχ. 220. Εἰς τὸ χωρίον προσκρούουσιν οὐχὶ πολλοὶ κριτικοί, ἐξ ὧν ὁ Kern γράφει καὶ σοί γε κοινὰ ἢ κοινῇ, ὅπερ ἐδέξατο καὶ ὁ Bellermann. Κατὰ τούτους ἀποδιδόντας τὸν προηγούμενον στίχον τῇ Ἰσμήνῃ ἡ φράσις παρέχει τὴν ἔννοιαν· Εἶναι ἀποφασισμένον νὰ ἀποθάνῃ ὁμοῦ μὲ σὲ βέβαια. Ὁ κ. Σεμιτέλος παρατηρεῖ, ὅτι ἔπρεπε νὰ εἴπῃ, οὐκ ἐμοὶ μόνῳ, ἀλλὰ καὶ σοί, ἢ καὶ σοί γε καθάπερ ἐμοί. Νομίζομεν ὅμως, ὅτι καὶ ἡ ὑπάρχουσα φράσις δὲν ἀντίκειται πρὸς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν.

[3]) Ὁ τύραννος κελεύει τραχέως. Ἐννοητέον τὸ ποιεῖσθε. Τοιαῦται ἐλλείψεις εἶναι συνήθεις, ὡς Ἀριστοφάν. ἐν Ἀχαρν. 351 "μή μοι προφασιν„ ἐν Σφηξ. 1774 "μή μοί γε μύθους„ Σοφοκλ. Ἠλέκτρ. 369 "μηδὲν πρὸς ὀργήν„.

[4]) Ὁ Σχολιαστὴς παρατηρεῖ· "Ὁ δὲ περιττεύει· λέγει γὰρ ὅτι χρὴ λοιπὸν μὴ ἀνειμένας ἤγουν αὐτεξουσίας εἶναι ταύτας τὰς γυναῖκας, ἀλλὰ φρουρεῖσθαι· φεύγειν γὰρ εἰώθασι καὶ οἱ τολμηροί, πλάσιάζοντα ὁρῶντες τὸν θάνατον„. Ὁ Dindorf θεωρῶν τὸ χωρίον διεφθαρμένον διώρθωσε τοῦτο οὑτωσί· εὖ δὲ τάσδε χρὴ γυναῖκας ἴλαι μηδ' ἀνειμένας ἐᾶν„. Ὁ δὲ Meineke ἐπιδοκιμάζων τὴν διόρθωσιν ἐπιθυμεῖ ἀντὶ τοῦ ἴλαι νὰ γραφῇ εἶρξαι, ὡς καὶ ἐν Αἴαντ. 590 "οὐ ξυνείρξεσθ' ὡς τάχος„ καὶ 795 "ἐκεῖνον εἴργειν Τεῦκρος ἐξεφίεται σκηνῆς ὕπαυλον μηδ' ἀφιέναι μόνον„. Ἡ γραφὴ τῶν χειρογράφων παρέχει ἔννοιαν καλλιτέραν. Αἱ ἡρωΐδες εἶχον ἐλευθερίαν, ὡς βλέπομεν ἐν τοῖς ὁμηρικοῖς ἐπε-

φεύγουσι γάρ τοι χοἰ θρασεῖς, ὅταν πέλας
ἤδη τὸν Ἅιδην εἰσορῶσι τοῦ βίου

ΧΟΡΟΣ.

Στροφὴ ά.

Εὐδαίμονες, οἷσι κακῶν ἄγευστος αἰών[1].
οἷς γὰρ ἂν σεισθῇ θεόθεν δόμος, ἄτας
οὐδὲν ἐλλείπει γενεᾶς ἐπὶ πλῆθος[2] *ἕρπον*[3]·
ὁμοῖον[4] *ὥστε ποντίαις*

σιν, ἀλλ' αἱ Ἀτθίδες ἦσαν περιωρισμέναι ἐν τῇ οἰκίᾳ. Ὁ Ἀθηναῖος Σοφοκλῆς λέγει, ὅτι πρέπει νὰ ἦναι γυναῖκες, δηλαδὴ πρέπει νὰ μένωσιν ἐν τῇ οἰκίᾳ, ὡς καὶ ὁ Εὐριπίδ. ἐν Ἡρακλείδ 474 *λέγει· „θράσος μοι μηδὲν ἐξόδοις ἐμαῖς προσθῆτε· γυναικὶ γὰρ σιγή τε καὶ τὸ σωφρονεῖν κάλλιστον εἴσω θ' ἥσυχον μένειν δόμων„ Κατὰ ταῦτα αἱ δύο ἀδελφαὶ ἄγονται εἰς τὰ ἀνάκτορα, ἐν ᾧ ὁ Κρέων μένει μετὰ τοῦ χοροῦ. Ἡ Ἰσμήνη δὲν ἔρχεται πλέον εἰς τὴν σκηνήν, ἀλλ' ἐρχομένη τί ἠδύνατο πλέον νὰ πράξῃ; Οὐδὲν ἢ νὰ θρηνήσῃ. Ὁ ποιητὴς ὅμως εἶχεν ἀνάγκην τοῦ ὑποκριτοῦ, ὅπως οὗτος ἔλθῃ ὡς Αἵμων.*

[1]) *Ἡ ἀπόφασις τοῦ Κρέοντος, ὅπως φονεύσῃ τὴν Ἀντιγόνην, παρέχει τῷ χορῷ ἀφορμήν, ἵνα οὗτος ἐξαρθῇ εἰς γενικὰς ἰδέας περὶ τῆς ἀνθρωπίνης τύχης, δηλ. ὅταν κακοδαιμονία εἰσέλθῃ εἴς τινα οἶκον, αὕτη δὲν παύεται ἢ μετὰ τὸν παντελῆ ὄλεθρον τοῦ ὅλου οἴκου, ὡς συνέβη ἐν τῷ οἴκῳ τῶν Λαβδακιδῶν. Τοῦτο ὅμως δὲν ἀντίκειται πρὸς τὴν θείαν δικαιοσύνην· διότι οἱ ἄνθρωποι παραγόμενοι ὑπὸ ἀλόγων ἐπιθυμιῶν ζητοῦσι τὸ ἀγαθὸν ἐκεῖ, ἔνθα εὑρίσκουσι τὸν ὄλεθρον. Ὁ Πλάτων ἐν Πολιτ.* 576 *λέγει „ἐλευθερίας δὲ καὶ φιλίας ἀληθοῦς τυραννικὴ φύσις ἀεὶ ἄγευστος„ καὶ Σοφοκλ. ἐν Τραχιν.* 1101 *„ἄλλων τε μόχθων μυρίων ἐγευσάμην„. Τὸ ἄγευστος ἔχει ἐνεργητικὴν σημασίαν, ὡς πολλὰ ῥηματικὰ ἐπίθετα σύνθετα ἐκ τοῦ α τοῦ στερητικοῦ, ὡς ἄψαυστος, ἄδερκτος καὶ ἐν τῷ πεζῷ ἀστράτευτος.*

[2]) *Ἐπὶ πλῆθος γενεᾶς, ἐπὶ πλείστας γενεάς. Ἡ ἐπὶ ὀρθῶς ἐτέθη εἰς τὸ ἕρπειν.*

[3]) *Ἡ μετοχὴ συντακτέα τῷ ἐλλείπει, ὅπερ δέχεται μετοχήν, ὡς καὶ τὸ παύεσθαι, Δημοσθ. Περὶ τοῦ στεφάν* 257 *„οὐκ ἐλλείψει εὐχαριστῶν„ Ξενοφ. Ἀπομν. ΙΙ,* 6, 5.

[4]) *Τὸ χωρίον συντακτέον οὕτωσί· ὅμοιον ὥστε πόντιον οἶδμα κυλίνδει βυσσόθεν κελαινὰν θῖνα, ὅταν ὕφαλον ἔρεβος δυσπνόοις πνοαῖς Θρῄσσαισιν ἐπιδράμῃ αὐτό, δηλ. τὸ οἶδμα. Ἐναργῶς ἀναπτύσσει τὴν παραβολὴν ὁ κ. Σεμιτέλος· „Ἡ πνοὴ δηλονότι τοῦ ἀνέμου, ἥτις κινεῖ ἐκ βάθους τὴν θάλασσαν, παραβάλλεται πρὸς τὸ θεῖον πνεῦμα, ὅπερ ἐκ θεμελίων σείει τὸν οἶκον, τὸ κῦμα πρὸς*

οἶδμα[1] δυσπνόοις ὅταν
Θρῄσσαισιν[2] ἔρεβος ὕφαλον[3] ἐπιδράμῃ πνοαῖς,
κυλίνδει βυσσόθεν κελαινὰν θῖνα καὶ δυσάνεμον[4],
στόνῳ βρέμουσι δ' ἀντιπλῆγες ἀκταί[5].

Ἀντιστροφὴ ά.

ἀρχαῖα[6] τὰ Λαβδακιδᾶν οἴκων ὁρῶμαι[7]

τὴν ἄτην, ἡ ὑπὸ τῶν κυμάτων κλονουμένη δυσάνεμος ἀκτὴ πρὸς τὴν ὑπὸ τῶν ἀτῶν χειμαζομένην γενεάν, ὁ πυθμὴν τέλος τῆς θαλάσσης πρὸς τὸν πυθμένα τοῦ οἴκου ἤτοι τοῦ γένους„.

¹) Εἶναι τὸ ὑποκείμενον τοῦ ἐπιδράμῃ.

²) Καθ' Ὅμηρον ἡ Θρᾴκη εἶναι κατοικία τῶν ἀνέμων Ἰλιάδ. Ψ, 229 "οἱ δ' Ἄνεμοι πάλιν αὖτις ἔβαν οἰκόνδε νέεσθαι, Θρηΐκιον κατὰ πόντον· ὁ δ ἔστενεν, οἴδματι θύων„ καί Σοφοκλ. ἐν Οἰδίπ. τυράνν. 196 "εἴτ' ἐς μέγαν θάλαμον Ἀμφιτρίτας, εἴτ' ἐς τὸν ἀπόξενον ὅρμον, Θρήκιον κλύδωνα„ καὶ Εὐριπίδ. ἐν Ῥήσ. 440.

³) Δηλαδὴ τὸ μέλαν τῆς θαλάσσης βάθος.

⁴) Ὑπ' ἀνέμου ταραχθεῖσαν.

⁵) Ὁ Σχολιαστὴς τὰς ἀντιπλῆγας ἀκτὰς ἑρμηνεύει ἀντιπλησσομένας. Παραπλήσιον λέγει ἐν Οἰδίποδ. ἐπὶ Κολων. 1240 "πάντοθεν βόρειος ὥς τις ἀκτὰ κυματοπλὴξ χειμερία κλονεῖται, ὣς καὶ τόνδε κατάκρας δειναὶ κυματοαγεῖς ἆται κλονέουσαν ἀεὶ ξυνοῦσαι„. Ἐξήγησις· Εὐτυχεῖς εἶναι ἐκεῖνοι, ὅσων ἡ ζωὴ δὲν ἐδοκίμασε δυστυχήματα. Διότι ὅσων ὁ οἶκος σαλευθῇ ὑπὸ τῶν θεῶν, καμμία δυστυχία δὲν λείπει ἐρχομένη ἐπὶ πλείστας γενεάς· ὁμοίως ὡς, ὅταν διὰ θαλασσίων κακῶν Θρᾳκικῶν πνοῶν κῦμα ἐπιδράμῃ τὸ ὑπὸ τὴν θάλασσαν σκότος, κυλίει ἐκ τοῦ πυθμένος μαύρην ἄμμον καὶ ὑπὸ κακῶν ἀνέμων ταρασσομένην, στενάζουσι δ' αἱ ἀκταὶ ἀντικτυπώμεναι.

⁶) Ἄνευ συνδέσμου προβαίνει ὁ χορὸς εἰς τὴν ἀντιστροφήν, ὅπερ καὶ λυρικὸν εἶναι καὶ ἔμφασιν παρέχει. Ὁ κ. Σεμιτέλος προσκρούσας εἰς τὴν λέξιν ἀρχαῖα ἔτρεψεν εἰς ἀραῖα. Κακῶς ὅμως ἐποίησεν ἐξαλείψας λέξιν ἀναγκαιοτάτην ἐνταῦθα. Διότι διὰ ταύτης δηλοῦται τὸ γενέσθαι κακῶν, περὶ οὗ εἶπεν ἐν τῇ στροφῇ. Τὸ ἀρχαῖα πολλοὶ ἑρμηνευταὶ δέχονται ὡς κατηγορούμενον καὶ τὸ πήματα φθιτῶν ἐπὶ πήμασι πίπτοντα ὡς παρένθεσιν εἰς τὸ τὰ Λαβδακιδᾶν. Ἀλλ' ὁ Schmelzer συντάσσει οὑτωσί· ὁρῶμαι τὰ ἀρχαῖα Λαβδακιδᾶν πήματα πίπτοντα ἐπὶ πήμασι οἴκων φθιμένων. Ὅτι ὁ ποιητὴς εἶπε περὶ τῶν κυμάτων, ἐν τῇ ἀντιστροφῇ ἐφαρμόζει εἰς τὸν οἶκον τῶν Λαβδακιδᾶν. Λάβδακος ἦτο ὁ πατὴρ τοῦ Λαΐου καὶ πάππος τοῦ Οἰδίποδος. Ὁ Αἰσχύλος ἐν Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβ. 740 λέγει "πόνοι δόμων νέοι παλαιοῖσι συμμιγεῖς„.

⁷) Τὸν μέσον τύπον τοῦ ῥήματος τούτου ἀντὶ τοῦ ἐνεργητικοῦ με-

πήματα φθιτῶν[1] ἐπὶ πήμασι πίπτοντ'[2],
οὐδ' ἀπαλλάσσει[3] γενεὰν γένος, ἀλλ' ἐρείπει
θεῶν τις, οὐδ' ἔχει[4] λύσιν.
νῦν γὰρ ἐσχάτας ὑπὲρ
ῥίζας[5] ἐτέτατο φάος[6] ἐν Οἰδίπου δομοις·
κατ' αὖ νιν[7] φοινία θεῶν τῶν νερτέρων ἀμᾷ[8] κόνις[9],

ταχειρίζονται οὐ μόνον οἱ ἐπικοί, ἀλλὰ καὶ οἱ λυρικοὶ καὶ οἱ τραγικοὶ ποιηταί, ὡς ἐν Φιλοκτήτ. 351.

1) *Τὸ χωρίον ὑπὸ πάντων τῶν κριτικῶν θεωρεῖται ὡς διεφθαρμένον. Ἐν τοῖς χειρογράφοις ἀναγινώσκεται φθιμένων, ἀνθ' οὗ ὁ* Hermann *ἔγραψε φθιτῶν, ὅπερ ἐκράτησε παρὰ πλείστοις ἐκδόταις.*

2) *Τοιαύτην συναλοιφὴν εἴδομεν καὶ ἐν στίχῳ* 350.

3) *Συντακτικὴ πτῶσις νοεῖται τῶν πημάτων. Τὸ ῥῆμα περιεμένομεν κατὰ μετοχήν, ἀλλὰ μετέβαλε τὴν φράσιν. Καὶ τὸ γένος ἐνταῦθα δηλοῖ γενεάν, ἀλλ' ἡ ἐναλλαγὴ ἐγένετο, ὡς ἐν Αἴαντ.* 475 *"ἦμαρ ἡμέρα". Ἡ ὀργὴ τῶν θεῶν ἐξακολουθεῖ ἐπὶ γενεὰς γενεῶν. Αἱ συμφοραὶ τῶν Ταντaλιδῶν βοηθείᾳ τῆς Ἀθηνᾶς κατέληξαν εἰς τὸν μητροφόνον Ὀρέστην, οὗ οἱ ἔγγονοι ἐγένοντο εὐτυχεῖς.*

4) *Ὁ μὲν* Hermann *καὶ οἱ πλεῖστοι τῶν ἑρμηνευτῶν νοοῦσιν ὡς ὑποκείμενον τοῦ ῥήματος τὸ πήματα, ὁ δὲ* Wunder *οὐχὶ ὀρθῶς τὸ γενεά, Σοφοκλ. Ἠλέκτρ.* 142 *"ἐν οἷς ἀνάλυσίς ἐστιν οὐδεμία κακῶν".*

5) *Κατὰ τὸν Σχολιαστήν· "Νῦν γὰρ ὅπερ ἐτέτατο φάος, φησί, καὶ σωτηρία ἐν τοῖς οἴκοις τοῦ Οἰδίποδος ἐσχάτης ὑπὲρ ῥίζης, ἀντὶ τοῦ, ὅπερ ἔβλαστεν ἄνω τῆς ῥίζης, θάνατος καταλαμβάνει". Ὄντως τινὲς τῶν ἐκδοτῶν γράφουσιν ὃ τέτατο. Ὁ ποιητὴς παραβάλλει τὸν οἶκον τῶν Λαβδακιδῶν πρὸς δένδρον κεκομμένον, οὗ μία ῥίζα ὑπελείπετο. Ἐκ ταύτης ὑπῆρχεν ἐλπὶς νὰ ἀναβλαστήσῃ τὸ γένος, τῆς Ἀντιγόνης μετὰ τοῦ Αἵμονος μνηστευθείσης. Περὶ τῆς καταστροφῆς τοῦ γένους οἱ Θηβαῖοι γέροντες λέγουσι λίαν περιπαθῶς· διότι οἱ ἀρχαῖοι πλέον ἢ οἱ νεώτεροι ἀπέβλεπον εἰς τὴν διατήρησιν τοῦ γένους. Καλῶς δ' εἶπε ἐσχάτας ὑπὲρ ῥίζας καὶ οὐχὶ ἐσχάτας ἐκ ῥίζας, ὅπερ οὔτε σαφῶς οὔτε χαριέντως ἤθελεν ἐκφράζει τὸ πρᾶγμα.*

6) *Συνήθως παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ποιηταῖς ὄντα παρέχοντα καλὰς ἐλπίδας παραβάλλονται πρὸς φῶς. Ὁ Ὅμηρος τὸν Τηλέμαχον ὀνομάζει γλυκερὸν φάος. Ἀντὶ τοῦ φάος κριτικοί τινες γράφουσι θάλος. Μετὰ τὴν λέξιν δόμους ἄλλοι θέτουσι παῦλαν.*

7) *Δηλαδὴ τὴν ῥίζαν.*

8) *Τὸ ἀμᾶν σημαίνει ἐκκόπτειν θερίζειν, ὡς παρ' Ὁμήρῳ Ἰλιάδ. Ω,* 450 *"ἀτὰρ καθύπερθεν ἔρεψαν λαχνήεντ' ὄροφον, λειμωνόθεν ἀμήσαντες" Παράβαλλ. καὶ Ἡρόδοτ.* VI, 28. *Καὶ ἐν τῇ μεταφορικῇ σημασίᾳ ἐν Αἴαντ.* 1178 *"γένους ἅπαντος ῥίζαν ἐξημημένος".*

9) *Κόνις εἶναι ἡ γραφὴ τῶν χει-*

λόγου τ' ἄνοια καὶ φρενῶν Ἐρινύς[1].

Στροφὴ β'.

τεάν, Ζεῦ, δύνασιν τίς ἀνδρῶν ὑπερβασία κατάσχοι[2],
τὰν οὔθ' ὕπνος αἱρεῖ ποθ' ὁ παντογήρως[3],

ρογράφων, ἣν διατηροῦσι δύο μεγάλοι τῆς Γερμανίας ἄνδρες, ὁ Hermann καὶ ὁ Böeckh, ἐν ᾧ πολλοὶ νεώτεροι ἐκδόται δέχονται τὸ κοπίς, ὅπερ ἔγραψεν ὁ Jortin. Βεβαίως ἡ κοπὶς κεῖται μᾶλλον κυριολεκτικῶς, ἂν παραβληθῇ πρὸς τὸ ἀμᾷ. Ἀλλὰ τοιαῦται τολμηραὶ ἀσυμφωνίαι ἐν τοῖς λυρικοῖς τῶν τραγικῶν δὲν εἶναι σπάνιαι. Ἡ κριτικὴ δὲν πρέπει τὴν τολμηρὰν γλῶσσαν νὰ καθιστᾷ σωφρονεστέραν. Κόνις εἶναι ἐκείνη, ἣν ἡ Ἀντιγόνη ἔρριψεν ἐπὶ τοῦ πτώματος τοῦ Πολυνείκους.

[1]) Ἡ μὲν ἄνοια τοῦ λόγου ἀναφέρεται εἰς τὴν Ἀντιγόνην, ἡ δὲ Ἐρινὺς τῶν φρενῶν εἰς τὸν Κρέοντα. Περὶ τῆς ἀνοίας τῆς Ἀντιγόνης καὶ ἡ Ἰσμήνη εἶπεν ἐν στίχ. 99 "τοῦτο δ' ἴσθ', ὅτι ἄνους μὲν ἔρχει, τοῖς φίλοις δ' ὀρθῶς φίλη„. Ἡ ἀνθρωπίνη αὕτη ἀδυναμία ποιεῖ ζωηρὰν ἀντίθεσιν πρὸς τὴν παντοδυναμίαν τοῦ Διός, περὶ ἧς ἐν τῇ ἑπομένῃ στροφῇ. Ἐξήγησις τῆς ά ἀντιστροφῆς· Βλέπω, ὅτι τὰ τῶν οἴκων τῶν Λαβδακιδῶν εἶναι ἀρχαῖα, δηλ. δυστυχήματα ἀνθρώπινα ἐρχόμενα ἐπάνω εἰς δυστυχήματα, οὐδὲ ἡ μία γενεὰ ἀπαλλάσσει τὴν ἄλλην τῶν δυστυχημάτων, ἀλλὰ καταστρέφει θεῶν τις αὐτὴν καὶ τὰ δυστυχήματα δὲν ἔχουσι τέλος. Τώρα δηλαδὴ ἄνωθεν τῆς τελευταίας ἐλπίδος εἶχεν ἐξαπλωθῇ ἐλπὶς ἐν τοῖς οἴκοις τοῦ Οἰδίποδος· ὅμως ταύτην ἀποκόπτει ἡ κόνις τῶν κάτω θεῶν, καὶ ἡ ἀνοησία τοῦ λόγου καὶ ἡ Ἐρινὺς τῆς διανοίας.

[2]) Οἱ λυρικοὶ ποιηταὶ καὶ δὴ ὁ Πίνδαρος ἐν δυνητικῷ λόγῳ μεταχειρίζονται ἐνίοτε εὐκτικὴν ἄνευ τοῦ ἄν. Ἀλλὰ τινὲς δισχυρίζονται, ὅτι παρὰ τοῖς τραγικοῖς δὲν ὑπάρχει ἀσφαλὲς παράδειγμα. Τούτου ἕνεκεν ἐπειράθησαν νὰ διορθώσωσι τὸ χωρίον· ὁ μὲν Dindorf γράφει ὑποτακτικὴν κατάσχῃ, ἥτις ἐνταῦθα δὲν ἁρμόζει, ὁ δὲ Meineke ὑπέρβασις ἄν. Ἀλλὰ τὸ ὄνομα ὑπέρβασις οὐχὶ παρὰ τοῖς τραγικοῖς, ὡς ἡ εὐκτική, ἀλλὰ παρ' οὐδενὶ ποιητῇ ἀπαντᾷ, καὶ μόνον ἀπὸ Πολυβίου καὶ ἐφεξῆς εἰσάγεται. Διὰ τοῦτο προτιμῶμεν νὰ διατηρήσωμεν τὴν ἀρχαίαν γραφήν. Διότι καὶ ὁ Ὅμηρος μεταχειρίζεται εὐκτικὴν ἄνευ τοῦ ἄν, ὡς ἐν Ὀδυσσ. γ, 231 "ῥεῖα θεὸς γ' ἐθέλων καὶ τηλόθεν ἄνδρα σαώσαι„ καὶ παρ' Αἰσχύλ. ἐν Χοηφ. 166 "οὐκ ἔστιν, ὅστις πλὴν ἐμοῦ κείραιτό τις„ ἐν Ἀγαμέμν. 595· ἐν Προμηθ. 293. παρὰ Σοφοκλ. ἐν Οἰδίποδ. ἐπὶ Κολων. 1172.

[3]) Ἄλλα μὲν τῶν χειρογράφων ἔχουσι Π α ν τ α γ ή ρ ω ς καὶ ἄλλα Π α ν τ ο γ ή ρ ω ς. Οἱ κριτικοὶ θέλοντες νὰ ἀγάγωσιν εἰς ἁρμονίαν τὸ ὑποκείμενον πρὸς τὸ ῥῆμα διαφόρως τοῦτο διορθοῦσιν· ὁ μὲν Emperius εἰς Π α ν τ ο δ μ ά τ ω ρ, ὁ δὲ Bamberger εἰς π α ν τ ό θ η ρ ο ς, ὁ Wolff

ἀκάματοι θεῶν[1] οὐ
μῆνες; ἀγήρῳ[2] δὲ χρόνῳ δυνάστας[3]
κατέχεις Ὀλύμπου μαρμαρόεσσαν αἴγλαν[4]·
τό τ' ἔπειτα[5] καὶ τὸ μέλλον

εἰς π α ν τ α γ ρ ε ύ ς, ὁ Seyffert εἰς π α ν τ ο θ ή ρ α ς καὶ ἄλλοι ἄλλως. Αἱ διορθώσεις εἶναι περιτταί· διότι ὁ Ὅμηρος λέγει Ἰλιάδ. Ω, 5 "οὐδέ μιν ὕπνος ᾕρει πανδαμάτωρ" Ὀδυσ. Ι, 373 "κὰδ δέ μιν ὕπνος ᾕρει πανδαμάτωρ". Τὸ π α ν τ ο γ ή ρ ω ς ἀπὸ τοῦ π α ν τ ο δ α μ ά τ ω ρ δὲν διαφέρει πολύ. Ἐν τῇ Ἰλιάδι αὐτὸς ὁ Ὕπνος ὁμολογεῖ, ὅτι δὲν τολμᾷ νὰ πλησιάσῃ τῷ Διΐ, ὅταν οὗτος δὲν θέλῃ Ἰλιάδ. Ξ, 247 "Ζηνὸς δ' οὐκ ἂν ἔγωγε Κρονίονος ἆσσον ἱκοίμην, οὐδὲ κατευνήσαιμ', ὅτε μὴ αὐτός γε κελεύοι".

[1]) Οἱ κριτικοὶ ἐνταῦθα προσκρούουσι καὶ διότι τὸ μέτρον διαφωνεῖ πρὸς τὸ τῆς ἀντιστροφῆς καὶ διότι οἱ μῆνες λέγονται τῶν θεῶν, ἐν ᾧ ταμίας καὶ κοσμήτωρ τοῦ χρόνου εἶναι ὁ Ζεύς, Ἰλιάδ. Β, 134 "Διὸς μεγάλου ἐνιαυτοί" Ὁ μὲν Dindorf γράφει ο ὔ τ' ἄ κ ο π ο ι θ ε ῶ ν ν ι ν μ ῆ ν ε ς, ὁ δὲ Donaldson ἀντὶ θεῶν γράφει θ έ ο ν τ ε ς καὶ ἄλλοι ἄλλως. Ἴσως τὸ χωρίον παρεδόθη διεφθαρμένον.

[2]) Ἐπειδὴ ὁ Πολυδεύκης λέγει ΙΙ, 14 "Ὑπερίδης δὲ τὸν ἀγήρατον χρόνον, Σοφοκλῆς δὲ τὸν ἀγήρω, καὶ Πλάτων τὸν ἀγήρω κόσμον", προτιμῶμεν νὰ συνάψωμεν τὸ ἐπίθετον ἀγήρως τῷ χρόνῳ καὶ οὐχὶ τῷ δυνάστῃ, ὡς ποιοῦσιν οἱ νεώτεροι κριτικοί, οἵτινες γράφουσιν ἀ γ ή ρ ω ς χ ρ ό ν ῳ δ υ ν ά σ τ α ς κατὰ τὸν Σχολιαστὴν εἰς στίχ. 613 "Σὺ μὲν ὁ Ζεῦ, ἀγήρως τε καὶ δυνάστης εἰς ἅπαντα τὸν χρόνον".

[3]) Τὸ ὄνομα ληπτέον κατηγορηματικῶς.

[4]) Ἠδύνατο νὰ εἴπῃ αἰγλήεντα Ὄλυμπον, ὡς ὁ Ὅμηρος ἐν Ἰλιάδ. Α, 531, "ἡ μὲν ἔπειτα εἰς ἅλα ἆλτο βαθεῖαν ἀπ' αἰγλήεντος Ὀλύμπου" Παράβαλλ. καὶ Ν, 243 καὶ Ὀδυσσ. Υ, 103. Παραπλήσιον εἶναι τὸ θεῶν σέβας ἀντὶ θεοὶ σεβαστοί.

[5]) Τὸ χωρίον τοῦτο συγχέει τὰς κεφαλὰς καὶ τῶν κριτικῶν καὶ τῶν ἑρμηνευτῶν. Διότι ὁ ποιητὴς δὲν μνημονεύει τοῦ παρόντος, ἀλλὰ μόνον τοῦ μέλλοντος καὶ τοῦ παρελθόντος. Εἰς τοῦτο προσέκρουσε καὶ ὁ Σχολιαστής, ὅστις παρατηρεῖ "Τινὲς δὲ τὸ ἔπειτα ἰδίως ἐπὶ ἐνεστῶτος λελέχθαι φασὶν ἀντὶ τοῦ νῦν". Παραπλήσιον εἶναι τὸ παρ' Εὐριπίδ ἐν Ἰφιγεν. ἐν Ταύρ. 1264 "τάτε πρῶτα τάτ' ἔπειθ' ἅτ' ἔμελλε τυχεῖν" καὶ Θουκυδίδ. 3,39,7 "τῆς ἔπειτα προσόδου, δι' ἣν ἰσχύομεν, τὸ λοιπὸν στερήσεσθε". Κυρίως τὸ ἔπειτα δὲν σημαίνει τὸ νῦν, ἀλλὰ τὸ προσεχὲς μέλλον, ὅπερ ἅπτεται τοῦ παρόντος. Εἰς δὲ τὴν δυσκολίαν, ὅτι προηγεῖται τὸ μέλλον καὶ ἕπεται τὸ παρελθόν, δὲν ἀποδίδομεν μεγάλην σπουδαιότητα διότι ὁ ποιητὴς προέταξε τὸν χρόνον περὶ οὗ ἠδύνατο νὰ ὑπάρξῃ ἀμφιβολία καὶ ἐπέταξε τὸν παρελθόντα χρόνον, ἐξ οὗ ἐξάγει συμπέρασμα περὶ τῆς βεβαιότητος τοῦ μέλλοντος. Ἄξιον

καὶ τὸ πρὶν ἐπαρκέσει
νόμος ὅδ'· οὐδὲν ἕρπει
θνητῶν βίοτος πάμπολις[1] ἐκτὸς ἄτας.

Ἀντιστροφὴ β'.

ἁ γὰρ δὴ πολύπλαγκτος[2] ἐλπὶς πολλοῖς μὲν ὄνασις ἀν-
[δρῶν, 615
πολλοῖς δ' ἀπάτα[3] κουφονόων ἐρώτων[4]·
εἰδότι δ' οὐδὲν[5] ἕρπει,

σημειώσεως εἶναι, ὅτι ἔχει μέλλοντα (ἐπαρκέσει), ἐν ᾧ ἀμέσως προηγεῖται τὸ πρίν, ἀλλὰ τοῦτο κεῖται οἱονεὶ παρενθετικῶς καὶ τὸ ῥῆμα συνάπτεται τῷ μέλλον. Ὁ τοιοῦτος βίος τῶν βροτῶν ποιεῖ ἀντίθεσιν πρὸς τὴν παντοδυναμίαν τοῦ Διός. Ὁ βίος τῶν βροτῶν ἔρχεται εἰς πάσας τὰς πόλεις οὐχὶ ἄνευ βλάβης καὶ δυστυχίας.

[1]) Κατὰ τὸν Σχολιαστήν· " Ὁ κατὰ πᾶσαν πόλιν ἕρπων νόμος, ὅ ἐστι πάντες ἄνθρωποι„. Ὑπὸ πάντων τῶν κριτικῶν ὁμολογεῖται, ὅτι ἡ λέξις διεφθάρη καὶ ὁ μὲν Lindemann εἰκάζει παντελές, ὁ δὲ Wecklein πλημμελὲς καὶ ἄλλοι ἄλλως. Ἐξήγησις· Τὴν σήν, ὦ Ζεῦ, δύναμιν τίς ἀνθρωπίνη παράβασις δύναται νὰ ἐμποδίσῃ, τὴν ὁποίαν οὔτε ὁ πάντα γηράσκων ὕπνος καταλαμβάνει, οὔτε οἱ ἀκούραστοι τῶν θεῶν μῆνες; αἰωνίως δὲ δυνάστης ὢν ἐξουσιάζεις τὰν ἀπαστράπτοντα λαμπρὸν Ὄλυμπον· καὶ εἰς τὸ μετ' ὀλίγον καὶ εἰς τὸ μέλλον θέλει ἐπικρατήσει, ὡς ἐπεκράτησε καὶ εἰς τὸ παρελθόν, οὗτος δὰ ὁ νόμος. Ὁ εἰς ὅλας τὰς πόλεις διεσπαρμένος βίος τῶν ἀνθρώπων δὲν ἔρχεται ἄνευ βλάβης.

[2]) Ἐν τῇ δευτέρᾳ ἀντιστροφῇ ὁ ποιητὴς ἀναπτύσσει τὴν αἰτίαν, δι' ἣν οἱ βροτοὶ ἐπισπῶσιν εἰς ἑαυτοὺς τὴν ἄτην. Ὁ Σχολιαστὴς παρατηρεῖ· "Οὐδέν, φησί, περὶ τῶν μελλόντων ἐπίστανται οἱ ἄνθρωποι, ὥσπερ ὁ Ζεύς· ἠπάτησε δὲ πολλοὺς ἡ ἐλπίς, κουφόνους ἔρωτας ἐμβάλλουσα· τὰ ἀδύνατα γὰρ ἐλπίσαντες, ἐσφάλησαν. Ἔρωτας δὲ φησὶ καὶ τὰς ἐπιθυμίας„. Κατά τινα ἀρχαῖον Σχολιαστὴν τὸ ἐπίθετον ἔχει ἐνεργητικὴν σημασίαν, δηλ. ἡ πολλοὺς πλανῶσα, κατ' ἄλλους δὲ παθητικὴν καὶ σημαίνει πολυπλάνητος ἀβέβαιος.

[3]) Ἐπέχει θέσιν κατηγορουμένου, ὡς καὶ τὸ ὄνασις, δηλ. ἡ ἐλπὶς εἰς πολλοὺς γίνεται ἀπάτη ἀνοήτων ἐπιθυμιῶν. Τὴν κυρίαν ἔννοιαν ἀποτελεῖ ἡ πρότασις αὕτη· διότι ἡ προηγουμένη ἐτέθη χάριν ἀντιθέσεως.

[4]) Εἶναι γενικὴ ἐξ ὑποκειμένου εἰς τὸ ἀπάτη.

[5]) Ἡ ἄρνησις δὲν προσδιορίζει τὸ ῥῆμα, ἀλλὰ τὸ εἰδότι, δηλ. εἰς τὸν μὴ γνωρίζοντα ἔρχεται ἡ ἐλπὶς ἀπάτη γενομένη, ὅπερ εἶναι τὸ ὑποκείμενον τοῦ ἕρπει, Ἀντιφῶν I, 29 "οἱ δ' ἐπιβουλευόμενοι οὐδὲν ἴσασι, πρὶν ἂν ἐν αὐτῷ ὦσι τῷ κακῷ„.

πρὶν πυρὶ θερμῷ πόδα τις προσαύσῃ[1].
σοφίᾳ[2] *γὰρ ἔκ του κλεινὸν ἔπος πέφανται*[3],
τὸ κακὸν[4] *δοκεῖν ποτ' ἐσθλὸν*
τῷδ' ἔμμεν[5], *ὅτῳ φρένας*
θεὸς ἄγει πρὸς ἄταν[6]·
πράσσει δ' ὀλιγοστὸν[7] *χρόνον ἐκτὸς ἄτας.*

[1]) *Φαίνεται, ὅτι ὁ Σοφοκλῆς τὴν φράσιν ταύτην παρέλαβεν ἐκ δημοτικῆς παροιμίας. Τοιαύτη ὑπῆρχεν* ἐν πυρὶ βέβηκας, *Διογενιαν. Παροιμ.* IV, 52. *Τὸ ἂν ἐνίοτε παραλείπεται μετὰ τὸ πρίν, ὡς ἐν Αἴαντ.* 965 "*οἱ γὰρ κακοὶ γνώμαισι τἀγαθὸν χεροῖν ἔχοντες οὐκ ἴσασι, πρίν τις ἐκβάλῃ*„.

[2]) *Ἡ δοτικὴ κεῖται ἐπιρρηματικῶς, ὡς ἐν Κύρ. Παιδ. Ι,* 2, 2 "*βίᾳ εἰς οἰκίαν παριέναι*„ *καὶ Ἡρόδοτ.* VI, 112 "*οἱ Ἀθηναῖοι δρόμῳ ἵεντο ἐς τοὺς βαρβάρους*„.

[3]) *Δηλαδὴ ἐφανερώθη, ἦλθεν εἰς φῶς. Οἱ τραγικοὶ οὐχὶ σπανίως μνημονεύουσι παροιμιῶν τοῦ λαοῦ καὶ γνωμῶν ἀρχαιοτέρων ποιητῶν, Αἰσχύλ. Χοηφ.* 313 "*δράσαντι παθεῖν, τριγέρων μῦθος τάδε φωνεῖ*„ *Σοφοκλ. Τραχιν. στιχ.* 1 "*Λόγος μὲν ἔστ' ἀρχαῖος ἀνθρώπων φανείς, ὡς οὐκ ἂν αἰῶν' ἐκμάθοις βροτῶν, πρὶν ἂν θάνῃ τις, οὔτ' εἰ χρηστὸς οὔτ' εἴ τῳ κακός*„.

[4]) *Εἶναι ἐπεξήγησις εἰς τὸ ἔπος.*

[5]) *Ὁ τύπος εἶναι Ὁμηρικός. Ἐν τῷ δράματι εὑρίσκεται μόνον ἐνταῦθα. Διὰ τοῦτο δὲν εἶναι ἀπίθανος ἡ εἰκασία, ὅτι τὴν παροιμίαν ἔλαβε παρ' ἐπικοῦ.*

[6]) *Ἡ γνώμη αὕτη, ἥτις ἀφαιρεῖ τὴν ἐλευθερίαν τῆς ἐνεργείας τοῦ ἀνθρώπου, ἦτο πολυθρύλητος παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, Στοβαῖος σελ.* 62 "*θεὸς μὲν αἰτίαν φύει βροτοῖς, ὅταν κακῶσαι δῶμα παμπήδην θέλῃ*„. *Λυκοῦργ. κατὰ Λεωκράτ. σελ.* 198 "*ὅταν γὰρ ὀργὴ δαιμόνων βλάπτῃ τινά, τοῦτ' αὐτὸ πρῶτον ἐξαφαιρεῖται φρενῶν, τὸν νοῦν τὸν ἐσθλόν, εἰς δὲ τὴν χείρω τρέπει γνώμην, ἵν' εἰδῇ μηδὲν ὧν ἁμαρτάνει*„. *Τὴν ἀλήθειαν τῆς γνώμης ταύτης αὐτὸς ὁ Κρέων ἀναγνωρίζει μετ' ὀλίγον στίχ.* 1273.

[7]) *Τὸ ἀντίθετον ὁ Ἀριστοφάνης ἐν Εἰρην.* 559 *λέγει* "*πολλοστῷ χρόνῳ*„. *Τὸ δὲ πράσσειν ἐκτὸς ἄτας εἶναι ἐσχηματισμένον κατ' ἀναλογίαν τοῦ* εὖ πράσσειν *καὶ καὶ* κακῶς πράσσειν. *Ἐξήγησις τῆς β' ἀντιστροφῆς· Διότι ἡ πολλοὺς δὰ ἀπατῶσα ἐλπὶς εἰς πολλοὺς μὲν ἀνθρώπους γίνεται ὠφέλεια, εἰς πολλοὺς δὲ ἀπάτη ἀνοήτων ἐπιθυμιῶν· εἰς τὸν μὴ γνωρίζοντα ἔρχεται, πρὶν καύσῃ τις τὸν πόδα διὰ θερμοῦ πυρός· διότι σοφῶς ὑπό τινος ἔνδοξος λόγος ἔχει φανερωθῇ, δηλ. νὰ φαίνηται τὸ κακόν, ὅτι εἶναι ἀγαθόν, εἰς τοῦτον, τοῦ ὁποίου τὴν διάνοιαν ὁ θεὸς φέρει εἰς βλάβην· πράττει δὲ ὀλίγιστον χρόνον ἐκτὸς βλάβης.*

ΧΟΡΟΣ[1]

ὅδε μὴν Αἵμων, παίδων τῶν σῶν
νέατον[2] γέννημ'· ἆρ' ἀχνύμενος
τῆς μελλογάμου[3]
τάλιδος[4] ἥκει μόρον[5] Ἀντιγόνης,
ἀπάτας[6] λεχέων ὑπεραλγῶν;

ΚΡΕΩΝ

Τάχ' εἰσόμεσθα μάντεων ὑπέρτερον[7].

[1]) Ἐντεῦθεν ἄρχεται τὸ τρίτον ἐπεισόδιον.

[2]) Τὸν πρεσβύτερον υἱὸν Μεγαρέα πρὸ ὀλίγου εἶχε θυσιάσει ὁ Κρέων στίχ. 1303. Σημαίνει τὸν ἔσχατον, τὸν τελευταῖον.

[3]) Ἡ λέξις αὕτη θεωρεῖται ὡς ἐξοβελιστέα ὑπὸ πολλῶν κριτικῶν. Διότι τὴν αὐτὴν σημασίαν ἔχει ἡ ἑπομένη. Ἴσως ἡ ὑπό τινος ἐπιτεθεῖσα ἑρμηνεία εἰσέρρευσεν εἰς τὸ κείμενον.

[4]) Ὑπὸ τοῦ Σχολιαστοῦ ἡ λέξις θεωρεῖται Αἰολική· "Τᾶλις λέγεται παρ' Αἰολεῦσιν ἡ ὀνομασθεῖσά τινι νύμφη. Καλλίμαχος (Ἀπόσπ. 210) αὐτίκα τὴν τᾶλιν παιδὶ σὺν ἀμφιθαλεῖ„. Ὁ μὲν Ἡσύχιος ἐξηγεῖ· "τᾶλις· ἡ μελλόγαμος παρθένος καὶ κατωνομασμένη τινί· οἱ δὲ γυναῖκα γαμετήν„. Ὁ δὲ Εὐστάθιος σελ. 962, 38 "ἴσως δὲ καὶ παρὰ τῷ τραγικῷ τᾶλις, τουτέστι μελλόγαμος παρθένος, μελλονύμφη„.

[5]) Ἡ αἰτιατικὴ δηλοῖ τὸ αἴτιον τοῦ πάθους τοῦ ἀχνύμενος.

[6]) Κατὰ τὸν Σχολιαστήν· "Ὑπὲρ τῆς τῶν λεχέων ἀποτυχίας ἀχθόμενος„. Ὁ Schneidewin νομίζει, ὅτι ἡ φράσις ἀπάτας λεχέων ἤθελεν ἁρμόζει, ἂν ὁ λόγος ἦτο περὶ μοιχείας. Τούτου ἕνεκεν φρονεῖ, ὅτι δύναται ἡ φράσις νὰ ἐξαλειφθῇ, ὡς καὶ ὁ Meineke. Τὸ πρᾶγμα δύναταί πως νὰ ἐξηγηθῇ· τὸ λεχέων εἶναι γενικὴ ἐξ ὑποκειμένου εἰς τὸ ἀπάτας, τὰ λέχη ἐκεῖνα, εἰς ἃ ἤλπιζεν, ἠπάτησαν· Ἡ γενικὴ ἀπάτας ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ ὑπεραλγεῖν, ἡ δὲ ὑπὲρ κεῖται ἀντὶ τῆς περὶ κατὰ τὸν Wecklein, ἀλλ' οὐχὶ ἀπιθάνως λέγει ὁ κ. Σεμιτέλος· "τὸ ὑπεραλγεῖν τινος λαμβανόμενον ἀντὶ τοῦ ἀλγεῖν ὑπέρ τινος δηλοῖ ἀλγεῖν ὑπέρ τινος συμπαθοῦντα αὐτῷ, ὅπερ οὐδαμῶς ἁρμόζει ἐνταῦθα, διότι ὁ Αἵμων ἤλγει οὐχὶ εὐνοῶν τῇ ἀποτυχίᾳ τοῦ γάμου, ἀλλὰ τοὐναντίον ἕνεκα τῆς ἀποτυχίας· ὥστε τὸ ὑπεραλγεῖν ληπτέον μᾶλλον ἀντὶ τοῦ σφόδρα ἢ λίαν ἀλγεῖν„. Ἐξήγησις· Ἀλλ' ἰδοὺ ὁ Αἵμων, τὸ τελευταῖον τέκνον τῶν παίδων σου· ἆρά γε λυπούμενος διὰ τὸν θάνατον τῆς μελλογάμου παρθένου Ἀντιγόνης ἔρχεται ὑπερβολικὰ πονῶν διὰ τὴν ἀποτυχίαν τῶν γάμων;

[7]) Ὁ Κρέων ὑποδεικνύει τὴν δυσμένειαν αὐτοῦ πρὸς τὸ μαντικὸν γένος. Τὴν φράσιν ὅμως ἔλαβεν ἐκ παροιμίας, ὡς παρατηροῦσιν οἱ ἀρχαῖοι. Ὁ μὲν Σχολιαστὴς παρατηρεῖ· "Ὁ λόγος παροιμιακός, ὁπότε μὴ στο-

ὦ παῖ, τελείαν[1] ψῆφον ἆρα μὴ[2] κλύων
τῆς μελλονύμφου[3] πατρὶ θυμαίνων[4] πάρει;
ἢ σοὶ μὲν[5] ἡμεῖς πανταχῇ δρῶντες φίλοι;[6]

ΑΙΜΩΝ.

Πάτερ, σός εἰμι[7], καὶ σύ μοι γνώμας, ἔχων[8]
χρηστάς, ἀπορθοῖς, αἷς ἔγωγ' ἐφέψομαι.
ἐμοὶ γὰρ οὐδεὶς ἀξίως ἔσται[9] γάμος
μείζων φέρεσθαι[10] σοῦ καλῶς ἡγουμένου[11].

χασμῷ χρώμεθα, ἀλλ' αὐτόπται τῶν πραγμάτων γινόμεθα· προγιγνώσκει μὲν γὰρ καὶ ὁ μάντις, ἀλλὰ στοχασμῷ χρῆται. Τάχα οὖν ἀκριβῶς γνώσομαι ταῦτα, παρὰ τοῦ παιδὸς πυνθανόμενος„, ὁ δὲ Εὐστάθιος εἰς Ἰλιάδ. Θ. 711, 60 "*μάντεων ὅ φασιν ὑπέρτερον, ὃ δὴ παροιμιακῶς κεῖται παρὰ τῷ Σοφοκλεῖ„ Εὐριπίδ. ἐν Ῥήσ.* 949 "*ἤδη τόδ'· οὐδὲν μάντεως ἔδει φράσαι„. Τοῦτο λέγει ὁ Κρέων διὰ τὴν εἰκασίαν τοῦ χοροῦ (ἆρ' ἀχνύμενος).*

1) *Εὐθὺς ἐν ἀρχῇ ὁ τύραννος θέλει νὰ δείξῃ, ὅτι δὲν δύναται νὰ μεταβάλῃ ἀπόφασιν, διότι ἡ ἀπόφασις εἶναι τελεσίδικος.*

2) *Ὅταν ὁ λέγων περιμένῃ ἀρνητικὴν ἀπόκρισιν, μετὰ τὸ ἆ ρ α θέτει τὸ μή, Πλάτ. ἐν Φαίδων* 64 C "*ἡγούμεθά τι τὸν θάνατον εἶναι; Πάνυ γε, ἔφη ὑπολαβὼν ὁ Σιμμίας. Ἆρα μὴ ἄλλο τι ἢ τὴν τῆς ψυχῆς ἀπὸ τοῦ σώματος ἀπαλλαγήν;„*

3) *Ἡ γενικὴ ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ ψῆφον· συνηθέστερον ὅμως τίθεται ἡ περὶ μετὰ γενικῆς. Τοιοῦτον εἶναι τὸ Μεγαρέων ψήφισμα παρὰ Θουκυδίδ. I,* 140

4) *Προετιμήσαμεν τὴν γραφὴν θυμαίνων ἀντὶ τῆς παλαιοτέρας λυσσαίνων, ἥτις ἐν ἀρχῇ τοῦ διαλόγου φαίνεται ἄγαν τραχεῖα.*

5) *Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν Ἀντιγόνην καὶ τὴν Ἰσμήνην.*

6) *Ὅμοιον εἶναι τὸ ἐν Αἴαντ.* 1369 "*ὡς ἂν ποιήσῃς, πανταχῇ χρηστός γ' ἔσει„.*

7) *Ὁ Αἵμων ἄρχεται λέγων περιπαθῶς καὶ μετὰ υἱικῆς ἀφοσιώσεως, ἐλπίζων, ὅτι θέλει πείσει τὸν πατέρα*

8) *Ὁ Σχολιαστὴς ἑρμηνεύει· "Καὶ σὺ τὰ βέλτιστα ἐμοὶ καὶ λυσιτελοῦντα διανοούμενος ἀπευθύνει„. Ἡ μετοχὴ δύναται νὰ ἦναι ὑποθετικὴ ἢ αἰτιολογική, ἐὰν ἔχῃς ἢ ἐπεὶ ἔχεις. Οὐχὶ ἄνευ σκοποῦ ὁ Αἵμων εἶπεν ἀσαφῶς, ἵνα ὁ μὲν πατὴρ θεωρῇ τὸ πρᾶγμα ὡς βέβαιον, αὐτὸς δὲ ὡς ὑποθετικόν.*

9) *Οὐχὶ ἀφυῶς ὁ* Musgrave *εἴκασεν ἀ ξ ι ώ σ ε τ α ι ἐν παθητικῇ σημασίᾳ, ὅπερ ἐκδόται τινὲς δέχονται· Τὸ εἶναι συντάσσεται ἐπιρρήματι, ὡς παρ' Εὐριπίδ. ἐν Ἑκάβ.* 732 «*εἴ τι τῶνδ' ἐστὶν καλῶς„ Θουκυδ. II,* 14 "*χαλεπῶς αὐτοῖς ἡ ἀνάστασις ἐγίγνετο„ Σημειωτέον, ὅτι ὁ* Kern *τὸ ἐπίρρημα συνάπτει τῷ μ ε ί ζ ω ν.*

10) *Κατὰ τὸν Σχολιαστὴν "Οὐδείς μοι προκριθήσεται γάμος τῆς*

ΚΡΕΩΝ

Οὕτω γάρ, ὦ παῖ, χρὴ διὰ στέρνων ἔχειν[1],
γνώμης πατρῴας πάντ' ὄπισθεν ἑστάναι[2].
τούτου γὰρ οὕνεκ' ἄνδρες εὔχονται γονὰς
κατηκόους φύσαντες ἐν δόμοις ἔχειν,
ὡς καὶ τὸν ἐχθρὸν ἀνταμύνωνται[3] *κακοῖς*
καὶ τὸν φίλον τιμῶσιν ἐξ ἴσου πατρί.
ὅστις δ' ἀνωφέλητα φιτύει[4] *τέκνα,*
τί τόνδ' ἂν εἴποις ἄλλο[5] *πλὴν αὑτῷ πόνους*
φῦσαι, πολὺν δὲ τοῖσιν ἐχθροῖσιν γέλων;[6]

σῆς ἀρχῆς, καλῶς σοῦ ἄρχοντος„ Ἡ σύνταξις ὁμοιάζει πρός τινα προηγουμένην ἐν στίχ. 439 *" ἀλλὰ πάντα ταῦθ' ἥσσω λαβεῖν ἐμοὶ πέφυκεν τῆς ἐμῆς σωτηρίας„. Ἡ ἔννοια τοῦ χωρίου εἶναι· οὐδένα γάμον θὰ προτιμήσω σοῦ, ἂν καλῶς ἡγῇσαι.*

[11]) *Πάλιν ὁ Αἵμων μεταχειρίζεται τὴν μετοχὴν ἐν διπλῇ σημασίᾳ· ὁ μὲν υἱὸς λέγει ὑποθετικῶς, ὡς γίνεται δῆλον ἐκ τῶν ὑστέρων, ὁ δὲ Κρέων ὑπολαμβάνει τὸ πρᾶγμα ὡς βέβαιον, καθ' ἃ μαρτυρεῖ ὁ ἑξῆς λόγος αὐτοῦ, Εὐριπίδ. Ἰφιγέν. ἐν Αὐλίδ.* 928 *" καὶ τοῖς Ἀτρείδαις, ἣν μὲν ἡγῶνται καλῶς, πεισόμεσθ', ὅταν δὲ μὴ καλῶς, οὐ πείσομαι„.*

[1]) *Τοῦτο εἶναι φράσις, οἵας ἔχουσι πολλὰς οἱ ἀρχαῖοι μετὰ τῆς προθέσεως διά, ὡς διὰ χειρὸς ἔχειν, διὰ στόματος ἔχειν, διὰ φρενῶν ἔχειν.*

[2]) *Ὁ Σχολιαστὴς ἑρμηνεύει τὸ χωρίον οὑτωσί· " Οἷον, τῆς πατρῴας γνώμης πάντα εἶναι δεύτερα· οἷον χρὴ τὴν πατρῴαν πράττοντα γνώμην, περὶ τῶν ἄλλων οὐδένα λόγον ἔχειν„.*

[3]) *Τὸ ὠφελεῖν τὸν φίλον καὶ βλάπτειν τὸν ἐχθρὸν ἦτο τὸ γενικὸν ἀξίωμα τῆς ἀρχαιότητος, ἧς ἀπηλλαγμένος ἦτο ὁ Σωκράτης, ὅστις ἔλεγε μηδαμῶς ἀδικεῖν, Θουκυδ.* IV, 63, 2 *" τὸν εὖ καὶ κακῶς δρῶντα ἐξ ἴσου ἀρετῇ ἀμυνούμεθα„* II, 67, 4 *" δικαιοῦντες τοῖς αὐτοῖς ἀμύνεσθαι, οἷσπερ καὶ οἱ Λακεδαιμόνιοι ὑπῆρξαν„ Οἰδίπ. ἐπὶ Κολων.* 873 *" φρονοῦσ', ὅτι ἔργοις πεπονθὼς ῥήμασίν σ' ἀμύνομαι„.*

[4]) *Τὸ ῥῆμα συνήθως μεταχειρίζονται οἱ ποιηταί, ἀπαντᾷ ὅμως καὶ παρὰ Πλάτωνι ἐν Νόμ.* IX, 879 C. *Σημαίνει δέ, ὅ,τι καὶ τὸ φυτεύειν, Αἰσχύλ. Προμηθ.* 233 *" ἀλλ' ἀϊστώσας γένος τὸ πᾶν, ἔχρηζεν ἄλλο φιτῦσαι νέον„ Εὐριπίδ. ἐν Ἀλκήστ.* 301 *" σοῦ κατθανόντος, ἄλλα φιτύσειν τέκνα„.*

[5]) *Κατά τινας μὲν ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ φῦσαι, κατ' ἄλλους δ' ἐκ τοῦ εἴποις, δηλ. τί ἄλλο δύναταί τις νὰ εἴπῃ περὶ τούτου ἢ ὅτι ἐγέννησε πόνους διὰ τὸν ἑαυτόν του;*

[6]) *Εἶπε τοῦτο κατὰ τὸ Ὁμηρι-*

μή νύν ποτ', ὦ παῖ, τὰς φρένας γ' ὑφ' ἡδονῆς[1]
γυναικὸς οὕνεκ' ἐκβάλῃς, εἰδώς, ὅτι
ψυχρὸν παραγκάλισμα[2] τοῦτο[3] γίγνεται,
γυνὴ κακὴ ξύνευνος ἐν δόμοις[4]. τί γὰρ
γένοιτ' ἂν ἕλκος μεῖζον ἢ φίλος κακός[5];
ἀλλὰ πτύσας[6] ὡσεί τε δυσμενῆ μέθες

κὸν δυσμενέσιν χάρμα ἐν Ἰλιάδ. Γ, 51.

[1]) Ἐν τοῖς χειρογράφοις ὑπάρχει ἡ γραφή, τὰς φρένας ὑφ' ἡδονῆς δηλ. ἄνευ τοῦ γ'. Ἐπειδὴ δ' ἡ γραφὴ αὕτη μετρικῶς θεωρεῖται ἡμαρτημένη, ὁ Τρικλίνιος προσέθηκε τὸ γ', ὅπερ προτιμῶμεν πολλῶν τολμηρῶν διορθώσεων. Ὁ μὲν Hermann γράφει, τὰς φρένας πρὸς ἡδονῆς, ὁ δὲ Dindorf σὰς ὑφ' ἡδονῆς φρένας καὶ ὁ Kayser ὅλως ἀπιθάνως τὰς φρένας φιληδίᾳ καὶ ἄλλοι ἄλλως Τὸ γὲ ἁρμόζει, διότι ὁ πατὴρ συμβουλεύει τὸν υἱόν, ἵνα μὴ τοὐλάχιστον τὰς φρένας ἕνεκα ἡδονῆς γυναικὸς ἀποβάλῃ. Σημειωτέον, ὅτι ὁ Kern οὐδὲ τὴν μικρὰν ταύτην διόρθωσιν δέχεται παρατηρῶν, ὅτι ἡ δευτέρα συλλαβὴ ἐν τῇ ἄρσει εἶναι μακρά.

[2]) Ὁ Σχολιαστὴς διὰ πολλῶν ὀνομάτων πειρᾶται ὅπως ἑρμηνεύσῃ· "Παραγκάλισμα· φίλημα, στέργηθρον, κοινώνημα, παρακοίμημα, περιπλοκή„. Ὁ Λυκόφρων μιμούμενος τὸν Σοφοκλέα λέγει ἐν Ἀλέξ. 112 "τὴν δευτέραν Κύπριν, ψυχρὸν παραγκάλισμα„.

[3]) Ἡ ἀντωνυμία τοῦτο καίπερ οὐδετέρου γένους ἀναφέρεται εἰς τὸ ἑπόμενον γυνή. Ὅμοια παραδείγματα ὑπάρχουσι πλεῖστα, Πλάτ. ἐν Φαίδων. 68 Δ "οὐκοῦν τοῦτό γε θάνατος ὀνομάζεται, λύσις καὶ χωρισμὸς ψυχῆς ἀπὸ σώματος„ καὶ ἐν Πολιτ. III, 407 Α "ἡμᾶς αὐτοὺς διδάξωμεν, πότερον μελετητέον τοῦτο τῷ πλουσίῳ καὶ ἀβίωτον τῷ μὴ μελετῶντι, ἢ νοσοτροφία„.

[4]) Τῶν ἀρχαίων ποιητῶν πολλοὶ εἶπον πικροὺς λόγους κατὰ τῶν κακῶν γυναικῶν, πρὸ πάντων δ' ὁ Ἡσίοδος, Σιμωνίδης ὁ Ἀμοργῖνος καὶ ὁ γνωστὸς διὰ τοῦτο Εὐριπίδης· Ἡσίοδ. ἐν Ἔργ. 702 "οὐ μὲν γάρ τί γυναικὸς ἀνὴρ ληίζετ' ἄμεινον τῆς ἀγαθῆς, τῆς δ' αὖτε κακῆς οὐ ῥίγιον ἄλλο„ καὶ Σίμων Ἀποσπ. 6, σελ. 573 "γυναικὸς οὐδὲν χρῆμ' ἀνὴρ ληίζεται ἐσθλῆς ἄμεινον οὐδὲ ῥίγιον κακῆς„.

[5]) Βεβαίως κάλλιον ἠδύνατο νὰ εἴπῃ ὁ ποιητής, ἕλκος μεῖζον ἢ λέχος κακόν, ἀλλὰ καὶ ἡ ὑπάρχουσα γραφὴ δὲν εἶναι κακή.

[6]) Τὸ ἁπλοῦν πρέπει νὰ ληφθῇ ἐναῦθα ἐν τῇ σημασίᾳ τοῦ συνθέτου ἀποπτύειν, ὡς καὶ ὁ Σχολιαστὴς ἑρμηνεύει "Καταπτύσας, ἐν οὐδενὶ λόγῳ θέμενος, καταφρονήσας„, ἂν μὴ διορθώσωμεν εἰς στυγήσας, ὡς εἰκάζει ὁ Meineke. Πράγματα παρέχει τοῖς ἑρμηνευταῖς τὸ ὡσεί τι, ἐξ ὧν ἄλλοι μὲν λέγουσιν, ὅτι ὁ τὲ παρέλκει ὡς παρὰ τοῖς ἐπικοῖς, ἄλλοι δὲ

τὴν παῖδ' ἐν Ἅιδου τήνδε νυμφεύσειν τινί[1].
ἐπεὶ γὰρ αὐτὴν εἷλον ἐμφανῶς ἐγὼ
πόλεως ἀπιστήσασαν ἐκ πάσης[2] *μόνην,*
ψευδῆ γ' ἐμαυτὸν οὐ καταστήσω πόλει[3],
ἀλλὰ κτενῶ. πρὸς ταῦτ'[4] *ἐφυμνείτω Δία*
ξύναιμον· εἰ γὰρ δὴ τά γ' ἐγγενῆ[5] *φύσει*
ἄκοσμα θρέψω[6], *κάρτα*[7] *τοὺς ἔξω γένους·*
ἐν τοῖς γὰρ οἰκείοισιν ὅστις ἔστ' ἀνὴρ
χρηστός, φανεῖται κἀν πόλει δίκαιος[8] *ὤν·*
καὶ τοῦτον ἂν τὸν ἄνδρα θαρσοίην ἐγὼ
καλῶς μὲν ἄρχειν, εὖ δ' ἂν ἄρχεσθαι θέλειν[9],

ἐξηγοῦσι τὸν σύνδεσμον δεχόμενοι, ὅτι ἡ φράσις ὥ σ ε ί τ ε δ υ σ μ ε ν ῆ ἀποτελεῖ δευτέραν πρότασιν.

[1]) *Δὲν εἶναι ἀκριβὴς ἡ διαστολή, ὅτι τὸ μὲν ν υ μ φ ε ύ ε ι ν λέγεται ἐπὶ γονέων ἐκδιδόντων τὴν ἑαυτῶν θυγατέρα, τὸ δὲ ν υ μ φ ε ύ ε σ θ α ι ἐπὶ παρθένου ὑπανδρευομένης· διότι παρὰ τοῖς Ἀττικοῖς ὑπάρχει μεγάλη ἐλευθερία, π. χ. τὸ νυμφεύειν ἐνταῦθα εἴρηται ἐπὶ παρθένου, ἐν ᾧ κατὰ τὴν εἰρημένην διαστολὴν ἔπρεπε νὰ ὑπάρχῃ τὸ ν υ μ φ ε ύ ε σ θ α ι. Πρὸς δὲ τὸ νυμφεύειν λέγεται καὶ ἐπὶ ἀνδρὸς ἐν Ἰφιγεν, ἐν Αὐλίδ. 451 " Ἅιδης νιν (τὴν Ἰφιγένειαν) νυμφεύσει τάχα ".*

[2]) *Ἰσοδυναμεῖ πρὸς τὸ ἐκ πάντων πολιτῶν.*

[3]) *Δηλαδὴ πρὸ τῶν ὀμμάτων τῶν πολιτῶν, οἵτινες ἤκουσαν, ὅτι τὸν παραβάτην τοῦ κηρύγματος θέλει φονεύσει.*

[4]) *Ἐγὼ μὲν θὰ φονεύσω αὐτήν, αὕτη δὲ ἐναντίον ταύτης τῆς ἀποφάσεως ἂς ἐπικαλῆται τὸν Δία, τὸν ἔφορον τῆς συγγενείας, ὡς καὶ ἐν Αἴαντ.* 971 "*πρὸς ταῦτ' Ὀδυσσεὺς ἐν κενοῖς ὑβριζέτω* ". *Ὁ ξύναιμος Ζεὺς ὀνομάζεται καὶ ὁμόγνιος.*

[5]) *Μετεχειρίσθη τὸ οὐδέτερον γένος ἀντὶ τοῦ ἀρσενικοῦ, ὡς ἐν Αἴαντ.* 1022 "*πολλοὶ μὲν ἐχθροί, παῦρα δ' ὠφελήσιμα* ".

[6]) *Ὁ Σχολιαστὴς ἑρμηνεύει· " Εἰ γὰρ τοὺς ἐμούς, φησίν, ἀκόσμως βιοῦντας μὴ τιμωρησαίμην, οὐδὲ τῶν ξένων περιγενήσομαι· ἀπὸ κοινοῦ δὲ τὸ θρέψω ". Προτιμότερον ὅμως νὰ ἐννοήσωμεν τὸ θήσω.*

[7]) *Προσδιορίζει τὸ νοούμενον ἀ κ ό σ μ ο υ ς.*

[8]) *Τὸ δίκαιος ἐνταῦθα σημαίνει ἀμερόληπτος.*

[9]) *Ὁ Πλάτων ἐν Νόμ.* XII, 942C *λέγει "μελετητέον ἄρχειν τε ἄλλων ἄρχεσθαί θ' ὑφ' ἑτέρων ". Ὁ δὲ Δημόκριτος ἔλεγε " κρέσσον ἄρχεσθαι τοῖσι ἀνοήτοισι ἢ ἄρχειν " παρὰ Στοβαίῳ* 44, 14 ". *Καὶ τὰ δύο ἀπαρέμφατα ἄρχειν καὶ ἄρχεσθαι ἐξαρτῶνται ἐκ τοῦ θέλειν.*

δορὸς τ' ἂν ἐν χειμῶνι[1] προστεταγμένον
μένειν δίκαιον κἀγαθὸν[2] παραστάτην[3]·
ὅστις[4] δ' ὑπερβὰς ἢ νόμους βιάζεται,
ἢ τοὐπιτάσσειν[5] τοῖς κρατοῦσιν ἐννοεῖ,
οὐκ ἔστ' ἐπαίνου[6] τοῦτον ἐξ ἐμοῦ τυχεῖν.
ἀλλ' ὃν πόλις στήσειε[7], τοῦδε χρὴ κλύειν
καὶ σμικρὰ καὶ δίκαια καὶ τἀναντία[8].
ἀναρχίας δὲ μεῖζον οὐκ ἔστιν κακόν.
αὕτη πόλεις τ' ὄλλυσιν, ἥδ'[9] ἀναστάτους
οἴκους τίθησιν, ἥδε συμμάχου[10] δορὸς

[1]) *'Εννοεῖ τὸν κίνδυνον τῆς μάχης, ἐν ᾗ καταπιέζονται ὑπὸ τῶν πολεμίων. Λαμβάνει τὴν περίστασιν ταύτην, διότι ἐν τῷ θέρει τῆς μάχης πάντες μένουσιν, ὅπως τῶν λαφύρων μετάσχωσιν.*

[2]) *Τὸ ἐπίθετον ἐνταῦθα σημαίνει τὸν ἀνδρεῖον.*

[3]) *Παραστάτης ὀνομάζεται ὁ πλησίον τεταγμένος, ὁ συστρατιώτης.*

[4]) *Τὰ μὲν προηγούμενα ἀναφέρονται εἰς τὸν Κρέοντα, ταῦτα δὲ εἰς τὴν 'Αντιγόνην. 'Εγὼ εἶμαι χρηστὸς μεταξὺ τῶν οἰκείων καὶ δίκαιος μεταξὺ τῶν πολιτῶν· ὅστις δέ, ὡς ἡ 'Αντιγόνη καὶ οἱ βοηθοῦντες αὐτῇ, παραβαίνει τοὺς νόμους ἢ νοεῖ νὰ διατάσσῃ τοὺς ἄρχοντας, οὗτος δὲν δύναται νὰ ἐπαινεθῇ παρ' ἐμοῦ. Τὰς εἰδικὰς ταύτας περιστάσεις ἀνύψωσεν εἰς γενικὰ ἀξιώματα.*

[5]) *Αἱ δύο αὗται λέξεις κεῖνται ἀντιθετικῶς. Οἱ κρατοῦντες ἐπιτάσσουσι καὶ δὲν ἐπιτάσσονται. 'Ο τύραννος τὴν πρὸς τὸ ἀσεβὲς κήρυγμα ἀπείθειαν τῆς ἡρωΐδος ὀνομάζει ἐπιταγήν.*

[6]) *'Ο Κρέων λέγει μετὰ λιτότητος. Διὰ τῆς μετρίας ταύτης φράσεως σκοπεῖ νὰ δηλώσῃ μεῖζόν τι. Δὲν πρόκειται περὶ ἐπαίνου ἢ ψόγου, ἀλλὰ περὶ ζωῆς ἢ θανάτου τῆς ἀνεψιᾶς καὶ θυγατρὸς τοῦ βασιλέως.*

[7]) *Πάλιν ὁ Κρέων ἐπανέρχεται εἰς λόγον, ὅστις ἁρμόζει εἰς ἑαυτόν. ῞Ορα, ὅτι λέγει περὶ κληρονομικοῦ ἄνακτος, ὡσεὶ προὔκειτο περὶ δημοκρατικοῦ ἄρχοντος. 'Ενταῦθα περιεμένομεν ὑποτακτικὴν ἂν στήσῃ ἡ π ό λ ι ς, ἀλλ' ἔθηκεν εὐκτικήν, ὡς ἐν Οἰδιποδ. τυράνν.* 314.

[8]) *'Η ῥῆσις τοῦ Σόλωνος ἦτο "'Α ρ χ ῶ ν ἄ κ ο υ ε κ α ὶ δ ί κ α ι α κ ἄ δ ι κ α". 'Ο Μαραθωνομάχος ὅμως Αἰσχύλος τοῦτο θεωρεῖ ἴδιον τῶν δούλων, Προμηθ.* 75 *"Δοῦλε, δεσποτῶν ἄκουε καὶ δίκαια κἄδικα". 'Η ῥῆσις ἁρμόζει βεβαίως εἰς τὸ στόμα τοῦ τυράννου. 'Εναντία εἶναι τὰ μεγάλα καὶ ἄδικα.*

[9]) *῎Επρεπε νὰ εἴπῃ, καὶ ἀναστάτους, ἀλλ' ὁμοίαν σύνταξιν εὕρομεν καὶ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν* 296 *"τοῦτο καὶ πόλεις πορθεῖ, τόδ' ἄνδρας ἐξανίστησιν δόμων".*

[10]) *'Η ἀρχαία γραφὴ εἶναι σὺν*

τροπὰς καταρρήγνυσι[1]· τῶν δ' ὀρθουμένων[2]
σῴζει τὰ πολλὰ σώμαθ' ἡ πειθαρχία.
οὕτως[3] ἀμυντέ'[4] ἐστὶ τοῖς κοσμουμένοις[5],
κοὔτοι γυναικὸς οὐδαμῶς ἡσσητέα[6].
κρεῖσσον γάρ, εἴπερ δεῖ, πρὸς ἀνδρὸς ἐκπεσεῖν[7],
κοὐκ ἂν γυναικῶν[8] ἥσσονες κολοίμεθ' ἄν.

ΧΟΡΟΣ.

Ἡμῖν μέν, εἰ μὴ τῷ χρόνῳ κεκλέμμεθα[9],

μάχη δορός. Ὁ μὲν Bothe τρέπει εἰς συμμάχου δορός, ὁ δὲ Held κἂν μάχη δορός. Τῇ πρώτῃ διορθώσει ἠκολούθησαν σχεδὸν πάντες οἱ νεώτεροι ἐκδόται. Ὁ ποιητὴς εἶχεν ὑπ' ὄψει τὴν διὰ τοῦ δόρατος μάχην, ἥτις εἶναι φοβερωτέρα.

[1]) Λέγει βραχυλογικῶς ἀντί· τρέπει εἰς φυγὴν τὰς τάξεις διὰ τῆς διαρρήξεως. Ὀρθῶς δ' ὁ Σχολιαστὴς παρατηρεῖ· "Ἐκ γὰρ διαρρήξεως στρατοῦ τροπὴ γίνεται".

[2]) Ἡ λέξις αὕτη ποιεῖ ἀντίθεσιν πρὸς τὴν ἀναρχίαν· Ὀρθούμενοι εἶναι οἱ ἀρχόμενοι, ὡς ὁ Σχολιαστὴς ἑρμηνεύει τὴν λέξιν. Ἐξελέξατο δὲ ὁ ποιητὴς ταύτην ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ καταρρήγνυσι· διότι οἱ τρεπόμενοι εἰς φυγὴν οἱονεὶ καταβάλλονται, ἐν ᾧ οἱ ἀρχόμενοι μένουσιν ὄρθιοι, Ξενοφ. Κύρ. Αναβασ. III, 3 45 "μωρὸς δὲ καὶ εἴ τις ζῆν βουλόμενος φεύγειν ἐπιχειροίη, εἰδώς, ὅτι οἱ μὲν νικῶντες σῴζονται, οἱ δὲ φεύγοντες ἀποθνήσκουσι μᾶλλον τῶν μενόντων". Αἰσχύλ. ἐν Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβ. 203 "πειθαρχία γάρ ἐστι τῆς εὐπραξίας μήτηρ, γυνὴ σωτῆρος". Ἰλιάδ. Ε, 531 "αἰδομένων δ' ἀνδρῶν πλέονες σόοι ἠὲ πέφανται".

[3]) Συγκεφαλαιοῖ τὰ ἡγούμενα· κατὰ τὰς εἰρημένας ἀρχάς, κατὰ ταῦτα, ἐπειδὴ ταῦτα ἔχουσι τοιουτοτρόπως.

[4]) Ὁ πληθυντικὸς ἀντὶ τοῦ ἑνικοῦ ἀριθμοῦ πολλαχοῦ εὕρηται παρὰ τῷ ποιητῇ.

[5]) Ἡ μετοχὴ εἶναι γένους οὐδετέρου, Πλάτ. Γοργ. 504 Α "τεταγμένον τε καὶ κοσμημένον πρᾶγμα" καὶ δηλοῖ τὰς διατάξεις, τοὺς νόμους. Παραπλήσιον εἶναι τὸ παρὰ Θουκυδίδ. III, 67 "Ἀμύνατε οὖν, ὦ Λακεδαιμόνιοι, καὶ τῷ τῶν Ἑλλήνων νόμῳ ὑπὸ τῶνδε παραβαθέντι".

[6]) Τοῦτο ἤθελεν εἶναι οὐχὶ ἔντιμον, Ἀριστοφάν. ἐν Λυσ. 450 "οὐ γυναικῶν οὐδέποτ' ἔσθ' ἡττητέα ἡμῖν".

[7]) Ὁ Κρέων λέγει, ὡσεὶ ἡ Ἀντιγόνη καὶ ἡ Ἰσμήνη διενοοῦντο νὰ ἀφαιρέσωσι τὸν τύραννον τὴν ἀρχήν Καὶ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν εἶπε 525 "ἐμοῦ δὲ ζῶντος οὐκ' ἄρξει γυνή".

[8]) Ἐνταῦθα περιεμένομεν ἢ πρὸς γυναικός, ἀλλὰ μεταβολὼν τὴν φράσιν κατέστησε ταύτην ἐντονωτέραν.

[9]) Κατὰ τὸν Σχολιαστήν· "Εἰ μὴ τῆς φρονήσεως ὑπὸ τοῦ γήρως σεσυλήμεθα, λέγειν φρονούντως δο-

λέγειν φρονούντως ὧν λέγεις δοκεῖς πέρι.

ΑΙΜΩΝ

Πάτερ[1], θεοὶ φύουσιν ἀνθρώποις φρένας,
πάντων, ὅσ' ἔστι, κτημάτων[2] ὑπέρτατον.
ἐγὼ δ' ὅπως[3] σὺ μὴ λέγεις ὀρθῶς τάδε[4],
οὔτ' ἂν δυναίμην μήτ'[5] ἐπισταίμην λέγειν·
γένοιτο[6] μέντἂν χἀτέρῳ[7] καλῶς ἔχον[8].

κεῖς περὶ ὧν λέγεις. Ὁ δὲ λόγος πάνυ πρεσβυτικῶς καὶ αἰδημόνως εἴρηται„. Ἡ σύνταξις βαίνει οὑτωσί· ἡμῖν μὲν δοκεῖς λέγειν φρονούντως, περὶ ὧν λέγεις. Χρόνος ἐνταῦθα εἶναι ἡ ἡλικία, ὡς καὶ ἐν στίχ. 729 καὶ ἐν Οἰδίποδ. ἐπὶ Κολων. 729 "χρόνῳ βραδύς„. Τινὲς εἰκάζουσι τ ῶ ν φ ρ ε ν ῶ ν β ε β λ ά μ μ ε θ α, ὅπερ δὲν εἶναι ἀναγκαῖον.

[1]) Ὁ Αἵμων ἄρχεται λέγων πρὸς τὸν πατέρα λίαν εὐσεβῶς. Προτάσσων δὲ τὴν ἰδέαν τῆς φρονήσεως ὑπαινίσσεται εἰς τὸν πικρὸν τοῦ πατρὸς λόγον 643 "μὴ νύν ποτ', ὦ παῖ, τὰς φρένας ὑφ' ἡδονῆς γυναικὸς οὕνεκ' ἐκβάλῃς„. Ἡ φρόνησις εἶναι τὸ ὑπέρτατον τῶν ἀγαθῶν, ἐξ ὅσων οἱ θεοὶ δωροῦσιν εἰς τοὺς ἀνθρώπους. Διὰ τοῦτο δὲν δύναμαι νὰ εἴπω, ὅτι δὲν σκέπτεσαι ὀρθῶς, οὔτε εὔχομαι νὰ μάθω νὰ λέγω τοῦτο. Δύναται ὅμως νὰ ἐπέλθῃ καὶ εἰς ἄλλον καλή τις σκέψις καὶ ἐγὼ εὑρίσκομαι ἐν κρείττονι θέσει νὰ τὴν μάθω. Οὕτω τεχνηέντως ἀπέφυγε τὴν λοιδορίαν, ὡς ὁ Ἀριστοτέλης παρετήρησεν ἐν τῇ Ῥητορικ. III, 17 "Ἐπειδὴ ἔνια λέγειν ἢ λοιδορίαν ἢ ἀγροικίαν ἔχει, ἕτερον χρὴ λέγοντα ποιεῖν, ὡς Σοφοκλῆς τὸν Αἵμονα ὑπὲρ τῆς Ἀντιγόνης (ποιεῖ λέγοντα) πρὸς τὸν πατέρα ὡς λεγόντων ἑτέρων„.

[2]) Εὕρηται καὶ ἡ γραφὴ χ ρ η μ ά τ ω ν, ἥτις δὲν προτιμᾶται ὑπὸ τῶν ἐκδοτῶν. Ὅτι ἡ φρόνησις εἶναι τὸ ὑπέρτατον ἀγαθόν, καὶ ἄλλοι τῶν ἀρχαίων λέγουσιν, ὡς ὁ Αἰσχύλ εἰς Ἀγαμέμν. 900 "καὶ τὸ μὴ κακῶς φρονεῖν θεοῦ μέγιστον δῶρον„. Πλάτ. Νόμ. I, 631 "ὃ δὴ πρῶτον αὖ τῶν θείων ἡγεμονοῦν ἐστιν ἀγαθῶν, ἡ φρόνησις„.

[3]) Μετὰ τὰ ῥήματα λέγειν, πιστεύειν, ἐλπίζειν τίθεται τὸ ὅ π ω ς ἀντὶ τοῦ ὅτι, Εὐριπίδ. Ἡρακλ. 1054 "μὴ γὰρ ἐλπίσῃς, ὅπως αὖθις πατρῴας ζῶν ἔμ' ἐκβαλεῖς χθονός„.

[4]) Ἀναφέρεται εἰς τὸν ὅλον λόγον τοῦ Κρέοντος.

[5]) Ἐν ᾧ προηγεῖται τὸ οὔτε, ἕπεται τὸ μήτε ἕνεκα τῆς εὐχῆς 508 "ὡς ἐμοὶ τῶν σῶν λόγων ἀρεστὸν οὐδέν, μηδ' ἀρεσθείη ποτέ„ Δημοσθέν. 8, 6 "ἐγὼ θρασὺς καὶ ἀναιδὴς οὔτ' εἰμὶ μήτε γενοίμην„.

[6]) Ὁ Wunder ἔγραψε λ έ γ ο ι τ ο, ὅπερ δὲν φαίνεται πολὺ πιθανόν.

[7]) Ὁ μὲν Erfurdt ἔγραψε χ ά τ έ ρ ω ς ὁρμηθεὶς ἐκ τοῦ Σχολιαστοῦ λέγοντος "Δυνατὸν δὲ καὶ ἑτέρως καλῶς μεταβουλεύσασθαι„, ὁ δὲ

σοῦ δ' οὖν πέφυκα[1] πάντα προσκοπεῖν, ὅσα
λέγει τις, ἢ πράσσει τις[2], ἢ ψέγειν ἔχει.
τὸ γὰρ σὸν ὄμμα δεινὸν ἀνδρὶ δημότῃ
λόγοις τοιούτοις[3], οἷς σὺ μὴ τέρψει κλύων·
ἐμοὶ δ' ἀκούειν ἔσθ' ὑπὸ σκότου[4] τάδε,
τὴν παῖδα ταύτην οἷ'[5] ὀδύρεται πόλις,
πασῶν γυναικῶν ὡς ἀναξιωτάτη[6]
κάκιστ' ἀπ' ἔργων εὐκλεεστάτων φθίνει,
ἥτις[7] τὸν αὑτῆς αὐτάδελφον ἐν φοναῖς[8]
πεπτῶτ' ἄθαπτον, μήθ'[9] ὑπ' ὠμηστῶν κυνῶν

Seyffert χ ἄ τ ε ρ ο ν κ α λ ῶ ς ἔ χ ο ν καὶ ἄλλοι ἄλλως.

⁹) Λείπει τὸ τί, ὅπερ ἠδύνατο νὰ προστεθῇ. ὡς Ἰλιάδ. Ρ, 19 "ὑπερβιον εὐχετάασθαι" Πλάτ. ἐν Σοφιστ. 237 C "χαλεπὸν ἤρου, καί, σχεδὸν εἰπεῖν, οἵῳ γε ἐμοὶ παντάπασιν ἄπορον" Οἰδίπ. τύρανν. 515

¹) Ὁ Αἵμων ὡς ἐκ τῆς φύσεώς του, δηλ. ὡς υἱὸς τοῦ τυράννου εἶναι τοιοῦτος, ὥστε δύναται νὰ σκοπῇ πάντα πρὸ τοῦ πατρός.

²) Τὸ τ ί ς ἐνίοτε τίθεται δίς, ἐν ᾧ ἤρκει ἅπαξ, ὡς ἐν Τραχιν. 944 "ὥστ' εἴ τις δύο ἢ καὶ πλείους τις ἡμέρας λογίζεται" Εὐριπιδ. Ἀνδρομάχ. 733 "ἔστι γάρ τις οὐ πρόσω Σπάρτης πόλις τις".

³) Ἰσοδυναμεῖ πρὸς τὸ λ έ γ ο ν τ ι τ ο ι α υ τ α. Κατὰ τὸν Wecklein ἡ δοτικὴ δηλοῖ τὴν αἰτίαν, δι' ἣν ἐγείρεται ὁ φόβος, ὡς ἐν στίχ. 39 "ταῖς σαῖς ἀπειλαῖς, αἷς ἐχειμάσθην τότε". Οὐχὶ ἀφυῶς ὁ κ. Σεμιτέλος γράφει, λ ό γ ο υ ς τ ο ι ο ύ τ ο υ ς, ο ἷ ς σ ὺ μ ὴ τ έ ρ ψ ε ι, λ α κ ε ῖ ν. Ὁ Σχολιαστὴς ἑρμηνεύει· "Τὸ σὸν ὄμμα, φησί, τοιοῦτόν ἐστιν, ὥστε μηδένα τῶν πολιτῶν ἄντικρύ σου λέγειν τοιαῦτα, οἷς σὺ μὴ τέρψῃ· ἐμοὶ δὲ πάρεστιν ἀκούειν τῶν λάθρᾳ κατὰ σοῦ λεγομένων".

⁴) Ὁ υἱὸς τοῦ τυράννου δὲν εἶναι περιφανής, ὡς αὐτὸς ὁ τύραννος, καὶ διὰ τοῦτο ἀκούει πολλά, ἅπερ ἐκεῖνος δὲν δύναται. Ὥστε ἡ λέξις σκότος ἐνταῦθα δὲν πρέπει νὰ ληφθῇ κυριολεκτικῶς, ἀλλὰ μεταφορικῶς, δηλ. ἐν τῇ ἀφανείᾳ.

⁵) Τῶν δύο τούτων αἰτιατικῶν ἡ μὲν πρώτη εἶναι τὸ ἀναγκαστικὸν αἴτιον, ἡ δὲ δευτέρα σύστοιχος. Ὁ Σχολιαστὴς παρατηρεῖ "Διὰ τούτων ὑπεραπολογεῖται τῆς κόρης, ὑπερευπρεπῶς τῇ πόλει πορισθεὶς τὸν λόγον".

⁶) Τ ὸ ἀ ν α ξ ι ω τ ά τ η μετὰ τοῦ ε ὐ κ λ ε ε σ τ ά τ ω ν ποιεῖ ἀντίθεσιν πρὸς τὰ κάκιστα.

⁷) Αἰτιολογεῖ τὸ ἀπ' ἔργων εὐκλεεστάτων.

⁸) Εἶναι παρίφρασις ἀντὶ πεφονευμένον, ὡς ἐν Ἰλιάδ. Κ, 521 "ἀσπαίρειν ἐν ἀργαλέῃσι φονῇσιν". Πίνδ. ἐν Πυθ. 11, 37 "θῆκεν Αἴγισθον ἐν φοναῖς".

⁹) Τὸν λόγον περιεμένομεν οὐ-

εἴασ' ὀλέσθαι, μήθ' ὑπ' οἰωνῶν τινος·
οὐχ ἥδε χρυσῆς[1] ἀξία τιμῆς[2] λαχεῖν;
τοιάδ' ἐρεμνὴ[3] σῖγ' ἐπέρχεται[4] φάτις.
ἐμοὶ δὲ σοῦ πράσσοντος[5] εὐτυχῶς, πάτερ,
οὐκ ἔστιν οὐδὲν κτῆμα τιμιώτερον.
τί γὰρ πατρὸς θάλλοντος εὐκλείας[6] τέκνοις
ἄγαλμα μεῖζον, ἢ τί πρὸς παίδων[7] πατρί;
μὴ νῦν[8] ἓν ἦθος μοῦνον[9] ἐν σαυτῷ φόρει,

τωσί· ἥτις οὐκ εἴασεν ὀλέσθαι ἄθαπτον οὔτε — οὔτε, ἀλλ' ἀντὶ τοῦ οὔτε ἔθηκε τὸ μήτε, ὡς καὶ ἐν Φιλοκτητ. 255 καὶ 715 διότι δηλοῖ, ὅτι οἱ ἄνθρωποι διὰ τούτου ᾐτιολόγουν τὸ ὡς φθίνει, δηλ. εἶναι γνώμη τῶν λεγόντων. Ὁ Σχολιαστὴς θέλει νὰ διορθώσῃ εἰς λύκων ἔχων, ὡς φαίνεται, ὑπ' ὄψει τὸν Αἰσχύλ. 1022, 1028 καὶ 1043 "τούτου δὲ σάρκας οὐδὲ κοιλογάστορες λύκοι σπάσονται„. Ἀλλ' ὁ ὁμηρικώτατος Σοφοκλῆς ἔγραψε κατὰ τὸν ποιητὴν λέγοντα Ἰλιάδ. Χ, 67. "αὐτὸν δ' ἂν πύματόν με κύνες πρώτῃσι θύρῃσιν ὠμησταὶ ἐρύουσιν„.

1) Λέγει οὕτως ὡσεὶ ἦν ὁ λόγος περὶ χρυσοῦ τιμητικοῦ στεφάνου. Οἱ ἀρχαῖοι μεταχειρίζονται τὸ ἐπίθετον χρυσοῦς ἐπὶ παντὸς λαμπροῦ καὶ ἐντίμου, Οἰδίπ. τύρανν. 158.

2) Ἡ γενικὴ ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ λαχεῖν καὶ οὐχὶ ἐκ τοῦ ἀξία, ὡς ἐν Αἴαντ. 924 "ὡς καὶ παρ' ἐχθροῖς ἄξιος θρήνων τυχεῖν„ Ἠλέκτρ. 364 "τῆς σῆς δ' οὐκ ἐρῶ τιμῆς τυχεῖν„.

3) Ἡ λέξις συγγενὴς πρὸς τὸ ἔρεβος οὖσα σημαίνει φήμην σκοτεινὴν καὶ ἀβέβαιον, ἧς τὸν αἴτιον δὲν δύναταί τις νὰ δείξῃ.

4) Ἐννοεῖται ἡ αἰτιατικὴ πόλιν ἢ δῆμον, ὡς παρὰ Θουκυδίδ. 3, 89 "ἡ θάλασσα ἐπανελθοῦσα ἀπὸ τῆς τότε οὔσης γῆς καὶ κυματωθεῖσα ἐπῆλθε τῆς πόλεως μέρος„ Ἡρόδτ. 2, 19 "ἐπέρχεται ὁ Νεῖλος τὸ Δέλτα„.

5) Ἡ μετοχὴ ληπτέα ὑποθετικῶς, δηλ. ἐὰν εὐτυχῇς.

6) Εἶναι ὁ δεύτερος ὅρος τῆς συγκρίσεως εἰς τὸ μεῖζον ἄγαλμα, δηλ ἢ ἡ εὔκλεια πατρὸς θάλλοντος. Ὁ Johnson εἰκάζει, ὅτι ἡ ἀρχαία γραφὴ ἦτο εὐκλείᾳ, ὅπερ δὲν φαίνεται ἀπίθανον· διότι καὶ μετ' ὀλίγον λέγει ὁ ποιητὴς ἐν στίχ. 1164 "θάλλων εὐγενεῖ τέκνων σπορᾷ„ καὶ Εὐριπίδ. ἐν Ἱππ. 422 "ἐλεύθεροι παρρησίᾳ θάλλοντες.„ Τὸ δὲ ἄγαλμα εὐκλείας ἐγένετο κατὰ τὸ στέφανος εὐκλείας ἐν Αἴαντ. 465 "ὧν αὐτὸς ἔσχε στέφανον εὐκλείας μέγαν;„ καὶ Αἰσχύλ. ἐν Ἱκέτ. 315 "πόλει παρόν σοι στέφανον εὐκλείας λαβεῖν„.

7) Ἢ τί ἄγαλμα μεῖζον πατρὶ πρὸς παίδων, δηλ. ἂν οἱ παῖδες θάλλωσιν; Ἡ πρὸς μετὰ γενικῆς σημαίνει τὸ ἐκ μέρους.

8) Ἐνίοτε οἱ ποιηταὶ μεταχειρίζονται τὸ νῦν ἀντὶ τοῦ νύν, ὡς τὸ ἆρα ἀντὶ τοῦ ἄρα, ὡς ἐν Αἴαντ. 1129 "μὴ νῦν ἀτίμα θεούς, θεοῖς σεσωσμένος„.

ὥς[1] φῂς σύ, κοὐδὲν ἄλλο, τοῦτ' ὀρθῶς ἔχειν.
ὅστις γὰρ αὐτὸς ἢ φρονεῖν μόνος[2] δοκεῖ,
ἢ γλῶσσαν, ἣν οὐκ ἄλλος, ἢ ψυχὴν ἔχειν,
οὗτοι[3] διαπτυχθέντες[4] ὤφθησαν[5] κενοί.
ἀλλ' ἄνδρα, κεἴ τις[6] ᾖ σοφός, τὸ μανθάνειν[7]

[9]) Ἐννοεῖ τὴν ἰσχυρογνωμοσύνην, ἥτις συνήθως καταλαμβάνει τοὺς γέροντας.

[1]) Ἐπειδὴ προσδιορίζει τὸ τοῦτο, ἥρμοζε μᾶλλον νὰ τεθῇ ἀναφορικὴ ἀντωνυμία. Ἀλλὰ τὸ τοιοῦτον εἶδος τῆς συντάξεως ἀπαντᾷ πολλαχοῦ, ὡς Ἰλιάδ. Ξ, 44 "μὴ δή μοι τελέσῃ ἔπος ὄβριμος Ἕκτωρ, ὥς ποτ' ἐπηπείλησεν„ Οἰδίπ. τύραννν. 1124 "καὶ σοὶ θεοὶ πόροιεν ὡς ἐγὼ θέλω, αὐτῷ τε καὶ γῇ τῇδε„.

[2]) Ἡ γνώμη ἐλήφθη ἐκ τοῦ Θεόγνιδος λέγοντος ἐν στίχ. 655 "ὅστις τοι δοκέει τὸν πλησίον ἴδμεναι οὐδέν, ἀλλ' αὐτὸς μοῦνος ποικίλα δήνε' ἔχειν, κεῖνος γ' ἄφρων ἐστί, νόου βεβλαμμένος ἐσθλοῦ· ἴσως γὰρ πάντες ποικίλ' ἐπιστάμεθα„. Ὁ Αἵμων πειρᾶται διὰ τοιούτων γνωμῶν νὰ περιβάλῃ τὸν λόγον κῦρος, ὃ δὲν παρέχει αὐτῷ ἡ ἡλικία.

[3]) Ἐπειδὴ τὸ ὅστις εἶναι περιληπτικόν, οὐδὲν τὸ ἀνώμαλον, ὅτι ἕπεται πληθυντικὸς ἀριθμός, Ὀδυσσ. Φ, 203 "οἶνός σε τρώει μελιηδής, ὅστε καὶ ἄλλους βλάπτει, ὃς ἄν μιν χανδὸν ἕλῃ„ Εὐριπίδ. Ἠλέκτρ. 939 "κἀκείνους στυγῶ τοὺς παῖδας, ὅστις τοῦ μὲν ἄρσενος πατρὸς οὐκ ὠνόμασται„.

[4]) Τὸ διαπτύσσειν κυριολεκτικῶς σημαίνει διανοίγειν, διαπλόνειν· ἡ μεταφορὰ εἶναι ἐκ τῶν καρύων καὶ τῶν τοιούτων, ἅπερ, καίπερ καλὴν ὄψιν ἔχοντα, ἐσωτερικῶς ὅμως εἶναι κενά. Τὸ αὐτὸ συμβαίνει καὶ ἐν πολλοῖς ἀνοήτοις ἀνθρώποις, οἵτινες ἔχουσι μὲν μεγάλην οἴησιν, ὅμως εἰς ἀκριβεστέρας ἐξηγήσεις ὑποβαλλόμενοι ἐλέγχονται κοῦφοι. Παραπλήσιον εἶναι τὸ παρ', Εὐριπίδ. ἐν Ἱππολύτ. 984 "τὸ πρᾶγμ' ἔχον καλοὺς λόγους εἴ τις διαπτύξειεν, οὐ καλὸν τόδε„.

[5]) Εἶναι ἐμπειρικὸς ἀόριστος· διαφέρει δὲ τοῦ ἐνεστῶτος τοῦ δηλοῦντος τὸ συνήθως γινόμενον, καθ' ὅσον τὸ λεγόμενον ἐκ τῆς πείρας ληφθὲν ἀνυψώθη εἰς γνώμην.

[6]) Τὸ εἰ φέρεται παρὰ τὸν κανόνα εἰς ὑποτακτικήν. Ὁ Θωμᾶς Μάγιστρος οὐχὶ ὀρθῶς ἐπειρᾶτο νὰ ἀποδώσῃ τὴν αἰτίαν εἰς τὸ μέτρον λέγων ἐν σελ. 267 "εἰ δὲ Σοφοκλῆς λέγει ἐν Ἀντιγόνῃ, κεἴ τις ᾖ σοφός, ἠνάγκασται διὰ τὸ μέτρον„. Ὑπάρχουσι καὶ ἄλλα παραδείγματα, ἐν οἷς τὸ εἰ συντάσσεται ὑποτακτικῇ, ὡς ἐν Αἴαντ. 520 "ἀνδρί τοι χρεὼν μνήμην προσεῖναι, τερπνὸν εἴ τί που πάθῃ„. Οἰδίπ. τύραννν. 198 "τέλει γὰρ εἴ τι νὺξ ἀφῇ„ Οἰδίπ. ἐπὶ Κολων. 500 "τοῖς τεκοῦσι γὰρ οὐδ' εἰ πονῇ τις, δεῖ πόνου μνήμην ἔχειν„.

[7]) Ἡ ὁμαλὴ τάξις τῶν λέξεων εἶναι· οὐδὲν αἰσχρόν ἐστι τὸ ἄνδρα μανθάνειν πολλά. Τὸ ἀπαρέμφατον δέχεται τὸ ἄρθρον, ὅταν ἦναι ὑποκείμενον ἢ ἀντικείμενον, ἐν ᾧ ἠδύνατο νὰ λείπῃ, Πλάτ. ἐν Συμποσ.

πόλλ' αἰσχρὸν οὐδὲν καὶ τὸ μὴ τείνειν ἄγαν[1].
ὁρᾷς[2] *παρὰ ῥείθροισι χειμάρροις ὅσα*
δένδρων ὑπείκει, κλῶνας ὡς ἐκσῴζεται·
τὰ δ' ἀντιτείνοντ' αὐτόπρεμν'[3] *ἀπόλλυται.*
αὔτως δὲ ναὸς[4] *ὅστις ἐγκρατῆ πόδα*
τείνας ὑπείκει μηδέν, ὑπτίοις κάτω
στρέψας[5] *τὸ λοιπὸν*[6] *σέλμασιν ναυτίλλεται*[7].
ἀλλ' εἶκε θυμοῦ[8] *καὶ μετάστασιν δίδου.*

190 *B* "*Περὶ ἐκείνων λέγεται τὸ εἰς τὸν οὐρανὸν ἀνάβασιν ἐπιχειρεῖν ποιεῖν*„ *Ξενοφ. Ἀπολογ. Σωκρ.* 13 "*τὸ προειδέναι τὸν θεὸν τὸ μέλλον πάντες λέγουσι*„ *Τοῦτο ὑπομιμνήσκει τὸ πολυθρύλητον τοῦ Σόλωνος· γηράσκω δ' ἀεὶ πολλὰ διδασκόμενος.*

[1]) *Κατὰ τὸν Σχολιαστήν·* "*Μὴ αὐθάδη εἶναι ἀντιτείνοντα τοῖς συμβουλεύουσιν*„. *Ἀναγινώσκομεν παρὰ* Bekker Anecd *σελ.* 336 "*Ἄγαν τείνειν, ἀντιτείνειν καὶ ἀντιπράττειν καὶ μὴ εἴκειν κατὰ μηδένα τρόπον, αὐθαδιζόμενον*„. *Ἡ δὲ σύνταξις ἔχει οὕτως, ὡσεὶ προηγεῖτο τὸ ἐπίθετον καλόν.*

[2]) *Ὁμοίαν ἔννοιαν κατ' ἄλλον τρόπον αὐτὸς ὁ Κρέων ἐδήλωσεν ἐν στίχ.* 473 "*ἀλλ' ἴσθι τοι, τὰ σκλήρ' ἄγαν φρονήματα πίπτειν μάλιστα, καὶ τὸν ἐγκρατέστατον σίδηρον, ὀπτὸν ἐκ πυρὸς περισκελῆ, θραυσθέντα καὶ ῥαγέντα πλεῖστ' ἂν εἰσίδοις*„.

[3]) *Σχολιαστὴς ἑρμηνεύει αὐτόρριζα, ὁμοῦ μὲ τὰς ῥίζας.*

[4]) *Ἡ τάξις τῶν λέξεων εἶναι· ὅστις πόδα ναὸς ἐγκρατῆ τείνει, μηδὲν ὑπείκων. Τὸ ἐγκρατῆ ληπτέον κατηγορηματικῶς, δηλ. τείνας τὸν πόδα, ὥστε εἶναι ἐγκρατῆ. Ὁ Σχολιαστὴς τοῦ Ἀριστοφάνους ἐν Ἱππ.* 436 *λέγει·* "*πόδας δὲ καλοῦσιν οἱ ναῦται τοὺς παρ' ἑκάτερα τὰ μέρη κάλως ἐκδεδεμένους τῆς ὀθόνης*„ *Εὐριπίδ. Ὀρέστ.* 706 "*καὶ ναῦς γὰρ ἐνταθεῖσα πρὸς βίαν ποδὶ ἔβαψεν, ἔστη δ' αὖθις, ἢν χαλᾷ πόδα*„.

[5]) *Ἐκ τῆς προηγηθείσης γενικῆς ναὸς ἐξάγομεν τὸ ἀντικείμενον, τὴν ναῦν.*

[6]) *Κατὰ τὸν λοιπὸν χρόνον.*

[7]) *Τοῦτο λέγει εἰρωνικῶς, ὡς καὶ ἐν στίχ.* 310 "*ἵν', εἰδότες τὸ κέρδος ἔνθεν οἰστέον, τὸ λοιπὸν ἁρπάζητε*„ *δηλ. ἀφ' οὗ πρῶτον θάνητε καὶ ἐν Αἴαντ.* 100 "*θανόντες ἤδη τἄμ' ἀφαιρείσθων ὅπλα*„. *Ἐν ἄλλαις λέξεσι θέλει νὰ εἴπῃ, ὅτι καταποντίζεται.*

[8]) *Ἐν τοῖς χειρογράφοις ἀναγινώσκεται θυμῷ ἢ θυμοῦ. Ἀλλ' ὁ μὲν* Martin *γράφει μύθῳ, ὃ πολλοὶ ἄλλοι δέχονται. Ὁ δὲ* Meineke *παρατηρεῖ, ὅτι, ἐπειδὴ ὁ Αἵμων ἀποδίδει βάρος εἰς τὴν κρίσιν τοῦ λαοῦ, ἠδύνατο νὰ γραφῇ δήμῳ, ἀλλὰ προτιμᾷ νὰ διατηρήσῃ τὴν δοτικὴν θυμῷ. Ὁ* Boeckh, *ὡς πάντοτε, εἶναι συντηρητικὸς ὑποστηρίζων*

γνώμη γάρ εἴ τις κἀπ' ἐμοῦ[1] νεωτέρου
πρόσεστι, φήμ' ἔγωγε πρεσβεύειν[2] πολὺ
φῦναι τὸν ἄνδρα πάντ' ἐπιστήμης[3] πλέων·
εἰ δ' οὖν[4], φιλεῖ γὰρ[5] τοῦτο μὴ ταύτῃ[6] ῥέπειν,
καὶ τῶν λεγόντων εὖ καλὸν τὸ μανθάνειν[7].

τὴν ἀρχαίαν γραφήν, ἥτις δὲν εἶναι κακή· διότι ὁ υἱὸς πειρᾶται νὰ ἐξαγάγῃ τὸν πατέρα ἀπὸ τῆς ὀργῆς. Τὸ δὲ εἴκειν συντάσσεται γενικῇ, ὡς καὶ τὸ μ ε θ ί ε σ θ α ι, Εὐριπίδ. Ἑκάβ. 404 "ὡς τῆσδ' ἑκοῦσα παιδὸς οὐ μεθήσομαι" Ἡρόδοτ. IX, 33 "Σπαρτιῆται δέ, πρῶτα μὲν ἀκούσαντες, δεινὰ ἐποίευν καὶ μετίεσαν τῆς χρησμοσύνης τὸ παράπαν, Ἰλιάδ. Ε, 348 "εἶκε, Διὸς θύγατερ, πολέμου καὶ δηϊοτῆτος". Κατὰ τὸν Boeckh εἶναι μεγάλη λεπτότης, ὅτι ὁ Αἵμων λέγει ὅλως ἀορίστως μ ε τ ά σ τ α σ ι ν δ ί δ ο υ, δὸς μεταβολήν· ἀλλὰ δὲν ὁρίζει ποία εἶναι ἡ μεταβολή. Παραπλήσιον εἶναι τὸ παρὰ Δημοσθέν. ἐν Ὀλυνθιακ. ΙΙ, 21 "Πολλὴν δὴ τὴν μετάστασιν καὶ μεγάλην δεικτέον τὴν μεταβολήν".

[1]) Τοῦτο λέγει χάριν μετριοφροσύνης.

[2]) Πρεσβεύειν κυριολεκτικῶς σημαίνει εἶναι πρεσβύτερον, περιπίπτει δὲ εἰς τὴν σημασίαν τοῦ εἶναι ὑπέροχον ἢ ὑπερέχειν, ὡς Πλάτ. ἐν Νόμ. VI, 752 Ε "πρεσβεύειν τῶν ἄλλων πόλεων" Ὁ ποιητὴς εἶχεν ὑπ' ὄψει τὸν Ἡσίοδον λέγοντα ἐν Ἔργ. 291· "Οὗτος μὲν πανάριστος, ὃς αὐτὸς πάντα νοήσῃ, φρασσάμενος τά κ' ἔπειτα καὶ ἐς τέλος ᾖσιν ἀμείνω· ἐσθλὸς δ' αὖ κἀκεῖνος, ὃς εὖ εἰπόντι πίθηται ὃς δέ κε μήτ' αὐτὸς νοέῃ, μήτ' ἄλλου ἀκούων ἐν θυμῷ βάλληται, ὁ δ' αὖτ' ἀχρήϊος ἀνὴρ" Ἡρόδοτ. VII, 16, 1 "ἴσον ἐκεῖνο, ὦ βασιλεῦ, παρ' ἐμοὶ κέκριται φρονεῖν τε εὖ καὶ τῷ λέγοντι χρηστὰ πείθεσθαι".

[3]) Ὁ Wunder γράφει ἐν μιᾷ λέξει παντεπιστήμης, ὅπερ δὲν φαίνεται πιθανόν· διότι ἔχομεν ἀνάλογα ὡς ἐν Ἠλέκτρ. 301 "ὁ πάντ' ἄναλκις οὗτος, ἡ πᾶσα βλάβη" Οἰδίπ. τύρανν. 1197 "ὅστις καθ' ὑπερβολὰν τοξεύσας ἐκράτησε τοῦ πάντ' εὐδαίμονος ὄλβου", δηλ. τὸ οὐδέτερον πάντα κεῖται ἐπιρρηματικῶς.

[4]) Τὸ πλῆρες ἤθελεν εἶναι, εἰ δὲ μή τις ἐστιν ἐπιστήμης πλέως, ὅπερ παρέλειψε χάριν εὐφημισμοῦ, Εὐριπίδ. ἐν Ἱππ. 507 "εἴ τι δοκεῖ σοι, χρῆν μὲν οὔ σ' ἁμαρτάνειν· εἰ δ' οὖν, πιθοῦ μοι· δευτέρα γὰρ ἡ χάρις".

[5]) Ἡ διὰ τοῦ γὰρ πρότασις κεῖται παρενθετικῶς.

[6]) Ἰσοδυναμεῖ πρὸς τὸ ἄλλῃ ῥέπειν. Ὁ Αἵμων λέγει μετὰ μεγάλης λεπτότητος.

[7]) Ἡ ὁμαλὴ θέσις τῶν λέξεων εἶναι· καλὸν καὶ τὸ τῶν εὖ λεγόντων μανθάνειν. Τὸ μανθάνειν συνετάχθη πρὸς γενικὴν κατὰ τὸ ἀκούειν, ὡς ἐν στίχ. 1031 "τὸ μανθάνειν δ' ἥδιστον εὖ λέγοντος εἰ κέρδος λέγοι".

ΧΟΡΟΣ.

Ἄναξ, σέ τ' εἰκός, εἴ τι καίριον[1] λέγει[2],
μαθεῖν, σέ τ' αὖ τοῦδ'· εὖ γὰρ εἴρηται διπλῇ.

ΚΡΕΩΝ.

Οἱ τηλικοίδε[3] καὶ[4] διδαξόμεσθα[5] δὴ
φρονεῖν ὑπ' ἀνδρὸς τηλικοῦδε τὴν φύσιν;

ΑΙΜΩΝ.

Μηδὲν τὸ μὴ δίκαιον[6]· εἰ δ' ἐγὼ νέος,
οὐ τὸν χρόνον χρὴ μᾶλλον ἢ τἄργα σκοπεῖν[7].

ΚΡΕΩΝ.

Ἔργον[7] γάρ ἐστι τοὺς ἀκοσμοῦντας[9] σέβειν;

ΑΙΜΩΝ.

Οὐδ'[10] ἂν κελεύσαιμ' εὐσεβεῖν ἐς τοὺς κακούς.

1) *Καίριον ὀνομάζεται τὸ ἐν τῷ προσήκοντι χρόνῳ ἢ ἐν προσήκοντι τόπῳ γινόμενον. Λέγομεν καίριον τραῦμα καὶ καιρία πληγή, Ξενοφ. ἐν Κύρ. Παιδ.* V, 4, 5 *"παίει αὐτόν, καιρίας μὲν πληγῆς ἁμαρτάνει„.*

2) *Ὁ Αἵμων δηλαδή. Ὁ χορὸς σχεδὸν πανταχοῦ διατηρεῖ ἐπιφυλακτικὴν θέσιν.*

3) *Οἱ οὕτω προβεβηκότες τὴν ἡλικίαν. Ἐν τῷ θεάτρῳ ὁ ὑποκριτὴς διά τινος σχήματος ἐδήλωσε τὴν ἀντίθεσιν τῶν ἡλικιῶν. Ἡ ἀντωνυμία ἐνταῦθα ἐτέθη ἐπὶ ἡλικίας, σημαίνει δὲ καὶ τὸν μέγαν καὶ τὸν μικρόν.*

4) *Τὸ καὶ ἐν ἐρωτήσεσιν ἐξαίρει τὴν ἔννοιαν διὰ τῆς ἐπιδόσεως, ὡς μετ' ὀλίγον* 764 *"ἄμφω γὰρ αὐτὰ καὶ κατακτεῖναι νοεῖς;„ ἐν Αἴαντ.* 1325 *"ἢ ταῦτα δή με καὶ βεβούλευνται ποιεῖν;„*

5) *Ὁ μέσος μέλλων παρὰ τοῖς ἀρχαίοις πολλάκις ἔχει παθητικὴν σημασίαν. Καὶ θὰ διδαχθῶμεν ἡμεῖς οἱ τόσον γέροντες ἀπὸ τόσον νέον, ἐν ᾧ ἔπρεπε νὰ γείνῃ τὸ ἐναντίον;*

6) *Ὁ Σχολιαστὴς ἑρμηνεύει· "Μηδὲν διδάσκου, ὃ μὴ δίκαιόν ἐστί σοι μανθάνειν„.*

7) *Ὁ Μένανδρος λέγει* 610 *"μὴ τοῦτο βλέψῃς, εἰ νεώτερος λέγω, ἀλλ' εἰ φρονούντων τοὺς λόγους ἀνδρῶν ἐρῶ„.*

8) *Μετὰ πικρίας ὁ Κρέων ἀμφισβητεῖ τὸ ὄνομα καὶ ἐπὶ τούτῳ ἐπαναλαμβάνει αὐτό· τὸ νὰ τιμᾷ τις τοὺς ἀκοσμοῦντας δὲν εἶναι ἔργον, ἀλλὰ κακούργημα.*

9) *Ὁ Σχολιαστὴς ἑρμηνεύει· "Ἀπειθοῦντας καὶ ἄκοσμα διαπραττομένους„. Ἐννοεῖ τὴν Ἀντιγόνην.*

10) *Οὐ μόνον ἐγὼ δὲν σέβομαι*

ΚΡΕΩΝ.

Οὐχ ἥδε[1] γὰρ τοιᾷδ' ἐπείληπται νόσῳ[2];

ΑΙΜΩΝ.

Οὔ φησι Θήβης τῆσδ' ὁμόπτολις[2] λεώς.

ΚΡΕΩΝ.

Πόλις γὰρ ἡμῖν[3], ἁμὲ χρὴ τάσσειν, ἐρεῖ;

ΑΙΜΩΝ.

Ὁρᾷς τόδ' ὡς εἴρηκας ὡς ἄγαν νέος[4];

ΚΡΕΩΝ

Ἄλλῳ[5] γὰρ ἢ 'μοὶ χρή με τῆσδ' ἄρχειν χθονός;

τοὺς κακούς, ἀλλ' οὐδὲ ἄλλον παροτρύνω νὰ σέβηται αὐτούς. Ἀλλὰ πρέπει νὰ εὑρεθῶσιν αὐτοὶ οἱ κακοί. Διότι ἡ Ἀντιγόνη βεβαίως δὲν εἶναι.

[1]) Κατὰ τὸν Nauck ἡ ἀντωνυμία κεῖται εἰρωνικῶς· τὸ πρόσωπον τοῦτο, ὅπερ ἄρχει σου. Νόσον ὁ Κρέων ὀνομάζει τὸ εὐσεβεῖν εἰς τοὺς κακούς, ὡς ἐν στίχ. 1052 "ταύτης σὺ μέντοι τῆς νόσου (τοῦ μὴ φρονεῖν) πλήρης ἔφυς„.

[2]) Τοιοῦτον εἶναι καὶ τὸ ἐν ἀρχῇ στίχ. 7 "πανδήμῳ πόλει„ καὶ ἐν Αἴαντ. 844 "πανδήμου στρατοῦ„. Ὁ Αἵμων ἐπικαλεῖται τὴν δημοσίαν γνώμην, εἰς ἣν ἀποδίδει σπουδαιότητα, ἐν ᾧ ὁ Κρέων καταφρονεῖ ταύτης. Κατὰ τὸν Σχολιαστήν· "Οὐκ ἐγὼ ταῦτα λέγω, ἀλλὰ πάντες οἱ τὴν πόλιν οἰκοῦντες. Χαριέντως δὲ τὴν δίαιταν προσάπτει τῇ πόλει, τῷ μὴ δοκεῖν βούλεσθαι ἀνατρέπειν τὰ τῷ πατρὶ βεβουλευμένα„.

[3]) Ὁ πληθυντικὸς ἀριθμὸς κεῖται ἀντὶ τοῦ ἑνικοῦ κατά τινας χάριν μεγαλοπρεπείας. Ὅρα, ὅτι ἐναλλάσει τὸν ἀριθμόν, ὡς ἐν Φιλοκτ. 1218 "ἐγὼ στείχων ἂν ἦν σοι τῆς ἐμῆς, εἰ μή. . . . ἐλεύσσομεν„ καὶ 1393 "εἰ σέ γ' ἐν λόγοις πείσειν δυνησόμεσθα μηδέν, ὧν λέγω;„ καὶ ἐν Ἠλέκτρ. 762 "τοῖς ἰδοῦσιν, οἵπερ εἴδομεν, μέγιστα πάντων, ὧν ὄπωπ' ἐγώ, κακῶν„.

[4]) Βλέπεις, ὅτι εἶπες τοῦτο, ὡς νὰ ἦσο πολὺ νέος; Διὰ τῆς φράσεως ταύτης ὑπαινίσσεται τὸν λόγον τοῦ Κρέοντος ἐν στίχ. 727. Κατὰ τὸν Bellermann ὁ Αἵμων εἶπε μόνον, ὅτι ὁ λαὸς τῶν Θηβῶν ἔχει ἄλλην γνώμην. Τοῦτο εἶναι μὲν παραίνεσις, ὅπως λαμβάνῃ ὑπ' ὄψει τὴν φωνὴν τοῦ λαοῦ, οὐδόλως ὅμως εἶναι ἀξίωσις, ὅπως ὁ λαὸς διατάσσῃ, τίνας διατάξεις μέλλει νὰ λαμβάνῃ ὁ ἄρχων. Λοιπὸν τὴν ὑπερβολικὴν φράσιν τοῦ Κρέοντος ἐχαρακτήρισεν ὡς ἄγαν νεανικήν. Ἡμεῖς νομίζομεν, ὅτι οὐχὶ διὰ τὴν ὑπερβολήν, ἀλλὰ διὰ τὴν ἀλαζονικὴν καταφρόνησιν, ἣν ὁ Κρέων ἔδειξε πρὸς τὴν δημοσίαν γνώμην, ἐχαρακτήρισε τοῦτον ὡς ἄγαν νέον.

[5]) Τινὲς νομίζουσιν, ὅτι ἡ δοτικὴ δηλοῖ πρὸς τὸ συμφέρον ἄλλου,

ΑΙΜΩΝ.

Πόλις γὰρ οὐκ ἔσθ', ἥτις ἀνδρός ἐσθ' ἑνός[1].

ΚΡΕΩΝ.

Οὐ τοῦ κρατοῦντος[2] *ἡ πόλις νομίζεται;*

ΑΙΜΩΝ.

Καλῶς[3] *ἐρήμης γ' ἂν σὺ γῆς ἄρχοις μόνος.*

ΚΡΕΩΝ.

Ὅδ', ὡς ἔοικε, τῇ γυναικὶ συμμαχεῖ.

ἀλλ' ὀρθῶς παρατηρεῖ ὁ Bellermann ὅτι ὁ Κρέων ἦτο μὲν τυραννικός, ἀλλὰ δὲν κατείχετο ὑπὸ ταπεινῆς φιλοκερδείας. Βεβαίως δυσκολία τις εἶναι, ὅτι ἀντὶ αἰτιατικῆς, ἣν ἀπαιτεῖ τὸ χρή, ἔχομεν δοτικήν, ἀλλ' ὑπάρχουσι καὶ ἄλλα χωρία, παρ' Εὐριπίδ. ἐν Ἴων. 1317 "τοῖσι δ' ἐνδίκοις ἱερὰ καθίζειν, ὅστις ἠδικεῖτ', ἐχρῆν" καὶ παρὰ Λουκιαν. τόμ. 1, σελ. 798 "χρὴ γάρ, οἶμαι, σοι τῷ πρώτῳ χρηστῷ καὶ ἀξίῳ ἐντυχόντι ἀποφέρεσθαι". Ὁ κ. Σεμιτέλος ἀντὶ τοῦ χρὴ ἔγραψε ἔχρη (δηλ. γ' ἑνικ. πρόσωπον τοῦ χράω) = ἐδίδου χρήσασθαι. Ἐξυπακούει δὲ ὑποκείμενον τὸ πόλις καὶ τὸ ἄρχειν τρέπει εἰς ἀρχήν. Νομίζομεν, ὅτι ἡ διόρθωσις εἶναι ἀτυχής· διότι ἐνταῦθα, ἔνθα ὁ Κρέων καταφονεῖ τῆς πόλεως, δὲν ἠδύνατο νὰ εἴπῃ, ὅτι αὕτη ἔδωκεν αὐτῷ τὴν ἀρχήν. Πρὸς δὲ τὸ ἄλλῳ ἤθελεν εἶναι ἀνάρμοστον, ἀφ' οὗ πρόκειται περὶ αὐτῆς τῆς δούσης πόλεως.

[1]) Δὲν ὑπάρχει πόλις, ἥτις νὰ ἀνήκῃ εἰς ἕνα μόνον ἄνθρωπον. Ἡ δημοκρατικὴ αὕτη φράσις λίαν ἤρεσκεν εἰς τὸν ἀείμνηστον Βοίκχιον, ὅστις, καίπερ γέρων, ἐν ταῖς παραδόσεσιν αὐτοῦ δι' ἠχηρᾶς φωνῆς καὶ ζωηρῶν ὀφθαλμῶν ἀπήγγελλε τὸν στίχον τοῦ δημοκρατικοῦ ποιητοῦ ἀντιπαραβάλλων πρὸς τὴν ῥῆσιν τοῦ 14ου Λουδοβίκου l'état c'est moi.

[2]) Χάριν εὐκολίας λέγεται, ὅτι ἐξαρτᾶται ἔκ τινος παραλειφθέντος οὐσιαστικοῦ, οἷον κτῆμα, Οἰδίπ. ἐπὶ Κολων. 38 "τίς δ' ἔσθ' ὁ χῶρος; τοῦ θεῶν νομίζεται;"

[3]) Τοῦτο εἶπεν εἰρωνικῶς ὁ Αἵμων. Τὸ ἐρήμης κεῖται κατηγορηματικῶς· Ἐν δὲ τῷ Οἰδίποδι τυράννῳ 56 λέγεται "ὡς οὐδέν ἐστιν οὔτε πύργος οὔτε ναῦς ἔρημος ἀνδρῶν μὴ ξυνοικούντων ἔσω". Εὐριπίδ. ἐν ἀποσπάσμ. 825 "αἱ γὰρ πόλεις εἴσ' ἄνδρες, οὐκ ἐρημία". Βασιλεὺς ἄνευ λαοῦ εἶναι παπᾶς χωρὶς χωριό.

[4]) Ἐπειδὴ ὁ υἱὸς ἔσκωψε τὸν πατέρα, οὗτος ἐξ ὀργῆς δὲν ἀποτείνει τὸν λόγον πρὸς αὐτόν, ἀλλ' εἰς τοὺς παρεστῶτας, ὡς συνήθως ποιοῦσιν οἱ ὀργιζόμενοι. Ὁ Κρέων ἀποδίδωσι τὴν εἰρωνείαν τῷ υἱῷ, διότι

ΑΙΜΩΝ.

Εἴπερ γυνὴ σύ[1]*· σοῦ γὰρ οὖν προκήδομαι.*

ΚΡΕΩΝ.

Ὦ παγκάκιστε, διὰ δίκης ἰὼν πατρί;[2]

ΑΙΜΩΝ.

Οὐ γὰρ δίκαιά[3] *σ' ἐξαμαρτάνονθ' ὁρῶ.*

ΚΡΕΩΝ.

Ἁμαρτάνω[4] *γὰρ τὰς ἐμὰς ἀρχὰς σέβων;*

ΑΙΜΩΝ.

Οὐ γὰρ[5] *σέβεις, τιμάς γε τὰς θεῶν πατῶν.*

ΚΡΕΩΝ.

Ὦ μιαρὸν ἦθος καὶ γυναικὸς ὕστερον[6].

ΑΙΜΩΝ.

Οὐ τἂν ἕλοις ἥσσω γε[7] *τῶν αἰσχρῶν ἐμέ.*

εἰκονίζει τοῦτον ὡς σύμμαχον οὐχὶ ἀνδρῶν, ἀλλὰ γυναικός.

[1]) *Ἐξυπακούεται τὸ τυγχάνεις ὤν. Ἡ εἰρωνεία κατέληξεν, ὡς συνήθως, εἰς ὕβριν· διότι προβὰς λέγει τὸν πατέρα γυναῖκα καὶ ἑαυτὸν ταύτης κηδεμόνα.*

[2]) *Φροντίζεις περὶ ἐμοῦ, ἐν ᾧ δικάζεσαι πρὸς τὸν πατέρα σου; τὸ* διὰ δίκης ἰέναι *εἶναι φράσις, ἥτις παρὰ Θουκυδίδῃ* VI, 60 *εἶναι " διὰ δίκης ἐλθεῖν ". Παραπλήσιαι φράσεις εἶναι διὰ φιλίας, δι' ἔχθρας διὰ πολέμου ἰέναι τινί.*

[3]) *Εἶπεν οὕτως, ὡσεὶ εἵπετο ἡ μετοχὴ οὐχὶ* ἐξαμαρτάνοντα, *ἀλλὰ* ποιοῦντα· *ἠθέλησεν ὅμως νὰ μεταχειρισθῇ λέξιν ἔχουσαν βαρυτέραν σημασίαν. Εἶναι ἐπέκτασις τοῦ ἐτυμολογικοῦ σχήματος.*

[4]) *Ὁ Κρέων μετὰ πικρίας ἀμφισβητεῖ τὸ ἁμαρτάνειν, ὅπερ μετεχειρίσθη ὁ Αἵμων.*

[5]) *Αἰτιολογεῖ παραλειφθεῖσαν πρότασιν· ἁμαρτάνεις βεβαίως. Ἐν ἄλλαις λέξεσι δὲν δύναται νὰ γείνῃ λόγος περὶ εὐσεβείας, ἀφ' οὗ καταπατεῖς τὰ νόμιμα τῶν θεῶν.*

[6]) *Ὁ Σχολιαστὴς ἑρμηνεύει· "Ἡττηθὲν ὑπὸ γυναικός".*

[7]) *Ἴσως εἶμαι κατώτερος γυναικός, ἀλλὰ τοὐλάχιστον δὲν δύνασαι νὰ μὲ ἐλέγξῃς ὡς ἡττηθέντα ὑπὸ κακῶν πράξεων, δηλ. τῆς ἐκθέσεως*

ΚΡΕΩΝ·

Ὁ γοῦν λόγος σοι πᾶς ὑπὲρ κείνης[1] ὅδε.

ΑΙΜΩΝ.

Καὶ σοῦ[2] γε κἀμοῦ καὶ θεῶν τῶν νερτέρων.

ΚΡΕΩΝ

Ταύτην ποτ' οὐκ ἔσθ'[3] ὡς ἔτι ζῶσαν[4] γαμεῖς.

ΑΙΜΩΝ.

Ἥδ' οὖν θανεῖται, καὶ θανοῦσ' ὀλεῖ τινα[5].

ΚΡΕΩΝ

Ἦ κἀπαπειλῶν[6] ὧδ' ἐπεξέρχει θρασύς;

ΑΙΜΩΝ.

Τίς δ' ἔστ' ἀπειλὴ πρὸς κενὰς γνώμας λέγειν;[7]

τοῦ πτώματος τοῦ Πολυνείκους. Ὁ γὲ ἔπρεπε νὰ ὑπάρχῃ μετὰ τὴν λέξιν αἰσχρῶν, ἀλλὰ παραπλήσιον εἶναι τὸ ἐν Ἠλέκτρ. 1188 *"καὶ μὴν ὁρᾷς γε παῦρα τῶν ἐμῶν κακῶν".*

1) *Κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Κρέοντος ὁ ἐκείνην ὑπερασπίζων τὰ αἰσχρὰ ὑπερασπίζει.*

2) *Εὐφυῶς ὁ Αἵμων αἴρει τὸ αἰσχρὸν λέγων, ὅτι δὲν πρόκειται περὶ τῆς Ἀντιγόνης, ἀλλὰ περὶ αὐτοῦ τοῦ Κρέοντος.*

3) *Ἡ ὁμαλὴ τάξις τῶν λέξεων εἶναι· οὐκ ἔστιν ὡς ἔτι ποτὲ γαμεῖς ταύτην ζῶσαν.*

4) *Ὑπολανθάνει ἡ πικρὰ ἔννοια, ὅτι θανοῦσαν δύνασαι νὰ νυμφευθῇς.*

5) *Ὁ Αἵμων λέγει μὲν ἀσαφῶς, ἀλλ' ἐννοεῖ ἑαυτόν. Ἐπειδὴ ὁ Κρέων ἠπείλησε θάνατον τῆς Ἀντιγόνης, ὁ μνηστὴρ ἀποκρίνεται, ὅτι δὲν θέλει ἐπιζήσει· Ὁ Κρέων ὅμως μηδόλως τοῦτο ἐννοήσας νομίζει, ὅτι ἀπειλεῖται ὑπὸ τοῦ υἱοῦ.*

6) *Ὁ καὶ εἶναι ἐπιδοτικός, δηλ. ἡ θρασύτης σου μέχρις ἀπειλῶν φθάνει;*

7) *Κατὰ μὲν τὸν* Dindorf *σημαίνει· Δὲν ἀπειλῶ, ἀλλὰ τὴν κακὴν γνώμην, ὑφ' ἧς κατέχεσαι, καταπολεμῶ· κατὰ δὲ τὸν* Bellermann· *ὅ,τι λέγω, δὲν εἶναι ἀπειλαί, ἀλλὰ παραστάσεις κατὰ τῆς ἀφροσύνης. Τοιαύτη ἔννοια ἐξάγεται ἐκ τῆς συντάξεως· τὸ λέγειν πρὸς κενὰς γνώμας τίς ἀπειλή ἐστιν (= οὐδεμία). Καὶ ὅμως ὁ Αἵμων ἠπείλησεν οὐχὶ βεβαίως, ὅτι θέλει φονεύσει τὸν Κρέοντα, ἀλλ' ὅτι θέλει αὐτοκτονήσει. Διὰ τοῦτο νομίζομεν, ὅτι πιθανώτερον*

ΚΡΕΩΝ.

Κλαίων[1] φρενώσεις, ὢν φρενῶν αὐτὸς[2] κενός.

ΑΙΜΩΝ.

Εἰ μὴ πατὴρ ἦσθ'[3], εἶπον ἄν σ' οὐκ εὖ φρονεῖν.

ΚΡΕΩΝ.

Γυναικὸς ὢν δούλευμα[4] μὴ κώτιλλέ[5] με.

ΑΙΜΩΝ.

Βούλει λέγειν[6] τι καὶ λέγων μηδὲν κλύειν;

ΚΡΕΩΝ.

Ἄληθες[7]; ἀλλ' οὐ[8] τόνδ' Ὄλυμπον, ἴσθ' ὅτι,

ἐξηγεῖ ὁ Σχολιαστής· "Ποίαν ὠφέλειαν ἔχει ἀπειλὴ πρὸς μωρὸν ἄνθρωπον λεγομένη;„ Κατὰ ταῦτα ὁ Αἵμων λέγει· ἀπειλῶ μέν, ἀλλ' ὁ ἀνόητος ἄνθρωπος δὲν δύναται νὰ ἐννοήσῃ τὴν ἀπειλήν. Τοιαύτη ἔννοια μᾶλλον ἁρμόζει εἰς τὸν προηγούμενον λόγον τοῦ Αἵμονος.

1) *Τὸ ῥῆμα λέγεται περὶ τούτου, ὅστις μετὰ τὴν τιμωρίαν καὶ τὴν βλάβην κλαίει, ὡς ἐν Οἰδίποδ. τυράνν.* 1152 *"σὺ πρὸς χάριν μὲν οὐκ ἐρεῖς, κλαίων δ' ἐρεῖς„.*

2) *Οὐχὶ ἐγώ, ἀλλὰ σὺ αὐτὸς εἶσαι κενὸς φρενῶν.*

3) *Ὁ Αἵμων λέγει μὲν μετά τινος εὐλαβείας, ἀλλὰ λίαν πικρῶς.*

4) *Οἱ τραγικοὶ ἐνίοτε μεταχειρίζονται τὸ πρᾶγμα ἀντὶ τοῦ προσώπου, Εὐριπίδ. Ὀρέστ.* 924 *"εἰ τἄνδον οἰκουρήμαθ' οἱ λελειμμένοι φθείρουσιν„ καὶ ἐν Ἀνδρομάχ.* 446 *"Σπάρτης ἔνοικοι, δόλια βουλευτήρια„.*

5) *Κωτίλλειν σημαίνει μετὰ φλυαρίας κολακεύειν. Ὁ Αἵμων διὰ τῆς προηγουμένης φράσεως ἐκολάκευσέ πως τὸν πατέρα, ὅστις ἀποκρούει τὴν κολακείαν ἀνθρώπου ὄντος δούλου γυναικός. Ἐν τῇ αὐτῇ σημασίᾳ μεταχειρίζεται τὴν λέξιν καὶ ὁ Θέογνις* 363 *"εὖ κώτιλλε τὸν ἐχθρόν„. Διὰ τῆς φράσεως ταύτης ὁ Κρέων θέλει νὰ διακόψῃ πάντα λόγον πρὸς τὸν υἱόν.*

6) *Ποιεῖ ἀντίθεσιν εἰς τὸ ἑπόμενον κλύειν. Ὅστις λέγει, ὀφείλει καὶ νὰ ἀκούῃ.*

7) Bekker Anecd. *σελ.* 367, 7 *"ὅταν ἡ πρώτη ὀξύνηται, τάττεται ἐπὶ εἰρωνείας„. Εἶναι ὡς τὸ παρ' ἡμῖν ἀ λ ή θ ε ι α ἐπὶ εἰρωνικῆς σημασίας. Παράβαλλ. καὶ Οἰδίπ. τύραννο.* 350.

8) *Τὸ ἀρνητικὸν μόριον προσδιορίζει τὸ χαίρων (= κλαίων)· οὐ χαίρων δεννάσεις ἐμὲ ἐπὶ ψόγοισι. Κατὰ τὸν* Kern *τὸ ἐ π ὶ ψ ό γ ο ι σ ι*

χαίρων ἐπὶ ψόγοισι δεννάσεις[1] ἐμέ.
ἄγετε τὸ μῖσος[2], ὡς κατ' ὄμματ' αὐτίκα
παρόντι θνήσκῃ πλησία[3] τῷ νυμφίῳ.

ΑΙΜΩΝ.

Οὐ δῆτ' ἔμοιγε[4], τοῦτο μὴ δόξῃς ποτέ[5],
οὔθ' ἥδ' ὀλεῖται πλησία, σύ τ'[6] οὐδαμὰ
τοὐμὸν προσόψει κρᾶτ'[7] ἐν ὀφθαλμοῖς ὁρῶν[8],
ὡς[9] τοῖς θέλουσι τῶν φίλων μαίνῃ ξυνών.

προσδιορίζει τὸ χαίρων. Ἀλλ' ὁ Dobree τὴν ἐπὶ τρέπει εἰς ἔτι, ὅπερ δὲν εἶναι ἀνάρμοστον ἐνταῦθα. Ὁ Κρέων ἀχθεὶς εἰς τὸ ὑπέρτατον τῆς ὀργῆς τρέπεται εἰς ὅρκον καὶ εἶτα δίδει τὴν φοβερὰν ἐντολὴν περὶ τιμωρίας τῆς Ἀντιγόνης.

[1]) Ἡ λέξις παράγεται ἐκ τοῦ δέννος, ὕβρις, λοιδορία Ἡρόδοτ. IX, 107 "παρὰ τοῖσι Πέρσῃσι γυναικὸς κακίω ἀκοῦσαι δέννος μέγιστός ἐστι„ ἐν Αἴαντ. 243 λέγει ἡ Τέκμησσα περὶ τοῦ ἥρωος τοῦ δράματος· "κακὰ δεννάζων ῥήμαθ', ἃ δαίμων κοὐδεὶς ἀνδρῶν ἐδίδαξεν„.

[2]) Δηλαδὴ τὴν μισητὴν Ἀντιγόνην. Τοῦτο λέγει πρὸς τοὺς κήρυκας, οἵτινες ἦσαν τὰ ὄργανα τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας ἐν τῷ ἡρωϊκῷ αἰῶνι.

[3]) Ἐκ μεγάλης ὀργῆς ὁ Κρέων ἐπειράθη διὰ πολλῶν φράσεων, αἵτινες ἦσαν περιτταὶ εἰς ἤρεμον λόγον, νὰ καταστήσῃ τὸ πρᾶγμα φοβερόν. Τοιοῦτοι πλεονασμοὶ παρὰ τοῖς τραγικοῖς ὑπάρχουσι πολλοί, ὡς ἐν Οἰδίποδ. ἐπὶ Κολων. 233 "πάλιν ἔκτοπος αὖθις ἄφορμος ἐμᾶς χθονὸς ἔκθορε„.

[4]) Ἔθηκε τοῦτο ἐν ἀρχῇ, ὡσεὶ ἀνῆκε καὶ εἰς τὰς δύο ἑπομένας προτάσεις, ἐν ᾧ ἀνήκει μόνον εἰς τὴν πρώτην.

[5]) Ἡ φράσις αὕτη κεῖται παρενθετικῶς.

[6]) Ὁμαλῶς ἔπρεπε νὰ εἴπῃ οὔτε—οὔτε· ἀλλὰ τὸ δεύτερον κῶλον ἐδήλωσε κατ' ἄλλον τρόπον, ὡς παρὰ Θουκυδ. 1, 5 "ὡς οὔτε ὧν πυνθάνονται ἀπαξιούντων τὸ ἔργον, οἷς τ' ἐπιμελὲς εἴη εἰδέναι, οὐκ ὀνειδιζόντων„ καὶ Ι, 126 "οὔτ' ἐκεῖνος ἔτι κατενόησε, τό τε μαντεῖον οὐκ ἐδήλου„ Εὐριπ. ἐν Ἱππολύτ. 302 "οὔτε γὰρ τότε λόγοις ἐτέγγεθ' ἥδε νῦν τ' οὐ πείθεται„.

[7]) Τὸ κρᾶτα ἐν τῷ ἑνικῷ ἀριθμῷ εὑρίσκεται μόνον παρὰ Σοφοκλεῖ ἐν Φιλοκτ. 1001, 1457 καὶ ἐν Οἰδίπ. τυράνν. 263.

[8]) Ὡς ὁ πατὴρ ἐν τῇ ὀργῇ, οὕτω καὶ ὁ υἱὸς ἐπεσώρευσε πολλὰς περιττὰς λέξεις, ἵνα ἐντονώτερον δηλώσῃ τὸ αὐτὸ πρᾶγμα.

[9]) Τὸ ὡς ἔχει τελικὴν σημασίαν· ὡς μαίνῃ ξυνὼν τοῖς θέλουσι τῶν φίλων. Ὁ δὲ Σχολιαστὴς ἑρμηνεύει τὸ χωρίον· "Ὡς μαίνῃ, φησί, παρὰ τοῖς φίλοις τοῖς θέλουσιν ὑπομεῖναι τὴν σὴν μανίαν„. Κατ' ἀνάλογον

ΧΟΡΟΣ.

Ἀνήρ, ἄναξ, βέβηκεν ἐξ ὀργῆς[1] ταχύς·
νοῦς δ' ἐστὶ τηλικοῦτος[2] ἀλγήσας βαρύς[3].

ΚΡΕΩΝ.

Δράτω, φρονείτω[4] μεῖζον ἢ κατ' ἄνδρ'[5] ἰών·
τὰ δ'[6] οὖν κόρα τάδ' οὐκ ἀπαλλάξει μόρου.

ΧΟΡΟΣ.

Ἄμφω γὰρ αὐτὰ καὶ κατακτεῖναι νοεῖς;

ΚΡΕΩΝ.

Οὐ τήν γε μὴ θιγοῦσαν[7]· εὖ γὰρ οὖν λέγεις.

ΧΟΡΟΣ.

Μόρῳ δὲ ποίῳ καί σφε βουλεύει κτανεῖν;

τρόπον μετ' ὀλίγον καταπαύει τὸν λόγον καὶ ὁ Τειρεσίας στίχ. 1087 "ὦ παῖ, σύ δ' ἡμᾶς ἄπαγε πρὸς δόμους, ἵνα τὸν θυμὸν οὗτος ἐς νεωτέρους ἀφῇ„.

[1]) Προσδιορίζει τὸ ταχύς. Λίαν δραματικῶς ὁ Αἵμων καταλείπει τὴν σκηνήν. Ὁ υἱὸς τοῦ Κρέοντος δὲν ἐπανέρχεται εἰς τὴν σκηνήν, ὁ δὲ ὑποκριτὴς περιβάλλεται τὸ προσωπεῖον τοῦ Ἀγγέλου.

[2]) Νοῦς τηλικοῦτος, ὅταν ἀλγήσῃ, βαρύς ἐστι. Νοῦς τηλικοῦτος ἀντὶ νοῦς τηλικούτου, δηλ. τοιαύτην ἡλικίαν ἔχοντος.

[3]) Τὸ βαρὺς ὁ Wunder ἑρμηνεύει· παρ' οὗ πρέπει νὰ φοβῆταί τις βαρύ τι.

[4]) Τὸ ἀσύνδετον δεικνύει τὸ πάθος τοῦ Κρέοντος.

[5]) Ἢ ὅ τι ἁρμόζει εἰς τὴν φύσιν ἀνδρός. Ἡ κατὰ μετὰ αἰτιατικῆς σημαίνει συμφωνίαν, Ἡρόδοτ. IV, 95 "τὸν Ζάμολξιν τοῦτον ἐπιστάμενον δίαιτάν τε Ἰάδα καὶ ἤθεα βαθύτερα ἢ κατὰ Θρήϊκας„ Θουκυδ. VII, 75 "μείζω ἢ κατὰ δάκρυα, τὰ μὲν πεπονθότας ἤδη, τὰ δὲ μέλλοντας„ Ἐν τοιαύτῃ συντάξει τίθεται καὶ ἡ πρός, ὡς Θουκυδ. IV, 39 "ὁ γὰρ ἄρχων Ἐπιτάδας ἐνδεεστέρως ἑκάστῳ παρεῖχεν ἢ πρὸς τὴν ἐξουσίαν„ Τὸ ἰὼν λέγεται ἐν σχέσει πρὸς τὸ βέβηκεν.

[6]) Ὁ δὲ εἶναι ἀντιθετικός· αὐτὸς μὲν δύναται νὰ πράττῃ ὅ,τι θέλῃ, ὅμως τὰς κόρας δὲν θὰ ἀπαλλάξῃ. Ὁ Κρέων καὶ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν εἶπεν, ὅτι καὶ τὰς δύο ἔμελλε νὰ φονεύσῃ 577—581.

[7]) Δηλαδὴ νοῶ κατακτεῖναι.

ΚΡΕΩΝ.

Ἄγων[1], *ἔρημος ἔνθ' ἂν ᾖ βροτῶν στίβος,*
κρύψω πετρώδει ζῶσαν[2] *ἐν κατώρυχι,*
φορβῆς[3] *τοσοῦτον, ὡς ἄγος μόνον*[4], *προσθείς,*
ὅπως μίασμα πᾶσ'[5] *ὑπεκφύγῃ πόλις.*
κἀκεῖ τὸν Ἅιδην, ὃν μόνον[6] *σέβει θεῶν,*
αἰτουμένη που[7] *τεύξεται*[8] *τὸ μὴ θανεῖν,*

[1]) *Ἡ σύνταξις ἔχει οὑτωσί. Ἄγων (αὐτὴν) κρύψω ζῶσαν ἐν κατώρυχι πετρώδει, ἔνθ' ἂν στίβος ᾖ ἔρημος βροτῶν. Ἐν τοῖς ἑπομένοις τὸ αὐτὸ πρᾶγμα δηλοῖ διὰ διαφόρων τύπων, κεῦθος νεκύων, ἕρμα τυμβόχωστον, κατηρεφὴς τύμβος, θανόντων κατασκαφαί, κατῶρυξ στέγη, λιθόστρωτον νυμφεῖον Ἅιδου. Ὁ* Schneidewin *ἐκ τοῦ στίχου* 891 *καὶ ἑξῆς εἰκάζει, ὅτι ὁ τάφος ἦτο θησαυρὸς ὅμοιος πρὸς τὸν ἐν Μυκήναις καὶ ἐν Ὀρχομενῷ, ὅστις ἐχρησίμευεν εἰς ταφὴν τῶν Λαβδακιδῶν. Δὲν πιστεύομεν, ὅτι ὁ Κρέων ἠδύνατο νὰ προσενέγκῃ τὴν τιμὴν ταύτην εἰς τὴν οὕτω μισητὴν αὐτῷ Ἀντιγόνην. Πρὸς δὲ ἡ ἀόριστος φράσις ἔνθ' ἂν δεικνύει, ὅτι ὁ τύραννος δὲν εἶχεν ἔτι ὁρίσει τὸν τόπον τοῦ τάφου.*

[2]) *Εἶναι κατηγορηματικὸν εἰς τὸ νοούμενον Ἀντιγόνην.*

[3]) *Φορβὴ κυρίως ὀνομάζεται ἡ τροφὴ τῶν ζῴων, ὡς τῶν ἵππων καὶ ὄνων. Λέγεται δὲ καὶ ἐπὶ τροφῆς τῶν ἀνθρώπων, Ἡρόδοτ. I,* 221 *“κλιθέντες ἐδαίνυντο, πληρωθέντες δὲ φορβῆς καὶ οἴνου εὗδον„.*

[4]) *Δηλαδὴ τόσον μόνον, ὅσον ἄγος ἢ ἅγνισμά ἐστιν· ἐν ἄλλαις λέξεσιν οὐ πλέον φορβῆς ἢ ἄγος ἐστίν. Τὸ ὡς ὁ* Blaydes *ἔτρεψεν εἰς ὅσον, ἀλλ' ἡ διόρθωσις δὲν εἶναι ἀναγκαία· διότι ἐνίοτε ἀπαντᾷ ἡ τοιαύτη ἀνακολουθία, ὡς ἐν Ἰλιάδ.* X, 424 *“τῶν πάντων οὐ τόσσον ὀδύρομαι, ἀχνύμενός περ, ὡς ἑνός„. Ἐν τῷ ἡρωϊκῷ αἰῶνι ὁ δι' ἀσιτίας θάνατος ἐθεωρεῖτό τι ἀνόσιον καὶ ἡ ἀνθρωπίνη διάνοια ἐπειρᾶτο νὰ ἐξαπατήσῃ τὸ θεῖον. Ὁ Σχολιαστὴς λέγει· “Ἔθος παλαιὸν ὥστε τὸν βουλόμενον καθειργνύναι τινὰ ἀφοσιοῦσθαι βραχὺ τιθέντα τροφῆς, καὶ ὑπενόουν κάθαρσιν τὸ τοιοῦτο, ἵνα μὴ δοκῶσι λιμῷ ἀναιρεῖν· τοῦτο γὰρ ἀσεβές„. Τὸ ἔθος τοῦτο ὑπῆρχε καὶ παρὰ τοῖς Ῥωμαίοις καὶ ἐν τῷ μέσῳ αἰῶνι.*

[5]) *Ὁλόκληρος ἡ πόλις. Κατὰ τὸν* Bellermann *δὲν γίνεται ἀντίθεσις τῆς πόλεως πρὸς ἓν μέρος αὐτας, ἀλλὰ σημαίνει ὅλως μιανθῇ ἡ πόλις. Ἄλλοι ὅμως ἐξηγοῦσι πάντες οἱ πολῖται.*

[6]) *Ἡ Ἀντιγόνη δὲν σέβεται μόνον τὸν Ἅιδην ἐκ τῶν θεῶν, ἀλλὰ τιμᾷ τοῦτον, διότι τούτου τὸ δίκαιον ἐν τῇ προκειμένῃ περιστάσει προσεβλήθη.*

[7]) *Τοῦτο λέγει μετὰ πικρᾶς εἰρωνείας.*

[8]) *Τὸ τυγχάνειν ἐνίοτε συντάσ-*

ἢ γνώσεται γοῦν ἀλλὰ τηνικαῦθ', ὅτι
πόνος περισσός[1] ἐστι τὰν Ἅιδου σέβειν.

ΧΟΡΟΣ.

Στροφή[2].

Ἔρως ἀνίκατε[3] μάχαν,
Ἔρως[4], ὃς ἐν κτήμασι[5] πίπτεις,

σεται αἰτιατικῇ, Οἰδίπ. ἐπὶ Κολων. 1106 "αἰτεῖς ἃ τεύξει„ ἐν Φιλοκτ. 509 "πολλῶν ἔλεξεν δυσοίστων πόνων ἄθλ', ὅσα μηδεὶς τῶν ἐμῶν τύχοι φίλων„.

[1]) Ὁ ποιητὴς εἰσάγει τὸν τύραννον ἀσεβοῦντα πρὸς τὸν Ἅιδην, ἵνα τὴν κάθαρσιν κατὰ τὸν τρόπον τοῦ ἀρχαίου δράματος τεχνικωτέραν ἀναδείξῃ.

[2]) Ἀν τῷ τρίτῳ στασίμῳ μετὰ μεγάλης χάριτος ὁ χορὸς ὑμνεῖ τὴν παντοδυναμίαν τοῦ Ἔρωτος. Ἐν μὲν τῇ στροφῇ λέγει καθ' ὅλου περὶ τῆς δυνάμεως αὐτοῦ, ἐν δὲ τῇ ἀντιστροφῇ τὴν γενικὴν ἀρχὴν ἐφαρμόζει ἐπὶ τοῦ Αἵμονος. Κατὰ τὸν κ. Σεμιτέλον ὁ ποιητὴς ἐξαίρει τὸ ἀνίκητον τοῦ ἔρωτος, διότι ὁ Αἵμων δὲν ἠδυνήθη νὰ νικήσῃ τὸν ἔρωτα αὐτοῦ. "Τοιοῦτον δὲ ψυχικὸν ἀγῶνα τοῦ Αἵμονος μεταξὺ τοῦ πόθου τῆς Ἀντιγόνης καὶ τοῦ καθήκοντος πρὸς τὸν πατέρα καὶ τοὺς νόμους δηλοῖ αὐτὸς ὁ ποιητὴς ἐν στίχ. 795 κέ. Κατὰ ταῦτα λοιπὸν ἀνίκητον λέγει τὸν Ἔρωτα οὐχὶ ὡς πρὸς τὸν Κρέοντα, ἀλλ' ὡς πρὸς αὐτὸν τὸν Αἵμονα.„ Νομίζομεν, ὅτι τοῦτο δὲν εἶναι πιθανὸν διὰ τὸν ἁπλούστατον λόγον, ὅτι ἐν τῷ Αἵμονι τοιοῦτος ἀγὼν δὲν ἐγένετο, ἀλλ' οὗτος ἦλθε πρὸς τὸν πατέρα μεστὸς ἔρωτος καὶ πεποιθώς, ὅτι ἡ μνηστὴ αὐτοῦ ἔχει τὸ δίκαιον.

[3]) Ὁ Ἔρως ἐνταῦθα μὲν παραβάλλεται πρὸς πολεμιστήν, ἀλλαχοῦ δὲ πρὸς πύκτην, ἐν Τραχιν. 444 "Ἔρωτι μέν νυν ὅστις ἀντανίσταται πύκτης ὅπως ἐς χεῖρας, οὐ καλῶς φρονεῖ„ Πλάτ. ἐν Συμποσ. 196 D "εἴς γε ἀνδρίαν Ἔρωτι οὐδὲ Ἄρης ἀνθίσταται„. Ὡς λέγεται νικῶ μάχην, οὕτω καὶ ἀνίκητος μάχαν.

[4]) Ἡ ἐπανάληψις τοῦ ὀνόματος γίνεται μετὰ πάθους.

[5]) Εἰς τὴν λέξιν ταύτην προσέκρουσαν οὐχὶ ὀλίγοι κριτικοί, ἐξ ὧν ὁ μὲν Seyffert ἔτρεψεν εἰς ἐν βλέμμασι, ὁ δὲ Hartung εἰς ἐν στίθεσι, ὁ δὲ Meineke εἰς ἐν δώμασι καὶ ἄλλοι ἄλλως. Ὁ δὲ κ. Σεμιτέλος οὐχὶ ταύτην τὴν λέξιν διορθοῖ, ἀλλὰ τὸ πίπτεις μεταβάλλει εἰς τίκτει, δηλ. γεννᾶσαι ἐν πλούτῳ, ἐν εὐπορίᾳ. Κατὰ τὸν διορθωτὴν αἱ δύο αναφορικαὶ προτάσεις δὲν αἰτιολογοῦσι τὸ ἀνίκατε, ἀλλὰ ποιοῦσι πρὸς τοῦτο ἀντίθεσιν, δηλ. "καίπερ γεννώμενος ἐν πλούτῳ καὶ ἐν μαλακαῖς παρειαῖς νεανίδων ἐννυχεύων„. Ἀλλὰ τὸ ἐν κτήμασι δύναται μὲν νὰ τεθῇ ἀντὶ τοῦ ἐν κτήτορσιν, οὐχὶ δὲ καὶ ἀντὶ τοῦ ἐν πλούτῳ. Εἶτα ἡ διόρθωσις περιορίζει τὸ κράτος τοῦ Ἔρωτος ἐν

ὃς ἐν μαλακαῖς παρειαῖς[1] νεάνιδος ἐννυχεύεις·
φοιτᾷς δ' ὑπερπόντιος[2] ἐν τ' ἀγρονόμοις αὐλαῖς[3],
καί σ'[4] οὔτ' ἀθανάτων φύξιμος οὐδείς,
οὔθ' ἁμερίων[5] σέ γ'[6] ἀνθρώπων· ὁ δ' ἔχων[7] μέμηνεν[8].

τοῖς πλουσίοις, ἐν ᾧ ἐνταῦθα δὴ ὁ ποιητὴς πειρᾶται νὰ ἐπεκτείνῃ τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ ὡς οἷόν τε μάλιστα. Διὰ δὲ τῶν ἀναφορικῶν προτάσεων σκοπεῖ οὐχὶ ἀντίθεσιν, ἀλλ' ὅπως ὑποδηλώσῃ τὸ ἄρρεν γένος, ὅπερ ὁ Ἔρως δουλοῖ, καὶ τὸ θῆλυ, ἐξ οὗ οὗτος ἐγείρεται. Ἡ γραφὴ παρέχει καλὴν ἔννοιαν, ἂν τὸ ἐν κτήμασι θεωρηθῇ ὡς σχῆμα προλήψεως, ὡς λέγει ὁ Wolff, δηλ. ὅστις πίπτεις ἐπὶ ἐκείνους, οὓς καθιστᾷς κτῆμά σου ἢ ὅς κέκτησαι, οἷς ἂν ἐμπέσῃς. Παραπλήσιον εἶναι τὸ παρὰ Λουκιαν. ἐν Διαλόγ. θεῶν 6, 3, ὅπου ἡ Ἥρα λέγει πρὸς τὸν Δία· " σοῦ μὲν πάνυ οὗτος δεσπότης ἐστί, καὶ ὅλως κτῆμα καὶ παιδιὰ τοῦ Ἔρωτος σύ γε „.

[1]) Ὡς ἕδραν τοῦ Ἔρωτος θεωρεῖ τὰς μαλακὰς παρειὰς τῶν νεανίδων. Ὁ δὲ Φρύνιχος 8 λέγει " λάμπει δ' ἐπὶ πορφυρέαις παρῇσι φῶς Ἔρωτος „.

[2]) Ὁ ποιητὴς περιγράφει τὸν μέγαν χῶρον, ἐν ᾧ ἄρχει ὁ Ἔρως, ὡς ὁ Πλούταρχος ἐν Ἠθικ. 750 B. λέγει " ἐκ Κιλικίας Ἀθήναζε λαιψηρὰ κυκλώσας πτερὰ διαπόντιος πέτεται „. Ἀποσπάσμ. Ἀδέσποτ. 33 " εἰσέρχεται μὲν ἰχθύων πλωτῷ γένει· ἔνεστι δ' ἐν χέρσου τετρασκελεῖ γονῇ „. Παράβαλλ. καὶ Εὐριπίδ. Ἱππολ. 1272. Τὸ ὑπερπόντιος εἶναι κατηγορηματικόν, ὡς ἐν Ἠλέκτρ. 312 " μὴ δόκει μ' ἂν θυραῖον οἰχνεῖν „. 1386 " βεβᾶσιν δωμάτων ὑπόστεγοι „. Οἰδίπ. ἐπὶ Κολων. 119 " ποῦ κυρεῖ ἐκτόπιος συθεὶς ὁ πάντων ἀκορέστατος ; „

[3]) Ἰσοδυναμεῖ πρὸς τὸ αὐλαῖς ἀγρονόμων, ὡς καὶ ἐν Οἰδίπ. τυράνν. 26 " φθίνουσα δ' ἀγέλαις βουνόμοις τόκοισί τε ἀγόνοις γυναικῶν „. Αὐτόθι 1103 " τῷ γὰρ πλάκες ἀγρονόμοι πᾶσαι φίλαι „.

[4]) Ἐπειδὴ τὸ φεύγειν δέχεται αἰτιατικήν, καὶ τὸ ἐκ τούτου παράγωγον.

[5]) Ἀμέριοι εἶναι οἱ ἐφήμεροι ἄνθρωποι ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς ἀθανάτους θεούς.

[6]) Οἱ νεώτεροι ἐκδόται δὲν δέχονται τὴν γραφὴν ἁ μ ε ρ ί ω ν ἐ π' ἀ ν θ ρ ώ π ω ν. Τὸ σὲ ἐπαναλαμβάνεται μετ' ἐμφάσεως, ὡς ἐν Οἰδ. τυράνν. 1101 " τίς σε, τέκνον, τίς σ' ἔτικτε τῶν μακραιώνων ἄρα ; ἢ σέ γ' εὐνάτειρα Λοξίου „ καὶ ἐν Φιλοκτήτ. 1117.

[7]) Ὁ ποιητὴς καταλιπὼν τὴν προτέραν εἰκόνα λέγει ἐνταῦθα περὶ ἔρωτος ὡς περὶ πάθους.

[8]) Ἔπρεπε νὰ μεταχειρισθῇ τὸν ἐνεστῶτα, ἀλλ' ἔθηκε τὸν παρακείμενον, ὅπως δηλώσῃ τὸ ταχέως γιγνόμενον. Ἐξήγησις τῆς στροφῆς· Ἔρως ἀνίκητε εἰς τὴν μάχην, Ἔρως, ὁ ὁποῖος καθιστᾷς κτήματά σου, εἰς ὅσους ἐμπέσῃς, ὁ ὁποῖος διανυκτερεύεις εἰς τὰς μαλακὰς παρειὰς νεάνιδος· συχνάζεις δὲ πέραν τῆς θαλάσσης καὶ εἰς τὰς αὐλὰς τῶν ἐν τοῖς ἀγροῖς διαιτωμένων, καὶ σὲ κανεὶς ἐκ τῶν ἀθανάτων

Ἀντιστροφὴ

σὺ καὶ[1] *δικαίων ἀδίκους*
φρένας[2] *παρασπᾷς ἐπὶ λώβᾳ*[3]·
σὺ καὶ τόδε νεῖκος ἀνδρῶν ξύναιμον[4] *ἔχεις ταράξας*[5].
νικᾷ δ' ἐναργὴς[6] *βλεφάρων*[7] *ἵμερος εὐλέκτρου*
νύμφας, τῶν μεγάλων πάρεδρος[8] *ἐν ἀρχαῖς*

δὲν δύναται νὰ ἀποφύγῃ καὶ σὲ βέβαια κανεὶς ἐκ τῶν ἐφημέρων ἀνθρώπων· ὁ δὲ ἔχων σε γίνεται μανιώδης.

1) *Ὁ καὶ εἶναι ἐπιδοτικός, δηλ. οὐ μόνον τῶν ἀδίκων, ἀλλὰ καὶ τῶν δικαίων τὰς φρένας ποιεῖς ἀδίκους.*

2) *Εἶναι σχῆμα προλήψεως, δηλ. παρασπᾷς καὶ δικαίων φρένας, ὥστε ἀδίκους γίγνεσθαι, ἢ παρασπῶν ἀδίκους ποιεῖς, ὡς καὶ ἐν στίχ.* 35 "*ἔκρυψε, τοῖς ἔνερθεν ἔντιμον νεκροῖς*" *Αἰσχύλ. Ἀγαμέμν.* 1258 "*εὔφημον ὦ τάλαινα, κοίμησον στόμα*" *ἀντὶ κοίμησον στόμα, ὥστε εὔφημον εἶναι. Κατὰ τὸν Σχολιαστήν·* "*Σὺ καὶ δικαίους διαφθείρεις, ὥστε τὰς φρένας αὐτῶν ἀδίκους γίνεσθαι, ὡς Ἡρακλῆς ἐνεχόμενος τῷ ἔρωτι τῆς Ἰόλης τὰ ἐν Οἰχαλίᾳ ἔπραξεν, ἀφορμὴν τοῦ πολέμου μὴ ἔχων ἢ τὸν ἔρωτα μόνον*".

3) *Ὥστε λώβην γίγνεσθαι, πρὸς ὕβριν, ὡς ὁ Αἵμων ὕβρισε τὸν πατέρα.*

4) *Εἶναι ἐναλλαγὴ ἐπιθέτου ἀντὶ ἀνδρῶν ξυναίμων, ὡς ἐν Οἰδίπ. τυράνν.* 108 "*ποῦ τόδ' εὑρεθήσεται ἴχνος παλαιᾶς δυστέκμαρτον αἰτίας;*" *ἀντὶ νὰ εἴπῃ ποῦ τῆσδε αἰτίας ἴχνος· καὶ ἐν Αἴαντ.* 760 "*ὦ πατρῷον ἑστίας βάθρον*".

5) *Τὸ ταράττειν ἐνταῦθα σημαίνει διεγείρειν, παρορμᾶν, ὡς Πλάτ. ἐν Πολιτ.* VIII, 567 "*τυράννῳ ἀεὶ ἀνάγκη πόλεμον ταράττειν*". *Δημοσθ.* 18, 151 "*πόλεμος πρὸς τοὺς Ἀμφισσεῖς ἐταράχθη*". *Πλούταρχ. ἐν βίῳ Θεμιστοκλ.* 5. "*δίκας τῷ ἀνθρώπῳ πρὸς οἰκείους τινὰς ταράξειν*".

6) *Τὸ ἐπίθετον κεῖται κατηγορηματικῶς, ἀντὶ δὲ τούτου ἠδύνατο νὰ τεθῇ ἐπίρρημα.*

7) *Ἡ σύνταξις ἔχει οὑτωσί· ἵμερος βλεφάρων εὐλέκτρου νύμφας.*

8) *Τὸ χωρίον θεωρεῖται διεφθαρμένον, ἀλλ' αἱ γενόμεναι διορθώσεις ἀπέτυχον. Διὰ τοῦτο ὑπὸ τῶν ἐκδοτῶν διατηρεῖται ἡ τῶν χειρογράφων γραφή. Τὸ πάρεδρος εἶναι παράθεσις εἰς τὸ ἵμερος, ὅπερ ὁ ποιητὴς θεωρεῖ ὡς πρόσωπον. Μεγάλοι θεσμοὶ εἶναι οἱ μεγάλοι νόμοι οἱ κυβερνῶντες τὸν ὑλικὸν καὶ ἠθικὸν κόσμον. Ἡ φιλία καὶ τὸ νεῖκος ἢ ἡ ἕλξις καὶ ἡ ὤθησις, ἡ τάσις τῶν ἀνθρώπων πρὸς κοινωνίαν καὶ ὁ ἔρως εἶναι ὁ αὐτὸς νόμος ἐπὶ διαφόρων ἀντικειμένων ἐφηρμοσμένος, Πλάτ. Γοργ.* 507 *Ε* "*φασὶ δ' οἱ σοφοί, ὦ Καλλίκλεις, καὶ οὐρανὸν καὶ γῆν καὶ θεοὺς καὶ ἀνθρώπους τὴν κοινωνίαν συνέχειν καὶ φιλίαν καὶ κοσμιότητα καὶ σωφροσύνην καὶ δικαιότητα, καὶ τὸ ὅλον τοῦτο διὰ ταῦτα κόσμον καλοῦσιν, ὦ ἑταῖρε, οὐκ ἀκοσμίαν οὐδ' ἀκολασίαν*". *Φαίνεται λοιπόν, ὅτι ὁ ποιητὴς τὴν φιλοσοφικὴν ταύτην θεωρίαν*

θεσμῶν· ἄμαχος γὰρ ἐμπαίζει θεὸς Ἀφροδίτα[1].
νῦν δ' ἤδη 'γὼ καὐτὸς[2] θεσμῶν
ἔξω φέρομαι τάδ' ὁρῶν[3], ἴσχειν δ'
οὐκ ἔτι πηγὰς δύναμαι δακρύων,
τὸν παγκοίταν[4] ὅθ' ὁρῶ θάλαμον
τήνδ' Ἀντιγόνην ἀνύτουσαν.

Κομμὸς α΄.

Στροφὴ α΄.

ΑΝΤΙΓΟΝΗ.

Ὁρᾶτ' ἔμ', ὦ γᾶς πατρίας πολῖται,

βραχέως κατὰ λυρικὸν τρόπον ἐδήλωσεν, Εὐριπίδ. Μήδ. 343 "τᾷ σοφίᾳ παρέδρους ἔρωτας, παντοίας ἀρετᾶς ξυνεργούς". Οἰδίπ. ἐπὶ Κολων. 1267 "ἀλλ ἔστι καὶ Ζηνὶ σύνθακος θρόνων Αἰδὼς ἐπ' ἔργοις πᾶσι" 1382 "Δίκη ξύνεδρος Ζηνὸς ἀρχαίοις νόμοις".

1) Ἡ Ἀφροδίτη δὲν μάχεται πρὸς τὰ θύματα αὐτῆς, ἀλλὰ παίζει μετ' αὐτῶν. Οὖσα βεβαία περὶ τῆς ἰδίας νίκης δὲν ἔχει ἀνάγκην ἀγώνων. Περὶ τοῦ ἐνταῦθα ὑπαινιγμ. ὅρα εἰσαγωγ. σελ. 55.

2) Δηλαδὴ ὡς καὶ ὁ Αἵμων. Ἡ πρότασις αὕτη συνδέεται τῇ προηγουμένῃ μόνον ἐξωτερικῶς διὰ τῆς λέξεως θεσμός, ἥτις ἐνταῦθα σημαίνει ἔθος, εὐκοσμίαν. Ὁ χορὸς ἰδὼν τὴν Ἀντιγόνην εἰς θάνατον ἀγομένην καὶ ἐκ συγκινήσεως δακρύσας πειρᾶται νὰ δικαιολογηθῇ, διότι παραβαίνων τὴν εὐκοσμίαν δεικνύει συμπάθειαν πρὸς τὴν ὑπὸ τοῦ βασιλέως καταδικασθεῖσαν εἰς θάνατον.

3) Τὸ ὁρᾶν ἐπαναλαμβάνεται δίς, ὡς ἐν τοῖς ἔμπροσθεν τὸ ἐπεὶ δέδρακεν καὶ δεδρακυῖαν στίχ. 482.

4) Μετά τινος εἰρωνικῆς συμπαθείας ὁ Ἅιδης ὀνομάζεται παγκοίτας θάλαμος, Ἀνθολ. Παλ. 7, 489 "Τιμάδος ἅδε κόνις, τὰν δὴ πρὸ γάμοιο θανοῦσαν δέξατο Φερσεφόνας κυάνεος θάλαμος". Σιμωνίδ. Ἀποσπ. 124 Β, σελ. 910 "οὐκ ἐπιδὼν νύμφεια λέχη κατέβην τὸν ἄφυκτον Γόργιππος ξανθῆς Φερσεφόνης θάλαμον". Ἐξήγησις τῆς Ἀντιστροφῆς· Σὺ καὶ τῶν δικαίων τὴν διάνοιαν πλανᾷς, ὥστε νὰ γείνωσιν ἄδικοι πρὸς ὕβριν· σὺ καὶ ταύτην δὰ τὴν φιλονεικίαν τῶν συγγενῶν διήγειρας. Νικᾷ δὲ φανερὰ ἡ ἐπιθυμία τῶν ὀφθαλμῶν τῆς καλὴν κλίνην ἐχούσης νύμφης, ἡ ἰσότιμος τῶν μεγάλων κόσμων εἰς τὰς ἀρχάς· διότι ἄνευ μάχης θριαμβεύει ἡ θεὰ Ἀφροδίτη. Τώρα δὲ πλέον καὶ ἐγὼ ὁ ἴδιος φέρομαι ἔξω τῶν νόμων βλέπων ταῦτα δά, καὶ δὲν δύναμαι πλέον νὰ κρατήσω τὰς πηγὰς τῶν δακρύων, διότι βλέπω τὴν Ἀντιγόνην πορευομένην εἰς τὸν θάλαμον τὸν τοὺς πάντας κοιμίζοντα.

τὰν νεάταν[1] *ὁδὸν*
στείχουσαν, νέατον[2] *δὲ φέγ-*
γος λεύσσουσαν ἀελίου,
κοὔποτ' αὖθις· ἀλλά μ' ὁ παγ-
κοίτας Ἅιδας ζῶσαν ἄγει
τὰν Ἀχέροντος
ἀκτάν, οὔθ' ὑμεναίων
ἔγκληρον[3], *οὔτ' ἐπὶ νυμφείοις*[4]
πώ μέ τις ὕμνος ὕμ-
νησεν, ἀλλ' Ἀχέροντι νυμφεύσω.

ΧΟΡΟΣ.

Οὐκοῦν κλεινὴ[5] *καὶ ἔπαινον ἔχουσ'*

[1]) *Δηλαδὴ τὴν ὑστάτην. Ἡ αἰτιατικὴ εἶνε ταὐτόσημος.*

[2]) *Ἡ λέξις κεῖται ἐπιρρηματικῶς, ὡς ἐν Αἴαντι* 856 *"σὲ δ' ἡμέρας σέλας, προσεννέπω πανύστατον δὴ κοὔποτ' αὖθις ὕστερον„ Εὐριπίδ. Τρῳάδ.* 201 *"νέατον τεκέων σώματα λεύσσω„ Ἑκάβ.* 411 *"ὡς οὔποτ' αὖθις, ἀλλὰ νῦν πανύστατον ἀκτῖνα κύκλον θ' ἡλίου προσόψομαι„.*

[3]) *Δηλαδὴ μὴ τυχοῦσαν ὑμεναίων. Τὸ ὑμέναιος κυρίως εἶναι ἐπίθετον περιελθὸν εἰς σημασίαν οὐσιαστικοῦ κατὰ παράλειψιν τοῦ ὕμνος· Οὕτως ἐκαλεῖτο τὸ γαμικὸν ᾆσμα ἢ ὁ γαμήλιος ὕμνος Ἰλιάδ. Σ,* 493 *"Νύμφας δ' ἐκ θαλάμων δαΐδων ὕπο λαμπομένων ἠγίνεον ἀνὰ ἄστυ, πολὺς δ' ὑμέναιος ὀρώρει„. Τοιούτους ὑμεναίους μετὰ πολλῆς τῆς χάριτος ἐποίει βραδύτερον ἡ Λεσβία Σαπφώ. Ἐνταῦθα τὸ ὄνομα δηλοῖ αὐτοὺς τοὺς γάμους. Ἀφ' οὗ ἡ Ἀντιγόνη ἐξεπλήρωσε τὸ πρὸς τὸν ἀδελφὸν καθῆκον, τοῦ Αἵμονος καὶ τῆς μνηστείας μνησθεῖσα θρηνεῖ. Ὅτι παρθένος θρηνεῖ τοὺς ἀποτυχόντας γάμους, παρὰ τοῖς ἀρχαίοις δὲν ἦτο ἀπρεπὲς καὶ ἄκοσμον. Ὅρα εἰσαγωγ. σελ.* 42.

[4]) *Ἡ γραφὴ τῶν χειρογράφων εἶναι ἐπινυμφίδιος, ἣν ὁ* Dindorf *μετέβαλεν εἰς ἐπινύμφειος κατ' ἀναλογίαν τοῦ ἐπινίκειος Ἐφέσειος. Ἀνακτόρειον, Βοσπόρειος. Ὁ δὲ* Bergk *γράφει ἐπὶ νυμφείοις. Ἐννοεῖ τὸν ἐπιθαλάμιον ὕμνον.*

[5]) *Ὀρθῶς παρατηρεῖ ὁ κ. Σεμιτέλος· "Ἡ παραμυθία αὕτη τοῦ χοροῦ ψυχρότερον ἐξεταζομένη φαίνεται βεβιασμένη καὶ σχεδὸν εἰρωνική, καίτοι ὁ χορὸς οὐδαμῶς νοεῖ ἐνταῦθα νὰ εἰρωνευθῇ τὴν Ἀντιγόνην, ἀλλὰ δῆλον ὅτι ταῦτα συμφώνως τῇ περιστάσει καὶ ἀμοιρῶν ἄλλης κρείσσονος παραμυθίας, ὅπως συμβαίνει καὶ ἐν τῷ ἀνθρωπίνῳ βίῳ, ὅτε παραμυθούμενός τίς τινα ἐπὶ*

ἐς τόδ' ἀπέρχει κεῦθος νεκύων,
οὔτε φθινάσιν πληγεῖσα νόσοις,
οὔτε ξιφέων ἐπίχειρα[1] *λαχοῦσ'·*
ἀλλ' αὐτόνομος[2]*, ζῶσα μόνη δὴ·*
θνατῶν 'Αΐδαν καταβήσει.

ΑΝΤΙΓΟΝΗ.

'Αντιστροφὴ ά.

Ἤκουσα δὴ[3] *λυγροτάταν ὀλέσθαι*
τὰν Φρυγίαν ξέναν
Ταντάλου[4] *Σιπύλῳ*[5] *πρὸς ἀ-*

ἀνηκέστοις συχνὰ ἀναγκάζεται νὰ καταφεύγῃ εἰς σοφισματώδεις μᾶλλον ἢ εἰλικρινεῖς παραμυθίας καὶ τῆς εἰρωνείας οὐ πολὺ ἀφεστώσας„.

[1]) *'Επίχειρον σημαίνει πληρωμήν, ἀμοιβὴν καὶ τὸ ἀντίθετον τιμωρίαν, ὡς ἐνταῦθα.*

[2]) *'Η 'Αντιγόνη ἐξ ἐλευθέρας θελήσεως κατέρχεται εἰς τὸν Ἅιδην. 'Ο Σχολιαστὴς ἑρμηνεύει τὴν λέξιν· "'Ιδίοις αὐτῆς νόμοις χρησαμένη„. 'Εξήγησις τῆς ά. στροφῆς· Βλέπετέ με, ὦ πολῖται τῆς πατρίδος μου, ὅτι πορεύομαι τὴν τελευταίαν ὁδὸν καὶ ὅτι βλέπω τελευταῖον τὸ φῶς τοῦ ἡλίου καὶ οὐδέποτε πάλιν θὰ ἴδω· ἀλλ' ὁ πάντας κοιμίζων Ἅιδης ζῶσάν με φέρει εἰς τὴν ἀκτὴν τοῦ 'Αχέροντος χωρὶς νὰ τύχω γάμων καὶ κανεὶς ἐπιθαλάμιος ὕμνος ἀκόμη δέν με ὕμνησεν, ἀλλὰ θὰ λάβω ἄνδρα τὸν 'Αχέροντα. Χορ. Λοιπὸν ἔνδοξος καὶ ἐπαινουμένη ἀπέρχεσαι εἰς τοῦτο δὰ τὸ κρύφιον βάθος τῆς γῆς χωρὶς νὰ προσβληθῇς ὑπὸ φθίσεως καὶ χωρὶς νὰ λάβῃς τιμωρίαν ξίφους, ἀλλ' ἰδίους νόμους μεταχειρισθεῖσα, μόνη δὰ ζῶσα θὰ καταβῇς εἰς τὸν Ἅιδην τῶν θνητῶν.*

[3]) *'Υπομιμνήσκει ἡ ἡρωῒς τὸν χορόν, ὅτι οὐχὶ μόνη, ἀλλὰ καὶ ἡ Νιόβη οὕτως ἔθανεν. 'Ο δὲ Σχολιαστὴς παρατηρεῖ· "Τοῦτο δὲ ἔλαβεν πρὸς τὸ ὅμοιον τοῦ θανάτου, ὅτι οὐδὲ ἡ Νιόβη ὑπό τινος ἀνῃρέθη„.*

[5]) *'Η γενικὴ ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ Φρυγίαν ξέναν, ὡς καὶ ἐν Οἰδίποδ. ἐπὶ Κολων. 622 " Εἰ Ζεὺς ἔτι Ζεὺς χὠ Διὸς Φοῖβος σαφὴς„ καὶ ἐν Αἴαντ. 952 "τοιόνδε μέντοι Ζηνὸς ἡ δεινὴ θεὸς Παλλὰς φυτεύει πῆμ', 'Οδυσσέως χάριν„. Νιόβη ἡ θυγάτηρ τοῦ Ταντάλου καὶ γυνὴ τοῦ 'Αμφίονος ἔτεκε δώδεκα τέκνα, ἐξ ὧν ἓξ ἦσαν υἱοὶ καὶ ἓξ θυγατέρες. Διὰ τὴν ἔπαρσιν τῆς εὐτεκνίας διήγειρε τὴν ὀργὴν τῆς Λητοῦς ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε κατ' ἐντολὴν αὐτῆς ὁ 'Απόλλων καὶ ἡ Ἄρτεμις ἐτόξευσαν τὰ τέκνα τῆς Νιόβης.*

[5]) *'Ο Σίπυλος κυρίως κεῖται ἐπὶ τῆς Λυδίας, ἀλλ' ἐν τῇ εὐρυτέρᾳ τοῦ ὀνόματος σημασίᾳ οἱ ἀρχαῖοι ὠνόμαζον καὶ τὴν περὶ τὸν Σίπυλον Φρυ-*

κρῳ, τὰν κισσὸς ὡς ἀτενὴς[1]
πετραία βλάστα δάμασεν[2]·
καί νιν ὄμβροι[3] τακομέναν,
ὡς φάτις ἀνδρῶν,
χιών τ' οὐδαμὰ λείπει,
τέγγει θ' ὑπ' ὀφρύσι παγκλαύτοις
δειράδας[4]· ᾇ με δαί-

γίαν, Στράβ. XII, 571 "καὶ τὴν περὶ Σίπυλον Φρυγίαν οἱ παλαιοὶ λέγουσιν, ᾗ καὶ τὸν Τάνταλον Φρύγα καὶ τὸν Πέλοπα καὶ τὴν Νιόβην„.

[1]) Τὸ ἐπίθετον δύναται νὰ συνταχθῇ καὶ πρὸς τὸ κισσὸς καὶ πρὸς τὸ πετραία βλάστα.

[2]) Περιγραφικὴ φράσις τῆς ἀπολιθώσεως τῆς Νιόβης, περὶ ἧς ὁ μὲν Ὅμηρος λέγει ἐν Ἰλιάδ. Ω, 614 "νῦν δέ που ἐν πέτρῃσιν, ἐν οὔρεσιν οἰοπόλοισιν, ἐν Σιπύλῳ... ἔνθα λίθος περ ἐοῦσα θεῶν ἐκ κήδεα πέσσει„ ὁ δὲ Κόϊντος ὁ Σμυρναῖος Μεθ' Ὅμηρ. 1, 293 λέγει "ὑπαὶ Σιπύλῳ νιφόεντι, ἧχι θεοὶ Νιόβην λᾶαν θέσαν, ἧς ἔτι δάκρυ πουλὺ μάλα στυφελῆς καταλείβεται ὑψόθι πέτρης, καὶ οἱ συστοναχοῦσι ῥοαὶ πολυηχέος Ἕρμου καὶ κορυφαὶ Σιπύλου περιμήκεες, ὧν καθύπερθεν ἐχθρὴ μηλονόμοισιν ἀεὶ περιπέπτατ' ὀμίχλη· ἣ δὲ πέλει μέγα θαῦμα παρεσσυμένοισι βροτοῖσιν, οὕνεκ' ἔοικε γυναικὶ πολυστόνῳ, ἥτ' ἐπὶ λυγρῷ πένθεϊ μυρομένη μάλα μυρία δάκρυα χεύει· καὶ τὸ μὲν ἀτρεκέως φὴς ἔμμεναι, ὁππότ' ἄρ' αὐτὴν τηλόθεν ἀθρήσειας· ἐπὴν δὲ οἱ ἐγγὺς ἵκηαι, φαίνεται αἰπήεσσα πέτρη Σιπύλοιό τ' ἀπορρώξ„. Καὶ ὁ Παυσανίας Ι, 21, 5 διηγεῖται ὡς ἑξῆς· "ταύτην τὴν Νιόβην καὶ αὐτὸς εἶδον ἀνελθὼν εἰς τὸν Σίπυλον τὸ ὄρος· ἡ δὲ πλησίον μὲν πέτρα καὶ κρημνός ἐστιν, οὐδὲν παρόντι σχῆμα παρεχόμενος γυναικός, οὔτε ἄλλως οὔτε πενθούσης· εἰ δέ γε πορρωτέρω γένοιο, δεδακρυμένην δόξεις ὁρᾶν καὶ κατηφῆ γυναῖκα„. Ἡ λεγομένη αὕτη Νιόβη τὸ κατ' ἀρχὰς ἦτο ἐκ τῶν πολλῶν παιδιῶν τῆς φύσεως, τὴν παιδιὰν δὲ ὑπεβοήθησεν ἡ τέχνη. Μέχρι τοῦδε ἡ ἐπὶ τοῦ Σιπύλου Νιόβη ἐπισπᾷ τὴν προσοχὴν τῶν περιηγητῶν.

[3]) Ἐν τοῖς χειρογράφοις ἀναγινώσκεται ὄ μ β ρ ῳ, ἀλλ' ὁ Musgrave ἔτρεψεν εἰς ὄ μ β ρ ο ι, ὅπερ οἱ πλεῖστοι τῶν νεωτέρων ἐκδοτῶν ἐδέξαντο. Διότι διὰ τοῦ ὄμβρου δὲν δύναται νὰ τήκηται. Ὅτι δ' ἡ διόρθωσις εἶναι πιθανή, γίνεται δῆλον ἐκ τοῦ χ ι ώ ν τ ε. Ὁ Nauck εἰκάζει ο ἴ κ τ ῳ τ α κ ω μ έ ν α ν. Φαίνεται, ὅτι οἱ ἄνθρωποι ἐπίστευον, ὅτι ἡ Νιόβη καὶ ἀπολιθωθεῖσα ἔκλαιε. Τοῦτο δὲ τὸ θαῦμα πειρᾶται νὰ ἐξηγήσῃ ὁ ποιητής.

[4]) Ἡ παραβολὴ εἶναι ἐπιτυχής, καθ' ὅσον οἱ ἀρχαῖοι τὰ μέρη τοῦ ὄρους παρέβαλλον πρὸς τὰ μέλη τοῦ σώματος.

μων ὁμοιοτάταν[1] κατευνάζει.

ΧΟΡΟΣ.

Ἀλλὰ[2] θεός τοι καὶ θεογεννής[3],
ἡμεῖς δὲ βροτοὶ καὶ θνητογενεῖς[4]·
καίτοι φθιμένῳ τοῖς ἰσοθέοις
ἔγκληρα λαχεῖν μέγ᾽ ἀκοῦσαι[5].

ΑΝΤΙΓΟΝΗ.

Στροφὴ β΄.

Οἴμοι γελῶμαι[6]. τί με, πρὸς θεῶν πατρῴων,

[1]) *Εἶναι κατηγορηματικὸν εἰς τὸ μέ.*

[2]) *Ὁ χορὸς ἐν τῇ παραβολῇ ἀνευρίσκει ἔπαρσιν τῆς Ἀντιγόνης, ἣν πειρᾶται νὰ κολάσῃ. Ἡ μὲν Νιόβη ἦτο θεὰ ὡς ἐκ θεῶν ἕλκουσα τὸ γένος, ἡ δὲ Ἀντιγόνη θνητή, Σοφοκλ. Ἠλέκτρ.* 150 *"Ἰὼ παντλάμων Νιόβα, σὲ δ᾽ ἔγωγε νέμω θεόν, ἅ τ᾽ ἐν τάφῳ πετραίῳ, αἰαῖ, δακρύεις".*

[3]) *Τὸ θεογεννὴς μόνον ἐνταῦθα ἀπαντᾷ. Οἱ Βυζαντινοὶ λέγουσι ποντογεννὴς καὶ πρωτογεννής. Ὁ μὲν* Wieseler *διώρθωσεν εἰς θειογενής, οὗ ἡ διόρθωσις δὲν ἐγένετο δεκτὴ ὑπὸ τῶν ἐκδοτῶν, ὁ δὲ* Dindorf *ὑποστηρίζει τὴν γραφὴν λέγων, ὅτι τὸ ἐπίθετον δὲν κεῖται ἀντὶ τοῦ θεογενής, ἀλλ᾽ ἀντὶ τοῦ θεογέννητος, ὅπερ μεταχειρίζονται νεώτεροι συγγραφεῖς.*

[4]) *Ἀντὶ νὰ εἴπῃ θνητοὶ καὶ θνητογενεῖς ἢ βροτοὶ καὶ βροτογενεῖς.*

[5]) *Ἡ σύνταξις ἔχει οὑτωσί· λαχεῖν ἔγκληρα τοῖς ἰσοθέοις μέγα ἐστὶν ἀκοῦσαι φθιμένῳ τινί. Τὸ ἔγκλημα ὁ Σχολιαστὴς ἑρμηνεύει· "Κοινά, ὅμοια, τοῦ αὐτοῦ κλήρου καὶ τύχης". Τὸ χωρίον ὅμως θεωρεῖται ἐκ τῶν μάλα διεφθαρμένων καὶ μετὰ τὴν φράσιν μέγ᾽ ἀκοῦσαι ὑπῆρχεν ὁ στίχος, ζῶσαν καὶ ἔπειτα θανοῦσαν, ὅστις ἴσως οὐχὶ ἀδίκως παραλείπεται ὑπὸ πολλῶν ἐκδοτῶν. Πιθανὸν φαίνεται, ὅτι ἐξέπεσε τοῦ κειμένου στίχος τις. Ἐξήγησις τῆς ά ἀντιστροφῆς· Ἤκουσα δά, ὅτι λυπηρότατα ἀπωλέσθη ἡ Φρυγία ξένη ἡ θυγάτηρ τοῦ Ταντάλου ἐπὶ τοῦ ἄκρου τοῦ Σιπύλου, τὴν ὁποίαν ὡς τεντωμένος κισσὸς τὸ βλάστημα τοῦ βράχου κατεδάμασεν· καὶ βροχαὶ ταύτην καταπονουμένην, ὡς λέγουσι, καὶ ἡ χιὼν οὐδόλως ἀφίνουσι, καὶ ὑγραίνει τὸν τράχηλον κάτωθεν τῶν ὀφρύων ὅλως κλαίουσα· πρὸς ταύτην ὁμοιότατα θεός τις φονεύει. Χορός. Ἀλλ᾽ ἐκείνη ἦτο θεὰ βεβαίως καὶ ἐκ θεῶν γεννηθεῖσα, ἡμεῖς δὲ εἴμεθα θνητοὶ καὶ ἐκ θνητῶν γεννηθέντες· καὶ ὅμως τὸ νὰ λάβῃ θνητὸς τὰ αὐτὰ μὲ τοὺς ἰσοθέους εἶναι μέγα τι νὰ τὸ ἀκούσῃ τις.*

[6]) *Ἡ Ἀντιγόνη νομίσασα, ὅτι χλευάζεται ὑπὸ τοῦ χοροῦ παραπο-*

οὐκ οὐλομέναν ὑβρίζεις,
ἀλλ' ἐπίφαντον[1] ;
ὦ πόλις, ὦ πόλεως
πολυκτήμονες ἄνδρες[2]·
ἰὼ
Διρκαῖαι κρῆναι[3], Θήβας τ'
εὐαρμάτου ἄλσος[4], ἔμπας
ξυμμάρτυρας ὔμμ'[5] ἐπικτῶμαι[6],
οἵα[7] φίλων ἄκλαυτος, οἵοις νόμοις[8]
πρὸς ἕρμα[9] τυμβόχωστον ἔρχομαι τάφου ποταινίου[10].

νεῖται διὰ τοῦτο καὶ ἐπικαλεῖται ἄλλους μάρτυρας.

[1]) Ἐπίφαντος ὀνομάζεται ὁ ὢν ἐν τῷ φανερῷ, ὁ βλέπων τὸ φῶς.

[2]) Ἐπειδὴ ἡ ἡρωῒς δὲν ἔχει ἐλπίδας εἰς τοὺς γέροντας τῶν Θηβῶν, ἀποτείνεται πρὸς πάντας τοὺς πολίτας. Αἱ Θῆβαι ἔχουσι πολλὰς καὶ πλουσίας πεδιάδας, Πίνδ. ἐν Πυθ. ΙΙ, 3. Οἰδίπ. τύραννν. 152.

[3]) Μεταχειρίζεται τὸν πληθυντικὸν ἀριθμόν· διότι ἡ Δίρκη εἶχε πολλὰς πηγάς.

[4]) Ἄλσος δύναται μὲν νὰ σημαίνῃ καὶ τὴν πόλιν, ὡς ἐν τῇ Ἠλέκτρ. 5, ὅπου ἰδὲ τὴν σημείωσίν μου, ἀλλὰ προτιμῶμεν νὰ ἑρμηνεύσωμεν τὴν λέξιν κυριολεκτικῶς· διότι περὶ πολιτῶν εἶπεν ἤδη καὶ ἤθελεν εἶναι ἄτοπον, ἂν ἐπανήρχετο αὖθις εἰς τούτους, ἀφ' οὗ εἰσῆλθεν εἰς τὰ ἄψυχα. Τὸ ἔμπας κατά τινας μὲν ἔχει ἐναντιωματικὴν σημασίαν, κατ' ἄλλους δὲ σημαίνει πάντας, ὅπερ πιθανώτερον.

[5]) Ὁ Αἰολικὸς τύπος ὔμμε εὑρίσκεται καὶ παρὰ τῷ Αἰσχύλῳ ἐν Εὐμεν. 610, ἡ δὲ δοτικὴ ὔ μ μ ι ἐν Οἰδίποδ. τυράνν. 247.

[6]) Ὁ μὲν Σχολιαστὴς ἤθελε νὰ διορθωθῇ τὸ ῥῆμα εἰς ἐ π ι β ο ῶ μ α ι, ὁ δὲ Wunder διώρθωσεν εἰς ἐ π α υ δ ῶ μ α ι καὶ ἄλλοι ἄλλως.

[7]) Ἡ ἀντωνυμία αὕτη, ὡς καὶ ἡ ἑπομένη, ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ ξυμμάρτυρας. Ἐπεξηγεῖται δ' αὕτη διὰ τῶν φίλων ἄκλαυστος. Ἐπίθετα ἔχοντα παθητικὴν σημασίαν δέχονται γενικὴν πρὸς δήλωσιν τοῦ ποιητικοῦ αἰτίου ἢ σχέσεώς τινος, ὡς Οἰδίπ. ἐπὶ Κολων. 1722 "κακῶν γὰρ δυσάλωτος οὐδεὶς" Εὐριπίδ. Ἀνδρομάχ. 460 "ἀθώπευτος γλώσσης" Σοφοκλ. Φιλοκτ. 1067 "φωνῆς προσφθεγκτός".

[8]) Ἡ ἡρωῒς ἀποβλέπουσα εἰς τοὺς θείους νόμους, οὓς ὑπερασπίζει, οἰκτείρει τοὺς ἀνοσίους νόμους τοῦ Κρέοντος.

[9]) Ἐν τοῖς χειρογράφοις ἀναγινώσκεται ἕργμα, ἀλλ' ὁ Brunck ἐδάσυνε τὴν λέξιν, διότι παράγεται ἐκ τοῦ εἴργω. Σημαίνει λοιπὸν περίφραγμα, εἱρκτήν.

[10]) Ποταίνιος λέγεται ὁ νέος, ὁ

ἰὼ δύστανος,
οὔτ' ἐν βροτοῖς οὔτ' ἐν νεκροῖσι[1]
μέτοικος, οὐ ζῶσιν, οὐ θανοῦσιν[2].

ΧΟΡΟΣ.

Προβᾶσ'[3] *ἐπ' ἔσχατον θράσους*[4]
ὑψηλὸν ἐς Δίκας βάθρον
προσέπεσες, ὦ τέκνον, πολύ[5]

πρόσφατος καὶ δὴ ὁ παράδοξος, ὡς καὶ ὁ Σχολιαστὴς λέγει· "Ἔστι μὲν προσφάτου· θέλει δὲ εἰπεῖν καινοῦ καὶ παρεξηλλαγμένου „. Λέγει δὲ τὸ περίφραγμα παράδοξον· διότι συνήθως ἐν τῷ τύμβῳ οἱ νεκροὶ τίθενται.

1) *Αἱ λέξεις αὗται δὲν συμφωνοῦσι πρὸς τὸ μέτρον τῆς ἀντιστροφῆς καὶ ἡ ἀντίθεσις μεταξὺ τοῦ βροτοῖς καὶ νεκροῖς δὲν εἶναι ὀρθή. Τούτων ἕνεκεν εἰκάζεται, ὅτι αἱ λέξεις αὗται ἐγράφησαν ὑπό τινος μεταγενεστέρου θέλοντος νὰ πληρώσῃ ἀρχαῖον χάσμα.*

2). *Ὁ Σχολιαστὴς ἑρμηνεύει· "Οὔτε ἐν ζῶσι, διὰ τὸ εἶναι ἐν εἱρκτῇ· οὔτε ἐν θανοῦσι, διὰ τὸ ἔτι ἀναπνεῖν„. Οὐδὲν τὸ παράδοξον, ὅτι ἡ Ἀντιγόνη ἐπαναλαμβάνει τὰς αὐτὰς ἐννοίας, διότι οἱ θρηνοῦντες συνήθως ποιοῦσι τοῦτο, ὡς παρ' Εὐριπίδ. ἐν Ἱκέτισ·* 955 *"οὐκέτ' εὔτεκνος, οὐκέτ' εὔπαις„.*

3) *Ὁ χορὸς εἰς δύο αἰτίας ἀποδίδει τὴν συμφορὰν τῆς Ἀντιγόνης· εἰς τὴν ὑπερβολὴν αὐτῆς καὶ εἰς πατρικὴν ἁμαρτίαν.*

4) *Ὁ κ. Σεμιτέλος ἐνόμισεν, ὅτι ὁ χορὸς κατελήφθη ἐνταῦθα ὑπὸ ἀγανακτήσεως· "Ἐντεῦθεν μετά τινος ἀγανακτήσεως ἐλέγχει τὴν Ἀντιγόνην, ἅτε συντηρητικὸς ὢν καὶ τυφλῶς σεβόμενος τοὺς ἐγχωρίους θεσμοὺς κατὰ τὰ προστάγματα τοῦ ἄρχοντος. Οὐχί, λέγει, ἀδίκως καὶ ἀνοσίως, ὡς σὺ ἐπιμαρτύρεσαι, ἀλλ' ἐπειδὴ προέβης εἰς τὸ ἔπακρον τῆς θρασύτητος καὶ ὕβρεως πρὸς τὸ ὑψηλὸν βάθρον τῆς θεᾶς Δίκης, ἐπειδὴ δηλαδὴ μετὰ μεγίστου θράσους ἐξύβρισας τὴν Δίκην, παραβᾶσα τοὺς θεσμοὺς αὐτῆς, διὰ τοῦτο κατέπεσες„. Ἡ ἀγανάκτησις εἶναι ὅλως ἀλλοτρία τοῦ ἤθους τοῦ χοροῦ. Ὡσαύτως δὲν δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, ὅτι ἡ ἡρωῒς ὕβρισε τὴν Δίκην, ἀλλὰ μόνον, ὅτι προέβη εἰς τὴν ὑπερτάτην βαθμίδα τοῦ δικαίου χωρὶς νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψει τοὺς θεσμοὺς τοῦ ἄρχοντος. Ὁ δὲ* Bellermann *νομίζει, ὅτι καὶ τὸ θράσος ἐνταῦθα κεῖται ἐν τῇ σημασίᾳ τοῦ θάρσος. Τοιαύτην ἐπιφυλακτικὴν θέσιν ἔχει ὁ χορὸς καὶ ἐν στίχ.* 871. *Διὰ ταῦτα νομίζομεν, ὅτι ὁ Σχολιαστὴς ὀρθῶς ἑρμηνεύει τὸ χωρίον· " Προβᾶσα ἐπὶ τὸ τῆς δικαιοσύνης ἔσχατον βάθρον μετὰ θράσους, βουλομένη τε ὅσιόν τι δρᾶν περὶ τὸν ἀδελφόν, τὰ ἐναντία πέπονθας· ἔπεσες γὰρ εἰς τὸ κενοτάφιον „.*

5) *Ἐπειδὴ τὸ πολὺ ἐνταῦθα δὲν ἁρμόζει, ὁ* Schneidewin *εἰκάζει, ὅτι ὁ ποιητὴς εἶπε ποδοῖν, ὡς Ἀριστοφάν. ἐν Ὄρνισ.* 35 *"ἀνεπτόμεθ' ἐκ τῆς πατρίδος ἀμφοῖν τοῖν ποδοῖν„*

πατρῷον[1] δ' ἐκτίνεις τιν' ἆθλον.

ΑΝΤΙΓΟΝΗ

Ἀντιστροφὴ β'.

Ἔψαυσας[2] ἀλγεινοτάτας ἐμοὶ μερίμνας,
πατρὸς τριπόλιστον[3] οἶκτον

Αἰσχύλ. Πέρσ. 516 "ὦ δαῖμον, ὡς ἄγαν βαρὺς ποδοῖν ἐνήλου παντὶ Περσικῷ γένει„. Ὁ μὲν Dindorf θέλει, ἵνα γραφῇ π ό λ ι ν, ὁ δὲ Bonitz μ ό ρ ῳ καὶ ἄλλοι ἄλλως.

1) Ὁ Τρικλίνιος ἑρμηνεύει τὸ χωρίον· "Ἤγουν ὅσον δυστυχίας ἔμελλεν ἐκεῖνος δυστυχῆσαι, τοῦτο αὐτὴ ἀποπληροῖς τοιαύταις περιπεσοῦσα δυστυχίαις„. Ἐν γένει παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἐπεκράτει ἡ πίστις, ὅτι διὰ τὰ ἁμαρτήματα τῶν πατέρων ἐτιμωροῦντο τὰ τέκνα Ἡρόδοτ. Ι, 91 "Κροῖσος δὲ πέμπτου γονέος ἁμαρτάδα ἐξέπλησεν„ Θέογν. 178 "ὑπερβασίην ἀντιτίνειν πατέρων„. Τρυφιόδωρ. 605 "τοκήων ἀμπλακίας ἀπέτινον„. Ἐξήγησις τῆς β' στροφῆς· Φεῦ χλευάζομαι. Διὰ τί, δι' ὄνομα τῶν πατρῴων θεῶν, οὐχὶ ἀποθανοῦσαν ὑβρίζεις, ἀλλὰ βλέπουσαν τὸ φῶς; Ὦ πόλις, ὦ πλούσιοι ἄνδρες τῆς πόλεως. Ἰὼ ὕδατα τῆς Δίρκης καὶ δάσος τῆς καλὰ ἅρματα ἐχούσης Θήβης, ὅλως ἐπικαλοῦμαι ὑμᾶς μάρτυρας, ὁποία ὑπὸ τῶν φίλων ἄκλαυστος· δι' ὁποίων νόμων ἔρχομαι εἰς περίφραγμα κατεσκευασμένον εἰς παράδοξον τάφον. Ἰὼ ἡ ταλαίπωρος, οὔτε μεταξὺ τῶν θνητῶν, οὔτε μεταξὺ τῶν νεκρῶν κατοικῶ, οὔτε μεταξὺ τῶν ζώντων, οὔτε μεταξὺ τῶν ἀποθανόντων. Χορός. Προχωρήσασα εἰς μεγίστην τόλμην ὡς πρὸς τὸ ὑψηλὸν βάθρον τῆς Δίκης ἔπεσας, ὦ τέκνον, βαθέως. Πληρόνεις δ' ὅμως ἁμάρτημα τοῦ πατρός.

2) Ἡ τελευταία φράσις τοῦ χοροῦ ἤγειρεν ἐν τῇ μνήμῃ τῆς Ἀντιγόνης τὰς συμφορὰς τοῦ οἴκου τῶν Λαβδακιδῶν. Κατὰ τοὺς πλείστους τῶν ἑρμηνευτῶν τὸ μ ε ρ ί μ ν α ς εἶναι αἰτιατικῆς πτώσεως, πρὸς ἣν συμφωνεῖ καὶ τὸ ἑπόμενον τ ρ ι π ό λ ι σ τ ο ν ο ἶ κ τ ο ν. Τὸ ψαύειν συντάσσεται πρὸς αἰτιατικὴν καὶ ἐν στίχ. 962, ὡς καὶ τὸ θιγγάνειν ἐν στίχ. 546. Τινὲς ὅμως νομίζουσιν, ὅτι εἶναι γενικῆς, πρὸς ἣν δὲν συμφωνεῖ ἡ ἑπομένη παράθεσις, ὡς ἐν Αἴαντ. 1206 "κεῖμαι δ' ἀμέριμνος οὕτως, ἀεὶ πυκιναῖς δρόσοις τεγγόμενος κόμας, λυγρᾶς μνήματα Τροίας.„ Οἰδίπ. τύρανν. 603 "καὶ τῶνδ' ἔλεγχον, τοῦτο μὲν Πυθώδ' ἰὼν πεύθου τὰ χρησθέντ' εἰ σαφῶς ἤγγειλά σοι„ Αἰσχύλ. Ἀγαμέμν. 211.

3) Ὁ Σχολιαστὴς ἑρμηνεύει· "Πολλάκις ἀναπεπολημένον· ἢ διάσημον, καὶ πανταχοῦ ἀκουόμενον, καὶ πολούμενον„. Τὸ πολίζω κατὰ τὸν Wolff εἶναι διάφορος τύπος τοῦ πολέω, Πίνδ. ἐν Πυθ. VI, 2 "ἄρουραν Χαρίτων ἀναπολίζομεν„. Ἡ αὐτὴ δὲ εἰκὼν ὑπάρχει καὶ ἀλλαχοῦ ἐν Φιλοκτ. 1238 "δὶς ταὐτὰ βούλει καὶ τρὶς ἀναπολεῖν μ' ἔπη;„ Πίνδ.

τοῦ τε πρόπαντος
ἁμετέρου πότμου
κλεινοῖς Λαβδακίδαισιν[1].
ἰὼ
ματρῷαι[2] λέκτρων ἆται,
κοιμήματά τ' αὐτογέννητ'
ἐμῷ πατρὶ[3] δυσμόρου ματρός·
οἵων[4] ἐγώ ποθ' ἁ ταλαίφρων ἔφυν,
πρὸς οὓς ἀραῖος[5], ἄγαμος ἅδ' ἐγὼ μέτοικος ἔρχομαι.
ἰὼ δυσπότμων
κασίγνητε γάμων[6] κυρήσας,
θανὼν[7] ἔτ' οὖσαν κατήναρές με.

ΧΟΡΟΣ

Σέβειν[8] μὲν εὐσέβειά τις,

Νέμ. 7 " ταὐτὰ δὲ τρὶς τετράκι τ' ἀμπολεῖν ἀπορία τελέθει ". Τὸ τρὶς ἐν τῷ ὀνόματι κεῖται ἀντὶ τοῦ πολλάκις, ὡς ἐν τοῖς τρισάθλιος, τρίδουλος τρίλλιστος.

[1]) Ἐπειδὴ εἶναι ἐπεξήγησις τοῦ ἁμετέρου, περιεμένομεν γενικήν, ἀλλὰ παραπλήσιον εἶναι τὸ παρ' Εὐριπίδ. ἐν Φοινίσσ. 88 "ὦ κλεινὸν οἴκοις Ἀντιγόνη θάλος πατρί ".

[2]) Εἶναι ἐναλλαγὴ ἐπιθέτου ἀντὶ ματρῴων λέκτρων, ὡς καὶ ἐν στίχῳ 786.

[3]) Ἡ δοτικὴ ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ κοιμήματα, δηλ. συγκοιμήματα δυσμόρου ματρὸς ἐμῷ πατρί, δν αὐτὴ ἐγέννησεν

[4]) Δηλαδὴ κοιμημάτων. Ἡ Ἀντιγόνη οἰκτείρει τὰ κοιμήματα, ἐξ ὧν ἐγεννήθη.

[5]) Κατὰ τὸν Σχολιαστήν· "Ἐπικατάρατος, διὰ τὰ ἐκείνων ἁμαρτήματα ".

[6]) Ὁ Πολυνείκης ἔλαβε γυναῖκα Ἀργείαν, τὴν θυγατέρα τοῦ Ἀδράστου· ἄνευ δὲ τῶν γάμων τούτων ἡ στρατεία τῶν ἑπτὰ στρατηγῶν κατὰ τῶν Θηβῶν δὲν ἠδύνατο νὰ γείνῃ, ὡς καὶ ὁ Σχολιαστὴς παρατηρεῖ· "Διὰ τὴν πρὸς Ἄδραστον ἐπιγαμίαν, ἥτις αἰτία τοῦ πολέμου κατέστη".

[7]) Ὁ μετὰ τῆς θυγατρὸς τοῦ Ἀδράστου γάμος σου, ὦ Πολύνεικες, ἦτο οὕτω δύσποτμος, ὥστε καὶ θανών με ἐφόνευσας. Ὅμοιον λέγεται περὶ τοῦ Ἕκτορος ἐν Αἴαντ. 1027 "εἶδες ὡς χρόνῳ ἔμελλέ σ' Ἕκτωρ καὶ θανὼν ἀποφθίσειν; " ἐν Τραχιν. 1163 "ζῶντά μ' ἔκτεινεν θανών" καὶ ἐν Ἠλεκτρ. 1419 "αἷμ' ὑπεξαιροῦσι τῶν κτανόντων οἱ πάλαι θανόντες ".

[8]) Ὑπακούεται τὸ ταῦτα, ἃ σὺ σέ-

κράτος δ', ὅτῳ[1] κράτος μέλει,
παραβατὸν οὐδαμᾷ πέλει.
σὲ δὲ' αὐτόγνωτος[2] ὤλεσ' ὀργά.

ΑΝΤΙΓΟΕΗ

Ἐπῳδός.

Ἄκλαυτος, ἄφιλος, ἀνυμέναιος,
ταλαίφρων ἄγομαι τάνδ' ἑτοίμαν ὁδόν[3].
οὐκ ἔτι μοι τόδε λαμπάδος[4] ἱερὸν ὄμμα θέμις ὁρᾶν ταλαίνᾳ,
τὸν δ' ἐμὸν πότμον ἀδάκρυτον[5] οὐδεὶς φίλων στενάζει.

βεις. Ὁ χορὸς ὁμολογεῖ μέν, ὅτι ἡ Ἀντιγόνη ἐποίησεν εὐσεβὲς καθῆκον θάψασα τὸν ἀδελφόν, ἀλλὰ παρατηρεῖ, ὅτι παρέβη τὴν ἐντολὴν τοῦ κρατοῦντος, ὅπερ ἐπήνεγκε τὸν ὄλεθρον.

[1]) *Ἡ ἀντωνυμία ἀναφέρεται εἰς τὸ ἐξυπακουόμενον ἐκείνου.*

[2]) *Ὀργὴ ἐνταῦθα εἶναι ἡ ὁρμή, ὁ ζῆλος. Ὁ Σχολιαστὴς ἑρμηνεύει· "Αὐθαίρετος καὶ ἰδιογνώμων τρόπος„. Ἐξήγησις τῆς β' ἀντιστροφῆς· Ἤγγισας λυπηροτάτας εἰς ἐμὲ φροντίδας, πολλάκις ἀναποληθεῖσαν λυπηρὰν πρᾶξιν τοῦ πατρὸς καὶ ὁλοκλήρου τῆς δυστυχίας ἡμῶν τῶν ἐνδόξων Λαβδακιδῶν. Ἰὼ βλάβαι προελθοῦσαι ἐκ τῆς μητρικῆς κλίνης καὶ κοιμήματα τῆς δυστυχοῦς μητρὸς μετὰ τοῦ ἐμοῦ πατρός, ὃν αὐτὴ ἐγέννησεν, ἐκ ποίων ἐγὼ τέλος πάντων ἡ ἀθλία ἐγεννήθην, πρὸς τοὺς ὁποίους ἐγὼ κατηραμένη, ἄγαμος ἔρχομαι νὰ μετοικήσω. Ἰὼ ἀδελφέ, ὅστις ἔτυχες δυστυχῶν γάμων, καὶ θανὼν ἀκόμη ἐμὲ ζῶσαν ἐφόνευσας. Χορός. Τὸ μὲν νὰ σέβηταί τις εἶναι εὐσέβειά τις, ὅμως τὴν ἐξουσίαν ἐκείνου, ὅστις φροντίζει περὶ τῆς ἐξουσίας, κατ' οὐδένα τρόπον δύναταί τις νὰ παραβῇ. Σὲ δὲ αὐτογνώμων ζῆλος κατέστρεψεν.*

[3]) *Ῥήματα σημαίνοντα ὁπωσδήποτε κίνησιν συντάσσονται αἰτιατικῇ δηλούσῃ τὴν ὁδόν, ἐφ' ἧς γίνεται ἡ κίνησις Ξενοφ. Ἑλλην.* I, 2, 17 "*ἐξῆλθον τινὰς καὶ ἄλλας ἐξόδους*„. *Ἡρόδοτ.* IX, 69 "*ἐτράποντο τὴν φέρουσαν ἄνω τὴν λειοτάτην τῶν ὁδῶν*„. *Θουκυδ.* III, 64 "*μετὰ Ἀθηναίων ἄδικον ὁδὸν ἰόντων, ἐχωρήσατε*„. *Ὁ* Reiske *εἰκάζει, τάνδε πυμάταν ὁδόν, ὅπερ δέχεται καὶ ὁ* Dindorf.

[4]) *Λαμπάδα ὀνομάζει τὸν ἥλιον. Ἡ λαμπὰς δὲ ἔχει ὄμμα, ὅπερ τολμηρόν· τοιαῦτα ὅμως τολμήματα ἔχει πολλὰ ἡ λυρικὴ ποίησις.*

[5]) *Ὁ Τρικλίνιος παρατηρεῖ· "Τὸ ἀδάκρυτον σαφηνισμός ἐστι τοῦ οὐδεὶς στενάζει· τὸ γὰρ παρ' οὐδενὸς στεναζόμενον ἀδάκρυτόν ἐστιν„. Πρὸ πάντων θλίβει τὴν Ἀντιγόνην, ὅτι οὐδεὶς θρηνεῖ τὴν συμφορὰν αὐτῆς·*

ΚΡΕΩΝ

Ἆρ' ἴστ'[1], ἀοιδὰς καὶ γόους πρὸ τοῦ θανεῖν
ὡς οὐδ' ἂν εἷς παύσαιτ' ἄν', εἰ χρείη[2] λέγειν;
οὐκ ἄξεθ' ὡς τάχιστα; καὶ κατηρεφεῖ
τύμβῳ περιπτύξαντες[3], ὡς εἴρηκ' ἐγώ,
ἄφετε[4] μόνην ἔρημον, εἴτε χρῇ[5] θανεῖν,
εἴτ' ἐν τοιαύτῃ ζῶσα τυμβεύειν[6] στέγῃ.
ἡμεῖς γὰρ ἁγνοὶ τοὐπὶ τήνδε τὴν κόρην[7]·

*'Εξήγησις τῆς ἐπῳδοῦ. *"Ακλαυτος, ἄνευ φίλων, ἄνευ ὑμεναίων ἡ δυστυχὴς φέρομαι εἰς ταύτην δὰ τὴν ἑτοίμην ὁδόν. Δὲν εἶναι ἐπιτετραμμένον πλέον εἰς ἐμὲ τὴν δυστυχῆ νὰ βλέπω τοῦτο δὰ τὸ ἱερὸν φῶς τοῦ ἡλίου, διὰ δὲ τὴν ἐμὴν δυστυχίαν τὴν ἄνευ δακρύων κανεὶς ἐκ τῶν φίλων δὲν στενάζει.*

1) *'Εξηντλήθη ἡ ἀνοχὴ τοῦ Κρέοντος, ὅστις μετὰ ὀργῆς κελεύει νὰ ἀπαγάγωσι τὴν 'Αντιγόνην εἰς τὸν θάνατον. Σύνταξον οὑτωσί· "Ἀρ' ἴστε, ὡς, εἰ χρείη λέγειν ἀοιδὰς καὶ γόους πρὸ τοῦ θανεῖν, οὐδ' ἂν εἷς παύσαιτ' ἄν;" 'Η σοφιστικὴ τοῦ τυράννου δικαιολογία ὁμοιάζει πρὸς σκῶμμα κατὰ τῆς δυστυχοῦς. Τοὺς θρήνους λέγει ἀοιδάς, ὡς ἐν Αἴαντ.* 630.

2) *'Ο* Schaefer *τὸ εἰ χρείη ἑρμηνεύει* si utile sit, *Οἰδίπ. ἐπὶ Κολων.* 266 "*ἐπεὶ τά γ' ἔργα μου πεπονθότ' ἐστὶ μᾶλλον ἢ δεδρακότα, ἤ σοι τὰ μητρὸς καὶ πατρὸς χρείη λέγειν*". *Τοιαύτην σημασίαν ἔχει καὶ τὸ χρὴ ἐν στίχ.* 922.

3) *Τὸν τάφον θεωρεῖ ὡς περιπτυχὴν τῆς 'Αντιγόνης.*

4) *'Ο Τρικλίνιος προτιμᾷ νὰ γραφῇ ἀφεῖτε· "'Αφεῖτε χρὴ γράφειν οὐκ ἄφετε, καὶ ζῶσα τυμβεύσει· οὕτω γὰρ ἁρμόζει τῷ μέτρῳ· τὸ ἀφεῖτε δὲ καὶ ἔν τινι τῶν παλαιῶν εὕρηται βιβλίων· συντάσσειν δὲ οὕτως· οὐκ ἄξετε ταχέως αὐτὴν καὶ ἀφεῖτε μόνην ἔρημον, περιπτύξαντες ἐν τῷ κατηρεφεῖ τύμβῳ, ὡς εἴρηκα ἐγώ, εἴτε χρὴ θανεῖν αὐτήν, εἴτε τυμβεύσει ἐν τοιαύτῃ στέγῃ ζῶσα, ἤγουν ἐντάφιος κείσεται;*".

5) *'Εν τοῖς χειρογράφοις ἀναγινώσκεται χρή, ὅπερ δὲν ἁρμόζει ἐνταῦθα ἕνεκα τῆς ὀνομαστικῆς ζῶσα. Διὰ τοῦτο οἱ πλεῖστοι τῶν ἐκδοτῶν γράφουσι χρῇ κατὰ τὸν Σχολιαστήν, ὅστις ἐξηγεῖ διὰ τοῦ χρῄζει καὶ θέλει. Οὕτως ἐξηγοῦσι τὸ χράω καὶ ὁ 'Ησύχιος καὶ ὁ Σουΐδας. 'Η σημασία αὕτη γίνεται δήλη ἐν Αἴαντ.* 1373 "*σοὶ δὲ δρᾶν ἔξεσθ' ἃ χρῇς*".

6) *Τὸ τυμβεύειν μόνον ἐνταῦθα κατὰ τὸν* Wolff *ἔχει ἀμετάβατον σημασίαν. Τὰ εἰς ευω ἔχουσι καὶ μεταβατικὴν καὶ ἀμετάβατον, ὡς τὰ νυμφεύω, πρεσβεύω, χαλεύω.*

7) *'Η ἐπὶ μετὰ αἰτιατικῆς ποιεῖ φράσιν, ὡς τὸ εἰς ἐμέ, τὸ ἐπ' ἐμέ, τὸ ἐπ' ἐκεῖνον. 'Ενταῦθα κεῖται τὸ πρῶτον σημεῖον τῆς μεταμελείας τοῦ*

μετοικίας δ' οὖν τῆς ἄνω στερήσεται.

ΑΝΤΙΓΟΝΗ.

Ὦ τύμβος[1], ὦ νυμφεῖον[2], ὦ κατασκαφὴς[3]
οἴκησις ἀείφρουρος, οἷ πορεύομαι
πρὸς τοὺς ἐμαυτῆς[4], ὧν ἀριθμὸν ἐν νεκροῖς
πλεῖστον δέδεκται Περσέφασσ'[5] ὀλωλότων·
ὧν λοισθία[6] 'γὼ καὶ κάκιστα δὴ μακρῷ[7]
κάτειμι, πρίν μοι μοῖραν ἐξήκειν βίου.
ἐλθοῦσα μέντοι κάρτ' ἐν ἐλπίσιν τρέφω[8]
φίλη μὲν ἥξειν πατρί, προσφιλὴς[9] δὲ σοί,
μῆτερ, φίλη δὲ σοί, κασίγνητον κάρα[10]·

Κρέοντος, ὅπερ προπαρασκευάζει τὴν κάθαρσιν τοῦ δράματος. Ὁ Κρέων κατιδών, ὅτι ἥμαρτε, κατὰ πρῶτον πειρᾶται νὰ ἐξαπατήσῃ τὴν ἰδίαν συνείδησιν.

1) *Ἡ ἀγαθὴ συνείδησις παρέχει παρηγορίαν εἰς τὴν Ἀντιγόνην. Πρὸ τοῦ θανάτου κατὰ φύσιν ἐπέρχεται ἡ βάσανος τῆς συνειδήσεως.*

2) *Τὸ νυμφεῖον ἐξ ἐπιθέτου περιπίπτει εἰς οὐσιαστικὸν κατὰ παράλειψιν τοῦ δῶμα. Κυρίως ὀνομάζεται νυμφεῖον τὸ δῶμα, ἐν ᾧ διάγουσιν ὁ νυμφίος καὶ ἡ νύμφη. Διὰ τοῦ ὀνόματος τούτου μετὰ πικρίας ἡ ἡρωῒς προσαγορεύει τὸν τάφον.*

3) *Τὸ ἐπίθετον ἔχει παθητικὴν σημασίαν, κατεσκαμμένη οἴκησις.*

4) *Τοῦτο λέγει ἡ Ἀντιγόνη οὐχί, διότι ὁ τάφος ἦτο κοινὸς τῶν Λαβδακιδῶν, ὡς νομίζει ὁ* Schneidewin, *ἀλλὰ διότι ἡ πρὸς τὸν τάφον ἄγουσα εἶναι σύναμα ὁδὸς πρὸς τὸν Ἅιδην, ἐν ᾧ κεῖνται οἱ συγγενεῖς τῆς ἡρωΐδος.*

5) *Εὕρηται καὶ ὁ τύπος Φερσέφασσα παρ' Εὐριπίδ. ἐν Ἑλέν.* 175. *Οὕτως ὀνομάζεται ἡ Περσεφόνη.*

6) *Ἡ Ἀντιγόνη δὲν εἶναι ἡ τελευταία διότι μένει ἔτι ἡ Ἰσμήνη. Ὅτι δὲν ἀριθμεῖ ταύτην ἐν τῷ γένει τῶν Λαμβδακιδῶν, εἶναι ὕβρις πρὸς αὐτήν. Παραπλήσιον εἶναι τὸ ἐν στίχ.* 941. *Ὁ* Bellermann *αἴρει τὴν πρὸς τὴν ἀδελφὴν ὕβριν, διότι ἐξηγεῖ· ἡ τελευταία, ἥτις θνήσκει, δηλ. μετὰ πάντας τοὺς ἄλλους θνήσκω καὶ ἐγώ.*

7) *Ἡ ἡρωῒς θνήσκει κάκιστα· διότι ἄθῳα, ἐν ἀνθηρᾷ ἡλικίᾳ καὶ ζῶσα θάπτεται.*

8) *Ὁ Σχολιαστὴς ἑρμηνεύει οὑτωσί· "Ἐλπίζω ἀποθανοῦσα πάντας ἕξειν φίλους. Εὐεπίφορος ὁ Σοφοκλῆς εἰς τὸ τρέφω ἀντὶ τοῦ ἔχω".*

9) *Ἡ ἀναφορὰ ἐγένετο οὐχὶ διὰ τῆς αὐτῆς, ἀλλὰ διὰ συνωνύμου λέξεως, ὡς παρ' Εὐριπίδ. Ἑκάβ.* 982 *"φίλη μὲν ἡμῖν εἶ σύ, προσφιλὲς δέ μοι στράτευμ' Ἀχαιῶν".*

10) *Ὀρθῶς παρατηρεῖ ὁ Σχολιαστής· "Ὦ Ἐτεόκλεις· ἐξῆς γὰρ τοῦ Πολυνείκους μετὰ οἴκτου μνημονεύει"*

ἐπεὶ θανόντας αὐτόχειρ ὑμᾶς ἐγὼ
ἔλουσα κἀκόσμησα κἀπιτυμβίους
χοὰς ἔδωκα[1]· νῦν δέ, Πολύνεικες, τὸ σὸν
δέμας περιστέλλουσα[2] τοιάδ' ἄρνυμαι.
καίτοι[3] σ' ἐγὼ 'τίμησα τοῖς φρονοῦσιν[4] εὖ.
οὐ[5] γάρ ποτ' οὔτ' ἄν, εἰ τέκνων μήτηρ ἔφυν,

Τὴν γνώμην ταύτην δέχονται σχεδὸν πάντες οἱ νεώτεροι ἑρμηνευταί, ἀλλ' ὁ Bellermann ἐννοεῖ τὸν Πολυνείκη, διότι ἐν τῷ τελευταίῳ μέρει τῆς ἀναφορᾶς καὶ ἐν τοσαύτῃ τρυφερότητι οὐχὶ εὐκόλως ἠδύνατό τις νὰ ἐννοήσῃ τὸν Ἐτεοκλέα.

[1]) Κατὰ τὸν ποιητὴν ἐν Οἰδίποδι ἐπὶ Κολωνῷ ἐξεπλήρωσαν ἀμφότεραι αἱ ἀδελφαὶ τὸ καθῆκον στίχ. 1601 "πάγον μολοῦσαι τάσδ' ἐπιστολὰς πατρὶ ταχεῖ 'πόρευσαν σὺν χρόνῳ, λουτροῖς τέ νιν ἐσθῆτί τ' ἐξήσκησαν, ᾗ νομίζεται". Ἀλλ' ὁ ποιητὴς δύναται τὸν μῦθον ἐν ἑκάστῳ δράματι νὰ διαπλάττῃ κατὰ τὸ δοκοῦν. Ἄλλως ἡ Ἀντιγόνη δὲν ἠδύνατο νὰ μνημονεύσῃ τῆς Ἰσμήνης, ἣν περιφρονεῖ ὡς μὴ ἐκπληρώσασαν τὸ πρὸς τὸν ἀδελφὸν καθῆκον, ὡς καὶ πρὸ ὀλίγου οὐδόλως ἀπεῖδεν, ὅτι ὑπολείπεται ἔτι ἡ ἀδελφή.

[2]) Περιστέλλειν σημαίνει περιβάλλειν, ἐνδύειν, περικοσμεῖν. Εἶναι δὲ σύνηθες τὸ ῥῆμα ἐπὶ περικοσμήσεως νεκρῶν, Ὀδυσσ Ω, 293 "οὐδέ ἑ μήτηρ κλαῦσε περιστείλασα".

[3]) Ὁ Σχολιαστὴς παρατηρεῖ· "Παρὰ τοῖς καλῶς φρονοῦσι δοκῶ σε τετιμηκέναι, ὥστε τοὺς συνετοὺς ἀποδέξασθαι τὰ ὑπ' ἐμοῦ εἰς σὲ γενόμενα".

[4]) Ἡ δοτικὴ ἐνίοτε σημαίνει τὴν κρίσιν προσώπου τινός, ὅπερ δηλοῦται καὶ διὰ τῆς φράσεως ὡς ἐμοί, ὡς ἐν τοῖς ἔπειτα 1161 "Κρέων γὰρ ἦν ζηλωτός, ὡς ἐμοί, ποτέ" ἐν Αἴαντ. 395 "ἔρεβος, ὦ φαεννότατον, ὡς ἐμοί."

[5]) Ὁ Ὀλύμπιος ποιητὴς τῆς Γερμανίας, ὁ Goethe, τοὺς στίχους ὡς κηλῖδα τοῦ δράματος θεωρῶν ηὔχετο, ἵνα σπουδαῖος φιλόλογος ἀποδείξῃ, ὅτι οὗτοι εἶναι ὑποβολιμαῖοι. Ἡ ἡρωΐς, ἡ ἐν τῷ δράματι τὰς μεγαλοπρεπεστάτας αἰτίας τῆς ταφῆς ἀναπτύξασα, ἐν τέλει, ὅτε αὐτὴ πορεύεται εἰς τὸν θάνατον, φέρει αἰτίαν ὅλως ταπεινὴν καὶ σχεδὸν κωμικήν, Eckermann III, σελ. 89. Ὄντως τὸ χωρίον ἀθετεῖ ὁ Jacob, οὗ τὴν γνώμην δέχονται πλεῖστοι κριτικοί. Παρετηρήθη, ὅτι ὁ Ἡρόδοτος ἀφηγεῖται γεγονὸς ὅμοιον πρὸς τὸν προκείμενον λόγον τῆς Ἀντιγόνης. Ὁ Δαρεῖος, ἐν ᾧ ἐσκόπει νὰ φονεύσῃ τὸν μάγον Ἰνταφέρνη μετὰ τῶν παίδων καὶ πάντων τῶν συγγενῶν, ἐπέτρεψε τῇ γυναικὶ τοῦ μάγου, ἵνα σῴσῃ, ὅν τινα ἐκ τούτων ἤθελεν. Αὕτη προετίμησε τὸν ἀδελφὸν εἰποῦσα τῷ βασιλεῖ "Ὦ βασιλεῦ· ἀνὴρ μέν μοι ἂν ἄλλος γένοιτο, εἰ δαίμων ἐθέλοι, καὶ τέκνα ἄλλα, εἰ ταῦτα ἀποβάλοιμι· πατρὸς δὲ καὶ μητρὸς οὐκέτι μου ζωόντων ἀδελφεὸς ἂν ἄλλος οὐδενὶ τρόπῳ γένοιτο. ταύτῃ τῇ γνώμῃ χρεωμένη ἔλεξα ταῦτα." Ἡρόδοτ. III, 119 Ἂν ὁ

οὔτ' εἰ πόσις μοι κατθανὼν ἐτήκετο,
βίᾳ πολιτῶν[1] τόνδε ἂν ἠρόμην πόνον.
τίνος νόμου[2] δὴ ταῦτα πρὸς χάριν λέγω;
πόσις μὲν ἂν μοι, κατθανόντος[3], ἄλλος ἦν,

ποιητὴς τοῦ χωρίου τούτου ἔλαβε παρὰ τοῦ Ἡροδότου τὴν διήγησιν ἢ ἄλλοθεν ἐγίνωσκεν αὐτήν, ὡς πρὸς τὸ ζήτημα ἡμῶν εἶναι ἀδιάφορον. Ἀλλ' ὅσον καλὴ καὶ ἂν ἦναι ἡ ἀφήγησις τοῦ ἱστορικοῦ, τοσοῦτον κακὴ καὶ ταπεινὴ ἡ ἰδέα τοῦ ποιητοῦ. Πᾶν ἱστορικῶς ἀληθές, δὲν εἶναι καὶ ποιητικῶς τοιοῦτον. Διότι ὁ ποιητὴς ὀφείλει νὰ ἐξευγενίσῃ τὴν ὑπόθεσιν. Ἡ γυνὴ τοῦ μάγου Ἰνταφέρνους ἠδύνατο νὰ προτιμᾷ τὸν ἀδελφὸν τοῦ ἀνδρὸς καὶ τῶν τέκνων, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἡ Σοφόκλειος Ἀντιγόνη, ἥτις προσφέρει τὴν ἰδίαν ζωὴν πρὸς τιμὴν τοῦ θείου νόμου. Ἂν ἡ ἡρωῒς δὲν περιπίπτῃ εἰς ἀντίφασιν πρὸς ἑαυτήν, κατὰ τὴν ἀρχήν, ἣν ἐν στίχ. 450 εἶπε, καὶ πρὸς τὸν σύζυγον καὶ πρὸς τὰ τέκνα ὤφειλε νὰ πληρώσῃ τὸ αὐτὸ καθῆκον. Ἄλλως αἱ γυναῖκες συνήθως προτιμῶσι τὰ τέκνα καὶ τὸν σύζυγον τοῦ ἀδελφοῦ. Ὁ Boeckh πειρώμενος παντὶ σθένει νὰ σώσῃ τὴν γνησιότητα τοῦ χωρίου ἐρωτᾷ· Δὲν προσφέρει θῦμα τὸν μνηστῆρα, τὸν γάμον, τὴν ἐλπίδα ἐπὶ τέκνοις εἰς τὸν ἀδελφόν; Ἡ ἡρωῒς ὅμως τὰς θυσίας ταύτας προσφέρει οὐχὶ εἰς τὸν ἀδελφόν, ἀλλ' εἰς τὸ θεῖον δίκαιον. Ἀπόδειξις τούτου εἶναι, ὅτι ἀποκηρύσσει τὴν ζῶσαν ἀδελφὴν ἀντὶ τοῦ πτώματος τοῦ Πολυνείκους. Ἡ Σοφόκλειος Ἀντιγόνη, καὶ ἂν πολλοὺς ἀδελφοὺς ἠδύνατο νὰ ἀποκτήσῃ, δὲν ἤθελεν ἀφήσει ἄταφον τὸ πτῶμα τοῦ Πολυνείκους. Καὶ ὁ Bellerman ὁμολογεῖ μέν, ὅτι τὸ χωρίον ἔχει τι σοφιστικόν, ἀλλὰ παρατηρεῖ, ὅτι ψυχολογικῶς δὲν εἶναι παρὰ φύσιν, διότι ἂν περὶ συζύγου ἢ περὶ τέκνου προὔκειτο, πιθανῶς δι' ὁμοίων σοφιστικῶν αἰτίων τὴν σχέσιν ταύτην ὡς τὴν ἱερωτάτην ἤθελε πειραθῆ νὰ δείξῃ. Ὅτι οἱ ἄνθρωποι ἐπινοοῦσι τοιαῦτα σοφίσματα, εἶναι ἀληθές, ἀλλὰ νομίζοντες, ὅτι ὁ Σοφοκλῆς δὲν ἤθελε ἐπιτρέψει ταῦτα τῇ ἡρωΐδι αὐτοῦ, θεωροῦμεν νόθον τὸ χωρίον. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ Ἀριστοτέλης ἐν τῇ Ῥητορικῇ III, 16 ἀποσπᾷ δύο στίχους "μητρὸς δ' ἐν Ἅδου καὶ πατρὸς βεβηκότων οὐκ ἔστ' ἀδελφὸς ὅς τις ἂν βλάστοι ποτέ", ἡ νοθεία εἶναι ἀρχαιοτάτη. Ὁ Wolff εἰκάζει, ὅτι αὕτη ἐγένετο ὑπὸ τοῦ Ἰοφῶντος, ὅστις ὑπὸ τοῦ Ἀριστοφάνους ὡς ψυχρὸς καὶ μακρὸς σκώπτεται ἐν Βατράχ. 78. Κατὰ τὸν ἑρμηνευτὴν τοῦτον ἡ σειρὰ τοῦ λόγου ἀποκαθίσταται, ἂν ἀποκόψωμεν τὸ χωρίον μέχρι τῆς λέξεως νόμῳ καὶ ἀρχίσωμεν τὸν λόγον οὕτω, Κρέοντι μέντοι. Ἄλλοι ἀθετοῦσι πλείονας στίχους.

[1]) Ἡ φράσις αὕτη ἀντίκειται εἰς τὸ πνεῦμα τῆς Ἀντιγόνης θεωρούσης τὸ κήρυγμα τοῦ Κρέοντος οὐχὶ ὡς θέλησιν τῶν πολιτῶν.

[2]) Ὁ Τρικλίνιος ἑρμηνεύει τὸ χωρίον οὑτωσί· "Ἤγουν τίνι νόμῳ χαριζομένη, καὶ στέργουσα καὶ ἀποδεχομένη τοῦτον, λέγω ταῦτα;"

[3]) Δηλαδὴ τοῦ προτέρου. Ὁ Bellermann ὅμως δὲν θεωρεῖ ὡς γενι-

καὶ παῖς ἀπ' ἄλλου φωτός, εἰ τοῦδ'[1] ἤμπλακον·
μητρὸς δ' ἐν Ἅιδου καὶ πατρὸς κεκευθότοιν[2],
οὐκ ἔστ' ἀδελφὸς ὅστις ἂν βλάστοι[3] ποτέ.
τοιῷδε μέντοι σ' ἐκπροτιμήσασ'[4] ἐγὼ
νόμῳ], Κρέοντι ταῦτ'[5] ἔδοξ' ἁμαρτάνειν
καὶ δεινὰ τολμᾶν, ὦ κασίγνητον κάρα.
καὶ νῦν ἄγει[6] με διὰ χερῶν οὕτω λαβών,
ἄλεκτρον, ἀνυμέναιον, οὔτε του γάμου
μέρος λαχοῦσαν[7] οὔτε παιδείου τροφῆς[8],
ἀλλ' ὧδ' ἔρημος πρὸς φίλων[9] ἡ δύσμορος
ζῶσ' ἐς θανόντων ἔρχομαι κατασκαφάς·
ποίαν παρεξελθοῦσα δαιμόνων δίκην;
τί χρή[10] με τὴν δύστηνον ἐς θεοὺς ἔτι

κὴν ἀπόλυτον, ἀλλ' ἐξαρτᾷ ἐκ τοῦ ἄλλος, δηλ. ἄλλος παρὰ τὸν κατθανόντα.

¹) Ἡ ἀντωνυμία ἀναφέρεται εἰς τὸν παῖδα. Σαφέστερον ἤθελεν εἶναι, ἂν ἔλεγε, καὶ παῖς ἂν ἄλλος, παιδὸς εἰ τοῦδ' ἤμπλακον.

²) Τὸ κεύθειν ἔχει μὲν μεταβατικὴν σημασίαν, ἀλλ' οἱ τραγικοὶ μεταχειρίζονται αὐτὸ καὶ ὡς ἀμετάβατον, ὡς ἐν Αἴαντ. 635 "Κρέσσων γὰρ Ἅιδα κεύθων ὁ νοσῶν μάταν".

³) Ἡ ἔννοια εἶναι κακή, διότι ἐνταῦθα δὲν πρόκειται περὶ ἀδελφῶν ὡς παρ' Ἡροδότῳ, ἀλλὰ περὶ πτώματος ἀδελφοῦ.

⁴) Τὸ ἐκπροτιμᾶν εὑρίσκεται μόνον ἐνταῦθα, ὅπερ ἐνισχύει τὴν περὶ νοθείας γνώμην. Ἡ πρόθεσις ἐτέθη πρὸς ἐπίτασιν.

⁵) Προσδιορισμὸς τῆς συστοίχου αἰτιατικῆς εἰς τὸ ἁμαρτάνειν.

⁶) Ὁ Σχολιαστὴς παρατηρεῖ· "Ἐμφατικώτερον τὸ ἄγει· οὐ γὰρ εἶπεν, ὅτι ἐκέλευσέ με ἀχθῆναι, ἀλλ' αὐτὸς ἄγει".

⁷) Ὅμοια λέγει ἡ Ἠλέκτρα 192 "ἄλεκτρα γηράσκουσαν ἀνυμέναιά τε" καὶ ἡ Μακαρία ἐν Εὐριπίδ. Ἡρακλ. 524 "τίς παιδοποιεῖν ἐξ ἐμοῦ βουλήσεται;" Τὰς τοιαύτας φράσεις οἱ ἀρχαῖοι δὲν ἐθεώρουν ἀπρεπεῖς. Σκοπὸς τοῦ γάμου ἦτο γνησίων παίδων σπορά, ὁ δὲ γάμος ἦτο ὁ προορισμὸς τῆς γυναικός.

⁸) Ὁ Σχολιαστὴς ἑρμηνεύει· "Οὔτε παῖδα θρέψασαν".

⁹) Προσδιορίζει τὸ ἔρημος καὶ ἰσοδυναμεῖ τῷ ὑπὸ τῶν φίλων καταλειφθεῖσα. Ὁ Wecklein συντάσσει πρὸς τὸ ἔρχομαι, ὅπερ λαμβάνει ἐν τῇ σημασίᾳ τοῦ ἄγομαι.

¹⁰) Οὐχὶ ἀτόπως τῷ Schneidewin ἐφάνησαν ὕποπτοι οἱ ἐφεξῆς δύο στίχοι· διότι διαταράσσουσι τὴν συνέχειαν τοῦ λόγου καὶ διότι ἡ

βλέπειν[1]; τίν' αὐδᾶν ξυμμάχων; ἐπεί γε δὴ
τὴν δυσσέβειαν[2] εὐσεβοῦσ' ἐκτησάμην.
ἀλλ' εἰ μὲν οὖν τάδ' ἐστὶν ἐν θεοῖς καλά[3],
παθόντες ἂν ξυγγνοῖμεν[4] ἡμαρτηκότες·
εἰ δ' οἵδ'[5] ἁμαρτάνουσι, μὴ πλείω[6] κακὰ
πάθοιεν, ἢ[7] καὶ δρῶσιν ἐκδίκως ἐμέ.

ΧΟΡΟΣ

Ἔτι τῶν αὐτῶν ἀνέμων αὑταὶ[8]

Ἀντιγόνη πέποιθεν, ὅτι οἱ θεοὶ ἐπιδοκιμάζουσι τὸ ἔργον αὐτῆς. Πρὸς δὲ προσκρούει εἰς τὴν φράσιν τ ί ν' α ὐ δ ᾶ ν ξ υ μ μ ά χ ω ν; ἣν ἄλλοι μεταβάλλουσιν εἰς ξυμμαχεῖν.

[1]) *Τὸ βλέπειν εἶναι ἀμετάβατον καὶ ὡς τοιοῦτον δέχεται τὴν εἰς μετὰ αἰτιατικῆς.*

[2]) *Ἀντὶ νὰ εἴπῃ ψόγον δυσσεβείας, ὡς ἀλλαχοῦ ἐννοεῖται ἔπαινος, ὡς ἐν Ἠλέκτρ.* 968 *"εὐσέβειαν ἐκ πατρὸς θανόντος οἴσει" Αἰσχυλ. ἐν Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβ.* 1001 *"ἄγος καὶ θανὴν κεκτήσεται θεῶν" Εὐριπίδ. Ἰφ. ἐν Ταύρ.* 676 *"δειλίαν καὶ κάκην κεκτήσομαι Ἄργει".*

[3]) *Ὁ Σχολιαστὴς ἑρμηνεύει τὸ χωρίον οὑτωσί· "Εἰ ταῦτα τοῖς θεοῖς ἀρέσκει, παθόντες τὴν τιμωρίαν γνοίημεν τὴν ἁμαρτίαν." Περὶ τούτου ἡ Ἀντιγόνη οὐδεμίαν ἀμφιβολίαν ἔχει.*

[4]) *Τὸ συγγιγνώσκω ἡμαρτηκὼς ἔχει ἀνάλογον τὴν σύνταξιν ἐν τῷ σ ύ ν ο ι δ α ἡ μ α ρ τ η κ ώ ς. Τὸ συγγινώσκειν σημαίνει ἔχειν συνείδησιν πράξεώς τινος Ἡρόδοτ.* V, 91 *" ἄνδρες σύμμαχοι, συγιγνώσκομεν αὐτοῖσι ἡμῖν οὐ ποιήσασι ὀρθῶς."* VI, 92 *"Σικυώνιοι μέν νυν συγγνόντες ἀδικῆσαι, ὡμολόγησαν ἑκατὸν τάλαντα ἐκτίσαντες ἀζήμιοι εἶναι, Αἰγινῆται δὲ οὔτε συνεγιγνώσκοντο, ἔσαν τε αὐθαδέστεροι."* I, 45 *"Ἄδρηστος δέ, ὁ φονεὺς τοῦ ἑωτοῦ ἀδελφεοῦ γενόμενος, συγγιγνωσκόμενος ἀνθρώπων εἶναι βαρυσυμφορώτατος, ἑωυτὸν ἐπικατασφάζει τῷ τύμβῳ". Μετεχειρίσθη τὸ ἀρσενικὸν γένος τῆς μετοχῆς, διότι δὲν ἀπαιτεῖται διάκρισις τοῦ γένους, ὡς παρ' Εὐριπίδ. Ἑκάβ.* 515 *"οὐκ ἄρ' ὡς θανουμένους μετῆλθες ἡμᾶς" Ἰφιγεν. ἐν Αὐλ.* 828 *"οὐ θαῦμα σ' ἡμᾶς ἀγνοεῖν, οὓς μὴ πάρος κατεῖδες".*

[5]) *Δηλαδὴ ὁ Κρέων. Τὸ ἐνταῦθα λεγόμενον εἶναι ὑπαινιγμὸς εἰς τὴν ἐγγίζουσαν καταστροφήν.*

[6]) *Ὁ* Wex *ἐνόμισεν, ὅτι ἡ Ἀντιγόνη εὔχεται ὑπὲρ τῶν ἰδίων ἐχθρῶν, ὅπερ εἶναι μὲν χριστιανικόν, ἀλλ' ἀντίκειται εἰς τὸ πνεῦμα τῆς ἀρχαιότητος. Ἡ ἡρωῒς εὔχεται νὰ πάθῃ ὁ Κρέων τόσα, ὅσα ἔπραξεν εἰς αὐτὴν ἀδίκως. Ὅμοιόν τι ὑπάρχει ἐν Φιλοκτ.* 1113 *" ἰδοίμαν δέ νιν τὸν τάδε μησάμενον, τὸν ἴσον χρόνον ἐμὰς λαχόντ' ἀνίας".*

[7]) *Διὰ τοῦ ἢ ἐδήλωσε τὸν δεύτερον ὅρον τῆς συγκρίσεως, ὡς καὶ ἐν Ἠλέκτρ.* 1146 *" μητρὸς σύ γ' ἦσθα μᾶλλον ἢ κἀμοῦ φίλος".*

[8]) *Ἡ φράσις τοῦ χοροῦ ἀναφέ-*

ψυχῆς ῥιπαὶ τήνδε γ' ἔχουσιν.

ΚΡΕΩΝ

Τοιγὰρ τούτων[1] *τοῖσιν ἄγουσιν*
κλαύμαθ' ὑπάρξει βραδυτῆτος ὕπερ[2].

ΑΝΤΙΓΟΝΗ

Οἴμοι[3], *θανάτου τοῦτ' ἐγγυτάτω*
τοὔπος ἀφῖκται.

ΧΟΡΟΣ

Θαρσεῖν[4] *οὐδὲν παραμυθοῦμαι*
μὴ οὐ[5] *τάδε ταύτῃ κατακυροῦσθαι.*

ΑΝΤΙΓΟΝΗ

Ὦ γῆς Θήβης ἄστυ πατρῷον

ρεται πρὸ πάντων εἰς τὸν τελευταῖον λόγον τῆς ἡρωΐδος, ἥτις δὲν ὑποχωρεῖ, ἀλλ' ἔτι μᾶλλον παροξύνει τὸν Κρέοντα.

[1]) *Εἶναι γενικὴ τοῦ αἰτίου εἰς τὸ κλαύματα. Ὁ Κρέων καθίστησιν ὑπευθύνους τοὺς θεράποντας διὰ τοὺς λόγους τῆς Ἀντιγόνης. Ὁ Σχολιαστὴς ἑρμηνεύει "Ἀντὶ τοῦ, κλαύσονται οἱ ἄγοντες αὐτήν, ἐὰν ἔτι βραδύνωσιν"*

[2]) *Ἡ ὑπὲρ μετὰ γενικῆς δηλοῖ τὸ αἴτιον, ὡς παρὰ Λυσίᾳ,* 4, 20 *"οὐκ' ἄξιος οὗτος δίκην παρ' ἐμοῦ λαβεῖν ὑπὲρ ὧν φησιν ἠδικῆσθαι"*

[3]) *Αὐστηρῶς τοῦ τυράννου κελεύσαντος οἱ θεράποντες λαβόντες διὰ τῶν χειρῶν ἀπάγουσι τὴν ἡρωΐδα εἰς τὸν θάνατον. Ὁ κ. Σεμιτέλος ἐξηγεῖ "ὁμοιότατον τῷ θανάτῳ, τουτέστι λυπηρότατον ὅσον σχεδὸν ὁ θάνατος". Τοιαύτη ἔννοια, ὡς νομίζομεν, δὲν ἁρμόζει εἰς τὸ ἦθος τῆς ἡρωΐδος καὶ διὰ τοῦτο ἀποδίδωσι τοὺς στίχους τῷ χορῷ. Ὀρθῶς δ' ὁ* Kern *ἐξηγεῖ· ὁ λόγος δεικνύει, ὅτι ὁ θάνατος εἶναι ὅλως ἐγγύς.*

[4]) *Τοὺς δύο ἑπομένους στίχους τὰ μὲν χειρόγραφα ἀποδίδουσι τῷ Κρέοντι, ὁ δὲ Σχολιαστὴς τῷ χορῷ, ὅπερ ὑποστηρίζει ὁ* Boeckh *μετ' ἄλλων. Τὸ θαρσεῖν ἐνταῦθα σημαίνει ἐλπίζειν.*

[5]) *Μετὰ ἀρνητικὰς προτάσεις ἕπεται τὸ μὴ οὐ Ἡρόδοτ* III, 51 *"Περίανδρος οὐδεμίαν μηχανὴν ἔφη εἶναι μὴ οὔ σφι ἐκεῖνον ὑποθέσθαι τι".* VII, 5 *"οὐκ εἰκός ἐστι Ἀθηναίους μὴ οὐ δοῦναι δίκας τῶν ἐποίησαν," Αἰσχύλ. Προμηθ.* 793. *Ὁ Σχολιαστὴς παρατηρεῖ "Οὐ παραμυθοῦμαί σε θαρρεῖν, ὡς μὴ κεκυρωμένου σοι τοῦ ἀποθανεῖν. Τοῦτο δέ φησιν, ὡς οὐκ ἐνδιδούς, ἵνα μὴ ὑπονοήσῃ ἐκείνη μεταπεπεικέναι αὐτὸν*

καὶ θεοὶ προγενεῖς[1],
ἄγομαι δὴ κοὐκ ἔτι μέλλω[2].
λεύσσετε, Θήβης οἱ κοιρανίδαι[3],
τὴν βασιληΐδα[4] *μούνην λοιπήν,*
οἷα πρὸς οἵων ἀνδρῶν πάσχω,
τὴν εὐσεβίαν σεβίσασα[5].

ΧΟΡΟΣ

Στροφὴ α΄.

Ἔτλα[6] *καὶ Δανάας*[7] *οὐράνιον φῶς*

δακρύουσα· ἢ ὁ χορὸς λέγει, ὡς τοῦ Κρέοντος μὴ μεταπεισθέντος „.

[1]) *Εἶναι οἱ θεοὶ τῶν προγόνων, ὡς λέγεται καὶ ὁ Ἄρης παλαίχθων Αἰσχύλ. ἐν Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβ.* 105.

[2]) *Ἔχει σύνταξιν παρατακτικὴν ἀντὶ οὐκέτι μέλλουσα.*

[3]) *Ὀρθῶς παρατηρεῖ ὁ Σχολιαστής· “Τοῖς ἀπὸ τοῦ χοροῦ φησιν· εἰώθασι γὰρ οὐ μόνον τοὺς βασιλεῖς, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐνδόξους τῶν πολιτῶν οὕτω καλεῖν „. Κατὰ τὸ πολίτευμα τῶν ἡρωϊκῶν χρόνων οἱ περὶ τὸν βασιλέα ἀριστεῖς ἦσαν ἄνακτες μικροτέρων χωρῶν. Ἐνίοτε ἀντὶ τῆς κλητικῆς ὑπάρχει ὀνομαστική, Πλάτ. ἐν Συμποσ.* 172 *Α “ὁ Φαληρεὺς οὗτος Ἀπολλόδωρος, οὐ περιμενεῖ; „. Ἀλλ' οὐχὶ ἀφυῶς ὁ ἡμέτερος Πάλλης γράφει· Θήβης ὦ κοιρανίδαι.*

[4]) *Ἐν τοῖς χειρογράφοις ἀναγινώσκεται τὴν βασιλίδα μούνην λοιπήν, ἀλλ' ἠκολουθήσαμεν τῷ* Seidler, *τῷ* Boeckh *καὶ ἄλλοις. Ὁ μὲν* Dindorf *ἐξήλειψεν ὅλως αὐτόν, ὁ δὲ* Emperius *μετέβαλεν εἰς, λεύσσετε Θήβης τὴν κοιρανιδᾶν μούνην λοιπὴν καὶ ὁ* Wolff *τὴν βασιλειδῶν μούνην λοιπήν.*

[5]) *Ταῦτα λέγουσα ἡ Ἀντιγόνη ἀπάγεται εἰς τὸν θάνατον ὑπὸ τῶν θεραπόντων καὶ ἀκούει μὲν πόρρωθεν τὰ ὑπὸ τῶν γερόντων ᾀδόμενα, ἀλλὰ περὶ τὸ τέλος τοῦ ᾄσματος δὲν φαίνεται. Διότι ὁ Τειρεσίας ἐλθὼν οὐδένα λόγον περὶ αὐτῆς ὡς περὶ παρούσης ποιεῖται.*

[6]) *Ὁ χορὸς μνημονεύει τριῶν προσώπων, τῆς Δανάης, τοῦ Λυκούργου καὶ τῆς Κλεοπάτρας, ὅπως δείξῃ τῇ ἀπαγομένῃ Ἀντιγόνῃ τὴν δύναμιν τῆς μοίρας καὶ ἀντλήσῃ ἐντεῦθεν παραμυθίαν ὑπὲρ αὐτῆς. Παράβαλλ. Εἰσαγωγ. σελ.* 36. *Κατὰ παραπλήσιον τρόπον ἡ Διώνη παρ' Ὁμήρῳ παραμυθεῖται τὴν Ἀφροδίτην τρωθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Διομήδους Ἰλιάδ.* Ε, 382 *“Τέτλαθι, τέκνον ἐμόν, καὶ ἀνάσχεο κηδομένη περ· πολλοὶ γὰρ δὴ τλῆμεν Ὀλύμπια δώματ' ἔχοντες ἐξ ἀνδρῶν, χαλέπ' ἄλγε' ἐπ' ἀλλήλοισι τιθέντες. Τλῆ μὲν Ἄρης, ὅτε μιν Ὦτος κρατερός τ' Ἐφιάλτης, παῖδες Ἀλωῆος, δῆσαν κρατερῷ ἐνὶ δεσμῷ „. Κατὰ τὸν* Schnei-

ἀλλάξαι δέμας ἐν χαλκοδέτοις αὐλαῖς[1]·
κρυπτομένα δ' ἐν τυμβήρει θαλάμῳ[2] κατεζεύχθη·
καίτοι καὶ γενεᾷ τίμιος, ὦ παῖ παῖ[3],
καὶ Ζηνὸς ταμιεύεσκε[4] γονὰς χρυσορύτους.
ἀλλ' ἁ μοιριδία τις δύνασις δεινά[5]·
οὔτ'[6] ἄν νιν ὄλβος οὔτ' Ἄρης,

dewin καὶ ἐνταῦθα ἐξυπακούεται τὸ τέτλαθι.

[7]) Τὸ Δανάας δέμας εἶναι περίφρασις ἀντὶ τοῦ Δανάη, ὡς Αἰσχύλ. ἐν Εὐμεν. 84 "κτανεῖν μητρῷον δέμας" ἀντὶ τὴν μητέρα. Εὐριπίδ. Ἑκάβ. 718 "ἀλλ' εἰσορῶ γὰρ τοῦδε δεσπότου δέμας Ἀγαμέμνονος" Σοφοκλ. Ἠλέκτρ. 1177 "ἦ σὸν τὸ κλεινὸν εἶδος Ἠλέκτρας τόδε ;"

[1]) Ἀκρίσιος ὁ βασιλεὺς τοῦ Ἄργους ἔλαβε χρησμόν, ὅτι, ἂν ἡ Δανάη ἐγέννα υἱόν, οὗτος ἔμελλε νὰ φονεύσῃ τὸν πάππον. Οὗτος φοβούμενος τὴν πλήρωσιν τοῦ χρησμοῦ κατέκλεισε τὴν θυγατέρα ἐν καταγείῳ οἰκήματι. Ἀλλ' ὁ Ζεὺς μεταμορφωθεὶς εἰς χρυσῆν βροχὴν ἐδωρήσατο εἰς τὴν καλὴν Δανάην τὸν Περσέα, ὅστις ἐλθὼν μετὰ τοῦ πάππου εἰς Λάρισσαν καὶ ἐνταῦθα ἐν τοῖς ἀγῶσι ῥίπτων τὸν δίσκον ἐφόνευσεν αὐτόν, Ἀπολλόδωρ. II, 21. Παυσαν. II, 23, 7 "ἄλλα δὲ ἔστιν Ἀργείοις θέας ἄξια, κατάγειον οἰκοδόμημα, ἐπ' αὐτῷ δὲ ἦν ὁ χαλκοῦς θάλαμος, ὃν Ἀκρίσιός ποτε ἐπὶ φρουρᾷ τῆς θυγατρὸς ἐποίησε. Περίλαος δὲ καθεῖλεν αὐτὸν τυραννήσας". Ὁ Σοφοκλῆς εἶχε γράψει Ἀκρίσιον καὶ Δανάην. Ὀρθῶς ἑρμηνεύει ὁ Musgrave τὴν φράσιν tenebris mutare lucem coelestem, ἀνταλλάξαι τὸ οὐράνον φῶς διὰ τοῦ σκότους. Αὐλὴ εἶναι τὸ οἴκημα, ὀνομάζεται δὲ χαλκόδετος, διότι εἶχε χαλκᾶς πλάκας, ὡς εἶχον οἱ θησαυροὶ τῶν ἡρωϊκῶν χρόνων.

[2]) Ὁ τυμβήρης θάλαμος ἑρμηνεύει τὰς χαλκοδέτους αὐλάς.

[3]) Τοῦτο λέγουσιν οἱ γέροντες τῶν Θηβῶν μετὰ σεμνότητος, οἱονεὶ τὴν παντοδυναμίαν τῆς μοίρας ἐπιδεικνύοντες, τὴν ἀνθρωπίνην ἀσθένειαν ἐλέγχοντες καὶ οἱονεὶ ἑαυτοὺς μὲν ὡς θησαυρὸν θεολογικῶν γνώσεων εἰκονίζοντες, τὴν δὲ Ἀντιγόνην ὡς ἀδαῆ παρθένον ὑπελέγχοντες.

[4]) Κατὰ τὸν Σχολιαστήν· "Ἀντὶ τοῦ ἐν αὐτῇ εἶχε τὰς γονὰς τοῦ Διός· ὅ ἐστιν ἔγκυος ἦν". Ἡ μεταφορὰ ἐλήφθη ἐκ τῶν ταμιῶν, οἵτινες ἐφύλαττον τοὺς θησαυροὺς τῆς πόλεως ἢ ναῶν.

[5]) Ἡ σύνταξις ἔχει οὑτωσί· ἁ μοιραδία δύνασίς ἐστι δεινά τις δύνασις,

[6]) Ὁ χορὸς ἐπεξηγεῖ τὸ δύνασις δεινά. Δὲν δύναταί τις νὰ ἀποφύγῃ τὴν μοῖραν οὔτε διὰ τοῦ πλούτου, οὔτε διὰ τοῦ πολέμου, οὔτε διὰ τῶν φρουρίων, οὔτε διὰ τῆς ταχύτητος τῶν νηῶν, Αἰσχύλ. Ἀποσπ. 156 "μόνος θεῶν Θάνατος οὐ δώρων ἐρᾷ" Σοφοκλ. Ἀποσπ. 236 "πρὸς τὴν ἀνάγκην οὐδ' Ἄρης ἀνθίσταται". Βακχυλίδ. Ἀποσπ. 36 "θνατοῖσι δ' οὐκ αὐθαίρετοι οὔτ' ὄλβος οὔτ' ἄκαμπτος Ἄρης οὔτε πάμφθερσις στάσις.

οὐ πύργος, οὐχ ἁλίκτυποι
κελαιναὶ νᾶες ἐκφύγοιεν.

Ἀντιστροφὴ α΄.

ζεύχθη[1] δ' ὀξύχολος παῖς ὁ Δρύαντος,
Ἠδωνῶν[2] βασιλεύς, κερτομίοις ὀργαῖς[3],
ἐκ Διονύσου[4] πετρώδει κατάφαρκτος ἐν δεσμῷ.
οὕτω τὰς μανίας δεινὸν ἀποστάζει
ἀνθηρόν[5] τε μένος. κεῖνος ἐπέγνω μανίαις

ἀλλ' ἐπιχρίμπτει νέφος ἄλλοτ' ἐπ' ἄλλαν γᾶν ἁ Πάνδωρος αἶσα„. Ἐξήγησις τῆς στροφῆς· Ὑπέμεινε καὶ ἡ Δανάη νὰ ἀνταλλάξῃ τὸ φῶς τοῦ οὐρανοῦ ἀντὶ σκοτεινοῦ οἰκήματος περιβεβλημένου ὑπὸ χαλκοῦ· κρυπτομένη δὲ εἰς θάλαμον ὁμοιάζοντα πρὸς τάφον περιωρίσθη· καὶ ὅμως καὶ κατὰ τὸ γένος ἦτο ἔντιμος, ὦ τέκνον τέκνον, καὶ διεφύλαττε τὸ σπέρμα τοῦ Διὸς τὸ ἐκ χρυσοῦ χυθέντος· ἀλλ' ἡ δύναμις τῆς μοίρας εἶναι φοβερά τις δύναμις· ταύτην οὔτε πλοῦτος, οὔτε πόλεμος, οὔτε φρούριον, οὔτε τὰ ὑπὸ τῆς θαλάσσης κτυπώμενα μαῦρα πλοῖα δύνανται νὰ ἀποφύγωσιν.

[1]) Ἡ παραβολὴ τοῦ Λυκούργου πρὸς τὴν Ἀντιγόνην στηρίζεται μόνον ἐπὶ τῆς φράσεως ζεύχθη πετρώδει κατάφαρκτος ἐν δεσμῷ, τὰ δὲ λοιπὰ κεῖνται πρὸς διακόσμησιν. Ὀρθῶς δὲ παρατηρεῖ ὁ Σχολιαστής· "Μὴ οὕτω αὐτὸ λάβωμεν, ὅτι καὶ ἡ Ἀντιγόνη ἀσεβὴς οὖσα πέπονθεν ὅπερ ὁ ἀσεβὴς Λυκοῦργος· ἀλλ' ἁπλῶς ἐν παραθέσει τῶν ὁμοίων δυστυχιῶν παραμυθεῖται τὴν κόρην„. Λυκοῦργος ὁ υἱὸς τοῦ Δρύαντος καὶ βασιλεὺς τῶν Ἠδωνῶν περιεφρόνει τὴν λατρείαν τοῦ Διονύσου, ὡς ὁ Πενθεύς, καὶ κατεδίωκε τάς τε Μαινάδας τὰς ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ ἄλσους τῆς Νύσης εὑρισκομένας καὶ αὐτὸν τὸν Διόνυσον. Ἡ ἀσέβεια αὕτη ἤγειρε τὴν ὀργὴν τῶν θεῶν, δι' ἣν ὁ ἀσεβὴς δὲν ἐπέζησε πολύ. Ὁ τρόπος τῆς τιμωρίας μυθολογεῖται κατὰ διαφόρους τρόπους Ἰλιάδ. Ζ, 130 "Οὐδὲ γὰρ οὐδὲ Δρύαντος υἱός, κρατερὸς Λυκόοργος, δὴν ἦν, ὅς ῥα θεοῖσιν ἐπουρανίοισιν ἔριζεν· ὅς ποτε μαινομένοιο Διωνύσοιο τιθήνας σεῦε κατ' ἠγάθεον Νυσήϊον· αἱ δ' ἅμα πᾶσαι θύσθλα χαμαὶ κατέχευαν, ὑπ' ἀνδροφόνοιο Λυκούργου θεινόμεναι βουπλῆγι. Διώνυσος δὲ φοβηθεὶς δύσεθ' ἁλὸς κατὰ κῦμα· Θέτις δ' ὑπεδέξατο κόλπῳ δεδιότα· κρατερὸς γὰρ ἔχε τρόμος ἀνδρὸς ὁμοκλῇ. Τῷ μὲν ἔπειτ' ὀδύσαντο θεοὶ ῥεῖα ζώοντες· καί μιν τυφλὸν ἔθηκε Κρόνου παῖς· οὐδ' ἄρ' ἔτι δὴν ἦν, ἐπεὶ ἀθανάτοισιν ἀπήχθετο πᾶσι θεοῖσιν„.

[2]) Οἱ Ἠδωνοὶ εἶναι λαὸς Θρακικὸς οἰκῶν παρὰ τῷ ποταμῷ Στρυμόνι.

[3]) Εἶναι δοτικὴ τοῦ αἰτίου.

[4]) Προσδιορίζει τὸ κατάφαρκτος. Τὸ δὲ ρ μετατίθεται, ὡς ἐν τοῖς ἐφάρξαντο, ναύφαρκτον, πεφαργμένος.

[5]) Ὁ Σχολιαστὴς ἑρμηνεύει· "Ἀν-

ψαύων[1] τὸν θεὸν ἐν κερτομίοις γλώσσαις.
παύεσκε[2] μὲν γὰρ ἐνθέους
γυναῖκας εὔϊόν τε πῦρ[3],
φιλαύλους τ' ἠρέθιζε Μούσας[4].

Στροφὴ β'.

παρὰ δὲ Κυανέων πελαγέων[5] διδύμας ἁλὸς[6]

θηρὸν δέ, τὸ ἀκμαῖον καὶ ἀνθοῦν ἐν κακοῖς„· Τὸ δὲ ἀποστάζει ληπτέον ἐν ἀμεταβάτῳ σημασίᾳ. Τοιουτοτρόπως ἀπὸ τῆς μανίας ἀπορρέει φοβερὰ καὶ ἀκμαία ὀργή, ἐν Τραχιν. 1000 "τόδ' ἀκήλητον μανίας ἄνθος καταδερχθῆναι„. Τινὲς ὅμως τὸ ἀνθηρὸν θεωροῦντες δυσνόητον εἰκάζουσιν ἀτηρόν, ὁ δὲ Meineke αἱμηρόν.

[1]) Κατὰ τὸν Wecklein ἡ σύνταξις ἔχει οὑτωσί· κεῖνος ἐπέγνω τὸν θεὸν ψαύων (αὐτοῦ) μανίας ἐν κερτομίοις γλώσσαις. Κατὰ τὴν σύνταξιν ταύτην ἐξάγεται ἡ ἔννοια· ἐκεῖνος ἐγνώρισε τὸν θεὸν (δηλ. τὴν θειότητα τοῦ Διονύσου, ὃν ὡς ὁ Πενθεὺς εἶχε θεωρήσει ὡς θρασὺν ἄνθρωπον) καὶ ἔμαθεν, ὅτι ἐν τῇ μανίᾳ ἠρέθιζε τοῦτον διὰ σκωπτικῶν λόγων. Οὕτω τὸ ἐπιγιγνώσκειν συντάσσει πρὸς αἰτιατικὴν καὶ πρὸς μετοχήν. Πιθανώτερον ὅμως ἄλλοι τὴν αἰτιατικὴν θεὸν ἐξαρτῶσιν ἐκ τοῦ ψαύων, ὅπερ σπανίως συντάσσεται αἰτιατικῇ, ὡς ἐνταῦθα καὶ παρὰ Νόννῳ ἐν Διονυσ· 45, 317 "τίγριν οὐ ψαύοντα φορῆα„.

[2]) Ὁ παρατατικὸς κατὰ τὸν Bellermann ἐνταῦθα ἔχει ὑπερσυντελικοῦ σημασίαν. Ἐνθέους γυναῖκας ὀνομάζει τὰς Βάκχας, Οἰδίπ. ἐπὶ Κολων. 680 "ἵν' ὁ Βακχιώτας ἀεὶ Διόνυσος ἐμβατεύει θεαῖς ἀμφιπολῶν τιθήναις„.

[3]) Ὁ Σχολιαστὴς ἑρμηνεύει τὸ χωρίον· "Τὸ ὑπὸ τῶν Βακχῶν αἰρόμενον ἐν ταῖς Διονυσιακαῖς δᾳδουχίαις„. Παράβαλλ. Εὐριπίδ. Βάκχ. 219, 564 καὶ 747.

[4]) Αἱ Μοῦσαι τὸ κατ' ἀρχὰς ἠκολούθουν τῷ Ἀπόλλωνι, ὅστις καὶ Μουσαγέτης ἐλέγετο· ὅτε ὅμως ἡ λατρεία τοῦ Διονύσου ἐκράτησεν ἐν Ἑλλάδι, εἵποντο καὶ τῷ θεῷ τούτῳ καὶ δὴ τροφοὶ αὐτοῦ ὠνομάζοντο. Ἐν τῷ θεάτρῳ τῶν Ἀθηνῶν εὑρέθησαν δύο τιμητικὰ ἑδώλια Διονύσου τοῦ Μελπομένου, περὶ οὗ ὁ Παυσανίας 1, 2, 4 λέγει· "Καλοῦσι μελπόμενον ἐπὶ λόγῳ τοιῷδε, ἐφ' ὁποίῳ περ Ἀπόλλωνα Μουσηγέτην„. Ἐξήγησις τῆς ά ἀντιστροφῆς· Ἐδέθη δὲ ὁ ὀξύθυμος υἱὸς τοῦ Δρύαντος, ὁ βασιλεὺς τῶν Ἠδωνῶν, διὰ τοὺς χλευαστικοὺς λόγους του ὑπὸ τοῦ Διονύσου καταφραχθεὶς ἐν πετρίνῳ δεσμωτηρίῳ. Τοιουτοτρόπως ἀπὸ τῆς μανίας ἀπορρέει φοβερὰ καὶ ἀκμαία ὀργή. Ἐκεῖνος ἐγνώρισεν, ὅτι ἐν τῇ μανίᾳ αὐτοῦ προσέβαλε τὸν θεὸν διὰ προσβλητικῶν λόγων. Διότι εἶχε παύσει τὰς ἐνθουσιώδεις γυναῖκας καὶ τὸ βακχικὸν πῦρ καὶ ἠρέθιζε τὰς τὸν αὐλὸν ἀγαπώσας Μούσας.

[5]) Περὶ τὴν γραφὴν τῆς φράσεως ταύτης διαφωνοῦσιν οἱ κριτικοί. Τὰ χειρόγραφα ἔχουσι πελα-

ἀκταὶ Βοσπόριαι[1] ἰδ' ὁ Θρῃκῶν ἄξενος[2]
Σαλμυδησσός[3], ἵν'[4] ἀγχίπολις[5] Ἄρης δισσοῖσι Φινεΐδαις
εἶδεν ἀρατὸν ἕλκος
τυφλωθὲν[6] ἐξ ἀγρίας δάμαρτος[7],

γέων, ὁ Wieseler τρέπει εἰς σπιλάδων καὶ ὁ Meineke εἰκάζει τεναγέων. Κυάνεαι εἶναι δύο νησίδια τοῦ Πόντου, Στράβ. VII, 319 "Αἱ δὲ Κυάνεαι πρὸς τῷ στόματι τοῦ Πόντου εἰσὶ δύο νησίδια, τὸ μὲν τῇ Εὐρώπῃ προσεχές, τὸ δὲ τῇ Ἀσίᾳ„. Ἡ παρὰ μετὰ γενικῆς περιπίπτει εἰς τὴν σημασίαν τοῦ πλησίον.

6) Καὶ Διονύσιος ὁ περιηγητὴς 156 λέγει "ἐκ τοῦδ' ἂν καὶ πόντον ἴδοις διθάλασσον ἐόντα„.

1) Δηλαδὴ εἰσιν. Ὁ ποιητὴς ἤρξατο τῆς δευτέρας στροφῆς διὰ τόνου συνήθους τῇ ἐπικῇ ποιήσει. Τὸ ἐπικὸν ἰδέ, ὅπερ οἱ τραγικοὶ δὲν μεταχειρίζονται, φαίνεται παράδοξον τοῖς κριτικοῖς.

2) Τὸ ἐπίθετον τοῦτο ἐπιτυχῶς προσέθηκεν ὁ Böckh, Αἰσχύλ. Προμηθ. 726 "τραχεῖα πόντου Σαλμυδησσία γνάθος ἐχθρόξενος ναύταισι, μητρυιὰ νεῶν„. Εὐριπίδ. Μήδ. 1264 "Συμπληγάδων πετρᾶν ἀξενωτάταν εἰσβολάν.„ Οἰδίπ. τύρανν. 196 "ἐς τὸν ἀπόξενον ὅρμον, Θρῄκιον κλύδωνα„.

3) Ὁ Σαλμυδησσὸς κεῖται ἐπὶ τῆς Θρᾴκης, Σχολ. εἰς Ἀπολλ. Ῥόδ. II, 177 "ὑπὸ πάντων ὁμολογεῖται τὸν Φινέα περὶ τὸν Σαλμυδησσὸν κατοικῆσαι. Ὁ δὲ Σαλμυδησσὸς ἐπὶ τῆς Θρᾴκης ἐστὶ κατὰ τὰ ἀριστερὰ εἰσπλέοντι τὸν Πόντον„.

4) Τὸ ἵνα ἐνταῦθα ἔχει τοπικὴν σημασίαν.

5) Ὁ Wolff ἀντὶ ἀγχίπολις γράφει ἄγχουρος, ὅπερ δὲν εἶναι κακόν. Ὅμως ὁ ἀρχαῖος Σχολιαστὴς τὴν γραφὴν ταύτην εἶχεν ὑπ' ὄψει· "ἵν' ἀγχίπολις Ἄρης· παρὰ γὰρ Θρᾳξὶ τιμᾶται ὁ Ἄρης, ὡς ὁ ποιητὴς (Ἰλιάδ. Ν 301)„.

6) Κατὰ τὸν Nauck ἡ σύνταξις ἔχει οὑτωσί· ἵνα Ἄρης εἶδεν ἕλκος ἀλαὸν τυφλωθὲν Φινεΐδαις κύκλοις ὀμμάτων. Εἶναι δὲ σχῆμα καθ' ὅλον καὶ μέρος, ὡς τὸ Ἀχαιοῖσι μέγα σθένος ὦρσεν ἑκάστῳ καρδίῃ. Τὸ τυφλοῦν ἕλκος ἔχει ἀνάλογον τὸ ἔκειρε φόνον ἐν Αἴαντ 55 "ἔνθ' εἰσπεσὼν ἔκειρε πολύκερων φόνον κύκλῳ ῥαχίζων„. Εἶναι βραχυλογία ἀντὶ τυφλωθέντες οἱ ὀφθαλμοὶ ἐγένοντο ἕλκη.

7) Ὁ Βορέας ἥρπασεν Ὠρείθυιαν τὴν θυγατέρα τοῦ Ἐρεχθέως, βασιλέως τῶν Ἀθηνῶν, ἐξ ἧς ἔσχε τὸν Ζήτην, τὸν Κάλαϊν καὶ τὴν Κλεοπάτραν. Ταύτην ἔλαβε γυναῖκα Φινεὺς ὁ υἱὸς τοῦ Ἀγήνορος καὶ βασιλεὺς τοῦ Σαλμυδησσοῦ, ἥτις ἐγέννησε δύο υἱούς, τὸν Πλήξιππον καὶ τὸν Πανδίωνα. Εἶτα δ' ἐκπέμψας ταύτην ἔλαβεν ἄλλην γυναῖκα, τὴν Ἰδαίαν ἢ κατ' ἄλλους Εἰδοθέαν, δι' ἣν ἐτυφλώθησαν τὰ τέκνα τῆς πρώτης γυναικὸς καὶ καθείρχθησαν ἐν τάφῳ. Οἱ θεοὶ ὀργισθέντες κατὰ τοῦ Φινέως ἐτύφλωσαν αὐτὸν καὶ ἔπεμψαν Ἁρπυίας, αἵτινες ἥρπαζον τὴν παρατιθεμένην αὐτῷ τροφήν, μέχρις ὅτου

ἀλαὸν ἀλαστόροισιν[1] ὀμμάτων κύκλοις,
ἀραχθέντων ὑφ' αἱματηραῖς
χείρεσσι[2] καὶ κερκίδων ἀκμαῖσιν[3].

'Αντιστροφὴ β'.

κατὰ δὲ τακόμενοι μέλεοι μελέαν πάθαν
κλαῖον, ματρὸς ἔχοντες ἀνύμφευτον[4] γονάν·
ἃ δὲ σπέρμα[5] μὲν ἀρχαιογόνων[6] ἄντασ' Ἐρεχθεϊδᾶν,
τηλεπόροις δ' ἐν ἄντροις
τράφη θυέλλαισιν ἐν πατρῴαις
Βορεὰς ἅμιππος[7] ὀρθόποδος ὑπὲρ πάγου[8]

ὁ Ζήτης καὶ ὁ Κάλαϊς ἀπήλλαξαν αὐτόν. Ὁ Φινεὺς οὗτος προεῖπε τοῖς Ἀργοναύταις περὶ τοῦ κινδύνου τῶν Συμπληγάδων πετρῶν. Ὁ ποιητὴς ἐνδιατρίβει ἐν τῷ παραδείγματι τῆς Κλεοπάτρας, διότι διὰ τὴν Ὠρείθυιαν οἱ Ἀθηναῖοι μετὰ συμπαθείας ἤθελον ἀκούσει τὸν μῦθον.

1) Ἰσοδυναμεῖ πρὸς τὸ ἀλαστόρως τυφλωθεῖσιν.

2) Ἡ ὑπὸ μετὰ δοτικῆς σημαίνει τὸ ὀργανικὸν αἴτιον, ὡς ἐν Οἰδίπ. τυράνν. 202 "Ὦ Ζεῦ πάτερ, ὑπὸ σῷ φθίσον κεραυνῷ". τὸ δὲ ἐπίθετον αἱματηραῖς ἐτέθη κατὰ πρόληψιν, δηλ. ὑπὸ χείρεσιν, αἵτινες ἐγένοντο αἱματηραὶ ἐκ τῆς τυφλώσεως τῶν ὀφθαλμῶν.

3) Καὶ ἡ Ἀλκμήνη ἐξώρυξε τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ Εὐρυσθέως διὰ κερκίδων, Ἀπολλόδωρ. II, 8, 1 "τὴν κεφαλὴν ἀποτεμὼν Ἀλκμήνη δίδωσιν· ἡ δὲ κερκίσι τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐξώρυξεν αὐτοῦ". Ἐξήγησις τῆς β' στροφῆς· Πλησίον δὲ τοῦ κυανοῦ πελάγους τῆς διπλῆς θαλάσσης κεῖνται αἱ ἀκταὶ τοῦ Βοσπόρου καὶ ὁ ἀφιλόξενος Σαλμυδησσὸς τῶν Θρᾳκῶν, ὅπου ὁ πλησίον τῆς πόλεως λατρευόμενος Ἄρης εἶδε τὸ κατηραμένον ἕλκος τῶν ὑπὸ τῆς ἀγρίας συζύγου ἀνοσίως τυφλωθέντων ὀφθαλμῶν τῶν Φινειδῶν, οἵτινες ἐξωρύχθησαν ὑπὸ τῶν αἱματηρῶν χειρῶν αὐτῆς καὶ τῶν αἰχμῶν τῶν κερκίδων.

4) Κυρίως ἔπρεπε νὰ εἴπῃ ἀνυμφεύτου, δηλ. δυσνύμφου. Ἡ Κλεοπάτρα ἦτο ἄνυμφος, κακόνυμφος δάμαρ. Κατὰ τὸν Σχολιαστήν· "ὅτι ἐπὶ κακῷ νυμφευθεῖσα δυστυχεῖς αὐτοὺς ἔτεκεν". Οἱ κριτικοὶ εἰκάζουσι διαφθορὰν τοῦ κειμένου.

5) Τὸ ἀντικείμενον τοῦ ἄντασε εἶναι τὸ Ἐρεχθεϊδᾶν, ἡ δὲ αἰτιατικὴ σπέρμα εἶναι τοῦ κατά τι.

6) Οἱ Ἐρεχθεῖδαι ὀνομάζονται ἀρχαιόγονοι ὡς αὐτόχθονες, ἐν Αἴαντ. 202 "ναὸς ἀρωγοὶ τῆς Αἴαντος, γενεᾶς χθονίων ἀπ' Ἐρεχθειδᾶν".

7) Ὁ Σχολιαστὴς ἑρμηνεύει τὴν λέξιν οὑτωσί· "Ταχεῖα, ἴσον ἵππῳ δυναμένη τρέχειν". Παρὰ τοῖς ποιηταῖς ὁ Βορέας καὶ οἱ Βορεάδαι ἐθεωροῦντο ὡς τὰ ἰδανικὰ τῆς ταχύτητος. Καὶ ὁ Θέογνις λέγει ἐν στίχ. 716 "ὠκύτερος δ' εἴησθα—παίδων Βορέω τῶν ἄφαρ εἰσὶ πόδες".

8) Σημαίνει ὑψηλὸν ὄρος, ὡς ἐν

θεῶν παῖς[1]· *ἀλλὰ κἀπ' ἐκείνᾳ*[2]
Μοῖραι μακραίωνες ἔσχον, ὦ παῖ.

ΤΕΙΡΕΣΙΑΣ

Θήβης ἄνακτες[3], *ἥκομεν κοινὴν ὁδὸν*
δύ' ἐξ ἑνὸς βλέποντε· τοῖς τυφλοῖσι γὰρ
αὕτη κέλευθος ἐκ προηγητοῦ[4] *πέλει.*

ΚΡΕΩΝ

Τί δ' ἔστιν, ὦ γεραιὲ Τειρεσία, νέον;

ΤΕΙΡΕΣΙΑΣ

Ἐγὼ διδάξω[5], *καὶ σὺ τῷ μάντει πιθοῦ.*

ΚΡΕΩΝ

Οὔκουν πάρος γε σῆς ἀπεστάτουν φρενός[6].

Ἀποσπ Σοφοκλ. 110 "*νομὰς δέ τις κεροῦσσ' ἀπ' ὀρθίων πάγων καθεῖρπεν ἔλαφος*„. *Εννοεῖ δὲ τὸ Παγγαῖον, ὅπου ὑπῆρχε ἡ Σαρπηδονία πέτρα.*

[1]) *Διότι καὶ ὁ Βορέας ἦτο θεὸς καὶ ὁ Ἐρεχθεὺς υἱὸς τοῦ Ἡφαίστου. Λέγει τοῦτο ἐν ἀντιπαραβολῇ πρὸς τὴν βροτὴν Ἀντιγόνην, ὡς καὶ περὶ τῆς Δανάης εἶπε γενεᾷ τίμιος.*

[2]) *Κατὰ τὸν Σχολιαστήν· "Ἀλλὰ καὶ κατ' ἐκείνης τῆς θυγατρὸς Βορέου, τῆς ἐξ Ἐρεχθειδῶν γεγονυίας, ἐνέσκηψαν αἱ πολυχρόνιοι Μοῖραι, καὶ μεγάλα δυστυχῆσαι αὐτὴν πεποιήκασιν. Ἢ μεγάλαι δυστυχίαι καὶ ἐπ' ἐκείνῃ τῇ Κλεοπάτρᾳ ἦλθον*„. *Ἐξήγησις τῆς β' ἀντιστροφῆς· Καταμαραινόμενοι δὲ οἱ ἄθλιοι διὰ τὸ ἐλεεινὸν πάθημα ἔκλαιον, διότι κατήγοντο ἐκ κακονυμφεύτου μικρός. Αὕτη ὅμως κατήγετο ἐκ τοῦ παλαιοῦ γένους τῶν Ἐρεχθειδῶν, ἀνετράφη δὲ εἰς τὰ ἐκτεταμένα σπήλαια μεταξὺ τῶν θυελλῶν τοῦ πατρὸς ἡ Βορεὰς (ἡ Κλεοπάτρα) ἡ μὲ ἴσην ταχύτητα πρὸς τοὺς ἵππους τρέχουσα ἄνωθεν τοῦ ὑψηλοῦ βράχου, ἡ κόρη τῶν θεῶν· ἀλλὰ καὶ ἐπὶ ἐκείνης ἴσχυσαν αἱ μακρόβιοι Μοῖραι, ὦ κόρη.*

[3] *Ἐν τῷ πέμπτῳ ἐπεισοδίῳ ἔρχεται ὁ τυφλὸς Τειρεσίας ὁδηγούμενος ὑπὸ παιδός. Οὕτως ὀνομάζει οὐ μόνον τὸν Κρέοντα, ἀλλὰ καὶ τοὺς γέροντας τῶν Θηβῶν, οἵτινες καὶ παρ' Ὁμήρῳ λέγονται ἄνακτες.*

[4]) *Προηγητὴς ὀνομάζεται ὁ ὁδηγός, ὅστις ἡγούμενος ἄλλου δεικνύει αὐτῷ τὴν ὁδόν.*

[5]) *Ὁ μάντις λέγει μετὰ ἀξιώματος.*

[6]) *Κατὰ τὸν Σχολιαστήν· " Οἷον, οὐδὲ τὴν ἀρχὴν τῆς σῆς κατωλιγώρουν μαντείας*„. *Ὁ Κρέων πάντοτε ἐν ἀρχῇ προσηνὴς ὢν μεταβάλλεται εἰς ἀληθῆ τύραννον, ὅταν τις εἴπῃ κατὰ τοῦ κηρύγματος.*

ΤΕΙΡΕΣΙΑΣ

Τοιγὰρ δι' ὀρθῆς[1] *τήνδε ναυκληρεῖς*[2] *πόλιν.*

ΚΡΕΩΝ

Ἔχω[3] *πεπονθὼς μαρτυρεῖν ὀνήσιμα.*

ΤΕΙΡΕΣΙΑΣ

Φρόνει βεβὼς αὖ νῦν ἐπὶ ξυροῦ[4] *τύχης.*

ΚΡΕΩΝ

Τί δ' ἔστιν; ὡς ἐγὼ τὸ σὸν φρίσσω στόμα.[5]

ΤΕΙΡΕΣΙΑΣ

Γνώσει τέχνης σημεῖα τῆς ἐμῆς κλύων.
εἰς γὰρ παλαιὸν θᾶκον ὀρνιθοσκόπον[6]
ἵζων, ἵν' ἦν μοι παντὸς οἰωνοῦ λιμήν[7],

1) *Ἐννοεῖται ὁδοῦ· περιέπεσεν ὅμως εἰς ἐπιρρηματικὴν σημασίαν, ὡς καὶ τὸ διὰ τάχους = ταχέως, δι' εὐπετείας = εὐπετῶς, διὰ παντὸς = παντελῶς.*

2) *Ἐν ᾧ τὸ ναυκληρεῖν περιέχει ἐν ἑαυτῷ τὸ ἀντικείμενον, προσέλαβεν ἄλλο, ὡς τὸ βουθυτεῖν τράγον, ταυροκτονεῖν βοῦν κτλ. Τὰ χειρόγραφα ἔχουσιν, ὡς ὑπάρχει ἐν τῷ κειμένῳ, ἀλλ' ὁ* Walkenaer *ἔτρεψεν εἰς τήνδ' ἐναυκλήρεις, ὅπερ ἐδέξαντο οὐχὶ ὀλίγοι ἐκδόται. Ἡ διόρθωσις δὲν εἶναι ἀνυπόστατος, διότι ὁ μάντις δὲν ἠδύνατο νὰ εἴπῃ, ὅτι καὶ νῦν ὁ Κρέων διοικεῖ ὀρθῶς τὴν πόλιν.*

3) *Ἡ σύνταξις ἔχει οὑτωσί· ἔχω μαρτυρεῖν τοῦτο, πεπονθὼς ὀνήσιμα. Ὁ Κρέων ὑπαινίσσεται τὸ μάντευμα τοῦ Τειρεσίου, καθ' ὃ οὗτος θυσιάσας τὸν υἱὸν Μεγαρέα ἐξιλέωσε τὸν Ἄρη καὶ τὴν πόλιν ἔσωσεν. Παράβαλλ. στίχ.* 1302.

4) *Ἡ φράσις αὕτη εἶναι συνηθεστάτη τοῖς ἀρχαίοις ἀφ' Ὁμήρου καὶ ἑξῆς· Ἰλιάδ. Κ,* 173 *“νῦν γὰρ δὴ πάντεσσιν ἐπὶ ξυροῦ ἵσταται ἀκμῆς”· Θέογν.* 557 *“φράζεο· κίνδυνός τοι ἐπὶ ξυροῦ ἵσταται ἀκμῆς” Ἡρόδοτ.* VI, 11 *“ἐπὶ ξυροῦ γὰρ ἀκμῆς ἔχεται ἡμῖν τὰ πρήγματα”. Ὁ* Blaydes *εἰκάζει, ὅτι πρέπει νὰ γραφῇ, ἀκμῆς ἐπὶ ξυροῦ.*

5) *Δηλαδὴ τὸν σὸν λόγον, ὡς ἐν Αἴαντ.* 1110 *“εἰς ταφὰς ἐγὼ θήσω δικαίως, οὐ τὸ σὸν δείσας στόμα.” Οὐχὶ ἀπιθάνως ὁ* Keck *γράφει, ἐγώ γε σόν.*

6) *Μέχρι τῶν χρόνων τοῦ Παυσανίου οἱ Θηβαῖοι ἐδείκνυον τὸ οἰωνοσκοπεῖον τοῦ Τειρεσίου* IX, 16 1 *“Θηβαίοις δὲ μετὰ τοῦ Ἄμμωνος τὸ ἱερὸν οἰωνοσκοπεῖόν τε Τειρεσίου καλούμενον, καὶ πλησίον Τύχης ἐστὶν ἱερόν” Ἡ ὀρνιθομαντεία παρὰ τοῖς Ἕλλησιν ἦτο ἀρχαιοτάτη, ἣν εὗρεν ὁ Παρνασσὸς Παυσαν Χ,* 6, 1.

7) *Ὁ Τειρεσίας ἐξελέξατο τὸ ὀρνιθοσκοπεῖον αὐτοῦ ἐν τόπῳ, ἐν ᾧ τὰ πτηνὰ ἐσυνείθιζον νὰ διατρί-*

ἀγνῶτ' ἀκούω φθόγγον ὀρνίθων, κακῷ
κλάζοντας[1] *οἴστρῳ καὶ βεβαρβαρωμένῳ*[2]·
καὶ σπῶντας ἐν χηλαῖσιν ἀλλήλους φοναῖς[3]
ἔγνων· πτερῶν γὰρ ῥοῖβδος[4] *οὐκ ἄσημος ἦν.*
εὐθὺς δὲ δείσας ἐμπύρων ἐγευόμην[5]
βωμοῖσι παμφλέκτοισιν[6]· *ἐκ δὲ θυμάτων*
Ἥφαιστος[7] *οὐκ ἔλαμπεν, ἀλλ' ἐπὶ σποδῷ*
μυδῶσα κηκὶς[8] *μηρίων ἐτήκετο*

βωσιν. Κατὰ τὸν Σχολιαστήν· "Ὅρμος καὶ ἕδρα, ὅπου πάντα τὰ ὄρνεα προσέρχονται„. Τὸ ὄνομα δύναται νὰ ἐξηγηθῇ διὰ τοῦ καταφυγή, ἢ συναγωγή. Οὐχὶ πολὺ διάφορον εἶναι τὸ παρ' Αἰσχύλ. ἐν Προμηθ. 250 "πολὺς πλούτου λιμήν„.

[1]) Ὁμαλῶς ἔπρεπε νὰ εἴπῃ ὁ ποιητὴς κλαζόντων καὶ οὐχὶ κλάζοντας. Ἀλλ' εἶναι σχῆμα κατὰ τὸ νοούμενον, δηλ. τὸ φθόγγον ὀρνίθων ἰσοδυναμεῖ πρὸς τὸ ὄρνιθας φθεγγομένους, ὡς Ἰλιάδ. Β, 459 "τῶν δ' ὥστ' ὀρνίθων πετεηνῶν ἔθνεα πολλά— ἔνθα καὶ ἔνθα ποτῶνται ἀγαλλόμεναι πτερύγεσσιν„. Σοφοκλ. ἐν Φιλοκτ. 498 "ἀλλ' ἢ τέθνηκεν ἢ τὰ τῶν διακόνων, ὡς εἰκός, οἶμαι. τοὐμὸν ἐν σμικρῷ μέρος ποιούμενοι τὸν οἴκαδ' ἤπειγον στόλον„.

[2]) Πρότερον ὁ μάντις ἐγίνωσκε τὸν φθόγγον τῶν ὀρνίθων ὡς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ἀλλὰ τότε κατέστη δύσληπτος καὶ ἀκατάληπτος εἰς αὐτόν, ὡς ἡ τῶν βαρβάρων γλῶσσα.

[3]) Τὸ ἐπίθετον φονός, ή, όν παράγεται ἐκ τοῦ φόνου καὶ σημαίνει φονικός, αἱμακτικός.

[4]) Ῥοῖβδος εἶναι πᾶσα ταχεῖα κίνησις γινομένη μετὰ κρότου ἢ ταραχῆς. Διὰ τῆς φράσεως ταύτης ὁ Τειρεσίας θέλει νὰ ἐξηγήσῃ, πῶς οὗτος τυφλὸς ὢν ἠδυνήθη νὰ ἐννοήσῃ τὰ γινόμενα.

[5]) Τὸ γεύεσθαι ἐνταῦθα ἔχει τὴν σημασίαν τοῦ πειρᾶσθαι, ὡς ἐν Τραχιν. 1101 "ἄλλων τε μόχθων μυρίων ἐγευσάμην, κοὐδεὶς τροπαῖ' ἔστησε τῶν ἐμῶν χειρῶν.„ Εὐριπίδ. ἐν Ἡρακλ. 1353 "ἀτὰρ πόνων δὴ μυρίων ἐγευσάμην.„ Τυρταῖος ἐν Ἀποσπ. 11, 9 "φευγόντων τε διωκόντων τε γέγευσθε.„

[6]) Εἶναι δοτικὴ τοπική. Τὸ πᾶν παρὰ τοῖς τραγικοῖς ἐν συνθέσει συχνάκις κεῖται πρὸς δήλωσιν τοῦ ὑπερτάτου βαθμοῦ, ὡς ἐν Ἠλέκτρ. 105 "ἔστ' ἂν παμφεγγεῖς ἄστρων ῥιπὰς„ ἐν Τραχιν. 50 "κατεῖδον ἤδη πανδάκρυτ' ὀδύρματα.„ Εἰ καὶ ὁ βωμὸς πανταχόθεν περιεβάλλετο ὑπὸ πυρός, ὅμως τὰ θύματα δὲν ἐκαίοντο, ὅπερ ἐθεωρεῖτο ὡς κακὸν σημεῖον.

[7]) Λέγει τὸν Ἥφαιστον ἀντὶ τοῦ πυρός, ὡς καὶ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν 123 "καὶ στεφάνωμα πύργων πευκάενθ' Ἥφαιστον ἑλεῖν„. Διὰ τούτων θέλει νὰ δηλώσῃ ὁ μάντις, ὅτι οἱ θεοὶ δὲν ἐδέχοντο τὴν θυσίαν.

[8]) Κηκὶς εἶναι τὸ ἀναλελυμένον πάχος τὸ ἐξερχόμενον ἐκ τοῦ καιομένου κρέατος.

κἄτυφε[1] κἀνέπτυε, καὶ μετάρσιοι
χολαὶ[2] διεσπείροντο καὶ καταῤῥυεῖς[3]
μηροὶ καλυπτῆς ἐξέκειντο πιμελῆς.
τοιαῦτα παιδὸς τοῦδ' ἐμάνθανον πάρα,
φθίνοντ'[4] ἀσήμων ὀργίων[5] μαντεύματα·
ἐμοὶ γὰρ οὗτος ἡγεμών, ἄλλοις δ' ἐγώ.
καὶ ταῦτα[6] τῆς σῆς ἐκ φρενὸς νοσεῖ πόλις.
βωμοὶ γὰρ ἡμῖν ἐσχάραι τε παντελεῖς[7]
πλήρεις ὑπ' οἰωνῶν τε καὶ κυνῶν βορᾶς
τοῦ δυσμόρου πεπτῶτος Οἰδίπου γόνου.

¹) Τὸ μὲν τύφω, θύψω, ἔθυψα σημαίνει κάμνω καπνόν, τὸ δὲ ἀναπτύω παφλάζω, βράζω.

²) Μετὰ τῶν σπλάγχνων οἱ ἀρχαῖοι συνέκαιον καὶ τὴν χολήν, Εὐριπίδ. ἐν Ἠλέκτρ. 825 "καὶ λοβὸς μὲν οὐ προσῆν σπλάγχνοις, πύλαι δὲ καὶ δοχαὶ χολῆς πέλας κακὰς ἔφαινον τῷ σκοποῦντι προσβολάς." Παράβαλλ. Αἰσχύλ. Προμηθ. 496.

³) Τὸ ἐπίθετον ἔχει παθητικὴν σημασίαν καὶ κεῖται κατηγορηματικῶς. Οἱ μηροὶ ἔκειντο γυμνοὶ ἐκ τῆς περιβαλλομένης, περιειλιγμένης πιμελῆς. Σημειωτέον, ὅτι ὁ Σχολιαστὴς καί τινες τῶν νεωτέρων ἀποδίδουσι τῷ ἐπιθέτῳ καλυπτὸς ἐνεργητικὴν σημασίαν.

⁴) Ἐπεξηγεῖ τὸ τοιαῦτα. Ἀντὶ ὅμως τοῦ φθίνοντα ἔπρεπε νὰ εἴπῃ φθινόντων, ὅπως συμφωνῇ πρὸς τὸ ὀργίων. Διότι τὰ ὄργια ἔφθινον καὶ οὐχὶ τὰ μαντεύματα.

⁵) Τὰς θυσίας λέγει ὄργια ὡς καὶ ἐν Τραχιν. 765, "ὅπως δὲ σεμνῶν ὀργίων ἐδαίετο φλὸξ αἱματηρὰ κἀπὸ πιείρας δρυός".

⁶) Δηλαδὴ τὴν νόσον ταύτην.

⁷) Περὶ τῆς σημασίας τῆς λέξεως ὑπάρχει διαφωνία. Ὁ Bellermann παραβάλλει πρὸς τὸ νεοτελὴς ἐν Ὁμηρικ. ὕμν. εἰς Δήμητρ. στίχ. 481 καὶ ἀρτιτελής, παρὰ Πλάτων. ἐν Φαίδρ. 250 καὶ κατὰ τὴν παραβολὴν ταύτην τὸ ἐπίθετον σημαίνει παναγὴς ἱερώτατος, δηλ. εἶναι κοσμητικὸν ἐπίθετον τῶν ἐσχαρῶν. Πιθανώτερον κατὰ τὸν Σχολιαστὴν σημαίνει ὅλοι καὶ κατὰ τὸν Kern πρέπει νὰ ἐξηγηθῇ ἐπιρρηματικῶς. Ἡ ὑπὸ μετὰ γενικῆς δὲν ἀνήκει εἰς τὸ πλήρεις, ὅπερ ἀπαιτεῖ ἁπλῆν γενικήν, ἀλλ' ἡ σύνταξις ἔχει οὑτωσί· πλήρεις βορᾶς ὑπὸ οἰωνῶν τε καὶ κυνῶν, δηλ. ἡ ὑπὸ μετὰ γενικῆς δηλοῖ τὸ αἴτιον τοῦ βορᾶς. Ὁ Σχολιαστὴς ἑρμηνεύει· "Ἀντὶ τοῦ οἱ κύνες καὶ οἱ ὄρνιθες διασπάσαντες τὸ τοῦ Πολυνείκους σῶμα, ἐπὶ τοὺς βωμοὺς ἐκόμισαν, καὶ οὕτως ἐμόλυναν ἅπαντας". Ὄντως τιμᾷ τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν θρησκείαν, ὅτι καὶ ἐν αὐτῇ τῇ ἀρχαιοτάτῃ ἐποχῇ οἱ θεοὶ ἐβδελύσσοντο τὰς ἀνθρωποθυσίας.

κᾆτ' οὐ δέχονται θυστάδας λιτὰς[1] ἔτι
θεοὶ παρ' ἡμῶν, οὐδὲ μηρίων φλόγα,
οὐδ' ὄρνις εὐσήμους[2] ἀποῤῥοιβδεῖ βοάς,
ἀνδροφθόρου[3] βεβρῶτες[4] αἵματος λίπος.
ταῦτ' οὖν, τέκνον, φρόνησον. ἀνθρώποισι γὰρ
τοῖς πᾶσι κοινόν ἐστι τοὐξαμαρτάνειν·
ἐπεὶ[5] δ' ἁμάρτῃ, κεῖνος οὐκέτ' ἔστ' ἀνὴρ
ἄβουλος οὐδ' ἄνολβος, ὅστις ἐς κακὸν
πεσὼν ἀκεῖται, μηδ' ἀκίνητος[6] πέλει.
αὐθαδία τοι σκαιότητ'[7] ὀφλισκάνει.
ἀλλ' εἶκε τῷ θανόντι[8], μηδ' ὀλωλότα
κέντει[9]· τίς ἀλκὴ τὸν θανόντ' ἐπικτανεῖν[10];

1) *Θυστάδας λιτὰς νομίζει τὰς διὰ θυσιῶν γινομένας.*

2) *Τὸ ἐπίθετον δύναται νὰ σημαίνῃ ἀγαθὰ οἰωνιζομένας ἢ εὐδήλους, ὅπερ εἶναι πιθανώτερον· διότι συμφωνεῖ πρὸς τὸ ἐν στίχ.* 1002 *"οἴστρῳ βεβαρβαρωμένῳ".*

3) *Δηλαδὴ λίπος αἵματος ἀνδρὸς φθαρέντος, ὡς Οἰδίπ. ἐπὶ Κολων.* 1062 *"ῥιμφάρματοι ἅμιλλαι" = ἅμιλαι ἁρμάτων ῥίμφα φευγόντων, ἐν Αἴαντ.* 935 *"ἀριστόχειρ ἀγὼν" = ἀγὼν ἀρίστων χειρῶν. Εὐριπίδ. Ἡρακλ.* 384 *"χαρμοναὶ ἀνδροβρῶται" = χαρμοναὶ τοῦ βιβρώσκειν ἀνθρώπους.*

4) *Ἐπειδὴ τὸ ὄρνις ἔχει περιληπτικὴν σημασίαν, μετεχειρίσθη τὴν μετοχὴν εἰς πληθυντικὸν ἀριθμόν, Ξενοφ. ἐν Ἀπομν. Ι,* 2. 62 *"ἐάν τις φανερὸς γένηται κλέπτων — τούτοις θάνατός ἐστιν ἡ ζημία".*

5) *Ὁ* Erfurdt *καὶ ὁ* Brunck *μετέβαλον τὸ ἐπεὶ εἰς ἐπήν. Τὸ ἐπεὶ ὅμως, ὡς καὶ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν εἴδομεν τὸ εἰ, φέρεται εἰς ὑποτακτικὴν Οἰδιπ. ἐπὶ Κολων.* 1225 *"τὸ δ', ἐπεὶ φανῇ, βῆναι κεῖθεν ὅθεν περ ἥκει, πολὺ δεύτερον". Τὸ ὑπακείμενον τοῦ ἁμάρτῃ εἶναι ὁ ἀνήρ, ὅπερ ἐξάγεται ἐκ τῶν ἑπομένων.*

6) *Ἐν τοῖς χειρογράφοις ἀναγινώσκεται ἀΐνητος, ἐξ οὗ προῆλθεν ἡ κοινὴ γραφὴ ἀκίνητος. Ταύτην πρέπει νὰ προτιμήσωμεν· διότι καὶ ὁ Σχολιαστὴς ἐξηγῶν διὰ τοῦ ἀμετάθετος τὴν γραφὴν ταύτην εἶχεν ὑπ' ὄψει. Ἀπιθάνως δ' ὁ μὲν* Blaydes *ἔγραψεν ἀνίατος ὁ δὲ* Sehmidt *ἀνήκεστος.*

7) *Ἡ φράσις εἶναι ἐλλειπτικὴ ἀντί, αἰτίαν σκαιότητος.*

8 *Κατὰ τὸν* Nauck *ἡ λέξις δὲν ἁρμόζει ἐνταῦθα· διότι ὁ Κρέων δὲν πρόκειται νὰ ὑποχωρήσῃ τῷ Πολυνείκει, ἀλλὰ τῷ λόγῳ τοῦ Τειρεσίου.*

9) *Ἡ παροιμία αὕτη εἶναι ἀρχαιοτάτη κατὰ διαφόρους τρόπους διατυπωθεῖσα· Ἰλιάδ Ω,* 54 *"κωφὴν γὰρ δὴ γαῖαν ἀεικίζει μενεαίνων".*

εὖ σοι φρονήσας εὖ λέγω· τὸ μανθάνειν δ'
ἥδιστον εὖ λέγοντος, εἰ κέρδος λέγοι[1].

ΚΡΕΩΝ

Ὦ πρέσβυ, πάντες, ὥστε τοξόται σκοποῦ[2],
τοξεύετ' ἀνδρὸς τοῦδε[3], *κοὐδὲ μαντικῆς*
ἄπρακτος[4] *ὑμῖν εἰμι, τῶν*[5] *γ' ὑπαὶ γένους*

Ὁ μὲν Περίανδρος ἔλεγεν "Ἐπὶ νεκρῷ μὴ γέλα„, ὁ δὲ Σοφοκλῆς ἐν Φιλοκτήτ. 946 "κοὐκ οἶδ' ἐναίρων νεκρὸν ἢ καπνοῦ σκιάν„ ἐν Αἴαντ. 1348 "οὐ γὰρ θανόντι καὶ προσεμβῆναί σε χρή;„

[10]) Οὐδεμία ἀλκὴ εἶναι τὸ νὰ φονεύσῃ τις πάλιν τὸν νεκρόν.

[1]) Ἔθηκεν εὐκτικὴν διὰ τὸ προβληματῶδες· ἂν ὑποτεθῇ, ὅτι λέγει κέρδος.

[2]) Τὸ στοχάζεσθαι, ἀκοντίζειν, τοξεύειν καὶ τὰ τοιαῦτα συντάσσονται γενικῇ ὡς ὑποδηλοῦντα ἔφεσιν ἐπιτυχίας. Ἰσοκράτ. Πρὸς Δημόν. 12 Ε "εἰ δεῖ θνητὸν ὄντα τῆς τῶν θεῶν στοχάσασθαι διανοίας, ἡγοῦμαι κἀκείνους ἐπὶ τοῖς οἰκειοτάτοις μάλιστα δηλῶσαι„. Ἰλιάδ. Θ, 118 "τοῦ δ' ἰθὺς μεμαῶτος ἀκόντισε Τυδέος υἱός„, Ἰλιάδ. Δ, 100.

[3]) Δηδαδὴ ἐμοῦ

[4]) Κατὰ τοὺς ἑρμηνευτὰς ἡ ὁμαλὴ σύνταξις τοῦ χωρίου εἶναι· κοὐδὲ μαντικὴ ἄπρακτος ὑμῖν ἐστι κατ' ἐμοῦ, δηλ. καὶ διὰ τῆς μαντικῆς ἐνεργεῖτε κατ' ἐμοῦ. Ἐπειδὴ ὅμως τὸ ἄπρακτος ἐνταῦθα δυσκόλως ἑρμηνεύεται, ὁ μὲν Stephunus εἴκασεν ἄ π ρ α τ ο ς, ὁ δὲ Nauk ἄ γ ε υ σ τ ο ς καὶ ὁ Πάλλης ἄ τ ρ ω τ ο ς ἢ ἄ π λ η κ τ ο ς. Κατὰ τὴν διόρθωσιν τοῦ Ἕλληνος κριτικοῦ τὸ χωρίον σημαίνει· "πάντες τοξεύετέ μου καὶ δὴ καὶ μαντικῇ ὑφ' ὑμῶν τετόξευμαι καὶ τέτρωμαι. Ἄτρωτος δὲ ἴσον τῷ ἀβλαβής„. Ἡ διόρθωσις δὲν στερεῖται μὲν εὐφυΐας, ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ Κρέων δὲν ἐβλάβη ὑπὸ τοῦ μάντεως, δὲν φαίνεται πιθανή. Ἡ γενικὴ μαντικῆς εἶναι τὸ ποιητικὸν αἴτιον τοῦ ἄπρακτος, ὡς παρ' Εὐριπίδ. Ἠλέκτ. 343 "ἅπαντα γάρ σοι τἀμὰ νουθετήματα κείνης διδακτά, κοὐδὲν ἐκ σαυτῆς λέγεις.„ Σοφοκλ. ἐν Φιλοκτ. 1066 "ὦ σπέρμ' Ἀχιλλέως, οὐδὲ σοῦ φωνῆς ἔτι γενήσομαι προσφθεγκτός, ἀλλ' οὕτως ἄπει;„

[5]) Τὸ χωρίον ὑπὸ πολλῶν κριτικῶν θεωρεῖται διεφθαρμένον. Διότι ἡ φράσις, τ ῶ ν ὑ π α ὶ γ έ ν ο υ ς ὡς παρατηρεῖ ὁ Hermann, δὲν εἶναι ἑλληνική. Καὶ οὗτος μὲν διορθοῖ εἰς τῶν δ' ὑπ' ἐγγενῶν, ὁ δὲ Nauck εἰς τ ο ῖ σ ι δ' ἐ ν γ έ ν ε ι, καὶ ὁ Wolff πάνυ τολμηρῶς καὶ παρὰ τὴν ἔννοιαν τοῦ ὅλου χωρίου γράφει, μ ῶ ν ὑ π α ὶ γ έ ν ο υ ς ἐ ξ η μ π ό λ η μ α ι κ ά μ π ε φ ό ρ τ ι σ μ α ι π ά λ α ι; Τέλος ὁ Meineke δὲν χωρεῖ μέχρι διορθώσεως, ἀλλὰ μόνον τὸ τῶν θεωρεῖ ὡς δεικτικὴν ἀντωνυμίαν, δηλ. ὑπὸ τοῦ γένους τούτων τῶν συγγενῶν, οὓς ὀνομάζει οὕτω πρὸς περιφρόνησιν. Συγγενεῖς δὲν δύνανται νὰ ἦναι ἄλλοι ἢ ἡ Ἀντιγόνη ἢ ἡ Ἰσ-

ἐξημπόλημαι κἀμπεφόρτισμαι[1] πάλαι.
κερδαίνετ', ἐμπολᾶτε[2] τὸν πρὸς Σάρδεων
ἤλεκτρον[3], εἰ βούλεσθε, καὶ τὸν Ἰνδικὸν[4]
χρυσόν· τάφῳ δ' ἐκεῖνον οὐχὶ κρύψετε,
οὐδ' εἰ θέλουσ' οἱ Ζηνὸς αἰετοὶ[5] βορὰν
φέρειν νιν ἁρπάζοντες ἐς Διὸς θρόνους,
οὐδ' ὡς μίασμα τοῦτο μὴ[6] τρέσας ἐγὼ

μήνη καὶ ὁ Αἵμων. Ὀρθῶς δὲ παρατηρεῖ ὁ κ. Σεμιτέλος· "διότι ἀτοπώτατον τὸ λέγεσθαι ὑπὸ τοῦ Κρέοντος, ὅτι οἱ συγγενεῖς αὐτοῦ... ἔκπαλαι μετεχειρίσαντο αὐτὸν ὡς ἐμπόρευμα, ὅπως κερδάνωσι χρήματα". Ἡμῖν φαίνεται ἀπίθανον, ὅτι ὁ Κρέων διακόπτει τὸν περὶ μάντεων λόγον διὰ βραχυτάτου λόγου καὶ εἶτα πάλιν ἐπανέρχεται εἰς τὸ γένος αὐτῶν. Εἶναι προτιμοτέρα ἡ ἑρμηνεία, ἂν ἐξηκολούθει ὁ περὶ μάντεων λόγος. Τοῦτο δὲ κατορθοῦται, ἂν τὸ τῶν τραπῇ ἢ θεωρηθῇ ὡς ἀναφορικὴ ἀντωνυμία, δηλ. ὑπὸ τοῦ γένους τῶν ὁποίων πρὸ πολλοῦ ἐπωλήθην. Πρὸς τοῦτο ἐτρέψαμεν τὸ δ' εἰς γ'. Ἀλλὰ ποῦ ἀναφέρεται ἡ ἀντωνυμία; Τινὲς ἐξυπακούουσι ἐκ τοῦ μαντικῆς τὸ μάντεσι, δηλ. ὑμῖν τοῖς μάντεσι. Ἐπειδὴ τοῦτο παρέχει δυσκολίαν τινά, νομίζομεν, ὅτι οὐχὶ ἀπιθάνως ὁ κ. Σεμιτέλος τὸ μαντικῆς ἔτρεψεν εἰς μαντικοῖς.

1) Ἡ παραβολὴ ἐλήφθη ἐκ τῶν πωλουμένων καὶ ἐκφορτιζομένων ἐμπορευμάτων. Ὁ Σχολιαστὴς παρατηρεῖ· "πεπραγμάτευμαι, προδέδομαι· φόρτος γεγένημαι. "Ἐποιήσαντό με φόρτον. Καλλίμαχος". Ἐκ τοῦ πάλαι γίνεται δῆλον, ὅτι ὁ Κρέων ὑπονοεῖ τὴν συμβουλὴν τοῦ Τειρεσίου· ὑφ' ἧς ὁρμηθεὶς προσήνεγκε θυσίαν τὸν υἱὸν αὐτοῦ Μεγαρέα.

2) Τὸ ἀσύνδετον δίδει εἰς τὸν λόγον ἔμφασιν καὶ δεικνύει τὴν μεγάλην ἀγανάκτησιν τοῦ Κρέοντος. Πολλοὶ κριτικοὶ εἰκάζουσιν ἀπὸ Σάρδεων.

3) Ἤλεκτρον εἶναι μίγμα χρυσοῦ καὶ ἀργύρου, ὅπερ ἐκομίζετο ἐκ τῆς πλουσίας χώρας τοῦ Πακτωλοῦ, Φιλόστρατ. ἐν βίῳ Ἀπολ. 1, 12 "φιλοσοφεῖν τὴν ἄρρητον φιλοσοφίαν μὴ συγχωρῶν τοῖς φαύλοις δεῦρο ἥκειν, μηδ' ἂν πάντα σοι τὰ ἀπὸ Ἰνδῶν καὶ Σάρδεων ξυμφέρωσιν". Σοφοκλ. ἐν Φιλοκτ. 394 "ἃ τὸν μέγαν Πακτωλὸν εὔχρυσον νέμεις".

4) Ὁ χρυσὸς τῶν Ἰνδιῶν καὶ τὰ πλούτη αὐτῶν ἐγένοντο προΐμως γνωστὰ τοῖς Ἕλλησι καὶ παροιμιώδη, Ἡρόδοτ. III, 94.

5) Διὰ τῆς φράσεως ταύτης ὁ Κρέων ἀποκρινομενος πρὸς τὸν Τειρεσίαν εἰπόντα, ὅτι οἰωνοὶ καὶ κύνες ἐπλήρωσαν τοὺς βωμοὺς καὶ τὰς ἐσχάρας τῶν θεῶν, λέγει· οὐχὶ εἰς τὰς ἐσχάρας, ἀλλὰ καὶ ἂν οἱ ἀετοὶ τοῦ Διὸς φέρωσιν εἰς τοὺς θρόνους αὐτοῦ τὸ μίασμα, δὲν θὰ θάψητε τὸ πτῶμα τοῦ Πολυνείκους.

6) Τὸ οὐ μὴ φέρεται εἰς μέλλοντα τῆς ὁριστικῆς, ὡς πολλὰ παραδείγματα δεικνύουσιν ἐν Ἠλέκτρ. 1052 "οὔ σοι μὴ μεθέψομαί ποτε,

θάπτειν παρήσω κεῖνον· εὖ γὰρ οἶδ', ὅτι
θεοὺς μιαίνειν οὔτις ἀνθρώπων σθένει[1].
πίπτουσι δ', ὦ γεραιὲ Τειρεσία, βροτῶν
χοἰ πολλὰ[2] *δεινοὶ πτώματ' αἴσχρ', ὅταν λόγους*
αἰσχροὺς καλῶς λέγωσι[3] *τοῦ κέρδους χάριν.*

ΤΕΙΡΕΣΙΑΣ

Φεῦ.
Ἆρ' οἶδεν ἀνθρώπων τις, ἆρα φράζεται[4] —

ΚΡΕΩΝ

Τί χρῆμα[5]*; ποῖον τοῦτο πάγκοινον λέγεις;*

ΤΕΙΡΕΤΙΑΣ

Ὅσῳ κράτιστον κτημάτων εὐβ·υλία;[6]

οὐδ' ἣν σφοδρ' ἱμείρουσα τυγχάνῃς„, Οἰδίπ. ἐπὶ Κολων. 476 "οὔτοι μή ποτέ σ' ἐκ τῶνδ' ἑδράνων, ὦ γέρον, ἄκοντά τις ἄξει„. Ὡσαύτως καὶ ἐν τῷ πεζῷ λόγῳ, ὡς παρὰ Πλάτ. ἐν Κρίτων. 433 "οἷον ἐγὼ οὐδένα μή ποτε εὑρήσω„, ὅπου ἰδὲ σημείωσίν μου. Τὸ πλῆρες ἤθελεν εἶναι· οὐδ' ὣς (φοβητέον) μὴ τὸ μίασμα τρέσας ἐκεῖνον θάπτειν παρήσω.

1) *Ὁ τύραννος καὶ ἐν αὐτῇ τῇ ὀργῇ ἐννοήσας τὴν βλασφημίαν, εἰς ἣν περιέπεσε, πειρᾶται νὰ μεταβάλῃ τὴν ἔννοιαν τῆς βλασφήμου φράσεως.*

2) *Οἱ πολλὰ δεινοὶ = οἱ πάνυ δεινοί, ὡς ἐν Φιλοκτ. 254 "ὦ πόλλ' ἐγὼ μοχθηρός, ὦ πικρὸς θεοῖς„.*

3) *Τὸ τέλος τοῦ λόγου τοῦ Κρέοντος εἶναι ἀπόκρισις εἰς τὴν τελευταίαν φράσιν τοῦ Τειρεσίου εἰπόντος. "εὖ σοι φρονήσας εὖ λέγω„. Ὁ τύραννος πανταχοῦ κέρδη καὶ καλοὺς ὀλγους ἐνορᾷ.*

4) *Ἡ βλασφημία τοῦ τυράννου διήγειρε τὴν ἔκπληξιν τοῦ μάντεως, ὅστις λέγει· Ἆρά γε ἠξεύρει τις ἐκ τῶν ἀνθρώπων, ἆρά γε καταλαμβάνει. Ὁ μάντις λέγει μετὰ μεγαλοπρεπείας καὶ ἀξιώματος, ἀλλὰ διακόπτεται ὑπὸ τοῦ τυράννου. Ὅ τι ἤθελε νὰ εἴπῃ ὁ Τειρεσίας, λέγει ἐν στίχῳ 1050. Κατὰ ταῦτα ὁ μάντις λέγει· Ἐκ τοῦ παραδείγματός σου βλέπω, πόσον ἀνόητοι εἶναι οἱ ἄνθρωποι καὶ δὲν καταλαμβάνουσιν, ὅτι τὸ ἄριστον τῶν κτημάτων εἶναι ἡ ὀρθὴ σκέψις.*

5) *Ὁ Κρέων μετὰ πικρᾶς εἰρωνείας διακόπτει τὸν λογον τοῦ μάντεως, ὃν ταπεινοῖ εἰς κοινὴν καὶ τετριμμένην φράσιν.*

6) *Εὐφυῶς καὶ μετὰ ἴσης εἰρωνείας ἀποκρίνεται ὁ μάντις. Τὸ πάγκοινον, τὸ ὁποῖον λέγω, εἶναι, ὅτι τὸ ἄριστον τῶν κτημάτων εἶναι ἡ εὐβουλία, ἣν δὲν ἔχεις.*

ΚΡΕΩΝ

Ὅσῳπερ, οἶμαι, μὴ φρονεῖν πλείστη βλάβη.[1]

ΤΕΙΡΕΣΙΑΣ

Ταύτης σὺ μέντοι τῆς νόσου[2] *πλήρης ἔφυς.*

ΚΡΕΩΝ

Οὐ βούλομαι τὸν μάντιν[3] *ἀντειπεῖν κακῶς.*

ΤΕΙΡΕΣΙΑΣ

Καὶ μὴν λέγεις[4], *ψευδῆ με θεσπίζειν λέγων.*

ΚΡΕΩΝ

Τὸ μαντικὸν γὰρ πᾶν φιλάργυρον γένος[5].

ΤΕΙΡΕΣΙΑΣ

Τὸ δ' ἐκ[6] *τυράννων αἰσχροκέρδειαν φιλεῖ.*

[1]) *Ὁ Κρέων ὀνομάζει τὸν Τειρεσίαν ἄφρονα, ἡ δὲ ἀφροσύνη εἶναι ἐπιβλαβής.*

[2]) *Νόσον λέγει τὴν ἀφροσύνην.*

[3]) *Τοῦτον, ὅς μάντις ἐστίν. Δὲν θέλω νὰ κακολογήσω τοῦτον, διότι εἶναι μάντις, ἀνθ' ὧν λέγει.*

[4]) *Τὸ πλῆρες ἤθελεν εἶναι· καὶ μὴν λέγεις κακῶς τὸν μάντιν. Ὁ Τειρεσίας δικαίως θεωρεῖ τὴν δυσπιστίαν εἰς τὰ μαντεύματα ὡς προσβολὴν κατὰ τοῦ μάντεως.*

[5]) *Καὶ ὁ Εὐριπίδης λέγει περὶ τῶν μάντεων Ἰφιγέν. ἐν Αὐλίδ.* 520 *"τὸ μαντικὸν πᾶν σπέρμα φιλότιμον κακόν". Εἶναι ἄξιον σημειώσεως, ὅτι οἱ ἱερεῖς σχεδὸν πάντων τῶν λαῶν καὶ πασῶν τῶν ἐποχῶν κακίζονται ὡς φιλάργυροι καὶ φιλοχρήματοι.*

[6]) *Τὰ χειρόγραφα ἔχουσιν, ὡς ὑπάρχει ἐν τῷ κειμένῳ, ἀλλ' ὁ μὲν* Hartung *εἰκάζει, τὸ δ' αὖ τυράννων, ὁ δὲ* Sayffert *τὸ δέ γε τυράννων. Ἀλλὰ πᾶσα διόρθωσις εἶναι περιττή· σημαίνει τὸ γένος τὸ καταγόμενον ἐκ τῶν τυράννων, ἤτοι οἱ τύραννοι. Οἱ κριτικοὶ προσκρούουσι καὶ εἰς τὴν αἰσχροκέρδειαν, διότι, ὡς παρατηρεῖ ὁ* Blaydes, *ἐν τῇ ὑποθέσει ταύτῃ δὲν εἶναι φανερὰ ἡ αἰσχροκέρδεια τοῦ Κρέοντος. Διὰ τοῦτο οὗτος μὲν εἰκάζει αὐτοβουλίαν, ὁ δὲ* Nauck *εὐσέβειαν οὐ φιλεῖ καὶ ὁ ἡμέτερος Πάλλης αἴσχρ' ἄγαν ἔρδειν φιλεῖς. Ἡμεῖς νομίζομεν, ὅτι τὸ χωρίον δὲν ἔχει ἀνάγκην διορθώσεως. Δὲν εἶναι μὲν φανερὰ ἡ αἰσχροκέρδεια τοῦ Κρέοντος, ἀλλ' οὐδὲ ἡ φιλαργυρία τοῦ Τειρεσίου. Ἑκατέρα τῶν κατηγοριῶν ἀνήκει εἰς τὸ γένος καὶ ἐκ τοῦ γένους μεταφέρεται εἰς τὸ ἄτομον. Ὄντως τοῖς μὲν μάντεσιν ἡ φιλαργυρία εἶναι συνήθης, τοῖς δὲ τυράννοις ἡ αἰσχροκέρδεια. Κατὰ τὰ εἰρημένα ἂν ὁ Τειρεσίας ἔλεγεν αὐτοβουλίαν ἢ εὐσέβειαν, δὲν ἤθελεν ἀποκριθῆ πρὸς τὴν ὑπόθεσιν τοῦ λόγου. Οὕτως ὁ Τειρεσίας λέγει Ἴσως οἱ μάντεις εἶναι φιλάργυροι, ἀλλὰ δὲν εἶναι*

ΚΡΕΩΝ

Ἆρ' οἶσθα ταγοὺς ὄντας, ἂν λέγῃς, λέγων[1];

ΤΕΙΡΕΣΙΑΣ

Οἶδ'· ἐξ ἐμοῦ γὰρ τήνδ' ἔχεις σώσας πόλιν[2].

ΚΡΕΩΝ

Σοφὸς σὺ μάντις, ἀλλὰ τἀδικεῖν φιλῶν.

ΤΕΙΡΕΣΙΑΣ

Ὄρσεις με τἀκίνητα[3] διὰ φρενῶν φράσαι.

ΚΡΕΩΝ

Κίνει, μόνον δὲ μὴ 'πὶ κέρδεσιν λέγων.

ΤΕΙΡΕΣΙΑΣ

Οὕτω γὰρ ἤδη καὶ δοκῶ τὸ σὸν μέρος[4];

αἰσχροκερδεῖς, ὡς ὑμεῖς οἱ τύραννοι.

[1]) Ἡ σύνταξις ἔχει οὑτωσί· Ἆρ' οἶσθα λέγων ταγοὺς ὄντας, ἂν λέγῃς Τὸ λέγειν συντάσσεται διπλῇ αἰτιατικῇ, ὡς πολλαχοῦ, Ἀριστοφ. ἐν Ἀχαρν. 593 "ταυτὶ λέγεις σὺ τὸν στρατηγόν, πτωχὸς ὤν;" Ἰλιάδ. Ι, 58 "ἀτὰρ πεπνυμένα βάζεις Ἀργείων βασιλῆας" Ἡρόδοτ. VIII, 61 "τότε δὲ δὴ ὁ Θεμιστοκλέης κεῖνόν τε καὶ τοὺς Κορινθίους πολλά τε καὶ κακὰ ἔλεγε". Σημειωτέον, ὅτι ὁ Keck προτείνει νὰ γραφῇ ψέγων ἀντὶ λέγων.

[2]) Γνωρίζω, ὅτι λέγω εἰς τοὺς ταγούς, ὅσα λέγω, ἀλλ εἶναι ἐκεῖνοι οἱ ταγοί, οὓς ἐγὼ ἀνέδειξα τοιούτους. Ὁ Τειρεσίας πάνυ εὐφυῶς ὑπαινίσσεται τὸ μάντευμα ἐκεῖνο, καθ' ὃ ὁ Κρέων τὸν Μεγαρέα θυσίαν προσενεγκὼν ἔσωσε τὴν πόλιν.

[3]) Ὁ Σχολιαστὴς ἑρμηνεύει οὕτως· "Τὰ ἄρρητά με δημοσιεύειν ἀνακινεῖς" Ὅμοιαι φράσεις ἐν Οἰδίποδ. ἐπὶ Κολων. 624 "ἀλλ' οὐ γὰρ αὐδᾶν ἡδὺ τἀκίνητ' ἔπη", καὶ 1526 "ἃ δ' ἐξάγιστα μηδὲ κινεῖται λόγῳ". Τὸ διὰ φρενῶν προσδιορίζει τὰ ἀκίνητα, δηλ. ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα μέχρι τοῦδε ἔμενον κεκρυμμένα ἐν τῇ καρδίᾳ. Κατὰ τὸν Wecklein ἡ φράσις λέγεται ἐν σχέσει πρὸς τὴν παροιμίαν, μὴ κινεῖν τὰ ἀκίνητα.

[4]) Τινὲς ἐξαλείφουσι τὸ ἐρωτηματικὸν σημεῖον, ὅπερ ἀλλοιοῖ τὴν ἔννοιαν τοῦ λόγου. Ὁ Τειρεσίας μετὰ πικρᾶς εἰρωνείας ἀποκρίνεται εἰς τὸν λόγον τοῦ Κρέοντος. Μήπως καὶ νομίζεις, ὅτι θὰ κινήσω τὰ ἀπόρρητα λαβὼν κέρδη παρὰ σοῦ; Ἡ εἰρωνεία ἔγκειται ἐν τούτῳ, ὅτι δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ λάβῃ κέρδη παρὰ τοῦ Κρέοντος, ᾧ προαγγέλλει μεγάλας συμφοράς. Ἐν ἄλλαις λέξεσι τόσα κέρδη λαμβάνω παρὰ τῶν ἄλλων, ὅσα θὰ λάβω καὶ παρὰ σοῦ, δι' ὅσα σοι μαντεύσω. Ὥστε τὸ σόν μέρος δὲν προσδιορίζει τὸ δοκῶ, ὡς ἠδύνατό τις νὰ ὑποθέσῃ, ἀλλὰ τὸ ἐπὶ κέρδεσιν, ὅπερ ἐννοεῖται ἐκ τοῦ λόγου τοῦ Κρέοντος. Ἡ δὲ φράσις τὸ σὸν μέρος εἶναι

ΚΡΕΩΝ

Ὡς μὴ 'μπολήσων[1] ἴσθι τὴν ἐμὴν φρένα.

ΤΕΙΡΕΣΙΑΣ

Ἀλλ' εὖ γέ τοι κάτισθι[2] μὴ πολλοὺς ἔτι
τρόχους[3] ἁμιλλητῆρας ἡλίου τελῶν,
ἐν οἷσι τῶν σῶν αὐτὸς ἐκ σπλάγχνων ἕνα
νέκυν νεκρῶν[4] ἀμοιβὸν ἀντιδοὺς ἔσει,
ἀνθ' ὧν[5] ἔχεις μὲν τῶν ἄνω βαλὼν [6]κάτω,
ψυχήν[7] τ' ἀτίμως ἐν τάφῳ κατῴκισας,
ἔχεις δὲ[8] τῶν κάτωθεν ἐνθάδ' αὖ θεῶν
ἄμοιρον, ἀκτέριστον, ἀνόσιον[9] νέκυν.

συνηθεστάτη τοῖς τραγικοῖς· Οἰδίπ. ἐπὶ Κολων. 1366 *"εἰ δ' ἐξέφυσα τάσδε μὴ ἐμαυτῷ τροφοὺς τὰς παῖδας, ἦ τἂν οὐκ ἂν ἦ τὸ σὸν μέρος„ ἐν Τραχιν.* 1215 *"τὰ δ' ἄλλα πράξω, κοὐ καμεῖ τοὐμὸν μέρος„.*

[1]) *Γνώριζε, ὅτι δὲν θὰ πωλήσῃς τὴν διάνοιάν μου· ὅτι δὲν θὰ ἐπιδράσῃς ἐπ' ἐμοῦ, ἐάν τε ὠφέλειαν, ἐάν τε βλάβην ἐλπίζῃς.*

[2]) *Ὁ Τειρεσίας ἀποκρίνεται διὰ τοῦ αὐτοῦ ῥήματος, ὅπερ καὶ ὁ Κρέων μετεχειρίσθη. Οὐχὶ ἐγώ, ἀλλὰ σὺ πρέπει νὰ μάθῃς.*

[3]) *Ἀντὶ τῆς γραφῆς τ ρ ο χ ο ὺ ς πρῶτος ὁ* Erfurdt *ἔγραψε τ ρ ό χ ο υ ς, ὅπερ ἐδέξαντο οἱ πλεῖστοι τῶν ἐκδοτῶν. Τρόχος δὲ σημαίνει τὴν κατὰ κύκλον κίνησιν, ἢ τὸν κατὰ κύκλον δρόμον. Αἱ κυκλικαὶ κινήσεις φαίνονται οἱονεὶ ἁμιλλώμεναι. Ὁ δὲ Σχολιαστὴς ἑρμηνεύει· "Ἁμιλλητῆρας δέ, τοὺς ἀλλήλους διαδεχομένους„.*

[4]) *Ὑπονοεῖ ὁ μάντις τὸν Αἵμονα ἀντὶ τῆς Ἀντιγόνης καὶ τοῦ Πολυνείκους.*

[5]) *Ἀντὶ τούτων, ἃ τῶν ἄνω ἔβαλες κάτω. Ὁ Κρέων ἐποίησε δύο ἀνοσίας πράξεις, ἕνα μὲν ἄνθρωπον ζῶντα (τὴν Ἀντιγόνην) ἔθηκεν ἐν τοῖς νεκροῖς, ἄλλον δὲ νεκρὸν κατέλιπεν ἐν τοῖς ζῶσιν (τὸν Πολυνείκη). Κατὰ τὸν* Bellermann *ὅμως ἡ φράσις κεῖται ἀντὶ τ ο ύ τ ω ν ὅ τ ι, ὡς παρ' Ἀριστοφάν. ἐν Πλούτ.* 434 *"σφὼ ποιήσω σήμερον δ ο ῦ ν α ι δ ί κ η ν, ἀ ν θ' ὧ ν ἐ μ ὲ ζ η τ ε ῖ τ ο ν ἐ ν θ έ ν δ' ἀ φ α ν ί σ α ι„.*

[6]) *Ὁ ποιητὴς προετίμησε τὴν περίφρασιν ἔ χ ε ι ς β α λ ώ ν, ὅπως διὰ τῶν φράσεων ἔχεις μὲν — ἔχεις δὲ ποιήσῃ ἀναφορὰν.*

[7]) *Ἐνταῦθα σημαίνει ζωήν, ἤτοι ἄνθρωπον ζῶντα.*

[8]) *Ἡ σύνταξις ἔχει ὡς ἑξῆς· ἔχεις δὲ ἐνθάδε αὖ νέκυν ἄμοιρον τῶν κάτωθεν θεῶν. Ἡ γενικὴ τῶν κάτωθεν ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ ἄμοιρον.*

[9]) *Δηλαδὴ τὸν μὴ τυχόντα τῶν ὁσίων. Ὁ δὲ Εὐστάθιος λέγει ἐν σελ.* 29, 37 *"ἀνόσιος πάλαι ποτὲ ἐδήλου τὸν ἄταφον„.*

ὧν[1] *οὔτε σοὶ μέτεστιν οὔτε τοῖς ἄνω*
θεοῖσιν, ἀλλ' ἐκ σοῦ βιάζονται[2] *τάδε.*
τούτων[3] *σε λωβητῆρες ὑστεροφθόροι*[4]
λοχῶσιν Ἅιδου καὶ θεῶν Ἐρινύες,
ἐν τοῖσιν αὐτοῖς τοῖσδε[5] *ληφθῆναι κακοῖς.*
καὶ ταῦτ'[6] *ἄθρησον εἰ κατηργυρωμένος*[7]
λέγω· φανεῖ[8] *γὰρ οὐ μακροῦ χρόνου τριβὴ*
ἀνδρῶν, γυναικῶν[9] *σοῖς δόμοις κωκύματα.*

[1]) Ἡ ἀντωνυμία εἶναι γένους οὐδετέρου, ὡς καὶ τὸ ἑπόμενον τάδε.

[2]) Τὸ ῥῆμα ἐνταῦθα ἔχει παθητικὴν σημασίαν· τὸ μὲν ὑποκείμενον αὐτοῦ εἶναι οἱ κάτωθεν θεοί, τὸ δὲ ποιητικὸν αἴτιον τὸ ἐκ σοῦ, ἡ δὲ αἰτιατικὴ τάδε εἶναι προσδιορισμὸς τῆς συστοίχου αἰτιατικῆς.

[3]) Τὴν γενικὴν ὁ Wolff θεωρεῖ γένους ἀρσενικοῦ ἀναφερομένην εἰς τοὺς θεούς, ὧν θεράπαιναι εἶναι αἱ Ἐρινύες. Πιθανώτερον ὅμως εἶναι γένους οὐδετέρου ἀναφερομένου εἰς τὸ προηγούμενον τάδε. Ἡ δὲ γενικὴ εἶναι τοῦ τιμήματος ἢ ἀνταλλάγματος, δηλ. ἀντὶ τούτων, ὡς Ξενοφ. ἐν Ἀπομν. ΙΙ, 1, 20 "τῶν πόνων πωλοῦσιν ἡμῖν πάντα τἀγάθ' οἱ θεοὶ„ Ἡρόδοτ. V, 6 "ὠνέονται τὰς γυναῖκας παρὰ τῶν γονέων χρημάτων μεγάλων„.

[4]) Ὁ Σχολιαστὴς ἑρμηνεύει οὑτωσί· "Αἱ ὕστερον μέλλουσαι βλάψαι„ καὶ τὸ λοχῶσι γὰρ τὴν οὐ παραχρῆμα, ἀλλὰ τὴν ἐς ὕστερον ἀφοφητὶ τιμωρίαν δηλοῖ· τὸ ἀρσενικὸν δὲ ἀντὶ τοῦ θηλυκοῦ ἔταξεν, ὡς καὶ τὸ "σωτῆρι τύχῃ„.

[5]) Τὸ τοῖσδε ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ ἐν τοῖς αὐτοῖς, ὅπερ κατὰ σύμπτωσιν εἶναι πτώσεως δοτικῆς. Τὸ τοῖσδε ἀναφέρεται εἰς τὸ προηγούμενον τάδε, δηλ. αἱ Ἐρινύες ἐνεδρεύουσι νὰ συλληφθῇς εἰς τὰ αὐτὰ κακά, ἅπερ ἔπραξας. Ἐν ἄλλαις λέξεσι θέλουσι νὰ ἀποδώσωσιν ἴσα ἀντὶ ἴσων.

[6]) Τὸ ταῦτα δὲν ἀνήκει εἰς τὸ ἄθρησον, ἀλλ' εἰς τὸ ἑπόμενον λέγω.

[7]) Δηλαδὴ διαφθαρεὶς δι' ἀργύρου, ὡς Πίνδ. ἐν Νεμ. 10, 43 „ἀργυρωθέντες σὺν φιάλαις ἀπέβαν„ ἐν Πυθ. 14, 41 "εἰ μισθῷ συνετίθευ παρέχειν φωνὰν ὑπάργυρον„. Ἐνταῦθα, ἔνθα ὁ μάντις δίδει τὸ φοβερώτερον μάντευμα τῷ τυράννῳ, ἐπαναλαμβάνει μετὰ πικρίας τὴν περὶ διαφθορᾶς ὕβριν.

[8]) Τινὲς θεωροῦντες τὴν φράσιν οὐ μακροῦ χρόνου τριβὴ ὡς παρεμπίπτουσαν θέτουσιν αὐτὴν μεταξὺ δύο κομμάτων, ὅπερ δὲν εἶναι ὀρθόν· διότι ἡ σύνταξις ἔχει οὑτωσί· οὐ μακροῦ χρόνου τριβὴ φανεῖ κωκύματα ἀνδρῶν (καὶ) γυναικῶν.

[9]) Κατὰ τὸν Σχολιαστὴν λείπει τὸ καί· εἶναι ὅμως ἀσύνδετον. Ὁ μάντις λέγει ὀλίγον ἀσαφῶς, ἀλλὰ διὰ μὲν τῶν κωκυμάτων τῶν ἀνδρῶν ὑποδηλοῖ τὸν θάνατον τοῦ Αἵμονος, διὰ δὲ τῶν κωκυμάτων τῶν γυναικῶν τὸν τῆς Εὐρυδίκης.

ἐχθραὶ[1] *δὲ πᾶσαι συνταράσσονται πόλεις,*
ὅσων σπαράγματ' ἢ κύνες καθήγισαν[2]

1) *Ἐπειδὴ τὸ χωρίον τοῦτο παρέχει δυσκολίας περὶ τὴν ἑρμηνείαν* ὁ Dindorf, ὁ Wunder, ὁ Meineke *καὶ ἄλλοι θεωροῦσι τοὺς τέσσαρας ἐφεξῆς στίχους ὡς νόθους, ὅπερ δὲν εἶναι πιθανόν.* Ὁ Erfurdt, ὁ Hermann *καὶ ἄλλοι νομίζουσιν, ὅτι ὁ Τειρεσίας λέγει ἐνταῦθα περὶ τῆς στρατείας τῶν Ἐπιγόνων, ἀλλὰ τοῦτο δι' ἰσχυρῶν ἐπιχειρημάτων καταπολεμεῖ ὁ ἀείμνηστος* Boeckh. *Ἐκ τοῦ μύθου γινώσκομεν περὶ τῆς στρατείας τῶν Ἐπιγόνων καὶ ὅτι καὶ οἱ ἄλλοι στρατηγοὶ ἔμειναν ἄταφοι, ἀλλ' ἐν τῷδε τῷ δράματι οὐδὲ ὁ ἐλάχιστος ὑπαινιγμός ὑπάρχει. Εἶτα οἱ Ἀργεῖοι εἰς πόλεμον πρὸς τοὺς Θηβαίους ὄντες δὲν εἶχον ἀνάγκην τῶν μιασμάτων, ὅπως γείνωσιν ἐχθροὶ τούτων καὶ δέον νὰ ἐνθυμηθῶμεν, ὅτι ὁ πόλεμος τῶν Ἐπιγόνων ἐγένετο μετὰ δέκα ἔτη. Πρὸς τούτοις διὰ τί οἱ οἰωνοὶ τὰ σπαράγματα ἔμελλον νὰ κομίσωσιν εἰς τὰς ἑστίας τῶν Ἀργείων καὶ οὐχὶ ἀλλαχοῦ; Ἀλλὰ καὶ ἂν οἱ οἰωνοὶ ἔπραττον τοῦτο, πρέπει νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι καὶ οἱ κύνες καὶ ἄλλα τετράποδα ζῷα ἐκ τῶν Θηβῶν εἰς τὴν Πελοπόννησον μετήνεγκον ταῦτα; Ἄλλως ὁ ποιητὴς δὲν ἔπρεπε νὰ εἴπῃ συνταράσσονται, ἀλλὰ συνταράξονται, εἰς ὃ ὄντως ὁ* Bergk *ἔτρεψεν Ἀλλὰ πᾶσαι αὗται αἱ δυσκολίαι αἴρονται, ἂν ἀκολουθήσωμεν τῷ* Böeckh *Κατὰ τοῦτον ὁ Τειρεσίας ἐμμένει ἐν τῷ λόγῳ αὐτοῦ (στίχ.* 1016), *καθ' ὃν οἱ οἰωνοὶ καὶ οἱ κύνες ἐμίαναν τοὺς βωμοὺς καὶ τὰς ἐσχάρας τῶν Θηβῶν καὶ διὰ τοῦτο οἱ θεοὶ δὲν δέχονται καὶ θυσίας καὶ τὰς εὐχὰς τῶν Θηβαίων. Λοιπὸν εἰς τοῦτο ἀποβλέπων ὁ μάντις λέγει, ὅτι πᾶσα πόλις συνταράσσεται, ἐν ᾗ νεκρὸς μένει ἄταφος Ἀντὶ δὲ νὰ εἴπῃ, ὅτι αἱ Θῆβαι θέλουσι συνταραχθῇ, δηλοῖ τὴν πρότασιν ὡς γενικὸν κῦρος ἔχουσαν. Κατὰ ταῦτα ὁ ποιητὴς δὲν ἐννοεῖ πολέμους τῶν πόλεων πρὸς ἀλλήλας, ἀλλὰ στάσεις. Ὁ Τειρεσίας μαντεύεται, ὅτι ἡ ἀσέβεια τοῦ τυράννου θέλει παραγάγει οὐ μόνον οἰκογενειακὰ δυστυχήματα, ἀλλὰ καὶ πολιτικὰς ταραχάς. Ὄντως τοιαῦται συνέβησαν ἐν Ἀθήναις διὰ τὸ Κυλώνειον ἄγος Τὸ ἐχθραὶ παρέχει δυσκολίαν τοῖς ἑρμηνευταῖς, ἐξ ὧν ὁ μὲν* Schneidervin *ἐξηγεῖ ἐχθραὶ ταῖς Ἐρινύσιν, ὁ δὲ* Hermann *θεωρεῖ ὡς σχῆμα κατὰ πρόληψιν, δηλ. ὥστε γίγνεσθαι ἐχθραὶ καὶ ἄλλοι ἄλλως. Οὐχὶ δ' ἀφυῶς ὁ κ Σεμτέλος γραφει ἐχθραὶ δὲ πᾶσαι συνταράσσουσιν πόλεις, ἀλλὰ νομίζομεν, ὅτι δὲν εἶναι ἀνάγκη διορθώσεως· διότι τὸ ἐπίθετον κεῖται ἀντὶ ἐπιρρήματος. δηλ. ἐχθρικῶς συνταράσσονται.*

2 *Ὁ Ἡσύχιος ἑρμηνεύει τὴν λέξιν οὑτωσί· "συντελέσω καὶ καθιερώσω· παρὰ δὲ Σοφοκλεῖ ἐκ τῶν ἐναντίων ἐκ τοῦ μιαίνειν τέτακται". Ἡ ἀντίθετος αὕτη σημασία ἐγεννήθη ἐκ τούτου, ὅτι οἱ ἀρχαῖοι τὰ σαρκοβόρα ζῷα ἐθεώρουν ὡς ζῶντας τάφους, τοὐλάχιστον ὁ Γοργίας ὠνόμαζε τοὺς γῦπας ἐμψύχους τάφους κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἀριστοτέλους· παρὰ δὲ τῷ Στράβωνι XI,* 517 *ὑπάρχει ἡ φράσις κύνες ἐνταφια-*

ἢ θῆρες, ἤ τις πτηνὸς οἰωνὸς φέρων[1]
ἀνόσιον ὀσμὴν ἑστιοῦχον ἐς πόλιν[2].
τοιαῦτά σου, λυπεῖς[3] γάρ, ὥστε τοξότης[4]
ἀφῆκα θυμῷ καρδίας[5] τοξεύματα
βέβαια, τῶν[6] σὺ θάλπος οὐχ ὑπεκδραμεῖ.
ὦ παῖ, σὺ δ'[7] ὑμᾶς ἄπαγε πρὸς δόμους, ἵνα
τὸν θυμὸν οὗτος ἐς νεωτέρους ἀφῇ,
καὶ γνῷ τρέφειν τὴν γλῶσσαν ἡσυχωτέραν[8],

σ τ α ί. Τοὺς νεκροὺς θάπτουσιν οἱ ἄνθρωποι· ὅσοι ὅμως τὴν φροντίδα τοῦ εὐσεβοῦς τούτου καθήκοντος ἀφίνουσιν εἰς τοὺς κύνας καὶ τοὺς οἰωνούς, πάσχουσι πολλὰ ἐν τῇ πόλει. Οὕτω τὴν φράσιν λέγει εἰρωνικῶς.

1) Ἡ μετοχὴ συμφωνεῖ πρὸς τὸ πλησιέστερον.

2) Ἐπειδὴ προηγεῖται τὸ π ό λ ε ι ς, προσκρούουσιν οἱ κ ρ ι τ ι κ ο ὶ εἰς τὴν λέξιν καὶ ὁ μὲν Blaydes γράφει δ ό μ ο ν, ὁ δὲ Nauck ἑ σ τ ι ο ῦ χ ο ν ἐ ς π ό λ ο ν καὶ ὁ κ. Σεμιτέλος ἄ σ τ ε ω ς ἐ ς ὀ μ φ α λ ό ν. Κατὰ τῶν διορθώσεων τούτων πολλὰ ἠδύνατό τις νὰ εἴπῃ· π. χ. τὸ δ ό μ ο ν δὲν εἶναι πιθανόν διότι ἐνταῦθα δὲν πρόκειται περὶ ἰδιωτικῶν, ἀλλὰ περὶ πολιτικῶν δυστυχημάτων. Τὸ ἑστιοῦχον ἰσοδυναμεῖ τῷ ἱ ε ρ ᾶ ς ἑ σ τ ί α ς ἔ χ ο υ σ α ν. Κατὰ τὸν Wecklein πόλις εἶναι ἡ ἀκρόπολις, ὡς παρὰ τοῖς Ἀθηναίοις, παρ' οἷς λέγεται Ἀθηνᾶ Πολιὰς καὶ Ζεὺς Πολιεύς.

3) Τοῦτο λέγεται ἐν παρενθέσει. Ἐξυπακούεται τὸ ἀντικείμενον μ ε.

4) Μετὰ πικρίας ὁ Τειρεσίας ὑπομιμνήσκει τὸν λόγον τοῦ Κρέοντος εἰπόντος ἐν στίχ. 1033 "ὦ πρέσβυ, πάντες, ὥστε τοξόται, σκοποῦ τοξεύετ' ἀνδρὸς τοῦδε"

5) Ὁ Σχολιαστὴς παρατηρεῖ· "Τοιαῦτα κατὰ τῆς καρδίας σου τοξεύματα ἀφῆκα μετὰ θυμοῦ". Ἡ παρατήρησις ὅμως δὲν φαίνεται πιθανή· διότι τὸ θ υ μ ῷ σ ο υ σημαίνει ἔρριψα κατὰ τῆς ψυχῆς σου, τὸ δὲ καρδίας ὅ τε Hermann καὶ ὁ Boeckk συνδέουσι μετὰ τοῦ τοξεύματα. Κατὰ τὸν Bellermann ἡ γενικὴ σοῦ ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ ἀ φ ῆ κ α τ ο ξ ε ύ μ α τ α, ὅπερ συντάσσεται πρὸς γενικήν, ὡς τὸ ἐφίεσθαι, τοξεύειν, ἀκοντίζειν.

6) Τὰς πλαγίας πτώσεις τοῦ ἄρθρου ὁ Σοφοκλῆς μεταχειρίζεται ἀντὶ ἀναφορικῶν καὶ ἐν τῷ τριμέτρῳ μόνον μετὰ φωνήεντα.

7) Ἀντὶ νὰ εἴπῃ, σ ὺ δ έ, ὦ π α ῖ, ἀλλ' οἱ ἀρχαῖοι προτιμῶσι τὴν τοιαύτην θέσιν τῶν λέξεων, ὅταν ὁ λέγων στρέφῃ τὸν λόγον εἰς ἄλλο πρόσωπον καὶ τὴν προσοχὴν τούτου θέλῃ νὰ διεγείρῃ, ὡς ἐν Ἰλιάδ. Α, 282 "Ἀτρείδη. σὺ δὲ παῦε τεὸν μένος".

8) Θωμᾶς ὁ Μάγιστρος λέγει ἐν σελ. 426 "Ἡσυχαίτερον, οὐχ ἡσυχώτερον". Αἰσχυλ. Εὐμενίσ. 21 "τάδ' ἐμφανῶς πράσσουσαν ἡσυχαιτέραν", ἀλλ' εὕρηται καὶ ἡσυχώτατος παρὰ Πλάτ. ἐν Χαρμίδ, 160 Α.

τὸν νοῦν τ' ἀμείνω τῶν φρενῶν ἢ νῦν φέρει[1].

ΧΟΡΟΣ.

Ἁνήρ, ἄναξ, βέβηκε δεινὰ θεσπίσας.
ἐπιστάμεσθα δ', ἐξ ὅτου λευκὴν ἐγὼ[2]
τήνδ' ἐκ μελαίνης ἀμφιβάλλομαι τρίχα[3],
μή πώ ποτ' αὐτὸν ψεῦδος ἐς πόλιν λακεῖν[4].

ΚΡΕΩΝ.

Ἔγνωκα καὐτὸς καὶ ταράσσομαι φρένας·
τό τ' εἰκαθεῖν γὰρ δεινόν[5], *ἀντιστάντα δὲ*[6]
ἄτῃ πατάξαι θυμὸν ἐν δεινῷ πάρα[7].

1) *Ἐν τοῖς χειρογράφοις ἀναγινώσκεται ἢ νῦν φέρει, ἀλλ' ὁ* Brunck *διώρθωσεν εἰς ὢ ν ν ῦ ν φ έ ρ ε ι. Ἡ διόρθωσις αὕτη ἐπεδοκιμάσθη ὑπὸ τοῦ* Dindorf, Wolff *καὶ ἄλλων. Ἀλλ' οἱ πλεῖστοι τῶν ἐκδοτῶν διατηροῦσι τὴν ἀρχαίαν γραφήν. Τὴν γενικὴν φρενῶν κατὰ δύο τρόπους δυνάμεθα νὰ συντάξωμεν ἢ νὰ θεωρήσωμεν ὡς γενικὴν κτητικὴν εἰς τὸ νοῦν ἢ ὡς τὸν δεύτερον ὅρον καὶ συγκρίσεως εἰς τὸ ἀμείνω. Τῇ πρώτῃ ἑρμηνείᾳ ἀκολουθοῦσιν οὐχὶ ὀλίγοι ἑρμηνευταί. Δύναται δὲ νὰ λεχθῇ νοῦς φρενῶν ὡς ἐν Τραγ. ἀδεσπότ.* 240 *"θεὸς ἐξαφαιρεῖται φρενῶν τὸν νοῦν τὸν ἐσθλὸν„. Λέγεται δὲ καὶ τὸ ἀντίθετον παρὰ Ξενοφάνει "νόου φρενὶ πάντα κραδαίνει„.*

2) *Ἡ μετάβασις ἐκ τοῦ πληθυντικοῦ εἰς τὸν ἑνικὸν ἀριθμὸν δὲν εἶναι σπανία.*

3) *Φαίνεται, ὅτι οἱ χορευταὶ λέγοντες ταῦτα ἐπέδειξαν ἐν τῷ θεάτρῳ καὶ τὰς πολιὰς αὐτῶν τρίχας. Ἡ φράσις εἶναι παράδοξος, ἀλλὰ προδήλως ὁ ποιητὴς θέλει νὰ εἴπῃ· καίπερ λευκὸς ἐκ τοῦ γήρατος, ὅμως οὐδὲν τοιοῦτον παράδειγμα δύναμαι νὰ ἐνθυμηθῶ.*

4) *Τὸ ἐπίστασθαι συντάσσεται πρὸς ἀπαρέμφατον, ὡς ἐν στίχ.* 293.

5) *Ὁ* Brunck *διορθοῖ εἰς δειλόν, ὅπερ δικαίως ἀποδοκιμάζεται ὑπὸ τοῦ* Dindorf. *Κατὰ τὸν Σχολιαστήν· "Τὸ μὲν ὑποχωρεῖν δεινόν, τὸ δὲ ἀντιστάντα βλαβῆναι„. Παραπλήσιον λέγει ὁ Αἰσχύλος ἐν Ἀγαμέμν.* 206 *"βαρεῖα μὲν κὴρ τὸ μὴ πιθέσθαι, βαρεῖα δ' εἰ τέκνον δαΐξω„.*

6) *Ἐν ᾧ προηγεῖται ὁ τέ, δὲν ἕπεται ὁ καί, ἀλλ' ὁ δέ, ὡς ἐν Τραχιν.* 285 *"ταῦτα γὰρ πόσις τε σὸς ἐφεῖτ' ἐγὼ δὲ πιστὸς ὢν κείνῳ τελῶ „. Εὐριπίδ· Ἰφιγέν. ἐν Ταύρ.* 1415 *"Ἴλιόν τ' ἐπισκοπεῖ σεμνὸς Ποσειδῶν, Πελοπίδας δ' ἐναντίος„*

7) *Ἡ σύνταξις ἔχει οὑτωσί· ἀντιστάντα δὲ θυμὸν πάρα ἄτῃ πατάξαι ἐν δεινῷ, δηλ. ἂν ἡ ψυχή μου ἀντιστῇ, ἡ ἄτη ἔχει εἰς τὴν ἐξουσίαν της νὰ πατάξῃ αὐτὴν δεινῶς.*

ΧΟΡΟΣ.

Εὐβουλίας δεῖ, παῖ Μενοικέως Κρέον[1].

ΚΡΕΩΝ.

Τί δῆτα χρὴ δρᾶν; φράζε· πείσομαι δ' ἐγώ.

ΧΟΡΟΣ.

Ἐλθὼν κόρην μὲν ἐκ κατώρυχος στέγης
ἄνες[2], *κτίσον δὲ τῷ προκειμένῳ τάφον.*

ΚΡΕΩΝ.

Καὶ ταῦτ'[3] *ἐπαινεῖς καὶ δοκεῖς παρεικαθεῖν;*

ΧΟΡΟΣ.

Ὅσον γ', ἄναξ, τάχιστα· συντέμνουσι[4] *γὰρ*
θεῶν ποδώκεις τοὺς κακόφρονας Βλάβαι[5].

ΚΡΕΩΝ.

Οἴμοι· μόλις μέν[6], *καρδίας δ' ἐξίσταμαι*

[1]) Ἐν τοῖς χειρογράφοις ἀναγινώσκεται λακεῖν ἢ λαβεῖν ἢ Κρέον. Οἱ κριτικοὶ διαφωνοῦσι περὶ τὴν προτίμησιν τῆς γραφῆς.

[2]) Ἄφες ἐλευθέραν.

[3]) Κατὰ τὸν Bellermann εἶναι ἀντικείμενον τοῦ παρεικαθεῖν, ὅπερ ἐξαρτᾶται μόνον ἐκ τοῦ ἐπαινεῖς. Ὁ Nauck ὅμως νομίζει, ὅτι τὸ δοκεῖς πρέπει νὰ τραπῇ εἰς λέγεις.

[4]) Ὡς ἐν τῷ ἀνύειν, οὕτω καὶ ἐν τῷ συντέμνειν παραλείπεται ἡ αἰτιατικὴ ὁδόν. Ὁ Σχολιαστὴς ἑρμηνεύει· „Συντόμως κατακόπτουσι καὶ βλάπτουσι„.

[5]) Οὕτως ὀνομάζονται ἐνταῦθα αἱ Ἐρινύες, περὶ ὧν ἔλεγεν ὁ Τειρεσίας· „λωβητῆρες ὑστεροφθόροι λοχῶσιν Ἅιδου καὶ θεῶν Ἐρινύες„· Περὶ τῆς ταχύτητος τῶν ποδῶν τῶν Ἐρινύων ὁ Σοφοκλῆς λέγει ἐν Αἴαντ. 837 „σεμνὰς Ἐρινῦς τανύποδας μαθεῖν ἐμέ, πρὸς τῶν Ἀτρειδῶν ὡς διόλλυμαι τάλας„ καὶ 843 „ἴτ', ὦ ταχεῖαι ποίνιμοί τ' Ἐρινύες„.

[6]) Τὸ πλῆρες ἤθελεν εἶναι· μόλις μὲν ἐξίσταμαι καρδίας, ἐξίσταμαι δὲ καρδίας δρᾶν, δηλ. μόλις ἀφῆκα τὴν προτέραν γνώμην μου καὶ ἀφῆκα ταύτην διὰ νὰ πράξω. Ὁ Κρέων θεωρεῖ διπλῆν τὴν συμφοράν· πρῶτον, ὅτι καταλείπει τὴν γνώμην, ἣν ἐκθύμως ὑπερήσπιζε, καὶ δεύτερον, ὅτι εὐθὺς μετὰ τὴν μετάνοιαν ἀναγκάζεται νὰ πράξῃ. Ἡ μεταβολὴ δὲν ἤθελεν εἶναι οὕτω λυπηρά, ἂν μετὰ πάροδον χρόνου ἔπραττεν· Εὐριπίδ. ἐν Φοινίσσ. 1421 „μόλις μέν, ἐξέτεινε δ' εἰς ἧπαρ ξίφος„ Ἀριστοφ. Νεφέλ 1363 „κἀγὼ μόλις μέν, ἀλλ'

τὸ δρᾶν· ἀνάγκῃ δ' οὐχὶ δυσμαχητέον[1].

ΧΟΡΟΣ.

Δρᾶ νῦν τάδ' ἐλθών, μηδ' ἐπ' ἄλλοισιν τρέπε[2].

ΚΡΕΩΝ.

Ὧδ', ὡς ἔχω, στείχοιμ' ἂν[3]· ἴτ' ἴτ' ὀπάονες,
οἵ τ'[4] ὄντες οἵ τ' ἀπόντες,} ἀξίνας χεροῖν
ὁρμᾶσθ' ἑλόντες εἰς ἐπόψιον[5] τόπον.
ἐγὼ δ' ,ἐπειδὴ δόξα τῇδ' ἐπεστράφη,
αὐτός τ' ἔδησα καὶ παρὼν ἐκλύσομαι[6].
δέδοικα γάρ, μὴ τοὺς καθεστῶτας[7] νόμους

ὅμως ἠνεσχόμην τὸ πρῶτον„. Πλάτ. ἐν Πολιτ. X, 607 E "βίᾳ μέν, ὅμως δ' ἀπέχονται„.

[1]) Δὲν πρέπει νὰ πολεμήσω ἐναντίον τῆς ἀνάγκης, διότι ὁ πόλεμος θὰ ἦναι κακός, ὡς ἐν Τραχιν.491 "κοὔτοι νόσον γ' ἐπακτὸν ἐξαρούμεθα, θεοῖσι δυσμαχοῦντες„. Ὁ δὲ Σιμωνίδης ἐν Ἀποσπ. 5. 21 λέγει "ἀνάγκᾳ δ' οὐδὲ θεοὶ μάχονται„.

[2]) Δηλαδὴ μηδ' ἄλλοισιν ἐπίτρεπε. Οἱ γέροντες τῶν Θηβῶν παροτρύνουσι τὸν Κρέοντα, ἵνα οὗτος αὐτοπροσώπως ἐνεργήσῃ.

[3]) Κατὰ τὸν Nauck ἰσοδυναμεῖ, πρὸς τὸ εἶμι, ὡς τὸ λέγοιμ' ἂν ἤδη πρὸς τὸ λέξω. Ἄλλοι γράφουσιν, οἵτ' ὀπάονες, ὅπερ φθείρει τὴν σπουδήν, ἣν ἀπαιτεῖ ἐνταῦθα ὁ λόγος. Καλεῖ δὲ οὐ μόνον τοὺς παρόντας, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀπόντας τῶν θεραπόντων, ὅπως ἀκολουθήσωσιν, ὅπερ δὲν εἶναι παράδοξον, ἀλλὰ δεικνύει τὸν ζῆλον τοῦ Κρέοντος· καὶ ἐν Ἠλέκτρᾳ λέγει 305 "Μέλλων γὰρ ἀεὶ δρᾶν τι τὰς οὔσας τέ μοι καὶ τὰς ἀπούσας ἐλπίδας διέφθορεν„.

[4]) Μετὰ τὴν κλητικὴν ἕπεται ὀνομαστική, ὡς παρ' Αἰσχύλ ἐν Πέρσ. 156 "μᾶτερ ἡ Ξέρξου γεραιά, χαῖρε, Δαρείου γύναι„.

[5]) Ὁ Κρέων δεικνύει διὰ τῆς χειρὸς τὸν ὑψηλὸν χῶρον, ἐφ' οὗ ἔκειτο τὸ πτῶμα τοῦ Πολυνείκους· ὅρα στίχ. 411. Ὁ Hermann ἐν τοῖς πρώτοις παρετήρησεν, ὅτι ἐνταῦθα ἐξέπεσαν τοῦ κειμένου στίχοι τινές, ἐν οἷς ὁ Κρέων περιέγραφεν ἀκριβέστερον τὸν χῶρον καὶ ἔλεγέ τι περὶ ἐλευθερώσεως τῆς Ἀντιγόνης. Τοῦτο δὲν φαίνεται πιθανόν, διότι ἡ δεικνύουσα χεὶρ ἀνεπλήρου τὰς λέξεις καὶ οἱ σπεύδοντες δὲν λέγουσι πολλά. Ἐπὶ πᾶσι τούτοις δὲν ἦτο ἀνάγκη ἀκριβεστέρας περιγραφῆς· διότι αὐτὸς ὁ Κρέων ἐν τοῖς ἀκολούθοις πορεύεται.

[6]) Σαφέστερον ἠδύνατο νὰ εἴπῃ, ὥσπερ αὐτὸς ἔδησα, οὕτω καὶ αὐτὸς ἐκλύσομαι„ ἐν Αἴαντ. 647 "φαίνει τ' ἄδηλα καὶ φανέντα κρύπτεται„.

[7]) Καθεστῶτες νόμοι εἶναι τὸ φυσικὸν δίκαιον, ὅπερ παρέβη ὁ Κρέων. Οὕτω πρὸ τῆς καταστρο-

ἄριστον ᾖ σῴζοντα τὸν βίον τελεῖν.

ΧΟΡΟΣ.

Στροφὴ ά.

Πολυώνυμε[1], *Καδμείας νύμφας*[2] *ἄγαλμα*
καὶ Διὸς βαρυβρεμέτα[3] *γένος, κλυτὰν ὃς ἀμφέπεις*
Ἰταλίαν[4], *μέδεις δὲ*

φῆς ὁ ἁμαρτὼν ὁμολογεῖ τὴν ἧτταν αὐτοῦ.

[1]) Ἐπειδὴ τὰ δράματα ἐδιδάσκοντο ἐν ταῖς ἑορταῖς καὶ τῷ ναῷ τοῦ Διονύσου, οἱ δραματικοὶ ποιηταὶ ἐκ παντὸς τρόπου ἐζήτουν ἀφορμήν, ὅπως ὑμνήσωσι τὸν θεὸν τοῦτον. Ἐνταῦθα δ' ὁ ὕμνος ἥρμοζε, διότι ὁ υἱὸς τῆς Σεμέλης ἦτο προστάτης τῶν Θηβῶν. Ὁ χορὸς λοιπὸν ἱκετεύει τὸν Διόνυσον, ὅπως σῴσῃ τὴν πόλιν. Εἶναι δ' οὗτος μεστὸς ἐλπίδων, ὡς τοῦτο συμβαίνει συνήθως παρὰ τῷ Σοφοκλεῖ πρὸ τῆς καταστροφῆς. Ὅρα εἰσαγωγ. εἰς Φιλοκτήτ. σελ. 50. Κατὰ τὴν κρατοῦσαν γνώμην τὸ χορικὸν εἶναι ὑπόρχημα, ὡς ἐν Τραχ. 205 καὶ ἐν Αἴαντ. 693, ἀλλ' ὁ Bellermann ἀρνεῖται τοῦτο. Ὁ Σχολιαστὴς λέγει περὶ τοῦ ἐπιθέτου· " Οἱ μὲν γὰρ Βάκχον, οἱ δὲ Ἴακχον, οἱ δὲ Λύαιον, οἱ δὲ Εὔϊον, οἱ δὲ Διθύραμβον αὐτὸν καλοῦσιν„. Ἡ σύνταξις ἔχει οὑτωσί· Πολυώνυμε, ὃς ἀμφέπεις, μέδεις δέ . . . ὦ Βακχεῦ, μολεῖν (ἀπαρέμφατον ἀντὶ προστακτικῆς). Αἱ δὲ προτάσεις σὲ δ' ὑπέρ, καί σε κεῖνται παρενθετικῶς κατὰ τὸν Ὁμηρικὸν τρόπον.

[2]) Οὕτως ὀνομάζεται ἡ Σεμέλη. Ὁ Διόνυσος ἅτε παρέχων ἡδονὴν καὶ χαρὰν τῇ μητρὶ λέγεται ἄγαλμα.

[3]) Τὸ ἐπίθετον τοῦτο ὑπομιμνήσκει Διόνυσον τὸν Βρόμιον καὶ Ἐρίβρομον. Τὸ γένος λέγεται καὶ ἐπὶ ἑνὸς προσώπου, ὡς ἐν Αἴαντ. 784 " ὦ Τέκμησσα, δύσμορον γένος„.

[4]) Ὅτι ἡ λατρεία τοῦ Διονύσου ἦτο ἐν Ἰταλίᾳ ἢ τῇ μεγάλῃ Ἑλλάδι, γινώσκομεν ἀπὸ τοῦ Ἡροδότου I, 23 καὶ ἄλλων, Διόδωρ. XII, 10, Μέγα Ἐτυμολ. ἐν λεξ. Κολωνεία " Φασὶ γὰρ τὸν Διόνυσον τὸν ἐπὶ Τυρσηνοὺς ἀπιόντα πόλεμον, τοὺς γεγηρακότας τῶν Σειληνῶν μετὰ τῆς ἀχρήστου ἡλικίας ἐν Ἰταλίᾳ καταλιπεῖν· τοὺς δὲ τραπῆναι ἐπὶ ἀμπέλων ἐπιμέλειαν καὶ εὔοινον γενέσθαι τὴν Ἰταλίαν„. Ἐπειδὴ δὲ ἐν Ἰκαρίᾳ το πρῶτον εἰσήχθη ἡ λατρεία τοῦ Διονύσου καὶ εἰς τὸν δῆμον τοῦτον ἀπεδίδετο ἡ τῆς τραγῳδίας εὕρεσις (Ἀθην. II. 40 "ἡ τῆς τραγῳδίας εὕρεσις ἐν Ἰκαρίῳ τῆς Ἀττικῆς)„ ἴσως δὲν εἶναι ἀπίθανος ἡ εἰκασία τοῦ Unger, τοῦ Erfurdt καὶ ἄλλων, οἵτινες τρέπουσιν εἰς Ἰκαρίαν. Τοὐναντίον ὁ Bergk καὶ ὁ Bellermann ὑποστηρίζουσι τὴν γραφὴν τῶν χειρογράφων παρατηροῦντες, ὅτι κατὰ τὸν χρόνον τῆς διδασκαλίας ταύτης τῆς τραγῳδίας ἡ Ἰταλία ἐφέρετο εἰς τὰ στόματα πάντων· διότι πρὸ ὀλίγου οἱ Ἀθηναῖοι κατὰ συμβουλὴν τοῦ Περικλέους ἔκτισαν ἐκεῖ τοὺς Θουρίους.

παγκοίνοις[1] *Ἐλευσινίας*
Δηοῦς ἐν κόλποις[2],
ὦ Βακχεῦ, Βακχᾶν ματρόπολιν Θήβαν[3]
ναίων[4] *παρ' ὑγρόν Ἰσμηνοῦ*[5] *ῥέεθρον*
ἀγρίου τ' ἐπὶ σπορᾷ δράκοντος[6]·

Ἀντιστροφὴ ά.

σὲ δ'[7] *ὑπὲρ διλόφοιο πέτρας στέροψ ὄπωπε*

[1]) *Κατὰ τὸν Σχολιαστήν· "Παγκοίνοις, ἐν οἷς πάντες συνάγονται διὰ τὰς πανηγύρεις„. Οὕτω καὶ ὁ Πίνδαρος ὀνομάζει τὴν Ὀλυμπίαν π ά γ κ ο ι ν ο ν χ ώ ρ α ν ἐν Ὀλυμπ.* VI,63.

[2]) *Ἐννοεῖ τὰς πεδιάδας.*

[3]) *Ὁ Τρικλίνιος λέγει· "Ἐπειδὴ ἐν Θήβαις ὁ Διόνυσος μὲν γέγονεν, οὗτος δὲ τὰς Βάκχας πεποίηκε, διὰ τοῦτο μητρόπολιν αὐτὴν τῶν Βακχῶν λέγει„.*

[4]) *Οἱ πλεῖστοι τῶν ἐκδοτῶν γράφουσι ν α ι ε τ ῶ ν π α ρ' ὑ γ ρ ῶ ν Ἰ σ μ η ν ο ῦ ῥ ε ί θ ρ ω ν, οὗ τὴν σύνταξιν λέγουσιν ὁμοίαν τῇ ἐν στίχ.* 966 *"παρὰ δὲ κυανέων πελαγέων„.*

[5]) *Ὁ Ἰσμηνὸς παρὰ ταῖς Θήβαις ῥέων ἐκβάλλει εἰς τὴν λίμνην Ἁλύκην, Πίνδ. ἐν Νεμ.* IX, 53. *ἐν Πυθ.* XI, 10.

[6]) *Κατὰ τὸν Σχολιαστήν· "Παρὰ τὸν τόπον, ἐν ᾧ ἐσπάρησαν οἱ ὀδόντες τοῦ δράκοντος„. Ἡ ἑρμηνεία αὕτη ἔχει τὴν δυσκολίαν, ὅτι πρέπει νὰ λάβωμεν τὸ ὅλον ἀντὶ τοῦ μέρους, δηλ. τῶν ὀδόντων τοῦ δράκοντος. Ἄλλοι ἐξηγοῦσι τοὺς Θηβαίους ὡς ἐκ τῶν ὀδόντων τοῦ δράκοντος σπαρέντας. Πιθανωτέρα ὅμως εἶναι ἡ τοῦ Σχολιαστοῦ ἑρμηνεία. Μέχρι τῶν χρόνων τοῦ Παυσανίου* IX, 10, 1 *ἐδεικνύετο ὁ τόπος, ἐν ᾧ ἐπὶ τῇ κρήνῃ ὁ Κάδμος τὸν δράκοντα φονεύσας ἔσπειρε τοὺς ὀδόντας αὐτοῦ, ἐξ ὧν ἔνοπλοι ἄνδρες ἐγεννήθησαν. Ἐξήγησις τῆς ά. στροφῆς· Πολυώνυμε, καλλώπισμα τῆς νύμφης τοῦ Κάδμου, υἱὲ τοῦ βαρέως βροντῶντος Διός, ὁ ὁποῖος προστατεύεις τὴν ἔνδοξον Ἰταλίαν καὶ βασιλεύεις εἰς τὰς πανηγυρικὰς πεδιάδας τῆς Ἐλευσινίας Δηοῦς, ὦ Βάκχε, κατοικῶν τὰς Θήβας, τὴν μητρόπολιν τῶν Βακχῶν, πλησίον τῶν ὑγρῶν ῥευμάτων τοῦ Ἰσμηνοῦ καὶ πλησίον τοῦ τόπου, ἔνθα ἐσπάρησαν οἱ ὀδόντες τοῦ ἀγρίου δράκοντος.*

[7]) *Ὁ Σχολιαστὴς παρατηρεῖ· "Σὲ ὁρᾷ ὁ λαμπρὸς καπνός· ἀντὶ τοῦ, σοὶ θυσίαι κατὰ Παρνασὸν γίγνονται· ἢ παρ' ὅσον αὐτόματον πῦρ' ἐκεῖσε ἀναδίδοται„. Ἡ ὑψίστη κορυφὴ τοῦ ὄρους φθάνει εἰς* 2459 *μέτρα καὶ ὀνομάζεται νῦν Λ υ κ έ ρ ι, οὐ πόρρω δὲ τούτου κεῖται ὁ Γ ε ρ ο ν τ ό β ρ α χ ο ς. Οὗτος ὠνομάζετο Ὑάμπεια, ἐξ ἧς οἱ Δελφοὶ ἐκρήμνιζον τοὺς καταδικαζομένους κακούργους. Περὶ τοὺς πρόποδας ταύτης ὑπάρχει ἡ Κασταλία, (νῦν ἅ γ ι ο ς Ἰωάννης), Εὐριπίδ. ἐν Φοινίσσ.* 226 *"ὦ λάμπουσα πέτρα πυρὸς δικόρυφον σέλας ὑπὲρ ἄκρων Βακχείων Διονύσου„· ἐν Ἴωνι* 1125 *"ἔνθα πῦρ πηδᾷ θεοῦ Βακχεῖον. . . .*

λιγνύς, ἔνθα Κωρύκιαι[1] νύμφαι στείχουσι[2] Βακχίδες,
Κασταλίας[3] τε νᾶμα·
καί σε Νυσαίων[4] ὀρέων
κισσήρεις ὄχθαι
χλωρά τ' ἀκτὰ πολυστάφυλος πέμπει,
ἀμβρότων[5] ἐπέων εὐαζόντων[6],
Θηβαίας ἐπισκοποῦντ' ἀγυιάς[7]·

Διονύσου πέτρας δισσάς„ 716 "Παρνασοῦ, ἵνα Βάκχιος ἀμφιπύρους ἀνέχων πεύκας πηδᾷ νυκτιπόλοις ἅμα σὺν Βάκχαις„. Βάκχ. 306.

1) Λέγεται καὶ Κωρυκὶς πέτρα καὶ Κωρύκιον (ἄντρον ἢ ἱερὸν) Αἰσχυλ. ἐν Εὐμεν. 22 "Σέβω δὲ νύμφας, ἔνθα Κωρυκὶς πέτρα, κοίλη, φίλορνις, δαιμόνων ἐπιστροφαί, Βρόμιος δ' ἔχει τὸν χῶρον„. Παυσαν. Χ, 32, 5 "ἱερὸν δὲ αὐτὸ οἱ περὶ τὸν Παρνασὸν Κωρυκίων τε εἶναι Νυμφῶν καὶ Πανὸς μάλιστα ἥγηνται. Ἀπὸ δὲ τοῦ Κωρυκίου χαλεπὸν ἤδη καὶ ἀνδρὶ εὐζώνῳ πρὸς τὰ ἄκρα ἀφικέσθαι τοῦ Παρνασοῦ· τὰ δὲ νεφῶν τέ ἐστιν ἀνωτέρω τὰ ἄκρα, καὶ αἱ Θυιάδες ἐπὶ τούτοις τῷ Διονύσῳ καὶ τῷ Ἀπόλλωνι μαίνονται„.

2) Ἀντὶ τοῦ ῥήματος τούτου περιέμενέ τις μᾶλλον χορεύουσι. Ὁ Dindorf χάριν τοῦ μέτρου γράφει στίχουσι, ὁ Πάλλης στείβουσι καὶ ὁ Nauck χοροιτυποῦσι.

3) Πολυθρύλητος πηγὴ κειμένη, ὡς εἴρηται, ἐπὶ τοῦ Παρνασοῦ. Ὠνομάσθη δ' οὕτω ἀπὸ τοῦ Κασταλίου, υἱοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος, ἢ ἀπό τινος νύμφης Κασταλίας, ἥτις διωκομένη ὑπὸ τοῦ θεοῦ τούτου μετεμορφώθη εἰς τὴν ὁμώνυμον πηγήν.

4) Στέφανος ὁ Βυζάντιος λέγει "Νῦσαι πόλεις . . . . ἐν Ἑλικῶνι, Θράκῃ, Καρίᾳ, Ἀραβίᾳ, Αἰγύπτῳ, Νάξῳ, ἐν Ἰνδοῖς, ἐπὶ τοῦ Καυκάσου ὄρους, ἐν Λιβύῃ, ἐν Εὐβοίᾳ, ἔνθα διὰ μιᾶς ἡμέρας τὴν ἄμπελόν φασιν ἀνθεῖν καὶ τὸν βότρυν πεπαίνεσθαι„. Ἐν Ἰνδοῖς ὁ Διόνυσος ὠνόμασε πόλιν ἐκ τῆς τροφοῦ αὐτοῦ Νύσης, ἔνθα ἐλθὼν ὁ μέγας Ἀλέξανδρος καὶ διατρίψας δέκα ἡμέρας μετὰ τοῦ στρατοῦ παρεδόθη εἰς παντοειδεῖς τέρψεις μιμούμενος τὰ ἔθιμα τῶν ὀργιαζόντων. Ὁ ποιητὴς ἐνταῦθα ἐννοεῖ τὴν Εὐβοϊκὴν πόλιν, ὡς γίνεται δῆλον ἐν τοῖς ἔπειτα. Κατὰ τὸν Σοφοκλ. ἐν Ἀποσπ. 235. "Ἔστι γάρ τις ἐνάλιος Εὐβοὶς αἶα· τῇδε βάκχειος βότρυς ἐπ' ἦμαρ ἕρπει· πρῶτα μὲν λαμπρᾶς ἕω κεκλημάτωται χλωρὸν οἰνάνθης δέμας, εἶτ' ἦμαρ αὔξει μέσσον ὄμφακος τύπον, γλυκαίνεταί τε κἀποπερκοῦται βότρυς· δείλῃ δὲ πᾶσα τέμνεται βλαστοῦ γονὴ ὀπωροκλάστῃ, κἆτα κίρναται ποτόν„.

5) Δηλαδὴ θείων. Ὡσαύτως καὶ τὸ ἀμβρόσιος λέγεται ἐπὶ ποιημάτων, ὡς παρὰ Πινδάρ. ἐν Πυθ. IV, 299.

6) Ὁ Σχολιαστὴς ἑρμηνεύει· "Ὑμνούντων, μετὰ εὐφημίας εὐοῖ λεγόντων, ὅς ἐστιν ὕμνος Διονύσου„.

7) Οἱ τὴν ἑορτὴν τοῦ Βάκχου τελοῦντες διήρχοντο διὰ τῶν ἀγυιῶν

Στροφὴ β΄·

τὰν[1] ἐκ πασᾶν τιμᾷς ὑπερτάταν πόλεων
ματρὶ σὺν κεραυνίᾳ[2]·
καὶ νῦν[3], ὡς βιαίας
ἔχεται πάνδημος ἁμά[4] πόλις ἐπὶ νόσου[5],

τῶν Θηβῶν, Εὐριπίδ. Ἡρακλ. Μαι. 726 „ξεσταὶ θ' ἑπταπύλου πόλεως ἀναχορεύσατ' ἀγυιαί„, ἐν Βάκχ. 83 „ἴτε Βάκχαι, Βρόμιον κατάγουσαι Φρυγίων ἐξ ὀρέων Ἑλλάδος εἰς εὐρυχόρους ἀγυιάς„. Ἐξήγησις τῆς ά ἀντιστροφῆς· Σὲ δὲ ἄνωθεν τοῦ βράχου τοῦ ἔχοντος δύο κορυφὰς ἔχει ἰδεῖ λαμπρὸς καπνός, ὅπου Κωρύκιαι νύμφαι Βακχίδες πορεύονται, καὶ τὸ ὕδωρ τῆς Κασταλίας· καὶ σὲ αἱ πλήρεις κισσοῦ ὄχθαι τῶν ὀρέων τῆς Νύσης καὶ ἡ χλοερὰ ἀκτὴ ἡ πολυστάφυλος μετὰ πομπῆς ἄγει, ἐν ᾧ θεῖοι λόγοι ὑμνοῦσι παρατηροῦντα τοὺς ὁδοὺς τῶν Θηβῶν.

1) Τὸ ἄρθρον κείμενον ἀντὶ ἀναφορικοῦ ἀναφέρεται εἰς τὸ ὄνομα Θήβην, ὅπερ περιέχεται ἐν τῷ ἐπιθέτῳ Θηβαίας. Παραπλήσια χωρία ὑπάρχουσι πολλά, Σοφοκλ. Τραχιν. 260 „ἔρχεται πόλιν τὴν Εὐρυτείαν· τόνδε γὰρ μεταίτιον μόνον βροτῶν ἔφασκε τοῦδ' εἶναι πάθους„ Εὐριπίδ. Ἑκάβ. 21 „Ἐπεὶ δὲ Τροία θ' Ἕκτορος τ' ἀπόλλυται ψυχή, πατρῴα θ' ἑστία κατεσκάφη, αὐτὸς δὲ (ὁ πατὴρ) βωμῷ πρὸς θεοδμήτῳ πιτνεῖ„. Εὐριπίδ. ἐν Φοινίσσ. 12. Ὁ Nauck ἐννοεῖ τὴν πόλιν, ἣν ἐξάγει ἐκ τῆς ἑπομένης γενικῆς πόλεων. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν εἶναι πιθανόν. Ἀντὶ τοῦ ἐκ πασᾶν ὁ Dindorf γράφει ἔκπαγλα καὶ ἄλλοι ἄλλος.

2) Ἡ Σεμέλη ὀνομάζεται κεραυνία, ἤτοι κεραυνόβλητος, κατὰ τὸν Σχολιαστήν· διότι ἐκ τοῦ φόβου τοῦ κεραυνοῦ ἔθανεν. Ταύτην διὰ τὸ ἔξοχον κάλλος ἠγάπησεν ὁ Ζεὺς καὶ ἐγένετο ὑπὸ τούτου ἔγκυος. Ἐπειδὴ δὲ ἡ Ἥρα ἐκ ζηλοτυπίας ἐμίσει αὐτήν, συνεβούλευσεν, ἵνα παρακαλέσῃ τὸν Δία, ὅπως ἔλθῃ πρὸς αὐτὴν μεθ' ἁπάσης τῆς θείας μεγαλειότητος. Τούτου γενομένου ἡ Σεμέλη δὲν ἠδυνήθη νὰ ὑπομείνῃ τὸν κρότον τοῦ κεραυνοῦ καὶ τὰς βροντάς, ἀλλ' ὑπὸ φόβου ἔθανεν. Κατ' ἄλλους ὅμως ἐφονεύθη ὑπὸ τοῦ κεραυνοῦ, ὅπερ συμφωνεῖ πρὸς τὸ κεραυνόβλητος.

3) Δυνάμεθα νὰ ἑρμηνεύσωμεν κατὰ δύο τρόπους· ὡς ἀγαπᾷς τὰς Θήβας ὑπὲρ πάσας τὰς πόλεις πάντοτε, οὕτω καὶ νῦν δεῖξον τὴν ἀγάπην σου καὶ σῷσον τὴν πόλιν· ἢ ὡς ἄλλοτε ἔρχεσαι ἐκ τῆς Εὐβοίας ἢ ἐκ τοῦ Παρνασοῦ, οὕτω καὶ νῦν ἐλθέ, διότι εἶναι ἀνάγκη. Τὴν πρώτην ἑρμηνείαν νομίζομεν πιθανωτέραν.

4) Ἠδύνατο νὰ εἴπῃ καὶ ἁσὰ πόλις, ὡς εἰκάζει ὁ Kayser· διότι ἡ πόλις ἀνῆκε τῷ Διονύσῳ. Ὁ Dindorf παραβάλλει ὅμοια χωρία Οἰδίπ. τύρανν . 695 „ὅς τ' ἐμὰν γᾶν φίλαν ἐν πόνοις ἀλύουσαν κατ' ὀρθὸν οὐ-

μολεῖν[1] *καθαρσίῳ ποδὶ Παρνασίαν*
ὑπὲρ κλιτὺν ἢ στονόεντα[2] *πορθμόν.*

Ἀντιστροφὴ β'.

ἰὼ πῦρ πνειόντων[3] *χοράγ' ἄστρων*[4], *νυχίων*
φθεγμάτων ἐπίσκοπε,
παῖ Διὸς γένεθλον[5],

ρισας„. Οἰδίπ. ἐπὶ Κολων. 842 "*πόλις ἐναίρεται, πόλις ἐμὰ σθένει„.*

[5]) *Τὸ ἔχεσθαι συντάσσεται καὶ μετὰ τῆς ἐπὶ καὶ γενικῆς, ὡς παρ' Ἡροδότ.* VI, 11 "*ἐπὶ ξυροῦ ἀκμῆς ἔχεται ἡμῖν τὰ πρήγματα„. Καὶ ἐν τῇ λατινικῇ λέγεται* retineri in morbo.

[1]) *Ἐπὶ προσταγῆς καὶ παρακλήσεως τίθεται τὸ ἀπαρέμφατον ἀντὶ τοῦ δευτέρου προσώπου τῆς προστακτικῆς. Οἱ γραμματικοὶ εἰκάζουσιν, ὅτι τὸ τοιοῦτον προῆλθεν ἐξ ἐλλείψεως, ἧς τὸ πλῆρες εὑρίσκεται Ἰλιάδ. Α,* 277 "*μήτε σύ, Πηλείδη, θέλ' ἐριζέμεναι βασιλῆϊ„. Ὅμοια παραδείγματα ὑπάρχουσι πολλά, Ἰλιάδ. Ε,* 124 "*θαρσῶν νῦν, Διόμηδες, ἐπὶ Τρώεσσι μάχεσθαι„.*

[2]) *Κατὰ τὸν Σχολιαστήν· "Τὸν ἠχώδη διὰ τὰ κύματα· πορθμὸν δὲ τὸν ἀπ' Εὐβοίας εἰς* Βοιωτίαν„. *Ἐξήγησις τῆς β' στροφῆς· τὰς ὁποίας ἀπὸ ὅλας τὰς πόλεις ὑπερβαλλόντως τιμᾷς μετὰ τῆς κεραυνοβλήτου μητρός, καὶ τώρα, ἐπειδὴ ὁλόκληρος ἡ ἐμὴ πόλις ὑπὸ ὁρμητικῆς νόσου κατέχεται, ἐλθὲ ἄνωθεν τῆς κλιτύος τοῦ Παρνασοῦ ἢ τοῦ ἠχώδους πορθμοῦ, ὅπως καθαρίσῃς αὐτήν.*

[3]) *Ἡ φράσις εἶναι λίαν ποιητική, ὡς καὶ παρὰ Πινδάρῳ Ἀπόσπ* 123 *πῦρ πνέοντος κεραυνοῦ„.*

[4]) *Ὁ* Wolff *νομίζων, ὅτι ὁ ποιητὴς οὕτως ὀνομάζει τὰς λαμπάδας ποιητικῶς, παραπέμπει εἰς παραπλήσια χωρία, Ἀριστοφ. ἐν Βατράχ.*540 "*φλογίας λαμπάδας· ἐν χερσὶ γὰρ ἥκει τινάσσων Ἴακχος, νυκτέρου τελετῆς φωσφόρος ἀστήρ„ Εὐριπίδ. ἐν Ἑλέν.* 1126 "*πυρσώσας φλογερὸν σέλας Εὔβοιαν εἷλε, δόλιον ἀστέρα λάμψας„. Νομίζομεν ὅμως, ὅτι οὕτω ταπεινοῦται ἡ ἔννοια τοῦ χωρίου· ἐν τῇ κυρίᾳ σημασίᾳ παρέχει ἔννοιαν πολὺ ὑψηλοτέραν καὶ ἁρμόζουσαν εἰς τὸν διθυραμβώδη τόνον τῆς ἑορτῆς τοῦ Διονύσου. Οὕτω καὶ παρ' Εὐριπίδ. ἐν Ἴων.* 10 4 "*αἰσχύνομαι τὸν πολύυμνον θεόν, εἰ παρὰ καλλιχόροισι παγαῖς λαμπάδα θεωρὸν εἰκάδων ὄψεται ἐννύχιος ἄϋπνος ὤν, ὅτε καὶ Διὸς ἀστερωπὸς ἀνεχόρευσεν αἰθήρ, χορεύει δὲ σελάνα„. Καὶ ὁ Εὐστάθιος οὕτως ἑρμηνεύει τὸ χωρίον λέγων ἐν σελ.*514, 45 "*διὸ καὶ ὁ ζηλωτὴς Ὁμήρου Σοφοκλῆς πυρπνόα τὰ ἄστρα δοξάζει, ἔνθα τὸν Διόνυσον κατά τινα μυστικὸν λῆρον πῦρ πνεόντων χορηγὸν ἀστέρων φησίν„. Ἐν τῇ ἑορτῇ τοῦ Διονύσου οἱονεὶ οἱ ἀστέρες χορεύουσι χορηγοῦντος αὐτοῦ τοῦ θεοῦ.*

[5]) *Δηλαδὴ ἐκ Διὸς γεγὼς παῖς, Διογενὴς παῖς.*

προφάνηθ', ὦναξ, Ναξίαις σαῖς ἅμα περιπόλοις[1]
Θυίαισιν, αἵ σε μαινόμεναι πάννυχοι
χορεύουσι[2] *τὸν ταμίαν Ἴακχον.*

Ἔξοδος.

ΑΓΓΕΛΟΣ

Κάδμου πάροικοι καὶ δόμων[3] *Ἀμφίονος,*
οὐκ ἔσθ'[4] *ὁποῖον στάντ' ἂν ἀνθρώπου βίον*
οὔτ' αἰνέσαιμ' ἄν, οὔτε μεμψαίμην ποτέ.
τύχη γὰρ ὀρθοῖ καὶ τύχη καταρρέπει[5]
τὸν εὐτυχοῦντα[6] *τόν τε δυστυχοῦντ' ἀεί,*

1) Ὁ Σχολιαστὴς παρατηρεῖ. "Ταῖς ἱερείαις, ταῖς σαῖς ἀκολούθοις· καὶ ἐν Νάξῳ γὰρ τιμᾶται, ὅτι ἐκεῖ τῇ Ἀριάδνῃ συνεγένετο„.

2) Τὸ χορεύειν ἐνταῦθα ἔχει μεταβατικὴν σημασίαν, ὡς παρὰ Πινδ. ἐν Ἰσθμ. Ι, 7 "τὸν ἀκειρεκόμαν Φοῖβον χορεύων„. Ἐπειδὴ δὲ εἶναι εὔχρηστον καὶ ὡς ἐνεργητικὸν μεταβατικόν, εὑρίσκεται καὶ ὡς παθητικὸν ἐν Οἰδίποδ. τυράνν. 1093 "καὶ χορεύεσθαι πρὸς ἡμῶν„. ὅπου ἰδὲ τὴν σημείωσίν μου. Ἐξήγησις τῆς β' ἀντιστροφῆς· Ἰὼ χορηγὲ τῶν πῦρ πνεόντων ἀστέρων, ἔφορε τῶν νυκτερινῶν λόγων, υἱὲ τοῦ Διός, φάνηθι ὁμοῦ μὲ τὰς Ναξίας ἀκολούθους σου τὰς Θυιάδας, αἱ ὁποῖαι ἐνθουσιώδεις καθ' ὅλην τὴν νύκτα χορεύουσι τὸν προστάτην Ἴακχον.

3) Ἡ μεγαλοπρεπὴς προσφώνησις τοῦ ἀγγέλου μαρτυρεῖ, ὅτι σπουδαῖόν τι πρόκειται νὰ ἀναγγείλῃ. Πάροικοι τῶν δόμων τοῦ Ἀμφίονος, ὡς ἐν Οἰδίποδ. τυράνν. 417 "καί σ' ἀμφιπλὴξ μητρός τε καὶ τοῦ σοῦ πατρός„.

4) Ὑπὸ τοῦ Wunder ἑρμηνεύεται οὑτωσί· οὐδεὶς γὰρ βίος ἐστὶν οὔτε στάς, ὃν ἂν αἰνέσαιμι, οὔτε πεσών, ὃν ἂν μεμψαίμην ποτέ. Ἡ αἰτιατικὴ β ί ο ν καθ' ἕλξιν συνεφώνησε πρὸς τὴν ἀναφορικὴν πρότασιν. Τὸ ο ὐ κ ἔ σ θ' ἰσοδυναμεῖ πρὸς τὸ οὐδείς, ὡς καὶ ἐν Ἀπολογ. 31 Ε. "οὐ γάρ ἔστιν ὅστις ἀνθρώπων σωθήσεται οὔτε ὑμῖν οὔτε ἄλλῳ οὐδενὶ πλήθει ἐναντιούμενος„.

5) Ὁ Meineke εἰκάζει, ὅτι τὸ ῥῆμα ἠδύνατο νὰ διορθωθῇ εἰς κ ά τ ω τ ρ έ π ε ι ἢ κ α τ α σ τ ρ έ φ ε ι. Προτιμότερον ὅμως νὰ διατηρηθῇ ἡ ἀρχαία γραφή· διότι τὸ ῥῆμα δύναται νὰ ἔχῃ καὶ μεταβατικὴν σημασίαν, ὡς ἄλλα παραδείγματα μαρτυροῦσιν Αἰσχύλ. Εὐμεν. 875 "οὐ τἂν δικαίως τῇδ' ἐπιρρέποις πόλει μῆνίν τιν' ἢ βλάβην„. Θέογνις 157 "Ζεὺς τὸ τάλαντον ἐπιρρέπει ἄλλοτε ἄλλως„.

6) Εἶναι σχῆμα χιαστόν· ἡ τύχη ὀρθοῖ τὸν δυστυχοῦντα καὶ καταρρέπει τὸν εὐτυχοῦντα. Παραπλήσιον εἶναι τὸ ἐν Ἰλιάδ. Θ, 64 " ἔνθα δ' ἅμ' οἰμωγή τε καὶ εὐχωλὴ πέλεν

καὶ μάντις οὐδεὶς τῶν καθεστώτων[1] βροτοῖς.
Κρέων[2] γὰρ ἦν ζηλωτός, ὡς ἐμοί[3], ποτέ[4],
σώσας μὲν ἐχθρῶν τήνδε Καδμείαν χθόνα
λαβών τε[5] χώρας παντελῆ μοναρχίαν
εὔθυνε, θάλλων εὐγενεῖ τέκνων σπορᾷ[6]·
καὶ νῦν ἀφεῖται πάντα. τὰς γὰρ ἡδονὰς[7]

ἀνδρῶν ὀλλύντων τε καὶ ὀλλυμένων„. Τὸ ἀεὶ ἐνταῦθα σημαίνει ἑκάστοτε.

[1]) Ὁ μὲν Kayser εἰκάζει καθεξόντων, ὁ δὲ Schneidewin κατὰ πρότασιν τοῦ Blaydes γράφει ἐφεστώτων, ὡς ἐν Τραχιν. 1170 "ἔφασκε μόχθων τῶν ἐφεστώτων ἐμοὶ λύσιν τελεῖσθαι. „ Δημοσθ. XVIII, 176 "τὸν ἐφεστηκότα κίνδυνον τῇ πόλει. „ Νομίζομεν, ὅτι ἡ ἀρχαία γραφὴ ἔχει ὀρθῶς. Ὁ ἄγγελος δὲν θέλει νὰ εἴπῃ τῶν πεπρωμένων, ὡς νομίζει ὁ Jacob, ἀλλ' ἐκείνων, ἃ καθεστᾶσι π. χ. ἂν καθέστηκέ τις εὐτυχής, δὲν δύναταί τις νὰ μαντεύσῃ, ὅτι ἡ κατάστασις αὕτη θέλει διαμείνει ἢ τὸ ἀντίστροφον. Ὁ ἡμέτερος Σεμιτέλος γράφει τῶν καθ' ὑστάτην βροτοῖς καὶ ἐξηγεῖ· "καὶ οὐδείς ἐστι μάντις τῶν κατὰ τὴν τελευταίαν τῶν ἀνθρώπων ἡμέραν, τουτέστιν οὐδεὶς δύναται προειπεῖν ὁποία ἔσται ἡ τοῦ βίου τελευτή „. Ἐνταῦθα ὅμως δὲν πρόκειται περὶ τελευταίας ἡμέρας (διότι ὁ Κρέων δὲν τελευτᾷ), ἀλλὰ περὶ μεταβολῆς ἀπὸ εὐτυχίας εἰς δυστυχίαν.

[2]) Ἐκ τῆς γενικῆς παρατηρήσεως ὁ ἄγγελος μεταβαίνει εἰς τὴν εἰδικὴν περίστασιν τοῦ Κρέοντος.

[3]) Κατὰ τὸν Σχολιαστὴν λείπει τὸ ἐδόκει. Ἀλλ' ἡ δοτικὴ δηλοῖ τὸ κατὰ τὴν γνώμην ἢ τὴν κρίσιν τοῦ λέγοντος, ὡς ἐν Αἴαντ. 395 "ἔρεβος ὦ φαεννότατον, ὡς ἐμοί „. Εὐριπίδ. ἐν Ἴων. 1519 " τὸ γένος οὐδὲν μεμπτόν, ὡς ἡμῖν, τόδε. „

[4]) Ἀναφέρεται εἰς τὴν πρωΐαν ταύτης τῆς ἡμέρας.

[5]) Εἶναι ἄξιον σημειώσεως, ὅτι, ἐν ᾧ προηγεῖται ὁ μέν, ἕπεται ὁ τέ. Ὁ Wunder παρατηρεῖ, ὅτι ὁ ποιητὴς ἤθελε νὰ εἴπῃ, ὃς ἔσωσε μὲν — χθόνα, ἔθαλλε δέ, ὅτε λαβὼν χώρας —εὔθυνε . . . Παραπλήσιον εἶναι τὸ ἐν Φιλοκτήτ. 1056 " πάρεστι μὲν Τεῦκρος. . ἐγώ τε„ καὶ ἐν στίχ. 1136.

[6]) Ἐννοεῖ μόνον τὸν Αἵμονα· διότι ὁ Μεγαρεὺς εἶχε προσενεχθῆ θῦμα πρὸς σωτηρίαν τῆς πόλεως. Ὁ ἄγγελος περιέλαβεν ἐν ὀλίγοις τὸν πολιτικὸν καὶ τὸν ἰδιωτικὸν βίον τοῦ Κρέοντος.

[7]) Ὁ Ἀθήναιος VII, 280 B νομίζει, ὅτι ἡ φράσις αὕτη συμφωνεῖ πρὸς τὸ δόγμα τοῦ Ἐπικούρου. Κατὰ τὸν δειπνοσοφιστὴν ὁ φιλόσοφος ἔλεγεν· " ἀρχὴ καὶ ῥίζα παντὸς ἀγαθοῦ ἡ τῆς γαστρὸς ἡδονή, καὶ τὰ σοφὰ καὶ τὰ περιττὰ εἰς ταύτην ἔχει τὴν ἀναφοράν„. Καὶ ὁ φιλόσοφος ἐκεῖνος ἠδικήθη καὶ ὁ ποιητὴς ἐνταῦθα παρανοεῖται· διότι οὗτος δὲν ἐννοεῖ αἰσθητὴν ἀπόλαυσιν, ἀλλὰ χαρὰν προερχομένην ἐξ εὐγενῶν αἰσθημά-

ὅταν προδῶσιν[1] ἄνδρες, οὐ τίθημ'[2] ἐγὼ
ζῆν τοῦτον[3], ἀλλ' ἔμψυχον ἡγοῦμαι νεκρόν.
πλούτει τε γὰρ κατ' οἶκον, εἰ βούλει, μέγα,
καὶ ζῆ[4] τύραννον σχῆμ' ἔχων· ἐὰν δ' ἀπῇ
τούτων τὸ χαίρειν, τἄλλ'[5] ἐγὼ καπνοῦ σκιᾶς
οὐκ ἂν πριαίμην ἀνδρὶ[6] πρὸς τὴν ἡδονήν[7].

ΧΟΡΟΣ.

Τί δ' αὖ[8] τόδ' ἄχθος βασιλέων ἥκεις φέρων;

ΑΓΓΕΛΟΣ.

Τεθνᾶσιν[9]· οἱ δὲ ζῶντες αἴτιοι θανεῖν[10].

των. Καὶ ὁ Σιμωνίδης ἐν Ἀποσπ. 71 *λέγει " τίς γὰρ ἁδονᾶς ἄτερ θνατῶν βίος ποθεινὸς ἢ ποία τυραννίς; τᾶς δ' ἄτερ οὐδὲ θεῶν ζαλωτὸς αἰών".*

1) *Ἐν τῇ φράσει ὑπόκειται ἡ ἔννοια, ὅτι ὁ ἄνθρωπος ποιεῖ προδοσίαν καθ' ἑαυτοῦ, ὅταν θυσιάζῃ τὰς ἡδονάς.*

2) *Ἔνιοι τῶν κριτικῶν προσκρούουσιν εἰς τὴν φράσιν, ἐξ ὧν ὁ* Nauck *παρατηρεῖ, ὅτι περιέμενέ τις ταύτην οὑτωσί· ο ὔ τ ι φ ή μ' ἐ γ ὼ ζ ῆ ν τ ο ῦ τ ο ν ἢ ο ὐ τ ί θ η μ' ἐ γ ὼ ζ ῶ ν τ ο ῦ τ ο ν. Τὸ τιθέναι ἔχει τὴν σημασίαν τοῦ νομίζειν, ἡγεῖσθαι, ὡς πολλαχοῦ. Ὀρθῶς δὲ ὁ Σχολιαστὴς ἑρμηνεύει· " Οὐ τίθημι, φησίν, ἐν τοῖς ζῶσι τὸν τοιοῦτον· οἷον, οὐ νομίζω ζῆν ἐκεῖνον τὸν ἄνδρα, ὃν ἂν προδῶσιν οἱ ἡδοναί".*

3) *Ἔθηκε τὴν ἀντωνυμίαν καθ' ἑνικὸν ἀριθμόν, ὡσεὶ προηγεῖτο ἀ ν ὴ ρ καὶ οὐχὶ ἄ ν δ ρ ε ς.*

4) *Οἱ Ἀττικοὶ συχνάκις μεταχειρίζονται ἀντὶ τοῦ ζ ῆ θ ι. Τὸ τύραννος ἐνταῦθα κεῖται ἀντὶ τοῦ ἐπιθέτου τυραννικός, ὡς ἐν Οἰδίποδ. τυράνν.* 588 *"τύραννα δρᾶν".*

5) *Ἄλλα εἶναι τὰ μὴ περιεχόμενα ἐν ταῖς ἡδοναῖς. Καὶ ὁ Πίνδαρος ἐν Πυθ.* VIII 95 *λέγει " σκιᾶς ὄναρ ἄνθρωπος" Αἰσχυλ. ἐν Ἀποσπ.* 390 *" τὸ βρότειον σπέρμα πιστὸν οὐδὲν μᾶλλον ἢ καπνοῦ σκιάν".*

6) *Τὸ πρίασθαι δέχεται τὴν δοτικὴν καὶ ἀλλαχοῦ, Ἀριστοφάν. Ἀχαρν.* 812 *" πόσου πρίωμαί σοι σὰ χοιρίδια;" ἐν Βατράχ.* 1229 *" ἐγὼ πρίωμαι τῷδε (τὴν λήκυθον);"*

7) *Δηλαδὴ ἂν παραβληθῶσι τὰ ἄλλα πρὸς τὴν ἡδονήν.*

8) *Τοῦτο εἶναι ἐπανάληψις· διότι οἱ γέροντες εἶδον τὴν μὲν Ἀντιγόνην ἀπαχθεῖσαν εἰς τὸν θάνατον, τὸν δὲ Αἵμονα διενεχθέντα πρὸς τὸν πατέρα.*

9) *Ὁ ἄγγελος ἐν τῇ σπουδῇ αὐτοῦ ὑποτίθησιν, ὅτι εἶναι γνωστοὶ τῷ χορῷ οἱ τεθνεῶτες. Ἐννοεῖ δὲ τὸν Αἵμονα καὶ τὴν Ἀντιγόνην.*

10) *Ἐπειδὴ εἶναι ὀνοματικὸν ἀπαρέμφατον, ἠδύνατο νὰ προστεθῇ τὸ*

ΧΟΡΟΣ.

Καὶ τίς φονεύει[1]*; τίς δ' ὁ κείμενος; λέγε.*

ΑΓΓΕΛΟΣ.

Αἵμων ὄλωλεν· αὐτόχειρ δ' αἱμάσσεται[2].

ΧΟΡΟΣ.

Πότερα πατρῴας[3] *ἢ πρὸς οἰκείας χερός;*

ἄρθρον, Ἡρόδοτ. II, 20 "*τοὺς ἐτησίας ἀνέμους εἶναι αἰτίους πληθύειν τὸν ποταμόν*"· *Ξενοφ. ἐν Ἑλλ.* VII, 4, 19 "*αἴτιος συνάψαι*".

¹) *Εἶναι φονεύς. Ἐπειδὴ ὁ ἄγγελος εἶπεν* *αἴτιοι θανεῖν*, *ὁ χορὸς εἰκάζει, ὅτι ἐγένετο βίαιος θάνατος. Ἐνταῦθα κατὰ τὸν* Bellermann *ἀνοίγει ἡ θύρα τῶν ἀνακτόρων ὀλίγον καὶ γίνεται ὁρατὴ ἡ Εὐρυδίκη, ἥτις προτίθεται μετὰ τῶν θεραπαινίδων νὰ ἐξέλθῃ. Ἀλλ' αὕτη εἰσέρχεται εἰς τὴν σκηνὴν τὸ πρῶτον ἐν στίχ.* 1180· *διότι τὸ ἄλγος τῆς φοβερᾶς ἀγγελίας καθίστησιν αὐτὴν ἀναίσθητον, ὡς λέγεται ἐν στίχ.* 1188.

²) *Ὁ Σχολιαστὴς ἀπορεῖ, ὅτι ὁ χορὸς ἐρωτᾷ, ἂν ὁ Αἵμων ἐφονεύθη διὰ τῆς χειρὸς τοῦ πατρὸς ἢ τῆς ἰδίας, ἐν ᾧ ἤκουσε τὴν φράσιν,* *αὐτόχειρ δ' αἱμάσσεται*. "*Τὸ Χ, ὅτι ἐρωτᾷ πότερα πατρῴας ἢ πρὸς οἰκείας χειρός, ἀκούσας ἤδη ὅτι αὐτόχειρ ἀπέθανεν*". *Τούτου ἕνεκεν ὁ* Meineke *νομίζει, ὅτι ἡ φράσις πρέπει νὰ διορθωθῇ εἰς* *ἀρτίχειρ αἱμάσσεται*, *ὅπερ δὲν εἶναι ἀναγκαῖον. Διότι τὸ αὐτόχειρ ἔχει γενικωτέραν σημασίαν, ὡς μαρτυροῦσι πολλὰ ἄλλα χωρία, Ξενοφ. ἐν Ἑλλην.* VI, 4, 35 "*ἀποθνήσκει, αὐτοχειρίᾳ μὲν ὑπὸ τῶν τῆς γυναικὸς ἀδελφῶν*". *Εὐριπίδ. Μήδ.* 1280 "*τέκνων ἄροτον αὐτόχειρι μοίρᾳ κτενεῖς*" 1254 "*τέκνοις προσβαλεῖν χέρ' αὐτοκτόνον*". *Ὁ ἡμέτερος Σεμιτέλος τρέπει εἰς,* *Αἵμων ὄλωλ', ἡ δ' αὐτόχειρ δαμάζεται*· *διότι νομίζει, ὅτι δὲν εἶναι πρέπον ὁ ἄγγελος νὰ μὴ εἴπῃ τι περὶ τοῦ θανάτου τῆς Ἀντιγόνης, ἥτις ἦτο τοῦ βασιλείου οἴκου καὶ ἡρωῒς τοῦ δράματος. Ἡ διόρθωσις οὔτε διὰ σπουδαίαν αἰτίαν γίνεται, οὔτε ὀρθὴ δύναται νὰ ἦναι. Ὁ θάνατος τῆς ἡρωΐδος μνημονεύεται μέν, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον (στίχ.* 1221), *ὡς ἔδει. Διότι ὁ ἄγγελος ἀνήκων εἰς τοὺς ἀκολούθους τοῦ Κρέοντος διὰ τὸν θάνατον τοῦ υἱοῦ τούτου ἐλυπεῖτο. Πρὸς δὲ ἡ διόρθωσις δὲν εἶναι ὀρθή, διότι παρέχει τὴν ἔννοιαν, ὅτι μόνη ἡ Ἀντιγόνη ηὐτοκτόνησεν, ἐν ᾧ καὶ ὁ Αἵμων καὶ ἡ μνηστὴ τούτου τὴν αὐτὴν ἔσχον τύχην.*

³) *Ἡ πρόθεσις ἐκ τοῦ ἑπομένου ἐννοεῖται καὶ ἐνταῦθα, ὡς ἐν Οἰδίπ. τυράνν.* 733. *Φαίνεται παράδοξον, ὅτι ὁ χορὸς εἰκάζει φόνον τοῦ Αἵμονος παρὰ τοῦ πατρός, ἐν ᾧ οὗτος πορεύεται, ὅπως σῴσῃ αὐτόν. Δὲν ἦτο ὅμως καὶ ὅλως ἀπίθανος ἡ ἐπανάληψις τῶν προτέρων ἐρίδων.*

ΑΓΓΕΛΟΣ.

Αὐτὸς πρὸς αὑτοῦ, πατρὶ μηνίσας φόνου[1].

ΧΟΡΟΣ.

Ὦ μάντι, τοὔπος ὡς ἄρ' ὀρθὸν ἤνυσας[2].

ΑΓΓΕΛΟΣ.

Ὡς ὧδ' ἐχόντων[3] *τἄλλα βουλεύειν πάρα.*

ΧΟΡΟΣ.

Καὶ μὴν ὁρῶ τάλαιναν Εὐρυδίκην[4] *ὁμοῦ*
δάμαρτα τὴν Κρέοντος· ἐκ δὲ δωμάτων
ἤτοι κλύουσα παιδὸς[5] *ἢ τύχῃ πάρα.*

ΕΥΡΥΔΙΚΗ.

Ὦ πάντες ἀστοί[6], *τῶν λόγων ἐπῃσθόμην*
πρὸς ἔξοδον στείχουσα, Παλλάδος[7] *θεᾶς*

[1]) *Ἐννοεῖ τὸν φόνον τῆς μνηστῆς Ἀντιγόνης. Ἡ ἰσχυρὰ αὕτη λέξις λέγεται κατὰ τὸν τρόπον, καθ' ὃν ἤθελεν ἐκφρασθῇ ὁ Αἵμων.*

[2]) *Τὸ ἀνύω λέγεται καὶ ἐπὶ μαντευμάτων, ὡς ἐν Οἰδίποδ. ἐπὶ Κολων.* 453 *“τὰ ἐξ ἐμοῦ παλαίφατα μαντεῖα, ἁμοὶ Φοῖβος ἤνυσέν ποτε„.*

[3]) *Ἐν τῇ γενικῇ ἀπολύτῳ συνήθως τίθεται καὶ τὸ ὑποκείμενον, σπανίως δὲ παραλείπεται, ὡς ἐν Αἴαντ.* 981. *ἐν Ἠλέκτρ.* 1344.

[4]) *Ὁ Ἡσίοδος τὴν γυναῖκα τοῦ Κρέοντος ὀνομάζει Ἡνιόχην, Ἀσπὶς Ἡρακλ.* 83

[5]) *Ἡ συνήθης σύνταξις εἶναι περὶ παιδός, ἀλλὰ καὶ ἄνευ τῆς προθέσεως εὕρηται ἡ γενική, Οἰδίπ. ἐπὶ Κολων.* 306 *“ὥστε κεἰ βραδὺς σπεύδει, κλύων σοῦ δεῦρ' ἀφίξεται ταχύς„. ἐν Τραχιν.* 1122 *“τῆς μητρὸς ἥκω τῆς ἐμῆς φράσων„.*

[6]) *Διαφέρει ὁ ἀστὸς τοῦ πολίτου· ὁ πρῶτος οἰκεῖ ἐν τῷ ἄστει, ὁ δεύτερος ἔχει πολιτικὰ δικαιώματα, Ἀριστοφάν. ἐν Λυσιστράτ.* 638 *“ὦ πάντες ἀστοί, λόγων κατάρχομεν τῇ πόλει χρησίμων„. Βεβαίως πρὸ τῆς Εὐρυδίκης δὲν ἦσαν πάντες οἱ ἀστοί, ἀλλὰ μόνον οἱ ἄριστοι· ὁ χορὸς ὅμως ἀντιπροσωπεύει ὁλόκληρον τὴν πόλιν.*

[7]) *Ὁ ποιητὴς χάριν τῶν Ἀθηναίων ὀνομάζει ταύτην τὴν θεάν, ὡς καὶ ἐν Οἰδίπ. τυράνν.* 20 *“τὸ δ' ἄλλο φῦλον ἐξεστεμμένον ἀγοραῖσι θακεῖ πρός τε Παλλάδος διπλοῖς ναοῖς ἐπ' Ἰσμηνοῦ τε μαντείᾳ σποδῷ„.*

ὅπως ἱκοίμην εὐγμάτων προσήγορος[1].
καὶ τυγχάνω τε κλῇθρ' ἀνασπαστοῦ[2] *πύλης*
χαλῶσα, καί[3] *με φθόγγος*[4] *οἰκείου κακοῦ*
βάλλει δι' ὤτων· ὑπτία δὲ κλίνομαι
δείσασα πρὸς δμωαῖσι, κἀποπλήσσομαι[5].
ἀλλ' ὅστις ἦν ὁ μῦθος, αὖθις εἴπατε·
κακῶν[6] *γὰρ οὐκ ἄπειρος οὖσ' ἀκούσομαι.*

ΑΓΓΕΛΟΣ.

Ἐγώ, φίλη δέσποινα, καὶ παρὼν[7] *ἐρῶ,*
κοὐδὲν παρήσω τῆς ἀληθείας ἔπος.
τί γάρ σε μαλθάσσοιμ'[8] *ἂν ὧν ἐς ὕστερον*

[1]) *Τὸ προσαγορεύειν συντάσσεται διπλῇ αἰτιατικῇ, ἐξ ὧν ἡ μὲν δηλοῖ τὸ πρόσωπον, ἡ δὲ τὸ πρᾶγμα. Τὴν Παλλάδα προσαγορεύω εὔγματα. Καὶ αἱ δύο αὗται αἰτιατικαὶ ἐν τῷ ὀνόματι ἐτράπησαν εἰς γενικάς, ὡς παρὰ Θουκυδ.* I, 126, 8 “ *κακοῦργος μὲν τῶν ἄλλων, ἑαυτοῦ δὲ πολὺ κακουργότερος*„. *Τὸ προσήγορος πολλαχοῦ ἔχει παθητικὴν σημασίαν, ἐνταῦθα δὲ ἐνεργητικήν.*

[2]) *Ἐπισπᾶν μὲν τὴν θύραν σημαίνει κλείειν τὴν θύραν, ὡς παρὰ Ξενοφ. ἐν Ἑλλην.* VI, 4, 36, *ἀνασπᾶν δὲ ἀνοίγειν αὐτήν, Πολύβ.* V, 39, 4 “*ὥρμησαν πρὸς τὴν ἄκραν, ὡς ἀνασπάσοντες ταύτης τὰς πυλίδας*„. *Ἀππιαν.* VI, 78 “*τὰς πύλας οὐ δυναμένους ἔτι ἀνασπάσαι χωρὶς ἀνασπαστηρίων γενομένας*„. *Ἡ Εὐρυδίκη ἐχάλα τὰ κλεῖθρα (τὸν ὀχέα) τῆς πύλης, ὥστε ἀνασπαστὸν αὐτὸν γενέσθαι.*

[3]) *Ἡ σύνταξις εἶναι παρατακτική, ὡς Ξενοφ. ἐν Κύρ. Ἀναβάσ.* IV, 6, 2 “*καὶ ἤδη τε ἦν ἐν τῷ τρίτῳ σταθμῷ, καὶ ὁ Χειρίσοφος αὐτῷ ἐχαλεπάνθη, ὅτι οὐκ εἰς κώμας ἤγαγεν· ὁ δὲ ἔλεγεν ὅτι οὐκ εἶεν ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ*„ *ἐν Κύρ. Παιδ.* I, 4, 28 “*καὶ ὁδόν τε οὔπω πολλὴν διηνύσθαι αὐτοῖς καὶ τὸν Μῆδον ἥκειν πάλιν ἱδροῦντι τῷ ἵππῳ*„ *Ἡρόδοτ.* IV, 135 “*νύξ τε ἐγένετο καὶ ὁ Δαρεῖος ἐχρᾶτο τῇ γνώμῃ ταύτῃ*„.

[4]) *Δηλαδὴ φθόγγος περὶ οἰκείου κακοῦ.*

[5]) *Ἡ Εὐρυδίκη ἔπεσεν εἰς τὰς ἀγκάλας τῶν θεραπαινίδων καὶ ἐγένετο λειπόθυμος.*

[6]) *Λέγει τοῦτο· διότι εἶχεν ἀπολέσει τὸν Μεγαρέα.*

[7]) *Ὁ ἄγγελος δύναται ἀκριβῶς νὰ ἀγγείλῃ τὰ γενόμενα, διότι ἦτο παρών, ὡς Αἰσχυλ. Πέρσ.* 266 “*καὶ μὴν παρών γε κοὐ λόγους ἄλλων κλύων, Πέρσαι, φράσαιμ' ἄν, οἷ' ἐπορσύνθη κακά*„.

[8]) *Μαλθάσσειν σημαίνει μεταχειρίζεσθαί τινα διὰ περιποιητικῶν λόγων, ἵνα μὴ οὗτος λυπῆται, παραμυθεῖσθαι, Αἰσχύλ. Ἀγαμέμν.* 620 “*οὐκ*

ψεῦσται φανούμεθ'[1]*; ὀρθὸν*[2] *ἀλήθει' ἀεί.*
ἐγὼ δὲ[3] *σῷ ποδαγὸς*[4] *ἑσπόμην πόσει*
πεδίον ἐπ' ἄκρον, ἔνθ' ἔκειτο νηλεὲς[5]
κυνοσπάρακτον σῶμα Πολυνείκους ἔτι·
καὶ τὸν μέν, αἰτήσαντες ἐνοδίαν θεὸν[6]
Πλούτωνά τ' ὀργὰς εὐμενεῖς[7] *κατασχέθειν,*
λούσαντες ἁγνὸν λουτρόν, ἐν νεοσπάσιν
θαλλοῖς[8]*, ὃ δὴ 'λέλειπτο*[9] *συγκατήθομεν,*
καὶ τύμβον ὀρθόκρανον[10] *οἰκείας χθονὸς*[11]
χώσαντες, αὖθις[12] *πρὸς λιθόστρωτον κόρης*
νυμφεῖον Ἅιδου κοῖλον εἰσεβαίνομεν[13]*.*

ἔσθ' ὅ πως λέξαιμι τὰ ψευδῆ καλὰ ἐς τὸν πολὺν φίλοισι καρποῦσθαι χρόνον„.

1) *Μετέβαλε τὸν ἀριθμόν, ὡς καὶ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν* 1092 *“ἐπιστάμεσθα δ', ἐξ ὅτου λευκὴν ἐγὼ τήνδ' ἐκ μελαίνης ἀμφιβάλλομαι τρίχα„.*

2) *Εἶναι ὀρθόν, δηλ. οὐχὶ κακῶς ἱδρυμένον καὶ κινούμενον νὰ πέσῃ.*

3) *'Εξακολουθεῖ τὸν λόγον, ὃν διέκοψεν ἡ διὰ τοῦ γὰρ παρεντεθεῖσα πρότασις.*

4) *Οἱ τραγικοὶ ἔχουσιν ἐν τοῖς ἐκ τοῦ ἄγω συνθέτοις τὸ α, ὡς ὁδαγός, κυναγός, πλὴν τοῦ ἀρχηγός, στρατηγός, κυνηγέτης καὶ τῶν ἐντεῦθεν παραγώγων.*

5) *Ἔχει παθητικὴν σημασίαν. Ὁ Σχολιαστὴς ἑρμηνεύει· “'Ελέους μὴ τυχὸν„ Οἰδιπ. τύρανν. 180 “νηλέα δὲ γένεθλα πρὸς πέδῳ θαναταφόρα κεῖται ἀνοίκτως„.*

6) *'Εννοεῖ τὴν Ἑκάτην, ἥτις εἶχεν ὀργισθῇ κατὰ τοῦ Κρέοντος· διότι ἐν ταῖς ὁδοῖς ἔκειτο τὸ πτῶμα τοῦ Πολυνείκους. Σημειωτέον, ὅτι αὕτη ἐν μὲν τῷ Ὁμηρ. ὕμν. εἰς Δήμ. 438 λέγεται ὀπαδὸς τῆς Δήμητρος, ἀλλαχοῦ δὲ ταὐτίζεται τῇ Περσεφόνῃ.*

7) *'Αποδίδοται εἰς τὴν ἐνοδίαν θεὸν καὶ εἰς τὸν Πλούτωνα.*

8) *Θαλλὸς κυρίως ἐλέγετο κλάδος ἐλαίας, δι' οὗ συνήθως ἔκαιον τὰ πτώματα.*

9) *Μέρος τοῦ πτώματος του Πολυνείκους εἶχε φθαρῇ ὑπὸ τῶν κυνῶν καὶ τῶν οἰωνῶν.*

10) *Τὸ ἐπίθετον σημαίνει ὑψηλός.*

11) *Δηλαδὴ ἐκ πατρῴας γῆς, ἐν ᾗ ἐγεννήθη ὁ Πολυνείκης. 'Επειδὴ τοῦτο ἦτο μεγάλη εὐχὴ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, ὁ ἄγγελος ἐξαίρει, ὅπως δείξῃ, ὅτι ὁ Πολυνείκης ἔτυχε τῆς προσηκούσης τιμῆς.*

12) *Ποιεῖ ἀντίθεσιν πρὸς τὸ τὸν μέν. Σημαίνει δὲ ἔπειτα. Ὁ* Blaydes *καὶ ὁ* Seyffert *διορθοῦσιν εἰς εὐθύς, ἀλλ' ἡ διόρθωσις δὲν εἶναι ἀναγκαία.*

13) *Ὁ* Wunder *λέγει, ὅτι πρέπει*

φωνῆς δ' ἄπωθεν ὀρθίων[1] κωκυμάτων
κλύει τις ἀκτέριστον ἀμφὶ παστάδα[2],
καὶ δεσπότῃ Κρέοντι σημαίνει μολών·
τῷ δ' ἀθλίας ἄσημα[3] περιβαίνει βοῆς
ἕρποντι μᾶλλον[4] ἆσσον, οἰμώξας δ' ἔπος
ἵησι δυσθρήνητον· ὦ τάλας ἐγώ,
ἆρ' εἰμὶ μάντις; ἆρα δυστυχεστάτην
κέλευθον ἕρπω τῶν παρελθουσῶν ὁδῶν;[5]

νὰ νοῶμεν τὸ χωρίον οὕτω· πρὸς τὴν κόρην εἰς τὸ λιθόστρωτον αὐτῆς νυμφεῖον, — ἐβαίνομεν. Νομίζομεν, ὅτι ἡ μὲν πρὸς σημαίνει οὐχὶ ἀκριβῶς ὡρισμένον σημεῖον, ἡ δὲ εἰς τοῦτο προσδιορίζει. Αἱ δύο αὗται προθέσεις ἀπαντῶσι καὶ ἀλλαχοῦ Οἰδίπ. ἐπὶ Κολων 125 *“προσέβα γὰρ οὐκ ἂν ποτ' ἀστιβὲς ἄλσος ἐς τᾶνδ' ἀμαιμακετᾶν κορᾶν„ ἐν 'Ηλέκτρ.* 436 *“ἔνθα μή ποτ' εἰς εὐνὴν πατρὸς τούτων πρόσεισι μηδέν„. Τὸ νυμφεῖον Ἅδου ἀποτελεῖ μίαν ἔννοιαν, ἐξ ἧς ἐξαρτᾶται ἡ γενικὴ κόρης.*

1) *Ὄρθια κωκύματα εἶναι τὰ ὀξέα, ὡς ἐν Ὁμηρικ. ὕμν. εἰς Δήμητρ.* 20 *“ἰάχησε δ' ἄρ' ὄρθια φωνῇ„.*

2) *Ὁ Σχολιαστὴς ἑρμηνεύει· “Τὸν κακοκτέριστον τῆς 'Αντιγόνης τόπον ἢ τὸν μὴ δεξάμενον ἐντάφια„. Ἡ λέξις παστὰς ἔχει πολλὰς σημασίας, σημαίνει δὲ καὶ τὸν νυμφῶνα, ἤτοι τὸν νυμφικὸν θάλαμον. Οὕτως ὀνομάζεται ἐνταῦθα ὁ τάφος, διότι ὑπῆρχον οἱ δύο μνηστῆρες.*

3) *Οἱ κριτικοὶ προσκρούουσιν εἰς τὸ χωρίον καὶ ὁ μὲν* Nauck *ἀντὶ ἄσημα εἰκάζει ἄχημα, ὁ δὲ* Schäfer *ἀντὶ τοῦ περιβαίνει θέλει περισαίνει καὶ ὁ* Wunder *περιπολεῖ. Ὁ κ. Σεμιτέλος περιέμενε τοιοῦτόν τι νόημα, “ἐφ' ὅσον μᾶλλον ἐπλησίαζεν, ἐπὶ τοσοῦτον σαφέστερος καὶ εὐγνωστότερος προσέπιπτεν αὐτῷ ὁ χαρακτὴρ τῆς φωνῆς (φώνημα) τοῦ Αἵμονος„. 'Αλλὰ δὲν ἠδυνήθη νὰ διορθώσῃ τὸ χωρίον Τοῦτο δὲν ἔχει ἀνάγκην διορθώσεως· τὸ κατ' ἀρχὰς ἤκουσέ τις ὀξέων θρήνων, εἶτα δ' ὁ πατὴρ πλησιάσας ἤκουσεν ἀκατάληπτον μὲν φωνήν, ἀλλ' ἀνεγνώρισεν ὅτι ὁ υἱὸς ἐφώνησεν, ὡς μαρτυρεῖ ὁ ἑπόμενος αὐτοῦ λόγος.*

4) *'Αντὶ τοῦ συγκριτικοῦ τίθεται τὸ θετικὸν μετὰ τοῦ μᾶλλον· ἐνίοτε δὲ τοῦτο τίθεται καὶ μετὰ συγκριτικοῦ Ἡρόδοτ. Ι.* 31 *“ὡς ἄμεινον εἴη ἀνθρώπῳ τεθνάναι μᾶλλον ἢ ζώειν„ Πλάτ. ἐν Νόμ.* VI, 781 *Α. “γένος ἡμῶν τῶν ἀνθρώπων λαθραιότερον μᾶλλον καὶ ἐπικλοπώτερον ἔφυ τὸ θῆλυ διὰ τὸ ἀσθενές„. 'Ισοκράτ. 'Αρχίδαμ.* 138 *Β. “πολὺ μᾶλλον κρεῖττον, μεγάλου καιροῦ τιμὴν ἀνταλλάξασθαι, ἢ μικροῦ χρόνου μεγάλης αἰσχύνης ἡμᾶς αὐτοὺς περιβαλεῖν„.*

5) *'Επειδὴ ἔθηκεν ὑπερθετικόν περιέμενέ τις τὴν γενικὴν πασῶν ὁδῶν. 'Αλλὰ καὶ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν στίχ.* 102 *εἴδομεν “ τὸ κάλλιστον ἐν*

παιδός με σαίνει φθόγγος· ἀλλά, πρόσπολοι,
ἴτ' ἆσσον ὠκεῖς[1]*, καὶ παραστάντες τάφῳ*
ἀθρήσαθ', ἁρμὸν[2] *χώματος λιθοσπαδῆ*
δύντες πρὸς αὐτὸ στόμιον, εἰ[3] *τὸν Αἵμονος*
φθόγγον ξυνίημ', ἢ θεοῖσι κλέπτομαι[4]*.*
τάδ' ἐξ ἀθύμου δεσπότου κελεύσμασιν[5]
ἠθροῦμεν· ἐν δὲ λοισθίῳ τυμβεύματι
τὴν μὲν κρεμαστὴν αὐχένος[6] *κατείδομεν,*

πταπύλῳ φανὲν Θήβᾳ τῶν προτέρων φάος„ καὶ ὁ Ὅμηρος ἐν Ἰλιάδ. Α, 505 λέγει “ὠκυμορώτατος ἄλλων„:

1) *Ὅτι ὁ Κρέων προπέμπει τοὺς θεράποντας καὶ αὐτὸς μένει, κατὰ τὸν* Bellermann *εἶναι τεκμήριον τῆς ἐσωτερικῆς αὐτοῦ ἀγωνίας, ἄδηλος προαίσθησις λέγει τούτῳ, ὅτι ἀναμένει αὐτὸν φοβερὸν θέαμα.*

2) *Ἁρμὸς εἶναι ἡ διαρρωγή, δι' ἧς ἐγένετο ἡ κάθοδος εἰς τὸν τάφον (χῶμα). Ἡ ἐξωτερικὴ τῆς διαρρωγῆς πύλη ἔκλειε διὰ λίθου, ὅστις ἀπεσπᾶτο, ὅτε ἤθελέ τις νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸν τάφον. Διὰ τοῦτο ὁ Σχολιαστὴς τὸ λιθοσπαδὴς ἐξηγεῖ· “ὡς λίθου ἀποσπασθέντος, ὅπως εἰσέλθῃ ὁ Αἵμων„. Κατὰ ταῦτα ὁ Κρέων κελεύει τοὺς θεράποντας αὐτοῦ, ὅπως πλησιάσωσιν εἰς τὸν τάφον καὶ διὰ τῆς διαρρωγῆς εἰσδύσωσιν εἰς τὴν ἐσωτερικὴν πύλην τοῦ τάφου. Ὁ* Nauck *ἀντὶ χώματος γράφει χάσματος, διότι κατὰ τοῦτον χῶμα μόνον γεώλοφον δύναται νὰ σημαίνῃ.*

3) *Ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ προηγουμένου ἀθρήσαθ'.*

4) *Τὸ κλέπτεσθαι ἐνταῦθα ἔχει τὴν σημασίαν τοῦ ἀπατᾶσθαι, ὡς καὶ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν 681 “εἰ μὴ τὸ χρόνῳ κεκλέμμεθα„·*

5) *Ἐπειδὴ ἡ σύνταξις εἶναι ἀσυνήθης, ὁ* Meineke *νομίζει, ὅτι ἐξέπεσε τοῦ κειμένου στίχος τις. Τοιαύτη ὑπόθεσις δὲν εἶναι ἀναγκαία· διότι τὸ ἐξ ἀθύμου δεσπότου προσδιορίζει τὸ κελεύσμασιν. Ἰσοδυναμεῖ δὲ πρὸς τὸ ἐξ ἀθύμου δεσπότου κελευσθέντες. Ἀντὶ ἐξ ἀθύμου ὁ* Pompe van Meerdervoort *εἰκάζει ὀξυθύμου, ἀλλ' ἐν τῇ προκειμένῃ περιστάσει ὁ Κρέων ἦτο ἄθυμος καὶ οὐχὶ ὀξύθυμος. Ἄλλοι εἰκάζουσιν, ὅτι ἡ ἀρχαία γραφὴ ἦτο κελευσμάτων ἀντὶ κελεύσμασιν..*

6) *Τὸ ῥῆμα κρεμᾶν καὶ τὰ ἔχοντα ὁπωσδήποτε τοιαύτην σημασίαν συντάσσονται αἰτιατικῇ καὶ γενικῇ, ἐξ ὧν ἡ μὲν αἰτιατικὴ σημαίνει τὸ ὅλον, ἡ δὲ γενικὴ τὸ μέρος, Ξενοφ. Κύρ. Ἀναβ. Ι, 6, 10 “μετὰ ταῦτα, κελεύοντος Κύρου, ἐλάβοντο τῆς ζώνης τὸν Ὀρόντην ἐπὶ θανάτῳ ἅπαντες ἀναστάντες καὶ οἱ συγγενεῖς„. Πίνδαρ. ἐν Νεμ. 1, 67 “αὐχένων μάρψας ὄφιας„ Ἰλιάδ. Ω, 515 “γέροντα δὲ χειρὸς ἀνίστη„. Ὡς λοιπὸν τὸ ῥῆμα, οὕτω καὶ τὸ ῥηματικὸν δέχεται γενικήν.*

βρόχῳ μιτώδει σινδόνος[1] καθημμένην[2],
τὸν δ' ἀμφὶ μέσσῃ περιπετῆ[3] προσκείμενον,
εὐνῆς[4] ἀποιμώζοντα τῆς κάτω φθορὰν
καὶ πατρὸς ἔργα καὶ τὸ δύστηνον λέχος[5].
ὁ δ'[6] ὡς ὁρᾷ σφε, στυγνὸν οἰμώξας ἔσω
χωρεῖ πρὸς αὐτὸν κἀνακωκύσας καλεῖ·
ὦ τλῆμον, οἷον ἔργον[7] εἴργασαι ; τίνα
νοῦν ἔσχες ; ἐν τῷ[8] ξυμφορᾶς διεφθάρης ;
ἔξελθε, τέκνον· ἱκέσιός σε λίσσομαι.
τὸν δ' ἀγρίοις ὄσσοισι παπτήνας ὁ παῖς,
πτύσας προσώπῳ[9] κοὐδὲν ἀντειπών, ξίφους

[1]) *Εἶναι γενικὴ τῆς ὕλης εἰς τὸ β ρ ό χ ῳ.*

[2]) *Ὁ Σχολιαστὴς ἑρμηνεύει· "Τὸν τράχηλον δεδεμένην".*

[3]) *Εἶναι κατηγορούμενον εἰς τὸ προσκείμενον. Ἐπειδὴ οἱ θεράποντες εἶδον τὴν Ἀντιγόνην κρεμαμένην (στίχ.* 1221), *ἐπειδὴ ἐν στίχ.* 1240 *αὕτη κεῖται, καὶ ἐπειδὴ περὶ τῆς καταβιβάσεως τοῦ πτώματος οὐδαμοῦ λέγεταί τι, οὐχὶ ἀτόπως εἰκάζεται, ὅτι ἐνταῦθα ὁ μνηστὴρ ἐναγκαλισθεὶς καταβιβάζει τὸ πτῶμα τῆς ἡρωΐδος.*

[4]) *Ἡ ε ὐ ν ὴ καὶ τὸ λ έ χ ο ς οὐχὶ σπανίως λαμβάνονται ἀντὶ τῆς συζύγου, Εὐριπίδ. Ἀνδρομάχ.* 907 *"ἄλλην τιν' εὐνὴν ἀντὶ σοῦ στέργει πόσις ; Ἕκτορος ξυνευνέτιν." Ἀποιμώζοντα διὰ τὸν ὄλεθρον τῆς μνηστῆς εὑρισκομένης ἐν τοῖς κάτω.*

[5]) *Ὁ* Meineke *πρότερον μὲν εἴκαζεν, ὅτι πρέπει νὰ διορθωθῇ εἰς λ ά χ ο ς, εἶτα δὲ μεταμεληθεὶς νομίζει, ὅτι ὁ ποιητὴς ἔγραψε τὸ δ ύ σ τ η ν ο ν τ έ λ ο ς. Ποιεῖ δὲ καὶ τρίτην εἰκασίαν, τὸ δύστηνον γένος.*

[6]) *Δηλαδὴ ὁ Κρέων ὁρᾷ τὸν Αἵμονα.*

[7]) *Οὕτως ὀνομάζει τὴν πρᾶξιν τοῦ υἱοῦ, ὅτι εἰσῆλθεν εἰς τὸν τάφον τῆς Ἀντιγόνης.*

[8]) *Ἰσοδυναμεῖ πρὸς τό, ἐ ν τ ί ν ι ξ υ μ φ ο ρ ᾷ ; Οἱ ἀρχαῖοι συνήθως τρέπουσι τὸ μὲν ἐπίθετον εἰς οὐδέτερον γένος, τὸ δὲ οὐσιαστικὸν εἰς γενικήν, ἣν ἐξαρτῶσιν ἐξ ἐκείνου Ἰλιάδ.* Υ, 178 *" τί σὺ τόσσον ὁμίλου πολλὸν ἐπελθὼν ἔστης ; " Ἡρόδοτ.* VIII, 100 *" τὸ πολλὸν τῆς στρατιῆς "* VI. 113 *"τὸ τετριμμένον τῶν βαρβάρων" Σοφοκλ. ἐν Αἴαντ.* 314 *" ἐν τῷ πράγματος κυροῖ ποτε ; ".*

[9]) *Ἐπειδὴ τὸ πτύειν τὸν πατέρα εἰς τὸ πρόσωπον εἶναι ἀπρεπέστατον, ἐπειράθησαν ἔνιοι νὰ ἑρμηνεύσωσι τὸ μὲν πτύσας κατὰ μεταφορικὴν σημασίαν, τὴν δὲ δοτικὴν προσώπῳ ὡς ὀργανικὴν κατὰ τὸν Σχολιαστήν· " Οἷον ἀποστραφεὶς καὶ σκυθρωπάσας, καὶ ἐκ τοῦ προσώπου καταμεμψάμενος. οὐ κυρίως προσπτύσας τῷ πατρί, ὡς καὶ ἡμεῖς ἐν τῇ συνηθείᾳ φαμέν, κατέπτυσεν αὐτοῦ, ὅ ἐστι κα-*

ἕλκει διπλοῦς κνώδοντας[1]· ἐκ δ' ὁρμωμένου
πατρὸς φυγαῖσιν[2] ἤμπλακ'· εἶθ' ὁ δύσμορος
αὑτῷ χολωθείς, ὥσπερ εἶχ', ἐπενταθεὶς[3]
ἤρεισε πλευραῖς μέσσον ἔγχος[4], ἐς δ' ὑγρὸν[5]
ἀγκῶν' ἔτ' ἔμφρων παρθένῳ προσπτύσσεται·
καὶ φυσιῶν ὀξεῖαν ἐκβάλλει ῥοὴν[6]

ττφρόνησε τῶν λόγων αὐτοῦ„. Τὸ πτύειν ἔχει τοιαύτην σημασίαν, διότι καὶ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν στίχ. 653 εἴρηται· “ἀλλὰ πτύσας ὡσεί τε δυσμενῆ μέθες τὴν παῖδ' ἐν Ἅιδου τήνδε νυμφεύειν τινί„. Ἀλλὰ δὲν ἁρμόζει νὰ λάβωμεν τὴν δοτικὴν προσώπῳ ὡς ὀργανικήν. Διὰ τοῦτο πιστεύομεν, ὅτι τὸ ῥῆμα ἐτέθη ἐν τῇ κυρίᾳ σημασίᾳ, ὡς λέγει ὁ Wolff ὑπομιμνήσκων τὴν Ἠλέκτραν παροτρύνουσαν τὸν ἀδελφὸν δὶς νὰ παίσῃ τὴν μητέρα ἐν Ἠλέκτρ. 1415 “Παῖσον, εἰ σθένεις, διπλῆν„. Εἶτα οὐδὲν τὸ παράδοξον, ὅτι οὕτω σφόδρα καταφρονεῖ τοῦ πατρός, ἀφ' οὗ θέλει νὰ φονεύσῃ αὐτόν. Βεβαίως ἡ πρᾶξις τοῦ υἱοῦ πρὸς τὸν πατέρα εἶναι ἀπεχθής, ἀλλ' αὐτὸς ὁ ποιητὴς εἶπεν ἐν στίχ. 790, ὅτι ὁ ἔχων τὸν ἔρωτα γίνεται μανιώδης.

1) Ὁ Σχολιαστὴς τὴν λέξιν ἑρμηνεύει οὑτωσί· “Ἀντὶ τοῦ, διπλᾶς ἀκμάς· ἄμφηκες γὰρ τὸ ξίφος, κνώδων δὲ τὸ ὀξὺ τοῦ ξίφους παρὰ τὸ κναίειν τοῖς ὀδοῦσι„.

2) Ἡ δοτικὴ αὕτη συντακτέα μετὰ τοῦ ὁρμωμένου. Ὁ Αἵμων παράφρων γενόμενος πειρᾶται, ὅπως φονεύσῃ τὸν πατέρα· Τὸ τοιοῦτον εἶδος τῆς πράξεως κακίζει ὁ Ἀριστοτέλης ἐν Ποιητ. Κεφ. 14. Παράβαλλ. Εἰσαγ. σελ. 49.

3) Ὁ Nauck καὶ ἄλλοι ἑρμηνευταὶ ἐννοοῦσι τὴν δοτικὴν ἔ γ χ ε ι, ξ ί φ ε ι, ὅπερ δὲν εἶναι πιθανόν. Ὀρθῶς δὲ παρατηρεῖ ὁ κ. Σεμιτέλος·“ἀλλ' ἡ τοιαύτη ἐκδοχὴ θὰ ἥρμοζεν, ἂν τὸ ξίφος ἦτο ἐστηριγμένον ἐπὶ τῆς γῆς καὶ ὁ Αἵμων ἔπιπτεν ἐπ' αὐτό, οἷον ἐποίησεν ὁ Αἴας αὐτοκτονῶν„· Ἐνταῦθα σημαίνει τεντωθείς.

4) Κατὰ τὸν Σχολιαστήν· “Τὸ ἔγχος οἱ τραγικοὶ καὶ ἐπὶ ξίφους λαμβάνουσιν„.

5) Οἱ ἑρμηνευταὶ διαφωνοῦσιν, ἂν ὁ ἀγκὼν ἀνήκῃ τῷ Αἵμονι ἢ τῇ Ἀντιγόνῃ. Ἀλλὰ τὸ πρῶτον εἶναι πιθανώτερον, διότι ὁ Αἵμων προσεκολλήθη τῇ παρθένῳ λαβὼν αὐτὴν εἰς τὴν ἑαυτοῦ ἀγκάλην. Εἶναι δ' ὅλως ἀπίθανον, ὅτι ὁ Αἵμων ἐνηγκαλίσθη τὸν ἀγκῶνα τῆς μνηστῆς. Κατὰ τὸν Nauck τὸ ὑγρὸν δηλοῖ τὸν ἀσθενῆ, ὡς παρὰ Πλουτάρχ. ἐν βίῳ Κάτ. πρ. 20 “τοῦ ξίφους ἐκκρουσθέντος ὑπὸ πληγῆς καὶ δι' ὑγρότητα τῆς χειρὸς ἐξολισθόντος„. Πιθανώτερον λέγει ὁ Kern, ὅτι εἶναι τὸ ἀντίθετον τοῦ παγείς, ξηρός. Ὁ ποιητὴς σκοπεῖ νὰ δείξῃ, ὅτι ἡ ἀγκάλη δὲν εἶχε ξηρανθῇ ἐκ τοῦ θανάτου.

6) Ἄλλοι γράφουσι πνοήν. Ἡ σύνταξις ἔχει οὑτωσί· ῥοὴν σταλάγματος ἐκβάλλει παρειᾷ παρθένου, Αἰσχύλ. Ἀγαμέμν. 1349 “Κἀκφυσιῶν

λευκῇ παρειᾷ[1] φοινίου σταλάγματος.
κεῖται δὲ νεκρὸς περὶ νεκρῷ, τὰ νυμφικὰ
τέλη[2] λαχὼν δείλαιος εἰν Ἅιδου δόμοις[3],
δείξας ἐν ἀνθρώποισι τὴν ἀβουλίαν[4],
ὅσῳ μέγιστον ἀνδρὶ πρόσκειται κακόν.

ΧΟΡΟΣ.

Τί τοῦτ' ἂν εἰκάσειας; ἡ γυνὴ πάλιν
φρούδη, πρὶν εἰπεῖν ἐσθλὸν ἢ κακὸν λόγον[5].

ΑΓΓΕΛΟΣ.

Καὐτὸς τεθάμβηκ'· ἐλπίσιν δὲ βόσκομαι[6],
ἄχη τέκνου κλύουσαν ἐς πόλιν γόους
οὐκ ἀξιώσειν[7], ἀλλ' ὑπὸ στέγης ἔσω
δμωαῖς προθήσειν πένθος οἰκεῖον[8] στένειν.

ὀξεῖαν αἵματος σφαγὴν βάλλει μ' ἐρεμνῇ ψακάδι φοινίας δρόσου„. Εὐριπίδ. ἐν Ῥήσ. 690 “θερμὸς δὲ κρουνὸς δεσπότου βάλλει με αἵματος νέου„.

[1]) Ἐννοεῖ τὴν παρειὰν τῆς Ἀντιγόνης· εἶναι δὲ τοπικὴ δοτική. Ὁ Σχολιαστὴς γράφει· “Τὴν πνοὴν τοῦ φοινίου σταλάγματος ἐκβάλλει τῇ λευκῇ αὐτῆς παρειᾷ, ὅ ἐστιν αἷμα ἐξέπνευσεν„.

[2]) Ὁ μὲν Σχολιαστὴς λέγει· “Τοὺς γὰρ γαμοῦντας τελείους ἐκάλουν„. ὁ δὲ Πολυδεύκης· “Προτελίζεσθαι δ' ἐλέγοντο οὐ μόνον αἱ νύμφαι, ἀλλὰ καὶ οἱ νυμφίοι, καὶ τέλος ὁ γάμος ἐκαλεῖτο„. Νυμφικὰ τέλη εἶναι ἡ γαμήλιος τελετή.

[3]) Ἐπειδὴ ὁ Αἵμων καὶ ἡ Ἀντιγόνη ἔκειντο παρ' ἀλλήλοις, ὡμοίαζον πρὸς νυμφίους.

[4]) Ἐξαγαγὼν τὸ ὑποκείμενον τῆς ἀναφορικῆς προτάσεως ἔθηκε τοῦτο ἀντικείμενον τῆς δεικτικῆς, ὅπερ γίνεται ἀπειράκις παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, Οἰδίπ. ἐπὶ Κολων. 1197 “γνώσει κακοῦ θυμοῦ τελευτήν, ὡς κακὴ προσγίγνεται„. Ὁ ἄγγελος λέγει· γενικῶς, ἀλλ' εἰδικῶς ἐφαρμόζεται εἰς τὸν Κρέοντα, ὅστις ἐγένετο ἀφορμὴ τοῦ θανάτου τοῦ Αἵμονος.

[5]) Ἡ Εὐρυδίκη ἄγαν λυπηθεῖσα σιωπᾷ· διότι ἀπεφάσισε νὰ αὐτοκτονήσῃ.

[6]) Ὁ Σχολιαστὴς ἑρμηνεύει οὑτωσί· “Ἐλπίζω αὐτὴν μὴ βούλεσθαι δημοσίᾳ θρηνεῖν, ἀλλ' ἐν τῷ οἰκήματι μετὰ τῶν θεραπαινίδων„. Παραπλήσιον εἶναι τὸ παρ' Εὐριπίδ. ἐν Φοινίσσ. 396 “αἱ δ' ἐλπίδες βόσκουσι φυγάδας„.

[7]) Κατὰ τοὺς ἑρμηνευτὰς ἐκ τῶν ἑπομένων πρέπει νὰ νοηθῇ τὸ στένειν.

[8]) Τοῦτο ἦτο συνηθέστατον τῷ

γνώμης γὰρ οὐκ ἄπειρος[1]*, ὥσθ' ἁμαρτάνειν.*

ΧΟΡΟΣ.

Οὐκ οἶδ'· ἐμοὶ δ'[2] *οὖν ἥ τ' ἄγαν σιγὴ βαρὺ*
δοκεῖ προσεῖναι χἠ μάτην πολλὴ βοή[3].

ΑΓΓΕΛΟΣ.

'Αλλ' εἰσόμεσθα, μή τι καὶ κατάσχετον[4]
κρυφῇ καλύπτει[5] *καρδίᾳ θυμουμένῃ,*
δόμους παραστείχοντες[6]*. εὖ γὰρ οὖν λέγεις·*
καὶ τῆς ἄγαν γάρ ἐστί που[7] *σιγῆς βάρος.*

ΧΟΡΟΣ.

Καὶ μὴν[8] *ὅδ' ἄναξ αὐτὸς ἐφήκει*

ἡρωϊκῷ αἰῶνι καὶ νῦν ἔτι ἐν ταῖς ἑλληνικωτέραις τῶν χωρῶν γίνεται. 'Ο δὲ Ὅμηρος λέγει Ἰλιάδ. Ζ, 499 "*κιχήσατο δ' ἔνδοθι πολλὰς ἀμφιπόλους, τῇσιν δὲ γόον πάσῃσιν ἐνῶρσεν· αἱ μὲν ἔτι ζωὸν γόον Ἕκτορα ᾧ ἐνὶ οἴκῳ· οὐ γάρ μιν ἔτ' ἔφαντο ὑπότροπον ἐκ πολέμοιο*".

[1]) *'Ο* Meineke *θεωρεῖ τὸν στίχον τοῦτον ὡς ὑποβεβλημένον ὑπό τινος ἔχοντος ὑπ' ὄψει τὸν προηγούμενον στίχον* 1191 "*κακοῦ γὰρ οὐκ ἄπειρος οὖσ' ἀκούσομαι*". *'Αλλ', ὡς παρατηρεῖ, διαφέρει τὸ κακῶν ἄπειρος τοῦ γνώμης ἄπειρος, ὅπερ δύναται νὰ λεχθῇ περί τινος μηδόλως ποιουμένου χρῆσιν τῆς αὐτοῦ διανοίας. 'Αλλ' ἂν ἐγένετο ὑποβολή, αὕτη εἶναι λίαν ἀρχαία· διότι καὶ ὁ Σχολιαστὴς καὶ ὁ Τρικλίνιος γινώσκουσι τὸν στίχον· ὁ μὲν πρῶτος λέγει·* "*Οὐκ ἀνόητος, φησίν, ὑπάρχει, ὥστε δημοσίᾳ ὀδύρεσθαι. Ἁμαρτάνειν δὲ λέγει νῦν τὸ ἐμφανῶς θρηνεῖν*", *ὁ δὲ Τρικλίνιος·* "*'Ανοίκεια ἑαυτῇ ἔργα ποιεῖν· λέγω δὴ τὸ δρᾶσαί τι περὶ αὐτὴν δυσχερὲς ἐπὶ τῷ παραδόξῳ τῆς τοῦ παιδὸς συμφορᾶς ἀκούσματι*". *Κατὰ τὸν* Nauck *ἀντὶ τοῦ ἄπειρος ἔπρεπε νὰ ὑπάρχῃ ἄμοιρος, ὡς γράφει ὁ* Blaydes.

[2]) *Πιθανῶς νὰ εἰκάζῃς ὀρθῶς, εἰς ἐμὲ ὅμως φαίνεται ἄλλως τὸ πρᾶγμα.*

[3]) *Καὶ ἡ ἄκρα σιγὴ καὶ αἱ ματαίως γινόμεναι φωνασκίαι μαρτυροῦσι βαθεῖαν λύπην· διότι τὰ ἄκρα συνέχονται.*

[4]) *'Ο Σχολιαστὴς ἑρμηνεύει·* "*'Αλλ' ἔσω ἀπελθόντες μαθησόμεθα, μή τι καὶ μανιῶδες κρύφα βουλεύεται, ἀνελεῖν ἑαυτὴν πειρωμένη*".

[5]) *Τὸ μὴ φέρεται καὶ πρὸς ὁριστικήν, ὡς ἐν στίχ.* 632 *καὶ ἐν 'Ηλέκτρ.* 581 ".

[6]) *Εἰσελθόντες εἰς τοὺς οἴκους, ὡς παρ' Αἰσχύλ. ἐν Χοηφ·* 568 "*δόμους παραστείχοντα*".

[7]) *Κατὰ τὸν* Nauck *ὁ στίχος οὗτος περιέχει ἐπανάληψιν ἐκ τοῦ στίχ.* 1251 *καὶ τὸ που εἶναι περιττόν.*

[8]) *Εἰς τὴν σκηνὴν εἰσέρχεται ὁ Κρέων καὶ οἱ θεράποντες αὐτοῦ ἔχοντες ἐν χερσὶ τὸ πτῶμα τοῦ Αἵμο-*

μνῆμ'[1] *ἐπίσημον διὰ χειρὸς ἔχων,*
εἰ θέμις εἰπεῖν[2], *οὐκ ἀλλοτρίαν*
ἄτην[3], *ἀλλ' αὐτὸς*[4] *ἁμαρτών.*

ΚΡΕΩΝ.

'Ιὼ
φρενῶν δυσφρόνων[5] *ἁμαρτήματα*
στερεά, θανατόεντ'[6]· *ὦ κτανόντας τε καὶ*
θανόντας βλέποντες ἐμφυλίους[7].
ὤ μοι ἐμῶν ἄνολβα βουλευμάτων.
ἰὼ παῖ, νέος νέῳ ξὺν μόρῳ[8],
αἰαῖ, αἰαῖ,
ἔθανες, ἀπελύθης[9] *ἐμαῖς, οὐδὲ σαῖσι δυσβουλίαις.*

νος. 'Αντὶ ὑποκριτοῦ ὑπῆρχε τὸ εἴδωλον τοῦ νεκροῦ, ὡς ἐν τῷ Αἴαντι.

[1]) *Οὕτως ὀνομάζει τὸ πτῶμα τοῦ Αἵμονος. 'Εν τῷ πτώματι τοῦ υἱοῦ ὑπάρχει φανερὸν σημεῖον, ὅτι αὐτὸς ἥμαρτεν*

[2]) *'Ο χορὸς οἱονεὶ αἰτεῖ συγγνώμην διὰ τὴν ἑπομένην αὐστηρὰν κρίσιν.*

[3]) *Εἶναι παράθεσις εἰς τὸ μνῆμα. 'Απλούστερον ἠδύνατο νὰ εἴπῃ ὁ ποιητής, μνῆμα οὐκ ἀλλοτρίας ἄτας.*

[4]) *Τὸ αὐτὸς ποιεῖ ἀντίθεσιν πρὸς τὸ ἀλλοτρίαν, Εὐριπίδ. 'Ορέστ.* 638 “*οὐκ ἐξαμαρτὼν αὐτός, ἀλλ' ἁμαρτίαν τῆς σῆς γυναικὸς ἀδικίαν τ' ἰώμενος*„. *Περιεμένομεν τὴν σύνταξιν, ἀλλ' οἰκεῖον ἁμάρτημα, ἀλλὰ μετέβαλε τὴν σύνταξιν.*

[5]) *Τὸ ἐπίθετον ἀναιρεῖ τὴν ἔννοιαν τοῦ οὐσιαστικοῦ, ὡς ἄδωρα δῶρα ἐν Αἴαντ.* 665. *ἄγαμος γάμος ἐν Οἰδίπ. τυράνν.* 1214. *μήτηρ, ἀμήτωρ ἐν 'Ηλέκτρ.* 1154, *δηλ. φρένες, αἱ ὁποῖαι εἶναι κακαί, ἤτοι οὐδόλως ὑπάρχουσιν. Τὰ ἁμαρτήματα λέγει στερεὰ ὡς προελθόντα ἐξ ἰσχυρογνωμοσύνης. Εἶναι ἐναλλαγὴ ἐπιθέτου· διότι τὸ ἐπίθετον ἥρμοζε νὰ συνδεθῇ ταῖς φρεσὶ καὶ οὐχὶ τοῖς ἁμαρτήμασιν.*

[6]) *'Ο Σχολιαστὴς ἑρμηνεύει “Θανάτου ἄξια, ἢ θανάτου αἴτια*„

[7]) *'Η προσφώνησις αὕτη, ἥτις ἐγένετο ἄνευ ῥήματος, ἀπευθύνεται πρὸς τὸν χορόν.*

[8]) *Κατὰ τὸν Σχολιαστήν· “ἡ νέᾳ ἡλικίᾳ καὶ καινοπρεπεῖ θανάτῳ τετελεύτηκας*„. *Νομίζομεν, ὅτι πιθανώτερον ἐξηγοῦσιν οἱ νεώτεροι διὰ τοῦ προώρῳ θανάτῳ. Διότι ἡ αὐτοκτονία δὲν εἶναι τρόπος καινὸς θανάτου. Εἶναι ἀληθές, ὅτι ὁ νέος θνήσκων θνήσκει προώρως, ἀλλ' ἡ ταὐτολογία ἐν ταῖς τοιαύταις παραθέσεσιν εἶναι συνήθης.*

[9]) *'Απηλλάγης τῆς ζωῆς. Οἱ ἀρχαῖοι μετεχειρίζοντο τὸ ἀπολύεσθαι ἐν τῇ σημασίᾳ τοῦ θνήσκειν, Πλούταρχ. ἐν ἀποσπάσμ.* Wyttenb. *σελ* 135 “*'Απολύεσθαι γὰρ τὸν ἀποθνή-*

ΧΟΡΟΣ.

Οἴμ', ὡς ἔοικας ὀψὲ τὴν δίκην ἰδεῖν.

ΚΡΕΩΝ.

Οἴμοι,
ἔχω μαθὼν[1] δείλαιος· ἐν δ' ἐμῷ κάρᾳ[2]
θεὸς τότ'[3] ἄρα τότε μέγα βάρος μ' ἔχων
ἔπαισεν, ἐν δ' ἔσεισεν ἀγρίαις ὁδοῖς[4],
οἴμοι, λακπάτητον[5] ἀντρέπων χαράν.
φεῦ φεῦ, ὦ πόνοι βροτῶν δύσπονοι.

ΕΞΑΓΓΕΛΟΣ·

Ὦ δέσποθ', ὡς ἔχων τε καὶ κεκτημένος[6],
τὰ μὲν πρὸ χειρῶν τάδε φέρων, τὰ δ' ἐν δόμοις
ἔοικας ἥκειν καὶ τάχ' ὄψεσθαι[7] κακά.

σκοντα καὶ τὸν θάνατον ἀπόλυσιν καλοῦσιν„. Ὅρα καὶ Εὐστάθ. σελ. 548.

1) Δηλαδὴ ὅτι βραδέως ἐγνώρισα τὸ δίκαιον.

2) Ἡ σύνταξις ἔχει οὑτωσί· θεὸς ἔπαισέ με ἐν κάρᾳ, ἔχων μέγα βάρος.

3) Ἐννοεῖ τὸν χρόνον, καθ' ὃν ἐξέδιδε τὸ κήρυγμα. Ἔθηκε τὸ ἄρα, ὅπως δείξῃ, ὅτι νῦν ἀναγνωρίζει τοῦτο.

4) Κατὰ τὸν Nauck ἐννοεῖται ἡ γενικὴ βουλευμάτων.

5) Τὸ ἐπίθετον ἐγένετο κατὰ τὰς ὁμηρικὰς φράσεις, λὰξ ποδὶ κινῆσαι, ἐν στήθεσι βῆναι. Ὁ Εὐστάθιος παρατηρεῖ ἐν Ἰλιάδ. Ζ. σελ. 625 "ὅρα δέ, ὅτι λὰξ ἐμβῆναι λέγει τοῖς στήθεσι τὸ ποδὶ πατῆσαι εἰς τὸ στῆθος, ἐξ οὗ παρὰ Σοφοκλεῖ τὸ λαξπάτητον ἀντρέπων χαράν, ὅτινες λακπάτητον διὰ τοῦ κ γράφουσιν„. Ὁ αὐτὸς ἐν Ἰλιάδ. Κ. σελ. 796 "τὸ λὰξ κινήσας παρήγαγεν ἐν τῇ τραγῳδίᾳ τὸ λαξπάτητον, ὡς ταὐτὸν ὂν εἰπεῖν λὰξ κινῆσαι καὶ λὰξ πατῆσαι„. Ἡ ἀποκοπὴ τῶν προθέσεων δὲν εἶναι σπανία παρὰ τῷ Σοφοκλεῖ, ὡς ἄμβασις ἐν Οἰδίποδ. ἐπὶ Κολων. 1070, ἀμπνοὰς ἐν Αἴαντ. 416, ἄμμιγα ἐν Τραχ. 838.

6) Ὁ ἄγγελος, ὅστις εἶχεν εἰσέλθει εἰς τὰ ἀνάκτορα ἐν στίχ. 1256, ἐξελθὼν ἀγγέλλει τὸν θάνατον τῆς Εὐρυδίκης. Ἐννοητέον τὸ ἀντικείμενον κακά, δηλ. ὡς κάτοχος καὶ κτήτωρ τῶν κακῶν.

7) Κατὰ τὸν Bellermann ἡ ὁμαλὴ σύνταξις ἤθελεν ἔχει οὑτωσί· ἔοικας ἥκειν ὡς ἔχων τε καὶ κετημένος κακά, τὰ μὲν φέρων, τὰ δὲ τάχα ὀψόμενος. Ἐπειδὴ ὅμως τὸ ἔοικας ἥκειν ἐτέθη ἐν τῇ δευτέρᾳ προτάσει, ἡ μετοχὴ ὀψόμενος ἀφωμοιώθη πρὸς τὸ

ΚΡΕΩΝ.

Τί δ' ἔστιν;[1] *ἦ κάκιον αὖ κακῶν ἔτι;*[2]

ΕΞΑΓΓΕΛΟΣ.

Γυνὴ τέθνηκεν τοῦδε παμμήτωρ[3] *νεκροῦ,*
δύστηνος, ἄρτι[4] *νεοτόμοισι πλήγμασιν.*

Ἀντιστροφὴ ά.

ΚΡΕΩΝ

Ἰὼ
ἰὼ δυσκάθαρτος[5] *Ἅιδου λιμήν*[6]*,*

ἥκειν καὶ συνεδέθη μετὰ τούτου διὰ τοῦ καί. Οὕτω τὸ σχῆμα εἶναι ἀνακόλουθον. Κατὰ τὸν Nauck *ὅμως ὁ καὶ δὲν συνδέει τὰ δύο ἀπαρέμφατα, ἀλλ' ἀνήκει εἰς τὸ τάχα, ὡς ἐν ταῖς φράσεσι καὶ λίην, καὶ πάνυ, καὶ μάλα. Κατὰ τὴν σύνταξιν ταύτην ἐξηγεῖ· φαίνεται ὅτι ἦλθες μόνον, ἵνα νέον κακὸν ἴδῃς.*

1) *Ἐδεξάμεθα τὴν διόρθωσιν τοῦ* Pflugk· *ἡ ἀρχαία γραφὴ ἦτο, τί δ' ἔστιν αὖ κάκιον ἢ κακῶν ἔτι; Ταύτην διατηρῶν ὁ* Boeckh *ἐξηγεῖ τί χειρότερον εἶναι πάλιν, ἢ τί τῶν κακῶν ἔτι ὑπολείπεται; δηλ. μετὰ τηλικοῦτον κακὸν δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἄλλο δυνάμενον νὰ ὀνομασθῇ κακόν.*

2) *Ἡ φράσις αὕτη εἶχε περιπέσει εἰς παρομίαν, Αἰσχύλ. Ἀγαμέμν.* 864 *"κακοῦ κάκιον ἄλλο πῆμα." Εὐριπίδ. Ἑκάβ.* 233 *"κακῶν κάκ' ἄλλα μείζονα" ἐν Τρῳάσ "* 720 *"οἴμοι, κακῶν τόδ' ὡς κλύω μεῖζον κακόν".*

3) *Ὁ Σχολιαστὴς παρατηρεῖ· "Παμμήτωρ, ἡ κατὰ πάντα μήτηρ· ἐμφαντικῶς δὲ εἶπεν, ὅτι καὶ μέχρι θανάτου μήτηρ ἐδείχθη, μὴ ἑλομένη ζῆν μετὰ τὸν τοῦ παιδὸς θάνατον". Τὴν ἑρμηνείαν ταύτην δέχονται καί τινες τῶν νεωτέρων, ὡς ὁ* Bellermann, *ὅστις παρατηρεῖ, ὅτι τὸ παμμήτωρ εἶναι τὸ ἀντίθετον τοῦ μήτηρ ἀμήτωρ. Ὁ* Nauck *θεωρῶν τὸ χωρίον διεφθαρμένον λέγει, ὅτι πιθανῶς ὁ Σοφοκλῆς ἔγραψε· γυνὴ τέθνηχ' ἡ τοῦδε γεννήτωρ νεκροῦ. Ὁ* Meineke *προτιμᾷ νὰ γράψῃ παμμήστωρ. Ἂν ἦτο ἀνάγκη διορθώσεως, ἴσως ἠδύνατο νὰ προτιμηθῇ ἡ τοῦ κ. Πάλλη· μήτηρ τέθνηκεν τοῦδε παμμόρου νεκροῦ.*

4) *Τὸ ἄρτι προσδιορίζει τὸ νεοτόμοισι, νεωστὶ τμηθεῖσιν, ὡς καὶ ἐν Αἴαντ.* 898 *"Αἴας ὅδ' ἡμῖν ἀρτίως νεοσφαγὴς κεῖται".*

5 *Ὁ λιμὴν τοῦ Ἅιδου ὀνομάζεται δυσκάθαρτος, διότι δυσκόλως ἐξιλεοῦται. Ὁ Κρέων ἐπίστευσεν, ὅτι διὰ τῆς ἑαυτοῦ μετανοίας ἤθελεν ἐπέλθει κάθαρσις.*

6) *Ὁ Σωτάδης παρὰ Στοβαίῳ Ἀνθολογ.* 120, 11 *λέγει "πάντων λιμὴν τῶν μερόπων ὁ θάνατός ἐστιν". Προσφυῶς δ' ὁ θάνατος λέγεται λι-*

τί μ' ἄρα, τί μ' ὀλέκεις[1]; ὦ κακάγγελτά μοι[2],
προπέμψας ἄχη, τίνα θροεῖς λόγον;
αἰαῖ, ὀλωλότ' ἄνδρ' ἐπεξειργάσω[3].
τί φής, ὦ παῖ; τίνα λέγεις μοι νέον[4],
αἰαῖ αἰαῖ,
σφάγιον ἐπ' ὀλέθρῳ[5] γυναικεῖον ἀμφικεῖσθαι μόρον;

ΕΞΑΓΓΕΛΟΣ.

Ὁρᾶν πάρεστιν[6]· οὐ γὰρ ἐν μυχοῖς ἔτι.

ΚΡΕΩΝ

Οἴμοι,
κακὸν τόδ' ἄλλο δεύτερον βλέπω τάλας.
τίς ἄρα, τίς με πότμος ἔτι περιμένει;
ἔχω μὲν[7] ἐν χείρεσσιν ἀρτίως τέκνον,

μήν, διότι πάντες οἱ ἄνθρωποι ἐκ τοῦ πελάγους τοῦ βίου ἐνταῦθα κατάγονται.

1) *Τὴν φράσιν ὁ Κρέων λέγει μετὰ μεγάλου ψυχικοῦ πάθους.*

2) *Ὦ προξενήσας λύπας διὰ κακῆς ἀγγελίας.*

3) *Καὶ ἄνευ τοῦ θανάτου τῆς γυναικὸς θεωρεῖ ὁ Κρέων ἑαυτὸν νεκρόν, ὃν ἐπικτείνει ὁ Ἐξάγγελος. Ὁ ποιητὴς θέλει νὰ ποιήσῃ ὑπαινιγμόν τινα πρὸς τὸ ὑπὸ τοῦ Τειρεσίου εἰρημένον ἐν στίχ.* 1030 *"τίς ἀλκὴ τὸν θανόντ' ἐπικτανεῖν;" Ὑπὸ τοῦ Σχολιαστοῦ ἐξηγεῖται διὰ τοῦ ἐπέσφαξας.*

4) *Ἡ σύνταξις ἔχει οὑτωσί· τίνα λέγεις νέον σφάγιον μόρον ἀμφικεῖσθαί μοι ἐπ' ὀλέθρῳ. Ὀνομάζει τὸν μόρον σφάγιον ὡς προελθόντα ἐκ σφαγῆς.*

5) *Πρὸς ὄλεθρόν μου, ὡς παρ' Ἡροδότ.* I, 68 *"ἐπὶ κακῷ ἀνθρώπου σίδηρος ἀνεύρηται". Κεῖται τὸ ἐπίθετον γυναικεῖον ἀντὶ τῆς γενικῆς γυναικός, ὅπερ συνήθως γίνεται ἐν τοῖς κυρίοις ὀνόμασιν, ὡς Τελαμώνιος υἱός, Νεστορέῃ παρὰ νηΐ.*

6) *Ενταῦθα ἄγεται τὸ πτῶμα τῆς Εὐρυδίκης εἰς τὴν σκηνήν. Πλεῖστοι ἑρμηνευταὶ νομίζουσιν, ὅτι ἀνοιχθείσης τῆς μέσης θύρας δείκνυται τὸ πτῶμα τῆς Εὐρυδίκης, ὡς εἶχεν ἐν τοῖς ἀνακτόροις. Τοιαύτην γνώμην ἔχει ὁ κ. Σεμιτέλος· διότι "ἡ φράσις ἐν στ.* 1298 *ἔναντα προσβλέπω μᾶλλον φαίνεται δηλοῦσα, ὅτι ὁ νεκρὸς τῆς Εὐρυδίκης ἔκειτο πορρωτέρω καὶ ἐξεκυκλήθη παρὰ τὸν ἕτερον νεκρόν". Νομίζομεν, ὅτι τὸ ἔναντα δὲν ὑποδηλοῖ οὔτε τὸ ἐγγὺς οὔτε τὸ πόρρω. Ὅτι δὲ τὸ πτῶμα τῆς Εὐρυδίκης δὲν ἔκειτο ἐν τοῖς μυχοῖς τῶν ἀνακτόρων, μαρτυρεῖ ἡ ἑπομένη φράσις· οὐ γὰρ ἐν μυχοῖς ἔτι.*

7) *Ὁμαλῶς ἔπρεπε νὰ εἴπῃ ἔχω*

τάλας, τὸν δ' ἔναντα προσβλέπω νεκρόν.
φεῦ φεῦ μᾶτερ[1] ἀθλία, φεῦ τέκνον.

ΑΓΓΕΛΟΣ.

Ἡ δ'[2] ὀξύθηκτος[3] ἥδε βωμία πέριξ
λύει[4] κελαινὰ βλέφαρα, κωκύσασα μὲν
τοῦ πρὶν θανόντος Μεγαρέως[5] κλεινὸν λάχος[6],

μὲν — προσβλέπω δέ, ἀλλ' εἰς τὸ δεύτερον μέρος ἔτρεψεν ἄλλως τὴν σύνταξιν.

[1]) *Τοῦτο λέγεται ὡς ἐκ μέρους τοῦ Αἵμονος. Εἰς τὸ τέκνον ἐννοεῖται τὸ ἐπίθετον ἄθλιον.*

[2]) *Μεταχειρίζεται τὸ ἡ δέ, διότι προηγεῖται τὸ τέκνον, ὡσεὶ ἔλεγε τὸ μὲν τέκνον οὕτως, ἡ δὲ μήτηρ οὕτως.*

[3]) *Ὁ Σχολιαστὴς ἑρμηνεύει· "Ὀξεῖαν λαβοῦσα πληγὴν ὡς ἱερεῖον περὶ τὸν βωμὸν ἐσφάγη παρὰ τὸν βωμὸν προπετής". Ἄλλοι ἑρμηνεύουσι τὸ ἐπίθετον μεταφορικῶς· σφόδρα ἐρεθισθεῖσα, εἰς ἀπελπισμὸν ἐλθοῦσα, Εὐριπίδ. ἐν Ἱππ.* 689 *"οὗτος ὀργῇ συντεθηγμένος" Αἰσχυλ. ἐν Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβ.* 696 *"τεθηγμένον τοί μ' οὐκ ἀπαμβλυνεῖς λόγῳ". Καὶ τὸ ἥδε εἶναι δυσνόητον ἐνταῦθα, διότι σημαίνει, ὅτι ταύτην τὴν στιγμὴν θνήσκει ἡ Εὐρυδίκη, ὅπερ δὲν εἶναι ἀκριβές* Ἐπειδὴ *δὲ καὶ τὸ ἑπόμενον β ω μ ί α π έ ρ ι ξ παρέχει δυσκολίαν, ὁ* Arndt *διώρθωσε τὸν ὅλον στίχον εἰς, ἣ δ' ὀ ξ υ θ ή κ τ ῳ β ω μ ί α π ε ρ ὶ ξ ί φ ε ι.*

[4]) *Κατὰ τὸν* Nauck *λ ύ ε ι ν β λ έ φ α ρ α δυσκόλως δύναται νὰ ἔχῃ ἄλλην σημασίαν ἢ ἀνοίγειν τοὺς ὀφθαλμούς, ὅπερ δὲν ἁρμόζει εἰς τὴν θνήσκουσαν Εὐρυδίκην. Διὰ τοῦτο ὁ* Wieseler *ἐπιθυμεῖ νὰ γραφῇ μ ύ ε ι ἢ κ λ ή ε ι Ἀλλ' ἡ φράσις ἐγένετο κατὰ τὸ ὁμηρικὸν λύειν γυῖα, γούνατα, Ἀνθολογ. Παλ. III,* 11 *"ἀνθ' ὧν ὄμματ' ἔλυσε τὰ Γοργόνος ἐνθάδε Περσεὺς" Εὐριπίδ. Ἀλκ.* 385 *"καὶ μὴν σκοτεινὸν ὄμμα μου βαρύνεται". Κατὰ τὸν* Bellermann *τὸ κελαινὰ εἶναι κατὰ πρόληψιν. Ἥρμοζε δ' ὅμως μᾶλλον νὰ ἦναι σκοτεινά.*

[5]) *Μέχρι τῶν χρόνων τοῦ Παυσανίου ἐδεικνύετο ὁ τάφος τοῦ Μεγαρέως, Παυσαν. IX,* 25 *"Θηβαίοις δὲ τῶν πυλῶν ἐστιν ἐγγύτατα τῶν Νηΐτέων Μενοικέως μνῆμα τοῦ Κρέοντος· ἀπέκτεινε δὲ ἑκουσίως αὐτὸν κατὰ τὸ μάντευμα τὸ ἐκ Δελφῶν, ἡνίκα Πολυνείκης καὶ ὁ σὺν αὐτῷ στρατὸς ἀφίκοντο ἐξ Ἄργους· τοῦ δὲ Μενοικέως ἐπιπέφυκε ῥοιὰ τῷ μνήματι". Κατὰ τόδε τὸ δρᾶμα καὶ κατὰ τὰς Φοινίσσας τοῦ Εὐριπίδου τὸ μάντευμα οὐχὶ οἱ Δελφοί, ἀλλ' ὁ Τειρεσίας ἔδωκεν. Ὅτε ἐπλησίαζον οἱ Ἀργεῖοι εἰς τὴν πόλιν, ὁ Τειρεσίας ἐμαντεύσατο, ὅτι ὁ Ἄρης εἶναι ὠργισμένος ἕνεκα τοῦ ὑπὸ τοῦ Κάδμου φονευθέντος δράκοντος καὶ ὅτι εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐξιλεωθῇ ὁ θεὸς οὗτος διὰ τοῦ αἵματος ἑνὸς τῶν ἀπογόνων τῶν σπαρτῶν, οἷος ἦτο ὁ Μεγαρεύς, ὅστις σφάξας ἑαυτὸν ἐπί τινος πύργου κατέπεσεν ἐκ τῶν ἐπάλξεων εἰς τὴν φωλεὰν τοῦ δράκοντος.*

[6]) *Ἡ ἀρχαία γραφὴ ἦτο λέχος, ὅπερ δὲν ἁρμόζει ἐνταῦθα. Τὴν με-*

αὖθις δὲ τοῦδε· λοίσθιον δὲ σοὶ κακὰς
πράξεις ἐφυμνήσασα[1] τῷ παιδοκτόνῳ.

ΚΡΕΩΝ.

Αἰαῖ, αἰαῖ,
ἀνέπταν[2] φόβῳ. τί μ' οὐκ ἀνταίαν[3]
ἔπαισέν τις ἀμφιθήκτῳ ξίφει;
δείλαιος ἐγώ, φεῦ φεῦ,
δειλαίᾳ δὲ συγκέκραμαι δύᾳ[4].

ΕΞΑΓΓΕΛΟΣ.

Ὡς αἰτίαν γε τῶνδε[5] κἀκείνων ἔχων

ταβολὴν τοῦ λέχος ἐποίησεν ὁ Bothe, ἣν ἐδεξάμεθα. Ὀνομάζει δὲ τὴν μοῖραν τοῦ Μεγαρέως ἔνδοξον, διότι προσηνέχθη θυσία ὑπὲρ πατρίδος. Ὁ θεράπων ὀνομάζει τὸ λάχος τοῦ Μεγαρέως κλεινὸν κατὰ τὴν γνώμην ἑαυτοῦ καὶ τῶν Θηβαίων, οὐχὶ δὲ τῆς Εὐρυδίκης, ἥτις δὲν ἤθελε τὸν θάνατον τοῦ υἱοῦ.

[1]) Ἐνταῦθα ἔχει τὴν σημασίαν τοῦ καταρᾶσθαι. Κατὰ τοὺς πλείστους ἑρμηνευτὰς τὸ κακὰς πράξεις ἐφύμνησεν ἰσοδυναμεῖ τῷ κακῶς πράττειν σοι ἐφύμνησεν.

[2]) Τὸ ῥῆμα λέγεται καὶ ἐπὶ χαρᾶς καὶ ἐπὶ λύπης καὶ ἐπὶ φόβου καὶ ἐπὶ ἐλπίδος, ἐν Αἴαντ. 692 "ἔφριξ' ἔρωτι, περιχαρὴς δ' ἀνεπτάμαν" Εὐριπίδ. Ἑλέν. 632 "γέγηθα, κρατὶ δ' ὀρθίους ἐθείρας ἀνεπτέρωκα". Ἀπολλ. Ῥοδ. III, 724 "ἀνέπτατο χάρματι θυμὸς" Οἰδίπ. τύραννν. 486 "πέτομαι δ' ἐλπίσιν οὔτ' ἐνθάδ' ὁρῶν οὔτ' ὀπίσω". Ὅρα, ὅτι ἔθηκεν ἀόριστον ἀντὶ ἐνεστῶτος, ὅπερ σύνηθες τοῖς ἀρχαίοις ἐν τοιαύταις ψυχικαῖς διαθέσεσιν.

[3]) Ἐννοεῖται ἡ αἰτιατικὴ πληγήν, Αἰσχύλ. ἐν Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβ. 870 "διανταίαν πεπλαγμένους" ἐν Χοηφ. 638 "ξίφος διανταίαν οὐτᾷ". Εὐριπίδ. ἐν Ἴων. 767 "διανταῖος ἔτυπεν ὀδύνα με πλευμόνων τῶνδ' ἔσω".

[4]) Δύη εἶναι ἡ ταλαιπωρία, δυστυχία· συγκέκραμαι δύᾳ = ἐγενόμην δυστυχής. Τὸ τοιοῦτον εἶδος τῆς περιφράσεως εὑρίσκεται πολλαχοῦ, ὡς ἐν Αἴαντ. 895 "οἴκτῳ τῷδε συγκεκραμένην". καὶ 123 "ὁθούνεκ' ἄτῃ συγκατέζευκται κακῇ", ἐν Ἠλέκτρ. 1485 "τί γὰρ βροτῶν ἂν σὺν κακοῖς μεμιγμένων θνῄσκειν ὁ μέλλων τοῦ χρόνου κέρδος φέροι;" Ἀριστοφάν. ἐν Πλούτ. 854 "πολυφόρῳ συγκέκραμαι δαίμονι".

[5]) Οὗδε οἱ μόροι εἶναι ὁ θάνατος τοῦ Αἵμονος, ἐκεῖνοι δὲ ὁ τοῦ Μεγαρέως. Κατὰ τὸν Schmelzer διὰ τῆς πρώτης ἀντωνυμίας ἐννοεῖται ὁ θάνατος οὐ μόνον τοῦ Αἵμονος, ἀλλὰ καὶ ὁ τῆς Ἀντιγόνης.

πρὸς τῆς θανούσης τῆσδ' ἐπεσκήπτου[1] μόρων.

ΚΡΕΩΝ.

Ποίῳ δὲ κἀπελύσατ'[2] ἐν φοναῖς τρόπῳ;

ΕΞΑΓΓΕΛΟΣ.

Παίσασ' ὑφ' ἧπαρ αὐτόχειρ αὑτήν, ὅπως[3]
παιδὸς τόδ' ᾔσθετ' ὀξυκώκυτον πάθος.

ΚΡΕΩΝ.

Ὤ μοί μοι, τάδ' οὐκ ἐπ' ἄλλον βροτῶν
ἐμᾶς ἁρμόσει ποτ' ἐξ αἰτίας[4].
ἐγὼ γάρ σ' ἐγὼ ἔκανον, ὦ μέλεος,
ἐγώ, φάμ' ἔτυμον, ἰὼ πρόσπολοι,
προσπολοῦντες[5] ἄγετέ μ' ὅ τι τάχος, ἄγετέ μ' ἐκ-
ποδών[6],
τὸν οὐκ ὄντα μᾶλλον ἢ μηδένα[7].

[1]) Ἐπισκήπτω σημαίνει ἐπιφέρω ἢ ἐπάγω τὴν αἰτίαν τινί. Τὴν σημασίαν ταύτην ἔχει οὐ μόνον τὸ ἐνεργητικόν, ἀλλὰ καὶ τὸ μέσον. Τὸ παθητικὸν εὕρηται οὐ μόνον ἐνταῦθα, ἀλλὰ καὶ παρὰ Πλάτ. ἐν Νόμ. 937 Β "ἐὰν δούλη ἐπισκηφθῇ τὰ ψευδῆ μαρτυρῆσαι „.

[2] Κατὰ τὸν Σχολιαστήν· "Τίνι τρόπῳ, φησίν, ἐλύετο καὶ ἐφέρετο εἰς φονάς ; ἀντὶ τοῦ ποίῳ τρόπῳ εἰς φόνον ἔπεσεν ;„ Ὁ δὲ Εὐστάθιος παρατηρεῖ ἐν σελ. 548, 42 "ἰστέον δέ, ὅτι ἐξ Ὁμήρου λαβόντες οἱ ὕστερον καὶ αὐτὸ δὴ μόνον τὸ λυθῆναι ἀντὶ τοῦ θανεῖν ἔφρασαν· ὡς δηλοῖ καὶ Σοφοκλῆς ἐν τῷ ἔθανες, ἀπελύθης καὶ ἐν τῷ ποίῳ ἀπελύσατο τρόπῳ„. Ὁ Κρέων ἐπιθυμεῖ νὰ μάθῃ ἀκριβέστερα περὶ τοῦ τρόπου τοῦ θανάτου τῆς γυναικός.

[3]) Ἔχει χρονικὴν σημασίαν, ὡς καὶ ἐν στίχ. 407.

[4]) Ἁπλούστερον ἠδύνατο ὁ ποιητὴς νὰ εἴπῃ· ταῦτα, ὧν ἐγὼ αἴτιος, οὐκ ἐπ' ἄλλον βροτῶν ἁρμόσει ποτέ, δηλ. ἡ αἰτία τούτων τῶν πράξεων οὐδέποτε θέλει ἀφαιρεθῇ ἀπὸ σὲ καὶ ἀποδοθῇ εἰς ἄλλον.

[5]) Οὕτω γράφουσιν ὁ Böckh καὶ ὁ Jacob, ἐν ᾧ οἱ πλεῖστοι τῶν ἐκδοτῶν ἔχουσι πρόσπολοι.

[6]) Ὁμοίως ὁ Οἰδίπους λέγει ἐν Οἰδίπ. τυράνν. 1340 "ἀπάγετ' ἐκτόπιον ὅ τι τάχιστά με, ἀπάγετ', ὦ φίλοι, τὸν μέγ' ὀλέθριον„ Παράβαλλ. καὶ 1410. Οὐ μόνον αἱ ψυχικαί, ἀλλὰ καὶ αἱ σωματικαὶ δυνάμεις τοῦ Κρέοντος κατεβλήθησαν.

[7]) Δηλαδὴ τὸν μᾶλλον οὐκ ὄντα ἢ μηδένα ὄντα, Οἰδίπ. τύραννν. 1019 "καὶ πῶς ὁ φύσας ἐξ ἴσου τῷ μη-

ΧΟΡΟΣ.

Κέρδη[1] παραινεῖς, εἴ τι κέρδος ἐν κακοῖς·
Βράχιστα γὰρ κράτιστα τἀν ποσὶν κακά[2].

Ἀντιστροφὴ β'.

ΚΡΕΩΝ.

Ἴτω, ἴτω,
φανήτω[3] μόρων ὁ κάλλιστ' ἐμῶν
ἐμοὶ τερμίαν ἄγων ἁμέραν
ὕπατος· ἴτω, ἴτω,
ὅπως μηκέτ' ἆμαρ ἄλλ' εἰσίδω.

ΧΟΡΟΣ.

Μέλλοντα ταῦτα[4]· τῶν προκειμένων τι χρὴ
πράσσειν· μέλει γὰρ τῶνδ'[5] ὅτοισι χρὴ μέλειν.

δενί·„ ἐν Οἰδίποδ. ἐπὶ Κολων. 918 *"ἔδοξας εἶναι κἄμ' ἴσον τῷ μηδενί„.*

[1]) *Ὁ χορὸς ὀνομάζει κέρδος, ὅτι ὁ Κρέων κελεύει νὰ ἀπαχθῇ ἐκεῖθεν, ὅπως ἀποφύγῃ τὴν θέαν τῶν κακῶν.*

[2]) *Τἀν ποσὶν κακὰ κράτιστά ἐστι βράχιστα (ὄντα), δηλ. ὅσον εἶναι βραχύτερα, τόσον εἶναι καλλίτερα. Ἡ ἀνθρωπίνη φύσις δὲν ἀντέχει ἐπὶ μακρὸν εἰς τὴν θέαν τῶν κακῶν. Τὸ τοσούτῳ — ὅσῳ συνήθως τίθεται ἐπι τῶν παραθετικῶν Πλάτ. Πολιτ. ΙΙ.* 364 *Δ "ὅσῳ μέγιστον τὸ τῶν φυλάκων ἔργον, τοσούτῳ σχολῆς τε τῶν ἄλλων πλείστης ἂν εἴη καὶ αὖ τέχνης τε καὶ ἐπιμελείας μεγίστης δεόμενον„· ἐνίοτε δὲ παραλείπεται, Ξενοφ. Ἀπομν* IV, 1, 3 *"αἱ ἄρισται δοκοῦσαι εἶναι φύσεις μάλιστα παιδείας δέονται„.*

[3]) *Ἡ σύνταξις ἔχει οὑτωσί· φανήτω μόρων ἐμῶν ὕπατος, ὁ κάλλιστ' ἄγων τερμίαν ἡμέραν ἐμοί. Ὁ Κρέων ἔθανε πολλάκις, δηλαδὴ ὑπέστη πολλὰς συμφορὰς ἴσας πρὸς θάνατον καὶ νῦν ἐπικαλεῖται τὸν ὕπατον θάνατον. Ἀντὶ ἐμῶν ὁ κ. Πάλλης εἰκάζει ἔ χ ω ν.*

[4]) *Ταῦτα ἀνήκουσιν εἰς τὸ μέλλον, περὶ δὲ τῶν προκειμένων (δηλαδὴ τῆς ταφῆς τῶν νεκρῶν) εἶναι ἀνάγκη νὰ φροντίσωμεν.*

[5]) *Τάδε εἶναι τὰ μέλλοντα. Διὰ τῆς ἑπομένης ἀντωνυμίας ὑπαινίσσεται τοὺς θεούς· διότι περὶ τῶν μελλόντων φροντίζουσιν ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι ἔχουσι χρέος νὰ φροντίζωσιν, Αἰσχύλ. ἐν Χοηφ.* 780 *"μέλει θεοῖσιν, ὧνπερ ἂν μέλῃ πέρι„.*

ΚΡΕΩΝ

Ἀλλ' ὧν ἐρῶμεν[1], *ταῦτα συγκατηυξάμην*[2].

ΧΟΡΟΣ.

Μὴ νῦν προσεύχου μηδέν· ὡς πεπρωμένης
οὐκ ἔστι θνητοῖς ξυμφορᾶς ἀπαλλαγή[3].

ΚΡΕΩΝ.

Ἄγοιτ' ἂν μάταιον ἄνδρ' ἐκποδών[4],
ὅς, ὦ παῖ, σέ τ' οὐχ ἑκὼν κάκτανον,
σέ τ' αὐτὰν[5], *ὤμοι μέλεος, οὐδ' ἔχω*
ὅπα[6] *πρὸς πότερον ἴδω, πᾷ καὶ θῶ*[7]·
πάντα γὰρ λέχρια[8] *τἀν χεροῖν, τὰ δ' ἐπὶ κρατί μοι*

[1]) *Ἐν τοῖς χειρογράφοις ἀναγινώσκεται, ἀλλ' ὧν ἐρῶ, ταῦτα, ἢ ἀλλ' ὧν ἐρῶ μέν, ταῦτα. Ἀντὶ τοῦ ἐρῶ μὲν ὁ* Bothe *ἔγραψε μίαν λέξιν ἐ ρ ῶ μ ε ν, ἣν ἐδέξαντο καὶ ἄλλοι. Ἂν δεχθῶμεν τὴν ἀνάγνωσιν ταύτην, ἔχομεν ἀνωμαλίαν ἐν τῷ ἀριθμῷ, ἥτις ἐνίοτε εὕρηται παρὰ τοῖς τραγικοῖς. Ἂν δὲ πάλιν διατηρήσωμεν τὸ ἐρῶ μέν, περιπίπτομεν εἰς τὴν δυσκολίαν, ὅτι προηγεῖται ὁ μέν, ἐν ᾧ δὲν ἕπεται ὁ δέ. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν εἶναι ἀσύνηθες, ὡς ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ἐν στίχ.* 468 *"ἐγὼ μὲν οὐδέν, τοῦτ' ἔχων ἅπαντ' ἔχω". Ὁ* Schmidt *τρέπει εἰς ὧν ἐρῶ 'γώ, ταῦτα.*

[2]) *Κατὰ τὸν* Bellermann *ἡ πρόθεσις δηλοῖ ἀμφότερα, δηλ. τὴν ταχεῖαν ἀπαγωγὴν ἐκ τῆς θέας τῶν νεκρῶν, καὶ τὸν αὐθημερὸν θάνατον. Ἄλλοι ὅμως ἐξηγοῦσι διὰ τοῦ συνελὼν κατηυξάμην, ὅπερ πιθανώτερον, δηλ. ὁ θάνατος εἶναι ἡ συγκεφαλαίωσις τῶν εὐχῶν μου.*

[3]) *Ἐν ἄλλαις λέξεσιν, οἱ θνητοὶ διὰ προσευχῶν δὲν ἀπαλλάσσονται τῆς πεπρωμένης συμφορᾶς.*

[4]) *Ὁ Κρέων ἐπανέρχεται εἰς τὴν παράκλησιν, ἣν ἐποίησεν ἐν στίχ.* 1320.

[5]) *Οὕτως ἔχουσι τὰ χειρόγραφα, ὁ δὲ* Seidler *ἔγραψεν α ὖ τ ό ν δ', ὅπερ ἐδέξαντο πλεῖστοι ἐκδόται. Κατὰ τὸν* Bellermann, *ὅστις διατηρεῖ τὴν γραφὴν τῶν χειρογράφων, ἡ φράσις περιέχει ἐπίτασιν, σὲ τὴν ἰδίαν ἐφόνευσα.*

[6]) *Τὸ ὅπ ᾳ ἐξαλείφει χάριν τοῦ μέτρου ὁ* Seidler, *ὅστις εὗρε πολλοὺς μιμητάς. Τὸ βλέπειν πρός τινα λέγεται, ὡς καὶ τὸ β λ έ π ε ι ν ε ἰ ς τ ο ὺ ς θ ε ο ὺ ς (στίχ.* 923*), δηλ. περιμένειν παρά τινος βοήθειαν.*

[7]) *Ἄλλοι γράφουσι κλιθῶ.*

[8]) *Ὁ Σχολιαστὴς ἑρμηνεύει οὑτωσί· " Πλάγια καὶ πεπτωκότα, τὰ μὲν ἐν χερσί, τὰ δὲ ἐπὶ τῇ κεφαλῇ". Αἱ λέξεις λέχριος, λέχρις, λέχος, λέγω εἶναι συγγενεῖς. Τὰ λ έ χ ρ ι α εἶναι τὸ ἀντίθετον τοῦ ὀρθά. Ἐπειδὴ υἱὸς καὶ ἡ γυνὴ δὲν εἶναι ὀρθά, δὲν

πότμος δυσκόμιστος εἰσήλατο.

ΧΟΡΟΣ.

Πολλῷ τὸ φρονεῖν εὐδαιμονίας[1]
πρῶτον ὑπάρχει· χρὴ δὲ τά γ' ἐς θεοὺς[2]
μηδὲν ἀσεπτεῖν· μεγάλοι δὲ λόγοι
μεγάλας πληγὰς τῶν ὑπεραύχων[3]
ἀποτίσαντες
γήρᾳ[4] *τὸ φρονεῖν ἐδίδαξαν*[5].

δύναται νὰ ἔχῃ στήριγμα τοῦ βίου. Μετὰ τοὺς λόγους τούτους οἱ θεράποντες ἀπάγουσι τὸν Κρέοντα.

1) *Ὀρθῶς ἔλεγεν ὁ Τειρεσίας, ὅτι τὸ ἄριστον τῶν κτημάτων εἶναι ἡ εὐβουλία ἐν στίχ.* 1048. *Κατὰ τὸν Σχολιαστήν· "Τὸ καλῶς φρονεῖν πρῶτόν ἐστιν εὐδαιμονίας, καὶ τοῖς ἀνθρώποις ἐξοχώτατον„.*

2) *Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τοὺς θεούς, ὡς ἐν Φιλοκτήτ.* 1441 *"εὐσεβεῖν τὰ πρὸς θεούς„.*

3) *Ἡ γενικὴ ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ μεγάλοι λόγοι. Ὁ Σχολιαστὴς παρατηρεῖ· "Αἱ μεγαλορρημονίαι τῶν ὑπερηφάνων τιμωρίας μεγίστας τοῖς κεκτημένοις ἐπάγουσαι, τελευταῖον διδάσκουσι τὸ φρονεῖν· καὶ ὁ ποιητής· ῥεχθὲν δέ τε νήπιος ἔγνω„.*

4) *Ἡ λέξις αὕτη παρέχει δυσκολίαν, διότι δὲν διδάσκουσι διὰ τῆς παρόδου τοῦ χρόνου, ἀλλὰ διὰ τῶν συμφορῶν. Διὰ τοῦτο λίαν εὐφυῶς ὁ κ. Πάλλης εἰκάζει πείρᾳ, ὡς παρὰ Δημοσθέν.* 15, 16 *"εὖ μὲν γὰρ πράττοντες οὐκ οἶδ' εἴ ποτ' ἂν εὖ φρονεῖν ἠθέλησαν· ἔργῳ δὲ παραθέντες τάχ' ἂν σωφρονέστεροι γένοιντο„.*

5) *Εἶναι ἐμπειρικὸς ἀόριστος, ὡς καὶ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν, ἐν στίχ.* 709 *τὸ "οὗτοι διαπτυχθέντες ὤφθησαν κενοί„.*

ΗΜΑΡΤΗΜΕΝΩΝ ΔΙΟΡΘΩΣΙΣ

Σελὶς	*στίχος*	*ἀντὶ*	*ἀνάγνωθι*
αγ΄	18	*ἔγγραφον*	*ἔγραφον*
6	18	*ἀγωνισόμενον*	*ἀγωνισάμενον*
81	34	*μετοχὴν συνήθως*	*μετοχήν. Συνήθως*
104	11	*Διὰ τῆ φράσεως*	*Διὰ τῆς φράσεως*
111	30	*νομίζοτσιν*	*νομίζουσιν*
129	22	*σεμνογόγει*	*σεμνολόγει*
134	35	Valckenauer	Valckenaer
136	11	*ἐξεύρει*	*ἐξεῦρεν*
143	17	*δηλῶντας*	*δηλοῦντας*
150	34	*ἄγραφους*	*ἀγράφους*
163	31	*πράξιν*	*πρᾶξιν*
175	33	*ὀρθῶς*	*ὀρθῶς*
203	2	*ἐν τ'*	*ἔν τ'*
206	19	*εἶναι*	*εἶναι*
224	19	*τὸ ἐκ χρυσοῦ χυθέντος*	*τὸ ἐκ χρυσοῦ χυθὲν*
228	32	*κακονυμφεύτου μιτρὸς*	*κακονυμφεύτου μητρὸς*
234	32	*ἐσγάρας*	*ἐσχάρας*
235	35	*όλγους*	*λόγους*

BIBΛΙΟΘΗΚΗ

ΕΛΛΗΝΩΝ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ

ΕΚΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

ΥΠΟ

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΜΙΣΤΡΙΩΤΟΥ

ΟΜΗΡΟΣ

Ἰλιάδος	τόμου	πρώτου	τεῦχος	πρῶτον (Α—Β)	δρ.	2,75
»	»	»	»	δεύτερον (Γ—Ζ)	»	2,25
»	»	δευτέρου	»	πρῶτον (Η—Κ)	»	3,20
»	»	»	»	δεύτερον (Λ—Ο)	»	3,50
»	»	τρίτου	»	πρῶτον (Π—Υ)	»	3,50
»	»	»	»	δεύτερον (Φ—Ω)	»	3,00

Ἡ ὅλη Ἰλιὰς . . . . » 15,00
Ἱστορία τῶν ὁμηρικῶν ἐπῶν . . . . . . » 4,50

ΣΟΦΟΚΛΗΣ

Ἀντιγόνη (ἔκδοσις δευτέρα) . . . . . . » 3,60
Οἰδίπους τύραννος . . . . » 3,60
Ἠλέκτρα . . . . » 3,60
Αἴας . . . . » 3,60
Φιλοκτήτης . . . . » 3,80

ΕΥΡΙΠΙΔΗΣ

Μήδεια . . . . » 3,60

ΠΛΑΤΩΝ

Γοργίας (ἔκδοσις δευτέρα) . . . . » 5,50
Πρωταγόρας . . . . » 3,60
Ἀπολογία Σωκράτους (ἔκδοσις δευτέρα) . . . » 2,70
Κρίτων . . . . » 1,80
Λάχης . . . . » 3,00